

ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

9

1. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ
ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ
2. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΜΟΝΟΓΕΝΟΥΣ
3. ΟΤΙ ΕΙΣ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ
4. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ
5. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΥΡΙΑΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

9

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2002

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

9

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ
ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

ΛΟΓΟΙ
C'-Z'

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 0310/283 880. Οικίας 0310/696 653.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΣΤ΄

Ὅτι τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδια, καὶ τὰ μὴ σφόδρα θεοπρε-
πῶς εἰρημένα περὶ τοῦ Υἱοῦ, πρόποι ἂν μᾶλλον τῇ μετὰ
σαρκὸς οἰκονομία, καὶ οὐκ αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ Λόγου,
καθὸ νοεῖται καὶ ἔστι Θεός.

5 Α. Ἰσότητος μὲν οὖν, οἶμαι, πέρι, καὶ μὴν ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ
καὶ Πατρὸς οὐσίας παράδειξις ἐναργῶς καὶ οἴονεϊ τι σήμαντρον
ἀκριβὲς ἢ τοῦ Υἱοῦ φύσις, ἀποχρῶν ἡμῖν εὖ μάλα καὶ σαφῆς
ἐξείργασται λόγος. Τὰ γάρ τοι τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας
ιδικῶς ἐξαιρέτα δέδειχεν ὄντα τοῦ Υἱοῦ, μᾶλλον δὲ πᾶν ὅπερ ἂν
10 λέγοιτο τοῦ Πατρὸς ἴδιον φυσικῶς, τοῦτο ἀπέφηνεν ὄντα τὸν
Υἱόν. Οἶει δὴ οὖν, ὡς Ἑρμεία, τοῖς ἑτέρου τυχόν ἰδιώμασιν, ὡς ἰδί-
οις ἂν ποτε διαπρέπειν δύνασθαι, τὸ μηδαμόθεν αὐτῶ φυσικῶς
ἐνούμενον, διανεμηθὲν δὲ ὥσπερ εἰς ἕκφυλον ἑτερότητα;

Β. Πῶς λέγεις;

15 Α. Οὐ γὰρ ἕκαστον τῶν ὄντων λόγῳ μὲν φύσεως ἰδίῳ κατα-
σημαίνεται, ταυτότητα δὲ τὴν εἰσᾶπαν διαδιδράσκον ὁρᾶται
πρὸς τὰ λοιπά, κἂν εἰ μετεῖναί τι λέγοιτο κοινὸν αὐτοῖς; Ζῶον μὲν
γὰρ ἀνθρωπός τε καὶ ἵππος, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστω τις ἕτερος διέρπει
λόγος, ἀποτεριχίζων αὐτὸ τῶν ἄλλων καὶ ἀσύμβατον ἀποφαίνων

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΣΤ'.

“Οτι τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ γιὰ τὸν Υἱὸ πού δὲν ταιριάζουν στὸν Θεό, ἀναφέρονται μᾶλλον στὴν ἀνθρώπινη φύση του, καὶ ὄχι στὴ φύση τοῦ Λόγου, ἐπειδὴ νοεῖται καὶ εἶναι Θεός.

Α. Ὁ λόγος γιὰ τὴν ἰσότητά, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἡ φύση τοῦ Υἱοῦ ἀποτελεῖ σαφῆ καί, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀκριβῆ ἀπόδειξη τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, νομίζω ὅτι ὑπῆρξε ἐπαρκῆ καὶ σαφῆ. Γιατὶ ἀπέδειξε, ὅτι τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἢ καλύτερα ἔδειξε, ὅτι κάθε τι πού ἀναφέρεται στὴν Πατέρα ὡς φυσικὸ γνῶρισμά του, αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ Υἱός. Νομίζεις λοιπόν, Ἑρμεία, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ προβάλλεται μὲ τὰ ἰδιώματα κάποιου ἄλλου, αὐτὸ πού κατὰ κανένα τρόπο δὲν συνδέεται μὲ ἐκεῖνο, ἀλλὰ διακρίνεται σὰν νὰ εἶναι κάτι τὸ ξένο;

Β. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Α. Καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα φυσικά του γνωρίσματα καὶ δὲν φαίνεται γενικὰ ὅτι δὲν ταυτίζεται μὲ τὰ ὑπόλοιπα ὄντα, ἔστω καὶ ἂν λέγεται ὅτι ὑπάρχει κάτι κοινὸ μεταξύ τους; Γιατὶ ζῶο βέβαια εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος, ἀλλὰ στὸ καθένα εἰσέρχεται ἕρποντας κάποιος διαφορετικὸς λόγος, ὁ ὁποῖος τὸ χωρίζει σὰν μὲ τεῖχος ἀπὸ τὰ ἄλλα, καὶ δείχνει ὅτι εἶναι ἀσυμβίβα-

τὴν εἰς ταυτότητα συνδρομήν, τὴν εἰσάπαν δὴ λέγω καὶ ὀλοσχερῶς. Ἴδιος γάρ τις ἀνθρώπου λόγος, θεός τε καὶ ἵππου. Εἰ δὲ δὴ τις ἐξέλοι τὸ μεσολαβοῦν καὶ τοὺς τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς ἀποστήσας λόγους, τὰ τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἰδιά τε καὶ πάντα 5 περιθεῖη τοῖς ἄλλοις, ἄρ' οὐκ ἀνθρώπου φύσιν ἡμῖν ὀριεῖ καὶ ἕτερον οὐδὲν ἔσται τὸ δηλούμενον;

Β. Ἀληθές.

Α. Οὐκ οὖν ἀμαθές, μᾶλλον δὲ ἤδη πως καὶ ἀμήχανόν ἐστι ὀλοτρόπως, δύνασθαι τοῖς ἑτέρου τυχόν ἰδιώμασι διαγιγνώσκεισθαί τι, καὶ οὐκ εἶναι νομίζειν αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἐκεῖνο κατὰ φύσιν ἐστίν, οὗ καὶ τοῖς ἰδιώμασιν ἐπιγιγνώσκεται;

Β. Ὁρθῶς ἔφης

Α. Μείων οὖν ἄρα κατ' οὐδὲν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, εἰ τοῖς τῆς θεότητος ἰδιώμασιν ὀλοσχερῶς διαπρέπων, ὅ τι ποτέ ἐστι 15 κατὰ φύσιν γινώσκεται. Ταύτη τοι καὶ ἔστι χαρακτηρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός. Δι' αὐτοῦ γάρ καὶ ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ Πατρός φύσιν καταθρήσαμεν ἄν.

Β. Βούλει τι λέγωμεν τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν, ἤγουν ἀνέντες ἤδη σοι τὸ ἀντιτετάχθαι δοκεῖν, τῆς τῶν ἐναντίων δόξης ἐρή- 20 μην ὥσπερ ἐῶμεν καταθεῖν τὸν λόγον;

Α. Καὶ μὴν, ὧ φιλέταιρε, πάρα μὲν εἰπεῖν ἐλευθέρως τὸ δοκοῦν. Ὀκνου δὲ ἀμείνους ἡμεῖς, καὶ διερροίφθω μέλλησις, καιροῦ παραθήγοντος εἰς τὸ δεῖν ἐλέσθαι καὶ νῦν τοῖς τῆς ἀληθείας ἡμᾶς συναθλῆσαι δόγμασιν. Ἀναπεῖθει δέ, οἶμαι, πρὸς τοῦτο ἰέναι 25 προθύμως καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος, ὧδέ πη λέγων «Ἔτοιμοι γίνεσθε αἰεὶ πρὸς ἀπολογία, παντὶ τῷ ἀπαιτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος». Ἐλπίς δὲ δὴ τίς ἂν εἴη παρὰ γε ἡμῖν ἕτερα, παρὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν;

Β. Οὐκοῦν, ἴσθι τοι πάντη τε καὶ πάντως ἐκεῖνο ἐροῦντας, ὡς 30 οὐκ ἂν εἴη ποτὲ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, κατὰ γε τὸν τῆς φύσεως λό-

στη ἢ ταύτισή του τελεσίδικα καὶ ὀλοκληρωτικά. Γιατὶ ὑπάρχει κάτι τὸ ἰδιαίτερο στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ βοδιοῦ καὶ τοῦ ἵππου. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἀφαιρέσει αὐτὸ πὸν τὰ ξεχωρίζει μεταξύ τους, καὶ ἀπομακρύνοντας τὰ γνωρίσματα τῆς διαφορᾶς τῆς οὐσίας τους, ἀποδώσει ὅλα τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου στὰ ἄλλα, δὲν θὰ μᾶς προσδιορίσει ἄραγε τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι δὲν θὰ εἶναι τίποτε ἄλλο αὐτὸ πὸν θὰ μᾶς ὑποδηλώσει;

B. Πραγματικά.

A. Ἐπομένως δὲν δείχνει ἀμάθεια, ἢ καλύτερα δὲν εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἐντελῶς ἀδύνατο, τὸ νὰ μπορεῖ κάτι νὰ ἀναγνωρισθεῖ μὲ τὰ ἰδιώματα κάποιου ἄλλου, καὶ νὰ νομίζουμε ὅτι δὲν εἶναι αὐτοῦ, αὐτὸ πὸν ἐκεῖνο εἶναι κατὰ φύση, καὶ μὲ τοῦ ὁποίου τὰ ἰδιώματα ἀναγνωρίζεται;

B. Σωστά μίλησες.

A. Ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ὡς πρὸς τίποτε κατώτερος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἐφόσον αὐτὸ πὸν εἶναι κατὰ φύση γνωρίζεται ἀπὸ τὸ ὅτι διαπρέπει τελείως μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς θεότητος. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι καὶ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατέρα, ἀφοῦ μὲσω αὐτοῦ καὶ μὲ αὐτὸν μπορούμε νὰ παρατηρήσουμε τὴ φύση τοῦ Πατέρα.

B. Θέλεις νὰ ποῦμε καὶ κάτι ἀπὸ αὐτὰ πὸν εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ὠφέλειά μας, δηλαδή ἐγκαταλείποντας αὐτὸ πὸν σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίθετο, νὰ ἀφήσουμε τὸν διάλογο νὰ κυλίσει ἀγνοώντας τὶς δοξασίες τῶν ἀντιθέτων;

A. Ἐμπρὸς λοιπόν, φίλε μου, πὲς ἐλεύθερα αὐτὸ πὸν νομίζεις σωστό. Ἐμεῖς εἴμαστε ὀλοπρόθυμοι, καὶ ἄς παραμερισθεῖ ἡ χρονοτριβή, ἐπειδὴ ὁ χρόνος μᾶς προτρέπει ὅτι καὶ τώρα πρέπει νὰ ἀγωνισθοῦμε μαζὶ γιὰ τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας. Ἄλλωστε, νομίζω, ὅτι μᾶς πείθει νὰ προχωρήσουμε σ' αὐτὸ μὲ προθυμία καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος, ὁ ὁποῖος λέγει κάπου τὰ ἐξῆς: «Νὰ εἴσατε πάντοτε ἔτοιμοι νὰ ἀπολογηθεῖτε στὸν καθένα πὸν θὰ σᾶς ζητήσῃ λόγο γιὰ τὴν ἐλπίδα σας»¹. Καὶ ποιά ἄλλη ἐλπίδα μπορεῖ νὰ ὑπάρχει σὲ μᾶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό;

B. Λοιπόν, νὰ ξέρεις ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ποῦν ἐκεῖνο, ὅτι δὲν ἦταν ποτὲ ἴσος ἢ ὅμοιος κατὰ τὴ φύση μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὁ

γον, ἢ ἴσος ἢ ὅμοιος ὁ Υἱός, ὅς γε καὶ ἀγιάζεται παρ' αὐτοῦ καὶ ὑψοῦται καὶ δοξάζεται καὶ δυναμοῦσθαι λέγεται. Ὅτι γὰρ καὶ προσκεκύνηκε μεθ' ἡμῶν καὶ τὴν τῆς συντελείας ἡμέραν ὠμολόγηκεν ἀγνοεῖν, ἐξ αὐτῶν ἔτομοι τῶν ἱερῶν ἀποφαίνειν Γραμμά-
5 των. Τὰς δὲ ἐφ' ἐκάστω τῶν εἰρημένων φωνάς τε καὶ πίστει ἀπόγε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς παραθεῖν ἂν εὐκόλως, εἴ γέ σοι δοκεῖ.

A. Καὶ μὴν ἔγωγε παρηθῆσαι μὲν ἤδη μοι τὸν ἀγῶνα ἐδόκουν, ὁ δὲ ἐστὶν ἐν ἀκμαῖς ἔτι, καὶ οἴονεϊ σφριγῶσιν ἔχει τὴν ἔφο-
10 δον Ἐπειδὴ δὲ διημάρτηκα τῆς ἐλπίδος καὶ εἰς ἀρχὰς ἰδρώτων ἐτέρων ἤκομεν, σωρηδὸν γὰρ ἡμῖν τῆς τῶν ἐναντίων σκαιότητος ἐπιθεῖ τὰ προβλήματα, φέρε δὴ παλιν, ἀναμέρος ἐκάστω τὸν ἀληθῆ καὶ ἀμώμητον ἀντεξάγοντες λόγον, ἡγνοηκότας ἐλέγχωμεν τὸ Χριστοῦ μυστήριον.

15 B. Οὐκοῦν εἰμί τοι καὶ μάλα πρόθυμος ἦνπερ ἂν ἔλοιω διαστείχειν αὐτός. Καὶ γὰρ τοι καὶ λίαν εὐκρινεστέραν τὴν ἐφ' ἐκάστω βάσανον ἐξεργάσαιτ' ἂν ἡμῖν οὐχ ἑτέρως ἢ οὕτως ὁ λόγος. Ὅτι τοίνυν, φασίν, ἀγιασμοῦ μέτοχος ὁ Υἱός, σαφηνιεῖ γράφων ὁ μακάριος Παῦλος περὶ αὐτοῦ· «Ὁ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφούς αὐ-
20 τοὺς καλεῖν, λέγων Ἐπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου». Καὶ μὴν καὶ ὁ σοφός φησιν Ἰωάννης, «τὸ Πνεῦμα τεθεῖσθαι καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν ὡσεὶ περιστεράν». Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις καὶ αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Υἱός Ἰουδαίοις προσλαλῶν· «Οὐκ ἔστι γεγραμ-
25 μένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν, ὅτι Ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε; Εἰς ἐκείνους εἶπε θεούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἢ Γραφή, ὃν ὁ Πατὴρ ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱός εἰμι τοῦ Θεοῦ;». Μυρία δ' ἂν τις καὶ ἕτερα καὶ λίαν ἀκονιτὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπισωρεύ-
30 σειε, δι' ὧν ἔνεστι μαθεῖν, ὡς ἡγιάσται παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός.

A. Καὶ τίς ἂν νοοῖτο τυχὸν ὁ τοῦ ἡγιάσθαι τρόπος, εἰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τάττοιτο τοῦ Μονογενοῦς, διαπυθοίμην ἂν λέγοντος, ὡς ἠδιστα, σοῦ· πλείστη γὰρ ὄση τοῦ πράγματος ἢ διαφορὰ παρὰ γε

2. Ἐβρ. 2, 11.

3. Ἰω. 1, 32.

4. Ἰω. 10, 34-36.

Υἱός, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι καὶ ἀγιάζεται καὶ ἀνυψώνεται καὶ δοξάζεται καὶ δυναμώνεται ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἀποδείξουν ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ἅγιες Γραφές, ὅτι καὶ προσκύνησε μαζί μὲ μᾶς, καὶ ὁμολόγησε ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἡμέρα τῆς συντέλειαι τοῦ κόσμου. Καὶ θὰ μπορούσα εὐκόλα, ἂν θέλεις, νὰ παραθέσω γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ παραπάνω τὰ λόγια καὶ τὴ διδασκαλία ἀπὸ τὴν ἅγια Γραφή.

A. Καὶ ἐγὼ βέβαια νόμιζα ὅτι ὁ ἀγώνας εἶχε ἤδη ἐξασθενήσει, ἀλλ' αὐτὸς βρίσκεται ἀκόμα σὲ ἀκμὴ καὶ κάνει μὲ σφοδρότητα τὴν ἐπίθεση. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔπεσα ἔξω στὶς ἐλπίδες μου καὶ βρισκόμαστε στὶς ἀρχές ἄλλων κόπων, ἀφοῦ ἡ ὠμότητα τῶν ἀντιθέτων μᾶς προβάλλει σωροὺς ἀπὸ προβλήματα, ἔμπροσθς λοιπὸν πάλι, ἀντιπροβάλλοντας στὸ καθένα χωριστὰ τὸν ἀληθινὸ καὶ ἄμεμπτο λόγο, νὰ ἀποδείξομε ὅτι ἀγνοοῦν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

B. Εἶμαι λοιπὸν καὶ ἐγὼ πολὺ πρόθυμος, ἂν θέλεις, νὰ προχωρήσω. Γιατὶ δὲν θὰ μπορούσε μὲ ἄλλον τρόπο νὰ κάνει τὴν ἐξέταση τοῦ καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ ὁ λόγος, παρὰ μόνο μὲ τὸν τρόπο αὐτόν. "Ὅτι λοιπὸν, λένε, ὁ Υἱὸς εἶναι μέτοχος τοῦ ἀγιασμοῦ, τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ μακάριος Παῦλος γράφοντας γι' αὐτό: «Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος πού ἀγιάζει καὶ ἐκεῖνοι πού ἀγιάζονται ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια καταγωγή· γι' αὐτό καὶ δὲν ντρέπεται νὰ τοὺς ὀνομάζει ἀδελφούς, λέγοντας: Θὰ ἀναγγεῖλω τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου»². Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης λέγει, ὅτι «εἶδε τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνει πάνω σ' αὐτόν σὰν περιστέρι»³. Ἐπίσης μαζί μ' αὐτοὺς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς, μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους, ἔλεγε: «Δὲν εἶναι γραμμένο στὸν νόμο σας, ὅτι, Ἐγὼ εἶπα, εἴσατε θεοί; Ἐὰν ὀνόμασε θεοὺς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνθηκε ὁ λόγος, καὶ ἡ Γραφή δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταργηθεῖ, σεῖς λέτε σ' ἐκεῖνον πού ὁ Πατέρας τὸν ἀγίασε καὶ τὸν ἔστειλε στὸν κόσμον, Βλασφημεῖς, ἐπειδὴ εἶπα, ὅτι εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;»⁴. Καὶ θὰ μπορούσε κανεὶς, καὶ μάλιστα χωρὶς πολὺ κόπο, νὰ προσθέσει καὶ μύρια ἄλλα χωρία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορούμε νὰ μάθουμε, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει ἀγιασθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα.

A. Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε ἄραγε νὰ νοηθεῖ ὁ τρόπος τοῦ ἀγιασμοῦ, ἐὰν ἀναφέρεται καὶ στὸν ἴδιο τὸν Μονογενῆ, θὰ ἤθελα πολὺ εὐχαρίστως νὰ τὸ μάθω ἀπὸ σένα· γιατί παρατηρεῖται πολὺ

ταῖς θεοπνεύστοις ὁράται Γραφαῖς· ἀγιάζεσθαι μὲν γὰρ λέγονται
 τινες, ὡς ἐν προγνώσει Θεοῦ, προαναθροῦντος ὅτι τὴν εὐδόκιμόν
 τε καὶ ἐννομωτάτην κατωρθωκότες ζωὴν, ἐπιτηδεῖως ἔξουσι καὶ
 εἰς τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν ἁγίου Πνεύματος· ὁποῖοί τινες εἶεν ἂν,
 5 περὶ ὧν ὁ σοφὸς ἐπιστέλλει Παῦλος, ὅτι «Οὓς προέγνω, καὶ προώ-
 ρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν
 πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ
 ἐκάλεσεν». Ἐφη δὲ Θεὸς καὶ πρὸς τὸν σοφώτατον Ἰερεμίαν·
 «Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε
 10 ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἠγίακά σε». Ἀγιάζονται δὲ αὐ^ς καὶ ἕτεροί
 τινες, καίτοι τὸν φύσει Θεὸν οὐκ ἐπεγνωκότες, ἀλλ' οὐ σχέσιν τινᾶ
 καὶ οἰκειότητα τὴν πρὸς τὸ θεῖόν τε καὶ ἅγιον Πνεῦμα κατασημή-
 νειεν ἂν ὁ ἔν γε τούτοις ἁγιασμός, ἀλλ' οἴονεὶ πως ἀνάδειξιν καὶ
 παραγωγὴν τὴν εἰς τὸ χρῆναι πληροῦν, ἃ ἂν βούλοιο Θεός. Καὶ
 15 γοῦν Κύρου τε πέρι καὶ Μήδων κατὰ κράτος αἰρήσειν τὴν Βα-
 βυλῶνα μελλόντων, καὶ ὑπὸ θείας εἰς τοῦτο παρενηνεγμένων
 ὀργῆς, «Γίγαντες ἔρχονται», φησί, «πληρῶσαι τὸν θυμόν μου, χαί-
 ροντες ἅμα καὶ ὑβρίζοντες». Ἐφη δέ, ὅτι «Ἐγὼ ἁγιάσω αὐτούς». Ἀγγαίῳ δὲ τῷ προφήτῃ φησὶν ὁ Θεός· «Ἐὰν
 20 δὲ λάθῃ ἄνθρωπος κρέας ἅγιον», τό, οἶμαι, προσκομισθὲν ἁμωμον
 θῦμα καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνατεθειμένον τῷ Θεῷ, κρέας ἅγιον
 ὀνομάζων. Φαμέν δὲ ἁγίους καὶ τοὺς ἀληθῶς διὰ Πνεύματος
 ἠγιασμένους, οὕτω τε θείας φύσεως κοινωνοὺς ἀναδεδειγμένους.
 Τίνα δὴ οὖν ἠγιάσθαι τρόπον ὑπονοήσουσι τὸν Υἱόν, συμπαρε-
 25 ζευγμένης ἀναγκαίως τῷ ἠγιάσθαι λέγειν, καὶ τῆς εἰς τόνδε τὸν
 κόσμον ἀποστολῆς; Ὡδε γὰρ ἔφη Χριστός· «Ὁν ὁ Πατὴρ ἠγίασε
 καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον». Τὸ γὰρ ἐκ τῆς ἀμφοῖν συνδρομῆς
 οὐκ ἀσυντελές, οἶμαί που, πρὸς ὀρθότητα λογισμῶν, εὖ μάλα δια-
 γινώσκεται. Ἀποστέλλων γὰρ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν, ἁγιάσαι λέγε-
 30 ται, καὶ οὐχὶ πρὸ τῆς ἀποστολῆς

Β. Ἐγιάσθαι φασὶν αὐτὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς

5. Ρωμ. 8, 29-30.

8. Ὁπ. π.

6. Ἰερ. 1, 5.

9. Ἀγγαῖος 2, 12.

7. Ἦσ. 13, 3.

9α. Ἰω. 10, 36.

μεγάλη διαφορά για τὸ πρᾶγμα αὐτὸ στὶς θεόπνευστες Γραφές. Μερικοὶ λόγου χάρη λέγεται ὅτι ἀγιάζονται, ἐπειδὴ μὲ τὴν πρόγνωσή του ὁ Θεὸς προβλέπει ὅτι θὰ κατορθώσουν τὴν ἀληθινὴ καὶ δίκαια ζωὴ καὶ θὰ καταστοῦν ἄξιοι νὰ γίνουν κοινωνοὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ποιοὶ θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι αὐτοί, τὸ γράφει ὁ σοφὸς Παῦλος, λέγοντας· «Ἐκείνους πού προγνώρισε, αὐτούς καὶ προώρισε νὰ γίνουν ὁμοίομορφοι πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του, ὥστε αὐτὸς νὰ εἶναι πρωτότοκος μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν. Καὶ ἐκείνους πού προόρισε, αὐτούς καὶ κάλεσε»⁵. Ἄλλὰ καὶ ὁ Θεὸς εἶπε στὸν σοφώτατο Ἰερεμία· «Σὲ γνωρίζω πολὺ καλὰ πρὶν ἀκόμα σὲ πλάσω μέσα στὴν κοιλιά τῆς μητέρας σου, καὶ σὲ ἁγίασα πρὶν ἀκόμα γεννηθεῖς»⁶. Ἀγιάζονται ἐπίσης καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ἂν καὶ δὲν εἶχαν γνωρίσει τὸν κατὰ φύση Θεό, ὅμως ὁ ἁγιασμὸς αὐτῶν δὲν σημαίνει κάποια σχέση καὶ συγγένεια πρὸς τὸ θεῖο καὶ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλ' ἀποτελεῖ κατὰ κάποιο τρόπο ἀναγόρευση καὶ ἀναγνώριση, ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελέσουν αὐτὰ πού θέλει ὁ Θεός. Καὶ πράγματι ὅταν ὁ Κῦρος καὶ οἱ Μῆδοι ἐπρόκειτο νὰ κυριεύσουν κατὰ κράτος τὴ Βαβυλώνα καὶ κατευθύνονταν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν ἀπὸ τὴ θεϊκὴ ὀργή, «Ἔρχονται γίγαντες», λέγει, «γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τίς ἀποφάσεις τοῦ θυμοῦ μου, δοκιμάζοντας οἱ ἴδιοι χαρὰ, ἀλλὰ καὶ ἀτιμάζοντας σας»⁷. Γιατὶ εἶπε προηγουμένως· «Εἶναι ἁγιασμένοι, καὶ ἐγὼ τοὺς ὀδηγῶ»⁸. Καὶ στὸν προφήτη Ἄγγαϊο λέγει ὁ Θεός· «Ἐὰν πάρει κάποιος ἄνθρωπος ἅγιο κρέας»⁹, ὀνομάζοντας, νομίζω, «ἅγιο κρέας» τὸ θῦμα τὸ ἄμωμο πού προσφέρθηκε στὸν Θεὸ ὡς ἄρωμα πνευματικῆς εὐωδίας. Ἐπίσης ἁγίους λέμε καὶ ἐκείνους πού ἁγιάσθηκαν πραγματικὰ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀναδείχθηκαν κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως. Μὲ ποιὸ τρόπο λοιπὸν θὰ ὑπονοήσουν ὅτι ἁγιάσθηκε ὁ Υἱός, ὅταν μαζί μὲ τὰ ἁγιάσθηκε λέγεται ἀπαραιτήτως καὶ ὅτι εἶναι συνδεδεμένη καὶ ἡ ἀποστολή του στὸν κόσμον αὐτό; Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶπε τὰ ἑξῆς· «Αὐτὸν πού ὁ Πατέρας τὸν ἁγίασε καὶ τὸν ἔστειλε στὸν κόσμον»^{9α}. Γιὰ νὰ εἶναι δηλαδὴ σωστοὶ οἱ συλλογισμοὶ γίνεται, νομίζω, ἀνπληπτό ὅτι πρέπει νὰ συντρέχουν καὶ τὰ δύο. Γιατὶ λέγεται ὅτι ἁγίασε ὁ Πατέρας τὸν Υἱὸ ἀποστέλλοντας αὐτόν, καὶ ὄχι πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποστολή του.

Β. Λένε ὅτι ἁγιάσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα.

A. Ἀγιάσαι δ' ἂν ἐτέρως ὁ Πατήρ, πλὴν ὅτι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

B. Ναί, διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ τί μήν;

A. Ἐθρεῖ δὴ οὖν, ὦ ἑταῖρε, πρὸς ὅσων αὐτοῖς ὁ λόγος τὴν 5 ἀτοπίαν ἔκρει. Εἰ μὲν γὰρ πρὸ τῆς σαρκώσεως καὶ τῆς εἰς τόνδε τὸν κόσμον ἀποστολῆς ἐν μεθέξει Πνεύματος ἦν ὁ Λόγος, κατὰ γε τὸ ἐκείνοις εὖ ἔχειν ὑπειλημμένον, τί πάλιν αὐτὸ καὶ μετὰ σαρκὸς ἐδέχεται; Περιττὸν γὰρ τὸ χρῆμα καὶ εἰκαιόβουλον. Ἄλλ' οὐκ ἂν, οἴμαι, τίς νοῦν ἔχων, τό γε ἐν τούτοις ἀλῶναί ποτε τὴν ἀπόρρητον 10 τοῦ Θεοῦ λογιεῖται φύσιν. Οὐ γὰρ ἂν ἁμάρτοι τοῦ πρόποντος, καὶ τὸ ἀνωμήτως ἔχον, οὐκ ἐν παρατάσει μακροῦ διασκέψεῶν τε καὶ ἐννοιῶν, ἀλλ' ἐκ πρώτων εὐθύς ὁρᾷ κινήματων τῆς ἐνούσης αὐτῆς βουλῆς καὶ σοφίας. Εἰ δέ, ἐπεὶ τοι πέφηνε καθ' ἡμᾶς καὶ ἀπεστάλη μετὰ σαρκὸς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, τὸ Πνεῦμα πλουτεῖ, καινὴν 15 δὲ ὡσπερ τινὰ τὴν ἐπὶ τῷδε λαμπρὰν ἀποκεκέρδακε χάριν, ποῦ κεκένωκεν ἑαυτόν, ἀφῖκται δὲ ὅπως εἰς ὑποδιδασμὸν καὶ ταπεινώσειν, γεγονῶς ἐν ἀμείνοσιν; εἰ μὴ ἄρα φασί, καὶ τῶν εἰς λῆξιν ἠκόντων ἀφειδήσαντες κακῶν, καὶ ἦν ἐν αἰσχίοσι, τὸ Πνεῦμα λαβῶν, καὶ τὸ ἀγιάζειν πεφυκὸς κατωθεῖ πρὸς τὸ χεῖρον τοῦς ἐν 20 οἷς ἂν γένοιτο.

B. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐννοήσουσι κατὰ γε τὸ εἶκός· ὅτι δὲ ἡγιάσθαι φασί, καταβάντος ἐπ' αὐτὸν τοῦ Πνεύματος ἐν εἴδει περισσεῶς.

A. Εἶτα τίς ὁ τοῦτο εἰπὼν, ἐποπτεύσας τε ἅμα τὴν ἐξ οὐρανῶν 25 τοῦ Πνεύματος ἐπ' αὐτὸν καταφοίτησιν;

B. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς μεμαρτύρηκε λέγων, ὅτι «Τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ἐξ οὐρανοῦ ὡσεὶ περισσεῶν, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν».

A. Οὐκοῦν, ἀναμέτρει τὸν τοῦ ἡγιάσθαι χρόνον. Οὐ γὰρ τοι 30 πρὸ τῆς ἐπηδμίας ἡγιάζετο Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἀλλ' ὅτε γέγονε καθ' ἡμᾶς, οἷς οὐ φύσεως καρπὸς ἰδίας, ἀλλ' ἔξωθέν τε καὶ ἐπακτὸς ὁ ἁγιασμός. Ἦ οὐκ οἶσθα, ὅτι πεπλούτηκε μὲν ἐν ἀρχαῖς ἢ ἀνθρώπου φύσις τὸ καὶ θείου Πνεύματος μεταλαχεῖν, καὶ τὸν δι'

Α. Καὶ ὁ Πατέρας τὸν ἀγίασε ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

Β. Ναί, μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· ἀλλὰ τί σημαίνει αὐτό;

Α. Πρόσεχε λοιπόν, φίλε, σὲ πόση ἀτοπία ἐκτρέπεται ὁ λόγος. Γιατί, ἐὰν ὁ Λόγος ἦταν μέτοχος τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὶν ἀπὸ τὴν σάρκωση καὶ τὴν ἀποστολή του στὸν κόσμο, σύμφωνα βέβαια μὲ τὴν ὀρθὴ γνώμη ἐκείνων, τότε γιατί τὸ δέχθηκε πάλι καὶ ὅταν σαρκώθηκε; Γιατί ἦταν περιττὸ τὸ πρᾶγμα καὶ ἄσκοπο. Δὲν νομίζω ὅμως ὅτι κάποιος, πὺ ἔχει μυαλό, θὰ σκεπτόταν ὅτι θὰ ἔπεφτε ποτὲ ἢ ἀπερίγραπτη φύση τοῦ Θεοῦ σὲ τέτοια. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ξεφύγει ἀπὸ αὐτὸ πὺ πρέπει καὶ εἶναι ἄμεμπτο, οὔτε καὶ βλέπει τὴ θέληση καὶ σοφία πὺ ὑπάρχει σ' αὐτὴν σὲ μακρὲς καὶ παρατεταμένες διασκέψεις καὶ ἔννοιες, ἀλλὰ εὐθύς ἀμέσως ἀπὸ τὴς πρώτες κινήσεις της. Ἐὰν ὅμως, ἐπειδὴ ἔγινε σὰν ἐμᾶς καὶ στάλθηκε μὲ σάρκα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ἔλαβε τὸ Πνεῦμα καὶ κέρδισε ἔτσι, κατὰ κάποιο τρόπο, μὰ ἀκόμα λαμπρὴ χάρη, τότε πῶς ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸ του καὶ ἔφτασε νὰ ὑποβιβασθεῖ καὶ νὰ ταπεινωθεῖ¹⁰, ἀφοῦ ἦρθε σὲ ἀνώτερα; ἔκτος βέβαια ἂν λένε, ξεπερνώντας καὶ ἐκείνους πὺ ἔφτασαν στὰ ἀκραῖα κακὰ, ὅτι καὶ ὅταν ἔλαβε τὸ Πνεῦμα ἦταν πάλι σὲ κατώτερα, καὶ ὅτι αὐτὸ πὺ ἀπὸ τὴ φύση του ἀγιάζει, ὠθεῖ πρὸς τὰ κάτω ἐκείνους στοὺς ὁποίους μεταβαίνει.

Β. Αὐτὸ βέβαια εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ τὸ ἐννοοῦν, λένε ὅμως ὅτι ἀγιάσθηκε, ὅταν κατέβηκε ἐπάνω του τὸ Πνεῦμα σὰν περιστέρι.

Α. Ἐπειτα ποιὸς εἶναι αὐτὸς πὺ τὸ εἶπε αὐτό, καὶ εἶδε συγχρόνως τὴν κάθοδο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τοῦ Πνεύματος ἐπάνω του;

Β. Τὸ ἔχει βεβαιώσει Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς λέγοντας, ὅτι «εἶδα τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν περιστέρι καὶ νὰ μένει ἐπάνω του»¹¹.

Α. Ἐξέτασε λοιπόν τὸν χρόνο τοῦ ἀγιασμοῦ. Δὲν ἀγιάσθηκε πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ του ἐνῶ ἦταν Θεὸς ὁ Λόγος, ἀλλὰ ὅταν ἔγινε σὰν ἐμᾶς, στοὺς ὁποίους ὁ ἀγιασμὸς δὲν εἶναι καρπὸς τῆς δικῆς μας φύσεως, ἀλλὰ ἐρχεται ἀπὸ ἔξω καὶ εἶναι ἐπίκτητος. Ἡ δὲν γνωρίζεις, ὅτι ἔλαβε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ ἀνθρώπινη φύση τὴ μετοχὴ της στὸ ἅγιο

11. Ἰω. 1, 32.

ἀγιασμοῦ πρὸς Θεὸν ἐξεικονισμόν; πεποίηται γὰρ καὶ κατὰ τοῦτο κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἐπειδὴ δὲ τὴν θείαν λελύπηκεν ἐντολήν, ἀπεμπολήσας τὸ δῶρον, θανάτῳ κατεδικάζετο καὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας ὑπέδν ζυγόν.

5 Β. Συνήμι.

Α. Ἔδει τοίνυν, ἐπεὶπερ ἐξ ἡμερότητος τῆς ἐνούσης αὐτῷ τὸ διολισθῆσαν γένος ἀναστοιχειοῦν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἐβουλεύετο Θεός, δευτέραν ὡσπερ τοῦ γένους ἀρχὴν ἀναφῦναι Χριστόν, καὶ ἀπότεξιν μὲν ἀνατλήναι τὴν διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου, μὴ μὴν ἔτι
10 καὶ πατέρα σαρκικὸν ἀνασχέσθαι λαβεῖν, ἵνα καὶ σὺν αὐτῷ Θεὸν ἔχωμεν οἱ πάντες Πατέρα, δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ τῆς τοιαύτης δόξης εἰς ἀρχὰς ἀναβαίνοντες. Ἔδει γενόμενον ἄνθρωπον τὸ Πνεῦμα λαβεῖν, ἵν', ἐπεὶπερ ἦν τε καὶ ἔστιν οὐκ εἰδὼς ἁμαρτίαν, ἐμφιλοχωροίη λοιπὸν ἐν αὐτῷ τὸ Πνεῦμα καὶ ἀναπαύηται καθά-
15 περ ἐν ἀπαρχῇ τοῦ γένους καὶ ῥίξῃ δευτέρα. Τουτί γὰρ οἶμαί που κατασημαίνειν εὖ μάλα τὸν θεσπέσιον Βαπτιστήν, δοῶντα περὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς θεάσαιτο μὲν αὐτὸ καθιγμένον ἐξ οὐρανῶν ἐν εἴδει περιστερᾶς φάναι δέ, ὅτι καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν, οὐ γὰρ μεμένηκε δὲ ἐν Χριστῷ. Φύσεως γὰρ ἦν οὐκ ἀνεχομένης παθεῖν τὴν ἐξ
20 ἁμαρτίας κηλῖδα. Ὡσπερ δὲ ὑπάρχων ἀεὶ βασιλεὺς καὶ ὁμόθρονος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κεχειροτονησθαι λέγεται βασιλεὺς, ὅτε καθ' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, ᾧ καὶ δοτὸν ἄνωθεν τὸ βασιλεύειν ἐστί, καὶ ὡσπερ ἀεὶ συνυπάρχων τῷ Πατρὶ, εἰς Υἱὸν ὀρίζεται διὰ Πνεύματος, διὰ τὸ τοῖς κατὰ θέσιν υἱοῖς ἐξωμοιωθῆσαι κατὰ τὴν
25 σάρκα, καὶ ὡσπερ ἡμῖν τοῖς ὑπὸ Θεὸν συμμορφούμενος, Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα ἐκάλει, καίτοι Θεὸς ὑπάρχων αὐτός, οὕτω καὶ ἡγιασθαι λέγεται, χωροῦντος εἰς τὸ ἀνθρώπινον, ἥτοι περὶ τήνδε τὴν σάρκα, τοῦ ἀγιασμοῦ, διὰ τὸ μὴ οἴκοθεν ἔχειν δύνασθαι τὴν ἀνθρώπου φύσιν τὸν ἀγιασμόν. Ἐνεστι γὰρ τοῦτο τῇ γε ἀληθῶς
30 θείᾳ τε καὶ ὑπὲρ πάντα φύσει ἧς ἐπεὶπερ ἐστί καρπὸς ὁ Λόγος, ἔξει δὴ που πάντως ὡς ἴδιον ἐν ἑαυτῷ τῆς τεκούσης αὐτὸν φύσεως τὸν ἀγιασμόν.

Πνεῦμα, καὶ διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ τὴν ὁμοιότητά της πρὸς τὸν Θεό, γιατί πλάσθηκε καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ κατ' εἰκόνα ἐκείνου πού τὸν ἔπλασε, ὅταν ὁμως παρέδῃ τὴ θεία ἐντολή, ἀπορρίπτοντας τὸ δῶρο, καταδικάσθηκε σὲ θάνατο καὶ τέθηκε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας.

B. Τὸ γνωρίζω.

A. "Ἐπρεπε λοιπόν, ὅταν ὁ Θεὸς ἀποφάσισε νὰ ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ του κατάστασι τὸ ἀνθρώπινο γένος, πού εἶχε ἐξωκείλει ἀπὸ τὴν πραότητα πού εἶχε, νὰ καταστήσει κατὰ κάποιον τρόπο δεύτερη ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπινου γένους τὸν Χριστό, καὶ νὰ ἀνεχθεῖ βέβαια τὴ γέννησή του διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου, ὅχι ὁμως νὰ ἔχει καὶ σαρκικὸ Πατέρα, ὥστε μαζὶ μ' αὐτὸν νὰ ἔχομε ὅλοι Πατέρα μας τὸν Θεό, ἀνυψούμενοι μέσω αὐτοῦ καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν στὴν ἀρχικὴ δόξα." Ἐπρεπε, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, νὰ λάβει τὸ Πνεῦμα, ὥστε, ἐφόσον ἦταν καὶ εἶναι ἀναμάρτητος, νὰ εἰσέλθει μέσα του τὸ Πνεῦμα καὶ νὰ παραμείνει σὰν ἀπαρχὴ κατὰ κάποιον τρόπο τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ σὰν σὲ δεύτερη ρίζα. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι θέλει νὰ δηλώσει ὁ θεσπέσιος Βαπτιστὴς φωνάζοντας γιὰ τὸ Πνεῦμα, ὅτι τὸ εἶδε βέβαια νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν περιστέρι, καὶ νὰ λέγει ὅτι ἔμεινε ἐπάνω σ' αὐτόν, ἀλλὰ δὲν ἔμεινε μέσα στὸν Χριστό. Γιατὶ ἦταν τέτοιας φύσεως, ἢ ὅποια δὲν ἀνεχόταν νὰ ὑποστῆ τὴν κηλῖδα τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὅπως, ὄντας πάντοτε βασιλιάς καὶ ὁμόθρονος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, λέγεται ὅτι χρίσθηκε βασιλιάς ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς, αὐτὸς στὸν ὅποιο τὸ ἀξίωμα τοῦ νὰ βασιλεύει εἶναι δοσμένο ἀπὸ παλιά, καὶ ὅπως, ἐνῶ ὑπῆρχε πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, ὀρίζεται Υἱὸς διὰ τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ ἐξομοιώθηκε ὡς πρὸς τὴ σάρκα μὲ τοὺς θετοὺς υἱούς, καὶ ὅπως, λαμβάνοντας τὴν ἴδια μορφή μὲ μᾶς, πού εἴμαστε ὑπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ, ὀνόμαζε Θεὸ τὸν Πατέρα του, μολονότι ὁ ἴδιος ἦταν Θεός, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο λέγεται ὅτι καὶ ἁγιάσθηκε, ἐπειδὴ ὁ ἁγιασμὸς εἰσχώρησε μέσα στὸ ἀνθρώπινο, δηλαδὴ σ' αὐτὴ τὴ σάρκα, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρώπινη φύσις δὲν μποροῦσε νὰ ἔχει τὸν ἁγιασμὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸ στὴν ἀληθινὴ καὶ ἀνώτερη ὄλων φύσις, καὶ ἐπειδὴ ὁ Λόγος εἶναι καρπὸς αὐτῆς, ἔχει ὅπωςδήποτε μέσα του σὰν δικό του τὸν ἁγιασμὸ τῆς φύσεως πού τὸν γέννησε.

B. Τί γάρ φασι τὸ ἄτοπον, ἐν τῷ ἡγιασθαι λέγειν παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν;

A. Ἀνακυκλήσας δὴ οὖν ὅπερ ἔφην ἀρτίως, καὶ ἑσαυθις ἐρῶ. Εἰ μὲν γὰρ καθὸ ἄνθρωπος, ὡς ἄνθρωπον ἡγιασθαι φασίν, ἀδιαφορήσειεν ἂν ὁ λόγος, ὡς ἔν γε δὴ τούτῳ τὸ βλάβος οὐδέν. Εἰ δὲ δὴ παρέντες τὸ ἀληθές καὶ παρωθούμενοι τὸ εἶκόσ, εἰς ἀκαλλεστάτην τινὰ καὶ πέρα παντὸς ἰούσαν θράσους ἀπολισθαίνουσι γνώμην, αὐτὸν ἡγιασθαι λέγοντες, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνότα Λόγον, ἀπάσης ἡμῖν ἀτοπίας ἐπέκεινα διεκπίπτει ἂν ὁ λόγος.

10 B Οὐκοῦν ἐκδείξειας ἂν τῆς ἐν γε τούτοις ἡμῖν ἀτοπίας τοὺς τρόπους.

*A. Καὶ μάλα. Κατοκνήσαιμι γὰρ ἂν ἤκιστα γε, συλλήπτορά τε καὶ ἀρωγὸν τὸν τῆς ἀληθείας προεστηκότα Χριστὸν ἔσεσθαι μοι προσδοκῶν. Μεθέντες δὴ οὖν τὸ διαμέλλειν ἔτι, τὴν τῶν προ-
15 κειμένων βάσανον εἰς μέσον ἤδη παράγωμεν, καὶ μοι φράσον ἐκεῖνο δὴ πάλιν.*

B. Τὸ τί;

*A. Τίνος ἴδιον φῶμεν εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; πότερα δὴ, μόνου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἢ γουν καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἢ καὶ ἀναμέρους
20 ἐκατέρου καὶ ἀμφοῖν, ὡς ἔν, ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ διὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας;*

B. Οὕτως ἔγωγε φημί.

*A. Ὁρθῶς, ὡ ἑταῖρε, καὶ σὲ τῆς ἀγχινοίας ἀγαμαι, καὶ ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς εὖ μάλα συμβαίνουσιν τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν
25 εἰρησθαί φημι. Νοεῖται μὲν γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν ὑπάρξει τῆ καθ' ἑαυτὸν, ὑφέστηκε δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Υἱὸς ἰδικῶς ἀλλ', εἰ καὶ ἰδίαν ὑπόστασιν ἐκάτερος ἀπετέμετο, τὸν γοῦν εἰσάπαν διορισμὸν οὐ προσίεται. Οὐδὲ γὰρ ἂν διορίζοιτο τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὡσπερ ἄγγελος ἀγγέλου, καὶ μὴν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὁ δεῖνα τοῦ
30 δεῖνος, ὄλος ὄλου διεστήξει τυχόν, οὔτε μὴν καὶ διάμπαξ ἐλάσει τῆς διαφορᾶς ὁ λόγος, ἀναμέρους ὀλοτρόπως ἐκάτερον ἰστάς· ἢ γὰρ ἂν εἶεν καὶ δύο θεοί· μιᾶς δὲ καὶ μόνης οὔσης τε καὶ νοουμένης θεότητος, ζῶντα καὶ ὑφέστηκότα καταθρήσαμεν ἂν ἐν Πατρὶ*

B. Καί τί τὸ ἄτοπο λένε, ὅταν ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Υἱὸς ἀγιάσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα;

A. Ἐπανερχόμενος λοιπὸν σ' αὐτὸ πού εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, θὰ σοῦ πῶ καὶ πάλι. Ἐὰν δηλαδή λένε, ἐπειδὴ ἦταν ἄνθρωπος, ἀγιάσθηκε σὰν ἄνθρωπος, ὁ λόγος εἶναι ἀδιάφορος, γιατί σ' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ βλάβη. Ἐὰν ὅμως, παραβλέποντας αὐτὸ πού εἶναι ἀληθινὸ καὶ ἀπωθώντας αὐτὸ πού εἶναι εὐλογο, ἀποκλίνουν στὴν ἀπαράδεκτη καὶ πέρα ἀπὸ κάθε θράσος γνώμη, λέγοντας ὅτι ἀγιάσθηκε ὁ ἴδιος ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, τότε ὁ λόγος γιὰ μᾶς ἐκτρέπεται πέρα ἀπὸ κάθε παραλογισμό.

B. Θὰ μπορούσες λοιπὸν νὰ μᾶς ἀποδείξεις τοὺς τρόπους τοῦ παραλογισμοῦ σ' αὐτά;

A. Πολὺ εὐχαρίστως. Καὶ δὲν θὰ διστάσω βέβαια καθόλου, ἐπειδὴ ἐλπίζω ὅτι θὰ ἔχω συνεργὸ καὶ βοηθὸ μου τὸν Χριστό, τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἀλήθειας. Ἀφήνοντας λοιπὸν κάθε ἀναβολή, ἃς ἔρθουμε στὴν ἐξέταση αὐτῶν πού μᾶς ἀπασχολοῦν, καὶ πές μου πάλι ἐκεῖνο.

B. Ποιὸ δηλαδή;

A. Τίνος ἴδιο λέμε ὅτι εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο εἶναι μόνον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἢ καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἢ εἶναι ἐν μέρει τοῦ καθένα, ἢ καὶ τῶν δύο, ὡς ἓνα, δηλαδή ἀπὸ τὸν Πατέρα διὰ τοῦ Υἱοῦ, λόγῳ τῆς ταυτότητος τῆς οὐσίας τους;

B. Αὐτὴ τὴ γνώμη ἔχω ἐγώ.

A. Σωστὰ, φίλε, καὶ σὲ θαυμάζω γιὰ τὴν ὀξύνοια τοῦ πνεύματός σου, καὶ σοῦ λέγω ὅτι ἡ γνώμη σου στὸ θέμα αὐτὸ συμφωνεῖ πάρα πολὺ μὲ τις θεόπνευστες Γραφές. Γιατί ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νοεῖται ὡς ὑπαρξὴ αὐτοτελής, ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱὸς ὑπάρχει ἐπίσης αὐτοτελῶς. Ὅμως, ἂν καὶ ὁ καθένας ἔχει ἰδιαίτερη ὑπόσταση, δὲν διαφέρει καθόλου ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χωρίζεται ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως ὁ ἓνας ἄγγελος ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἀκόμα καὶ σὲ μᾶς, ὅπου ὁ τάδε διαφέρει ἐνδεχομένως ὅλως δι' ὄλου ἀπὸ τὸν τάδε, οὔτε βέβαια ὁ λόγος τῆς διαφορᾶς τους φτάνει ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο στὸ ἄλλο, τοποθετώντας τὸν καθένα ἐξολοκλήρου χωριστά. Γιατί τότε θὰ ὑπῆρχαν καὶ δύο θεοί. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θεότητα εἶναι καὶ νοεῖται μία, δεχόμεστε ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπάρχει ζωντανὸς καὶ ὑπαρκτὸς μέσα στὸν

τὸν Υἱόν, καὶ μὴν καὶ τὸ ἔμπαλιν, τουτέστιν, ἐν Υἱῷ τὸν Πατέρα·
 χαρακτηρὸν γάρ ἐστι τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ.

B. Σύμφημι.

*A. Μιᾶς οὖν φύσεως ἐν καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ προχεῖται μὲν οἰά-
 5 περ ἀπὸ πηγῆς τοῦ Πατρὸς· ἐστὶ γε μὴν οὐκ ἀλλότριον τοῦ Υἱοῦ·
 γεγέννηται γὰρ οὗτος, τὴν τοῦ Πατρὸς ιδιότητα πᾶσαν ἔχων ἐν
 ἑαυτῷ, καὶ ἐπειπερ ἐστὶ τῆς ἀνωτάτω θεότητος ὁ καρπός, πῶς ἂν
 νοοῖτο γυμνὸς τῶν τῆς θεότητος ἀγαθῶν; Ἴδιον δὲ θεότητος ὁ
 ἁγιασμός, οὗ τὸ Πνεῦμα δεκτικόν. Ἅγιον γὰρ κατὰ φύσιν, καὶ
 10 τῆς ὅλης κτίσεως ἁγιαστικόν.*

*B. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τούτων ἢ πίστις, πῶς δ' ἂν μάθοιμι
 σαφῶς, ὡς ἐστὶν ἴδιον τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθάπερ
 ἀμέλει τοῦ Πατρὸς;*

*A. Οὐ θύραθεν ἡμῖν ὁ μάρτυς, αὐτὸν δὲ εἰσκομίσω βοῶντα
 15 Χριστόν· «Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν
 ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει
 ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάση. Οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα
 ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἐμὲ
 δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Πάντα ὅσα
 20 ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστὶ· διὰ τοῦτο εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει,
 καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Ἡ οὐκ ἀποχρῶν ὁ λόγος εἰς πληρο-
 φορίαν τοῖς σοφοῖς, ὡς μὲν φησι τὸν Παράκλητον, Πνεῦμα γὰρ
 ἀληθείας ὠνόμασεν αὐτόν, οὐχ ἕτερα δὲ παρ' αὐτόν ἢ ἀλήθεια;
 Προστιθεὶς δέ, «Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», τὴν οὐσιώδη καὶ
 25 φυσικὴν οἰκειότητα δέδειχεν ἐναργῶς, καθ' ἣν ἐν ἐστὶ πρὸς αὐτόν
 τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Οὐ γὰρ τοι μεταληπτῶς σοφὸν ἔσεσθαι παρ'
 αὐτοῦ το Πνεῦμά φησιν, οὔτε μὴν ἐν τάξει τῇ ὑπουργικῇ τοὺς
 παρ' Υἱοῦ λόγους τοῖς ἁγίοις διακομίσειν· ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἴ τι τῶν
 εὐσομοτάτων ἀνθέων περὶ τῆς ἐξ ἑαυτοῦ διασκιδναμένης ὁσμῆς
 30 καὶ ταῖς τῶν περιστάτων αἰσθήσεων ἐμπιπτούσης, λέγοι, ὅτι
 «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», τὴν φυσικὴν οἰκειότητα κατασημῆνειεν*

Πατέρα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίστροφο, δηλαδή ὁ Πατέρας ὑπάρχει μέσα στὸν Υἱό· γιατί εἶναι σφραγίδα τῆς ὑποστάσεώς του.

Β. Συμφωνῶ.

Α. Ἐφόσον λοιπὸν μία εἶναι ἡ φύση τους, ἓνα εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πηγάζει βέβαια ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὡς ἀπὸ πηγή, ἀλλὰ δὲν εἶναι ξένο ὡς πρὸς τὸν Υἱό· γιατί αὐτὸς ἔχει γεννηθεῖ φέροντας ὅλα τὰ ἰδιώματα τοῦ Πατέρα στὸν ἑαυτό του, καὶ ἀφοῦ εἶναι καρπὸς τῆς ἀνωτάτης θεότητος, πῶς θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ἀπογυμνωμένος ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς θεότητος; Γνώρισμα τῆς θεότητος εἶναι ὁ ἁγιασμός, τὸν ὁποῖον φέρει τὸ Πνεῦμα, γιατί εἶναι κατὰ φύση ἅγιο, καὶ ἁγιάζει ὅλη τὴν κτίση.

Β. Πῶς ὅμως θὰ μπορούσα νὰ πιστέψω σ' αὐτά, πῶς θὰ μπορούσα νὰ μάθω καθαρὰ, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ἴδιο τοῦ Υἱοῦ, ὅπως βέβαια καὶ τοῦ Πατέρα;

Α. Αὐτὸς ποὺ τὸ βεβαιώνει αὐτὸ δὲν εἶναι ξένος, ἀλλὰ θὰ σοῦ παρουσιάσω νὰ τὸ φωνάζει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Ἔχω πολλὰ ἀκόμα νὰ σᾶς πῶ, ἀλλὰ δὲν μπορείτε νὰ τὰ βαστάσετε τώρα. Ὅταν ὅμως ἔρθει ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, θὰ σᾶς ὀδηγήσει σὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ δὲν θὰ μλήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ θὰ πεῖ ὅσα θὰ ἀκούσει, καὶ θὰ σᾶς ἀναγγεῖλει ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν. Ἐκεῖνος θὰ μὰ δοξᾶσει, γιατί θὰ λάβει ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι δικό μου καὶ θὰ σᾶς τὰ ἀναγγεῖλει. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικά μου· γι' αὐτὸ σᾶς εἶπα, ὅτι θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου καὶ θὰ σᾶς τὸ ἀναγγεῖλει»¹². Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἐπαρκῆς ὁ λόγος γιὰ νὰ πληροφορήσει τοὺς σοφοὺς, ὅτι ἔτσι ὀνομάζει τὸν Παράκλητο, ἀφοῦ τὸν ὀνόμασε Πνεῦμα ἀληθείας, καὶ ἄλλη ἀλήθεια ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν δὲν ὑπάρχει; Προσθέτοντας μάλιστα, «γιατὶ θὰ πάρει ἀπὸ τὸ δικό μου», ἔδειξε καθαρὰ τὴν οὐσιαστικὴ καὶ φυσικὴ σχέση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ εἶναι ἓνα μὲ αὐτόν. Γιατὶ δὲν λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα θὰ γίνεαι σοφὸ παίρνοντας κάτι ἀπὸ αὐτόν, οὔτε ὅτι θὰ μεταφέρει στοὺς ἁγίους τοὺς λόγους τοῦ Υἱοῦ σὰν κάποιος ὑπηρέτης, ἀλλὰ σὰν νὰ εἶναι κάποιος ἀπὸ τὰ πολὺ εὖοσμα ἀνθη, τοῦ ὁποίου ἡ εὐωδία ποὺ ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτὸ προσβάλλει τίς αἰσθήσεις ὅσων βρίσκονται τριγύρω, λέγει ὅτι, «Θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου», δηλώνοντας τὴ φυσικὴ

ἄν, καὶ οὐτι πού τὸ ὡς ἐν μεθέξει δηρημένως, ὡδέ πη νοήσεις καὶ
 ἐφ' Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Πνεῦμα γὰρ σοφίας καὶ δυνάμεως ὄν,
 σοφία πάντως καὶ δύναμις ἐστίν, ὅλην ἐξ ὅλου τὴν τοῦ προιέντος
 ἐνέργειαν ἀποσωζόν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὡς ἂν ἐν ἰδία φύσει καταδει-
 5 κνύον εὖ μάλα, τὴν οὐπὲρ ἐστίν. Ἐπειδὴ δὲ τό, «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ
 λήψεται», φησί, προστέθεικεν ἀναγκαιῶς, ὅτι «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ
 Πατήρ, ἐμά ἐστι· διὰ τοῦτο εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει».
 Ὡσπερ γὰρ ἅγιόν ἐστι κατὰ φύσιν, ἐπεὶ τοι σοφίας Πνεῦμά ἐστι· σοφία δὲ ὁ
 10 Υἱός καὶ οὐ τί πού φαμεν, ὡς κατὰ σχέσιν τινὰ καὶ μέθεξιν, ἅγιον
 καὶ σοφόν τὸ Πνεῦμά ἐστίν, οὐσιωδῶς δὲ μᾶλλον, καὶ οἴονεί τις
 ποιότης φυσικὴ τῆς ἀγίας τε καὶ σοφῆς θεότητος, τῆς ὡς ἐν Πα-
 τρὶ καὶ Υἱῷ νοουμένης, καὶ αὐτῷ τῷ Πνεύματι. Ὅτι δὲ τὸ τοῦ
 Πατρὸς Πνεῦμα, Πνεῦμά ἐστι τοῦ Υἱοῦ, αὐτός σε δι' ἑαυτοῦ
 15 μυσταγωγῆσει, λέγων· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ
 πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ
 τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει», φησί, «περὶ
 ἐμοῦ». Συνίης οὖν, ὅπως ὡς ἴδιον ἐπαγγέλλεται καταπέμψειν
 ἡμῖν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ Πνεῦμα μὲν ἀληθείας ἀποκαλεῖ, προ-
 20 χεῖσθαί γε μὴν ἐξ αὐτοῦ διωρίσατο τοῦ Πατρὸς, καὶ μὴν ὅτι καὶ
 μαρτυρήσει περὶ αὐτοῦ προμεμήνυκε·

B. Καὶ τίς ἂν νοοῖτο τῆς μαρτυρίας ὁ τρόπος;

*A. Ἐπειδὴ γὰρ ἐνήργηκε τὰ Θεοῦ διὰ χειρὸς ἁγίων, μεμαρ-
 τύρηκεν ἐναργῶς, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Υἱός, οὐ καὶ Πνεῦμα ἐστίν,
 25 καθάπερ ἀμέλει καὶ τοῦ Πατρὸς.*

*B. Ἄλις μὲν ἡμῖν τῶν τοιούτων, ὧ τᾶν. Τὸ γὰρ τοι σαφές καὶ
 ἀναμφιλόγως ἔχον, δέοιτ' ἂν οὐχὶ τοῦ συνειπεῖν ἡρημένου. Πνεῦ-
 μα γὰρ ἐστίν καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἀντερεῖν οἶμαι
 παντελῶς οὐδένα. Τριθὴν οὖν καὶ πόνον αὐτὸν ἐπὶ τῷδε μεθείς,
 30 ἴοις ἂν μᾶλλον ἐπ' ἐκεῖνα νυνί, τά, δι' ὧν ἔνεστιν ἀναμαθεῖν, ὅτι
 κατὰ φύσιν ἅγιος ὁ Υἱός, καὶ οὐ κατὰ μέθεξιν ἐκ Πατρὸς*

σχέση, και νὰ μὴ νομίσεις ὅτι, ὅπως κάτι μετέχει χωριστά, ἔτσι κάπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα. Γιατί, ἐπειδὴ εἶναι Πνεῦμα σοφίας καὶ δυνάμεως, εἶναι ὅπωςδήποτε σοφία καὶ δύναμη, ἔχοντας μέσα του ὅλη γενικὰ τὴν ἐνέργεια ἐκείνου πού τὸ ἐκπορεύει, καὶ τὴν ἐμφανίζει ἄριστα σὰν νὰ εἶναι δική του φύση. Καὶ ἐπειδὴ εἶπε τὸ, «Θὰ λάβει ἀπὸ τὸ δικό μου», πρόσθεσε ἀναγκαστικὰ καὶ τὸ «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικά μου· γι' αὐτὸ σᾶς εἶπα, ὅτι παίρνει ἀπὸ τὸ δικό μου»¹³. Ὅπως δηλαδή εἶναι κατὰ φύσιν ἅγιο, ἐπειδὴ εἶναι Πνεῦμα ἁγίου Πατέρα, ἔτσι εἶναι καὶ σοφό, ἐπειδὴ εἶναι Πνεῦμα τῆς σοφίας καὶ Σοφία εἶναι ὁ Υἱός. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν λέμε τὸ Πνεῦμα εἶναι ἅγιο καὶ σοφό, ἐπειδὴ σχετίζεται καὶ μετέχει σ' αὐτὰ, ἀλλὰ ὅτι εἶναι κατ' οὐσίαν ἅγιο καὶ σοφό, καὶ σὰν κάποια φυσικὴ ποιότητα τῆς ἁγίας καὶ σοφῆς θεότητος, ἣ ὁποία νοεῖται στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, καὶ στὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα. Ὅτι βέβαια τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα εἶναι Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, θὰ σοῦ τὸ διδάξει ὁ ἴδιος λέγοντας· «Ὅταν λοιπὸν θὰ ἔρθει ὁ Παράκλητος, τὸν ὁποῖο ἐγὼ θὰ σᾶς στείλω ἀπὸ τὸν Πατέρα, δηλαδή τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, τὸ ὁποῖο ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐκεῖνος θὰ σᾶς βεβαιώσει», λέγει, «γιὰ μένα»¹⁴. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν, ὅτι ὑπόσχεται νὰ στείλει σέ μᾶς ὡς δικό του τὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα προερχόμενο, καὶ τὸ ὀνομάζει Πνεῦμα ἀλήθειας, καὶ ὅτι προσδιόρισε πὼς ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα, καὶ προανήγγειλε ὅτι θὰ δώσει μαρτυρία γι' αὐτόν;

Β. Καὶ ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ νοηθεῖ ὁ τρόπος τῆς μαρτυρίας του;

Α. Ἐπειδὴ δηλαδή ἐνέργησε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ μέσω τῶν ἁγίων, μαρτυρεῖ καθαρά, ὅτι εἶναι Θεὸς ὁ Υἱός, τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι καὶ τοῦ Πατέρα.

Β. Γιὰ τὸ θέμα ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀρκετά, φίλε, ὅλα αὐτά. Γιατί ἐκεῖνο πού εἶναι σαφές καὶ ἀναμφισβήτητο, δὲν χρειάζεται νὰ συμφωνήσῃ κανεὶς μ' αὐτὸ πού εἶναι ἀποδεδειγμένο. Γιατί εἶναι Πνεῦμα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, καὶ νομίζω ὅτι κανένας δὲν ἀντιλέγει σ' αὐτό. Ἀφήνοντας λοιπὸν τὴν ἐξέταση καὶ τὸν κόπο γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἔλα τώρα καλύτερα σ' ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸ νὰ μάθουμε, ὅτι ὁ Υἱός εἶναι κατὰ φύσιν ἅγιος, καὶ ὄχι λόγῳ τῆς μετοχῆς του στὸν Πατέρα.

Α. Καὶ μὴν, ὡς ἐγῶμαι, πᾶς τις οὖν, εἴ γε νοῦν ἔχοι, κατατεθή-
 ποι ἄν, εἴπερ ἴδιον εἶναι διοριζόμενοι τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, κα-
 ταψηφιοῦνται πάλιν αὐτοῦ τὴν μέθεξιν, καὶ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς
 διὰ Πνεύματος ἁγιασμόν, εἰσκεκρίσθαι τέ φασι, καὶ δοτὸν ὡς οὐκ
 5 ἔχοντι γενέσθαι ποτέ. Καίτοι τί δήποτε τῆς ἐντεῦθεν ἀτοπίας τᾶ
 βλάβη βασανίζειν οὐκ ἀνεχόμενοι, ἐπὶ μόνον ἴενται καὶ τοῦτο
 ἀκατασκέπτως, τὸ σφῖσιν αὐτοῖς ἡδύ; Μετάσχοι γὰρ ἄν ὁ Υἱὸς
 τοῦ Πνεύματος, κατὰ τίνα δὴ τρόπον, ὡς θύραθεν ἐπεισθέοντος;
 Μέτοχον γὰρ ἑαυτοῦ παντελῶς οὐδέν. Ἄλλ' οὐκ ἔν γε τῷ σοφῷ
 10 καὶ ἀκριβεῖ λογισμῷ, τὰ φύσει προσόντα τισί, τὴν τῶν εἰσποιήτων
 ὑποκρίναιτο δόξαν, ἥγουν ἐν τοῖς τῶν ὀθνείων τετάξεται λόγοις.
 Πῶς οὖν διὰ Πνεύματος ἡγιασθαι φασί, καίτοι λέγοντα σαφῶς
 περὶ τοῦ Πνεύματος, «Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ
 ὑμῖν»; Καὶ τοῦτό φαμεν οὐ μεθεκτῶς εἶναί τι πιστεύοντες τῶν ἐν
 15 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, παντέλειον γὰρ καὶ ἀνενδεές κατ' ἰδίαν ἐστὶ
 φύσιν τε καὶ ὑπαρξιν· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον κατασημαίνοντες, ὅτι τῆς
 τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας καὶ τοῦ κατὰ φύσιν ἐξ αὐτοῦ τε καὶ
 ἐν αὐτῷ πεφηνότος Λόγου Πνεῦμα ὑπάρχον, πᾶν ὅπερ ἐστὶ τῆς
 θεότητος ἴδιον, κατὰ φύσιν ἐπάγεται, πηγὴν μὲν ὥσπερ ἔχον αὐ-
 20 τήν, προχεόμενον δὲ ὥσπερ ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἁγιά-
 ζον τὴν κτίσιν. Εἰ δὲ δὴ καὶ αὐτὸν οἴονται μεθ' ἡμῶν, ἡγιασθαι
 τὸν Λόγον, τὰ ἐκ φληνάφων εἰς τοῦτο συλλέγοντες λογισμῶν,
 φραζόντων ἐκεῖνο.

B. Τὸ τί δή;

25 Α. Τῇ τῶν γενητῶν φύσει τὸ Πνεῦμα προσομιλοῦν, ὀνίνησι
 μὲν αὐτὴν ὁμολογουμένως γένοιτο δ' ἄν, ὡ ἁγαθὴ, τίς ὁ τοῦδε
 τρόπος; ἁγίαν αὐτὴν ἀποτελεῖ.

Β. Οὐκοῦν ἐκδείξιας ἄν, ἀσαφείας δίχα. Συνίημι γὰρ οὐτι
 που, τί δὲ δὴ τοῦτό ἐστὶ τὸ ἁγίαν ἀποτελεῖν, φράσαις ἄν ἐθέλοντί
 30 μοι.

Α. Καὶ μάλα. Τὴν γὰρ τοι κτίσιν τὴν λογικὴν, ἁμαρτίας ἀμεί-

Α. Καὶ βέβαια, ὅπως ἐγὼ νομίζω, καθένας πού ἔχει μυαλό, θὰ μποροῦσε νὰ διαπιστώσει, ὅτι, ἂν καὶ διακηρύττουν ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ Υἱοῦ, ἀπορρίπτουν πάλι τὴ μέθεξι του, καὶ λένε ὅτι ὁ ἅγιασμός ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα διὰ τοῦ Πνεύματος ἔχει εἰσαχθεῖ ἀπ' ἔξω καὶ εἶναι δοτὸς, ἐπειδὴ κάποτε δὲν ὑπῆρχε. Καὶ γιατί τέλος πάντων, ἐνῶ δὲν ἀνέχονται νὰ ἐρευνήσουν τίς βλάβες πού προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀτοπία αὐτή, προχωροῦν ἀπερίσκεπτα σ' αὐτὸ πού εἶναι γι' αὐτοὺς εὐχάριστο; Γιατί μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μποροῦσε ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι μέτοχος τοῦ Πνεύματος; Μὲ τὸ νὰ ἔχει δεχθεῖ αὐτὸ ἀπ' ἔξω; Ὅμως τίποτε ἀπολύτως δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ μέτοχο τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἄλλὰ φυσικὰ δὲν ταιριάζει στὸν σοφὸ καὶ προσεκτικὸ συλλογισμό, τὰ ἰδιώματα πού ὑπάρχουν κατὰ φύση σὲ κάποια ὄντα, νὰ ἐρμηνεύονται ὡς εἰσαγόμενα, δηλαδή νὰ κατατάσσονται στὴν κατηγορία τῶν ξένων. Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι ἁγιάσθηκε μέσω τοῦ Πνεύματος, τὴ στιγμή βέβαια πού λέγει καθαρὰ γιὰ τὸ Πνεῦμα, «Γιατί ἀπὸ τὸ δικό μου θὰ λάβει καὶ θὰ σᾶς τὸ ἀναγγεῖλει»^{14α}; Καὶ αὐτὸ τὸ λέμε, χωρὶς νὰ πιστεύουμε ὅτι εἶναι κάτι πού ὑπάρχει στὸ ἅγιο Πνεῦμα κατὰ συμμετοχή, γιατί ἔχει ἰδιαίτερη φύση καὶ ὑπόσταση ἑξολοκλήρου τέλεια καὶ χωρὶς καμμιά ἔλλειψη, ἀλλὰ ἐπισημαίνομε ἐκεῖνο, ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι Πνεῦμα πού προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ ἀπὸ τὸν Λόγο πού προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύση καὶ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτόν, ἔχει κατὰ φύση κάθε ἰδίωμα τῆς θεότητος, καὶ ἔχοντας αὐτὴν σὰν πηγὴ, ἐκχέεται κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὸν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ καὶ ἁγιάζει τὴν κτίση. Ἐὰν λοιπὸν νομίζουν ὅτι μαζὶ μὲ ἡμᾶς ἁγιάσθηκε καὶ ὁ Λόγος, συγκεντρώνοντας τοὺς φλύαρους συλλογισμοὺς πάνω σ' αὐτὸ θέμα, ἄς μᾶς ποῦν ἐκεῖνο.

Β. Ποιὸ δηλαδή;

Α. Ἐρχόμενο τὸ Πνεῦμα σὲ κοινωνία μὲ τὴ φύση τῶν κτιστῶν ὅπως δὴποτε τὴν ὠφελεῖ· μὲ ποιὸν ὅμως τρόπο, φίλε, γίνεται αὐτό; γιατί τὴν κάνει ἅγια.

Β. Λοιπὸν ἀπόδειξέ το αὐτὸ καθαρὰ, χωρὶς ἀσάφειες. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν καταλαβαίνω καθόλου τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτὸ πού κάνει τὴν κτίση ἅγια, θὰ ἤθελα νὰ μοῦ τὸ πεῖς.

Α. Πολὺ εὐχαρίστως. Γιατί παρουσιάζοντας τὴ λογικὴ κτίση, ἢ

νω καὶ τῆς εἰς φαυλότητα παρατροπῆς ἀποφαῖνον, μεταμορφοῖ πρὸς εἰκόνα τοῦ κτίσαντος δι' ἁγιασμοῦ· ἅγιος γὰρ ὁ πάντων Δημιουργός, διὸ καὶ φησιν «Ἅγιοι ἔσεσθε, διότι ἐγὼ ἅγιος».

B. Ὁρθότατα ἔφησ

5 *A. Ἐκτίσμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς αὐτοί, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ. Τὸ δὲ δὴ τὸν θεῖον ἡμῖν ἐμποιοῦν ἐξεικονισμόν, εἴη δὴ πον πάντως ἂν ὁ ἁγιασμός, τουτέστιν ἢ ἐν Πνεύματι μέθεξις τοῦ Υἱοῦ. Καὶ γοῦν, ὅτε πρὸς παρατροπὴν ἢ ἀνθρώπου φύσις διώλισθε, καὶ τὸ τῆς εἰκόνας κάλλος προσημαίνεται, κεκαινουργήμεθα πρὸς τὸ*
10 ἀπαρχῆς, ἀναστοιχειούμενοι διὰ Πνεύματος εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Υἱοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα παρὰ τοῦ Πατρός. Καὶ γοῦν ὁ σοφώτατος Παῦλος, «Τεκνία», φησίν, «οὓς πάλιν ὠδῖνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστος ἐν ὑμῖν». Καὶ μὴν ὅτι τὸ τῆς ἐνθάδε λεγομένης μορφώσεως εἶδος διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνσημαί-
15 νεται ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, αὐτὸς ἐκδείξει βοῶν, «Ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπιζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν».

B. Ἄριστα ἔφησ.

20 *A. Οὐκοῦν, κτίσει μὲν καὶ ποιήμασι δοτὸς ὁ ἁγιασμός, οἴκοθεν γὰρ οὐκ ἔχει, καὶ γοῦν ἐστι καὶ ἀπόπεμπτος, καὶ αὐτόκλητον ἂν ἔλοι τὴν παρατροπὴν τὰ πεπλουτηκότα. Διώλισθε γὰρ καὶ ἀγγέλων φύσις, καὶ οὐ τετηρήκασι τινες τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, κατὰ τὸ γεγραμμένον Ἐνεχόμεθα δὲ καὶ αὐτοὶ ταῖς τῆς παραβάσεως*
25 αἰτίασι. Ἐρ' οὖν, εἶπερ τις οἶοιτο, καὶ αὐτῷ τῷ Υἱῷ δοτὸν εἶναι τὸν ἁγιασμόν, οὐχὶ δὴ πάντῃ τε καὶ πάντως ἐρεῖ τὸ καὶ παθεῖν δύνασθαι τὴν παρατροπὴν; Πάθοι γὰρ ἂν τὸ παθεῖν δυνάμενον καὶ εἰ μήπω λέγοιτο παθεῖν.

B. Ἀληθές.

30 *A. Τί δέ, ὦ φιλότης; τὸ ἡγιασθαι λεγόμενον, οὐχ ἅπας ἡμᾶς*

15. Λευϊτ. 19, 2 καὶ Ματθ. 5, 48.

18. Β' Κορ. 3, 18 καὶ 17.

16. Γέν. 1, 26.

19. Ἰουδα 6.

17. Γαλ. 4, 19.

ὅποια δημιουργήθηκε ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ὅτι παρεξέκλινε πρὸς τὸ κακό, τὴν ἀναμορφώνει μὲ τὸν ἁγιασμό ἀντίστοιχα πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ· γιατί ὁ Δημιουργὸς ὄλων εἶναι ἅγιος, γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «γίνεσθε ἅγιοι, γιατί ἐγὼ εἶμαι ἅγιος»¹⁵.

B. Μίλησες πολὺ σωστά.

A. Ἄλλωστε κι' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πλασθήκαμε «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ»¹⁶. Ἐκεῖνο ὅμως πού μᾶς προσδίδει τὴ θεϊκὴ εἰκόνα, εἶναι ὅπωςδήποτε ὁ ἁγιασμός, δηλαδή ἢ μέσω τοῦ Πνεύματος συμμετοχὴ μας στὸν Υἱό. Ὅταν λοιπὸν ἡ ἀνθρώπινη φύση διολίσθησε πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ παραχάραξε τὴν ὠραιότητα τῆς εἰκόνας ἀνακαινισθήκαμε ὅπως ἡμασταν στὴν ἀρχή, ξαναπαίρνοντας διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ, δηλαδή τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν ὅλα ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος λέγει· «Παιδιᾶ μου, σεῖς γιὰ τὰ ὅποια πάλι νοιώθω πόνους γέννας, μέχρι πού νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»¹⁷. Ὅτι βέβαια τὸ εἶδος τῆς διαμόρφωσης, γιὰ τὴν ὅποια ἐδῶ γίνεται λόγος, χαράσσεται στὶς ψυχές μας διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μᾶς τὸ δείχνει ὁ ἴδιος φωνάζοντας· «Ὅλοι ἐμεῖς κοιτάζοντας, σὰν σὲ καθρέφτη καὶ χωρὶς κάλυμμα στὸ πρόσωπο, τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε στὴν ἴδια εἰκόνα, προχωρώντας ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος τοῦ Κυρίου· καὶ ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα»¹⁸.

B. Τὰ εἶπες μὲ τρόπο ἄριστο.

A. Ἐπομένως ὁ ἁγιασμός στὴν κτίση καὶ σὰ δημιουργήματα εἶναι δοτός, γιατί δὲν τὸν ἔχουν ἀπὸ τὴ φύση τους, καὶ ἄρα εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἀπορριφθεῖ, καὶ μποροῦν αὐτὰ πού τὸν ἔχουν ἀπὸ μόνα τους νὰ προτιμήσουν τὴν ἐκτροπὴ ἀπὸ αὐτόν. Γι' αὐτὸ παρεξέκλινε καὶ ἡ φύση τῶν ἀγγέλων, πού δὲν τήρησαν τὴν ἀρχικὴ τους θέση, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ¹⁹. Καὶ εἴμαστε ἔνοχοι καὶ ἐμεῖς γιὰ τίς αἰτίες τῆς παραβάσεως. Ἐρα λοιπὸν, ἐὰν κανεῖς νομίζει, ὅτι καὶ στὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ ὁ ἁγιασμός εἶναι δοτός, δὲν θὰ πεῖ ὅπωςδήποτε ὅτι μπορεῖ καὶ νὰ περιπέσει σὲ ἐκτροπή; Γιατί εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ πάθει αὐτὸ πού μπορεῖ νὰ πάθει, ἔστω καὶ ἂν λέγεται ὅτι δὲν ἔπαθε.

B. Πραγματικά.

A. Τί λοιπὸν, φίλε; Αὐτὸ πού λέγεται ὅτι ἁγιασθηκε, δὲν θὰ μᾶς

ἀναπείσει λόγος, ἅγιον οὐκ εἶναι φάναι ποτέ; Κεκλήσθαι γὰρ οἶμαι πρὸς ἁγιασμόν, ἔκ γε τοῦ μὴ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστίν, ὅτε καὶ ἁγιάζεται.

B. Ἀνάγκη.

5 A. Τὸ δὲ οὐπω σεπτὸν τε καὶ ἅγιον, οὐκ ἀνάλωτον ἁμαρτίαις, μᾶλλον δὲ ἤδη νοσοῦν τὴν εἰς τὸ φαῦλον διαβολήν, εἴπερ ἐστίν ὁ ἁγιασμός φανλότητός τε καὶ ἁμαρτίας ἀποτριβῆ καὶ ἀπόθεσις.

B. Σύμφημι.

A. Οὐκοῦν εἴπερ ἔλοιντο νοεῖν τε καὶ λέγειν συνηγιάσθαι τοῖς
10 κτίσμασι τὸν Υἱόν, οὐ δυσάρεστος (γρ. δυσεύρετος) ὁ καιρός, καθ' ὃν ἦν ἔτι τὴν φύσιν ἀσθενής, καὶ ἀμείνων οὐπω τοῦ πεφυκέναι πλημμελεῖν, ἀλλ' ὧδέ τε ἔχων καὶ νοούμενος, πῶς ἦν ἄρα καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς; πῶς δὲ καὶ ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ; Οὐ γὰρ ἐν χρόνῳ γέγονε χαρακτήρ,
15 ἀλλ' ἦν τοῦτο κατὰ φύσιν καὶ ἐν ἀρχῇ. Εἶτα πῶς οὐχ ἅγιον ἦν τὸ ἀκραιφνές τοῦ Πατρὸς καὶ εἰλικρινέστατον κάλλος καὶ αὐτὸς τῆς οὐσίας ὁ χαρακτήρ; *Ἡ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀφύκτου λοιπὸν συνωθήσειεν ἂν καὶ οὐχ ἐκόντας ἡμᾶς ὁ λόγος εἰς γε τὸ χρῆναι λέγειν, μηδὲ αὐτὸν ἅγιον εἶναι τὸν Πατέρα ποτέ;

20 B. Πάνυ μὲν οὖν. Ἐψεται γὰρ που πάντως, τὸ δεῖν ταῖς εἰκόσιν ὁρᾶσθαι ταυτοειδῆ, τὰ ὧνπερ ἂν εἶεν εἰκόνες.

A. Τί δέ, ὧ φιλότης; οὐ γὰρ ἑαυτὸν εἶναί φησιν ἀλήθειαν ὁ Υἱὸς καὶ φῶς τὸ ἀληθινόν, παρὰ γε ταῖς θεαῖς κατωνόμασται Γραφαῖς;

25 B. Καὶ μάλα.

A. Εἶτα οὐ μάτην ἐρραψωδηκότες ἡμῖν τὰ ἐξ ἀμαθίας ἀλοῖεν ἂν, εἰ τοῦ κατὰ φύσιν ἁγιασμοῦ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν δεδεῆσθαι φασι; Δισχυριοῦνται γὰρ ἕτερον οὐδέν, ἢ τοῦτο σαφῶς, ἡγιάσθαι λέγοντες τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ ἥκιστα μὲν ἅγιον ἐν ἰδίᾳ φύσει,
30 γεγονὸς δὲ τοῦτό ποτε.

B. Οὐ γὰρ οὖν.

A. Ὁ δὲ καὶ ἐν τάξει τοῦ δύνασθαι πλημμελεῖν, τὸ κατὰ τι

πείσει ὁ κάθε λόγος νὰ ποῦμε ὅτι κάποτε δὲν ἦταν ἅγιο; Γιατὶ νομίζω ὅτι κλήθηκε νὰ ἁγιασθεῖ ἐπειδὴ δὲν ἦταν αὐτὸ ποῦ εἶναι τώρα, γι' αὐτὸ καὶ ἁγιάζεται.

B. Κατ' ἀνάγκη.

A. Καὶ αὐτὸ ποῦ δὲν εἶναι ἀκόμα σεβαστὸ καὶ ἅγιο, δὲν εἶναι ἀπόρρητο ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, ἢ καλύτερα ἤδη πάσχει ἀπὸ τὴν ἐκτροπὴ πρὸς τὸ κακό, ἔφόσον ὁ ἁγιασμός εἶναι καθορισμός καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ φαυλότητα καὶ τὴν ἁμαρτία.

B. Συμφωνῶ.

A. "Αρα, ἐὰν ἐπιμένουν νὰ σκέπτονται καὶ νὰ λένε, ὅτι ὁ Υἱὸς ἁγιάσθηκε μαζί μὲ τὰ κτίσματα, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ βρεθεῖ ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο ἦταν ἀκόμα ὡς πρὸς τὴ φύση του ἀδύνατος, καὶ δὲν ἦταν ἀκόμα ἀνώτερος ἀπὸ τὸ νὰ μπορεῖ ἀπὸ τὴ φύση του νὰ μὴ ἁμαρτάνει. Ἐὰν ὅμως ἦταν καὶ θεωρεῖται ἔτσι, τότε πῶς ἦταν καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα; Καὶ πῶς ἦταν ἀκτινοβολία καὶ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ; Γιατὶ δὲν ἔγινε μέσα στὸν χρόνον σφραγίδα, ἀλλ' ἦταν αὐτὸ κατὰ φύση καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐπειτα πῶς δὲν ἦταν ἅγιο τὸ ὀλοκάθαρο καὶ διαυγέστατο κάλλος τοῦ Πατέρα καὶ ἡ ἴδια ἡ σφραγίδα τῆς οὐσίας του;" Αρα λοιπὸν δὲν θὰ μᾶς ὀδηγήσει ἀπὸ ἀναπόφευκτη ἀνάγκη ὁ συλλογισμός, καὶ παρὰ τὴ θέλησή μας, στὸ ὅτι πρέπει νὰ λέμε, ὅτι οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας ἦταν κάποτε ἅγιος;

B. Καὶ πολὺ μάλιστα. Γιατὶ ὅπωςδήποτε εἶναι ἀκόλουθο οἱ εἰκόνες νὰ ἐμφανίζονται ὁμοειδεῖς μὲ ἐκεῖνα τῶν ὁποίων εἶναι εἰκόνες.

A. Ἀλλὰ τί, φίλε; δὲν λέγει ὁ Υἱὸς τὸν ἑαυτό του ὅτι εἶναι ἡ ἀλήθεια, καὶ δὲν ὀνομάζεται ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές φῶς ἀληθινό;

B. Καὶ βέβαια.

A. Τότε δὲν θὰ συλληφθοῦν ὅτι ἄδικα μᾶς ἔχουν ἀραδιάσει τὶς μωρολογίες τους, λέγοντας ὅτι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ εἶχε ἀνάγκη τοῦ κατὰ φύση ἁγιασμοῦ; Γιατὶ δὲν ἰσχυρίζονται τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ ἀκριβῶς, λέγοντας ὅτι τὸ ἀληθινὸ φῶς δὲν ἦταν ἅγιο ἀπὸ τὴ φύση του, ἀλλὰ ἁγιάσθηκε κάποτε.

B. Δὲν εἶναι βέβαια αὐτὸ σωστό.

A. Καὶ αὐτός, σύμφωνα μὲ τὶς ψευδολογίες τους, ὠθεῖται στὴ

γούν ὅλως ψευδομυθεῖν παρωθούμενος «Οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρ-
 τίαν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», καθὰ γέγραπται
 τί μὴ μᾶλλον ἐφ' ἑαυτῷ κατερουθριάσας οὐδέν, ἠγίασθαι μὲν ἔφα-
 σκε παρὰ τοῦ Πατρὸς, προσετίθει δὲ τούτοις οὐδέν, ἀπαυθαδίζε-
 5 ται δέ, καὶ εἰς τοῦτο προήκει λόγων μεγαλοπρεπειᾶς καὶ ὑπερβο-
 λῆς, ὡς ἀνυποστόλως εἰπεῖν, «Υπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτόν»;

B. Πῶς οὖν ἂν τις ἴδοι τὸ ἀληθές;

*A. Εἰ διαλογίζοιτο σοφῶς, ὅτι κατὰ φύσιν ἅγιος ὢν ὡς Θεός,
 ἠγιάζετο μεθ' ἡμῶν, καθὸ ἄνθρωπος, τῷ ἰδίῳ Πνεύματι τὸν
 10 οἰκειὸν αὐτὸς καταχρίων ναόν.*

B. Πῶς οὖν ὁ Πατὴρ αὐτὸν ἀγιάσαι λέγεται;

*A. Ὅτι πάντα παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι. Ἀγιά-
 ζοντα δὲ καὶ ἀγιαζόμενον τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Υἱόν, ὅτι
 γέγονεν ἄνθρωπος, εἰσκεκόμικεν ἡμῖν ὁ τοῦ Παύλου λόγος· «Ὅτι
 15 γὰρ ἀγιάζων», φησί, «καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες δι' ἣν
 αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ἀδελφοὺς καλεῖν, λέγων, Ἀπαγ-
 γελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου». Ἀγιάζει μὲν γὰρ αὐτός,
 ἅγιος ὢν κατὰ φύσιν, ὡς Θεός ἀγιάζεται δὲ μεθ' ἡμῶν, κατὰ τὸ
 ἀνθρώπινον ὅτε τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθὼν, καὶ κατ' αὐτὸ
 20 δὴ τοῦτο ἠγιάσθαι φημί, καίτοι τῶν ὅλων κατεξουσιάζων ὡς
 Θεός, ἀδελφοὺς ἡμᾶς οὐκ ἐπαισχύνεται καλεῖν.*

*B. Ἀλλά, Ναί, φασίν, οὐκ ἂν διαψεύσαιτο λέγων ἠγιάσθαι
 παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκονομίας ἐξηρημένης. Καὶ
 γὰρ, ἐν ἐσχάτοις μὲν τοῦ αἰῶνος καιροῖς πέφηεν ἄνθρωπος, ἀλλ'
 25 ἦν καὶ πρὸ τούτου τοῖς εἰς τὸ εἶναι κεκλημένοις ὁ Μονογενής, καὶ
 ἀδελφὸς τῶν πεπονημένων, καθὸ καὶ αὐτὸς οὐκ ἀγέννητός ἐστι τὴν
 φύσιν, πεποιήται δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς Ἀληθεύει δὴ οὖν, καὶ
 ἀδελφοὺς ἡμᾶς ἀποκαλῶν καὶ συνηγιάσθαι λέγων.*

*A. Ἀλλ', ὡς πρὸς πάντα ἰόντες ἐτοιμίως, καὶ τὰ πέρα λόγου καὶ
 30 τοῦ καθήκοντος λογισμοῦ, ποῦ ποτε ἄρα καὶ νῦν ὁ θρασὺς ὑμῖν
 οὕτως καὶ ἀπόπληκτος ἐκτελευτήσει λόγος ἐννοεῖν οὐκ ἔχω. Ὅτι*

θέση τοῦ νὰ μπορεῖ νὰ ἁμαρτήσῃ, «Αὐτὸς ποῦ», ὅπως ἔχει γραφεῖ, «δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»²⁰. Καὶ γιατί, χωρὶς καθόλου νὰ κοκκινίσει, ἔλεγε βέβαια ὅτι ἁγιάσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, δὲν πρόσθετε ὅμως σ' αὐτὰ τίποτε, ἀλλὰ ἀποθρασύνεται καὶ φτάνει σὲ τέτοιο σημεῖο λόγων μεγαλοπρέπειας καὶ ὑπερβολῆς, ὥστε νὰ λέγει χωρὶς ντροπὴ· «Γι' αὐτοὺς ἐγὼ ἁγιάζω τὸν ἑαυτό μου»²¹;

B. Πῶς λοιπὸν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ βρεῖ τὴν ἀλήθεια;

A. Ἐὰν σκεφτόταν μὲ σοφία ὅτι, ἂν καὶ ὡς Θεὸς εἶναι κατὰ φύσιν ἅγιος, ἁγιαζόταν μαζὶ μὲ μᾶς ὡς ἄνθρωπος, χρίοντας μὲ τὸ δικό του Πνεῦμα ὁ ἴδιος τὸν δικό του ναό.

B. Πῶς τότε λέγεται ὅτι τὸν ἁγίασε ὁ Πατέρας;

A. Γιατὶ ὅλα παρέχονται ἀπὸ τὸν Πατέρα μὲ τὸ Πνεῦμα μέσω τοῦ Υἱοῦ. Ὅτι βέβαια ὁ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸς Υἱὸς ἁγιάζει καὶ ἁγιάζεται ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, μᾶς τὸ δίδαξε ὁ Παῦλος λέγοντας· «Καὶ αὐτὸς ποῦ ἁγιάζει καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἁγιάζονται ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια καταγωγὴ· καὶ γι' αὐτὸ δὲν ντρέπεται νὰ τοὺς ὀνομάζει ἀδελφούς, λέγοντας· Θὰ ἀναγγείλω τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου»²². Ἁγιάζει δηλαδὴ ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ εἶναι ἅγιος κατὰ φύσιν, ὡς Θεὸς ποῦ εἶναι, ἁγιάζεται ὅμως καὶ μαζὶ μᾶς, ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύσιν του, ὅταν ἔλαβε τὴν ὁμοία μὲ μᾶς φύσιν, καὶ ὡς πρὸς αὐτὴ βέβαια λέγω ὅτι ἁγιάσθηκε, καὶ μολονότι εἶναι ἐξουσιαστής τῶν ὅλων, ὡς Θεός, δὲν ντρέπεται νὰ μᾶς ὀνομάζει ἀδελφούς.

B. Naί, λένε, ἀλλὰ δὲν θὰ ἔλεγε ψέματα λέγοντας ὅτι ἁγιάσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωσή του. Γιατὶ ἔγινε βέβαια ἄνθρωπος κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς, ἀλλ' ἦταν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ χρονικὸ σημεῖο γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶχαν κληθεῖ στὴν ὑπαρξὴ καὶ ὁ Μονογενὴς καὶ ἀδελφὸς τῶν δημιουργημένων, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι ἀγέννητος κατὰ φύσιν, ἀλλὰ ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἐπομένως λέγει τὴν ἀλήθεια ὅταν μᾶς ὀνομάζει ἀδελφούς του, καὶ λέγει ὅτι ἁγιάσθηκε μαζὶ μὲ μᾶς.

A. Ἀλλά, ὦ ἔσεῖς ποὺ εἶστε ἔτοιμοι νὰ προχωρήσετε σὲ ὅλα, ἀκόμα καὶ σ' ἐκεῖνα ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ τὸν πρέποντα συλλογισμό, δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω ποῦ ἄραγε θὰ καταλήξῃ καὶ τώρα ὁ τόσο θρασὺς καὶ γεμάτος παραλογισμὸ λόγος σας. Γιατὶ, ὅτι ὁ Υἱὸς

μὲν γὰρ οὐ γενητὸς ὁ Υἱός, οὐ τοῖς παρ' ὑμῶν μαντεύμασι, προσε-
 κτέον δὲ μᾶλλον τοῖς ἱεροῖς τε καὶ θείοις μυσταγωγοῖς, οἷς καὶ
 αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐντέταλται λέγων· «Πορευθέντες μαθητεύσατε
 πάντα τὰ ἔθνη». Ἔφη τοίνυν ὁ Ἰωάννης ἡμῖν ἐναργῶς περὶ τοῦ
 5 Υἱοῦ· «Καὶ οἶδαμεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν
 διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ
 ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς
 Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος». Θεὸς δὲ ἀληθινός, τοῖς κτίσμασιν οὐχ
 ὁμογενής· Ὅτε τοίνυν, κατὰ γε τὸ ἐκείνοις ἀβουλότατα δοκοῦν,
 10 ἐν μεθέξει γέγονεν ἁγιασμοῦ, καίτοι Θεὸς ἂν ἀληθινὸς ὁ Λόγος,
 καὶ εἰ νοοῖτο καθ' ἑαυτὸν καὶ δίχα σαρκός, ἡκόντων εἰς μέσον, καὶ
 Θεὸν ἡμῖν τὸν ἀληθινόν, ἐπακτὸν ἔχοντα τὸν ἁγιασμόν, οἷσπερ ἂν
 βούλοιντο καταδεικνύντων λόγοις ἢ οὐκ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς εἶπερ
 ἐστὶν ἐν Υἱῷ τὸ ἡγιασθαι δοτόν, Θεῷ κατὰ φύσιν ὄντι καὶ ἀλη-
 15 θινῷ, οὐδέν, οἶμαι, τὸ ἀπειργον ἔτι καὶ αὐτὸν ἡγιασθαι, φληνά-
 φως ὑπονοεῖν, τὸν ἐξ οὐτέρου ἐστι, Πατέρα, καὶ εἰ Θεὸς ἀληθινός
 εἶναι πεπίστευται;

B. Κινδυνεύομεν.

Α. Ἴνα δὲ πανταχόθεν αὐτῶν τὸ ἀνόσιον ἐκπολιορκῆται θρά-
 20 σος, κατοκνήσαμι ἂν οὐδαμῶς, καί τι τῶν εἰς ἀτοπίαν ἡκόντων
 εἰπεῖν ἢ γὰρ οὐχὶ πρόποι ἂν μόνῳ τε καὶ ἐξαιρέτως ἀνακείσεται,
 τὸ ἀγιάζειν δύνασθαι τῷ γε ὄντι κατὰ φύσιν Θεῷ, καθάπερ ἀμέλει
 καὶ τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ ὄντα καλεῖν;

B. Ἀνακείσεται.

25 Α. Οὐκοῦν, εἰ τοῖς κτίσμασιν ἐναρίθμιος ὑπάρχων ὁ Υἱός,
 κατὰ γε τὸν παρ' ἐκείνοις λόγον τὸν ἀκαλλῆ τε καὶ βδελυρώτατον,
 τὰ τῆς κατὰ φύσιν θεότητος ἴδια καὶ ἐξαίρετα διαπεραίνεται, καὶ
 φύσεως τῆς ἰδίας ποιεῖται δόξαν, ἑαυτὸν γὰρ ἀγιάσαι φησί, κατε-
 κοσμίσθη μὲν, ὡς ἔοικε, τὰ τῆς ἐπέκεινα πασῶν οὐσίας ἐπὶ τὴν
 30 κτίσιν, οὐκ ἀπίθανον δέ, οἶμαι, τὸ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγιάζειν δύνα-
 σθαι κατατολμᾶν εἰπεῖν, καθ' ὁμοιότητα τὴν Υἱοῦ

δὲν εἶναι κτιστός, πρέπει νὰ προσέξουμε ὄχι τὰ δικὰ σας μαντεύματα, ἀλλὰ τοὺς ἱερούς καὶ θείους μαθητές, στοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ἔδωσε ἐντολὴ λέγοντας· «Πηγαίνετε καὶ κάνετε μαθητές μου ὅλα τὰ ἔθνη»^{22α}. Μᾶς εἶπε λοιπὸν καθαρά ὁ Ἰωάννης γιὰ τὸν Υἱό· «Καὶ γνωρίζουμε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔχει ἔλθει, καὶ μᾶς ἔδωσε τὴν πνευματικὴ δύναμη νὰ γνωρίσουμε τὸν ἀληθινὸ Θεό, καὶ εἴμαστε ἐνωμένοι μὲ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ μέσω τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ αἰώνια ζωὴ»^{22β}. Καὶ ὁ ἀληθινὸς Θεὸς δὲν εἶναι τοῦ ἰδίου γένους μὲ τὰ κτίσματα. Ἀφοῦ λοιπὸν, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνοι πιστεύουν κατὰ τρόπο ἀπερίσκεπτο, ὁ Λόγος ἔλαβε μέρος στὸν ἁγιασμό, ἂν καὶ βέβαια ἦταν Θεὸς ἀληθινός, καὶ ἐὰν νοεῖται αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν καὶ χωρὶς σάρκα, καὶ παρεμβαίνοντας αὐτοὶ καὶ ἀποδεικνύοντας μὲ ὅποια λόγια θέλουν, ὅτι ὁ ἀληθινὸς γιὰ μᾶς Θεὸς ἔχει ἐπίκτητο τὸν ἁγιασμό, πῶς δὲν θὰ ἦταν σωστὸ νὰ ποῦμε ὅτι, ἐφόσον ὁ ἁγιασμὸς στὸν Υἱὸ εἶναι δοτός, ἂν καὶ εἶναι κατὰ φύσιν Θεὸς ἀληθινός, τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὑποθέσουμε κατὰ τρόπο φλύαρο, ὅτι ἁγιασθηκε καὶ ὁ Πατέρας ἀπὸ τὸν ὁποῖο προήλθε, παρ' ὅλο ποὺ πιστεύεται ὅτι εἶναι Θεὸς ἀληθινός;

Β. Πραγματικὰ ὑπάρχει ὁ κίνδυνος αὐτός.

Α. Γιὰ νὰ πολεμήσουμε ὅμως ἀπὸ παντοῦ τὸ ἀνίερο θράσος τους, δὲν θὰ διστάσουμε καθόλου νὰ ποῦμε ἀκόμη καὶ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι ἄτοπα· ἢ μήπως δηλαδή δὲν θὰ ἔπρεπε ἡ δυνατότητα τοῦ ἁγιασμοῦ νὰ εἶναι ἐξαίρετο προνόμιο μόνον ἐκείνου ποὺ εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ νὰ καλεῖ τὰ ὄντα ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξία;

Β. Πρέπει νὰ εἶναι.

Α. Ἐπομένως, ἐὰν ὁ Υἱός, ἂν καὶ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν κτισμάτων, σύμφωνα βέβαια μὲ τὰ ἀπρεπῆ καὶ βδελυρὰ λόγια ἐκείνων, ἐνεργεῖ τὰ ἰδιαίτερα καὶ ἀποκλειστικὰ προνόμια τῆς κατὰ φύσιν θεότητος καὶ τὰ καθιστᾷ δόξα τῆς δικῆς του φύσεως, ἀφοῦ λέγει ὅτι ἁγίασε τὸν ἑαυτοῦ²³, κατεβάξει, ὅπως φαίνεται, τὰ ιδιώματα τῆς ἀνώτερης ἀπὸ ὅλες οὐσίας στὰ κτίσματα, καὶ νομίζω πῶς δὲν εἶναι ἀπίθανο τὸ νὰ τολμοῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι καὶ ἐμεῖς μπορούμε νὰ ἁγιαζοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, κατὰ τρόπο παρόμοιο μὲ τὸν Υἱό.

B. Πῶς τοῦτο ἔφη;

*A. Εἰ γὰρ γενητὸς ὑπάρχων αὐτός, τὰ τῆς τοσοῦτον ἀνωκισμένης οὐσίας ἴδια ποιεῖται πλεονεκτήματα, τί τὸ ἐμποδῶν εἰς τὸ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς τὰ αὐτοῦ δύνασθαι πληροῦν, ἅτε δὴ καὶ ἀγχοῦ,
5 καὶ οὐτι πον διεστηκότας τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, εἴπερ ἐστί τις παντὶ γενητῶ πρὸς γενητὸν συγγένειά τε καὶ σχέσις, κατ' αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ γεγεννηῆσθαι φημι;*

B. Οὐκ ἀπίθανος ἡμῖν ὁ ἐπὶ τῶδε λόγος

*A. Εἴη δ' ἂν καὶ ἑτέρως δυσσεβές τε ἅμα καὶ ἀμαθές, τὸ ἠγιά-
10 σθαι πιστεύειν αὐτόν.*

B. Τίνα τρόπον;

*A. Τὸ ἀγιαζόμενον, ἅρ' οὐχὶ τῶ ὑπερκειμένῳ καὶ ἀμείνῳ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγιάζεται; Οὐ γὰρ πον τῶ γε αἰσχίονι φαῖεν ἂν, ὥσπερ οὖν ἐγῶμαι, εἴπερ εἰς τι τῶν τελούντων εἰς ὄνησιν ἀναδι-
15 θάζει τὸ ἀγιάζεσθαι.*

B. Ἄριστα ἔφη.

*A. Οὐκοῦν, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἠγίασται κατ' ἐκείνους διὰ τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱός, ὡς ἀμείνῳ πάντως πον κατεχρίετο, καὶ τὴν φύσιν ἔχοντι παρ' αὐτὸν ἑτέραν. Μετάσχοι γὰρ ἂν ἑαυτοῦ
20 τῶν ὄντων οὐδέν, ἀλλ' ἕτερον ἐν ἑτέρῳ μετεχόμενον, κατὰ γε τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον.*

B. Ἐψεται καὶ τοῦτο.

*A. Εἶτα πῶς ἡμῖν ὁ Υἱός διὰ τοῦ Πνεύματος ἐναυλίζεται; πῶς δὲ τὸ ἀμεινον κατὰ φύσιν, τὴν τοῦ χείρονος ἡμῖν ἐμποιήσει
25 μέθεξιν δι' ἑαυτοῦ; Καὶ εἰ θείας φύσεως ἀποτελούμεθα κοιωνοί, τὸ Πνεῦμα δεχόμενοι, πῶς ἐν δευτέροις τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱός; ἢ πῶς ἀμεινον αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὡς αὐτός τε καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, ὅλην ἔχον αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν αὐτοῦ μέθεξιν ἐμποιοῦν; Καὶ γοῦν ἔφασκεν ὁ Υἱός «Οὐκ ἀφήσω
30 ὑμᾶς ὀρφανούς, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς». Ἐπειδὴ δὲ ἀναβέβηκε πρὸς τὸν Πατέρα μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἐν ἡμῖν ἐστὶ διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἴδιον γὰρ αὐτοῦ καὶ οὐ θύραθεν εἰσκεκρυμένον τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, καθάπερ ἀμέλει τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀνθρώπι-*

24. Δηλαδή τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

25. Δηλαδή τοῦ Υἱοῦ.

26. Ἰω. 14, 18.

Β. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Α. Ἐὰν δηλαδὴ αὐτός, ἐνῶ εἶναι κτιστός, ἰδιοποιεῖται τὰ προσόντα τῆς οὐσίας πού βρίσκεται τόσο πολὺ ψηλότερα, τί ἐμποδίζει καὶ ἐμᾶς νὰ μπορούμε νὰ ἐνεργοῦμε τὰ δικά του, ἀφοῦ μάλιστα εἴμαστε κοντὰ του καὶ δὲν ἀπέχουμε πολὺ ὡς πρὸς τὴ συγγένεια ἀπὸ αὐτόν, ἐφόσον ὑπάρχει κάποια συγγένεια καὶ σχέση σὲ κάθε κτιστὸ μὲ ἄλλο κτιστό, ἐννοῶ δηλαδὴ τὸ ὅτι ἔχουν γεννηθεῖ;

Β. Δὲν μᾶς φαίνεται ἀπίθανος ὁ λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτό.

Α. Θὰ ἦταν βέβαια καὶ κατ' ἄλλο τρόπο ἀσέβεια καὶ ἀμάθεια τὸ νὰ πιστεύουμε ὅτι αὐτὸς ἀγιάσθηκε.

Β. Μὲ ποιὸν τρόπο;

Α. Αὐτὸ πού ἀγιάζεται, δὲν ἀγιάζεται ἀπὸ ἐκεῖνο πού βρίσκεται ψηλότερα καὶ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴ δική του φύση; Γιατὶ δὲν θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ὅτι ἀγιάζεται ἀπὸ τὸ κατώτερο, ὅπως τοῦλάχιστον πιστεύω ἐγώ, ἐφόσον ὁ ἀγιασμός ἀνεβάζει αὐτὸ πού ἀγιάζεται σὲ κάτι πού ὠφελεῖ.

Β. Πολὺ σωστὰ τὸ εἶπες.

Α. Ἐπομένως, ἐὰν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ Υἱός, σύμφωνα μὲ ἐκείνους, ἀγιάσθηκε μὲ τὸ Πνεῦμα, κρίσθηκε ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι ἀνώτερό του, καὶ διαφέρει ὡς πρὸς τὴ φύση ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν μπορεῖ νὰ μετασχεῖ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ τὸ ἕνα μετέχει τοῦ ἄλλου, σύμφωνα βέβαια μὲ τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεως.

Β. Ναὶ ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι.

Α. Ἐπειτα πῶς ὁ Υἱός ἐρχεται καὶ διαμένει μέσα μας μέσω τοῦ Πνεύματος; Καὶ πῶς αὐτὸ πού κατὰ φύση εἶναι ἀνώτερο²⁴, ἐνεργεῖ σὲ μᾶς τὴ μέθεξη τοῦ κατωτέρου²⁵ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του; Καὶ ἐφόσον, δεχόμενοι τὸ Πνεῦμα, γινόμαστε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως, πῶς ὁ Υἱός εἶναι ὑποδεέστερος τοῦ Πνεύματος; ἢ πῶς τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ αὐτόν, ἀφοῦ ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐνεργεῖ ὅλα ὅσα καὶ αὐτὸς καὶ νὰ συντελεῖ στὴ μέθεξη αὐτοῦ; Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁ Υἱός: «Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω ὀρφανούς· ἐρχομαι σὲ σᾶς»²⁶. Ἐπειδὴ ὁμως μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ἀνέβηκε στὸν Πατέρα, βρίσκεται μέσα μας διὰ τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ εἶναι δικό του καὶ δὲν ἔχει εἰσαχθεῖ ἀπ' ἔξω τὸ Πνεῦμα του, ὅπως βέβαια καὶ τὸ ἀνθρώπινο

νον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀμετρούτως διεστηκὸς τῆς θείας αὐτοῦ καὶ ὑπερτάτης οὐσίας ἴδιον ἐποίησατο, φημὶ δὲ τὴν σάρκα, τότε δὴ, τότε καὶ ἡγιασθαι λέγεται, σοφῶς τε καὶ πρεπωδέστερον ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον τοῦ ἡγιασθαι διάπτοντος τὴν γε μὴν τοῦ ἡγιασθαι
5 πλήρωσιν, ἧτοι τὴν ἐνέργειαν, ὡς ἐν προσώπῳ Πατρὸς, τῆ τῆς θεότητος ἀντιτίθει φύσει, μόνη γὰρ αὐτῇ τὸ ἀγιάζειν οἰκειῖον.

Β. Σύμφημι. Τὸ γὰρ τοι μακροὺς ἀντεξάγειν λόγους, ὀρθῶς λέγοντί σοι, περιττόν, μᾶλλον δὲ ἥκιστα σοφόν. Ἄλλ' εἰ μόνῳ, φασί, τῷ γε ὄντι φύσει τε καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεῷ τὸ ἀγιάζειν
10 δύνασθαι προσὸν ὄρωτο καὶ πρέποι, τούτου δὲ πέφηεν ἐνεργὸς ὁ Υἱός, τὸ ἀποσοβοῦν οὐδέν, ὅτι καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ διαρκή-
δην ὁμολογεῖν· καὶ εἰ τοῦτο συγχωρήσαιμεν, Θεῷ δὲ τῷ κατὰ φύσιν τῶν ἀγαθῶν ἐνδεῖ μηδενός, τί μαθὼν ὁ καθ' ὑμᾶς Υἱὸς καὶ Θεός, δόξης τε καὶ βασιλείας καὶ κυριότητος τὴν οἰκείαν ἐπιδεᾶ
15 παρέδειξε φύσιν; Ἐφη γὰρ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα· «Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱὸς σου δοξάσῃ σε· καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσει αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν
20 ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω· καὶ νῦν δόξασόν με σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. Ἐφάνέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, οὓς δέδω-
κάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτούς ἔδωκας, καὶ τὸν
25 λόγον σου ἐτήρησαν. Νῦν ἔγνωσαν ὅτι πάντα, ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ εἰσιν, ὅτι τὰ ῥήματα, ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας». Ἐφη δὲ καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν τῇ
τῶν Πράξεων συγγραφῇ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Πέτρου· «Ἀσφα-
30 λῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ἐποίησεν ὁ Θεός». Συνίης οὖν, ὅτι πανταχῇ δίδωσι μὲν ὁ

27. Ἰω. 17, 1-8.

28. Πράξ. 2, 36.

πνεῦμα σὸν ἄνθρωπο. Ὅταν ὁμως οἰκειοποιήθηκε αὐτὸ πὺν διαφέρει πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο ἀπὸ τῆ θεία καὶ ἀνώτατη οὐσία του, καὶ ἐνοῶ τὴν σάρκα, τότε ἀκριβῶς λοιπὸν λέγεται ὅτι ἀγιάσθηκε, καὶ κατὰ τρόπο σοφὸ καὶ πολὺ ταιριαστὸ χρησίμευσε στὴν ἀνθρώπινη φύση ὡς μέσο γιὰ νὰ ἀγιασθεῖ. Τὴν πραγματοποίηση βέβαια τοῦ ἀγιασμοῦ, δηλαδή τὴν ἐνέργεια, τὴν ἀνέθεσε στὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα, δηλαδή στὴ θεία φύση, γιὰτὶ μόνο σ' αὐτὴν ἀνήκει τὸ προνόμιο νὰ ἀγιάζει.

Β. Συμφωνῶ. Γιὰτὶ τὸ νὰ καταφεύγουμε σὲ μακροὺς λόγους, ἐνῶ ὁμιλεῖς σωστά, εἶναι περιττὸ καὶ καθόλου σοφόν. Ἄλλ' ὁμως λένε, ἐφόσον ἡ δύναμη νὰ ἀγιάζει εἶναι προσὸν πὺν ἐμφανίζεται καὶ ταιριάζει σὸν κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸ Θεὸ, καὶ αὐτὸ τὸ προσὸν τὸ ἐνεργεῖ ὁ Υἱός, δὲν ὑπάρχει τίποτε πὺν νὰ μᾶς ἀποτρέπει νὰ ὁμολογοῦμε καθαρά, ὅτι εἶναι καὶ Θεὸς κατὰ φύση· καὶ ἐὰν αὐτὸ τὸ ἀποδεχθοῦμε, καὶ σὸν κατὰ φύση Θεὸ δὲν λείπει κανένα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, τί ἔπαθε ὁ Υἱός καὶ Θεός, σύμφωνα μὲ σᾶς, καὶ ἔδειξε τὴ φύση του νὰ εἶναι ἐλλιπὴς σὲ δόξα καὶ βασιλεία καὶ ἐξουσία; Γιὰτὶ εἶπε κάποτε σὸν οὐράνιο Πατέρα: «Πατέρα, ἦρθε ἡ ὥρα, δόξασε τὸν Υἱόν σου, γιὰ νὰ σὲ δοξάσει καὶ ὁ Υἱός σου, σύμφωνα μὲ τὴν ἐξουσία πὺν τοῦ ἔδωσες σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δώσει ζωὴ αἰώνια σὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους πὺν τοῦ ἔδωσες. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ αἰώνια ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίζουν ἐσένα τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεό, καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν ὁποῖο ἔστειλες. Ἐγὼ σὲ δόξασα ἐδῶ στὴ γῆ. Τὸ ἔργο πὺν μου ἀνέθεσες νὰ κάνω τὸ τελείωσα. Καὶ τώρα δόξασέ με ἐσύ, Πατέρα, δίπλα σου μὲ τὴ δόξα πὺν εἶχα μαζί σου πρὶν νὰ ἔρθει στὴν ὑπαρξη ὁ κόσμος. Φανέρωσα τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους μου ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμο. Δικοὶ σου ἦταν, καὶ τοὺς ἔδωσες σὲ μένα, καὶ τήρησαν τὸν λόγο σου. Τώρα ἔμαθαν, ὅτι ὅλα ὅσα μου ἔδωσες, προέρχονται ἀπὸ σένα, γιὰτὶ τὰ λόγια πὺν μου ἔδωσες, τοὺς τὰ ἔδωσα, καὶ αὐτοὶ τὰ δέχθηκαν, καὶ γνώρισαν ἀληθινὰ ὅτι ἀπὸ σένα θγῆκα, καὶ πίστεψαν ὅτι σὺ μὲ ἔστειλες»²⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκᾶς στὸ βιβλίον τῶν Πράξεων, ἐξ ὀνόματος τοῦ Πέτρου, εἶπε: «Ἄς γνωρίζουν λοιπὸν καλὰ ὅλοι οἱ Ἰσραηλίτες, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἔκανε καὶ Κύριο καὶ Χριστόν»²⁸. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν, ὅτι παντοῦ ὁ Πατέρας δίνει δόξα

Πατήρ δόξαν τε καὶ κυριότητα τῷ Υἱῷ, δέχεται δὲ καὶ μάλα ἀσμένως ὁ Υἱός· Ἄλλ' εἰ τοιοῖσδέ τισι καταπαίειν ἡμᾶς ἀποτολμῶεν λόγοις, προσείροντές που καὶ ἕτερα, τίς ἂν γένοιτο διεκδρομὴ καὶ ἀπόνευσις τοῦ κακοῦ, τοῖσγε ὡς ἄριστα φρονεῖν ἡρημένοις· ε

5 Α. «Ὁ πραῦς· ἔστω μαχητής», ἱερός καὶ θεῖος ἡμῖν ὑποπεφώνηκε λόγος. Δεῖν δέ, ἔγωγέ φημι, ταῖς τῶν ἐναντίων ἀντιφέρεσθαι δόξαις, κατορρωδοῦντας οὐδέν. Θεός γάρ ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν, καὶ ῥῆμα μὲν γλώτταις ἐνιείς, ἀπεθύνων δὲ πρὸς τὸ ἀκιδόδηλως ἔχον, τῶν εὐσεβοῦντων τὸν νοῦν· τὸ δὲ δὴ τῆς εὐθείας ἐξέρπειν ὁδοῦ
10 καὶ παρακομίζεσθαι ποὶ πρὸς τὸ ἀκαλλές καὶ ἐκτετριμμένον μεταπειθον αὐτούς, ἐκεῖνό ἐστιν.

B. Τὸ τί δὴ φής;

A. Τό, οἶμαι, παρέντας ὡς ἀσυντελές εἰς ὄνησιν, τὸ εἰδέναί καιρούς. οἷπερ ἂν ἐκάστω πρόποιεν τῶν δρωμένων, ἀκατάσκε-
15 πτον ποιεῖσθαι τῶν λόγων τὴν ἐπιτήρησιν. Εἰ μὲν γὰρ οὐ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, εἰ μὴ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, παρείσθω λοιπὸν ὡς ἔωλον ἢ καιρῶν ἐπιτήρησις, καὶ ἀκριθείας τῆς ἐν γε τούτοις ἐξηρημένης, ἀδιαφορεῖτω πᾶς λόγος κατὰ τοῦ Μονογενοῦς· εἶτα τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς, ὁ δὲ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ὁ σύνοδος τῶ
20 γεννήσαντι καὶ συναῖδιος Λόγος, ὁ ἀφανῆς καὶ ἀόρατος, λεγέσθω παθεῖν εἰς ἰδίαν φύσιν, καὶ τὰς κατὰ νότου πληγὰς, καὶ τὴν εἰς χεῖράς τε καὶ πόδας τῶν ἡλῶν διάτρησιν, καὶ τραῦμα τὸ εἰς πλευράν, καὶ τὴν κορωνίδα τῶν κακῶν, φημί δὴ τὸν θάνατον.

B. Ἀλλὰ ταυτί που πάντως ἐρουῖσι συμβῆναι περὶ τὸ ἀνθρώ-
25 πινον· πέπονθε γὰρ καθὸ ἀνθρώπος

A. Τί δέ, ὦ φιλότης, οὐ πρὸς ἐντροπῆς τε καὶ ἀδοξίας συμβῆναί φαμεν τῷ Υἱῷ τὸ παθεῖν;

B. Ναί· γράφει γὰρ ὁ Παῦλος, ὅτι «Υπέμεινε σταυρόν, αἰσχῆνης καταφρονήσας». Καὶ αὐτὸς δέ που διὰ φωνῆς Ἡσαίου φησί·
30 «Διὰ τοῦτο οὐκ ἐνετρόαπην, ἀλλ' ἔθθηκα τὸ πρόσωπόν μου ὡς στε-

καὶ κυριαρχικὴ ἐξουσία στὸν Υἱό, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς τὰ δέχεται μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση; Ἐὰν ὅμως τολμοῦν νὰ μᾶς χτυποῦν μὲ κάτι τέτοιους λόγους, προσάπτοντες κάποτε καὶ ἄλλα, ποιά ἀποτροπὴ καὶ ἀπόκλιση ἀπὸ τὸ κακὸ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ σ' αὐτοὺς πού προτίμησαν νὰ πιστεύουν αὐτὰ ὡς ἄριστα;

Α. «Ὁ πρῶος ἃς γίνῃ πολεμιστής»²⁹, διακήρυξε σὲ μᾶς ὁ ἱερός καὶ θεῖος λόγος. Λέγω λοιπὸν ὅτι πρέπει καὶ ἐγὼ νὰ ἀντιταχθῶ σὲς δοξασίῃς τῶν ἀντιθέτων, οἱ ὅποιοι δὲν φοβοῦνται τίποτε. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἐνεργεῖ μέσα ἀπὸ μᾶς, καὶ βάζει σὲς γλῶσσες μας λόγο, καὶ κατευθύνει τὸν νοῦ τῶν εὐσεβῶν πρὸς ἐκεῖνο πού εἶναι ἀνόθευτο, ἐνῶ ἐκεῖνο πού τοὺς πείθει νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὸν ἴσο δρόμο καὶ νὰ τρέπονται πρὸς τὸ ἄσχημο καὶ φθαρμένο, εἶναι ἐκεῖνο.

Β. Ποιὸ ἐννοεῖς;

Α. Νομίζω εἶναι τὸ ὅτι ἀποφεύγουν νὰ λαμβάνουν ὑπόψη τοὺς τὸν χρόνο στὸν ὁποῖο ἀναφέρεται κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ πού γίνονται, ἐπειδὴ τὰχα δὲν συντελεῖ στὴν ὠφέλειά μας, καθιστώντας ἔτσι ἀπερίσκεπτα αὐτὰ πού λένε. Γιατὶ, ἐὰν ὁ Λόγος δὲν εἶχε γίνῃ ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν κατασκήνωνε ἀνάμεσά μας, τότε θὰ μπορούσε νὰ παραβλεφθεῖ ὡς ἄσκοπη ἢ παρατήρηση τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀκρίβειας πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν, καὶ νὰ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸν χρόνο κάθε λόγος γιὰ τὸν Μονογενῆ. Καὶ ἔπειτα ἡ ἀκτινοβολία τοῦ Πατέρα, αὐτὸς μέσω τοῦ ὁποῖου δημιουργήθηκαν τὰ πάντα, ὁ Λόγος πού κάθετα μαζί μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε καὶ εἶναι συνάναρχος μὲ αὐτόν, ὁ ἀψηλάφητος καὶ ἀόρατος, ἃς λέγεται ὅτι ἔπαθε στὴ δική του φύση, καὶ δέχθηκε τὰ χτυπήματα στὴν πλάτη, καὶ τὰ τρυπήματα τῶν καρφιῶν στὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, καὶ τὸ τραῦμα στὴν πλευρά του, καὶ τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὰ κακά, δηλαδὴ τὸν θάνατο.

Β. Αὐτὰ ὅμως θὰ ποῦν ὅπωςδήποτε ὅτι συνέβησαν στὴν ἀνθρώπινη φύση του, γιατί ἔπαθε ἀφοῦ ἦταν ἄνθρωπος.

Α. Τί ὅμως, φίλε; δὲν λέμε ὅτι τὸ πάθος ἐγίνε γιὰ νὰ ντροπιαστῆ καὶ νὰ χάσει τὴ δόξα του ὁ Υἱός;

Β. Naί· γιατί γράφει ὁ Παῦλος, ὅτι «ὑπόμεινε σταύρωση, περιφρονώντας τὴ ντροπή»³⁰, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα ὁ ἴδιος πάλι λέγει· «Γι' αὐτὸ δὲν ντράπηκα, ἀλλὰ πρόβαλα τὸ πρόσωπό μου

ρεὰν πέτραν, καὶ ἔγνω, ὅτι οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ὅτι ἐγγίζει ὁ δικαιοῦ-
σας με».

A. Ἀνέστησε δέ, εἰπέ μοι, τὸν ἑαυτοῦ ναόν, καινοτομήσας τὸν
θάνατον καὶ πλεονεκτήσας τὴν φθοράν, πότερα, καθ' ἡμᾶς ὡς
5 ἄνθρωπος, ἢ ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ, καὶ εἰ πέφηνε μετὰ σαρκός;

B. Ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ.

A. Τὸ ἐν ἐκείνοις οὖν αἰσχος καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐντροπῆς ἀκαλλές,
κατηφάνισται τοῖς δευτέροις, καὶ δεδόξασται διὰ τὴν ἀνάστασιν
ὁ Υἱός, καίτοι πρὸ αὐτῆς τὸν ἀτιμωτάτον τε καὶ ἀκλεᾶ μὴ παρω-
10 σάμενος θάνατον, διὰ τὴν ἐκούσιον κένωσιν.

B. Ἀλλὰ ταύτην εἰληφέναι λέγεται τὴν δόξαν παρὰ τοῦ Πα-
τρὸς ὁ Υἱός.

A. Ὁρθῶς, ὡς ἑταῖρε, συνθήσομαι γάρ. Ἐπειδὴ πέφηνεν ἄν-
θρωπος, καίτοι σοφία καὶ δύναμις ὦν τοῦ Πατρὸς, καταργήσας δι'
15 ἑαυτοῦ τὸν θάνατον, καὶ ζωῆς ἀναπιμπλάς τῆς παρ' ἑαυτοῦ τὸ
ἴδιον σῶμα, τῇ οἴονει πηγῇ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἀντιτίθει τὸ δρώ-
μενον. Πρέποι γὰρ ἂν οὐχ ἑτέρω τῶ τῶν ὄντων καὶ παρηγμένων εἰς
γένεσιν, τὸ ζωογονεῖν δύνασθαι, καὶ φθορᾶς ἀμείνω ἀποφαίνειν
τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα, καὶ εἰ ἐπ' αὐτοῦ νοοῖτο Χριστοῦ, καθὼ λέγεται
20 σὰρξ, πλὴν ὅτι δὴ μόνη τῆς θεότητος φύσει. Ὅτι δὲ γέγονεν ἐνερ-
γὸς ὁ Υἱός εἰς ἀνάστασιν τοῦ ἰδίου ναοῦ, καὶ εἰ λέγοιτο δεδωρη-
σθαι τοῦτο αὐτῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς, κατίδοι τις ἂν καὶ λίαν εὐπε-
τῶς, Παύλου μὲν λέγοντος περὶ τοῦ Πατρὸς, «Τὸν ἐγείραντα αὐτὸν
ἐκ νεκρῶν καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα», πρὸς δέ γε τοὺς Ἰουδαίους αὐ-
25 τοῦ τοῦ Υἱοῦ «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγε-
ρῶ αὐτόν». Ἀπάθενα γάρ, ἐν ἀνθρώπου τάξει κατὰ τὴν σάρκα,
καίτοι ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὡς Θεός, ἀρρήτῳ δυ-
νάμει καὶ ἀφράστοις ἐνεργείαις χρώμενος, καίτοι καθ' ἡμᾶς ὑπάρ-
χων, κατὰ γε φημί, τὸ ἀνθρώπινον. Οὐκοῦν, δοξάζεται μὲν παρὰ
30 τοῦ Πατρὸς, οὐχ ὡς δόξης ὑπάρχων ἐπιδειής, ὅταν ἔξω νοῆται σαρ-
κός, καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ πιστεύηται, ἀλλ' ἐπειπερ ἦν ἄνθρωπος, ὡς

31. Ἦσ. 50, 7.

32. Α' Κορ. 1, 24.

33. Α' Πέτρ. 1, 21.

34. Ἰω. 2, 19.

σάν βράχο ἀκλόνητο, καὶ ἤξερα ὅτι δὲν θὰ ντροπιασῶ, γιατί πλησιάζει αὐτὸς ποὺ θὰ μὲ δικαιώσει»³¹.

A. Πές μου ὅμως, ἀνάστησε τὸ σῶμα του νικώντας τὸν θάνατο καὶ ἀποδεικνυόμενος ἀνώτερος ἀπὸ τὴ φθορὰ σάν ἄνθρωπος ὅπως ἔμεῖς, ἢ ὡς Θεὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, ἔστω καὶ ἂν ἐμφανίστηκε μὲ σάρκα;

B. Ὡς Θεὸς φυσικά, ποὺ προῆλθε ἀπὸ Θεόν.

A. Ἡ ντροπὴ ἐπομένως ἀπὸ τὰ πάθη ἐκεῖνα καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς τῆς ντροπῆς ἐξαφανίστηκαν μὲ τὰ δεύτερα, καὶ ὁ Υἱὸς δοξάσθηκε μὲ τὴν ἀνάσταση, ἂν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἀπέφυγε τὸν τόσο ἀτιμωτικὸ καὶ ταπεινωτικὸ θάνατο ἐξαιτίας τῆς ἐκούσιας ταπεινώσεώς του.

B. Λέγεται ὅμως ὅτι τὴ δόξα αὐτὴ ὁ Υἱὸς τὴν εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν Πατέρα.

A. Σωστά, φίλε, θὰ συμφωνήσω μαζί σου. Ὅταν ἐγίνε ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἦταν σοφία καὶ δύναμη τοῦ Πατέρα³², καταργώντας ὁ ἴδιος τὸν θάνατο καὶ ζωοποιώντας μὲ τὴ δική του ζωὴ τὸ σῶμα του, ἀπέδωσε αὐτὸ ποὺ ἔκανε στὴν κατὰ κάποιον τρόπο πηγὴ τῆς ὑπάρξεώς του. Γιατί ἡ δύναμη νὰ ζωογονεῖ καὶ νὰ ἀποδεικνύει τὴ γήϊνη σάρκα ἀνώτερη ἀπὸ τὸν θάνατο, ἔστω καὶ ἂν προῖκεται γιὰ τὴ σάρκα τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ λέγεται σάρκα, δὲν ἀνήκει σὲ κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄντα, καὶ αὐτὰ ποὺ ἦρθαν στὴν ὑπαρξή, παρὰ μόνο στὴ φύση τῆς θεότητος. Ὅτι ὅμως ὁ Υἱὸς ἐνήργησε τὴν ἀνάσταση τοῦ σώματός του, μολονότι λέγεται ὅτι αὐτὴ τοῦ δωρήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα, στὸν Παῦλο, ὁ ὁποῖος λέγει γιὰ τὸν Πατέρα, «Ὁ ὁποῖος τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ τοῦ ἔδωσε δόξα»³³, καὶ στὸν ἴδιο τὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος λέγει στοὺς Ἰουδαίους: «Γκρεμίστε τὸν ναὸ αὐτόν, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»³⁴. Γιατί πέθανε σάν ἄνθρωπος σαρκικά, ἂν καὶ ὡς Θεὸς ἦταν κατὰ φύση ζωὴ, καὶ ἀναστήθηκε μὲ ἀπερίγραπτη δύναμη καὶ χρησιμοποιώντας ἐνέκφραστες ἐνέργειες, ἂν καὶ ἦταν σάν ἔμας, ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του. Ἐπομένως, δοξάζεται βέβαια ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅχι ἐπειδὴ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ δόξα, δταν νοεῖται ἔξω ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ πιστεύεται ὡς Θεὸς προερχόμενος ἀπὸ Θεό, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν ἄνθρωπος, μὴ ἔχοντας ὡς καρπὸ τῆς

ιδίας φύσεως καρπὸν οὐκ ἔχων τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι τὰ θεο-
 προεπῆ, δέχεται πῶς αὐτὸ καθ' ἑνωσιν καὶ τὴν ἀπόρρητον συνδρο-
 μὴν, ἣπερ ἂν νοοῖτο τοῦ Λόγου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον. Δοξάζει δὲ
 καὶ αὐτὸς τὸν Πατέρα. Πατὴρ γὰρ Θεοῦ γνωρίζεται τοῦ πάντα
 5 ἰσχύοντος, καίτοι πεφηνότος ἐν σαρκί, καὶ μετὰ γηϊνοῦ σώματος
 συνδιαιωμένον τοῖς κατὰ τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἐγὼ σε
 ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι, ἵνα ποι-
 ῆσω αὐτό». Προεθύμησας μὲν γάρ, ὦ Πάτερ, φησί, τὸ θρασὺ καὶ
 δυσάντητον τοῦ θανάτου καταργῆσαι κράτος· ἀλλ' ἦν τοῦτο
 10 δορᾶν, καὶ κατισχυῖσαι πληροῦν, οὐχ αἵματος καὶ σαρκός, ἀλλὰ τῆς
 σῆς θείας καὶ ζωοποιῦ καὶ ἀνικῆτου φύσεως, ἧς ἐπέιπερ ἐξέφυν
 ἐγὼ, κατώρθωκα τὸ δοκοῦν, ἀτονήσας πρὸς οὐδὲν διὰ τὸ ἀνθρώ-
 πινον, τῶν τελούντων εἰς ἰσουργίαν, ἀλλά, καίπερ ὢν ἐν σαρκὶ καὶ
 αἵματι, τὸ γοῦν ὅτι τῆς σῆς ἐξέφυν οὐσίας, ἐξ ἰσομοιρούσης ἰσχύ-
 15 ος πεπιστευμένος Δόξασον δὴ οὖν με καὶ σύ, τὸν ὡς ἄνθρωπον
 ἀδοξήσαντα, συννεύσας ἐμοὶ τῇ σῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ζωο-
 ποιῶ, καὶ θανάτου κρείττονα τὸν ἀπορρήτως ἐνωθέντα μοι κατα-
 δεῖξαις ναόν. Ὅτι δὲ οὐκ ἀσυνήθους καὶ τῆς οὐ πάλαι μετούσης
 αὐτῷ τιμῆς τε καὶ δόξης ἀξιοῦσθαι ζητεῖ, δήλον ἂν εἴη δήπουθεν.
 20 Ἐφη γάρ, ὅτι· «Καὶ νῦν δόξασόν με, Πάτερ, τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ
 τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Ὁ γὰρ αἰεὶ τε καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς
 δόξης Κύριος, ἀδοξήσας διὰ μέσου, διὰ τοῦ καθικέσθαι πρὸς τὰ
 ἀνθρώπινα, πρὸς τὴν ἄνωθεν αὐτῷ καὶ φυσικῶς ἐνυπάρχουσαν
 δόξαν ὑπονοστεῖ, τοὺς τῇ κενώσει πρέποντας λόγους μετὰ τοῦ
 25 παθεῖν αὐτήν, τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομία δωρούμενος Οὐκοῦν,
 ἀναγκαῖον, ὅτι μάλιστα τῶν ἄλλων, τὸ εἰδέναι καιρούς, καθ' οὓς
 ἦν ἔτι τὰ τε τῆς σαρκὸς καὶ τὰ τῆς ἀδοξίας χρήσιμα, καὶ τοὺς
 ἄνωθεν ἔτι τῆς ἐπιδημίας, καθ' οὓς τῆς δόξης Κύριος ὢν, δόξαν
 οὐ λαβὼν, ἀλλ' ἔχων ἰδίαν ὡς Θεὸς εὐρίσκηται.

30 Β. Πῶς οὖν δέχεται τινὰς τῶν ἀπὸ τοῦ κόσμου παρὰ τοῦ

35. Ἰω. 17, 4.

36. Ἰω. 17, 4.

φύσεώς του τῆ δύναμη νὰ ἐνεργεῖ ἐκεῖνα πού πρέπουν στὸν Θεό, δέχεται κατὰ κάποιον τρόπο αὐτὴ τῆ δύναμη καὶ τὴν ἀνέκφραστη βοήθεια, ἣ ὁποία θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὡς βοήθεια τοῦ Λόγου πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ὅμως δοξάζει καὶ αὐτὸς τὸν Πατέρα. Γιατὶ ἀναγνωρίζεται Πατέρας τοῦ παντοδύναμου, ἂν καὶ σαρκώθηκε καὶ μὲ γήινο σῶμα συναναστράφηκε στὸν κόσμον μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἐγὼ σὲ δόξασα ἐδῶ στὴ γῆ· ἔφερα εἰς πέρας τὸ ἔργο πού μου ἀνέθεσες νὰ κάνω»³⁵. Γιατὶ θέλησες, λέγει, Πατέρα, νὰ καταργήσεις τὸ θρασὺ καὶ ἀδυσώπητο κράτος τοῦ θανάτου, ὅμως αὐτὸ δὲν ἦταν ἔργο πού μπορούσε νὰ τὸ κάνει ἄνθρωπος, ἀλλὰ τῆς δικῆ σου θείας καὶ ζωοποιῦ καὶ ἀνίκητης φύσεως, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀφοῦ προῆλθα ἐγὼ κατόρθωσα αὐτὸ πού ἤθελες, ἀφοῦ δὲν ἔχω χάσει καθόλου τὴ δύναμη ὡς πρὸς τὰ ἰσοδύναμα ἔργα, ἕξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς μου, ἀλλὰ, ἂν καὶ εἶμαι ἄνθρωπος, ἐπειδὴ προῆλθα ἀπὸ τὴ δική σου οὐσία, ἔχω ἴση μὲ σένα δύναμη. Δόξασέ με λοιπὸν καὶ σύ, ἐμένα πού ὡς ἄνθρωπος ἔχασα τὴ δόξα μου, συναινώντας μαζί μου μὲ τὴ δική σου δύναμη καὶ ζωοποιὸ ἐνέργεια, καὶ ἀνάδειξε ἀνώτερον ἀπὸ τὸν θάνατον τὸν ναὸ (σῶμα) πού κατὰ τρόπο ἀπεριγραπτο ἐνώθηκε μαζί μου. Ὅτι ὅμως δὲν ζητᾶ νὰ λάβει τιμὴ καὶ δόξα πού δὲν ὑπῆρχε παλαιὰ σ' αὐτὸν μπορεῖ νὰ γίνῃ φανερὸ ἀπὸ παντοῦ. Γιατὶ εἶπε· «Καὶ τώρα δόξασέ με, Πατέρα, μὲ τὴ δόξα πού εἶχα προτοῦ νὰ δημιουργηθεῖ, ὁ κόσμος ἀπὸ σένα»³⁶. Γιατὶ ὁ Κύριος πού πάντοτε καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας εἶχε τὴ δόξα, χάνοντας ἐνδιάμεσα τὴ δόξα ἐπειδὴ κατέβηκε στὰ ἀνθρώπινα, ἐπανέρχεται στὴν δόξα πού ὑπῆρχε σ' αὐτὸν κατὰ φύσιν ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀποδίδοντας τοὺς λόγους πού ταιριάζουν στὴν κένωση μαζί μὲ τὸν θάνατό της στὴν ἐνσαρκη οἰκονομία. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖο, περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα, νὰ γνωρίζουμε τὸ χρονικὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο συνέβησαν τὰ χρήσιμα γεγονότα τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς ταπεινώσεως, καὶ τὸ χρονικὸ διάστημα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησή του, κατὰ τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται νὰ εἶναι Κύριος τῆς δόξας, χωρὶς νὰ ἔχει λάβει τὴ δόξα, ἀλλὰ ἔχοντάς τὴν δική του ὡς Θεός.

Β. Πῶς ὅμως δέχεται κάποιους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει σ' αὐτόν, «Αὐτοὶ

Πατρός, περι ὧν καὶ φησι πρὸς αὐτόν, «Οὓς ἔδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου, σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτούς ἔδωκας»;

A. Οὐκοῦν ἐρῶ δὴ τι πάλιν, ταῖς τῶν ἐννοιῶν ἀτοπίαις εἰς τὸ ἐναρχαῖς συνωθούμενος Μάτην, ὡς ἔοικεν, κεκενωῖσθαι λέγεται, 5 καὶ εἰ γέγονε καθ' ἡμᾶς, ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς Υἱὸν μονογενῆς. Εἰ γὰρ εἰσποίητον ἔχει τὸ χρῆναι κρατεῖν, καὶ δέχεταιί τινας παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὓς πρὶν ἔχων οὐχ ὁρᾶται, κεκαινούρογηταί τι κατὰ τὸ εἰκὸς ἐφ' Υἱῶ, καὶ ταῖς ἐντεῦθεν εὐκλείαις κατακαλλύνεται, ἕξαναγεῖ δὲ ὡσπερ ἡ χάρις αὐτόν ἐπὶ τὸ ἄμεινον καὶ ὑπερ- 10 τεροῦν, ἢ πρότερον ἦν. Εἶτα ὅποι ποτὲ ἡμῖν ὁ τῆς ὑφέσεως οἰχῆσεται λόγος, ἢ ὅποι κεκενωμένον καταθροῆσαι τις ἂν, εἴτερ ὅλως τι καὶ τῶν οὐ πάλαι προσπεφυκῶτων ἀλοίη πεπλουτηκῶς, καὶ οἷά τινα τῆς ἐνανθρωπήσεως μισθὸν καὶ ἀντέκτισιν τὴν κατὰ τινων ἐξουσίαν ἀποκερδαίνων;

15 B. Ὡδε ἔχει.

A. Ψευδηγορήσει δὲ κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, εἰ λέγοι περὶ αὐτοῦ· «Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε καὶ οἱ ἴδιοι αὐτόν οὐ παρέλαβον». Πῶς γὰρ ἴδιον αὐτοῦ, τὸ μόλις καὶ ἐν ἐσχάτοις καὶ παρ' ἐτέρου δοτόν; Καίτοι, μυριοὶ μὲν ὅσοι καὶ ἀναρίθμητοι παντελῶς 20 δεδαπάνηνται χρόνοι καθ' οὓς ὁ Υἱὸς συναῖδιος ἦν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Εἰ δέ, ἐπεὶ γέγονεν ἄνθρωπος, δέχεται τοὺς ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ σκήπτρου καινότητα προσειληφῶς ὁρᾶται ταυτηνί, φαῖν ἂν ἤδη λοιπόν, καταδείσας οὐδέν, ὡς ἀμείνων ἢ ἐνανθρώπησις τῷ Θεῷ Λόγῳ καταστάσεως ἦν τῆς ἐναρχαῖς, καὶ εἰ νοοῖτο 25 πλουτῶν τὸ ἐν ἰσότητι τοῦ Πατρὸς. Ἀναβιδάξει γάρ, ὡς ὁρᾶς, ἐπὶ τὸ ὑπερτεροῦν καὶ ἀσυγκρίτως ἄμεινον ἐν δόξῃ. Ἐαυτῷ τοιγαροῦν κατώρθωκεν ὁ Υἱὸς τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν, καὶ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπον ταῖς ἰδίαις ἐχαρίζετο δόξαις. Πῶς οὖν ἔτι δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαι λέγεται, ἢ πῶς ἀντίλυτρον τῆς ἀπάντων

37. Ἰω. 17, 6.

38. Ἰω. 1, 11.

τούς ὁποίους μοῦ ἔδωσες ἀπό τόν κόσμον, ἦταν δικοί σου, καί τούς ἔδωσες σέ μένα»³⁷.

Α. Θά πῶ λοιπόν πάλι κάτι ἀπό τούς παραλογισμούς τῶν ἐννοιῶν, ἀναφερόμενος στήν ἀρχή τῆς δημιουργίας. Μάταια, ὅπως φαίνεται, λέγεται ὅτι ὑπέστη τήν «κένωση», μολονότι ἔγινε σάν ἐμᾶς ὁ μονογενῆς Υἱός, πού εἶναι ὁμοιος καί ἴσος μέ τόν Πατέρα. Γιατί, ἐάν ἔχει ἐπικτήτη τήν ἀνάγκη νά ἐξουσιάζει καί δέχεται κάποιους ἀπό τόν Πατέρα, τούς ὁποίους δέν φαίνεται νά εἶχε προηγουμένως, προστέθηκε κάτι καινούργιο, ὅπως εἶναι φυσικό, στόν Υἱό, καί σεμνύεται μέ τή δόξα πού προέρχεται ἀπό αὐτό, καί κατὰ κάποιο τρόπο τόν ὀδηγεῖ ἢ χάρη πρὸς τὸ καλύτερο καί ἀνώτερο ἀπὸ αὐτὸ πού ἦταν προηγουμένως. Ποῦ ὅμως τότε θά βρεῖ θέση ὁ λόγος μας γιά τήν ταπείνωση, ἢ ποῦ θά μπορούσε νά τόν δεῖ κανεὶς «κενωμένον», ἐάν γενικᾶ συλλαμβάνεται νά ἀποκτᾶ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα πού δέν εἶχε παλαιότερα κατὰ φύση, καί ποιά ἐξουσία κερδίζει πάνω σέ κάποιους σάν μισθὸ καί ἀνταμοιβή τῆς ἐνανθρωπήσεώς του;

Β. Ἔτσι εἶναι.

Α. Θά θεωρηθεῖ ἐπίσης ὅτι ψεύδεται καί ὁ σοφὸς Ἰωάννης, ὅταν λέγει γι' αὐτόν· «Ἦρθε στοὺς δικούς του, καί οἱ δικοί του δέν τόν δέχθηκαν»³⁸. Γιατί πῶς εἶναι δικό του αὐτὸ πού μόλις τελευταῖα τοῦ δόθηκε ἀπὸ ἄλλον; Ἄν καὶ βέβαια εἶχαν περάσει μυριάδες χρόνια καὶ ἐντελῶς ἀναρίθμητα, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Υἱὸς ἦταν συνάναρχος μέ τόν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἐάν πάλι, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος δέχθηκε τούς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου, καὶ ἐμφανίζεται μέ αὐτὸ νά προσλαμβάνει ὡς σκῆπτρο αὐτὸ τὸ καινούργιο, θά μπορούσα πιά ἀδίστακτα νά πῶ, ὅτι ἡ ἐνανθρώπηση γιά τόν Θεὸ Λόγο ἦταν ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀρχική του κατάσταση, ἔστω καὶ ἂν νοεῖται ὅτι ἦταν ἴσος πρὸς τόν Πατέρα. Γιατί, ὅπως βλέπεις, τὸν ἀνεβάζει πιὸ πάνω καὶ τὸν κάνει ἀσυγκρίτως ἀνώτερον σέ δόξα. Ὡστε λοιπόν ὁ Υἱὸς ἔκανε τὴν ἐνσαρκο οἰκονομία ὡς κατόρθωμα γιά τὸν ἑαυτό του, καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ πρόσθεσε τὴ δόξα του. Πῶς λοιπόν λέγεται ἀκόμα ὅτι ἐνανθρώπησε γιά μᾶς, ἢ πῶς ἔγινε ἀντίλυτρο γιά τὴ ζωὴ ὅλων, ἐάν μέ τὸν θάνατο

γέγονε ζωῆς, εἰ τῷ θανάτῳ τῆς ἰδίας σαρκός, τὴν οὕτως ἀήθη καὶ οὐ πάλαι βατὴν ἐξεπρίατο δόξαν;

B. Ἄριστα μὲν ἔφησ, ἀνασκιωτᾶ δὲ ἡμῖν εἰς τὸ θρασύ τε καὶ ἀπηχῆς ὁ λόγος.

5 A. Οὐκοῦν ἐρρίφθω καὶ παρ' αὐτῶν τὸ οὕτω πικρὸν καὶ κακότηδες εἰς λόγους ἢ οὐ δύσοιστον εἶναί σοι τὸ χρῆναι δοκεῖ καὶ κατωθοῦν ἀναγκαίως εἰς ἀνεθελήτους ἰσχυρομυθίας; Μεθέντες γὰρ δὴ τὸ ἀνάπτειν χρόνοις τοῖς καθήκουσι τὰς φωνάς, ἄνω τε καὶ κάτω τὰ πάντα διακυκᾶν καὶ ἀναφύρειν ἐγνώκασι. Καίτοι
10 πῶς οὐκ ἄμεινον ἐννοεῖν, ὡς ἴδια μὲν ἦν τὰ πάντα τοῦ Λόγου, καὶ τῶν εἰς τὸ εἶναι παρενηνεγμένων ἢ φύσις, τῇ τοῦ κεκληκότος ὑπέ-
ξευκτο δόξη; Ἐπειδὴ δὲ λογισμοῦ τοῦ πρόποντος τὸ ἐπὶ γῆς παρῶλισθε γένος, οὐ παρεδέχθη πρὸς τινῶν ἐν σαρκὶ δι' ἡμᾶς πεφηνῶς ὁ Λόγος, ἀναπεπεισμένους δὲ ἤδη καταβραχῦ καὶ πεπι-
15 στευκότας ὑπετίθει ταῖς ζεύγλαις, καὶ ἀναμανθάνειν ἐθέλοντας τὰ ἀμνεῖνω, δέχεται. «Κάμψει γὰρ αὐτῷ πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς». Οὐκοῦν ἴδια μὲν τοῦ Λόγου τὰ πάντα, καθὸ πέ-
φηγεν ἐκ Θεοῦ, καὶ κατάρχει τῶν ὄλων μετὰ τοῦ Πατρὸς. Δέχεται
20 δὲ ταῦτα κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὅτε γέγονε καθ' ἡμᾶς, οἷς τὸ βασι-
λεύειν καὶ τὸ κρατεῖν δύνασθαι, παρὰ Θεοῦ, καὶ δοτόν.

B. Δόξαν οὖν ἰδίαν ἔχειν ἐροῦμεν αὐτόν, μηδὲν εἰς τοῦτο προσ-
ειληφότα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς;

A. Ναί, καθὸ νοεῖται Θεὸς καὶ τῆς δόξης Κύριος. Κατωνό-
25 μασται γὰρ οὕτω παρὰ γε ταῖς θεαῖς Γραφαῖς. Καὶ γοῦν τοῦ Σω-
τῆρος ὁ μαθητής, Ἰάκωβος οὕτως ἦν· «Ἀδελφοί», φησί, «μὴ ἐν
προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ τῆς δόξης».

B. Εἶτα τίς ἢ τοῦ Υἱοῦ δόξα, παρὰ τὴν του Πατρὸς;

30 A. Οὐχ ὑπέρτονος, ὡς τᾶν, οὐδὲ μείων, ἀλλ' ἢ αὐτῆ· μᾶλλον δέ,

τῆς σάρκας του ἔξαγόρασε τὴν τόσο ἀσυνήθιστη καὶ ἀνύπαρκτη στὸ παρελθὸν δόξα;

Β. Τὰ εἶπες βέβαια πάρα πολὺ ὠραῖα, ἀλλὰ ὁ λόγος μας μεταφέρεται στὴ θρασύτητα καὶ στὴν κακὴ ἐντύπωση.

Α. Πραγματικά τέθηκε γιὰ συζήτηση ἀπὸ αὐτοὺς καὶ αὐτὸ τὸ τόσο πικρόχολο καὶ κακόηθες σὲ λόγους· ἢ μήπως νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ἀνυπόφορο τὸ ὅτι πρέπει ἀναγκαστικά νὰ ὑποβιδάζουν τὸν λόγο σὲ ὄχι ἐπιθυμητὲς λεπτολογίες; Γιατί, ἀποφεύγοντας νὰ ἀποδώσουν τοὺς λόγους των στὸν ἀνάλογο χρόνο, συνηθίζουν νὰ κάνουν τὰ πάντα ἄνω κάτω. Ἐάν καὶ βέβαια πῶς δὲν θὰ ἦταν προτιμώτερο νὰ σκεφθοῦν, ὅτι τὰ πάντα ἀνήκουν στὸν Λόγο, καὶ ὅτι ἡ φύση αὐτῶν ποὺ ἤρθαν στὴν ὑπαρξὴ ἦταν ὑποταγμένη στὴ δόξα ἐκείνου ποὺ τὰ ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ; Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀνθρώπινο γένος παρεξέκλινε ἀπὸ τὸν ὀρθὸ λογισμό, δὲν ἔγινε ἀπὸ μερικοὺς ἀποδεκτὸς ὁ Λόγος ὅταν γιὰ χάρη μας ἐνανθρώπησε, ἀλλ' ὅταν ὕστερα ἀπὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα μεταλείσθησαν καὶ πίστεψαν, τοὺς ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ του, καὶ ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ μάθουν τὰ ἀνώτερα, τοὺς δέχθηκε. Γιατί λέγει, «Θὰ κάμψει κάθε γόνατο, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος, γιὰ νὰ δοξάζεται ὁ Θεὸς Πατέρας»³⁹. Ἐπομένως ὅλα εἶναι τοῦ Λόγου, ἀφοῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἐξουσιάζει ὅλα μαζί μὲ τὸν Πατέρα. Ὅμως τὰ δέχεται αὐτὰ ὡς ἄνθρωπος, ὅταν ἔγινε σὰν ἐμᾶς, στοὺς ὁποίους τὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ βασιλεύει καὶ νὰ ἐξουσιάζει εἶναι δοτὸ καὶ δίνεται ἀπὸ τὸν Θεό.

Β. Θὰ ποῦμε λοιπὸν ὅτι αὐτὸς ἔχει δική του δόξα, χωρὶς νὰ ἔχει πάρει τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα;

Α. Ναί, ἀφοῦ νοεῖται Θεὸς καὶ Κύριος τῆς δόξας· γιατί ἔτσι ὀνομάζεται καθαρὰ ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές. Καὶ πράγματι ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα Ἰάκωβος λέγει· «Ἀδελφοί, τὴν πίστη σας στὸν Κύριο τῆς δόξας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ μὴ τὴν ἐκδηλώνετε μὲ μεροληπτικὲς πράξεις»⁴⁰.

Β. Τότε ποιά εἶναι ἡ δόξα τοῦ Υἱοῦ, σὲ σχέση πρὸς ἐκείνην τοῦ Πατέρα;

Α. Δὲν εἶναι ἀνώτερη, φίλε, οὔτε κατώτερη, ἀλλὰ ἴδια. Ἡ κα-

ὡσπερ ἐστὶ σοφία καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς, οὕτως ἂν εἶη καὶ δόξα, τῆς τοῦ τεκόντος οὐσίας ἀφράστως ἀπηρυγασμένος, καὶ τὴν ὄθεν ἐξέφυ δι' ἑαυτοῦ κατασημαίνων φύσιν, καθάπερ τις ἡλίου βολή, καὶ φωτὸς ἀπαύγασμα τῆς τοῦ προέντος διεκκύπτου οὐσίας, καὶ ὡς ἐκεῖνο λοιπόν, τὸ ἐξ οὐπὲρ ἐστὶ, διὰ τῆς εἰς ἄκρον ἐμφερείας καὶ ταυτοειδοῦς ποιότητος, εὐμάλα νοούμενον.

Β. Ἐπειδὴ ἂν ἔχοις εἰπεῖν ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων τίς ἂν γένοιτο τοιούτων ἢ πίστις;

Α. Καίτοι βραχὺς κομιδῇ δαπανηθήσεται πόνος, συναγείροντί σοι τὰς τῶν ἁγίων φωνάς. Ἐφεσίους μὲν γὰρ ἐπιστέλλων ὁ Παῦλος «Διὰ τοῦτο», φησί, «κἀγὼ ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνεΐαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ ὑμῖν Πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ». Συνίης οὖν ὅτι Πατέρα Χριστοῦ καὶ Πατέρα τῆς δόξης κατανόμασεν εὐθύς τὸν Θεόν, οὐχ ἕτερον, οἶμαι, τί παρά γε τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς τὸν Χριστὸν ἀποφαίνων. Ἐφη δέ που πάλιν «Ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος». – «Ἀποβλέποντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἡμῶν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν», ὅς ἐστιν ἢ δόξα τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς Κυρίου, φημί δὴ τοῦ Πατρὸς, ἀναμορφούμεθα πρὸς αὐτὸν δι' ἁγιασμοῦ ἐν Πνεύματι. Πέτρος δὲ αὐτῷ, καίτοι διαπρέπων ἐν μαθηταῖς, τοῖς ἰουδαίοις ἐκ περιτομῆς εἰς δικαίωσιν τὴν ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως, προσεφώνει λέγων, «Ὡς τὰ πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν δεδωρημένης, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς ἰδία

41. Ἐφ. 1, 15.

42. Β' Κορ. 3, 18.

43. Ἐβρ. 12, 2.

λύτερα, ὅπως εἶναι σοφία καὶ δύναμη τοῦ Πατέρα, ἔτσι εἶναι καὶ δόξα, γιατί ἀκτινοβόλησε κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου πού τὸν γέννησε, καὶ ἐμφανίζοντας διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του τὴ φύση ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε σὰν κάποια ἀκτινοβολία ἡλίου καὶ φωτεινὴ λάμψη πού προέκυψε ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου πού τὴν ἐξέπεμψε, καὶ μὲ τὴν ἀπόλυτη ὁμοιότητα καὶ ποιοτικὴ ταυτότητα, νοεῖται ἀκριβῶς ὅπως ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑπάρχει.

Β. Ἄραγε μπορεῖς νὰ μᾶς πεῖς μὲ μαρτυρίες ἀπὸ τίς ἅγιες Γραφές, ποιά εἶναι ἡ πίστη αὐτῶν;

Α. Θὰ χρειασθεῖ βέβαια λίγος κόπος γιὰ νὰ σοῦ συγκεντρώσω τίς μαρτυρίες τῶν ἁγίων. Γράφοντας λοιπὸν ὁ Παῦλος στοὺς Ἐφεσίους λέγει· «Γι' αὐτὸ καὶ ἐγώ, ὅταν πληροφορήθηκα τὴν πίστη σας στὸν Κύριο Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπη σας γιὰ ὅλους τοὺς Χριστιανούς, δὲν παύω νὰ εὐχαριστῶ γιὰ σᾶς τὸν Θεὸ καὶ νὰ σᾶς ἀναφέρω στὶς προσευχές μου, παρακαλώντας τὸν Θεὸ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν Πατέρα τῆς δόξας, νὰ σᾶς δίνει Πνεῦμα σοφίας, πού θὰ σᾶς φανερώσει πῶς νὰ τὸν γνωρίσετε καλύτερα»⁴¹. Ἄντιλαμβάνεσαι λοιπὸν ὅτι ὀνομάζει εὐθέως τὸν Θεὸ Πατέρα τοῦ Χριστοῦ καὶ Πατέρα τῆς δόξας, παρουσιάζοντας, ὅπως νομίζω, τὸν Χριστὸ ὄχι κάτι ἄλλο, ἀλλὰ παράλληλο πρὸς τὴ δόξα τοῦ Πατέρα. Ἄλλὰ καὶ κάπου ἄλλοῦ πάλι εἶπε· «Ὅλοι ἐμεῖς λοιπὸν, κοιτάζοντας, χωρὶς κάλυμμα στὸ πρόσωπο, σὰν μέσα σὲ καθρέφτη, τὴ δόξα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε παίρνοντας τὴν ἴδια εἰκόνα, καὶ προχωροῦμε ἀπὸ δόξα σὲ δόξα, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, πού εἶναι ὁ Κύριος»⁴².— «Ἐχοντας στραμμένα τὰ μάτια μας στὸν Ἰησοῦ, πού εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς πίστεως καὶ μᾶς κάνει τέλειους»⁴³, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δόξα τοῦ κατὰ φύση καὶ ἀληθινοῦ Κυρίου, ἐννοῶ τοῦ Πατέρα, καὶ παίρνουμε τὴ δική του μορφή διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ μέσω τοῦ Πνεύματος. Καὶ ὁ Πέτρος ἐπίσης, ἂν καὶ διακρινόταν μεταξὺ τῶν μαθητῶν, ἐκείνους πού προσέρχονταν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμὸ στὴ δικαίωση, μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστό, τοὺς προσφωνοῦσε λέγοντας· «Ὅπως ἡ θεία δύναμη μᾶς δώρισε ὅλα ὅσα μᾶς χρειάζονται γιὰ τὴ ζωὴ μας καὶ γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ἡ βαθειὰ γνώση ἐκείνου πού μᾶς κάλε-

δόξη καὶ ἀρετῇ». Εἶπερ οὖν ἐστὶν ἰδία δόξα τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, δι' οὗ καὶ κεκλήμεθα πρὸς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, τίς ὁ φάναι τολμῶν, ὅτι δοτὸν καὶ εἰσποιητὸν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, τὸ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστί; Τίς γὰρ ὁ ἑτέρα δόξη καταλαμπρύνων ἐστὶ τὴν τοῦ Πατρὸς
 5 δόξαν; Ἡ οὐκ ἐν ἴσῳ τίθησιν τό, καὶ ἑτέρους χρῆναι κατατολμῶν, εἰς μέσον ἤκοντας λέγειν, ὡς σεσόφωται μὲν πρὸς τινος ἢ σοφία τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ εἶναι δύναμις, ἢ ἐνοῦσα κατὰ φύσιν ἰσχύς αὐτῶ, τουτέστιν ὁ Υἱός, κεκέρδακε παρ' ἑτέρου, καὶ ὀθνεῖον ἔχει τὸ αὐχμημα σοφόν τε; Οὐ γὰρ εἰ τοῖς τοιοῖσδε κατακηλοῦντες
 10 λόγοις, ἀποφέροισιν ἡμᾶς οἱ διεναντίας πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν διεστραμμένων; Εἰ μὲν οὖν ἀπόχρη τὰ εἰρημένα πρὸς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τοῦ δόξαν εἶναι τὴν ἰδίαν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, εὖ ἂν ἔχοι, καὶ σιωπήσομαι· εἰ δὲ δὴ σοι προσδεῖν καὶ ἑτέρων οἶμαι μαρτυριῶν, παροίσω λέγοντα τὸν θεοπέσιον Μελωδὸν πρὸς τὸν
 15 τῶν ὄλων Πατέρα καὶ Θεόν, ὡς ἐκ τοῦ προσώπου τῶν ἐν πίστει δικαιουμένων· «Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου, χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου». Πρόσωπον γὰρ καὶ εἰκὼν τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς οὐσίας ὁ χαρακτήρ, τίς ἂν ἕτερος εἶη παρὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ πεφηνότα Λόγον, δι' οὗ καὶ γνω-
 20 ρίζεται τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐν ἰδία δόξῃ καταστράπτων τὰ σύμπαντα; Τοιγάρτοι καὶ προσεφώνει ποτὲ τῷ πανσόφῳ Μωσεῖ· «Ἀλλὰ ζῶ ἐγώ, καὶ Ζῶν τὸ ὄνομά μου, καὶ ἐμπλήσει ἡ δόξα Κυρίου πᾶσαν τὴν γῆν». Ἐμπέπλησται γὰρ τὰ πάντα Χριστοῦ, ὤφθη δὲ ἡμῖν ἐν αὐτῷ. Καὶ τοῦτο εἰδώς, ἔφη πάλιν ὁ θεῖος Δαβὶδ,
 25 ὅτι «Οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών, καὶ ὀφθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ». Ὡφθησιν γὰρ ἡμῖν ἐν Υἱῷ λέγοντι σαφῶς· «Ὁ ἑωρακὴς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα».

Β. Ὁρῶται δὴ οὖν, εἶπερ ἐστὶν ἀληθῶς ἰδία δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, τὸ δεῖν εἶναι κατὰ φύσιν αὐτὸν Κύριον μὲν
 30 τῶν ὄλων, βασιλέα δὲ οὐχ ἑτέρως ἢ ὡσπερ ἂν εἶη καὶ αὐτὸς ὁ

44. Β' Πέτρο. 1, 3.

47. Ψαλμ. 101, 17.

45. Ψαλμ. 16, 15.

48. Ἰω. 14, 9.

46. Ἀριθμ. 14, 21.

σε με τῆ δόξα του καὶ τὴν ἀρετὴ του»⁴⁴. Ἐφόσον λοιπὸν εἶναι ἡ ἴδια ἡ δόξα τοῦ Πατέρα ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ ὁποίου καὶ κληθήκαμε νὰ τὸν γνωρίσουμε, ποιὸς τολμᾷ νὰ πει, ὅτι εἶναι δοτὸ καὶ πρόσθετο στὴ δόξα τοῦ Πατέρα, τὸ νὰ εἶναι αὐτὸ πού εἶναι; Γιατὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς πὺ μὲ ξένη δόξα προσδίδει λαμπρότητα στὴ δόξα τοῦ Πατέρα; Ἡ μήπως δὲν νομίζεις, ὅτι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μποροῦν καὶ ἄλλοι νὰ τολμήσουν νὰ θγοῦν στὴ μέση καὶ νὰ ποῦν, ὅτι ἔχει λάβει σοφία ἀπὸ κάποιον ἢ σοφία τοῦ Πατέρα, καὶ τὸ ὅτι εἶναι δύναμη, ἡ δύναμη πὺ κατὰ φύση ὑπάρχει σ' αὐτόν, δηλαδὴ ὁ Υἱὸς, τὸ κέρδισε ἀπὸ ἄλλον καὶ ἔχει ξένο αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο καυχίεται καὶ εἶναι σοφία; Καὶ ἂν μᾶς μαγεύουν μὲ τέτοια λόγια, δὲν θὰ μᾶς παρασύρουν αὐτοὶ πὺ διδάσκουν τὰ ἀντίθετα σὲ ὅ,τιδήποτε ἀπὸ τὰ διεστραμμένα; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀρκετὰ ὅσα εἰπώθηκαν νὰ ἀποδείξουν καθαρὰ, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ ἴδια ἡ δόξα τοῦ Πατέρα, ἔχει καλῶς καὶ θὰ σιωπήσω, ἂν ὅμως σοῦ χρειάζονται καὶ ἄλλες, ὅπως νομίζω, μαρτυρίες, θὰ σοῦ παρουσιάσω τὸν θεσπέσιο Ψαλμωδὸ, πὺ λέγει στὸν Πατέρα καὶ Θεὸ τῶν ὅλων ἐκ μέρους ἐκείνων πὺ δικαιώνονται μὲ τὴν πίστη· «Ἐγὼ μὲ δικαιοσύνη θὰ παρουσιασθῶ μπροστὰ σου, καὶ θὰ χορτάσω βλέποντας τὴ δόξα σου»⁴⁵. Πρόσωπο λοιπὸν καὶ εἰκόνα τοῦ Πατέρα καὶ σφραγίδα τῆς οὐσίας του ποιὸς ἄλλος μπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ ὁ Λόγος πὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ γίνεται γνωστός στοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ μὲ τὴ δόξα του κάνει τὰ σύμπαντα νὰ γεμίζουν ἀπὸ λαμπρότητα; Γι' αὐτὸ ἄλλωστε φώναζε στὸν πάνσοφο Μωϋσῆ· «Ἐγὼ ὅμως ζῶ, καὶ τὸ ὄνομά μου εἶναι Ζῶν, καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου θὰ γεμίσει ὅλη τὴ γῆ»⁴⁶. Γιατὶ ὅλα εἶναι γεμᾶτα μὲ τὸν Χριστό, καὶ μέσω αὐτοῦ φανερώθηκε σὲ μᾶς. Κι αὐτὸ ἀκριβῶς γνωρίζοντάς το ὁ θεῖος Δαβὶδ εἶπε πάλι· «Θὰ ἀνοικοδομήσει ὁ Κύριος τὴ Σιών, καὶ θὰ ἐμφανισθεῖ ἐκεῖ μὲ τὴ δόξα του»⁴⁷. Καὶ πραγματικὰ φανερώθηκε σὲ μᾶς λέγοντας καθαρὰ· «Αὐτὸς πὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»⁴⁸.

Β. Κατ' ἀκολουθία λοιπὸν, ἐὰν πραγματικὰ ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, θὰ πρέπει αὐτὸς νὰ εἶναι κατὰ φύση καὶ Κύριος τῶν ὅλων καὶ βασιλιάς, ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο, ἀλλὰ ὅπως

Πατήρ. Εἶτα τί δὴ ποτε διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς ἔφη πάλιν, «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ»; Κύριον δὲ καὶ Χριστὸν πεποιῆσθαι σαφῶς παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτὸν ὁ σοφὸς ἡμῖν προσεμαρτύρηκε μαθητῆς.

5 Α. Ἐὰρ οὖν, ὦ φιλέταιρε, φράσαις ἂν ὡς ἄριστα γε μελλήσας οὐδέν, εἴ τί περ ἐλόμην ἀναπτυθέσθαι σου;

B. Πῶς γὰρ οὐ;

A. Τὸ κεκλημμένον εἰς κυριότητα καὶ ἀσυνήθως εἰς τοῦτο παρενεχθέν, ἄρ' οὐκ ἂν νοεῖσθαι πρόποι, Κύριον οὐκ εἶναι ποτε;
10 Οὐδέν γὰρ ἂν ἔκ γε τοῦ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστίν, ὡς ἐφ' ἕτερόν τι πάλιν ἐπ' αὐτὸ βαδιεῖται τι.

B. Οὐ γὰρ οὖν.

A. Πηνίκα δὴ οὖν ἀνακεκομίσθαι φασὶν εἰς κυριότητα τὸν Υἱόν, πρὸ τῆς εἰς τοῦτο μεταδρομῆς, τῆς εἰς κυριότητα τιμῆς τε
15 καὶ δόξης τητώμενον ἔτι; Τουτὶ γὰρ ἀνάγκη, καὶ οὐχ ἔκόντας, εἶπεῖν.

B. Τί γὰρ εἰ φαῖεν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως;

A. Ἐροῦσι μὲν οἷδ' ὅτι καὶ πέρα τοῦ πρόποντος ἰόντες εὐκόλως ἀλλ' ὅ γε τῆς ἀληθείας αὐτοῖς ἀντιτάσσεται λόγος. Γενομένῳ
20 γὰρ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν ἡμῖν σκηνώσαντι, συμβῆναί φαμεν τὸ εἰσποίητον κράτος, εἰληφέναι τε δοκεῖν βασιλείαν καὶ κυριότητα. Κύριον γὰρ καὶ Χριστὸν πεποιῆσθαι φησι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ θεσπέσιος μαθητῆς, οὐκ ἀδιακρίτως τὸν ἐξ αὐτοῦ πεφηνότα Λόγον, ἀλλ' Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον. Ὅτι δὲ πρὸ τῆς πρὸς σάρκα
25 συνδρομῆς καὶ τῆς καθ' ἑνωσιν συναφείας, Κύριος ἦν ὁ Υἱός, ἀνιδρωτὶ καταθρήσαμεν, ἐκεῖνο τοῖς ἄλλοις προσενθυμούμενοι.

B. Τὸ τί δὴ φῆς;

A. Οὐ γὰρ, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, τότε καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ καθικέσθαι λέγεται;

30 B. Οὕτω φημί.

A. Εἶναι δὴ οὖν ἀνάγκη νοεῖν, πρὸ τῆς πρὸς σάρκα συνδρο-

εἶναι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας. Τότε ὅμως γιατί λέγει πάλι με τὸ στόμα τοῦ Ψαλμωδοῦ, «Ἐγὼ λοιπὸν τοποθετήθηκα βασιλιάς ἀπὸ αὐτόν»⁴⁹; Ὅτι βέβαια ἔγινε Κύριος καὶ χρίσθηκε καθαρὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ σοφὸς μαθητής.

A. Ἐπομένως, ἀγαπητέ μου φίλε, θὰ μοῦ ἀπαντοῦσες σωστὰ χωρὶς ἐνδοιασμό, ἐὰν ἤθελα νὰ σὲ ρωτήσω κάτι;

B. Πῶς δηλαδή ὄχι;

A. Αὐτὸ πὸν καλεῖται νὰ λάβει ἐξουσία καὶ γίνεται κατὰ τρόπον ἀσυνήθιστο, δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται ὅτι δὲν εἶχε κάποτε τὴν ἐξουσία; Γιατὶ κανένα ὄν, πὸν εἶναι αὐτὸ πὸν εἶναι, δὲν μεταβαίνει σὲ κάτι ἄλλο, σὰν νὰ εἶναι πάλι αὐτὸ τὸ ἴδιο.

B. Καὶ φυσικὰ ὄχι.

A. Πότε ἀκριβῶς λοιπὸν λένε ὅτι ξαναέλαβε ὁ Υἱὸς τὴν κυριαρχικὴ ἐξουσία, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάκτηση τῆς ὁποίας δὲν εἶχε ἀκόμα τιμὴ καὶ δόξα; Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς τὸ ποῦν αὐτό, ἔστω καὶ ἂν δὲ θέλουν.

B. Τί θὰ συμβεῖ λοιπὸν ἐὰν ποῦν, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησή του;

A. Γνωρίζω βέβαια ὅτι θὰ τὸ ποῦν εὐκόλα προχωρώντας καὶ πέρα ἀπὸ ἐκεῖ πὸν πρέπει, ἀλλ' ὅμως θὰ ἀντιταχθεῖ σ' αὐτοὺς ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος καὶ κατοίκησε ἀνάμεσά μας, τότε λέμε ὅτι συνέβη ν' ἀποκτήσει τὴν πρόσθετη δύναμη, καὶ φαίνεται ὅτι ἔλαβε βασιλεία καὶ κυριαρχικὴ ἐξουσία. Ἐξᾴλλου ὁ θεσπέσιος μαθητής λέγει ὅτι ἔγινε Κύριος καὶ Χριστὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ὄχι ἀδιάκριτα ὁ Λόγος πὸν προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ὁ σταυρωμένος. Ὅτι ὅμως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωση καὶ τὴν σύνδεσή του με τὴν σάρκα ὁ Υἱὸς ἦταν Κύριος, μπορούμε χωρὶς πολὺ κόπο νὰ τὸ δοῦμε καθαρὰ φέρνοντας στὸν νοῦ μας μαζὶ με τὰ ἄλλα καὶ ἐκεῖνο.

B. Ποιὸ ἀκριβῶς ἐννοεῖς;

A. Δὲν λέγεται ὅτι ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, τότε ἔλαβε καὶ τὴ μορφή δούλου;

B. Ἔτσι λέγω.

A. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ καταλάβουμε, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν

μῆς, οὐκ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ τὸν ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Λόγον,
 ἀλλ' ἐν κυριότητι φυσικῇ, καὶ ἐν ἰδίῳ ὑψώμασιν, οἷς ἐπέιπερ
 ἐμφιλοχωρεῖν διὰ τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπησιν οὐ λίαν ἐδόκει, κεχη-
 μάτικε δούλος, ἴν', ὥσπερ αὐτὸς ἐν τοῖς παρὰ φύσιν ἐθελοντῆς δι'
 5 ἡμᾶς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν πρόθυμοι δι' αὐτόν
 καθίκετο γὰρ εἰς κένωσιν, οὐχὶ τῇ κενώσει διδούς τὸ χρῆναι
 νικᾶν τὴν ἔμφυτόν τε αὐτοῦ καὶ ἀπαραποίητον δόξαν, ἀλλ' ἵνα
 τὸ ἐν ὑφέσει καὶ κάτω, τουτέστιν ἡμεῖς, ἀναθρώσκῃ ὑψοῦ δι'
 αὐτὸν ἰσχύσωμεν. Οὐ γάρ τοι τὸ χεῖρον ἐκβιάσεται ποτε τὸ
 10 ὑπερτεροῦν, ἔψεται δὲ μᾶλλον τῷ νικῶντι καὶ προὔχοντι τὸ ἀσυγ-
 κρίτως ἠττώμενον. Ἀμαθὲς οὖν λίαν τὸ οἶσθαι δεῖν αὐτὸν ἐκβε-
 διάσθαι τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὡς σὺν ἡμῖν δι' ἡμᾶς ἀπομεῖναι κάτω
 σοφὸν δὲ καὶ ἀληθές, τὸ διανοεῖσθαι καὶ λέγειν, πρὸς τὸ θεῖον
 αὐτοῦ καὶ ἀπόρητον κάλλος ἀναφοιτῆσαι τὸ ταπεινόν, τῇ ὑπερ-
 15 τάτῃ δόξῃ νικώμενον. Ὅνπερ γὰρ τρόπον παθεῖν μὲν αὐτῷ συνέ-
 βη τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, διὰ τὴν τῷ θανάτῳ κάτοχον σάρκα,
 ζωὴ δὲ ὢν κατὰ φύσιν, ἀνεκόμισε πρὸς τὸ οἰκειὸν αὐτῆν, οὐδὲν
 εἰς ἰδίαν ὑπομείνας φύσιν, κατασείσας δὲ μᾶλλον τοῦ θανάτου τὸ
 κράτος οὕτω φαμέν, ὅτι παθεῖν μὲν αὐτῷ τὴν δουλείαν συμβέβη-
 20 κεν οἰκονομικῶς. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ φύσιν ἐστὶ Θεὸς καὶ Κύριος,
 παραχωρεῖ τὸ λυποῦν, καὶ ταῖς τῆς δόξης ὑπερβολαῖς ἠττώμενον
 τὸ ἐκ τῆς δουλείας κατηφάνισται δυσκλεές. Οὐκοῦν, εἰ μεμένη-
 κεν ἐν νεκροῖς, κατὰ γε, φημί, τὴν σάρκα, μένει ἐν δούλοις. Εἰ δὲ
 ἀνέθορέ τε καὶ ἀνέβη πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, φημί δὴ τὸ ζῆν, οἰκονο-
 25 μικῶς τῷ θανάτῳ τὸ δόξαι νικᾶν ἐπιδούς, ἀνοιχθήσεται δηλονότι
 καὶ πρὸς τὸ ἕτερον, τουτέστι, τὸ ἐν κυριότητι φυσικῇ διαφανές,
 τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομία τὸ ἐν καιρῷ δούς ἰσχύσαι βραχεῖ,
 κατὰ γε τῆς δουλείας τὸν τρόπον. Ταύτητοι καὶ ἰσοκλεῆς καὶ
 ὁμόθρονος ὢν ὡς Υἱὸς Πατρὶ καὶ Θεὸς Θεῶ, μονονουχὶ καὶ εἰς
 30 ἀρχὰς τῆς οὕτω περιφανοῦς καὶ ὑπερκοσμίου δόξης ἀναδιβάξε-

ἐνανθρώπησή του ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν εἶχε τὴ μορφή δούλου, ἀλλὰ βρισκόταν σὲ κατάσταση φυσικῆς κυριότητος καὶ στὸ δικό του ὕψος, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἤθελε νὰ ἐμφανίζεται μὲ τὶς ἰδιότητες αὐτές, ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης πού ἔτρεφε γιὰ μᾶς, ἐγίνε δούλος, ὥστε, ὅπως αὐτὸς ἦρθε στὴν ἀφύσικη γι' αὐτὸν κατάσταση μὲ τὴ θέλησή του γιὰ χάρη μας, ἔτσι καὶ ἐμεῖς νὰ γίνουμε πρόθυμοι γι' αὐτὰ πού εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὴ φύση μας γι' αὐτόν. Γιατὶ κατέβηκε σὲ ταπείνωση, ὄχι γιὰ νὰ δείξει ὅτι μὲ τὴν ταπείνωση ἔπρεπε νὰ νικήσει τὴν ἐμφυτη καὶ γνήσια δόξα του, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορέσουμε ἐμεῖς, πού βρισκόμασταν σὲ νωθρότητα καὶ πεσμένοι κάτω, νὰ ἀνεβούμε στὰ ὕψη μέσω αὐτοῦ. Γιατὶ τὸ κατώτερο δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἐξαναγκάσει τὸ ἀνώτερο, ἀντίθετα αὐτὸ πού εἶναι ἀσυγκρίτως κατώτερο ἀκολουθεῖ ἐκεῖνο πού νικᾷ καὶ ὑπερέχει. Ἐπομένως εἶναι μεγάλη ἀμάθεια τὸ νὰ νομίζουμε, ὅτι πρέπει αὐτὸς νὰ ἔχει ἐξαναγκασθεῖ ἀπὸ τὰ δικά μας, ὥστε νὰ μείνει κάτω μαζί μὲ μᾶς καὶ γιὰ μᾶς. Ἀντίθετα εἶναι σοφὸ καὶ ἀληθινὸ τὸ νὰ σκεφτόμαστε καὶ νὰ λέμε, ὅτι τὸ ταπεινὸ θὰ ἐπιστρέψει στὸ θεῖο καὶ ἀπερίγραπτο κάλλος, νικώμενο ἀπὸ τὴν ὑπέρτατη δόξα. Γιατὶ, ὅπως ἐκεῖνος ὑπέστη τὸν κατὰ σάρκα θάνατο ἐξαιτίας τῆς σάρκας πού ἦταν ὑποδουλωμένη στὸν θάνατο, ὃν καὶ κατὰ φύση ἦταν ζωὴ, καὶ τὴν ἀνύψωσε στὴν ἀρχικὴ τῆς θέσης, χωρὶς νὰ πάθει τίποτε ἢ δική του φύση, ἀλλὰ μᾶλλον γκρεμίζοντας τὸ κράτος τοῦ θανάτου, ἔτσι λέμε, ὅτι κατ' οἰκονομία αὐτὸς ὑπέστη τὴ δουλεία. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ φύση εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος, κατέπαυσε αὐτὸ πού προκαλοῦσε λύπη, καὶ ἔτσι ἐξαφανίσθηκε ἡ ἀτιμία τῆς δουλείας, νικημένη ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ δόξα του. Ἐπομένως, ἐὰν ἔμενε μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἐννοῶ ὡς ἄνθρωπος, θὰ ἔμενε μεταξὺ δούλων, ἐφόσον ὅμως ἀνυψώθηκε καὶ ἀνέβηκε στὴν ἀρχικὴ του κατάσταση, ἐννοῶ στὴ ζωὴ, δίνοντας κατ' οἰκονομία στὸν θάνατο τὴν ἐντύπωση ὅτι νίκησε, εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ προχωρήσει καὶ πρὸς τὸ ἄλλο, δηλαδή στὴν ὀλοφάνερη φυσικὴ κυριαρχικὴ ἐξουσία, ἀφοῦ γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα ἐπέτρεψε στὴν ἑνσαρκη παρουσία του νὰ ὑπερισχύσει, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῆς δουλείας. Ἐτσι λοιπόν, ἐνῶ εἶναι ἴσος σὲ δόξα καὶ ὁμόθρονος ὡς Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, καὶ Θεὸς ἴσος μὲ τὸν Θεό, ὥστόσο φαίνεται κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι ἀνυψώνε-

σθαι δοκεῖ, φάσκοντος πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· «Κά-
 θου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν
 ποδῶν σου». Ὁ γὰρ ἂν ὑποστορέσει ἐν ἑαυτῇ κατευνάζουσα
 πρὸς τὸ εὐπειθές ἢ θεία τε καὶ ἀπόρρητος φύσις, τουτί δὴ πάντως
 5 τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑποφέρεται ποσίν, οὐκ ἀνθρωπίνως
 ἐνηργηκότος, οὐδὲ ἐπεὶ τοι γέγονε σὰρξ, διὰ τοῦτο κρατεῖν τῶν
 ἡπειθηκότων ἰσχύοντος, ἀλλ' ὅτι τῆς ἀνθρωπότητος τὸ σμικρο-
 πρεπές εἰς τὸ τῆς ἀνωτάτω καὶ ὑπερτάτης φύσεως ἀναθείς ἀξίω-
 μα, καὶ τοῖς τῆς θεότητος θώκοις ἐνιδρύσας ἑαυτόν, καὶ μετὰ
 10 σαρκὸς ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος κατακυριεύσει τῶν ὅλων
 οὐ δίχα Πατρός. Ὁ γὰρ ἂν δρῶτο παρὰ Πατρός, τοῦτο δὴ πάν-
 τως ἐστὶν ἐνέργημα τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅπερ ἂν λέγοιτο διαπεραίνε-
 σθαι δι' Υἱοῦ, τοῦτο δὴ πάντως ἐστὶ κατόρθωμα τοῦ Πατρὸς.
 Πάντα γὰρ δι' ἀμφοῖν ἐν ἴσῳ, ἐνεργοῦντος μὲν τοῦ Πατρὸς, ἔχον-
 15 τος δὲ δι' Υἱοῦ καὶ σὺν αὐτῷ ἐν Πνεύματι τὴν ἐφ' ὧ ὅτι οὖν τῶν
 δρωμένων ἐνεργειάν τε καὶ θέλησιν.

B. Ἀστειότατα ἔφησ φρενοῖς γὰρ ἡμᾶς, ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον
 διαστείχων ὁδόν· ἥσαις δ' ἂν οὐ μείον ἢ πάλαι, καθιστὰς εἰς τὸ
 ἐμφανεστερον τὴν κυριότητα τοῦ Υἱοῦ

20 A. Οὐκοῦν εἴ τις ἔλοιτο φιλοπευστεῖν, προσίοι τε λέγων· Φρά-
 σσον ἡμῖν, ὦ τᾶν, ὅ τί ποτε εἶναι φῆς τὴν κυριότητα τοῦ Πατρὸς
 ὅτι ἂν ἀπεφήνω;

B. Ἐφην ἂν, ὅτι τὸ κατάρχειν τῶν ὅλων, τὸ δοξάζεσθαι παρὰ
 πάντων, τὸ εἶναι τὰ πάντα αὐτοῦ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ
 25 τῆς γῆς.

A. Ἐν δέ γε τοῖς οὕτω σεπτοῖς καὶ περιφανέσιν οὐκ εἶναι
 φασιν ἐκπρεπῆ τὸν Υἱόν;

B. Εἶναι μὲν ἐροῦσιν, οἶμαί που, πλὴν ἐφέντος ἔχειν αὐτῷ τοῦ
 Πατρὸς.

30 A. Εἶτα πῶς οὐ ψεδομυθία τοῦτό γε καὶ ῥαψώδημα κενόν,
 τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς διαρρηδὴν ἀνακεκραγότος, «Τὴν δόξαν
 μου ἐτέρω οὐ δώσω»; Οὐδὲ γὰρ ἂν ἠφίει τῶν ὄντων τισὶ καὶ παρ'

ται για πρώτη φορά στην τόσο περιφανή και υπερκόσμια δόξα, όταν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας λέγει σ' αὐτόν· «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι νὰ ὑποτάξω τοὺς ἐχθρούς σου καὶ νὰ τοὺς θέσω στήριγμα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου»⁵⁰. Γιατὶ αὐτὸ πού ἡ θεία καὶ ἀπερίγραπτη φύση ὑποτάσσει στὸν ἑαυτὸ της κάνοντάς το ὑπάκουο, αὐτὸ ὅπωςδήποτε τοποθετεῖται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Σωτήρα μας, ὁ ὁποῖος δὲν ἐνεργεῖ σὰν ἄνθρωπος, οὔτε ἔχει τὴ δύναμη νὰ νικήσει τοὺς ἀπειθεῖς ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς του τὴν ἐναπέθεσε στὸ ἀξίωμα τῆς ἀνώτερης καὶ ὑπέριστατης φύσεως, καὶ ἀφοῦ ἐγκαταστάθηκε στοὺς θρόνους τῆς θεότητος, καὶ μαζί μὲ τὴ σάρκα ὁ Μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ θὰ ὑποτάξει ὅλους ὄχι χωρὶς τὸν Πατέρα. Γιατὶ αὐτὸ πού γίνεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, αὐτὸ ὅπωςδήποτε εἶναι ἐνέργεια τοῦ Υἱοῦ, καὶ αὐτὸ πού λέγεται ὅτι γίνεται διὰ τοῦ Υἱοῦ, αὐτὸ ὅπωςδήποτε εἶναι κατόρθωμα τοῦ Πατέρα. Ὅλα δηλαδὴ γίνονται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἐξίσου, γιατί ἐνεργεῖ ὁ Πατέρας, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴ θέληση καὶ ἐνέργεια, γιὰ ὅ,τι γίνεται, διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ μαζί μὲ αὐτόν διὰ τοῦ Πνεύματος.

Β. Μίλησες πολὺ χαριτωμένα· γιατί μᾶς νουθετεῖς ἀκολουθώντας σωστὸ καὶ ἀμεμπτο δροῖο, καὶ προχώρησες κάνοντας, ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τίς ἄλλες φορές, πιὸ φανερὴ τὴν κυριαρχικὴ ἰδιότητα τοῦ Υἱοῦ.

Α. Ἐπομένως, ἐὰν κανεὶς θέλει νὰ ρωτήσῃ καὶ ἔρχεται καὶ λέγει, Πές μου, φίλε, τί τέλος πάντων εἶναι ἡ κυριαρχικὴ ἐξουσία τοῦ Πατέρα, τί θὰ τοῦ ἔλεγες;

Β. Θὰ τοῦ ἔλεγα, ὅτι εἶναι ἡ ἐξουσία νὰ τὰ ἐξουσιάζει ὅλα, νὰ δοξάζεται ἀπὸ ὅλα, καὶ νὰ εἶναι ὅλα δικά του, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπὶ γαῖαν.

Α. Καὶ αὐτὰ τὰ τόσο σεβαστὰ καὶ περιφανῆ, λένε ὅτι δὲν εἶναι πρέπειον νὰ τὰ ἔχει ὁ Υἱός;

Β. Νομίζω βέβαια θὰ ποῦν, ὅτι τὰ ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Πατέρας τοῦ τὰ παραχώρησε νὰ τὰ ἔχει.

Α. Πῶς ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ψευδολογία καὶ ἐγκώμιο χωρὶς περιεχόμενο, ἀφοῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἀναφωνεῖ ἀπερίφραστα, «Τὴ δόξα μου δὲν τὴν δίνω σὲ ἄλλον»⁵¹; Οὔτε βέβαια θὰ μπορούσε νὰ

αὐτὸν ἑτέροις, κατὰ γε, φημί, τὴν οὐσιώδη διαφορὰν, τοῖς τῆς ἀληθοῦς θεότητος ὑψάμασιν ἐναδρύνεσθαι. Ποῦ γὰρ ἔτι τὸ ἀνεστηκὸς αὐτῆς, εἰ φύσεως γενητῆς εἰς τοῦτο προήκοι μέτρον, ὡς μηδὲν ἐπέκεινα λοιπὸν εὐκλείας ἔαν; Ἡ οὐκ ἀναγκαῖον παντὶ τῶ
5 πεπονημένῳ καὶ παρηγημένῳ πρὸς γένεσιν, ἀσιτιθῆ καὶ ἀνέκβατα νοῆσαι παντελῶς τὰ ἰδικῶς τοῦ Θεοῦ;

B. Ἀναγκαῖον.

A. Εἶτα πῶς ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς διαπρέποι ἂν ὁ Υἱός, καὶ οὐ καθ' ἕτερον, οἷμαι, τρόπον, ἢ καθ' ὃν αὐτός; Ὁ μὲν γὰρ μακάριος
10 Δανιήλ, θεοπτίας ἡμῖν ἀναγράφων καὶ δράσεις προφητικάς, καθίζει μὲν ἐπὶ θρόνου τὸν Παλαιὸν τῶν ἡμερῶν, περιίστησι δὲ χιλίας μὲν αὐτῶ χιλιάδας τῶν τεταγμένων εἰς λειτουργίαν, μυρίας δὲ μυριάδας τῶν παραστατῶν. Ἡσαΐας γε μὴν ὁ θεσπέσιος, οὐκ ἐν μείονι δόξῃ τεθεῶσθαι φησι τὸν Υἱόν. «Εἶδον», γὰρ, ἔφη, «τὸν
15 Κύριον Σαβαὼθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου. Καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ Σεραφίμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ· ἕξ πτέρυγες τῶ ἐνί, καὶ ἕξ πτέρυγες τῶ ἐνί· καὶ ταῖς μὲν δυοὶ κατεκάλυπτον τοὺς πόδας, καὶ ταῖς δυοῖν ἐπέταντο, καὶ ἐκέκραγεν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον», τὸν ἐν περιττῶ μὲν ἐν ἀρχῇ,
20 καταλήγοντα δὲ εἰς ἐνάδα καὶ εἰς κυριότητα μίαν, ἁγιασμόν. Ἄρα σοι δοκεῖ τὸ ἰσοπαλὲς ἐν δόξῃ διακεκτῆσθαι λοιπὸν ὁ Υἱός; Ὅπου γὰρ θρόνος ὁ ἀνωτάτω καὶ ἰσόδρομος ἢ ὑπεροχή, καὶ τῶν ἐν οὐρανῷ δυνάμεων ἢ ὡς ἐν κύκλῳ στάσις, τὸ τῆς δουλείας τῶν γενητῶν ἐμφανίζουσα μέτρον, καὶ τὴν τῆς κυριότητος δόξαν
25 προσμαρτυροῦσα τῶ καθημένῳ, ποῖον ἂν ἔχοι τόπον ἐνδοιασμοῦ, ἢ πῶς ἀμφύλογον ὡς εἰς αὐτόν τις τῆς ἀμαθίας πυθμένα τὸν κατωτάτω διελήλακεν ἤδη πως, εἴπερ οὖν οἷοιτο μὴ τῆ τοῦ Πατρὸς κυριότητι φυσικῇ καταγλαΐζεσθαι τὸν Υἱόν;

B. Ἄραρε, καὶ ἔστι λοιπὸν ἀληθὴς ὁ λόγος.

30 A. Δοίης δ' ἂν, ὦ ἑταῖρε, μὴ διεψεῦσθαι λέγοντας, ἐμέ τε καὶ σέ, καὶ μὴν εἴπερ τῶ καὶ ἑτέρῳ δοκεῖ, ὡς τῶ γε ὄντι κατὰ φύσιν

52. Δαν. 7, 9-10. 53. Ἦσ. 6, 1-3. Ἐδῶ ὁ Κύριλλος, ἐνῶ κάνει λόγο γιὰ ἕξι πτέρυγες τῶν Σεραφίμ, παραλείπει τίς δύο μὲ τίς ὁποῖες κάλυπταν τὸ πρόσωπο.

ἐπιτρέψει σὲ κάποια ὄντα, καὶ μάλιστα διαφορετικὰ παράλληλα μὲ αὐτόν, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴ διαφορὰ τῆς οὐσίας, νὰ σεμνύνονται μὲ τὰ μεγαλεῖα τῆς θεότητος. Σὲ τί δηλαδή συνίσταται τὸ μεγαλεῖο τῆς, ἐὰν ἀπὸ τὴν κτιστὴ φύση προέχει σὲ τέτοιο βαθμὸν, ὥστε νὰ μὴν ἔχει τίποτε περισσότερο σὲ δόξα; Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ κάθε τι πού κτίσθηκε καὶ δημιουργήθηκε νὰ σκεφθοῦμε, ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἄβαστα καὶ ἀπλησίαστα τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ;

Β. Εἶναι ἀναγκαῖο.

Α. Ἐπειτα πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Υἱὸς νὰ διακρίνεται μὲ τὰ ἰδιώματα τοῦ Πατέρα, καὶ ὄχι κατὰ ἄλλον, νομίζω, τρόπο διαφορετικὸν ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνος; Γιατὶ ὁ μακάριος Δανιήλ, ἀναφέροντάς μας ἐμφανίσεις τοῦ Θεοῦ καὶ προφητικὰ δράματα, παρουσιάζει τὸν Παλαιὸν τῶν ἡμερῶν καθισμένο σὲ θρόνον καὶ γύρω του χίλιες χιλιάδες ἀγγέλους, πού εἶναι ταγμένοι νὰ τὸν ὑπηρετοῦν, καὶ μύριες μυριάδες πού στέκονται δίπλα σ' αὐτόν⁵². Καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας λέγει, ὅτι δὲν εἶδε τὸν Υἱὸν σὲ κατώτερη δόξα· γιατί εἶπε, «Εἶδα τὸν Κύριον τῶν δυνάμεων καθισμένο σὲ θρόνον ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, καὶ ὁ οἶκος του νὰ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὴ δόξα του. Καὶ γύρω ἀπὸ αὐτόν στέκονταν Σεραφίμ, ἔχοντας ἕξι φτερὰ τὸ καθένα, πού μὲ τὰ δύο σκέπαζαν τὰ πόδια τους καὶ μὲ τὰ δύο πετοῦσαν, καὶ φώναζε δυνατὰ ὁ ἓνας ἄγγελος στὸν ἄλλο»⁵³, τὸν τρισάγιον ὕμνον πού ἄρχιζε μὲ περιττὸ ἀριθμὸν, ἀλλὰ κατέληγε σὲ μονάδα καὶ σὲ μὴ κυριότητα. Πιστεύεις λοιπὸν ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει τὴν ἰσότητα στὴ δόξα; Γιατί, ὅταν ὑπάρχει ὁ πανύψηλος θρόνος καὶ εἶναι ἰσοτιμὴ ἢ ὑπεροχὴ, καὶ ἡ στάσις τῶν οὐράνιων δυνάμεων γύρω του, ἢ ὅποια παριστάνει τὸ μέτρο τῆς δουλείας τῶν κτιστῶν, καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν κυριαρχικὴν δόξα αὐτοῦ πού κάθεται στὸν θρόνον, ποῖα θέσις μπορεῖ νὰ ἔχει ἐνδοιασμός, ἢ πῶς μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ, ὅτι ἔχει ἤδη φτάσει στὸν κατώτερον πυθμένα τῆς ἀμάθειας κάποιος πού νομίζει ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν διακοσμεῖται μὲ τὴν κατὰ φύσιν κυριότητα τοῦ Πατέρα;

Β. Πολὺ ὠραῖα· εἶναι σωστὸς ὁ λόγος σου.

Α. Ἐπομένως δέχεσαι, φίλε, ὅτι δὲν πλανώμεθα καὶ ἐγὼ καὶ σὺ καὶ ὅποιος ἄλλος συμφωνεῖ, ὅταν λέμε, ὅτι σ' αὐτόν πού εἶναι κατὰ φύσιν Θεὸς ἐνυπάρχει ἢ κυριαρχικὴ ἐξουσία ἐπάνω σὲ κάθε δημιούρ-

Θεῶ τὸ κατὰ παντός τοῦ γεγονότος ἀνῆπτε κράτος, καὶ ἔστι πάντα Θεοῦ, συλλήβδην εἰπεῖν, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν ἀμφοῖν.

B. Ἔγωγε.

A. Οὐκοῦν ἐν ἴσῳ μὲν τρόπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἶεν ἂν οἱ 5 τὴν μακαρίαν ἄνω τρίβοντες ζωὴν, ἄγγελοί τε καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ εἴ τι τούτων ἐπέκεινα· εἶεν δ' ἂν καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ Τουτί δὲ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἐπὶ γῆς ὡς εὖ ἴσθι τοι φρονουῦντά με.

B. Ἐφης μὲν ὀρθῶς. Πλὴν εἰ ἔποιτο τοῖς λόγοις ἡμῖν ἢ ἐφ' ἐκάστῳ πίστις, δρώης ἂν ὡς ἄριστά γε.

10 A. Οὐκοῦν ὁ μὲν θεσπέσιος Μελωδός, «Εὐλογεῖτε», φησί, «τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ οἱ ποι- οῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ», τῇ τοῦ Πατρὸς ἐξουσία προσνέμων τὴν ἁγίαν τῶν ἄνω πληθύν. Ὅτι δὲ ἤξει κριτῆς κατὰ καιροῦς ὁ Υἱός προκαταμηνύων φησὶν αὐτός· «Μέλλει γὰρ ὁ Υἱός 15 ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ». Ἦξει γάρ, ἤξει κατὰ καιροῦς, ἀποδώσων ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ· πλὴν οὐκ ὀθνείοις αὐτὸν λειτουργοῖς ἐπικομπά- σειν τε καὶ ἐναβρυνεῖσθαι φαμεν, ἀλλὰ ταῖς ἐξ ἀγγέλων δορυφο- ρίαις ὡς ἰδίαις ὄντως ὑπηρετούμενον.

20 B. Σύμφημι.

A. Ἀναμέλποντος δὲ αὐτοῦ τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ, λέγοντός τε περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς «Δεῦτε, προσκυνήσωμεν καὶ προσπέ- σωμεν αὐτῷ, καὶ κλαύσωμεν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς λαὸς νομῆς αὐτοῦ, 25 καὶ πρόβητα χειρὸς αὐτοῦ», τὰς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ λογικὰς ἀγέλας ἰδίας εἶναί φησιν ὁ Υἱός, ὅτε μὲν λέγων Πατρὶ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ πεπι- στευκότων, «Τὰ πρόβητα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει», ὅτε δὲ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν οὐπῶ πεπιστευκότων «Καὶ ἄλλα πρόβητα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης». Οὐκοῦν ἐκ μυρίων ὄσων ἡμῖν ἀποδει- 30 ξαι ῥᾶον, ὡς δεδόξασθαι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ τὸ ἀνθρώ- πινον ὁ Υἱός, καίτοι τῆς δόξης Κύριος ὢν, σύνεδρος τε αἰεὶ καὶ ὁμόθρονος τῷ Πατρὶ. Εἶη δ' ἂν καὶ μάλα εἰκότως δυσδιάφυκτος ἢ

54. Ψαλμ. 102, 20-21.

57. Ἰω. 10, 27.

55. Ματθ. 16, 27.

58. Ἰω. 10, 16.

56. Ψαλμ. 94, 6-7.

γημα, καὶ ὅλα γενικὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα βρίσκονται σ' αὐτὰ τὰ δύο.

B. Καὶ βέβαια τὸ δέχομαι.

A. Ἔρα λοιπὸν ἐξίσου εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ὅσοι ζοῦν τὴν οὐράνια ζωὴ, ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ ἂν ὑπάρχει κάτι πέρα ἀπὸ αὐτούς, ἀλλ' εἶναι καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Υἱοῦ. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πιστεύω, ὅπως καλὰ γνωρίζεις, καὶ γιὰ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν πάνω στὴ γῆ.

B. Τὰ εἶπες βέβαια σωστά, πλην ὅμως θὰ ἐνεργήσεις ἄριστα ἂν ἀποδείξεις, ὅτι ἡ πίστη μας γιὰ τὸ καθένα συμφωνεῖ μὲ τὶς Γραφές.

A. Πράγματι λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς λέγει· «Ὑμνεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ἄγγελοί του, οἱ ὑπηρέτες του ποὺ ἐκτελεῖτε τὸ θέλημά του»⁵⁴, ἀπονέμοντας στὴν ἐξουσία τοῦ Πατέρα τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Ὅτι ὅμως θὰ ἔρθει ὡς κριτῆς στὸν κατάλληλο καιρὸ ὁ Υἱὸς προλέγοντάς το ὁ ἴδιος λέγει· «Γιατὶ πρόκειται νὰ ἔρθει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα του, μαζί μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους του»⁵⁵. Θὰ ἔρθει δηλαδὴ στὸν κατάλληλο καιρὸ, γιὰ ν' ανταποδώσει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὸ ἔργο του. Πλην ὅμως λέμε, ὅτι δὲν θὰ ὑπερηφανεύεται καὶ θὰ καμαρώνει μὲ ξένους ὑπηρέτες, ἀλλὰ μὲ τὴ συνοδεία τῶν ἀγγέλων ποὺ θὰ τὸν ὑπηρετοῦν ὡς δικοὶ του ὄντως.

B. Συμφωνῶ.

A. Καὶ ὅταν πάλι ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἀνυμνεῖ καὶ λέγει γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, «Ἐλᾶτε νὰ προσκυνήσουμε καὶ νὰ πέσουμε στὰ πόδια του καὶ νὰ κλάψουμε μπροστὰ στὸν Κύριο ποὺ μᾶς δημιούργησε, γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας, καὶ ἡμεῖς λαὸς τῆς βοσκῆς του καὶ πρόβατα ποὺ προστατευόμαστε ἀπὸ τὸ χέρι του»⁵⁶, ὁ Υἱὸς λέγει ὅτι τὰ λογικὰ πλῆθη τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι δικὰ του, ἄλλοτε λέγοντας στὸν Πατέρα γιὰ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῆτες ποὺ πίστεψαν, «Τὰ δικὰ μου πρόβατα ἀναγνωρίζουν τὴ φωνή μου»⁵⁷, καὶ ἄλλοτε πάλι γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν πίστεψαν ἀκόμα· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, τὰ ὅποια δὲν ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴ μάνδρα»⁵⁸. Ἐπομένως εἶναι εὐκόλο σὲ μᾶς νὰ ἀποδείξουμε μὲ μύρια ὅσα χωρία, ὅτι ὁ Υἱὸς λέγεται ὅτι δοξάσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα ὡς ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἦταν Κύριος τῆς δόξας, καὶ πάντοτε συνέδρος καὶ ὁμόθρονος μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ εἶναι πολὺ εὐλόγα δύσκολο νὰ ἀποφύγουν τὴν κατηγορία καὶ ἀδύνατο νὰ ἀπο-

γραφῆ, καὶ δυσαπόνωπτον αἴσχος, τοῖς ἐπακτὴν αὐτῷ περιτιθεῖσι τὴν δόξαν, καὶ εἰσκεκρίσθαι λέγουσι τὸ κατὰ πάντων κράτος.

B. Οὐκοῦν, εἰ μὴ θύραθεν, μήτε μὴν ἐμπέφυκεν οὐσιωδῶς, οὐκ ἂν ἔχομι φράσαι τί δὴ ἄρα καὶ μαθὼν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, 5 καταλήξειν ποτὲ τὰ τῆς βασιλείας αὐτῷ δισχυρίσατο, λέγων «Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. Ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ· εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πα- 10 τρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ θῆ ἅπαντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ Ἐσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος». Ἴδου γάρ, ἰδού, φαῖεν ἂν, μεθόριον ὡσπερ τι τοῦ πρὸς κατάληξιν τῆς 15 βασιλείας αὐτοῦ, τὸ ἀπρακτῆσαι μὲν ἀρχάς, καταργηθῆναι δὲ θάνατον· παραδώσει γὰρ τότε τὸ χρῆναι κατὰρχειν, μόνῳ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.

A. Ἄπαγε τῆς οὕτω γρασοπροποῦς καὶ γελοιοτάτης ἐννοίας! Ὅ γάρ τοι ταυτί πεφρονηκῶς τε καὶ λέγων, ἀπέλιπε μὲν ὁδοὺς τοῦ 20 ἑαυτοῦ ἀμεπλῶνος, τοὺς δὲ ἄξονας τοῦ ἰδίου γεωργίου πεπλάνηται, διαπορεύεται δὲ δι' ἀνύδρου ἐρήμου, καὶ γῆν διατεταμένην ἐν διψάδεσι, συνάγει δὲ χερσὶν ἀκαρπίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὐ γὰρ ὅτι τῶν τῆς βασιλείας καταστεμμάτων καὶ τῆς κατὰ πάντων ἀρχῆς ἀπόπεμπος ἔσται κατὰ καιροὺς ὁ Υἱός, ὁ θεῖος ἡμῖν ἔφη 25 μυσταγωγός ἦδει γάρ, οἴμαι πού, λύραν μὲν ἀνακρούοντα τὴν πνευματικὴν τὸν θεσπέσιον Δαβίδ, ἀναμελωδοῦντα δὲ πρὸς τὸν Υἱὸν ἐν Πνεύματι· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος ῥάβδος εὐθύτητος, ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου». Τί δὲ δὴ καὶ δοῶεν ἂν, οἱ πρὸς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἀπηχεστάτων ἀθυροστομοῦν- 30 τες εὐκόλως καὶ τὴν ἀγροῖκον οὕτω νοσοῦντες φρένα, προκατασημαίνοντος τῇ ἀγία Παρθένῳ τὰ ἐπὶ Χριστῷ τοῦ μακαρίου Γαβριήλ; «Μὴ γὰρ δὴ», φησί, «καταδείξης τὴν οἰκονομίαν, ὧ Μαριάμ· εὐ-

βάλουν τὸ αἷσχος ἐκεῖνοι πού τοῦ ἀποδίδουν ἐπίκτητη τὴ δόξα, καὶ λένε ὅτι ἡ κυριαρχικὴ τοῦ ἔξουσία σὲ ὅλα τὰ ὄντα εἶναι εἰσαγόμενη.

Β. Ἐπομένως, ἐὰν ἡ κυριαρχία σὲ ὅλα τὰ ὄντα δὲν εἶναι ξένη, οὔτε ἐπίκτητη σ' αὐτόν, ἀλλ' εἶναι γνῶρισμα φυσικό τῆς οὐσίας του, τότε δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε, τί ἔπαθε ὁ θεσπέσιος Παῦλος καὶ ἰσχυρίσθηκε ὅτι κάποτε θὰ τελειώσει ἡ βασιλεία του, λέγοντας· «Γιατί, ὅπως ἔξαιτίας τῆς συγγένειάς τους μὲ τὸν Ἀδὰμ ὅλοι πεθαίνουν, ἔτσι καὶ χάρη στὴ συγγένειά τους μὲ τὸν Χριστό ὅλοι θὰ ξαναλάβουν ζωή. Ὁ καθένας ὁμως στὴν τάξη του. Ἡ ἀρχὴ εἶναι ὁ Χριστός, ἔπειτα ὅσοι εἶναι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν παρουσία του· ἔπειτα ἔρχεται τὸ τέλος, ὅταν θὰ παραδώσει τὴ βασιλεία στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ὅταν θὰ καταργήσει κάθε ἀρχὴ καὶ κάθε ἔξουσία καὶ δύναμη. Γιατί αὐτὸς πρέπει νὰ βασιλεύει μέχρι νὰ ὑποτάξει σ' αὐτόν ὁ Θεὸς ὅλους τοὺς ἐχθρούς του. Γιατί ὅλα τὰ ὑπέταξε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Ὁ τελευταῖος ἐχθρὸς πού θὰ καταργηθεῖ εἶναι ὁ θάνατος»⁵⁹. Νὰ λοιπόν, θὰ ἔλεγα, νὰ ἔνα ὁρόσημο τοῦ τέλους τῆς βασιλείας του, τὸ ὅτι θὰ ἀδρανοποιηθοῦν οἱ ἔξουσίες, καὶ θὰ καταργηθεῖ ὁ θάνατος. Γιατί τότε θὰ παραδώσει τὴν ἔξουσία μόνο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

Α. Μακριὰ ἀπὸ μᾶς ἡ τόσο γραϊδίσιτικη καὶ γελοία σκέψη! Γιατί αὐτὸς πού ἔτσι πιστεύει καὶ ὁμιλεῖ, ἐγκατέλειψε τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ στὸ ἀμπέλι του, περιπλανήθηκε μακριὰ ἀπὸ τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ στὸ δικό του χωράφι, καὶ βαδίζει μέσα σὲ μιά ἔρημο ἀνυδρη καὶ σ' ἓνα τόπο διψασμένο, καὶ συνάγει μὲ τὰ χέρια του τὴν ἀκαρπία, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ⁶⁰. Γιατί ὁ θεόπνευστος μαθητὴς δὲν μᾶς εἶπε ὅτι ὁ Υἱὸς θὰ ἀπομακρυνθεῖ κάποτε ἀπὸ τὰ στεφάνια τῆς βασιλείας καὶ ἀπὸ τὴν κυριαρχικὴ ἔξουσία ὅλων, γιατί γνῶριζε, νομίζω, ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, ἀνακρούοντας τὴν πνευματικὴ του λύρα, νὰ ψάλλει πρὸς τὸν Υἱὸ μὲ ἔμπνευση τοῦ Πνεύματος· «Ὁ θρόνος σου, Θεέ, θὰ μείνει ἀκλόνητος σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες· ἡ ράβδος τῆς βασιλείας σου, εἶναι ράβδος δικαιοσύνης»⁶¹. Καὶ τί θὰ κάνουν αὐτοὶ πού εὐκολα αὐθαδειάζουν ἀσπαζόμενοι κάθε τι πού προκαλεῖ ἐντύπωση, καὶ ἔχουν τόσο ἀκαλλιέργητον νοῦ, ὅταν ὁ μακάριος Γαβριήλ προλέγει στὴν ἀγία Παρθένο τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό; Γιατί λέγει· «Μὴ φοβᾶσαι τὴν θεία οἰκονομία, Μαρία, γιατί βρῆκες χάρη ἐκ μέρους

ρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ
 Υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν
 λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ
 Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν
 5 οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται
 τέλος». Ἄνδρὸς τοιγαροῦν ἀγίου, τὴν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας
 ἄσχετον ἐπιδρομὴν τῆς τοῦ Υἱοῦ βασιλείας κεχρησμοδηκότος, καὶ
 μὴν καὶ ἀγγέλου φωνῆς συνηχούσης τὸ ἀληθές, συναινέσειν οἱμαί
 10 που τόν τε ἀγαθὸν καὶ σώφρονα, καταψηφιεῖσθαι δὲ τὸ ληρεῖν,
 καὶ ἐκκεκροῦσθαι φρενῶν εἰπεῖν τοὺς οἶεσθαι δεῖν ἐλομένους ἕτε-
 ρα ἅττα φρονεῖν, καίτοι τοῦ νόμου σαφῶς ἀνακεκραγός «Ἐπὶ
 στόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα». Ἡ οὐ
 πλείστης ὄσης θεομισοῦς ἀσεβείας ἀνάπλεως ἢ ἀντίστασις;

B. Φαίην ἂν ἔγωγε, πλὴν ἴσθι τοι διακεμένους οὐ καθ' ἡμᾶς
 15 τοὺς διεναντίας

A. Ἀλλὰ τό γε ὡς ἄριστα φρονεῖν ἐλέσθαι καὶ μαθεῖν, κείσε-
 ταί που πάντως ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ οὐ ταῖς ἐκείνων ἁμαρτίαις
 ἐφέντες ἀπλῶς ἐρεύγεσθαι τὸ δοκοῦν, ἢ συχῆ καθεδούμεθα· παρα-
 κρουόμενοι δὲ πανταχῆ, κατὰ γε τὸ ἐφικτόν, τὰ ἐξ ἀλλοκότου
 20 φρενὸς εὐρήματα, καὶ νεανικῶς ὑπερθέοντες τὸ ἀλῶναι βρόχοις
 τῆς βωμολόχου ψευδομυθίας, ἐφ' ἑαυτοῖς ἀναμέλψομεν «Εὐλο-
 γητὸς Κύριος, ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὁδοῦσιν αὐ-
 τῶν». Ἐπειδὴ δέ, ὡς γοῦν ὁ σοφὸς καὶ παροιμιώδης ἡμῖν ἐπεφώ-
 νησε λόγος, κυβερνώσι δὲ ἀσεβεῖς δόλους, φέρε λέγωμεν, τὸ τε-
 25 λοῦν εἰς ὄνησιν τοῖς ἐντενυξομένοις, καὶ τὰ δι' ὧν δύναιντο παρα-
 κρούεσθαι γεννικῶς τῆς ἀπάτης τὴν ἔφοδον. Οὐκοῦν τοῖς ἐν πί-
 στει δεδικαιωμένοις καὶ λαμπρὰν ἐλπίδα τὴν ἐπὶ τῷδε πεπλουτη-
 κόσιν, ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος «Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον
 παραλαμβάνοντες, ἔχομεν χάριν, δι' ἧς λατρεύομεν εὐαρέστως τῷ
 30 Θεῷ» Βασιλείας οὖν ἄρα τῆς τίνος αὐτὸν διαμεμνησθαι φήσομεν
 ἐν γε τουτοισί, φράσαις ἂν, ὧ ἑταῖρε; Ἄθρει δὲ ὅπως αὐτὴν ἐρη-
 ρεισμένην ἔσεσθαι λέγει, καὶ αἰεὶ λαχοῦσαν τὸ ἀκατάσειστον·
 δηλοῖ γὰρ, οἱμαί που, τουτὶ τὸ ἀσάλευτον.

62. Λουκᾶ 1, 30-33.
 64α. Παροιμ. 12, 5.

63. Δευτ. 17, 6 καὶ Ματθ. 18, 16.

65. Ἐβρ. 12, 28.

64. Ψαλμ. 123, 6.

τοῦ Θεοῦ. Νᾶ, θὰ μείνεις ἔγκυος καὶ θὰ γεννήσεις Υἱό, καὶ θὰ τὸν ὀνομάσεις Ἰησοῦν, ἐπειδὴ αὐτὸς θὰ σώσει τὸν λαὸ του ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας του, καὶ θὰ τοῦ δώσει ὁ Θεὸς τὸν θρόνον τοῦ πατέρα του Δαβίδ, καὶ θὰ βασιλεύσει αἰῶνια στὸν οἶκο τοῦ Ἰακώβ, καὶ ἡ βασιλεία του δὲν θὰ ἔχει τέλος»⁶². Ἀφοῦ λοιπὸν ἄνδρας ἅγιος προφήτευσε τὸν ἔρχομό τῆς ἀκατάλυτης στῶς αἰῶνες βασιλείας τοῦ Υἱοῦ, καὶ μάλιστα καὶ φωνὴ ἀγγέλου ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀλήθεια αὐτή, νομίζω ὅτι θὰ συμφωνήσει ὁ κάθε καλοπροαίρετος καὶ λογικὸς, καὶ θὰ καταψηφίσει ἐκείνους ποὺ φλυαροῦν καὶ μὲ ταραγμένα μυαλὰ λένε ὅτι πρέπει νὰ πιστεύουν κάποια ἄλλα, μολονότι ὁ νόμος διακηρύττει· «Μὲ τὴ μαρτυρία δύο καὶ τριῶν μαρτύρων νὰ ἐπιβεβαιώνεται κάθε λόγος»⁶³. Ἡ μήπως δὲν εἶναι γεμάτη ἀπὸ πολὺ μεγάλη θεομίσητη ἀσέβεια ἢ ἀντίρρηση;

Β. Συμφωνῶ καὶ ἐγώ, ἀλλ' ὅμως γνώριζε ὅτι οἱ ἀντίθεοι δὲν συμφωνοῦν μαζί μας.

Α. Καὶ βέβαια τὸ νὰ προτιμοῦμε νὰ πιστεύουμε πολὺ σωστὰ καὶ νὰ μαθαίνουμε, ἀνήκει ὅπωςδὴποτε σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους, καὶ ὄχι, ἐπαναπαύομενοι στὶς ἀμάθειες ἐκείνων, νὰ τοὺς ἀφήνομε ἀπλῶς νὰ λένε ὅ,τι θεωροῦν σωστὸ. Ἀντίθετα, ἀποφεύγοντας παντοῦ, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὰ ἐφευρήματα τοῦ ἀλλόκοτου μυαλοῦ τους καὶ ξεπερνώντας μὲ νεανικὴ ὁρμὴ τὸ νὰ συλληφθοῦμε στὶς παγίδες τῆς χυδαίας ψευδολογίας, θὰ ψάλουμε μέσα μας· «Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Κύριος, ποὺ δὲν μᾶς ἄφησε νὰ γίνουμε θήραμα σὰ δόντια τους»⁶⁴. Ἐπειδὴ ὅμως, ὅπως μᾶς φωνάζει ὁ σοφὸς λόγος τῶν Παροιμιῶν, «Οἱ ἀσεβεῖς μηχανεύονται δόλους»^{64α}, ἄς ποῦμε αὐτὸ ποὺ συντελεῖ στὴν ὠφέλεια αὐτῶν ποὺ διαβάζουν, καθὼς καὶ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορέσουν νὰ ἀποκρούσουν γενναῖα τὴν ἔφοδο τῆς ἀπάτης. Λοιπὸν, σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν δικαιοθεῖ μὲ τὴν πίστη καὶ διατηροῦν λαμπρὴ τὴν ἐλπίδα σ' αὐτή, ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει· «Γι' αὐτό, ἐπειδὴ μᾶς δόθηκε βασιλεία ἀσάλευτη, ἃς εἴμαστε εὐγνώμονες καὶ ἃς λατρεύουμε τὸν Θεὸ κατὰ τρόπο ἄρεστό σ' αὐτόν»⁶⁵. Ποιὰ λοιπὸν βασιλεία θὰ ποῦμε σ' αὐτοὺς νὰ θυμηθοῦν, θὰ μοῦ πεῖς, φίλε; Καὶ πρόσεχε, ὅτι λέγει πὼς θὰ εἶναι στηριγμένη, καὶ ὅτι θὰ ἔχει πάντοτε τὸ ἀμετακίνητο· γιατί αὐτὸ ὑποδηλώνει, νομίζω, τὸ «ἀσάλευτη».

B. Οὐ σφόδρα ἂν ἔχομι σαφῶς εἰπεῖν, βουλομένην δ' ἂν ἔγωγε διαπυθέσθαι σου.

*A. Ἐκβασανιστέον δὴ οὖν, ἐπεὶ τοι δοκεῖ, πότερα, τὴν Υἱοῦ βασιλείαν, ἢ γουν τὴν καὶ αὐτοῖς τοῖς ἁγίοις δοθησομένην, φησίν.
5 Εἰ μὲν οὖν ἀμείνω τοῦ μεταπίπτειν δύνασθαι καὶ ἀπαρακόμιστον εἶναί φασι τὴν τε βασιλείαν καὶ ὑπεροχὴν τοῦ Υἱοῦ, πεφλυσαρηκό-
τας εἰκῆ κατερυθριάσειν οἴμαί που τοὺς διεναντίας. Εἰ δὲ δὴ με-
θέντες καὶ διωσάμενοι τὸν Υἱόν, ἀπαραποίητον ἔσεσθαι τοῖς ἁγί-
10 σονται τοῦ Χριστοῦ, καὶ μοῖραν ἤδη λαχόντες τὴν ἐπέκεινα τῶν
αὐτοῦ, εἰ ὁ μὲν ἀπόβλητον ποιήσεται τὴν ἀρχὴν· οἱ δὲ ἀμήρουτον
καὶ διηνεκῆ λαχόντες τὴν εὐθυμίαν, καὶ τὸ ἐν βεβαίῳ κείσθαι τῆς
δόξης διακεκτήσονται.*

B. Ἄριστα ἔφησ.

*15 A. Τὸ δὲ δὴ καὶ ἀγροῖκον οὕτω ποιεῖσθαι τὴν συκοφαντίαν, πῶς οὐκ ἀπόπληκτον κομιδῆ; Τὸ μὲν γὰρ χρῆναι κρατεῖν καὶ βασιλεύειν τῶν ὄλων, προσήκοι ἂν οὐχ ἑτέρῳ μᾶλλον, ἢ αὐτῷ τῷ Χριστῷ, οὐκ ἐπίκτητον ἢ δοτὸν πλουτοῦντι τὸ χρῆμα, καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ τοῖς τῆς φυσικῆς κυριότητος ἐπόμενον λόγοις «Οἱ δὲ
20 γε συμπάσχοντες, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ», καθὰ γέγραπται. Οὐκοῦν, ὁ μὲν τοῦ κατάρχειν κύριος, εἰσποίητοι δὲ ἡμεῖς καὶ τρόπῳ τῷ κατὰ μέθεξιν ἐκτετιμημένοι· συμβασιλεύσουσι γὰρ βασιλεύοντι τῷ Χριστῷ. Εἶτα πῶς ἀσάλευτον ἔξουσι τὴν ἐπὶ τῷδε φιλοτιμίαν καὶ διηνεκῶς βασιλεύσουσιν, εἰ κατασεισθήσεται καὶ
25 καταλήξει ποτὲ τὸ Χριστοῦ κράτος, οὗ καὶ μετόχους αὐτοὺς εἶναί φαμεν; Καὶ εἰ τῆς βασιλείας αὐτοῖς ὁ χορηγὸς καὶ πρῦτανις ἀποπεπαύσεται τῆς ἀρχῆς, ποῦ τὰ αὐτῶν ἔτι κείσεται; ποῖον ἔχοντα θάθρον; Ποῦ γὰρ ἔτι συμμεθέξουσιν, εἰ τὸ κεκληκὸς εἰς δόξαν ἄσθενεῖ; Ἡ οὐκ ἀνάγκη συγκατολισθεῖν τοῖς ἀνέχουσι τὸ ἀνεχό-
30 μενον, καὶ τοῖς κατωτάτω θάθροις συνιζῆσαι τὰ ἐπερηρεισμένα;
Ὅτε τοίνυν ἢ τῆς εὐκλείας κρηπίς καὶ ὁ τῆς εὐημερίας θεμέλιος*

Β. Δέν μπορώ νά σοῦ τὸ πῶ μὲ μεγάλη σαφήνεια, ἀλλὰ θὰ ἤθελα καὶ ἐγὼ νὰ σὲ ρωτήσω.

Α. Ἐξετάσουμε λοιπόν, ἀφοῦ ἔτσι θέλεις, ποιά ἀπὸ τὶς δύο ἐννοεῖ τὴν βασιλεία τοῦ Υἱοῦ, ἢ ἐκείνην πού θὰ δοθεῖ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς ἀγίους. Ἐάν λοιπόν λένε ὅτι ἡ βασιλεία καὶ ὑπεροχὴ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ νὰ μπορεῖ νὰ μεταπέσει καὶ νὰ μετακινηθεῖ, νομίζω πῶς θὰ κατακοκκινίσουν οἱ ἀντίθετοι γιὰ τὶς φλυαρίες πού ἔχουν πεῖ ἀνοήτως. Ἐάν πάλι, ἀποπέμποντας καὶ ἀπομακρύνοντας τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὴ βασιλεία, ποῦν ὅτι ἡ βασιλεία γιὰ τοὺς ἀγίους μένει ἀπαράλλακτη, πρῶτα-πρῶτα θὰ φανοῦν ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, καὶ θὰ ἔχουν ἤδη τύχη καλύτερη ἀπὸ τὴ δική του, ἀφοῦ αὐτὸς ἔχει ἐξουσία πού θὰ ἀποβληθεῖ, ἐνῶ ἐκεῖνοι θὰ ἔχουν ἀτελείωτη καὶ διαρκῆ χαρὰ, καὶ ἡ δόξα τους θὰ εἶναι σταθερή.

Β. Πολὺ σωστὰ μίλησες.

Α. Ἐκεῖνο ὅμως πού κάνει τὴ συκοφαντία τόσο πολὺ ἀμαθῆ, πῶς δέν εἶναι δεῖγμα πλήρους παραλογισμοῦ; Γιατὶ ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξουσιάζει καὶ νὰ βασιλεύει ὄλων δέν ταιριάζει σὲ κανέναν ἄλλο, παρὰ μόνο στὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει ἐπίκτητη ἢ δοτὴ τὴ βασιλεία, ὅπως ἐμεῖς, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ τοὺς λόγους τῆς φυσικῆς ἐξουσίας: «Ἐμεῖς λοιπόν πού συμπάσχουμε, καὶ θὰ βασιλεύσουμε μαζὶ μὲ αὐτόν»⁶⁶, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Λοιπόν, αὐτὸς ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ βασιλεύει, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε υἱοθετημένοι καὶ ἔχουμε τιμηθεῖ μὲ τὸν τρόπο τῆς μέθεξης. Δηλαδή οἱ ἅγιοι θὰ βασιλεύσουν μαζὶ μὲ τὸν Χριστό ὁ ὁποῖος θὰ βασιλεύει. Τότε πῶς θὰ ἔχουν ἀταλάντευτη τὴν τιμητικὴ γι' αὐτὸ ἐξουσία καὶ θὰ βασιλεύσουν αἰώνια, ἐάν ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ κάποτε θὰ κλονισθεῖ καὶ θὰ τελειώσει, τῆς ὁποίας αὐτοὶ λέμε ὅτι θὰ εἶναι μέτοχοι; Καὶ ἐάν ὁ χορηγὸς τῆς βασιλείας αὐτῶν καὶ πρῦτανος παυθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, ποῦ θὰ βρῖσκεται τότε ἡ δική τους βασιλεία; Ποιὸ βᾶθρο θὰ ἔχουν; Ποῦ δηλαδή θὰ ἔχουν συμμετοχὴ πιά, ἐάν αὐτὸ πού τοὺς κάλεσε στὴ δόξα θὰ ἀδυνατεῖ; Ἡ μήπως δέν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γλυστρήσει μαζὶ μὲ ἐκείνους πού βρίσκονται ψηλὰ καὶ αὐτὸ πού συγκρατεῖται ἀπὸ αὐτούς, καὶ νὰ ζήσουν μαζὶ μὲ τὰ κατώτατα βᾶθρα, ἐκεῖνα πού στηρίζονται πάνω σ' αὐτά; Ὅταν λοιπόν κλονισθεῖ ἡ βάση τῆς δόξας καὶ τὸ θεμέλιο τῆς εὐτυχίας, ὅπως

κατασεισθήσεται, κατ' αὐτούς, συνοικήσεται που πάντως εἰς τὸ δυσκλεές τε καὶ ἐν ὑφέσει καὶ ἡ τῶν ἁγίων ἐλπίς.

B. Συνοικήσεται γὰρ οὖν, ὡς ἔστι σαφής τε καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος.

5 A. Τί δὲ δὴ καὶ μαθὼν ὁ τῶν θείων ἡμῖν μυστηρίων ἱεροουργός, Θεοῦ βασιλείαν ὠνόμαξε τὴν Χριστοῦ; Γράφει γὰρ ὧδε· «Τοῦτο γὰρ ἴστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρονος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὃς ἔστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ». Ἐνδοιάσαμε γὰρ ἂν οὐδαμῶς, ὡς
10 ὅτωπερ ἂν ἐνυπάρχοντες φυσικὸν ἀξίωμα τὸ χρῆναι κρατεῖν, ἔψεταιί που πάντως αὐτῶ καὶ τὸ δεῖν εἶναι Θεόν. Ἡ οὐχ ὧδε ταῦτ' ἔχειν νοησόμεθα ἂν, ὧ Ἑρμεία;

B. Πάνυ μὲν οὖν. Εἶη γὰρ ἂν, εἴπερ ὅλως Θεός, πάντως που καὶ βασιλεύς.

15 A. Εἴπερ οὖν ἄρα καταλήξει ποτὲ τῆς τοῦ βασιλεύειν εὐκλείας, ἀπολισθήσειεν ἂν καὶ τοῦ εἶναι Θεός· καὶ ζωὴ μὲν ἢ φῶς, οὐκ ἔτι (σιωπῶ δὲ τὸ ἄτοπον). Τίς οὖν ἂν εἶη λοιπὸν ἢ τοῦ Υἱοῦ φύσις, θεότηός τε καὶ βασιλείας καὶ τοῦ εἶναι φῶς ἀπημφιεσμένη, καὶ ζωοποιεῖν οὐκ ἔχουσα τὸ ζωῆς τητώμενον, ἔχουσι ἄρα εἰπεῖν, ὧ
20 φιλότης;

B. Οὐκ ἐννοῶ.

A. Τὸ δὲ δὴ μάλιστα κατορρωδεῖν ἀναπειθον τὴν οὕτως αἰσχρὰν καὶ ἀπόπεμπτον δόξαν τῶν δι' ἐναντίας, ἐκεῖνό ἐστιν.

B. Τὸ ποῖον;

25 A. Τίνα δὲ ἄρα φασὶν ἀναφανεῖσθαι καιρόν, καθ' ὃν, ὡς οἶον-ται, παραδίδωσι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὴν βασιλείαν ὁ Υἱός;

B. Φαῖεν ἂν, ὅτι θεσμοθετήσομεν οὐδαμῶς ἡμεῖς τό γε ἦκον εἰς τοῦτο· αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος διορίζεται λέγων «Ἀπαρχὴ γάρ», φησί, «Χριστός. Ἐπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ·
30 εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ θῆ πάντας τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐσχάτος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος».

λένε αὐτοί, θὰ συμπαρασυρθεῖ ὅπωςδὴποτε στὴν ἀτιμία καὶ πτώση καὶ ἡ ἐλπίδα τῶν ἁγίων.

Β. Πραγματικὰ θὰ συμπαρασυρθεῖ, ἀφοῦ ὁ λόγος εἶναι σαφῆς καὶ ἀληθινός.

Α. Τί ἔπαθε λοιπὸν ὁ λειτουργὸς τῶν θείων γιὰ μᾶς μυστηρίων καὶ ὀνόμαζε βασιλεία τοῦ Θεοῦ τὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ; Γιατὶ γράφει τὰ ἐξῆς· «Γιατὶ πρέπει νὰ γνωρίζετε τοῦτο· ὅτι κάθε πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, δηλαδή εἰδωλολάτρης, δὲν ἔχει κληρονομία στὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ»⁶⁷. Γιατὶ δὲν διστάζω καθόλου νὰ πῶ, ὅτι σὲ ὅποιον ὑπάρχει φυσικὸ τὸ ἀξίωμα νὰ ἐξουσιάζει, πρέπει αὐτὸς κατ' ἀκολουθία νὰ εἶναι καὶ Θεός. Ἡ μήπως, Ἑρμεία, μπορούμε νὰ σκεφτοῦμε ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι ἔτσι;

Β. Καὶ πολὺ μάλιστα. Γιατὶ, ἐὰν εἶναι Θεός, θὰ εἶναι ὅπωςδὴποτε καὶ βασιλιάς.

Α. Ἐὰν λοιπὸν, ἐὰν κάποτε τελειώσει ἡ δόξα τοῦ νὰ βασιλεύει, θὰ παύσει νὰ εἶναι καὶ Θεός· καὶ ζωὴ βέβαια ἢ φῶς (ἀποφεύγω ὅμως νὰ πῶ τὸ ἄτοπο). Ποιὰ λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ φύση τοῦ Υἱοῦ, ἀπογυμνωμένη ἀπὸ τὴ θεότητα καὶ τὴ βασιλεία καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι φῶς, καὶ ἀδύνατη νὰ δίνει ζωὴ σ' αὐτὸ πού τὴ στερεῖται· μπορεῖς ἄραγε νὰ μοῦ πεῖς, φίλε μου;

Β. Δὲν μπορῶ νὰ τὸ σκεφθῶ.

Α. Ἐκεῖνο ὅμως πού πείθει περισσότερο νὰ τρομάζουμε τὴν τόσο αἰσχρὴ καὶ ἀποφευκτέα δόξα τῶν ἀντιθέτων εἶναι ἐκεῖνο.

Β. Ποιό;

Α. Ποιὸς θὰ εἶναι ἄραγε ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο, ὅπως νομίζουν, ὁ Υἱὸς θὰ παραδώσει τὴ βασιλεία στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα;

Β. Θὰ ἔλεγα ὅτι ἐμεῖς δὲν μπορούμε καθόλου νὰ καθορίσουμε τὸ θέμα αὐτό· γιατί ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ὀρίζει λέγοντας· «Ἡ ἀρχὴ εἶναι ὁ Χριστός, ἔπειτα ὅσοι εἶναι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν παρουσία του· ἔπειτα θὰ ἔρθει τὸ τέλος, ὅταν θὰ παραδώσει τὴ βασιλεία στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ὅταν θὰ καταργήσει κάθε ἀρχὴ καὶ κάθε ἐξουσία καὶ δύναμη. Γιατὶ πρέπει αὐτὸς νὰ βασιλεύει μέχρι νὰ βάλει ὅλους τοὺς ἐχθρούς του κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Ὁ τελευταῖος ἐχθρὸς πού θὰ καταργηθεῖ εἶναι ὁ θάνατος»⁶⁸.

A. Καταγηράσκοντος οὖν οίονει τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ εἰς λῆξιν ἤδη καταίροντος τοῦ καιροῦ, παραδίδωσι τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κατ' αὐτούς, ὁ Υἱός. Ἔχεται δὲ νυνὶ τῆς κατὰ πάντων ἀρχῆς, καὶ ἔστιν ἐν δόξῃ τῇ θεοπρεπεῖ «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, λέγοντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου».

B. Ἀληθές.

A. Ἔστι τοίνυν ὁμόθρονος μὲν καὶ ἰσοκλεῆς τῷ Πατρὶ, καθυφέντων οὕτω τῶν ἀνθεστηκότων, καὶ τὸν τῆς ὑποταγῆς ἀποσει-
10 ὄντων τρόπον. Ἐξωσθήσεται δὲ τῶν τῆς θεότητος θρόνων, ἡνίκα ἂν ὑποθεῖεν αὐτῷ τὸν αὐχένα, καὶ ὑποστορέσειαν ἤδη πως τὸν ἀπειθῆ μὲν πάλαι καὶ ἀτεράμονα νουν, κατατετηγμένον δὲ ὡσπερ καὶ μετερρηκτότα πρὸς ἀπαλὴν καὶ εὐαφεστέραν ἔξιν τε καὶ θέλησιν; Εἶτα τί τὸ χρεῖμα τὸν Υἱὸν ὀνήσειεν ἂν; Τίνι γὰρ ὑποτε-
15 τάχθαι φαμέν τοὺς ἐν χρόνῳ μακροῦ πρὸς τοῦτο ὑπενεχθέντας μόλις; Εἰ γὰρ οἱ μὲν εἰσκομίζονται δι' ὑποταγῆς, ὁ δὲ τῶν θάλων ἀποφοιτᾷ, τί τὸ τῆς οἰκονομίας ἔσται τέλος, ἐννοεῖν οὐχ οἷός τε μὲν ἐγώ· σὺ δὲ δὴ τί φῆς, ὦ ἑταῖρε;

B. Οὐδ' ἂν αὐτὸς ἔχομι κατιδεῖν.

20 A. Ἀλλὰ φέρε δὴ κάκεινο κατασκεπτώμεθα.

B. Τὸ τί δή;

A. Ἡ οὐκ ἀμείνων ὁ χρόνος τῷ Μονογενεῖ, καθ' ὃν ἀντεφέροντο τινές, τὸ δεῖν ὑποτάττεσθαι παρωθούμενοι, ἢ καθ' ὃν ἀνάγκη τῆς βασιλείας ἀπολισθεῖν, ὑποπεπτωκότων αὐτῷ τῶν ἐχθρῶν,
25 καὶ ὑπεξευγμένων ἤδη τῶν πολεμεῖν ἐγνωκότων;

B. Ἐοικεν.

A. Προσθειὴν δ' ἂν ἔγωγε, καταδείσας οὐδέν, τοῖς εἰρημένοις καὶ τότε· Ἀνατροπὴν, ὡς ἔοικε, τῆς τοῦ Υἱοῦ βασιλείας ὁ Πατὴρ εἰργάζετο, τοὺς ἐχθροὺς ὑποτιθεῖς αὐτῷ καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν
30 τροπούμενος. Ἐφη γὰρ οὕτω διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ. Ἀλοίη δ' ἂν καὶ αὐτὸς ὁ Υἱός ἠγνοσηκώς που τάχα τὰ δι' ὧν ἦν δύνασθαι μα-

69. Ψαλμ. 109, 1.

70. Ψαλμ. 88, 24· «Καὶ συγκόψω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν τροπώσομαι».

Α. Ὅταν λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο γεράσει ὁ κόσμος αὐτός, καὶ ὁ καιρὸς θὰ φτάσει στὸ τέλος του, ὁ Υἱὸς θὰ παραδώσει τὴ βασιλεία στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, σύμφωνα μὲ αὐτούς. Τώρα ὅμως κατέχει τὴν ἐξουσία ὅλων καὶ βρίσκεται σὲ δόξα τέτοια πού ταιριάζει σὲ Θεό, καθόσον ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ λέγει· «Κάθισε στὰ δεξιά μου, μέχρι πού νὰ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν σου»⁶⁹.

Β. Εἶναι ἀλήθεια.

Α. Εἶναι λοιπὸν σύνθρονος καὶ ἰσότιμος πρὸς τὸν Πατέρα, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμα οἱ ἀντίθετοι δὲν ὑποχωροῦν καὶ δὲν ἀπορρίπτουν τὸν τρόπο τῆς ὑποταγῆς. Καὶ θὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τοὺς θρόνους τῆς θεότητος, ὅταν θὰ βάλουν κάτω ἀπὸ αὐτὸν τὸν αὐχένα τους καὶ θὰ στρώσουν κατὰ κάποιο τρόπο κάτω τὸν ἀπείθαρχο ἀπὸ παλιὰ καὶ χωρὶς ὅρια νοῦ τους, ὁ ὁποῖος λειωμένος θὰ κυλάει πρὸς ἦπια καὶ εὐκολοψηλάφητη διάθεση ψυχῆς καὶ θέλησης; Καὶ σὲ τί θὰ ὠφελήσει τὸν Υἱὸ αὐτό; Σὲ ποιὸν δηλαδή λέμε ὅτι ὑποτάχθηκαν αὐτοὶ πού μόλις τώρα ὑποτάχθηκαν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα; Γιατί, ἂν αὐτοὶ προσέρχονται μὲ τὴν ὑποταγή, καὶ ἐκεῖνος ἀποχωρεῖ ἀπὸ τοὺς θρόνους, ποιὸς θὰ εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Υἱοῦ, ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω· ἐσὺ τί λές, φίλε;

Β. Οὔτε ἐγὼ μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω.

Α. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἐξετάσουμε διεξοδικὰ καὶ ἐκεῖνο.

Β. Ποιὸ δηλαδή;

Α. Δὲν εἶναι δηλαδή καλύτερος ὁ χρόνος γιὰ τὸν Μονογενῆ, κατὰ τὸν ὁποῖο ἀντιτάσσονται μερικοί, λέγοντας ὅτι πρέπει νὰ ὑποταχθεῖ, ἢ κατὰ τὸν ὁποῖο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ βασιλεία, ἀφοῦ ἔχουν ὑποταχθεῖ σ' αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ καὶ ὑποδουλώθηκαν ἤδη ἐκεῖνοι πού τὸ πολεμοῦσαν;

Β. Ἔτσι φαίνεται.

Α. Θὰ πρόσθετα μάλιστα ἐγὼ στὰ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, χωρὶς καθόλου νὰ φοβᾶμαι, καὶ τοῦτο· Ὅπως φαίνεται ὁ Πατέρας, ὑποτάσσοντας σ' αὐτὸν τοὺς ἐχθρούς καὶ κατατροπώνοντας ἐκείνους πού τὸν μισοῦν, ἐτοίμαζε τὴν ἀνατροπὴ τῆς βασιλείας τοῦ Υἱοῦ· γι' αὐτὸ μίλησε ἔτσι μὲ τὸ στόμα τοῦ Δαβὶδ⁷⁰. Ἀλλὰ συλλαμβάνεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς νὰ ἀγνοεῖ δῆθεν ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων μποροῦσε νὰ

κράν τε καὶ ἀκατάσειστον διακεκτῆσθαι δόξαν Οὐ γὰρ ἂν ᾤθη
 δεῖν τοῖς ἀποφοιτῶσιν ἔτι πρὸς τὸ ἐξήνιον, καὶ τὴν ἐν πίστει νοου-
 μένην ὑποταγὴν οὐ προσιεμένοις διὰ τὸ δυσάγωγον τοῦ τρόπου,
 φιλανθρώπως ἐπιφωνεῖν «Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ
 5 πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς Ἐρχομαι τὸν ζυγὸν μου ἐφ'
 ὑμᾶς». Ἡ οὐχὶ δὴ τὸ φάναι ταυτὶ, κατασοβοῦντος εἰς λήξιν εἶη ἂν,
 ὡ γὰρ, τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν, εἶπερ ἔμελλεν ὑποτετα-
 γμένων οὐ κατάρξειν ἔτι;

B. Ὡςδε ἔχει

10 A. Φαίην δ' ἂν, ὅτι ψευδομυθήσειεν ἂν καὶ αὐτὸς ὁ Πατήρ, ὡς
 ἐνανθρωπήσαντι λέγων τῷ Υἱῷ· «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω
 σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα
 τῆς γῆς». Ποῦ γὰρ ἔτι τοῦ Υἱοῦ νοοῖτ' ἂν ὁ κληρὸς, εἰ παραδίδοται
 τῷ Πατρὶ; Ποῦ δὲ τὸ τῆς κατασχέσεως χρῆμα τὸν αὐτῇ πρόποντα
 15 διασώσει λόγον, εἰ ἐξίσταται τὸ δοθέν, καὶ ἡνίκα δὴ χρῆν
 ἐρηρεῖσθαι καλῶς, ἀδόκητον ὥσπερ ὑπομένει τὸν κλόνον;

B. Ἀποχρῶσαν μὲν ἤδη γενέσθαι φημί καὶ οὐκ ἀγεννητὴν τὴν
 ἀντίστασιν. Ἰοῖς δ' ἂν ὡς ἡδιστά γε καὶ ἐπ' ἐκεῖνο λοιπόν, ὃ καὶ
 οἶμαί που τοῖς εἰρημένοις ἐνδεῖν. Μαθεῖν γὰρ οὐκ ἔχω κατὰ τὸ
 20 ἀληθές, ὃ τί ποτέ ἐστι τό, παραδίδοσθαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὴν
 βασιλείαν παρὰ τοῦ Υἱοῦ.

A. Οὐ γάρ, ὡ γενναῖε, καὶ αὐτὸς ἐρεῖς, ὅτι θεβασίλευκε μὲν ἢ
 δυσκαταγώνιστος ἁμαρτία, τετυράνηκε δὲ καθ' ἡμῶν καὶ φθορὰ
 καὶ θάνατος, καὶ ἐπλάτυνεν ὁ ἄδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ διήνοι-
 25 ξε τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ μὴ διαλιπεῖν, κατὰ τὸ γεγραμμένον;

B. Ναί· σαφές γὰρ λίαν τῷ γε καὶ οὕτως ἔχοντι

A. Τί δέ; οὐχὶ καὶ τὰ ἐγκόσμια ταυτὶ τῆς πονηρίας πνεύματα,
 καὶ ὁ τῆς ἐκείνων πληθύς προεστηκώς, ὅλην ὥσπερ τοῖς ἰδίους
 ποσὶν ὑποστορέσαν τὴν οἰκουμένην, θεὸς μὲν αὐτὸς κατωνόμα-
 30 σται τοῦ αἰῶνος τούτου, τὰ δὲ αὐτῶν δυνάμεις τε καὶ ἀρχαὶ καὶ κυ-
 ριότητες, καὶ προσέτι τούτοις κοσμοκράτορες;

B Ἀληθές

ἔχει πολύχρονη καὶ ἀκατάλυτη δόξα. Γιατὶ ἀλλιῶς δὲν θὰ ἔκρινε ὅτι πρέπει, σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν ἀχαλίνωτοι καὶ δὲν δέχονταν τὴν διὰ τῆς πίστεως ὑποταγὴ ἕξαιτίας τοῦ δύσπειστου χαρακτήρα τους, νὰ φωνάζει μὲ τρόπο φιλόανθρωπο· «Ἐλᾶτε σὲ μένα ὅλοι ἔσεῖς ποὺ εἴσαστε κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω. Σηκῶστε τὸν ζυγὸ μου ἐπάνω σας»⁷¹. Ἡ μήπως, λέγοντας αὐτὰ, φίλε, δὲν ἦταν σὰν νὰ ἐπιδίωκε νὰ ἔρθει γρήγορα τὸ τέλος τῆς βασιλείας καὶ δόξας του, ἀφοῦ ὅταν θὰ ὑποτάσσονταν δὲν θὰ ἦταν πιά ἀρχηγός;

B. Ἔτοι εἶναι.

A. Θὰ μπορούσα νὰ πῶ ὅτι εἶπε ψέματα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας, ἀφοῦ ὅταν ὁ Υἱὸς ἐγίνε ἀνθρώπος τοῦ εἶπε· «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω σὰν κληρονομία ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς στὴν ἀπόλυτη κυριαρχία σου»⁷². Πῶς λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ πιά ἡ κληρονομία τοῦ Υἱοῦ, ἐὰν παραδίνεται στὸν Πατέρα; Καὶ πῶς τὸ θέμα τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας θὰ διασώσει τὸν λόγο ποὺ τῆς ταιριάζει, ὅταν μετακινεῖται αὐτὸ ποὺ δόθηκε, καὶ τότε ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐδραιωθεῖ καλά, ὑφίσταται κατὰ κάποιον τρόπο ἀνέλπιστο κλονισμό;

B. Νομίζω ὅτι ἡ ἀντίδραση ἦταν ἀναγκαία καὶ ὄχι ἀνανδρη. Μπορεῖς λοιπὸν μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση νὰ προχωρήσεις καὶ σ' ἐκεῖνο ποὺ συνδέεται μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχουν εἰπωθεῖ. Γιατὶ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πραγματικὰ τί τέλος πάντων σημαίνει ἡ ἀναφορὰ παράδοσης ἀπὸ τὸν Υἱὸ τῆς βασιλείας στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

A. Δὲν θὰ συμφωνήσεις καὶ σύ, ἀνδρεῖε, ὅτι εἶχε βασιλεύσει ἡ δυσκολονίκητη ἁμαρτία, καὶ κυριάρχησε τυραννικὰ ἐναντίον μας ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος, καὶ εὐφράνθηκε ἡ ψυχὴ τοῦ ἄδη, καὶ ἄνοιξε τὸ στόμα του, ὥστε νὰ μὴ σταματήσει τὸ καταβρόχθισμα, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει γραφεῖ⁷³;

B. Naί· γιατί εἶναι πολὺ σαφές καὶ ἔτσι ἔχει.

A. Τί λοιπόν; Μήπως καὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πλήθους αὐτῶν, ἔχοντας κατὰ κάποιον τρόπο ὑποτάξει ὅλη τὴν οἰκουμένη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, δὲν ὀνομάσθηκε αὐτὸς θεὸς τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, καὶ αὐτὰ δυνάμεις καὶ ἀρχές καὶ ἔξουσιαστές, καὶ ἀκόμα μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ κοσμοκράτορες⁷⁴;

B. Εἶναι ἀλήθεια.

Α. Ἀλλὰ ταυτὶ δὴ πάντα κατοίκων εἰς τὸ μηδὲν καὶ ἀφανίσ-
 σων εἰσάπαν ἐπιδεδήμηκεν ὁ Υἱός, ἵνα τῶν πάλαι κερρατηκότων,
 τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἐκσεσοδημένων, τὸ τοῦ Θεοῦ καθαρῶς
 ἐπιλάμψη κράτος, καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἴοι τὴν γῆν, ἀναδοθρευθείσης
 5 μὲν τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς πίστεως, τεθριαμβευμένων δὲ τῶν
 ἀρχῶν καὶ τῶν σὺν αὐταῖς ἐξουσιῶν διὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ,
 κατασεισθέντος δὲ καὶ θανάτου διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως
 αὐτοῦ. Δυνάμει τοιγαροῦν τῇ ἰδίᾳ, τουτέστι τῷ Υἱῷ, ταυτὶ δὴ σύμ-
 παντα κατορθοῦν ἐφίεις ὁ Πατήρ, ἀνεκεφαλαιούτο τὴν οἰκουμέ-
 10 νην καὶ ἀνεκόμιζεν εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ δραπέτην ὄντα τὸν ἄνθρωπον.
 Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε πρὸς αὐτὸν ὁ Υἱός· «Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ
 τῆς γῆς, τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω».

Β. Ἄριστα ἔφη.

Α. Ἄθρει δὴ οὖν, ὡς ἔν γε τῷ παρόντι καιρῷ τυραννοῦσης
 15 μὲν ἔτι τῆς φθορᾶς, οὕτω δὲ εἰσάπαν τῆς ἁμαρτίας ἐξηρημένης,
 βασιλεύοντος δὲ τῶν ἀπίστων ἔτι τοῦ πονηροῦ καὶ ἀπατεῶνος
 δράκοντος, διανενέμηται πως τὸ τοῦ Θεοῦ κράτος, ἐπαμφοτερίζει
 δὲ ὥσπερ, ἀποσειομένων ἔτι τὸν ζυγὸν τῶν οὕτω κατεγνωκότων
 τῆς τῶν δαμονίων ἀπάτης καὶ τῆς ἀνοσίτου ταυτησι καὶ γεωδε-
 20 στέρας ζωῆς ἀναδεικνυμένου δὲ τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἀτονήσει
 θάνατος καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας διαπεσεῖται κράτος, καταφθαρήσε-
 ται δὲ εἰσάπαν καὶ ἡ τοῦ διαβόλου πλεονεξία, παρίστησιν ὡς
 εἰλικρινῆ τὴν ἀρχὴν, καὶ τοῦ χείρονος ἀμιγῆ παραδίδωσι τῷ Θεῷ
 καὶ Πατρὶ τὴν βασιλείαν ὁ Υἱός. Μόνος γὰρ ἡμῶν κατάρξει δι'
 25 αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῷ. Τὴν τοίνυν ἐκπλήρωσιν τῆς οἰκονομίας
 καὶ τὴν τοῦ παντὸς μυστηρίου κατόρθωσιν τῷ τῆς παραδόσεως
 ὀνόματι κατεσήμηνεν ὁ πνευματοφόρος. Οἶονεὶ γὰρ πως ὑφ' ἐτέ-
 ρων ἐχομένην τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, καὶ τῶν μεταξὺ παρεισδε-
 δυκότων ἐκσπάσας, προσαγήοχέ τε καὶ παρέδωκεν ὁ Υἱός τῷ
 30 Πατρὶ, οὐκ ἔξω τοῦ βασιλεύειν ὑπάρχων αὐτός· συγκατάρξει γὰρ
 πάντως τῷ ἰδίῳ Γεννήτορι, οὗ καὶ δύναμις ὦν ζῶσά τε καὶ ἐνυπό-

Α. Ἄλλὰ γιὰ νὰ κατακρεμνίσει στὸ μηδέν καὶ νὰ ἔξαφανίσει ὅλα αὐτὰ μὰ καὶ καλή, ἦρθε στὴ γῆ ὁ Υἱός, ὥστε, ἀφοῦ ἐκδιωχθοῦν ἐκεῖνα ποὺ ἀπὸ παλιὰ κυριαρχοῦσαν καὶ ἡ ἐναντίον μας τυραννικὴ ἐξουσία, νὰ λάμψει καθαρὰ ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀπλωθεῖ σ' ὅλη τὴ γῆ, ἔχοντας ἀπὸ τὴ μὰ ἀνασκαφεῖ ἡ ἁμαρτία μὲ τὴν πίστη καὶ κατανικηθεῖ οἱ ἀρχές καὶ οἱ μαζὶ μ' αὐτὲς ἐξουσίες διὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχοντας καταγκρεμισθεῖ καὶ ὁ θάνατος μὲ τὴν ἀνάστασι αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἀναθέτοντας λοιπὸν ὁ Πατέρας στὴ δύναμή του, δηλαδὴ στὸν Υἱό, νὰ τὰ κάνει ὅλα αὐτὰ, ἀνακαίνισε τὴν οἰκουμένη καὶ τὴν ἐπανέφερε στὴν ἀρχικὴ κατάστασι, ἀπὸ ὅπου εἶχε δραπετεύσει ὁ ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τοῦ ἔλεγε ὁ Υἱός: «Ἐγὼ σὲ δόξασα πάνω στὴ γῆ, ὀλοκλήρωσα τὸ ἔργο ποὺ μοῦ ἀνέθεσες νὰ κάνω»⁷⁵.

Β. Πολὺ ὠραῖα τὰ εἶπες.

Α. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι, ἐπειδὴ καὶ στὸν καιρὸ μας ἐξουσιάζει ἀκόμα τυραννικὰ ἡ φθορὰ καὶ δὲν ἔχει ἐξαιλειφθεῖ ὀλοκληρωτικὰ ἡ ἁμαρτία, καὶ βασιλεύει ἀκόμα στοὺς ἀπίστους ὁ πονηρὸς καὶ ἀπατεώνας δράκος, διαμοιράζεται κατὰ κάποιον τρόπο τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ καὶ μοιάζει νὰ κλίνει πότε μὲ τὸ μέρος τοῦ ἑνὸς καὶ πότε τοῦ ἄλλου, ἐπειδὴ ἀκόμα ἀποτινάσσουν τὸν ζυγὸ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀντιλήφθηκαν τὴν ἀπάτη τῶν δαιμονίων καὶ τὴν ἀνίερη καὶ γεῶδη αὐτὴ ζωὴ. Ὅταν ὅμως ἔρθει ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ θάνατος θὰ ἀποβάλει τὴ δύναμή του καὶ θὰ καταρρεύσει τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας καὶ θὰ ἐξολοθρευθεῖ γιὰ πάντα ἡ πλεονεξία τοῦ διαβόλου, τότε θὰ παρουσιάσει τὴν ἐξουσία καθαρὴ καὶ ἀνόθευτη ἀπὸ τὸν πανοῦργο, καὶ θὰ παραδώσει τὴ βασιλεία ὁ Υἱὸς στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ μόνος αὐτὸς θὰ μείνει κύριάρχος δι' αὐτοῦ καὶ μαζὶ μὲ αὐτόν. Ὁ θεόπνευστος δηλαδὴ συγγραφέας μὲ τὴ λέξη τῆς παραδόσεως ὑποδήλωσε τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασι ὅλου τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως. Σὰν νὰ κατεχόταν δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ἄλλους ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τὴν ἀπέσπασε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν εἰσχωρήσει σ' αὐτήν, τὴν ὀδήγησε καὶ τὴν παρέδωσε ὁ Υἱὸς στὸν Πατέρα, χωρὶς νὰ βρισκεται ὁ ἴδιος ἔξω ἀπὸ τὴ βασιλεία· γιατί θὰ ἐξουσιάζει ὅπωςδήποτε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα του, τοῦ ὁποίου ὄντας δύναμη ζωντανὴ καὶ

στατος, ταυτί δὴ πάντα ἐνηργηκῶς νοοῖτ' ἂν εἰκότως. Ὅτι δὲ ἀκατάληκτος ἡ Χριστοῦ βασιλεία, καὶ εἰ λέγοιτο λαβεῖν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, εἰδείη τις ἂν καὶ ἐξ ὧν ὁ θεῖος ἡμῖν γέγραφε Δανιήλ, ἐν ἀνθρωπεῖα μορφῇ καὶ σχήματι θεωρῶν ἤδη πως τὸν Μονο-
 5 γενῆ. Ἔφη δὲ οὕτως «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν βασιλέων ἐκείνων ἀναστήσει ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν, ἣτις εἰς τοὺς αἰῶνας οὐ διαφθαρήσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαῶ ἑτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται. Λεπτυνεῖ καὶ λικμήσει πάσας τὰς βασιλείας, καὶ αὕτη ἀναστήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας». Καὶ πάλιν «Ἐθεώρουν», φησίν,
 10 «ἐν ὄραματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡσεὶ Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύσουσιν. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος,
 15 ἣτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται».

B. Σαφῆς καὶ ἀπαραλόγιστος τῶν εἰρημένων ἡ πίστις.

*A. Ἀλλ' ἰδρωῶτα μὲν, ὡ γενναῖε, τὸν ἐπὶ τῷδε μέθες· εἴη γὰρ ἂν οὐκ ἀσυμφανές, ὡς ἐν ἀκλονήτῳ διαμονῇ κείσεται, τό γε ἦκον εἰς βασιλείαν τε καὶ δόξαν ἰδίαν, ὁ Μονογενής, ἕξει τε ὡσαύτως αἰεὶ
 20 τὴν ἐπὶ θάτερα παρατροπὴν διωθόμενος πάθοι γὰρ ἂν ἠκιστά γε τὸ πεφυκὸς ἀνιᾶν, τὴν ὑψοῦ τε καὶ ἀνωτάτω καὶ τὴν ἐπέκεινα τοῦ παθεῖν ἀποτεμόμενος φύσιν. Ἐπειδὴ δὲ κατακερτομεῖ τις ἡμᾶς πρὸς οἷς ἔφην ἕτερος τῶν διεστραμμένων, ἀσύνητος μὲν, ὡς ἔοικε, πλὴν οὐκ ἄτραχυσ λόγος, ἐπ' αὐτὸν τεινέτω ὁ τείνων τὸ
 25 τόξον αὐτοῦ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καὶ ἐπ' αὐτῷ περιτιθέσθω ὁ περιτιθέμενος τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ὄπλα αὐτοῦ*

*B. Ὡς εὖ ἴσθι τοι δορυμείας ἡμᾶς ἀπαλλάξεις φροντίδος, οἶμον ἰὼν ταυτηνί, καὶ παρενεγκῶν εἰς τοῦτο τοῦ λόγου τὴν βάσανον. Φασὶ τοίνυν, ὅτι Τὸν ὁμόθρονον, καθ' ὑμᾶς, τῷ Πατρὶ, καὶ σκη-
 30 πτρον ἔχοντα τὸ θεοπρεπές, τί μὴ καὶ ἰδίαν διακεκτῆσθαι δύναμιν αἰ θεόπνευστοι χρησιμωδοῦσι Γραφαί; Ἐνεργούμενον γὰρ αὐτῷ δὴ τουτὶ τὸ δύνασθαι, παρὰ τοῦ Πατρὸς κατίδοι τις ἂν, καὶ ἐξ*

ἐνυπόστατη, εὐλόγα νοεῖται ὅτι ἔκανε ὅλα αὐτά. Ὅτι ὅμως ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔχει τέλος, ἂν καὶ λέγεται ὅτι θὰ τὴ λάβει ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του, μπορεῖ νὰ τὸ μάθει κανεὶς καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού ἔγραψε γιὰ μᾶς ὁ θεῖος Δανιήλ, βλέποντας ἤδη τὸν Μονογενῆ μὲ ἀνθρώπινη κατὰ κάποιον τρόπο μορφὴ καὶ σχῆμα. Εἶπε λοιπὸν τὰ ἑξῆς· «Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν βασιλέων ἐκείνων ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ θὰ ἀναδείξει μιὰ ἄλλη βασιλεία, ἡ ὁποία δὲν θὰ καταστραφεῖ στοὺς αἰῶνες, καὶ ἡ βασιλεία αὐτὴ δὲν θὰ παραδοθεῖ σὲ κανέναν ἄλλο. Θὰ θρυμματίσει καὶ θὰ λιχνίσει ὅλες τὶς βασιλεῖες, καὶ αὐτὴ θὰ ἀνυψωθεῖ στοὺς αἰῶνες»⁷⁶. Καὶ παρακάτω· «Ἐβλεπα», λέγει, «σὲ νυχτερινὸ ὄραμα, καὶ νὰ κάποιος, σὰν υἱὸς ἀνθρώπου, ἐρχόταν φερόμενος ἐπάνω στὰ σύννεφα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀφοῦ ἔφτασε μπροστὰ στὸν Παλαιὸ τῶν ἡμερῶν, ὁδηγήθηκε μπροστὰ του, καὶ τοῦ δόθηκε ἡ ἐξουσία, ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία· καὶ ὅλοι οἱ λαοί, οἱ φυλές καὶ γλῶσσες θὰ τὸν ὑπηρετήσουν. Ἡ ἐξουσία του θὰ εἶναι ἐξουσία αἰώνια, ἡ ὁποία δὲν θὰ σβῆσει, καὶ ἡ βασιλεία του δὲν θὰ φθαρεῖ»⁷⁷.

Β. Ἡ πίστη αὐτῶν πού εἰπώθηκαν εἶναι σαφῆς καὶ ἀληθινή.

Α. Μὴν ἰδρώνεις ὅμως, ἀνδρεῖε, γι' αὐτό· γιατί εἶναι φανερό, ὅτι ὁ Μονογενῆς μένει ἀκλόνητος ὅσον ἀφορᾷ τὴ βασιλεία καὶ τὴ δόξα του, καὶ θὰ τὴν ἔχει πάντοτε ἐμποδίζοντας τὴν ἐκτροπὴ καὶ πρὸς τὰ δύο. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πάθει αὐτὸς πού εἶναι στὴ φύση του νὰ θεραπεύει, ἀποχωριζόμενος τὴν ὑψηλὴ καὶ ἀνώτατη καὶ πέρα ἀπὸ κάθε πάθος φύση. Ἐπειδὴ ὅμως μᾶς εἰρωνεύεται κάποιος ἄλλος ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀνέφερα λόγος τῶν διεστραμμένων, ἀνόητος βέβαια, ὅπως φαίνεται, ἀλλὰ σκληρός, ἃς τεντώσει ἐναντίον αὐτοῦ τὸ τόξο του ὁ τοξότης, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη⁷⁸, καὶ ἃς φορέσει τὸ ξίφος του ἐναντίον αὐτοῦ, δηλαδή τὴν πανοπλία του.

Β. Ὅπως βέβαια πολὺ καλὰ γνωρίζεις, θὰ μᾶς ἀπαλλάξεις ἀπὸ δύσκολη φροντίδα, παίρνοντας αὐτὸν τὸν δρόμο καὶ ὁδηγώντας τὴν ἔρευνα τοῦ λόγου στὸ θέμα αὐτό. Λένε λοιπὸν, ὅτι αὐτὸς πού εἶναι ὁμόθρονος μὲ τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ σᾶς, καὶ κρατεῖ σκῆπτρο πού ταιριάζει στὸν Θεό, γιατί νὰ μὴν ἔχει καὶ ἰδιαίτερη δύναμη, ὅπως διδάσκουν οἱ Γραφές, Ὅμως ἡ δύναμή του αὐτὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ νὰ δραστηριοποιεῖται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸ μαθαίνει καὶ ἀπὸ

αὐτῶν ἀναμάθοι τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων. Ἔφη γάρ· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιῶντα. Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ». Καὶ πάλιν· «Ἄπ' ἑμαντοῦ οὐδέν ποιῶ, ὁ δὲ
5 Πατὴρ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα».

Α. Ἰσχύος οὖν ἄρα τῆς θεοπρεποῦς ἐπίδεᾶ καὶ ἀναλκιν ἀληθῶς τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνότα Υἱόν, ὁ θρασὺς τῶν διεναντίας καταμαντεύεται λόγος, οἷς ἂν εἰκότως πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ πρὸς αὐτοῦ λέγοιτο τοῦ Χριστοῦ· «Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς
10 Γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Ὡσπερ γάρ ἐστι καὶ εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, καὶ σοφία καὶ δόξα καὶ ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ, οὕτω νοοῖτ' ἂν καὶ δύναμις, δι' ἧς ἐνεργὸς εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν πεπονημένων γέγονέ τε, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται. «Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν». Ὡσπερ γὰρ τρόπον οἱ
15 βαναυσικῆς τινος τέχνης ἐπιστήμονες, χαλκοτύποι τυχόν, ἤγουν ἐπιτήδευμα τὸ λιθουργικὸν οὐκ ἀθαιμάστως ἐξησηχημένοι, δρῶν ἂν οὐχ ἑτέρως τὰ τεχνουργούμενα, πλὴν ὅτι διὰ χειρὸς τῆς ἰδίας καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀσκήσεώς τε ὁμοῦ καὶ τῆς εἰς ἔργα σοφίας, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, λόγον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, τὴν ἐφ' οἷς ἂν
20 ἐβελήσειεν ἐνέργειαν δημιουργικὴν, ὡς διὰ δυνάμεως ἰδίας ποιήσεται τοῦ Υἱοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεῖος Δαβὶδ, ζῶσάν τε καὶ ἐννύστατον ἐνέργειάν τε καὶ δύναμιν τοῦ Πατρὸς εἰδὼς τὸν Υἱόν, κατηντιβόλει, λέγων· «Ἐντειλαι, ὁ Θεός, τῇ δυνάμει σου· δυνάμωσον, ὁ Θεός, τοῦτο, ὃ κατηρτίσω ἐν ἡμῖν». Παῦλος δὲ ὁ σοφώτατος, Χρι-
25 στὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν ἀνεκεκράγει σαφῶς

Β. Οὐδ' ἂν αὐτοὶ φαῖεν ἀναλκιν εἶναι τὸν Υἱόν, ἀλλ' οὐδέ, ἐν ἴσῳ προφήταις καὶ ἀποστόλοις, ἐλεῖν ἐν χρόνῳ τὸ δύνασθαι κατὰ χάριν, λαβεῖν δὲ μᾶλλον αὐτῇ τῇ ὑπάρξει συγκαταβεβλημένον εὐθύς τὸ πᾶν ὄτιοῦν δύνασθαι κατορθοῦν.

30 Α. Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἀνόητοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄγνοεῖν γὰρ εἰκότα τὸ ζητούμενον. Πολυπραγμονεῖ δὲ ἡμῖν εἰς τὸ παρὸν ὁ λόγος, οὐχὶ πηνίκα καὶ πῶς δέδωκεν ὁ Πατὴρ τὸ δύνα-

79. Ἰω. 5, 19.

82. Ἰω. 1, 3.

80. Ἰω. 5, 30.

83. Ψαλμ. 67, 29.

81. Μάρκ. 12, 24.

83α. Α' Κορ. 1, 24.

τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ λέγει· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ ἀπὸ μόνος του νὰ κάνει τίποτε, ἐὰν δὲν βλέπει νὰ τὸ κάνει ὁ Πατέρας. Γιατὶ ἐκεῖνα πού κάνει ἐκεῖνος, αὐτὰ κάνει καὶ ὁ Υἱὸς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο»⁷⁹. Καὶ παρακάτω· «Ἀπὸ μόνος μου δὲν κάνω τίποτε, ἀλλὰ ὁ Πατέρας, μένοντάς μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα»⁸⁰.

Α. Ἦρα λοιπόν, ἐπειδὴ ὁ θρασὺς τῶν ἀντιθέτων λόγος εἰκάζει ὅτι ὁ Υἱὸς πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα στερεῖται τῆ δύναμη πού ταιριάζει στὸν Θεὸ καὶ εἶναι πραγματικὰ ἀνίσχυρος, θὰ μπορούσε εὐλόγα καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ νὰ λεχθεῖ· «Πλανᾶσθε, μὴ γνωρίζοντας τὶς Γραφές, οὔτε τῆ δύναμη τοῦ Θεοῦ»⁸¹. Γιατὶ, ὅπως εἶναι εἰκόνα τοῦ Πατέρα καὶ σοφία καὶ δόξα καὶ ἀκτινοβολία καὶ σφραγίδα, ἔτσι μπορεῖ νὰ νοηθεῖ καὶ δύναμη, μὲ τὴν ὁποία ἐνήργησε κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ πού ἐγίναν καὶ ὑπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν. Γιατὶ λέγει· «Ὅλα ἐγίναν δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἐγινε τίποτε»⁸². Ὅπως δηλαδή οἱ γινῶστες μᾶς χειρωνακτικῆς τέχνης, γιὰ παράδειγμα οἱ χαλκουργοί, ἢ αὐτοὶ πού ἀσκοῦν κατὰ θαυμαστὸ τρόπο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ λιθοξόου, κατασκευάζουν τὰ ἔργα τους ὄχι μὲ ἄλλο τρόπο, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια καὶ τὴν ἐξάσκηση πού ἔχουν κάνει καὶ μὲ τὴ γνώση πού ἔχουν γιὰ τὰ ἔργα πού κατασκευάζουν, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας κάθε δημιουργικὴ ἐνέργεια πού θέλει, τὴν κάνει μὲ τὴ δύναμη τοῦ Υἱοῦ, σὰν νὰ εἶναι δύναμη δική του. Γι' αὐτὸ λοιπόν καὶ ὁ θεῖος Δαβίδ, ἀναγνωρίζοντας τὸν Υἱὸ ὡς ἐνυπόστατη ἐνέργεια καὶ δύναμη τοῦ Πατέρα, παρακαλοῦσε λέγοντας· «Δῶσε ἐντολή, Θεέ, στὴ δύναμή σου· δυνάμωσε, Θεέ, αὐτὸ πού ἐγκατέστησες μέσα μας»⁸³. Ἄλλὰ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος προσφωνοῦσε μὲ σαφήνεια τὸν Χριστὸ δύναμη καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ^{83α}.

Β. Οὔτε κι αὐτοὶ θὰ ἔλεγαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι χωρὶς δύναμη, ἀλλ' οὔτε ἔλαβε τὴ δύναμη κατὰ χάρη μέσα στὸν χρόνο σὲ ἴσο βαθμὸ μὲ τοὺς προφήτες καὶ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλ' ὅτι ἔλαβε ταυτόχρονα μὲ τὴν ὑπαρξή του τὴ δύναμη νὰ μπορεῖ νὰ κάνει ὅ,τιδὴποτε.

Α. Οἱ ἐχθροὶ μας εἶναι ἀνόητοι, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ. Γιατὶ φαίνονται ὅτι ἀγνοοῦν αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο συζητοῦμε. Τώρα ὁμως ἐμεῖς κάνουμε λόγο, ὄχι γιὰ τὸ πότε ἀκριβῶς καὶ μὲ ποιὸν

σθαι τῷ Υἱῷ, ἀλλ' εἶπερ ὅλως δοτόν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐμπεφυκὸς οὐσιωδῶς αὐτῷ τὸ χρῆμά ἐστιν. Ὅνησει γὰρ ἂν τὸ σύμπαν οὐδέν, εἷς γε τὸ ἀνωμήτως ἔχειν τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ τὴν τοῦ Υἱοῦ φύσιν, τὸ ἐν ἀρχαῖς δεδόσθαι λέγειν αὐτῇ τὸ δύνασθαι παρὰ τοῦ
 5 Πατρὸς, ἐπεὶ τοι τὸ δυσκλεῆς ἐν τῷ δεδεῆσθαι φαίνεται, καὶ ἤκιστα μὲν ἐν γε τῷ μὴ ἐν ἀρχαῖς ἐλεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ τι τῶν ὄντων εἰσποιήτον ἔχειν. Δεῖ δὲ δὴ πάντως ἰσχύος ἐπιδεᾶ προαναφαντάζεσθαι τοῦ λαβεῖν τὴν τοῦ Υἱοῦ φύσιν, καὶ δυνάμεισι μὲν οὐκ ἰδίαις, ὀθνεῖαις δὲ μᾶλλον εἰς τοῦτο ἡγμένην. Τί δὲ δὴ καὶ φαῖεν ἂν
 10 ἐρομένῳ τόδε;

B. Τὸ ποῖον;

A. Τὸ ὑπὸ του δυναμούμενον, αὐτὸ φαῖεν ἂν εἶναι τὸ δυναμῶν, ἢ παρ' ἐκεῖνο ἕτερον;

B. Ἐτερον, οἴμαι πον.

15 A. Εἶπερ οὖν ἐνήργηκε, κατ' αὐτούς, ἐν Υἱῷ τὴν δύναμιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, αὐτὸς τὴν ἰδίαν ἰσχὴν ἀλώσεται δυναμῶν. Ἄρ' οὖν οὐχὶ γέλωσ ἂν εἶη, καὶ πλατύς, μᾶλλον δὲ ἀποπληξία ταυτί;

B. Καὶ μάλα.

A. Ἐπόμενοι τοίνυν τῇ τῶν ἱερῶν πίστει Γραμμάτων καὶ οἰο-
 20 νεὶ τὴν ἐντριβῇ τοῖς σοφοῖς ἀμαξητὸν διαστείχοντες, δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτὸν εἶναι λέγωμεν τὸν Θεόν, ἀμέσως τε ἅμα καὶ προσεχῶς, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἐνέργειαν ἀπόρρητον ἔχει, καὶ διεπήξατο μὲν οὐρανοὺς καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, διεδρύσατο δὲ τὴν γῆν, παρήγαγε δὲ καὶ τὰ ὧν ἐστὶν ὄχημα καὶ τροφός, καὶ ποι-
 25 εἶ μὲν ἀγγέλους πνεύματα, τοὺς δὲ λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ κατανεύσαντος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῖς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ τὴν σωτηρίαν, κεχηματίκε καὶ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, ὅς ἐστιν ἰσχύς καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς, ἐξωποίει μὲν τοὺς νεκρούς, καὶ τῶν μνημάτων ἀνίστη
 30 τοὺς ἤδη καταφθαρμένους, καὶ πονηρὰ μὲν τῶν ἀνθρώπων ἐπεσόδει πνεύματα, τοῖς δὲ τῶν ὀμμάτων ἐστερημένοις, ἀσύνηθες μὲν, γλυκὺ δ' οὖν ὁμῶς ἐνίει τὸ φῶς, καὶ τὰ τούτοις ἀδελφὰ καὶ

τρόπο ἔδωσε στὸν Υἱὸ τῆ δύναμη ὁ Πατέρας, ἀλλὰ ἐὰν γενικὰ αὐτὴ ἡ ἰδιότητα εἶναι δοτὴ, καὶ δὲν ἀποτελεῖ γνώρισμα τῆς οὐσίας του. Γιατὶ δὲν θὰ ὠφελήσῃ σὲ τίποτε τῆ φύση τοῦ Υἱοῦ στὸ νὰ εἶναι καθευατὴν ἄμεμπη, τὸ νὰ λέμε ὅτι ἡ δύναμη δόθηκε σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, γιατί ἡ βλασφημία ἐγκείται στὸ ὅτι εἶχε ἀνάγκη, καὶ πολὺ λιγότερο στὸ ὅτι δὲν εἶχε τῆ δύναμη, ἀλλὰ στὸ ὅτι ἔχει κάτι ἀπὸ τὰ ὄντα πρόσθετο. Πρέπει δηλαδὴ ὅπωςδήποτε νὰ φαντασθοῦμε ὅτι ἡ φύση τοῦ Υἱοῦ εἶχε ἀνάγκη νὰ λάβῃ δύναμη, καὶ ὅτι αὐτὸ ἐγίνε ὄχι μὲ δικῆς τῆς δυνάμεις, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ ξένες. Καὶ τί θὰ ἔλεγαν ἂν τοὺς ἐρωτοῦσα καὶ αὐτὸ;

B. Ποιὸ πράγμα;

A. Αὐτὸ ποὺ δυναμώνεται ἀπὸ κάποιον, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δυναμώνει, ἢ κάποιον ἄλλο ἐκτὸς αὐτοῦ;

B. Νομίζω ὅτι εἶναι κάποιον ἄλλο.

A. Ἐὰν λοιπὸν, σύμφωνα μ' αὐτούς, τῆ δύναμη στὸν Υἱὸ τὴν ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, τότε θὰ συλληφθεῖ νὰ δυναμώνει ὁ ἴδιος τῆ δική του δύναμη. Ἄραγε δὲν εἶναι αὐτὰ γιὰ γέλιο, καὶ μάλιστα δυνατὸ, ἢ καλύτερα ἀποπληξία;

B. Καὶ πολὺ μάλιστα.

A. Ἀκολουθώντας λοιπὸν τὴν πίστη τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ βαδίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸν δοκιμασμένο ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἀμαξωτὸ δρόμο, λέμε ὅτι δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς (Λόγος), ἀμέσως μάλιστα καὶ συνεχῶς, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἔκανε κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο τὰ πάντα, στερέωσε δηλαδὴ τοὺς οὐρανούς καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτούς, θεμελίωσε τὴ γῆ, καὶ ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ ὅλα ἐκεῖνα τῶν ὁποίων αὐτὴ εἶναι ὄχημα καὶ τροφός, καὶ καθιστᾷ τοὺς ἀγγέλους τοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργούς του σὰν πύρινη φλόγα, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ⁸⁴. Ὄταν ὅμως, μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Πατέρα, ὁ Μονογενὴς ἀνέλαβε τὴ σωτηρία τῶν ὄντων αὐτοῦ τοῦ κόσμου, καὶ ἐγίνε ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ εἶναι ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Πατέρα, ἔδινε ζωὴ στοὺς νεκρούς καὶ ἀνέστανε ἀπὸ τὰ μνήματα τοὺς πεθαμένους, ἔδιωχνε τὰ πονηρὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἦταν τυφλοὶ ἔδινε ἀσυνήθιστο βέβαια, ἀλλὰ γλυκὸ τὸ φῶς, καὶ ἔκανε

ἰσοπαλῆ τερατουργήματα κατ' ἐξουσίαν εἰργάζετο τὴν θεο-
πρεπῆ.

B. Ἄλλ' ἐνεργοῦντος, φησὶν, ἐν αὐτῷ τοῦ Πατρὸς.

A. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τῆς τοῦ Πατρὸς ἐνεργείας ὁ τρόπος, οὐκ
5 ἂν ἔχοιεν, οἱμαί που, φιλοπευστουῖσιν εἰπεῖν. Ἐρ' ὡς δι' ὀργάνου
καὶ ὑπουργικὴν εἰσφέροντος χρεῖαν τοῖς τοῦ τεκόντος θελήμασι
τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅπερ ἐστὶν ἄμεινόν τε καὶ ἀληθές, ὡς διὰ δυνάμεως
τῆς ἰδίας ἐνήργηκεν ὁ Πατήρ; Εἰ δὲ δὴ παρέντες τὸ ἄμεινον, καὶ
10 ὀρθῶς ἔχειν εἰκότως ὑπειλημμένον ἐξιτηλότατα παραθέοντες,
ὀργανικὴν αὐτῷ τὴν ἐνέργειαν περιθεῖεν οἱ τάλανες, ἰστέον ὅτι
διοικήσεται μὲν εἰς τὸ μηδέν, καταρρεῖ δὲ ἤδη πρὸς τὸ ἀκαλλές ἢ
περὶ αὐτοῦ δόξα καὶ χάρις. Ὅτι γὰρ οὐδὲν παντελῶς, τό γε ἦκον
εἰς αὐτήν, ἢ διὰ τῶν ὀργάνων ἐστὶν ὑπουργία, τοῖς δὲ κινεῖν εἰω-
15 θόσι, καὶ ἐφ' ὅτωπερ ἂν ἔλοιτο παρατρέπειν αὐτά, τὰ τῆς εὐκλεί-
ας ἀνήπτται μόνοις, σαφές ἂν γένοιτο καὶ δι' αὐτῆς ἡμῖν τῆς θείας
Γραφῆς Ἐφη γὰρ που Θεός, τὴν ὀργανικὴν ὑπουργίαν ὡς ἀνό-
νητον διαγελῶν «Μὴ δοξασθήσεται ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος ἐν
αὐτῇ; ἢ ὑψωθήσεται πρίων ἄνευ τοῦ ἔλκοντος αὐτόν;». Οὐκοῦν,
ὅσον ἦκεν εἰς ἰδίαν φύσιν, νοοῖτ' ἂν οὐδέν, καίτοι Θεὸς ἦν ὁ Λό-
20 γος, ἐνέργειαν μὲν οὐδεμίαν ἔχων φυσικὴν, ἀψύχους δὲ ὡσπερ ὀρ-
γάνοις προσεικώς, καὶ τοῖς τοῦ κινουῦντος θελήμασιν ὑποκειμέ-
νος. Φύσεως δὲ οὕτως ἔχων (δοκεῖ γὰρ ὥδε ληρεῖν τοῖς διεναν-
τίας) λόγοις ἡμᾶς ἀνθότου τοῖς ὑπὲρ ἀξίαν κατακροτεῖ, λέγων «Ὁ
Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». Καὶ πρὸς γε
25 τούτω, σαφέστατά τε καὶ ἐνεργῶς ταῖς ἰσοστάθμοις τιμαῖς αὐτὸς
τὴν ἰδίαν κατεχρύσου φύσιν, ἀναφανδὸν ἀνακεκραγώς «Ὅσπερ
γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱός,
οὗς θέλει ζωοποιεῖ». Καίτοι πῶς οὐκ εὐμαθές καὶ ψευδοεπείας
ἀπάσης ἀπηλλαγμένον, τὸ ἰδίαν μὲν ὅλως ἐνέργειαν μηδὲ ἐπὶ
30 γλώττης ἔχειν, ἀπονέμειν δὲ μόνῳ τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς δρωμένοις
κατόρθωσιν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, λέγοντα, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι
ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι», δι' ἐμοῦ τε καὶ ἐν ἐμοί, καὶ μὴν καὶ

παρόμοια και ἰσοδύναμα μὲ αὐτὰ θαύματα μὲ ἐξουσία πού ταιριάζει σὲ Θεό.

B. Ὅμως μέσω αὐτοῦ, λέγει, ἐνεργοῦσε ὁ Πατέρας.

A. Μὲ ποιὸν τρόπο ὅμως ἐνεργοῦσε ὁ Πατέρας, δὲν θὰ μπορούσαν, νομίζω, νὰ μᾶς ποῦν, ἂν τοὺς ρωτούσαμε νὰ μάθουμε. Μήπως μὲ τὸν Υἱὸ πού ἐνεργοῦσε ὡς ὄργανο καὶ ὑπηρετοῦσε τὰ θελήματα τοῦ Πατέρα του, καί, πράγμα πού εἶναι ἀνώτερο καὶ ἀληθινό, ὅτι ὁ Πατέρας ἐνεργοῦσε σὰν νὰ ἦταν ἡ δική του δύναμη; Ἐὰν ὅμως, οἱ ταλαίπωροι, ἀφήνοντας τὸ ἀνώτερο καὶ παρατρέχοντας αὐτὸ πού εἶναι σωστό, ὡς ὀριστικὰ ξεθωριασμένο, τοῦ ἀποδίδουν τὴν ἐνέργεια ὀργανική, τότε πρέπει νὰ γνωρίζουν, ὅτι ἡ δόξα καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἐκμηδενίζεται καὶ χάνει τὸ κάλλος της. Γιατί, ὅτι ἡ ἐνέργεια πού γίνεται μέσω ὀργάνων, ὅσον ἀφορᾷ αὐτήν, δὲν εἶναι ἐντελῶς τίποτε, καὶ ὅτι ἡ δόξα τοῦ νὰ τὰ στρέφουν αὐτὰ σὲ ὅποιον θέλουν ἀναφέρεται σὲ ἐκείνους μόνο πού συνηθίζουν νὰ κινοῦν τὴν ἐνέργεια, θὰ μπορούσε νὰ γίνει σαφὲς σὲ μᾶς καὶ ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή. Γιατὶ εἶπε κάπου ὁ Θεός, περιγελώντας τὴν ἐνέργεια τῶν ὀργάνων ὡς ἀνώφελη· «Μήπως δοξάζεται τὸ τσεκούρι χωρὶς ἐκεῖνον πού κόβει μὲ αὐτό; Ἡ μήπως μπορεῖ νὰ ὑψωθεῖ τὸ πριόνι χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἐκεῖνος πού τὸ σύρει;»⁸⁵. Ἐπομένως, ὅσον ἀφοροῦσε τὴ δική του φύση, δὲν θὰ ὑπολογιζόταν καθόλου, ἂν καὶ ὁ Λόγος ἦταν Θεός, ἀφοῦ δὲν εἶχε καμμιά φυσική ἐνέργεια, ἀλλὰ ἔμοιαζε μὲ τὰ ἄψυχα ὄργανα, καὶ ἐκτελοῦσε τὰ θελήματα ἐκείνου πού τὸν ἔθετε σὲ κίνηση. Καὶ ἐφόσον ἦταν τέτοια ἡ φύση του (ἐδῶ βέβαια οἱ ἀντίθετοι φαίνονται ὅτι παραληροῦν), τότε γιατί βροντοφωνάζει πρὸς ἐμᾶς μὲ λόγια ὑπερβολικά, «Ὁ Πατέρας μου μέχρι τώρα ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»⁸⁶; Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, πολὺ πιὸ καθαρὰ καὶ ὀλοφάνερα κοσμοῦσε τὴ φύση του μὲ ἰσάξιες τιμές, ἀναφωνώντας ἀνεπιφύλακτα· «Ὅπως ὁ Πατέρας ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς δίνει ζωὴ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει»⁸⁷. Ἄν καὶ βέβαια πῶς δὲν εἶναι εὐνόητο καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε ψέμα, τὸ ὅτι οὔτε κὰν ἀναφέρει καθόλου τὴ δική του ἐνέργεια, καὶ ἀποδίδει τὴν ἀποπεράτωση ὅλων ὄσων γίνονται μόνο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, λέγοντας, «Ὁ Πατέρας μου μέχρι τώρα ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι», μέσω ἐμοῦ καὶ μαζὶ μὲ

οὐς θέλει ζωοποιεῖ· Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ φησιν ἀναμέρος δὲ ὡσπερ ἀνατιθείς καὶ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσι τὸ δρᾶν ἀκωλύτως, ἅπερ ἂν ἔλοιτο κατορθοῦν, οὐ μείον ἢ ὁ Πατήρ, δέδειχεν ἐναργῶς, ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ἐκπεφυκῶς καὶ ὑπάρχων ἰδιοσυστά-
5 τως, ἐπάγεται φυσικῶς τὸ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἰσοσθενές καὶ ἰσοστα-
τουῦν εἰς ἐνέργειαν. Οὐ γάρ τοι τοῖς καθ' ἡμᾶς τὰ πολὺ λίαν ἀνθε-
στηκότα καὶ ὑπερκειμένα κανονίζοντες, ἀνύπαρκτον εἶναι δώσο-
μεν, κατὰ γε τὸν ἴδιον λόγον, τὴν ἐν Θεῷ νοουμένην ἰσχύν, τουτέ-
στι τὸν Υἱόν. Ἔστι γάρ, ἔστι ζωσά τε καὶ ἐνυπόστατος, ἀνίσχουσα
10 μὲν ἀπορρήτως καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ ἰδίου Πατρὸς, τοῖς δὲ τῆς
θεότητος ἰδιώμασιν οὐκ ἐπακτῶς, οὐσιωδῶς δὲ μᾶλλον ἐκπρεπής.

B. Εὐ λέγεις.

*A. Ταύτη τοι καὶ ὁ θεῖος μὲν ἔφη Μωσῆς «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Οὐκ ἔκφυλον δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν
15 ἔξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ δύναμιν, τουτέστι τὸν Υἱόν, ἐπιστάμενος ὁ μέγας ἔφη Δαβίδ· «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Ἡ οὐχ ἕτερος, κατὰ γε τὸ εἶναί φημι, καθ' ὑπόστασιν ἰδικὴν νοοῦν ἂν, εἰπέ μοι, παρὰ γε τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, ὁ ἔξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν
20 αὐτῷ Λόγος;*

B. Ἐτερός που πάντως. Ὑφέστηκε γὰρ ἰδικῶς, εἰ καὶ ἔστιν ὁμοούσιος

*A. Παρακομίζοντος οὖν εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα τοῦ Πατρὸς, καὶ διαπηγνύντος τοὺς οὐρανοὺς, πῶς ὁ Λόγος ἐστίν ὁ τῶνδε
25 δημιουργός;*

B. Φράσαις ἂν αὐτὸς γλιχομένῳ μοι μαθεῖν.

*A. Καὶ μάλα. Πικρὸς δὲ ὁ λόγος καὶ πολὺ πρὸς ἰσχνότητα κατερρινημένος. Ἡ τῆς μιᾶς θεότητος φύσις, ἐν ἀγία τε καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι γινώσκειται πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀγίων
30 ἀγγέλων. Καὶ ἔστι μὲν καθ' ὑπόστασιν ἰδικὴν παντέλειος ὁ Πατήρ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα· ἀλλ' ἢ ἐνὸς τῶν ὀνομασμένων δημιουργικῆ θέλησις, ἐφ' ὅτωπερ ἂν λέγοιτο γενέσθαι*

μένα, και μάλιστα ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει; Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ λέγει, ἀλλὰ ξεχωρίζοντας το κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀποδίδοντας στὶς δυνάμεις τὸ νὰ ἐνεργεῖ ἀνεμπόδιστα αὐτὸ πὺν θέλει νὰ κάνει, ὄχι λιγότερο ἀπὸ ὅ,τι ὁ Πατέρας, ἔδειξε φανερὰ ὅτι, ἐφόσον ἔχει προέλθει ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ εἶναι ἀνθυπόστατος, ἔχει στὴ φύση του τὴν ἴδια δύναμη νὰ κάνει τὸ κάθε τι. "Ὁχι δηλαδή, λαμβάνοντας ὡς μέτρο αὐτὰ πὺν εἶναι γιὰ μᾶς ἀδύνατα καὶ ἀνώτερα, νὰ δεχθοῦμε κατ' ἀναλογία, ὅτι εἶναι ἀνύπαρκτη αὐτὴ πὺν θεωρεῖται δύναμη τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ὁ Υἱός. Γιατὶ ἡ δύναμη αὐτὴ εἶναι ζωντανὴ καὶ ἐνυπόστατη, ξεπηδώντας κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο, σὰν ἀπὸ πηγὴ, ἀπὸ τὸν Πατέρα της, καὶ κοσμεῖται μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς θεότητος, ὄχι κατὰ τρόπο ἐπίκτητο, ἀλλὰ μᾶλλον οὐσιώδη.

Β. Καλὰ τὰ λές.

Α. "Ἐτσι βέβαια εἶπε καὶ ὁ θεόπνευστος Μωυσῆς: «Στὴν ἀρχὴ δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ»⁸⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Δαβίδ, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι ἡ δύναμη πὺν προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὑπάρχει μαζί μὲ αὐτόν, δηλαδή ὁ Υἱός, δὲν εἶναι ξένος ἀπὸ τὸν Θεό, εἶπε: «Μὲ τὸν Λόγον τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοί, καὶ μὲ τὸ ἀπλὸ ἐμφύσημα τοῦ στόματός του δημιουργήθηκαν ὅλα τὰ ἀστρα αὐτῶν»⁸⁹. "Ἡ μήπως, πές μου, δὲν εἶναι διαφορετικός, ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξὴ ἐννοῶ, καὶ δὲν νοεῖται ὡς ξεχωριστὴ ὑπόστασις κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ὁ Λόγος πὺν προῆλθε ἀπὸ αὐτόν καὶ ὑπάρχει μαζί μὲ αὐτόν;

Β. Ὅπωςδήποτε εἶναι διαφορετικός. Γιατὶ ὑφίσταται χωριστά, ἂν καὶ εἶναι ὁμοούσιος.

Α. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Πατέρας ἔφερε τὰ πάντα στὴν ὑπαρξὴ καὶ στερέωσε τοὺς οὐρανούς, πῶς ὁ Λόγος εἶναι δημιουργὸς αὐτῶν;

Β. Θὰ μπορούσες ἐσὺ νὰ μοῦ τὸ πεῖς, γιατί θέλω πολὺ νὰ μάθω.

Α. Πολὺ εὐχαρίστως. Ὅμως ὁ λόγος εἶναι δύσκολος καὶ συνοδεύεται ἀπὸ πολλὴ λεπτότητα. Ἡ φύση τῆς μᾶς θεότητος καὶ ἀπὸ μᾶς καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἁγγέλους πιστεύεται ὅτι ὑπάρχει στὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια Τριάδα. Καὶ ἔχει βέβαια ὁ Πατέρας δικὴ του ὑπόστασις κατὰ πάντα τέλεια, τὸ ἴδιο καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ἡ δημιουργικὴ θέλησις τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς, ἀπὸ ὅποιον τυχὸν καὶ ἂν

τυχόν, ἐνέργημα μὲν αὐτοῦ, πλὴν διὰ πάσης ἔρχεται τῆς θεότητος, καὶ τῆς ὑπὲρ κτίσιν ἐστὶν οὐσίας ἀποτελέσμα, κοινὸν μὲν ὡσπερ τι, πλὴν καὶ ἰδικῶς ἐκάστω προσώπῳ πρέπον, ὡς διὰ τριῶν ὑποστάσεων πρέποι ἂν καὶ ἰδικῶς ἐκάστη, παντελείως
5 ἐχούση καθ' ἑαυτήν Ἐνεργεῖ τοιγαροῦν ὁ Πατήρ, ἀλλὰ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἐνεργεῖ καὶ ὁ Υἱός, ἀλλ' ὡς δύναμις τοῦ Πατρὸς, ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ νοούμενος καθ' ὑπαρξιν ἰδικήν. Ἐνεργεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα· Πνεῦμα γάρ ἐστι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ παντουργικόν.

10 B. Ἐφικτὰ μὲν οὐχ ἅπασιν ἄπερ ἔφησ' ὑποβάθραν δ' οὖν ὁμῶς αὐτὴν ἔχει τὴν ἀλήθειαν.

A. Βραχὺ τοιγαροῦν τῶν οὕτως ἰσχνῶν ἐννοιῶν τὸν λόγον ὑποβιδιάζοντες, διαστείχουμεν ἑτέραν, εἰ δοκεῖ, τὰς ἐκ λογισμῶν ἑτέρων πληροφορίας συλλέγοντες.

15 B. Ἰωμεν· ἔψομαι γὰρ ἀσμένως.

A. Οὐκοῦν, εἰ μὴ ἐστὶν ὁ Υἱός ἰσχύς τοῦ Πατρὸς, εἰσποιητὴν δὲ καὶ αὐτὸς τὴν δύναμιν ἔχων ὁμοῦ τοῖς πεποιημένοις, ἐνέργηκεν ἐπὶ γῆς τὰ παράδοξα, φράσειας ἂν ὅπως οὐκ ἂν αὐτῷ τις διαμωμήσαιτο, καὶ λίαν εἰκότως· Οὐ γὰρ ἤθελεν ἐπιτιμᾶν καίτοι
20 λέγοντι τῷ λεπρῷ· «Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι»· ἀνεσόβει δὲ ὡσπερ αὐτῷ τὰ τῆς ἀμαθίας ἐπὶ τὸ χειρόνως ἔχον, προαλῶς ὑπισχνούμενος, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ προστεταχὼς ὑπάρξαι τὴν αἴτησιν. «Θέλω» γάρ, ἔφασκε, «καθαρίσθητι». Ὀφθαλμῶν δέ τισιν ἐξερρηκώτων, ἐπειδὴ προσθέοντες ἔφασκον, «Ἐλέ-
25 ησον ἡμᾶς, Κύριε, Υἱὲ Δαβίδ», ἤρετο δὴ πάλιν· «Τί θέλετε ἵνα ποιήσω ὑμῖν;», τῶν δὲ τὸ τριπτόθητον ἐκλιπαρούντων σφίσιν ἐνίσθαι φῶς, ἐντείθει πάλιν, μελλήσας οὐδέν. Καίτοι τί μὴ μᾶλλον ἔδει τῷ μὲν λεπρῷ λέγειν, «Θέλει ὁ Πατήρ, καθαρίσθητι», τοῖς δὲ τοῦ βλέπειν ἐστερημένοις, «Τί βούλεσθε, ἵνα ποιήσῃ ὑμῖν ὁ
30 Πατήρ;». Ἡ οὐκ ἄμεινον ἐροῦμεν δεβουλεῦσθαί τε ὁμοῦ καὶ δρᾶσαι τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, ἀποσειομένους εὖ μάλα τὸ δοκεῖν ἰδίᾳ δυνάμει καὶ ἐνεργεῖα κατορθοῦν δύνασθαι τὰς θεοση-

λέγεται ὅτι ἔγινε, ἀποτελεῖ βέβαια ἐνέργεια αὐτοῦ, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ ὀλόκληρη τῆ θεότητα, καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἄκτιστης οὐσίας, σὰν κάτι κοινὸ βέβαια, ποῦ ὅμως ἀποδίδεται ξεχωριστὰ στὸ κάθε πρόσωπο, ὥστε νὰ ἀποδίδεται καὶ στὶς τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλὰ καὶ χωριστὰ στὴν κάθε μιὰ ὑπόσταση, ποῦ εἶναι κατὰ πάντα τέλεια μόνη τῆς. Ἔτσι, ἐνεργεῖ λοιπὸν ὁ Πατέρας, ἀλλὰ μέσω τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· ἐνεργεῖ καὶ ὁ Υἱός, ἀλλὰ ὡς δύναμη τοῦ Πατέρα, ἀφοῦ νοεῖται ὅτι προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ εἶναι μαζί μὲ αὐτόν, ἀλλὰ ὡς χωριστὴ ὑπαρξή. Ἐνεργεῖ ἐπίσης καὶ τὸ Πνεῦμα· γιατί εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, ποῦ κάνει τὰ πάντα.

Β. Αὐτὰ ποῦ εἶπες δὲν εἶναι βέβαια προσιτὰ σὲ ὅλους, ἀλλὰ στηρίζονται στὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια.

Α. Κατεβάζοντας λοιπὸν τὸν λόγο λίγο ἀπὸ τίς τόσο λεπτές ἐννοιες, ἄς ἀκολουθήσουμε, ἂν θέλεις, ἄλλο δρόμο, συγκεντρώνοντας πληροφορίες ἀπὸ ἄλλους συλλογισμοὺς.

Β. Ἄς προχωρήσουμε· θὰ ἀκολουθήσω μὲ εὐχαρίστηση.

Α. Λοιπὸν, ἐὰν ὁ Υἱός δὲν εἶναι δύναμη τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ ἔχοντας καὶ αὐτὸς τὴ δύναμη ἐπίκτητη, ὅπως ὅλα τὰ δημιουργήματα, ἔκανε πάνω στὴ γῆ πράγματα θαυμαστά, θὰ ἔλεγες γιατί κανεὶς δὲν τὸν κατηγοροῦσε καὶ πολὺ δικαιολογημένα; Γιατί δὲν ἤθελε νὰ ἐπιτιμήσει τὸν λεπρὸ ποῦ τοῦ ἔλεγε, «Κύριε, ἂν θέλεις, μπορεῖς νὰ μὲ θεραπεύσεις»⁹⁰, ἀλλὰ, σὰν νὰ ἔδιωχνε ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἄγνοιά του αὐτὸ ποῦ ἦταν χειρότερο, ὅταν ἀντ' αὐτοῦ ὑποσχόταν, ἢ καλύτερα ἔχοντας ἤδη προστάξει νὰ ἐκπληρωθεῖ τὸ αἶτημά του· γιατί εἶπε· «Θέλω, θεραπεύσου»⁹¹. Καὶ ὅταν κάποιος, τῶν ὁποίων τὰ μάτια εἶχαν ὑποστεῖ βλάβη, ἔτρεχαν κοντὰ του λέγοντας, «Λυπήσου μας, Κύριε, Υἱὲ τοῦ Δαβίδ», τοὺς ρωτοῦσε πάλι· «Τί θέλετε νὰ κάνω γιὰ σᾶς;»⁹². Καὶ ὅταν ἐκεῖνοι τὸν ἐκλιπαροῦσαν νὰ τοὺς δώσει τὸ πολυπόθητο φῶς, τοὺς τὸ ἔδινε πάλι, χωρὶς νὰ καθυστερήσει καθόλου. Ἄν καὶ βέβαια γιατί δὲν θὰ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ πεῖ στὸν λεπρὸ, “Ὁ πατέρας θέλει, θεραπεύσου”, καὶ σ' ἐκείνους ποῦ εἶχαν στερηθεῖ τὸ φῶς τους, “Τί θέλετε νὰ κάνει γιὰ σᾶς ὁ Πατέρας”; Ἡ μήπως δὲν θὰ ποῦμε, ὅτι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι σκέφτονταν μαζί καὶ ἐνεργοῦσαν πολὺ καλύτερα, ἀπορρίπτοντας τὴν ἰδέα ὅτι μπορούσαν μὲ δική τους δύναμη καὶ ἐνέργεια

μίας; Ἐφασκον γὰρ τῷ μὲν τῇ ὡραία πύλῃ προσεδρεύοντι· «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ἔγειραι καὶ περιπάτει»· ἑτέρω δὲ αὐτῷ· «Αἰνέα, ἰάταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός». Οὐκ ἀθαύμαστον δὲ διὰ τοῦτό τισι πεπονημένοις τὴν ἐνέργειαν διαρρήδην
 5 ἔφασκον· «Ἄνδρες Ἰσραηλίται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδία δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεπονηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Ἔροντο γὰρ δεῖν Χριστῷ τὴν δόξαν ἀνάπτειν, καὶ οὐχὶ σφίσιν αὐτοῖς, ἐπεὶ τοι κατὰ γε τὸ ἀληθές, τῆς ἐν αὐτοῖς χάριτός τε καὶ ἐνεργείας πηγὴ τις ὥσπερ ἡ ἀνωτάτω καὶ ρίζα Χριστός. Ἐπει-
 10 δὴ γὰρ προετίθει τῶν ἄλλων καὶ προεχειρίζετο πρὸς ἀποστολὴν αὐτούς, ταῖς θεαῖς εὐθύς κατακαλλύνων δωρεαῖς, καὶ ἀμογητὶ δύνασθαι κατορθοῦν τὰς τερατουργίας ὡς Θεὸς ἐπιδιδούς, «Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε», φησί, «καὶ νεκροὺς ἐγείρετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε»·
 15 οὐκοῦν, ἄριστά τε καὶ ὡς ἐνὶ καλῶς ἐννενοηκότες, τίς ὁ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἰσχύος δοτῆρ τε καὶ πρῦτανις, αὐτῷ τῆς εὐκλείας τὸν στέφανον ἀναπλέκουσιν, ἐπιφωνοῦντες αἰεὶ τοῖς ἡρωστηκόσιν· «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου»· πρὸ ὧν καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν Μελωδὸς ἀναμέλπει λέγων, ὅτι «Καύχημα τῆς δυνάμε-
 20 ὡς αὐτῶν εἶ σύ, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν». Ἡ οὐκ ἀξιεπαινετώτατον εἶναι φῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸ ἐπὶ Χριστῷ φρονεῖν ἐλέσθαι μέγα, αὐχημὰ τε ποιεῖσθαι φιλεῖν τῆς διὰ σφῶν αὐτῶν ἐνεργείας αὐτόν;

B. Καὶ μάλα

25 Α. Τί οὖν ἐπὶ τῷδε φαῖεν ἄν, ὃ Ἑρμεία, διηπορηκόσιν ἡμῖν καὶ ἀνθότου λέγουσι, μὴ καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ ἰδίου προσώπου μεθιστὰς εἰσάπαξ τὴν τοῦ δύνασθαι δόξαν, μόνου διαμέμνηται τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἰδίῳις νεύμασι καταγράφει τὰς θεοσημίας, ζωοποιεῖν μὲν εὐκόλως οὐσπερ ἂν ἔλοιτο διειπών, κατὰ τὸ
 30 ἰσομοιροῦν τῷ Πατρί, καὶ ἐν ἰσοσθενεῖ δυνάμει, θέλησιν δὲ τῷ

93. Πράξ. 3, 6.

96. Ματθ. 10, 8.

94. Πράξ. 9, 34.

96α. Πράξ. 3, 6 καὶ 4, 10.

95. Πράξ. 3, 12.

97. Ψαλμ. 88, 17-18.

νά κάνουν θαύματα; Γιατί σ' ἐκεῖνον πού καθόταν στήν ὠραία πύλη ἔλεγαν· «Στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, σήκω καί περπάτησε»⁹³. Καί σέ ἄλλον πάλι· «Αἰνέα, σέ θεραπεύει ὁ Ἰησοῦς Χριστός»⁹⁴. Καί ἐπειδή ἡ ἐνέργειά τους ἔκανε μερικούς νά θαυμάζουν γιά τὸ κατόρθωμά τους, ἔλεγαν ἀπερίφραστα· «Ἄνδρες Ἰσραηλίτες, γιατί ἐκπλήττεσθε γι' αὐτό, ἢ γιατί ἔχετε στραμμένο τὸ βλέμμα σας σέ μᾶς, σάν νά τὸν ἔχομε κάνει νά περπατεῖ μὲ δική μας δύναμη καί εὐσέβεια;»⁹⁵. Πίστευαν δηλαδή, ὅτι ἔπρεπε νά ἀποδίδουν στὸν Χριστὸ τὸν θαυμασμό τους, καί ὄχι σ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, γιατί στήν πραγματικότητα ἀπώτατη πηγὴ, κατὰ κάποιον τρόπο, καί ρίζα τῆς χάριτος πού εἶχαν καί τῆς ἐνεργείας τους ἦταν ὁ Χριστός. Γιατί, ὅταν τοὺς ἐξέλεγε ἀπὸ τοὺς ἄλλους καί τοὺς προετοίμαζε γιά νά τοὺς στείλει νά κηρύξουν, ἐξοπλίζοντάς τους ἀμέσως μὲ θεῖες δωρεές, καί δίνοντάς τους, ὡς Θεὸς πού ἦταν, τὴ δύναμη νά κάνουν χωρὶς κόπο τὰ θαύματα, τοὺς εἶπε· «Νὰ θεραπεύετε τοὺς ἀσθενεῖς, νά ἀνασταίνετε νεκρούς, νά καθαρίζετε λεπρούς, νά διώχνετε δαιμόνια· δωρεὰν τὰ ἐλάβατε, δωρεὰν νά τὰ δίνετε»⁹⁶. Ἐπομένως, ἔχοντας κατανοήσει κατὰ τρόπο ἄριστο καί ὅσο ἦταν δυνατὸ πολὺ καλά, ποιὸς εἶναι ὁ χορηγὸς καί ἀρχηγὸς τῆς δύναμης πού ὑπῆρχε μέσα τους, ἀπευθύνουν σ' αὐτὸν τὸ στεφάνι τῆς δόξας, τονίζοντας πάντοτε στοὺς ἀρρώστους· «Στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου»^{96α}, πρὸς τὸν ὁποῖον καί ὁ θεόπνευστος Μελωδὸς μας ψάλλει λέγοντας· «Ἐσὺ εἶσαι τὸ καύχημα τῆς δυνάμεώς τους, καί ἐλπίζοντας σὸ ὄνομά σου θὰ δοκιμάζουν ὅλη τὴν ἡμέρα μεγάλη χαρά»⁹⁷. Ἡ μήπως θὰ πεῖς, ὅτι δὲν εἶναι πιὸ ἀξιέπαινο τὸ ὅτι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι προτιμοῦν νά καυχῶνται γιά τὸν Χριστὸ, καί ἐπιθυμοῦν νά τὸν κηρύττουν καύχημα τῆς ἐνεργείας πού γίνεται μέσω αὐτῶν;

Β. Καὶ πολὺ μάλιστα.

Α. Τί θὰ ἔλεγαν λοιπὸν γι' αὐτό, Ἑρμεία, ἂν τοὺς ἐκφράζαμε τὴν ἀπορία μας, καί γιατί λένε, ὅτι καί ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς δὲν ἀποποιεῖται ἀπὸ τὸ πρόσωπό του, μὰ καί καλή, τὴ δόξα τῆς δύναμης, καί δὲν ἀναφέρει μόνον τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ἀποδίδει τὰ θαύματα στὰ δικά του νεύματα, ἀφοῦ ἔλεγε ὅτι δίνει εὐκόλα ζωὴ σὲ ὅποιους θέλει, κατὰ τρόπο ἰσότιμο πρὸς τὸν Πατέρα καί μὲ ἴση δύναμη, καί δείχνοντας τὴ

λεπρω̄ πρὸς ἀπόνιψιν τοῦ πάθους ἐπιδιδούς, καὶ τοῖς τὴν ὄψιν ἐρρηκόσι τὴν χειρὸς ἀφήν δωρούμενος; Ἐρ' ἐνδοιαστὸν ἔτι, μᾶλλον δὲ οὐχὶ καὶ ἀναμφιλόγως ἔχον, ὡς αὐτὸς ὑπάρχων ἢ δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἀναστοιχειοῖ τὴν κτίσιν εἰς τὸ 5 ἀπαρχῆς, οὐκ εἰσποίητον, οὐκ εἰσκεκρομένον, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, φύσεως δὲ μᾶλλον τῆς ἰδίας ἔχων καρπὸν καὶ ἐνέργημα τὸ δημιουργεῖν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ Πατήρ; Εἶη δ' ἄν, ὡς γέ μοι φαίνεται, κατόρθωσίς τε καὶ ἀποτέλεσμα τῆς αὐτῆς ἰσχύος καὶ ἐνεργείας, τὸ καὶ ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ εἶναι παρενεγκεῖν ἐξ ἀνυπαρ- 10 ξίας, τὸ ἐκτισμένα καὶ κατεφθαρμένα δι' ἁμαρτίαν, κλόνον τε ὑπομεμενηκότα τὸν ἐπὶ τὰ χεῖρω καὶ αἰσχίονα, μεταπλάττειν δύνασθαι πρὸς τὸ ἀπαρχῆς

B. Πῶς οὖν ἔφασκεν οὐχ ὑπεσταλμένως, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπη 15 τὸν Πατέρα ποιῶντα· ἃ γὰρ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ», καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ, «Ἀπ' ἑαυτοῦ οὐδέν ποιῶ· ὁ δὲ Πατήρ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός»; Ὡς εἴπερ ὀρθῶς ἀναμάθομι ταυτί, τὴν χάριν ἂν εἰδείην οὐ μικράν.

A. Ἦθι δὴ οὖν εἰς ἀνάμνησιν ὧν ἐλέγομεν ἀρτίως περὶ τῆς 20 ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Ἔφην γάρ, ὅτι τριῶν ὑποστάσεων ὑπαρχουσῶν, ἰδικῶς τε ἅμα καὶ ἀλλήλαις προσεχῶς, ὡς ἐν μιᾷ θεότητος φύσει, τὸ ἐνὸς ἐνέργημα προσώπου, καὶ ὅλης ἂν λέγοιτο τῆς οὐσίας, καὶ ἐκάστης ὑποστάσεως ἰδικῶς ὅλη γὰρ ὥσπερ διόλως καὶ ἰδικῶς δι' ἐκάστου κινεῖσθαι φιλεῖ

25 B. Μεινήσομαι· πῶς γὰρ οὐ;

A. Οὐκοῦν ἐνεργεῖν ἐθέλοντός τι περὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, οὐκ ἂν ἀπρακτῆσειεν ὁ Υἱός, οὐδ' ἂν εἰ ἐργάσαιτό τι τυχὸν ὁ Υἱός, ἀέργητος ὁ Πατήρ· εἶη ἄν, εἴπερ ἐστὶ Θεὸς εἷς καὶ δημιουργός. Θάτερος γὰρ ἐν θατέρῳ νοεῖται, καὶ ἔστιν ἀληθῶς, 30 κατὰ γε τὸ συμφυές τε καὶ ὁμοούσιον, εἰ καὶ νοοῖντο διηρημένως ἐν τε ὑπάρξεσι καὶ προσώποις ἰδικοῖς.

θέλησή του σὸν λεπρὸ νὰ καθαρισθεῖ ἀπὸ τὴν ἀσθένειά του, καὶ δωρίζοντάς μὲ τὴν ἐπαφὴ τῶν χειρῶν του τὸ φῶς στοὺς τυφλοὺς; Εἶναι ἄραγε ἀκόμα ἀμφίβολο, καὶ ὄχι ἀναμφισβήτητο, ὅτι, ὄντας ὁ ἴδιος ἢ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἀποκαθιστᾷ τὴ φύση στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστασι, χωρὶς ἢ δημιουργικὴ του δύναμη νὰ εἶναι καρπὸς καὶ ἐνέργεια τῆς δικῆς του φύσεως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τοῦ Πατέρα; Ὅπως βέβαια νομίζω ἐγώ, ἢ δύναμη νὰ ἀποκαθιστᾷ στὴν ἀρχικὴ τὴν κατάστασι τὰ κτίσματα πού εἶχαν διαφθαρεῖ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ εἶχαν ὑποστῆ τὴν αἰσχροτάτη πτώσι, εἶναι κατόρθωμα καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἴδιας δύναμης καὶ ἐνέργειας μὲ ἐκείνην πού τὰ ἔφερε στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξί.

Β. Πῶς τότε ἔλεγε χωρὶς νὰ νοιώθει μείωσι, «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ ἀπὸ μόνος του νὰ κάνει τίποτε, παρὰ μόνον ὅ,τι βλέπει νὰ κάνει ὁ Πατέρας. Γιατὶ αὐτὰ πού κάνει ἐκεῖνος, αὐτὰ κάνει κατὰ τρόπο ὅμοιο καὶ ὁ Υἱὸς»⁹⁸; Καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ αὐτό, «Ἀπὸ μόνος μου δὲν κάνω τίποτε, ἀλλὰ ὁ Πατέρας πού μένει μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα»⁹⁹; Ἄν λοιπὸν αὐτὸ τὸ καταλάβω σωστά, θὰ σοῦ ὀφείλω μεγάλη χάρι.

Α. Ἄς θυμηθοῦμε λοιπὸν αὐτὰ πού λέγαμε τελευταῖα γιὰ τὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια Τριάδα. Γιατὶ εἶπα, ὅτι ἐφόσον ὑπάρχουν τρεῖς ὑποστάσις, ξεχωριστά, ἀλλὰ καὶ μαζὶ συγχρόνως, στὴ μία φύση τῆς θεότητος ἢ ἐνέργεια τοῦ ἑνὸς προσώπου, λέγεται ἐνέργεια καὶ ὅλης τῆς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς κάθε ὑποστάσεως χωριστά· γιατί ἀρέσκειται κατὰ κάποιον τρόπο νὰ κινεῖται καὶ ὅλη μαζὶ, ἀλλὰ καὶ χωριστά μέσω τοῦ καθενὸς προσώπου.

Β. Τὸ θυμᾶμαι· πῶς δηλαδὴ ὄχι;

Α. Ἐπομένως, ὅταν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας θέλει νὰ κάνει κάτι στὴν κοτίσι, δὲν μένει ἄπρακτος ὁ Υἱὸς. Οὔτε ἐὰν κάνει ἐνδεχομένως κάτι ὁ Υἱὸς, μένει ἀδρανὴς ὁ Πατέρας, ἐφόσον εἶναι ἓνας Θεὸς καὶ δημιουργός. Γιατὶ ὁ καθένας νοεῖται μέσα σὸν ἄλλο, καὶ βρίσκονται πραγματικά, ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ οὐσίας, ἔστω καὶ ἂν νοοῦνται χωριστά ὡς πρὸς τίς ὑποστάσις καὶ τὰ ἰδιαίτερα πρόσωπα.

B. Ὁρθῶς ἔφησ

A. Τούτων δὴ οὖν οὕτως ἡμῖν ἄριστά πως κατὰ τὸ εἰκός τε τεθεωρημένων, φέρε καταθρήσωμεν τὴν οἰκονομίαν τὴν ἐν γε τοῖς προκειμένοις, καὶ τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων τὴν εὐτεχνίαν 5 καταθαυμάσωμεν, ὁλοκὸν αἰεὶ τὸ θαῦμα πρὸς πίστιν ἔχοντος· καὶ εἰ τοῖς λόγοις ἔποιτο τὸ τερατουργεῖν, ῥᾶστα ἂν ἴοιεν ἐπὶ τὸ ἐλέσθαι φρονεῖν ὀρθῶς καὶ οἱ σφόδρα πως ἤδη διανενευκότες εἰς ἀπόστασιν. Καὶ τοῦτο εἰδὼς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, τῷ ἑκατοντάρχῃ προσεφώνει, λέγων· «Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ 10 πιστεύσητε».

B. Συνῆκα ὁ φῆς. Βούλει γάρ που, καθάπερ ἐγῶμαι, λέγειν, ὅτι τεθαυματούργηκεν ὁ Χριστός, ἀπόνασθαί τι κἀντεῦθεν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιδιδούς, καὶ ὁδὸν ὥσπερ τινὰ πρὸς τὸ εἰκτικόν τε καὶ εὐπειθές εὐτέχνως ἐκμηχανώμενος τοῖς τοῦ θέλειν ἀναμαθεῖν τὴν 15 ἀλήθειαν ἀνοσίως ἀπεσκοιτηκόσιν.

A. Οὕτω φημί. Φθάνει γάρ με τὸ σόν, ὃ οὕτος, εὐμαθές. Ὡς ἄγαμαί τοι σοφὸν ἔχων ὁμιλητὴν, καὶ εἰς εὐήκοον οὖς, λιγυρὸν ὥσπερ ἰεῖς ἐκ καλάμου τὸ αὐλήμα. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ ἐνήργηκε τι καὶ ἐν Σαββάτῳ τῶν ἄγαν τεθαυμασμένων, ἐπέθρωσκον μὲν 20 Ἰουδαῖοι πικροὶ καὶ δεινοί, ἀνοιγνύντες δὲ ὥσπερ ἀπύλωτόν τε καὶ ἀκρατὲς τὸ στόμα αὐτῶ, καὶ μὴν καὶ εἰς λόγους ὅτι μάλιστα τοὺς δορμεῖς τὴν γλῶσσαν ἐκθήγοντες, ἀριστοεπεῖν ἐδόκουν καὶ τοῦ νόμου λύσιν ἐπιφημίζοντες. «Εἰ ἦν οὕτος», ἔφασκον, «ἀπὸ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλυε τὸ Σάββατον». Τοιγάρτοι Χριστὸς ἀπε- 25 σκευάζετο τὰς αἰτίας, καὶ αὐτὸν ἐν Σαββάτῳ καταδεικνύς ἐνεργὸν τὸν Πατέρα, καὶ τὸ δρᾶν ἐθέλειν τοῖς ἐν κόσμῳ τὰ ζωαρκῆ, διὰ τὸν νόμον οὐ κατοκνύσαντα. Ἐφασκε γάρ, ὅτι «Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». Ὅτι δὲ ἐστὶ μία μὲν θέλησις, μία δὲ δύναμις ἢ ἐφ' ἅπασιν τοῖς δρωμένοις, αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς, 30 ἐπληροφόρει προστιθείς· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιούν-

1. Ἰω. 4, 48.

2. Ἰω. 9, 16.

3. Ἰω. 5, 17.

4. Ἰω. 5, 16.

Β. Σωστά τὰ εἶπες.

Α. Ἐφοῦ λοιπὸν αὐτὰ, ὅπως φαίνεται, ἐξετάσθηκαν τόσο πολὺ καλὰ, ἔμπρὸς ἃς ἀνιχνεύσουμε τὸν σκοπὸ αὐτῶν ποὺ συζητοῦμε, καὶ ἃς θαυμάσουμε τὴν τεχνικὴ ἐπιδεξιότητα τῶν λόγων τοῦ Σωτήρα, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιοεῖ πάντοτε τὸ θαῦμα ὡς μέσον ἔλξεως πρὸς τὴν πίστη. Καὶ ἐὰν ἡ ἐνέργεια τῶν θαυμάτων ἀκολουθεῖ τὰ λόγια, πολὺ εὐκόλα θὰ μπορέσουν νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ὀρθὴ πίστη καὶ αὐτοὶ ποὺ κλίνουν πολὺ πρὸς τὴν ἀποσκήρτησιν. Κι αὐτὸ γνωρίζοντάς το ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔλεγε στὸν ἑκατόνταρχο· «Ἐὰν δὲν δεῖτε σημάδια καὶ θαύματα, δὲν θὰ πιστέψετε»¹.

Β. Κατάλαβα αὐτὸ ποὺ λές. Θέλεις δηλαδή, ὅπως ἐγὼ νομίζω, νὰ πεῖς περίπου, ὅτι ὁ Χριστὸς θαυματουργοῦσε, ἐπιδιώκοντας οἱ Ἰουδαῖοι νὰ ἀποκομίσουν ἀπὸ αὐτὸ κάποια ὠφέλεια, καὶ ἐπινοώντας ἐντεχνα σὰν ἓνα δρόμο νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ πειθαρχήσουν πρόθυμα ὅσοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ, θέλοντας νὰ μάθουν τὴν ἀλήθεια, εἶχαν ἀποσκηρτήσῃ κατὰ τρόπο ἀνόσιο.

Α. Ἔτσι εἶναι. Μὲ ἱκανοποιεῖ, φίλε μου, ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποία μαθαίνεις. Καὶ βέβαια χαίρομαι πάρα πολὺ ποὺ ἔχω ἓνα σοφὸ συνομητητὴ καὶ ἀπευθύνω, σὰν ἀπὸ φλογέρα, σὲ αὐτὶ ποὺ ἀκούει εὐχάριστα, μελωδικὸ ἄσμα. Λοιπὸν, ἐπειδὴ ἔκανε καὶ σὲ ἡμέρα Σάββατο κάποιο θαῦμα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πάρα πολὺ ἐντυπωσίασαν, σηκώθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι γεμάτοι θυμὸ καὶ κακία, καὶ ἀνοίγοντας τὸ ἀπύλωτο καὶ ἀσυγκράτητο στόμα τους ἐναντίον του, καὶ ἀκονίζοντας τὴ γλῶσσα τους σὲ λόγια ὅσο γίνεται πικρόχολα, νόμιζαν ὅτι χρησιμοποιοῦν ἄριστη γλῶσσα, καὶ καταγγέλλοντας τὴν κατάργησιν τοῦ Νόμου, ἔλεγαν· «Ἐὰν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦταν σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν θὰ κατέλυε τὸ Σάββατο»². Ὁ Χριστὸς βέβαια ἀνασκεύασε τὶς κατηγορίες, δείχνοντας ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας ἐργάζεται τὸ Σάββατο, καὶ μὴ διστάζοντας νὰ πεῖ, ὅτι θέλει καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ κάνουν τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ. Γιατὶ ἔλεγε· «Ὁ Πατέρας μου πάντοτε ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»³. Καὶ πληροφοροῦσε ὅτι εἶναι μία ἡ θέλησις καὶ μία ἡ δύναμις, σ' ὅλα ὅσα γίνονται, αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατέρα, προσθέτοντας· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ἀπὸ μόνος του τίποτε, ἂν δὲν βλέπει νὰ τὸ κάνει καὶ ὁ Πατέρας»⁴. Καὶ

τα». Καὶ διαλέγεται μὲν παχύτερόν πως ἢ χρῆ, περὶ τῆς θείας
 ἰσχύος καὶ ὑπεροχῆς. Φράσαι γὰρ ἦν οὐχ ἑτέρως τὰ πέρα
 λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς συνίεμεν καὶ ἡμεῖς λεπτῶς τε καὶ διεσμιλευ-
 μένως, καὶ ὡς ἂν αὐτῇ πρόποι τῇ θείᾳ τε καὶ ἀπερινοήτῳ φύσει.
 5 «Ἄ γὰρ ἂν βλέπη», φησί, «τὸν Πατέρα ποιῶντα, ταῦτα καὶ ὁ
 Υἱὸς ὁμοίως πιεῖ». ³ Ἡ οὐκ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς εἴπερ ἰσχύος καταδεῖ
 τὴν ἰδίαν αὐτὸς ἐξήδει φύσιν, ἔφη ἂν, οἶμαί που, σαφέστερόν τε
 καὶ προεπωδέστερον. Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν,
 εἰ μὴ λάβῃ τὸ δύνασθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ δὲ ἰσουργόν
 10 τε οἶδε καὶ ἰσοσθενῆ, παρέδειξεν ὅτι, μίαν ἔχων καὶ τὴν αὐτὴν
 πρὸς αὐτὸν οὐσίαν, καὶ αὐτὸς διάττει κατ' αὐτὸν ἐπὶ τὰ δρῶμενα,
 μιᾶ βουλήσει πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ὁμόσε τε ἰὼν τῷ φύσαντι καὶ εἰς τὴν
 ἐφ' ἅπασιν ταυτοεργίαν τε ὁμοῦ καὶ ταυτοβουλίαν, κοινοῖς ὥσπερ
 τισὶ τοῖς τῆς θεότητος συνδούμενος νόμοις. Τό γε μὴν «οὐ δύ-
 15 ναται», οὐχὶ πάντῃ τε καὶ πάντως ἀσθενείας ἂν ἔχοι δήλωσιν, ἀλλὰ
 καὶ φύσεως ἔσθ' ὅτε τὴν ἐφ' οἷς ἐρήρυσται τε καὶ ἔστηκεν, ἀπαρα-
 ποίητον διαμοιρῆν κατασημήνειεν ἂν, ὥσπερ ἂν εἴ τις λέγοι τυχόν
 Θεὸς ἁμαρτεῖν οὐ δύναται. Εἴποι δ' ἂν καὶ φῶς μὲν, ὡς Οὐκ ἂν
 δυναίμην μὴ εἶναι φῶς Πῦρ τε αὐ³ καὶ ὕδωρ φωνῆς ἐνούσης, ἀνα-
 20 κερράζονται τό, Οὐκ ἂν δυναίμεθα μὴ εἶναι πῦρ τε καὶ ὕδωρ.
 Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῖς τερατουργουμένοις καὶ πέρα παντὸς ἰουσι
 θαύματος ἐπετίμων οἱ πάντολμοι, τοῦ ἐμπαροινεῖν ἀφιστάς αὐτῶ,
 τὴν τῶν ἀποτελεσμάτων ἐνέργειαν ἀντίθει τῷ Πατρί, λέγων
 «Ἄπ' ἑμαυτοῦ οὐδὲν ποιῶ· ὁ δὲ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ μένων, ποιεῖ τὰ
 25 ἔργα αὐτός». Ἐνεργὸς γὰρ ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ, καὶ οὐκ ἂν τι δρῶν
 πώποτε δίχα τῆς ἐνούσης ἰσχύος αὐτῶ, τουτέστι, τοῦ ἐξ αὐτοῦ τε
 καὶ ἐν αὐτῷ πεφηνότος τε καὶ ὄντος Λόγου. Τοιγάρτοι καὶ ἔφα-
 σκεν αὐτός «Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε
 μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε»·

5. Ἰω. 5, 19.

6. Ἰω. 14, 10.

7. Ἰω. 10, 37.

μλάει βέβαια μὲ κάπως ὑλικώτερο περιεχόμενον στὰ λόγια τοῦ ἀπὸ ὅσο πρέπει, γιὰ τὴ θεϊκὴ ἀδυναμία καὶ ὑπεροχὴ. Γιατὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ περιγράψῃ διαφορετικὰ αὐτὰ ποὺ ξεπερνοῦν τὴ δική μας λογικὴ, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς κατανοοῦμε αὐτὰ μὲ τρόπο πολὺ θαμπὸ καὶ πολὺ κατεργασμένο, καὶ ἔτσι ὅπως ταιριάζει στὴ θεία καὶ ἀκατανόητη φύση. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὰ ποὺ βλέπει νὰ κάνει ὁ Πατέρας, αὐτὰ κάνει κατ' ὅμοιον τρόπο καὶ ὁ Υἱός»⁵. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια νὰ ποῦμε ὅτι, ἐὰν γνώριζε ὅτι ἡ δική του φύση ὑπελείπετο σὲ δύναμη, θὰ μλοῦσε, νομίζω, σαφέστερα καὶ πιὸ καταληπτά, λέγοντας περίπου, “Ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ ἀπὸ μόνος τοῦ νὰ κάνει τίποτε, ἂν δὲν πάρει τὴ δύναμη ἀπὸ τὸν Πατέρα”; Ἐπειδὴ ὅμως γνωρίζει ὅτι εἶναι ἰσοδύναμος καὶ μπορεῖ νὰ κάνει τὰ ἴδια ἔργα, ἔδειξε ὅτι, ἔχοντας μία καὶ τὴν αὐτὴ μὲ ἐκεῖνον οὐσία, ἐμφανίζεται καὶ αὐτὸς ὅπως κι' ἐκεῖνος σ' αὐτὰ ποὺ γίνονται, καὶ βαδίζει μὲ μιὰ βούληση σὲ κάθε τι σὲ συμφωνία μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, καὶ μὲ τὴν ταυτότητα ἐνέργειας καὶ βούλησης σὲ ὅλα, συνδέεται κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τοὺς κοινούς νόμους τῆς θεότητος. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ «δὲν μπορεῖ», δὲν δηλώνει πάντοτε καὶ σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις ἀδυναμία, ἀλλὰ ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες σημαίνει τὴν ἀμετάβλητην παραμονὴν τῆς φύσεως ἐκείνων πάνω στὰ ὁποῖα στηρίζεται καὶ στέκεται, ὅπως ἂν κάποιος ἔλεγε γιὰ παράδειγμα· “ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἁμαρτήσῃ”. Θὰ μπορούσε ἐπίσης καὶ τὸ φῶς νὰ πεῖ, ὅτι Δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι φῶς· καὶ ἡ φωτιὰ ἐπίσης καὶ τὸ νερό, ἂν εἶχαν φωνή, θὰ μπορούσαν νὰ φωνάξουν· Δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ μὴ εἴμαστε φωτιὰ καὶ νερό. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ στίς τερατουργικὰς ἐνεργειὰς τοῦ, ποὺ ξεπερνοῦσαν καὶ αὐτὰ τὰ θαύματα, οἱ ἀσύνετοι τὸν ἐπιτιμοῦσαν, ἀποκλείοντας τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι μεθυσμένος, ἀπέδιδε τὴν ἐνέργεια αὐτῶν ποὺ ἔκανε στὸν Πατέρα, λέγοντας· «Ἀπὸ μόνος μου δὲν κάνω τίποτε, ἀλλ' ὁ Πατέρας ποὺ μένει μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα»⁶. Γιατὶ ὁ Πατέρας ἐνεργεῖ διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ δὲν θὰ ἔκανε ποτὲ τίποτε χωρὶς τὴν δύναμη ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν, δηλαδὴ χωρὶς τὸν Λόγον ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν καὶ εἶναι μέσα σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔλεγε αὐτός· «Ἄν δὲν κάνω τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα μου, μὴ μὲ πιστεύετε· ἂν ὅμως τὰ κάνω, κι' ἂν ἀκόμα δὲν πιστεύετε σὲ μένα, νὰ πιστεύετε στὰ ἔργα μου»⁷,

τὸ εἰς ἀλκὴν οἶμαί που διὰ πάντων ἴσον, μήνυσιν ἀκριβῆ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοουσιότητος κἀνθάδε τιθεῖς

B. Οὐδὲν ἂν ἔχομι τοῖς οὕτως ὀρθῶς εἰρημένοις ἐπιτιμῶν, προσερέσθαι δέ τι βραχὺ δοίης ἂν ἐθέλοντί μοι, ἤγουν ἤδη λογιῇ
5 δυσμαθῆ τε καὶ φορτικὸν καὶ ὀχλοποιὸν ἑτέρως.

A. Ἦκιστά γε, ὦ φιλότης. Ὁκνου γὰρ ἀμείνων ἡ προθυμία, καὶ τὸ συνειπεῖν εὐκλεές, εἰ συκοφαντοῖτο πρὸς τινος τοῦ Σωτῆρος ἡ δόξα.

B. Ὁ τοίνυν, φασίν, ὁμοούσιός τε καὶ ἰσουρογὸς τῷ Πατρὶ
10 πρὸς ὑμῶν εἶναι πεπιστευμένος, προσκυνεῖ μεθ' ἡμῶν. Γυναικὶ γάρ που τῇ Σαμαρείτιδι προσλαλῶν, «Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε», φησίν, «ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν». Ἄλλ', ὦ γενναῖοι, φασίν, ὃ τοῖς προσκυνοῦσιν ἐναρίθμιος, πῶς ἂν ἔτι τὴν τῆς ὁμοουσιότητος ἀποίσειται δό-
15 ξαν, καὶ περὶ τῶν ἴσων ἀμιλλήσεται τῷ προσκυνουμένῳ Πατρὶ, καίτοι καθ' ἕτερον ἂν τις ἴδοι τρόπον, τὸ ἀνέχειν τε καὶ ὑπερκεῖσθαι τὴν αὐτοῦ φύσιν παραχωρήσαντα τῷ Πατρὶ; Ἐφη γάρ, ὅτι «Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας», δῆλον δὲ ὅτι τῆς ἐσχάτης, «οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ ἄγγελος ἐν οὐρανῷ, οὔτε ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ
20 Πατήρ».

A. Λάτρις οὖν ἡμῖν ἀντὶ Θεοῦ, καὶ τοῖς δι' αὐτοῦ γεγονόσιν ἐν ἴσῳ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπιτελεῖ διάσκεψιν, καθάπερ ἐκ μηχανῆς ἠγνοηκῶς ὁ Υἱὸς ἀδοκῆτως ἐκφαίνεται. Ἐρ' οὖν οὐχὶ γέλωσ τε ἤδη ταυτί, καὶ τοῖς ἐν σκηνῇ παιγνίοις προσεοικέναι κα-
25 λόν γε; Οὐ γὰρ εἰ τοῖς τοιοῖσδε βωμολοχεύμασι καὶ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις, εἰς αὐτό που τὸ λοῖσθον ἴασιν ἀπαιδευσίας, καθάπερ τισὶ βορβόροις ἐγκαθιέντες τὸν νοῦν, τὴν εὐσομοτάτην τῶν ἱερῶν δογμάτων ἀπεμπολήσαμεν γνῶσιν. Ἐοίκασι γάρ που, κατὰ γε τὸ εἶκός, διαλελῆσθαι παντελῶς, καίτοι πλειστάκις ἐνηχοῦμενοι
30 πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ὅτι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος καὶ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς, πέφηνε καθ' ἡμᾶς,

8. Ἰω. 4, 22.

9. Μάρκ. 13, 32.

κάνοντας και ἐδῶ, νομίζω, τὴν ἰσότητα τῆς δύναμης σὲ ὅλα δήλωσι σαφῆ τῆς ὁμοουσιότητάς του πρὸς ἐκεῖνον.

Β. Δὲν μπορῶ νὰ σὲ κατηγορήσω σὲ τίποτε γι' αὐτὰ πού τόσο σωστὰ εἰπώθηκαν, ἐπίτρεψέ μου ὅμως νὰ σὲ ρωτήσω κάτι ἀκόμα πού θέλω, γιατί ἀλλιῶς θὰ μὲ θεωρήσεις χοντροκέφαλο καὶ βαρετὸ καὶ ἐνοχλητικό.

Α. Καθόλου, φίλε. Γιατὶ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία ἡ προθυμία, καὶ τὸ νὰ μιλήσω, ὅταν συκοφαντεῖται ἀπὸ κάποιον ἡ δόξα τοῦ Σωτήρα, ἀποτελεῖ δόξα.

Β. Αὐτὸς ὅμως, λένε, πού ἀπὸ σᾶς πιστεύεται ὁμοούσιος καὶ ἰσοδύναμος πρὸς τὸν Πατέρα, προσκυνεῖ μαζί μὲ μᾶς. Γιατὶ μιλώντας κάπου μὲ τὴ Σαμαρείτισσα γυναῖκα, λέγει· «Σεῖς προσκυνεῖτε αὐτὸ πού δὲν γνωρίζετε, ἐμεῖς προσκυνοῦμε αὐτὸ πού γνωρίζουμε, ὅτι δηλαδή ἡ σωτηρία ἔρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους»⁸. Ἀλλά, ὦ γενναῖοι, λένε, αὐτὸς πού συγκαταλέγεται μεταξὺ ἐκείνων πού προσκυνοῦν, πῶς μπορεῖ ἀκόμα νὰ ἔχει τὴ δόξα τῆς ὁμοουσιότητος καὶ νὰ θεωρηθεῖ ἴσος μὲ τὸν Πατέρα πού προσκυνεῖται, ἂν καὶ βέβαια θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ μὲ ἄλλον τρόπο, ὅτι παραχώρησε στὸν Πατέρα τὸ νὰ εἶναι ψηλότερα καὶ νὰ βρῖσκεται πιὸ πάνω ἀπὸ τὴ δική του φύση; Γιατὶ εἶπε· «Γιὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἢ τὴν ὥρα, δηλαδή τὴν ἔσχατη, δὲν γνωρίζει κανένας, οὔτε ἄγγελος στὸν οὐρανό, οὔτε ὁ Υἱός, παρὰ μόνο ὁ Πατέρας»⁹.

Α. Ὁ Υἱὸς δηλαδή, ἀντὶ Θεὸς εἶναι ὑπηρέτης, καὶ μαζί μὲ ἐκείνους πού δημιουργήθηκαν δι' αὐτοῦ συνομιλεῖ ἰσότημα γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ξαφνικά, σὰν ἀπὸ μηχανῆς, ἐμφανίζεται νὰ ἀγνοεῖ. Ἄραγε δὲν εἶναι αὐτὸ γελοῖο καὶ δὲν μοιάζει ἄριστα μὲ τὰ θεατρικὰ παιχνίδια; Γιατί, ἐὰν μὲ αὐτὲς τὶς χυδαιολογίες καὶ τοὺς ἀνθρώπινους συλλογισμοὺς φθάνουν σ' αὐτὸ τὸ ἔσχατο σημεῖο ἀπαιδευσίας, σὰν νὰ ἔχουν ἐγκαταστήσει τὸν νοῦ τους σὲ κάποιους βούρκους, δὲν θὰ ἀπαρνηθοῦμε τὴν εὐσομη γνώση τῶν ἱερῶν δογμάτων. Γιατί, καθὼς φαίνεται, μοιάζουν νὰ ἔχουν λησμονήσει ἐντελῶς, ἂν καὶ πολλές φορὲς διδάσκονται καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, ὅτι ὁ Λόγος, ὄντας Θεὸς καὶ ἔχοντας τὴ μορφή καὶ τὴν ἰσότητα πρὸς τὸν Πατέρα, ἐμφανίσθηκε σὰν ἐμᾶς, ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὸ

οὐκ ἐν εἴδει μόνῳ τῷ τῆς σαρκός, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος εἴτ' οὖν ἰδιώμασιν, εἴτ' οὖν ἑτεροίως ὀνομάσαι χρῆ.

Ἰδίωμα δὲ ἀνθρωπότητος τῆς Θεῷ κατεξευγμένης καὶ ζυγῷ δουλείας κατεσφιγμένης μεθ' ὑπακοῆς, ἢ προσκύνησις, καὶ μὴν 5 καὶ τὸ μὴ εἰδέναι, τίς ἢ ἐν Θεῷ βουλή τε καὶ σκέψις. «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;». Καὶ ὥσπερ ἐπεὶ τοιπέφηνε καθ' ἡμᾶς ὁ Λόγος, οὐκ ἄν, οἶμαι, φαίεν ἂν ὡς σεσάλευται τοῦ εἶναι Λόγος, μεταποιηθεὶς εἰς σάρκα τὴν ἀπὸ γῆς, οὕτω καὶ εἰπροσελήφθη τὸ ἀνθρώπινον, ἰδίον τε γέγονεν αὐτοῦ, τὸ λυποῦν 10 οὐδὲν ἐννοεῖν τε καὶ φράσαι, ὅτι πεφόρεκεν οἰκονομικῶς ὁμοῦ τῇ ἀνθρωπότητι τὰ αὐτῆς. Τουτὶ γὰρ αὐτὸ καὶ ὁ τῆς κενώσεως ἐξήτει λόγος. Οὐκοῦν ἢ ἀπογυμνούστων ἀναφανδὸν σαρκός τε ἅμα καὶ τῶν δι' αὐτὴν τὸν Λόγον, καὶ ἀναιρούστων εἰσάπαξ τὴν ὅλην οἰκονομίαν, καὶ Θεὸν ὄψονται καθαρῶς τὸν Υἱόν, ἢ εἰ τοῦτο κατα- 15 πεφρίκασιν ὡς ἀνόσιόν τε καὶ ἀπηχές, ἀνθρώτου λοιπὸν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος ἐπερυθριῶσι μέτροις, καὶ ἐπιτιμῶν ἐγνωῶσιν τοῖς ὅτι μάλιστα τῇ μετὰ σαρκός οἰκονομία πρεπωδεστάτοις; Καίτοι χρῆν δῆπου διανοεῖσθαι σοφῶς, ὅτι ὥσπερ Θεὸς ὢν φύσει καὶ ἐκ Θεοῦ πεφηνῶς, ἴδια ποιεῖται τὰ ἀνθρώπινα, οὕτω καὶ ἄνθρωπος 20 γεγωνώς, τὴν τῇ θεότητι πρέπουσαν τιμὴν τε καὶ δόξαν ὡς ἰδίαν ἔχει προσκυνεῖται γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανοῖς, καίτοι τὸ χρῆναι προσκυνεῖν, ὡς ἀνθρώπος τε καὶ Ἰουδαῖος οὐκ ἀτιμιάσας ὡς μικροπρεπές. «Ὅταν», γάρ, φησὶν, «εἰσαγάγῃ τὸν Πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει Καὶ προσκυνησάτω- 25 σαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Εἰ οὖν ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ τὸν ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Λόγον γεγεννησθῆναι φασί, ληροῦμεν ἡμεῖς κεκλήσθω καὶ Ἰουδαῖος καὶ ἔστω προσκυνητής. Εἰ δὲ εἰς λῆξιν ἤδη μανίας τὴν ἀνωτάτω διεληλακὸς αὐτοῖς τὸ ἐγχείρημα ταυτὶ φρονεῖν ἐλομένοις ἐξελέγχεται, διαβεβαιώσονται δὲ μᾶλλον, ὡς 30 ἠνίκα μὲν ἐπελάβετο σπέρματος Ἀβραάμ, ἀνέφυ δὲ κατὰ σάρκα καὶ ἐκ ῥίζης τῆς Ἰεσσαί, κεχηρημάτικε μὲν Ἰουδαῖος, γέγονε δὲ καὶ

10. Ἦσ. 40, 13 πρβλ. Α' Κορ. 2, 16.

11. Ἐβρ. 1, 16.

εἶδος τῆς σάρκας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἢ ὅπως ἀλλιῶς πρέπει νὰ τὰ ὀνομάσουμε.

Ἰδίωμα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἢ ὅποια εἶναι συζευγμένη μὲ τὸν Θεὸ καὶ σφιχτοδεμένη μὲ τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας καὶ τῆς ὑπακοῆς, ἀποτελεῖ ἢ προσκύνηση, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ γνωρίζει ποιά εἶναι ἡ θέληση καὶ ἡ σκέψη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ποιὸς γνώρισε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου, ἢ ποιὸς ἔγινε σύμβουλός του;»¹⁰. Καὶ ὅπως, ἐπειδὴ ὁ Λόγος ἔγινε σὰν ἡμᾶς, δὲν μποροῦν, νομίζω, νὰ ποῦν, ὅτι ἔπαψε νὰ εἶναι Λόγος, ἀφοῦ μεταβλήθηκε σὲ σάρκα γήινη, ἔτσι καί, μολονότι προσέλαβε τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο καὶ ἔγινε δικό του, τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἐννοοῦμε καὶ νὰ λέμε, ὅτι μαζὶ μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, φόρεσε κατ' οἰκονομία καὶ ὅσα ἀνήκουν σ' αὐτήν. Αὐτὸ ἄλλωστε ἐπεδίωκε καὶ ὁ λόγος τῆς κενώσεως. Ἐπομένως ἢ, ἀπογυμνώνοντας ὀλοφάνερα τὸν Λόγο ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ ὅλα ὅσα ἀνήκουν σ' αὐτήν καὶ ἀναιρώντας μὰ γιὰ πάντα ὅλη τὴν οἰκονομία, θὰ τὸν δοῦν καθαρὰ Θεό, ἢ, ἐὰν αὐτὸ τοὺς προκαλεῖ φρίκη, ἐπειδὴ εἶναι ἀνίερο καὶ ἀνάρμοστο, γιὰ ποιὸ λόγο κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ τὸν κατηγοροῦν, γι' αὐτὰ μάλιστα πού ἀποτελλοῦν τὰ πιὸ ταιριαστὰ στὴν ἔνσαρκη οἰκονομία; Ἐὰν καὶ βέβαια ἔπρεπε νὰ σκεφθοῦν μὲ σοφία ὅτι, ὅπως ὄντας κατὰ φύση Θεός, πού προῆλθε ἀπὸ Θεό, ἰδιοποιεῖται τὰ ἀνθρώπινα, ἔτσι καὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, διατηρεῖ ὡς δική του τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα πού ἀνήκει στὸν Θεό. Γιατὶ δὲν προσκυνεῖται μόνο πᾶνω στὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ στοὺς οὐρανοὺς, ἂν καὶ δὲν θέωρησε ἀτίμωση καὶ μικροπρέπεια τὸ νὰ προσκυνεῖ ὡς ἄνθρωπος καὶ Ἰουδαῖος. Γιατὶ λέγει· «Ὅταν παρουσιάζει τὸν Πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη, λέγει· Νὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»¹¹. Ἐὰν λοιπὸν λένε, ὅτι ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ κατάγεται ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Ἀβραάμ, τότε ἡμεῖς φλυαροῦμε, καὶ ἅς ὀνομάζεται καὶ Ἰουδαῖος καὶ ἅς εἶναι καὶ προσκυνητής. Ἐὰν ὅμως τὸ ἐπιχείρημα ἐκείνων πού προτιμοῦν νὰ τὸ πιστεύουν αὐτὸ ἀποδεικνύεται, ὅτι ἔχει φθάσει στὸ ὑψηλότερο σημεῖο μανίας, καὶ διαβεβαιωθοῦν ὀπωσδήποτε, ὅτι ὅταν ἦρθε νὰ βοηθήσει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, γεννήθηκε κατὰ σάρκα καὶ ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, καὶ ἄρα ὑπῆρξε καὶ Ἰουδαῖος καὶ ἔγινε καὶ προ-

προσκυνητής, ὡς ἄνθρωπος, τί μεθέντες ὡς ἔωλον τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον, ἐπ' αὐτὴν ἀναθρώσκουσι τὴν τοῦ Λόγου φύσιν, καὶ τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατακομίζουσι δυσσεβῶς ἐπὶ τὸ χρῆναι προσκυνεῖν γυμνῶς τε καὶ ἀπημφιεσμένως,
 5 καὶ εἰ μὴ νοοῖτο τυχὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ἤγουν ἐν ἡμῖν, οἷς, εἴπερ ἔλουντο προσκυνεῖν, οὐδεὶς ἂν οἶμαι γέγραπται περὶ αὐτοῦ, ὡς ὑφίξῃσειεν ἂν κατὰ γε τὸ ἀνθρώπινον καὶ τὴν ἀμείνω φύσιν, τουτέστι τὴν ἀγγελικὴν, καὶ τῆς ἐκείνων εὐκλείας νοοῖτ' ἂν ἠττηῆσθαι βραχύ;

10 B. Ἀληθές ἔφη γὰρ ὁ Παῦλος «Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἑστεφανωμένον».

A. Εἶτα τί μαθόντες, εἰπέ μοι, καίτοι τὴν ἀμείνω λαχόντες φύσιν οἱ τὴν ἄνω τρίβοντες πόλιν, καὶ ἀπλανῆ που πάντως καὶ
 15 ἀπαραλόγιστον παντελῶς τὴν ἐπὶ Θεῷ γνῶσιν πεπλουτηκότες, τὸν ἐν μείονι φύσει, καὶ κατόπιν ἤκοντα τῆς ἐνούσης εὐκλείας αὐτοῖς, ἐποιοῦντο προσκυνητόν, φράσαις ἂν, ὧ ἑταῖρε;

B. Καὶ μὴν καὶ τοῦτό γέ ἐστιν ἤδη σόν.

A. Οὐκοῦν, εἴπερ ἐστὶν ὁ αὐτός, ἐλάττων τε ἅμα καὶ ἐν τοῖς
 20 ἀσυγκρίτως ὑπερκειμένοις, ἀπονεμοῦμεν εὐκλινῶς τῇ μὲν ἀνθρωπότητι, χωροῦν ἐπ' αὐτὴν προεπόντως τὸ ἔλαττον· παρὰ πολὺ γὰρ ἀγγέλων ἢ ἀνθρώπου φύσις τῇ δὲ ὑπὲρ πάντα θεότητι, τὸ ὑπερκεῖσθαι τε καὶ ὑπεραίρειν τὰ γενητά, καὶ πάσης ἐπέκεινα λογικῆς οὐσίας, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου διάττειν οὐσιωδῶς.
 25 Εἰ δὲ δὴ καὶ δίχα σαρκός, καὶ οὐπω τοῖς καθ' ἡμᾶς οἷον ἐμπλακείς ὁ Λόγος, τό γε ἐν ἐλάττοσι κείσθαι καὶ αὐτῶν ἂν εἰκότως ἀποφέροιο τῶν ἀγγέλων, μείων μὲν ἔσται τῶν ἰδίων κτισμάτων, καὶ πρὸς γε τούτῳ προσκυνητής, οὐδὲν ἐπαμύνοντος ἢ ὑπερδικοῦντος ἔτι τοῦ παρ' ἡμῶν λόγου. Εἰ δὲ δὴ ταυτὶ φάναι τε καὶ

σκυνητής, ὡς ἄνθρωπος, γιατί, ἀντιπαρερχόμενοι τὸ μυστήριον τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας σὰν κάτι χωρὶς σημασία, ἀνεβαίνουν ψηλὰ στὴν ἴδια τὴ φύσιν τοῦ Λόγου, καὶ μὲ τρόπο ἀσεβῆ κατεβάζουν αὐτὸν ποὺ εἶναι ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα, στὸ νὰ πρέπει νὰ προσκυνεῖ ἀπογυμνωμένος ἀπὸ τὸ θεϊκὸ μεγαλεῖο, ἀφοῦ μάλιστα δὲν νοοῦνταν σὰν ἐμᾶς ἢ μαζὶ μὲ μᾶς, μὲ τοὺς ὁποίους ἂν ἤθελαν νὰ προσκυνήσουν, δὲν θὰ τοὺς κατηγοροῦσε, νομίζω, κανένας, ἀλλὰ ἡ πράξις τους θὰ ἦταν ἄξια ἐπαίνου καὶ θὰ προκαλοῦσε κάθε χαρὰ; Ἡ μήπως δὲν εἶναι γραμμένο γι' αὐτόν, ὅτι θὰ μειωθεῖ κάπως ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύσιν του, καὶ θὰ μειωθεῖ κατὰ τι ἀπὸ τὴν ἀνώτερη φύσιν, δηλαδὴ τὴν ἀγγελικὴν, καὶ ἀπὸ τὴ δόξα ἐκείνων;

Β. Εἶναι ἀλήθεια· γιατί ὁ Παῦλος εἶπε· «Βλέπουμε ὅμως τὸν Ἰησοῦ, ποὺ ἔγινε γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἕξαιτίας τοῦ πάθους τοῦ θανάτου, νὰ εἶναι στεφανωμένος μὲ δόξα καὶ τιμὴ»¹².

Α. Ἐπειτα, πές μου, τί ἔπαθαν, ἂν καὶ ἔλαχαν τὴν ἀνώτερη φύσιν αὐτοὶ ποὺ κατοκοῦν στὴν οὐράνια πόλη καὶ εἶχαν ὀπωσδήποτε σταθερὴ καὶ τελείως ἀπαράλλακτη τὴ γνώσιν τοῦ Θεοῦ, νὰ προσκυνοῦν ἐκείνον ποὺ βρίσκεται σὲ κατώτερη φύσιν καὶ ἔρχεται μετὰ ἀπὸ τὴ δόξα ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτούς; Θὰ μποροῦσες νὰ μοῦ πεῖς, φίλε;

Β. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἤδη δικό σου ἔργο.

Α. Λοιπὸν, ἐὰν ὁ ἴδιος εἶναι κατώτερος καὶ συγχρόνως βρίσκεται ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι, τότε θὰ ἀπονέμουμε μὲ σεβασμὸ στὴν ἀνθρώπινη φύσιν του τὸ κατώτερο ποὺ ταιριάζει σ' αὐτήν, ἀφοῦ ἡ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πολὺ κατώτερη ἀπὸ τὴ φύσιν τῶν ἀγγέλων, καὶ στὴν ἀνώτερη ὅλων θεότητα θὰ ἀπονέμουμε τὸ ὅτι βρίσκεται πιὸ πάνω καὶ ψηλότερα ἀπὸ τὰ κτιστά, καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία του βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε λογικὴ οὐσία καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα ποὺ ὑπάρχει. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Λόγος καὶ χωρὶς τὴ σάρκα καὶ προτοῦ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὰ δικά μας, βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ κατώτερα ὄντα καὶ διαφέρει ὅπως εἶναι φυσικὸ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους, τότε θὰ εἶναι κατώτερος καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ κτίσματα, καὶ ἐπὶ πλέον θὰ εἶναι καὶ προσκυνητής, καὶ δὲν βοηθᾶ καθόλου, οὔτε δικαιώνεται πιά ὁ λόγος μας. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ τὸ νὰ τὸ λέμε

φρονεῖν, δυσσεβές τε ἅμα καὶ σφαλερώτατον, μείων δέ, ὅτι καὶ ἄνθρωπος, ἔψεταιί που πάντως ἐκεῖνο νοεῖν προσκνητηῆς γάρ, ὅτι καὶ ἄνθρωπος, καίτοι Θεός ὢν φύσει, καὶ ἐν ἰσῶ τῷ Πατρὶ πρὸς ἀπάντων προσκνυόμενος. Ἔφη μὲν γάρ που Θεός, δι' ἐνὸς
5 τῶν προφητῶν, «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται». Ὁμοούσιον δὲ τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εὖ μάλα τιθεῖς ὁ θεσπέσιος Παῦλος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ γεγεννηκότος εἰδῶς τὸ γεγεννημένον, «Ἐν τῷ ὀνόματι», φησίν, «Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ
10 καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».

B. Ἀλλὰ ναί, φασί, συμπροσκνυόμενον μὲν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εὐρήσομεν, προσκνυόντα δὲ αὐτῷ, ὡς τετιμημένον, καὶ τίς κατὰ φύσιν ἐστὶν οὐκ ἠγνοηκότα· τὴν μὲν γάρ τῶν γεννητῶν ὑπε-
15 ρανέχει φύσιν, ἔστι δὲ οὐκ ἐν οἷς ὁ Πατήρ.

A. Ξένιον οὖν ἄρα καὶ μισθὸν ἀρετῆς τὴν τῆς θεότητος δόξαν ἀποκεκέρδακεν ὁ Υἱός, καὶ τὸ προσκνυεῖσθαι δεῖν, οὐκ ἀξίωμα φύσεως ἰδικῆς, ἀλλ' ἐν ψιλοῖς καὶ μόνοις διεκληρώσατο τοῖς θελήμασι τοῦ Πατρὸς.

20 B. Οὕτως οἴονται καὶ φασιν.

A. Εἶτα ὁπότε καὶ ὅπως κατενένευκε τῷ Υἱῷ τὴν προσκνήνησιν ὁ Πατήρ, ἐκδείξειαν ἄν οὐ γάρ που τοῦτο ἐροῦσιν, ὡς ὅτι ἂν ἔλοι-
το δοξάζειν αὐτοί, ψῆφος ἂν εἶη τοῦτο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς

B. Προστέταχε, φασί, τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις προσκνυεῖν αὐτόν.
25 Τί γὰρ ἕτερον ἢ τοῦτο αὐτὸ κατασημήνειεν ἄν, τό, «ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν Πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· Καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ»;

A. Ἄρ' οὖν, ὅτι προστέταχε μὲν ὁ Πατήρ, προσκνυεῖσθαι δεῖν ἀκριβῶς τὸν Υἱὸν ἐγνώκασι, καταρνήσονται γε μὴν, ὅτι τῷ
30 Μονογενεῖ τὸ πρωτότοκος ἐπενηνεγμένον κατὰ γε τὸν τῆς ἀνθρωπότητος τρόπον, συνεισκεκόμικεν ἀναγκαίως τὸ καὶ εἰσποίη-

13. Ἦσ. 45, 23-24. πρβλ. Ρωμ. 14, 11.

14. Φιλ. 2, 10-11.

15. Ἐβρ. 1, 6.

καὶ νὰ τὸ πιστεύουμε εἶναι ἀσεβὲς καὶ συγχρόνως πολὺ ἐσφαλμένο, καὶ εἶναι κατώτερος, ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος, τότε ἀπομένει νὰ σκεφτοῦμε καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ εἶναι καὶ προσκυνητὴς, ἀφοῦ εἶναι καὶ ἄνθρωπος, ἂν καὶ κατὰ φύσιν εἶναι Θεὸς καὶ προσκυνεῖται ἰσότημα πρὸς τὸν Πατέρα ἀπὸ ὅλα. Γιατὶ εἶπε κάποιος ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα ἑνὸς προφήτη· «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ἀληθινός, λέγει ὁ Κύριος, καὶ μπροστὰ μου θὰ γονατίσει κάθε γόνατο καὶ κάθε γλῶσσα θὰ μὲ δοξολογήσει»¹³. Καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, θεωρώντας τὸν Υἱὸ ὁμοούσιον πρὸς τὸν Πατέρα καὶ γνωρίζοντας ὅτι αὐτὸ πού γεννήθηκε ἔχει τὴ δόξα ἐκείνου πού τὸ γέννησε, λέγει· «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ γονατίσει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα»¹⁴.

Β. Ναί, λένε, θὰ βροῦμε βέβαια τὸν Υἱὸ νὰ προσκυνεῖται μαζί μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν προσκυνεῖ, ἐπειδὴ εἶναι τιμημένος, καὶ γνωρίζει ποιὸς εἶναι κατὰ φύσιν. Γιατὶ ξεπερνᾷ τὴ φύσιν τῶν κτιστῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἴσος πρὸς τὸν Πατέρα.

Α. Ἔρα λοιπὸν ὁ Υἱὸς κέρδισε τὴ δόξα τῆς θεότητος ὡς κάτι ξένο καὶ ὡς ἀμοιβὴ τῆς ἀρετῆς του, καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ προσκυνεῖται, δὲν ἀποτελεῖ ξεχωριστὸ ἀξίωμα τῆς φύσεώς του, ἀλλὰ τὸ ἔλαβε μὲ κληρὸ ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ καὶ μόνο θελήματα τοῦ Πατέρα.

Β. Ἔτσι νομίζουν καὶ αὐτὸ λένε.

Α. Ἐπειτα θὰ πρέπει ν' ἀποδείξουν πότε καὶ μὲ ποιὸν τρόπο παρεχώρησε ὁ Πατέρας τὴν προσκύνηση στὸν Υἱό. Γιατὶ δὲν φαντάζομαι νὰ ποῦν, ὅτι ὅταν θέλουν αὐτοὶ νὰ τὸν δοξάζουν, αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα.

Β. Πρόσταξε, λένε, τοὺς ἀγίους ἀγγέλους νὰ τὸν προσκυνοῦν. Γιατὶ τί ἄλλο μπορεῖ νὰ σημαίνει, παρὰ μόνο αὐτό, ὁ λόγος, «Ὅταν παρουσιάζει τὸν Πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη, λέγει· Καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»¹⁵;

Α. Ἔρα λοιπὸν, ὅτι ὁ Πατέρας πρόσταξε ὅτι πρέπει νὰ προσκυνεῖται ὁ Υἱὸς τὸ γνωρίζουν σωστά, καὶ θὰ ἀρνηθοῦν ὅτι τὸ ὄνομα πρωτότοκος, δοσμένο στὸν Μονογενῆ σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ, συνυπονοεῖ ἀναγκαστικά, ὅτι πρέπει νὰ πιστεύουν πῶς καὶ ἡ

τον εἶναι δοκεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ; Πότε γάρ, εἶπέ μοι, πρωτότοκος,
 ἢ ὅτε γέγονεν ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς; Εἰ μὲν οὖν ὁμογενῆς τε ἡμῖν
 καὶ ἀδελφός τὴν φύσιν καὶ πρὸ σαρκὸς ἦν ὁ Λόγος, τί μὴ τοῦτο
 ὑπάρχειν ἐν ἀρχαῖς, ἀλλ' ἐν ἐσχάτοις καιροῖς γεγενῆσθαι λέγεται;
 5 πῶς δ' ἂν νοοῖτο Μονογενῆς, ὁ τῇ κτίσει συντεταγμένος; Ἐπειδὴ
 δὲ οὐκ ἐνδοιαστόν, μᾶλλον δὲ ἀληθῶς τε καὶ ἀραρότως ἔχον, ὡς ἐν
 ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς πέφηνεν ἄνθρωπος, διὰ τε τοῦτο
 Πρωτότοκος, ἐπακτὴν ἔχει τὴν δόξαν, καὶ τὸ προσκυνεῖσθαι δεῖν,
 ἐπετηνεγμένον. Εἰ δὲ μὴ οὕτως ἔχειν οἴονται κατὰ σφᾶς, ἀναγ-
 10 καῖος αὐτοὺς περιτρέψει λόγος εἰς ἀκαλλῆ τε καὶ ἔκτοπον ἠλιθιό-
 τητα λογισμῶν. Φαίη γὰρ ἂν, οἶμαι, τίς, Εἰ, ἐπεὶ τοι γέγονεν ἄν-
 θρωπος, Πρωτότοκος διὰ τοῦτο, καιρὸς δὲ οὗτος αὐτῷ τοῦ προ-
 σκυνεῖσθαι δεῖν, ὅτε δὴ μάλιστα κεκενωῦσθαι λέγεται, πρὸς εὐκλεί-
 ας μὲν ἔσται τῆς ἀήθους αὐτῷ, τῆς κενώσεως ὁ καιρὸς, πρεσβύτε-
 15 ρον δὲ τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ σμικροπρεπές τε καὶ ἀκλεές, ὅτε καὶ
 ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων, ὡς γέγραπται, πρὸς
 τὴν οὕτω καταβεδλημένην κατέθορε φύσιν, φημί δὴ τὴν ἀνθρωπί-
 νην. Ἄλλ' εἴπερ ἦν ἀκλεῆς καὶ τοῦ προσκυνεῖσθαι μακράν, τί μα-
 θόντα τὰ Σεραφίμ, ἐν τῷ τῆς θεότητος θάκῳ καθίζοντα τὸν Υἱόν,
 20 ἐν κύκλῳ περιεστᾶσιν, ὕμνοις καὶ δοξολογίαις καταγεραίροντα,
 καὶ Κύριον Σαβαώθ ὀνομάζοντα, πλήρη τε εἶναι λέγοντα τὸν τε
 οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν τῆς δόξης αὐτοῦ; Ποίας γὰρ δόξης ἀνάπλε-
 ως ἦν ὁ οὐρανός, εἰ τὸ προσκυνεῖσθαι μετὰ Πατρὸς εἰσδέχεται
 μόλις, ὅτε πέφηνε καθ' ἡμᾶς; Ἐσοῦσε δὲ γράφοντος Ἐσδρα τοῦ
 25 σοφοῦ· «Πᾶσα ἡ γῆ τὴν ἀλήθειαν καλεῖ, καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτὴν
 εὐλογεῖ, καὶ πάντα τὰ ἔργα σεῖεται καὶ τρέμει». Καίτοι τοῦ μακα-
 ρίου Δαβὶδ ἀνακεκραγὸτος ἐναργῶς περὶ τοῦ τῶν ὄλων κατεξου-
 σιάζοντος Θεοῦ, «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν
 τρέμειν». Ὁ τοίνυν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ κεκληῆσθαι
 30 Πρωτότοκος, τοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀξιώμασιν ὑπάρχων
 ἐκπρεπής, πῶς ἂν ἐν μείοσι κατὰ τι γοῦν ὄλως, ἢ ἐν οἷς ὁ Πατήρ;

16. Ἦσ. 6, 3.

17. Ἐσδρας Γ' 4, 36.

18. Ψαλμ. 103, 32.

δόξα του εἶναι ἐπίκτητη; Γιατί, πές μου· πότε ὀνομάσθηκε πρωτότοκος· μήπως τότε πού βρέθηκε μεταξύ πολλῶν ἀδελφῶν; Ἐάν λοιπόν ὁ Λόγος ἦταν τοῦ ἰδίου γένους μέ μᾶς καί ἀδελφός κατὰ φύση καί πρὶν ἀκόμα νά σαρκωθεί, τότε γιατί δέν ἦταν πρωτότοκος ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ λέγεται ὅτι θὰ γίνει στοὺς ἔσχατους καιρούς; Καί πῶς θὰ μπορούσε νά νοεῖται Μονογενής, αὐτὸς πού εἶναι συνδεδεμένος μέ τὴν κτίση; Ἐπειδὴ ὅμως δέν εἶναι ἀμφίβολο, ἀλλὰ εἶναι σωστό καί σίγουρο, ὅτι κατὰ τοὺς ἔσχατους καιρούς τοῦ αἰῶνα ἔγινε ἄνθρωπος, καί γι' αὐτὸ λέγεται Πρωτότοκος, τότε ἔχει ἐπίκτητη τὴ δόξα, καί ἐπιπρόσθετο τὸ ὅτι πρέπει νά προσκυνεῖται. Ἐάν ὅμως πιστεύουν ὅτι, σύμφωνα μέ αὐτοὺς, δέν εἶναι ἔτσι, ἀναγκαστικὰ ὁ λόγος τους ἐκτρέπεται σὲ ἄχαρη καί παράδοξη ἠλιθιότητα συλλογισμῶν. Γιατί, νομίζω, πῶς θὰ πεῖ κάποιος· Ἐάν, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, καί γι' αὐτὸ εἶναι καί Πρωτότοκος, καί ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο πρέπει νά προσκυνεῖται, ὅταν ἀκριβῶς λέγεται ὅτι ταπεινώθηκε, ὁ καιρὸς τῆς κενώσεώς του θὰ εἶναι καιρὸς ἀσυνήθιστης γι' αὐτὸν δόξας, καί ἡ μικρότητα καί ἀδοξία τῆς ἐνανθρώπησης θὰ εἶναι πρεσβύτερη, ἀφοῦ, ἐνῶ εἶχε τὴ μορφὴ καί ἰσότητά πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπως ἔχει γραφεῖ, κατέβηκε στὴν τόσο κατώτερη φύση, ἐννοῶ τὴν ἀνθρώπινη. Ἀλλά, ἐάν ἦταν ἀδοξος καί μακριὰ ἀπὸ τοῦ νά προσκυνεῖται, τί ἔπαθαν τὰ Σεραφίμ, καί ἐνῶ ὁ Υἱὸς καθόταν στὸν θρόνο τῆς θεότητος, τὸν περικύκλωναν καί τὸν ἐξυμνοῦσαν μέ ὕμνους καί δοξολογίες, καί ὀνομάζοντάς τον Κύριον τῶν Δυνάμεων, ἔλεγαν ὅτι ὁ οὐρανὸς καί ἡ γῆ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὴ δόξα του¹⁶; Μὲ ποιά δόξα ἦταν γεμᾶτος ὁ οὐρανός, ἐάν τὸ δικαίωμα νά προσκυνεῖται τὸ δέχθηκε μόλις ἔγινε σάν ἐμᾶς; Ἄκου ὅμως καί τὸν σοφὸ Ἔσδρα πού γράφει· «Ὀλόκληρη ἡ γῆ ἐπικαλεῖται τὴν ἀλήθεια, καί ὁ οὐρανὸς αὐτὴν εὐλογεῖ, καί ὅλα τὰ ἔργα σείονται καί τρέμουν»¹⁷. Ἄν καί βέβαια ὁ μακάριος Δαβὶδ φωνάζει καθαρὰ γιὰ τὸν Θεὸ πού ἐξουσιάζει τὰ πάντα· «Αὐτὸς πού ρίχνει τὸ βλέμμα του στὴ γῆ καί τὴν κάνει νά τρέμει»¹⁸. Αὐτὸς λοιπόν πού πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησης του καί πρὶν νά ὀνομάζεται Πρωτότοκος, ἦταν προικισμένος μέ τὰ ἀξιώματα τοῦ Θεοῦ καί Πατέρα, πῶς εἶναι δυνατόν νά εἶναι γενικὰ κατώτερος σέ κάτι ἀπὸ τὸν Πατέρα;

B. Ἔστω, φησί, κατὰ τὸ αὐτῷ σοι δοκοῦν, ὅτε γέγονε Πρωτότοκος, τοτηνικάδε καὶ προσκυνεῖσθαι προστέτακται, μὴ οὐχὶ δὸν αὐτῷ τὸ χρῆμά ἐστι παρὰ τοῦ Πατρὸς;

*A. Ἄλλ' οὐχ ἁπλῶς εἰ δοτόν, ἀλλὰ πηνίκα δοτόν εὖ μάλα
5 κατασκεπτέον, ὅτε δηλαδὴ καὶ πρωτότοκος ὡς πρὸς ἀδελφότητα τὴν πρὸς ἡμᾶς καθιγμένος Τουτί γάρ, οἴμαί που, δηλοῖ τό, πρωτότοκος*

B. Οὕτω φημί

*A. Εἶτα πρέποι ἄν, εἰπέ μοι, τῇ ἀνθρώπου φύσει, νοουμένη
10 καθ' ἑαυτήν, τοῦθ' ὅπερ ἐστί, τὸ ἐν τάξει τε καὶ μέτρῳ Θεοῦ προσκυνεῖσθαι δεῖν;*

B. Ἦκιστά γε.

*A. Ὁρθῶς εὖ, ὦ ἑταῖρε. Μόνη γάρ ἄν ἰδικῶς ..... Οὐκοῦν, ὅτε τῶν ἰδίων ὑψωμάτων κατέθορεν ὁ Υἱός, καὶ οὐχ ἄρπαγμὸν
15 ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, τὸ τῇ φύσει δοῦλον καὶ τὸ ἀναγκαίως προσκυνοῦν οἰκειωσάμενος σχῆμα, προσκεκύνηκε μεθ' ἡμῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀνέφικτον παντελῶς, καὶ λογισμοῦ τοῦ καθήκοντος ἐκπεφοιτηκός, τὸ μὴ ἐν ταῖς τοῦ Πατρὸς εὐκλείαις ὄρασθαι περιφανῆ τὸν ἐξ αὐτοῦ πεφηνότα Υἱόν, καὶ εἰς γέγονεν ἐν σαρκί, διὰ
20 τῆς τοῦ Πνεύματος δαδουχίας, μυσταγωγεῖται λοιπὸν τὸ ἀπ' αὐτῷ μυστήριον ὁ οὐρανός, τουτέστιν ἡ τῶν ἁγίων ἀγγέλων πληθύς, καὶ ὡς πρωτότοκον ἀναδειγμένον, καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς τὸν μονογενῆ καὶ ὁμόθρονον τῷ Πατρί, προσκυνεῖν ἐπετάττετο, οὐκ εἰς πρῶτας εἰσβολὰς τῆς τοιαύσδε δόξης ἀνακομίζοντος αὐτὸν τοῦ
25 Πατρὸς, οὔτε μὴν ὡς ἀτριβές τι καὶ ἄηθες ἀπονέμοντος τὴν προσκύνησιν, ἀλλὰ τὸ αἰεὶ τε καὶ ἐξ ἀρχῆς αἰώνων πρὸς αὐτῶν προσκυνούμενον, καὶ ἐν σαρκὶ γεγονότα προσκυνητὸν ἀποφαίνοντος Οὐκοῦν (ἀνακομίσω γάρ αὐθις εἰς τὸ ἀπαρχῆς τὸν λόγον) προσκεκύνηκεν ὁ Υἱός, ὅτε καὶ Πρωτότοκος καὶ ἐν τῷ τῆς δουλείας
30 πέφηνε σχήματι, ὅθεν δὴ μάλιστα διαμάθοι τις ἂν τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ φύσιν ὑπεροχῆς τὸ ἀξίωμα. Εἰ γὰρ τῷ τῆς δουλείας σχήματι πρέποι ἂν μόνῳ τὸ προσκυνεῖν, τίνι τῶν ὄντων ἀσυμφανές*

Β. Ἔστω, λέγει, ὅπως ἐσὺ πιστεύεις, ὅταν ἔγινε Πρωτότοκος, τότε δόθηκε ἐντολή νὰ προσκυνεῖται. Μήπως δὲν εἶναι δοσμένη ἀπὸ τὸν Πατέρα σ' αὐτὸν ἢ τιμὴ νὰ προσκυνεῖται;

Α. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ σκεφθοῦμε ἀπλῶς ἂν εἶναι δοσμένο, ἀλλὰ πότε ἀκριβῶς δόθηκε, ὅταν δηλαδὴ ὑποβιβάσθηκε σὲ πρωτότοκο ὡς ἀδελφὸς μὲ μᾶς. Γιατὶ αὐτὸ ἀκριβῶς, νομίζω, σημαίνει τὸ πρωτότοκος.

Β. Συμφωνῶ.

Α. Ἐπίσης πές μου, εἶναι σωστό, ὅταν ἡ ἀνθρώπινη φύση νοεῖται καθ' ἑαυτήν, αὐτὸ δηλαδὴ πὺ εἶναι, νὰ πρέπει νὰ προσκυνεῖται, ὅπως ταιριάζει στὴ τάξη καὶ στὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ;

Β. Κάθε ἄλλο βέβαια.

Α. Πολὺ σωστά, φίλε. Γιατὶ ἡ προσκύνηση αὐτὴ (ταιριάζει μόνο στὴ θεία φύση). Ἐπομένως, ὅταν ὁ Υἱὸς κτέθηκε ἀπὸ τὰ δικά του ὕψη, καὶ δὲν θεώρησε τὴν ἰσότητα μὲ τὸν Θεὸ ὡς εὐκαιρία πρὸς ἀρπαγὴ¹⁹, ἀφοῦ προσέλαβε αὐτὸ πὺ ἀπὸ τὴ φύση του ἦταν δουλικό, καὶ ἔλαβε καὶ τὴ μορφή ἐκείνου πὺ ἀναγκαστικὰ προσκυνεῖ, τότε προσκύνησε καὶ αὐτὸς μαζί μὲ μᾶς. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν τελείως ἀδιανόητο καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε λογικὴ, τὸ νὰ μὴ ἐμφανίζεται ἐνδοξος μέσα στὴ δόξα τοῦ Πατέρα ὁ Υἱὸς πὺ εἶχε προέλθει ἀπὸ αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν εἶχε σαρκωθεί, γι' αὐτὸ μὲ τὴ λαμπαδηφορία τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδάσκεται τὸ σχετικὸ μ' αὐτόν μυστήριον ὁ οὐρανός, δηλαδὴ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ παίρνει τὴν ἐντολὴ νὰ προσκυνεῖ τὸν Μονογενῆ καὶ σύνθρονον τοῦ Πατέρα, ἀνυψωμένον ὡς πρωτότοκον μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν, χωρὶς νὰ τὸν εἰσάγει γιὰ πρώτη φορὰ στὴ δόξα αὐτὴ ὁ Πατέρας, οὔτε νὰ τοῦ ἀπονέμει τὴν προσκύνηση σάν κάτι τὸ ἀπλησίαστο καὶ ἀσυνήθιστο, ἀλλὰ δείχνοντας ὅτι, αὐτὸ πὺ ἦταν προσκυνητὸ ἀπὸ αὐτοὺς πάντοτε καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἔξακολουθοῦσε νὰ εἶναι προσκυνητὸ καὶ ὅταν σαρκώθηκε. Λοιπὸν (θὰ ξαναφέρω τὸ λόγο πάλι στὴν ἀρχή) ὁ Υἱὸς προσκύνησε ὅταν ἔγινε Πρωτότοκος καὶ ἐμφανίσθηκε μὲ τὴ μορφή δούλου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ κατανοήσει τὸ ἀξίωμα τῆς κατὰ φύσιν ὑπεροχῆς πὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν. Γιατὶ, ἐφόσον ἡ προσκύνηση ταιριάζει μόνο στὴ μορφή τοῦ δούλου, σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν εἶναι φανερό

ἔστι, τὸ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐλεύθερον κάλλος; Ὅτι δὲ μυσταγωγίας τῆς παρὰ τοῦ Πνεύματος καὶ αὐτοὺς λέγοντες δεδεῆσθαι τοὺς οὐρανοὺς, οὐ τὴν τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐξυβριουῖμεν φύσιν, ἀλλὰ ταῖς θεαῖς ἐπόμενοι Γραφαῖς, καὶ εἰς τουτονὶ μενουῖμεν τὸν
 5 λόγον, πληροφορήσει γράφων ὁ Παῦλος, ἵνα γνωρισθῇ νῦν καὶ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν καὶ πρὸς γε τούτω φησὶ καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδός, «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες,
 10 ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης. Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης; Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνεβίω σκυλεύσας τὸν ἄδην, καὶ καταργήσας τὸν θάνατον ὁ Χριστός, ἀναθέοντι λοιπὸν εἰς τὸ ἄνω καὶ παλινδρομεῖν ἐθέλοντι πρὸς τὸν ἐν
 15 τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα, διανοιγνύναι μὲν ἡ τάχος αὐτῷ τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς διεκελεύετο πύλας, τὸ Πνεῦμά που πάντως τὸ ἐνηχοῦν ἐν αὐτοῖς, καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσι τὸν ἐν σαρκὶ πεφηνότα Θεὸν παρεδείκνυ, λέγον «Κύριος τῶν δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης».

20 *Β* Ἄραρεν οὖν, ὅτι προσκεκύνηκε μὲν ὡς ἄνθρωπος, καίτοι Θεὸς ὢν φύσει. Φαίης δ' ἂν ὅτι, καθάπερ ἐγῶμαι, ὡς τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ἐφαρμόσαμεν ἂν τά γε εἰκότα φρονεῖν ἡρημένοι, καὶ τὸ μὴ εἰδέναι λέγειν αὐτὸν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ἐκεῖνην.

25 *Α*. Φαίην ἂν, ἴσθι τοι, κατερυθριάσας οὐδέν. Πλεῖστος ὅσος ἡμᾶς οὐκ ἀδασανίστων ἐννοιῶν, μονονουχὶ καὶ ὀφρῦσιν αὐταῖς διανεύων ἐσμός, δυσχερείας ἀπάσης ἐψιλωμένην, καὶ ἀμαξιτὸν ὥσπερ τινὰ διαστείχειν κελεύει τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν. Εἴη γὰρ ἂν, οἶμαί που, τοῖς τῆς κενώσεως μέτροις οὐκ ἀσύμβατον τὸ τῆς
 30 ἀγνοίας σμικροπρεπές, οὐχὶ τῆς τοῦ Λόγου φύσεως ἴδιον μειονέκτημα, καθὸ νοεῖται Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς. Ἡ γὰρ οὐχὶ ταυτὶ δὴ σοὶ δοκῶ καταθρῆσαι σοφῶς;

Β. Πάνυ μὲν οὖν.

20. Ἐφεσ. 3, 10-11.

21. Ψαλμ. 23, 9-10.

22. Ψαλμ. 23, 10.

τὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐλεύθερο κάλλος, ὅτι ὅμως, λέγοντας ὅτι ἀκόμα καὶ αὐτοὶ οἱ οὐρανοὶ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τῆ μυσταγωγία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἐξυβρίζουμε τὴ φύσιν τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἀλλὰ ἐπιμένουμε σ' αὐτὸν μας τὸν λόγο ἀκολουθώντας τις ἅγιες Γραφές, μᾶς τὸ πληροφορεῖ ὁ Παῦλος γράφοντας· «Γιὰ νὰ γνωρισθεῖ τώρα στίς ἀρχές καὶ στίς ἐξουσίες στὰ ἐπουράνια, διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν προαιώνιο σκοπὸ, τὸν ὁποῖο πραγματοποίησε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας»²⁰. Ἀλλὰ μαζὶ μ' αὐτὸν καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς λέγει· «Σηκῶστε τις πύλες σας, ὧ ἄρχοντες, καὶ γίνετε ψηλότερες σεῖς οἱ αἰώνιες πύλες, γιὰ νὰ περάσει ὁ Βασιλιάς τῆς δόξας, Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Βασιλιάς τῆς δόξας, Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτὸς εἶναι ὁ Βασιλιάς τῆς δόξας»²¹. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε, ἀφοῦ ἀπογύμνωσε τὸν ἄδη καὶ κατάργησε τὸν θάνατο, ἐπιστρέφοντας πάλι ἐπάνω καὶ θέλοντας νὰ ἐπανέλθει πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα, τὸ Πνεῦμα πού ὁπωσδήποτε διαλαλοῦσε σ' αὐτές, διέτασσε νὰ ἀνοίξουν ὅσο γρηγορότερα γίνεται γιὰ χάρι του οἱ οὐράνιες πύλες, καὶ παρουσίαζε στίς οὐράνιες δυνάμεις τὸν Θεὸ πού εἶχε σαρκωθεί, λέγοντας· «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλιάς τῆς δόξας»²².

Β. Συνάγεται λοιπόν, ὅτι προσκύνησε ὡς ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἦταν Θεὸς κατὰ φύσιν. Θὰ μπορούσες ὅμως νὰ πεῖς, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅτι, ὅπως ἐφαρμόσαμε στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως αὐτὰ πού εἶναι εὐλόγο νὰ πιστεύουμε, ἔτσι νὰ ἐρμηνεύσουμε καὶ τὸν λόγο του, ὅτι αὐτὸς δὲν γνωρίζει τὴν ἡμέρα καὶ τὴν ὥρα ἐκείνη.

Α. Θὰ τὸ ἔλεγα, πιστεψέ με, χωρὶς καθόλου νὰ διστάσω. Ἐνα ὀλόκληρο πλῆθος ἀπὸ ἠλεγμένες ἔννοιες κάνοντας νεῦμα μὲ τὰ ἴδια τους τὰ φρούδια, μᾶς προτρέπει νὰ βαδίσουμε τὴν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε δυσκολία, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀμαξιτὴ ὁδὸ, τὴν πιστὴ σ' αὐτό. Γιατί, νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστο μὲ τὰ μέτρα τῆς κενώσεως ἢ μικροπρέπεια τῆς ἀγνοίας, καὶ ὄχι ἰδιαίτερο μειονέκτημα τῆς φύσεως τοῦ Λόγου, ἀφοῦ εἶναι Λόγος καὶ Σοφία τοῦ Πατέρα. Ἡ μήπως σοῦ φαίνομαι ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ βλέπω κατὰ τρόπο σοφὸ;

Β. Καὶ πολὺ μάλιστα.

A. Τίς γὰρ ἡμᾶς βωμολόχος οὕτω καὶ δὴ καὶ πανούργως ἐξυφασμένος ἀνατείσειεν ἂν λόγος, ἐννοεῖν ἐλέσθαι καὶ φρονεῖν, ὡς ἠγγόνῃκέ τι τῶν ἐν Θεῷ κεκρυμμένων ὁ Μονογενῆς, εἴπερ ἐστὶν ἀληθῶς κατὰ τὰς Γραφάς, σοφία καὶ βουλή τοῦ Πατρὸς;

5 *B. Ἀνατείσειεν ἂν οὐδεὶς, τὸν γε ὡς ἀληθῶς νουνεχῆ.*

A. Οὐ γάρ, ὡ³ φιλότης, ψευδοεπήσειεν ἂν οὔτι που καὶ ὁ σοφὸς ἡμῖν γράφων Παῦλος «Ὡσπερ γὰρ οὐδεὶς οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ
10 *Θεοῦ».*

B. Παντάπασι μὲν οὖν.

A. Οἶδεν οὖν ἄρα τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ κεκρυμμένον ἢ ἀσυμφανές;

B. Οἶδε· πῶς γὰρ οὐ;

15 *A. Εἴπερ οὖν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἴδιον τοῦ Υἱοῦ, πῶς ἀγνοήσει τι τῶν ἐν Θεῷ κεκρυμμένων, ἴδιον ἔχων αὐτὸς τὸ Πνεῦμα, τὸ πάντα εἶδος τὰ ἐν τῷ Πατρὶ; καίτοι λέγοντος ἀκούω σαφῶς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, «Ἐτι πολλὰ ἔχω ὑμῖν λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς*
20 *ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει, λαλήσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἔμου λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν».* ³ *Ἀρά σοι σαφὲς τὸ παροισθέν ἐστὶ λόγιον, καὶ προσδέδορκας, ὅτι Πνεῦμα μὲν ἀληθείας κατανόμασε τὸν Παράκλητον; ἔφη γε μὴν ὡς πρόεισιν ἐκ Πατρὸς, ἴδια πάντα*
25 *δεικνὺς ἑαυτοῦ τὰ τοῦ Πατρὸς.*

B. Ἄριστα ἔφης.

A. Τὸ δὲ δὴ μάλιστα καταγέλαστον ἀληθῶς καὶ διεπτυσμένην εἰκότως τῶν διεναντίας ἀποφαῖνον τὴν δόξαν οὐδὲν ἦττον ἂν τις καὶ διὰ τούτου μάθοι. Τὸ γὰρ ἀγνοεῖν οἶεσθαι τὸ οὕτω

22α. Α' Κορ. 1, 24.

23. Α' Κορ. 2, 11.

24. Ἰω. 16, 13.

A. Ποιός δηλαδή λόγος είναι τόσο χυδαῖος, και μάλιστα διατυπωμένος με τόσο πανούργο τρόπο, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ μᾶς πείσει νὰ προτιμήσουμε νὰ ἐννοοῦμε και νὰ πιστεύουμε, ὅτι ὁ Μονογενῆς ἀγνοοῦσε κάτι ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ, σύμφωνα με τὶς Γραφές, εἶναι πραγματικά σοφία και βουλή τοῦ Πατέρα^{22α};

B. Κανένας λόγος δὲν μπορεῖ νὰ μεταπείσει τὸν πραγματικά μυαλωμένον.

A. Καὶ βέβαια, φίλε μου, δὲν ψεύδεται καθόλου ὁ σοφὸς γιὰ μᾶς Παῦλος γράφοντας· «Ὅπως κανένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν γνωρίζει τὰ τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ μόνο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι μέσα του, ἔτσι και κανένας δὲν γνωρίζει τὰ τοῦ Θεοῦ, παρὰ μόνο τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»²³.

B. Ἀσφαλῶς καθόλου.

A. Ἄρα λοιπὸν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ γνωρίζει τὰ τοῦ Θεοῦ, και τίποτε δὲν εἶναι σ' αὐτὸ κρυφὸ ἢ μὴ φανερό;

B. Τὰ γνωρίζει· πῶς δηλαδή ὄχι;

A. Ἐφόσον λοιπὸν τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα εἶναι και τοῦ Υἱοῦ, πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἀγνοεῖ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀπόκρυφα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔχει δικό του τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο γνωρίζει ὅλα ὅσα ὑπάρχουν μέσα στὸν Πατέρα; Ἄν και βέβαια ἀκούω νὰ λέγει καθαρὰ στοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Ἐχω ἀκόμα πολλὰ νὰ σᾶς πῶ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖτε πρὸς τὸ παρὸν νὰ τὰ βαστάξετε. Ὅταν ὅμως ἔρθει ἐκεῖνος (ὁ Παράκλητος), τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, θὰ σᾶς ὀδηγήσει σὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια· γιατί δὲν θὰ μλήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ θὰ σᾶς πει ὅσα θὰ ἀκούσει, και θὰ σᾶς ἀναγγεῖλλει αὐτὰ πού πρόκειται νὰ συμβοῦν. Ἐκεῖνος θὰ με δοξάσει, γιατί θὰ πάρει ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι δικό μου και θὰ σᾶς τὸ ἀναγγεῖλλει»²⁴. Ἄραγε σοῦ εἶναι σαφές τὸ ρητὸ πού ἀναφέρθηκε, και εἶδες ὅτι ὀνόμασε τὸν Παράκλητο Πνεῦμα ἀλήθειας, γιατί εἶπε ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιὰ νὰ δείξει, ὅτι ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικά του.

B. Τὰ εἶπες πολὺ σωστά.

A. Ἐκεῖνο ὅμως πού εἶναι πραγματικά πολὺ καταγέλαστο και φανερώνει ὅτι εἶναι εὐλόγα κατάπτυστη ἢ δοξασία τῶν ἀντιθέτων, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πληροφορηθεῖ ἐξίσου και ἀπὸ αὐτό. Τὸ νὰ νομί-

βραχὺ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντα τε καὶ ἀπαστράψαντα Λόγον, τὸ ἀπαύγασμα, τὴν εἰκόνα, τὸν τῆς ὑποστάσεως χαρακτῆρα λαμπρόν, τὸν ἰσοκλεᾶ καὶ ὁμόθρονον, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι, καθὰ γέγραπται, ὅσην 5 ἂν αὐτοῖς καὶ μάλα εἰκότως τὴν τῆς εἰσάπαν ἀβελτηρίας ἐμπούσειε δόξαν;

B. Ὡς πλείστην ὅσην.

A. Ἀλλ' οὐδ' ἂν αὐτὸν οἶμαι πού τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν ὑγιατὴν οἰκείαν ἀνασώσασθαι δόξαν, εἴπερ ἠγνόηκέ τι κατὰ τὸ ἀλη- 10 θὲς ἢ βουλή καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ.

B. Σύμφημι, ὡς ἅπας τις οὖν, ὅπερ ἂν εἰδείη τυχόν, εἴσεται πού πάντως, οὐ δίχα βουλής καὶ σοφίας τῆς ἑαυτοῦ.

A. Εὐγε, ᾧ φιλοτήτης πρόποι γάρ ἂν οὐχ ἑτέρως ἢ ᾧδε φρονεῖν, τοὺς τῆς ἀληθείας ὑπασπιστάς Παρέντες δὴ οὖν, τὸ περι- 15 τοῖς ἔτι καὶ μακροῖς ἐνδιατριβέσθαι λόγοις, ἐπ' ἐκεῖνο ἴωμεν. Ἔθος τῷ Σωτῆρι Χριστῷ τοιόνδε τι δοῶν ἐπὶ τοῖς ἀγίοις μάλιστα μαθηταῖς· εἰ διαπνυθάνοιτό τι τῶν, ὅσα ἐστὶ φιλομαθείας μὲν ἔχοντα δόξαν, ὑψηλοτέρας γε μὴν ἐρεῦνης ἀπηλλαγμένα, χαρίζεσθαι τὴν ἀφήγησιν, καὶ ἐξακριβοῦν ὅτι μάλιστα πειραῖσθαι λε- 20 πτώως εἰ δὲ δὴ τι βούλοιντο τῶν ἐπέκεινα μέτρου τοῦ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς περιπτώως ἀναμαθεῖν, καταστέλλειν ἡσυχῇ καὶ μεταπείθειν εὖ μάλα πολυπραγμονεῖν ἐλέσθαι τὰ προεπωδέστερα, καὶ δοῶν ἐπὶ τούτῳ, τὰς δι' ὧνπερ ἂν γένοιτο περιφανεῖς, καὶ ἐκπρεπεστάτην ἔχοντες τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν φαιδρότητα παρὰ Θεῷ. Ἐλομέ- 25 νους τοιγαροῦν οὐκ οἶδ' ὅπως, τὰ ὑπὲρ μέτρον οἰκετικὸν ἐρέσθαι τε καὶ ἀναμαθεῖν, ἠρεμεῖν ἀναπείθει, λογισμοῖς ἀναγκαίοις ἐκδυσωπῶν, ὅτι μήτε ἀγγέλοις ἀπεκάλυψεν ὁ Πατήρ, μηδ' ἂν αὐτῷ τῷ Υἱῷ καθίστη γνώριμον, εἴπερ τις εἶη ψιλός, καὶ κατ' αὐτοὺς ἄνθρωπος ἐπὶ γῆς, καὶ οὐκ ἔχων φύσει τὸ εἶναι Θεός. Ἐγκεκλιμένους 30 δέ που καὶ ἐνεστηκόσιν εἰς τὸ δεῖν ἀναμαθεῖν, οἴονεί πως ἤδη καὶ ἐπιτιμᾶ, λέγων· «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ

ζεται ὅτι ἀγνοεῖ τὸ τόσο μικρὸ πρᾶγμα ὁ Λόγος πού βλάστησε καὶ ἔλαμψε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἡ ἀκτινοβολία, ἡ εἰκόνα καὶ ἡ λαμπρὴ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως, ὁ ἰσότημος καὶ σύνθρονος, αὐτὸς στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως, ὅπως ἔχει γραφεῖ²⁵, πόση ἄραγε δόξα θὰ μπορούσε, καὶ πολὺ εὐλόγα, νὰ προκαλέσει σ' αὐτοὺς γιὰ τὴ μωρία τους;

B. Πάρα πολὺ μεγάλη.

A. Ἀλλά, νομίζω, ὅτι οὔτε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας καὶ Θεὸς θὰ διέσωζε τὴ δόξα του, ἐὰν ἡ βουλή καὶ ἡ σοφία του ἀγνοοῦσε πραγματικά κάτι.

B. Συμφωνῶ, ὅτι ὁ καθένας, αὐτὸ πού τυχόν γνωρίζει, δὲν τὸ γνωρίζει χωρὶς τὴ βουλή καὶ τὴ σοφία του.

A. Εὖγε, φίλε μου· γιατί οἱ ὑπερασπιστὲς τῆς ἀλήθειας ἔτσι πρέπει νὰ πιστεύουν καὶ ὄχι ἀλλιῶς. Ἀφήνοντας λοιπὸν τὸ νὰ καταγινόμαστε μὲ περιττὲς καὶ μακρόσυρτες συζητήσεις, ἄς ἔρθουμε σὲ ἐκεῖνο. Ὁ Σωτὴρας Χριστὸς συνήθιζε νὰ ἐνεργεῖ κάτι τέτοιο ἰδιαίτερα μάλιστα στοὺς ἅγιους μαθητὲς του· ὅταν τὸν ρωτοῦσαν μὲ ἐπιμονὴ νὰ μάθουν κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἀπέβλεπαν στὴν ἱκανοποίηση τῆς φιλομάθειάς τους, καὶ ὄχι στὴ βαθύτερη ἔρευνα τοῦ πράγματος, τότε τοὺς χάριζε τὴν ἀπάντηση καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς τὸ ἐξηγήσει ἀναλυτικά. Ἐὰν ὅμως ἤθελαν νὰ μάθουν κάτι πέρα ἀπὸ τὰ δικά τους μέτρα καὶ περιττό, τότε τοὺς συγκρατοῦσε καὶ τοὺς ἔπειθε νὰ προτιμοῦν νὰ ἐρευνοῦν αὐτὰ πού ἔπρεπε, καὶ νὰ ἐνεργοῦν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν ἔνδοξοι καὶ νὰ ἔχουν κοντὰ στὸν Θεὸ τὴ λαμπρότατη χαρὰ πού προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Ὅταν λοιπὸν θέλησαν, δὲν ξέρω πῶς, νὰ ρωτήσουν καὶ νὰ μάθουν αὐτὰ πού ἦταν πάνω ἀπὸ τὸ μέτρο τοῦ ὑπηρέτη, ἱκετεύοντας μὲ τους ἀναγκαίους συλλογισμούς, τοὺς ἔλεγε, ὅτι ὁ Πατέρας οὔτε στοὺς ἀγγέλους τὸ ἀποκάλυψε, οὔτε στὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ τὸ ἔκανε γνωστό, ἐφόσον ἦταν ἓνας ἀπλός, σύμφωνα καὶ μ' αὐτούς, ἄνθρωπος πάνω στὴ γῆ, καὶ δὲν εἶχε ἀπὸ τὴ φύση του τὴν ιδιότητα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὅμως βρίσκονταν κάπου καὶ ἐπέμεναν ὅτι πρέπει νὰ μάθουν, ἐπιτιμῶντας τους κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς λέγει· «Δὲν εἶναι δική σας ὑπόθεση νὰ γνωρίζετε τοὺς χρόνους ἢ τοὺς καιροὺς πού ὄρισε ὁ Πατέρας μὲ τὴ

Πατήρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, ἐν τε Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς».

5 Ὁρᾶς, ὅπως ἤκιστα μὲν δεῖν πολυπραγμονεῖν ἐπιτάττει τὰ ὑπὲρ σφᾶς αὐτοῦς, μετακομίζει δὲ ὥσπερ ἐπὶ τὸν ἐν χερσὶ τε καὶ πρεπωδέστερον; δρᾶν γὰρ τοῦτο ἔθος αὐτῶ· καὶ γοῦν τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν προσεκόμιζόν ποτε τῶν ἱερῶν ἀρτίως ἐκθέοντι περιβόλων οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, εἶτα δόξαις Ἰουδαϊκαῖς κατα-
10 κολουθοῦντες ἔτι, φιλομαθείας ὑπόθεσιν ἐποιοῦντο τὸν ἄρρωστον, καὶ δὴ καὶ ἔφασκον, «Ραββί, τίς ἡμαρτεν, οὗτος, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῆ;». Ἐπειδὴ δὲ κομιμάτων ἤπτοντο θείων, καὶ τὸ οὕτως ἀστιβῆς καὶ δυσέφικτον ἀνθρώποις, κατατρανοῦσθαί σφισιν αὐτοῖς καὶ πέρα τοῦ πρόποντος ἰόντες ἐξελιπά-
15 ρουν, μεθίστη πάλιν αὐτοῦς ἐπὶ τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ οἰκετικά, καὶ τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον γνώσεως ἀπεσόβει καὶ φιλεργίας ἔχεσθαι μᾶλλον, καὶ ἀγαθῶν σπουδασμάτων μετεπαίδευσε, λέγων, «Οὔτε οὗτος ἡμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῆ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῶ. Ἡμᾶς δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντος
20 ἡμᾶς, ἕως ἡμέρα ἐστίν· ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι». Ἀκούεις, ὅπως ἀνηρηκῶς τὴν δόξαν ὡς ἀκαλλῆ καὶ ταῖς Ἰουδαίων ἀμαθίαις πρεπωδεστέραν, τὸ χρῆναι μᾶλλον ἀγαθοεργεῖν, τῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐννοιῶν ἀνθελέσθαι κελεύει, τῇ θείᾳ που πάντως ἀπονέμων φύσει, τὸ εἰδέναι μόνη καὶ καθ'
25 ἑαυτὴν ἅπερ ἂν ἔλοιτο πληροῦν.

B. Εὐ λέγεις

A. Οὐκοῦν οὐχ ἑτέρως διακεισόμεθα, φρονοῦντες ὀρθῶς, ἢ ὅτι, καὶ εἰ μεθ' ἡμῶν ἀγνοῆσαι λέγεται τι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' οὖν, ἐπεὶ περ ἐστὶ Θεός, οἶδε πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, δι'
30 οὗ καὶ μεθ' οὗ τῶ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

26. Πράξ. 1, 7-8.

27. Ἰω. 9, 2.

28. Ἰω. 9, 3-4.

δική του ἔξουσία, ἀλλὰ θὰ λάβετε δύναμη ὅταν θὰ ἔρθει ἐπάνω σας τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ θὰ γίνετε μάρτυρές μου στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἰουδαία καὶ τὴ Σαμάρεια, καὶ μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς»²⁶.

Βλέπεις, ὅτι τοὺς διατάζει ὅτι πρέπει νὰ ἐρευνοῦν πολὺ λίγο ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, καὶ τοὺς μεταφέρει, κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτὸ πού εἶναι στὸ χέρι τους καὶ ταιριάζει σ' αὐτούς; Γιατὶ αὐτὸ συνήθιζε ἐκεῖνος νὰ κάνει. Κάποτε, ὅταν οἱ θεσπέσιοι μαθητές, ὀδηγώντας τὸν ἐκ γενετῆς τυφλό, πού μόλις ἔβγαινε ἀπὸ τὸν ἱερό ναό, καὶ ἀκολουθώντας ἀκόμα τὶς Ἰουδαϊκὲς ἀντιλήψεις, ἔκαναν ἀντικείμενο φιλομάθειας τὸν ἄρρωστο καὶ ρώτησαν, «Διδάσκαλε, ποιὸς ἁμάρτησε, αὐτὸς ἢ οἱ γονεῖς του, ὥστε νὰ γεννηθεῖ τυφλός;»²⁷, ἐπειδὴ καταπιάνονταν μὲ θεϊκὲς ἀποφάσεις καὶ ἐκλιπαροῦσαν νὰ ἐξηγηθεῖ σ' αὐτοὺς αὐτὸ πού ἦταν ἀπροσπέλαστο καὶ δυσνόητο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ προχωροῦσαν πολὺ πέρα ἀπὸ ἐκεῖ πού ἔπρεπε, τοὺς μετέφερε πάλι στὸ νὰ προτιμοῦν νὰ πιστεύουν ὅσα ἀνήκουν στοὺς ὑπηρέτες, καὶ ἀποτρέποντάς τους ἀπὸ τὴ γνώση πού ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τοῦ ἀνθρώπου, τοὺς δίδαξε νὰ ἀφοσιώνονται περισσότερο στὴ φιλοπονία καὶ σὲ ἀγαθὲς ἐνασχολήσεις, λέγοντας· «Οὔτε αὐτὸς ἁμάρτησε, οὔτε οἱ γονεῖς του, ἀλλὰ γιὰ νὰ φανερωθοῦν μέσω αὐτοῦ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ πρέπει νὰ κάνω τὰ ἔργα ἐκείνου πού με ἔστειλε, ὅσο εἶναι ἡμέρα· θὰ ἔρθει νύχτα, ὅποτε κανένας δὲν θὰ μπορεῖ νὰ ἐργασθεῖ»²⁸. Ἀκοῦς πῶς, ἀφοῦ ἀπέκρουσε τὴν ἀντίληψη ὡς χυδαία καὶ ταιριαστὴ στὴν ἀμάθεια τῶν Ἰουδαίων, ὀρίζει ὅτι πρέπει μᾶλλον, ἀντὶ γιὰ τὶς ἐννοίες πού ξεπερνοῦν τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, νὰ προτιμοῦν νὰ κάνουν ἀγαθὲς πράξεις, ἀποδίδοντας ἀποκλειστικὰ στὴ θεία φύση τὸ νὰ γνωρίζει μόνο αὐτὴ καὶ αὐτὴ ἢ ἴδια νὰ κάνει αὐτὰ πού θέλει;

Β. Τὰ λὲς πολὺ ὠραῖα.

Α. Ἦρα λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ σκεπτόμαστε ἀλλιῶς, ἐὰν πιστεύουμε σωστά, παρὰ μόνο ὅτι, καὶ ἐὰν ἀκόμα λέγεται ὅτι ὡς ἄνθρωπος μαζί μὲ μᾶς ἀγνόησε κάτι, ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι Θεός, γνωρίζει ὅλα τὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο ἀνήκει ἢ δόξα στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

*Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν.*

*A. Πόνων ἀγαθῶν ὁ καρπὸς εὐκλεῆς ἀνακεκραγὸτος τινὸς τῶν σοφῶν, καὶ τοῖς ὅτι μάλιστα φιλεργεῖν εἰωθόσι μονονουχί κατεπάδοντος, ἀποψηφιῖ τοῦ λόγου τὸ ἀληθές, ἢ κατακροτήσεις ἐπαίνοις, ὡς ἄριστά τε καὶ ὀρθῶς ἐκτεπειημένον; Τὸ γὰρ τοι χρῆ-
5 ναι τληπαθεῖν, ἁγιοπρεπές, ὡς Ἑρμεία.*

B. Ὡδε ἔχει.

*A. Ἄγε δὴ οὖν, ἐπ' αὐτὸ δὴ τὸ λοῖσθον ἰόντες τοῦ πόνου, προθυμίαις μὲν ταῖς τελεωτάταις ἀναδησώμεθα τὴν ὀσφύν, ἐνδυσάμενοι δὲ τῆς δικαιοσύνης τὸν θώρακα, καὶ τὴν τομωτάτην τοῦ Πνεύ-
10 ματος ἀναλαβόντες μάχαιραν, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ, καὶ τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, καθὰ γέγραπται, ταῖς τῶν ἑτεροδοξούντων τερθρείαις ἀνδρωδῶς ἀντεξάγωμεν, οἱ νοῦν τε καὶ γλῶτταν τὴν ἀναιδῆ καταθήγουσι τὸ θεῖον αὐτὸ περιυβρίζοντες Πνεῦμα, καὶ τὸν τῶν ἀσθενεστέρων καταληϊζονται νοῦν, γνώσεως μὲν τῆς ἀπλανοῦς τε
15 καὶ ἀληθοῦς ἀποφέροντες, ἐνιέντες δὲ ὡσπερ τοῖς τῆς ἀπωλείας δόθροις, καὶ τῆς σφῶν αὐτῶν ἀσυνεσίας τὸν ἰὸν ἐκχέοντες, καίτοι νόμου μὲν διηγορευκός τοῦ διὰ Μωσέως, «Ἄνθρωπος ὃς ἂν πατάξῃ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου καὶ ἀποθάνῃ, θανάτῳ θανατούσθω». Χριστοῦ γε μὴν ἐναργῶς καὶ ἀναφανδὸν εἰρηκότος, «Ὅς
20 εἴαν οὖν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης».*

B. Πάμμεγα καὶ δύσοιστον ἀληθῶς τῶν τοιούτων τὸ κρίμα.

1. Ἐφ. 6, 16.

2. Λευίτ. 24, 17.

3. Ματθ. 18, 6.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Ζ΄.

Γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα,
ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύσιν.

A. Κάποιος ἀπὸ τοὺς σοφοὺς, ἀπὸ ἐκείνους μάλιστα τοὺς πολὺ φιλόπονους, φωνάζει, σὰν νὰ ψάλλει καταπραϊντικά, ὅτι ὁ καρπὸς τῶν καλῶν κόπων εἶναι δοξασμένος. Ἐσὺ, Ἑρμεία, ἀπορρίπτεις τὴν ἀλήθεια τοῦ λόγου αὐτοῦ, ἢ τὴν ἐπικροτεῖς μὲ ἐπαίνους, ἐπειδὴ εἶναι ἄριστα καὶ σωστὰ διατυπωμένη; Γιατὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ πάσχει κανεὶς ὑπομονητικὰ εἶναι κάτι πού ταιριάζει στοὺς ἁγίους.

B. Ἔτσι εἶναι.

A. Ἐμπρὸς λοιπόν, φθάνοντας στὸ τελευταῖο σημεῖο τοῦ κόπου, ἂς ζώσουμε τὴ μέση μας μὲ ὄση προθυμία γίνεται, καὶ ἀφοῦ φορέσουμε τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ πάρουμε στὰ χέρια μας τὸ κοφτερὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹, ἂς ἐπιτεθοῦμε μὲ ἀνδρεία στὶς τερατολογίες τῶν ἑτεροδόξων, ὁ ὅποιοι ἀκονίζουν καλὰ τὸν νοῦ καὶ τὴν ἀναιδῆ γλῶσσα τους, βρίζοντας τὸ ἴδιο τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ καταληστεύουν τὸν νοῦ τῶν πιὸ ἀδύνατων πνευματικῶν, ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τὴν σταθερὴ καὶ ἀληθινὴ γνώση, καὶ ρίχνοντάς τους κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς βόθρους τῆς ἀπώλειας καὶ χύνοντας μέσα τους τὸ δηλητήριον τῆς δικῆς τους ἀπερισκεψίας, μολονότι ὁ νόμος μέσω τοῦ Μωϋσέως ὀρίζει, «ὅποιος χτυπήσει κάποιον ἄνθρωπο καὶ πεθάνει αὐτός, νὰ τιμωρεῖται μὲ θάνατον»², καὶ ὁ Χριστὸς ὀλοφάνερα καὶ ἀνεπιφύλακτα εἶπε· «Ἐκεῖνος πού θὰ σκανδαλίσει ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀσήμαντους αὐτοὺς πού πιστεύουν σὲ μένα, συμφέρει σ' αὐτὸν νὰ κρεμαστεῖ ἀπὸ τὸν λαιμό του μιὰ μυλόπετρα καὶ νὰ καταποντισθεῖ στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας»³.

B. Πραγματικὰ εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ ἀφόρητο τὸ κρίμα τῶν

Ἐμπαροινουῦντες γὰρ ἀδελφοῖς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν ἀσθενοῦσαν τὴν συνείδησιν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνουσι. Τίς δὲ ἄρα καὶ τουτοισὶ λόγος;

A. Ἀλογία μὲν οὖν τὸ χρῆμα, καὶ εἰ λέγοιτο πρὸς αὐτῶν δόξα 5 τε καὶ λόγος, ἃ φρονεῖν ἐγνώκασι. Φαίην δ' ἂν ὡς ἡδιστά γε φιλοπευστοῦντί σοι· οἱ μὲν γὰρ εἰς ἀχάλινον ἀπονενευκότες θράσος καὶ γυμναῖς ἤδη πως ταῖς ἀναιδεΐαις χρώμενοι, κτιστόν τε καὶ γενητὸν τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμά φασιν. Ἔτεροι δὲ αὖ, τὸ παχὺ τῆς δυσφημίας οἶονεὶ πως ἀπολεπτύνοντες, ἐπερυθριῶσι μὲν που 10 κατὰ τὸ εἶκός τῆδε τῆ δόξῃ, διατορνεύοντες δὲ πρὸς ἀστειοτέραν πλάνησιν τὸν ἐπ' αὐτῷ λόγον, Θεὸν μὲν οὐκ εἶναί φασιν, οὐσίας δὲ τῆς ἀνωτάτω κατακομίζοντες ἀμαθῶς, μονοειδές τε εἶναι πιστεύουσι, καὶ ἰδίαν τινὰ καὶ μέσσην ἀποτεμέσθαι φύσιν, ἢ μήτε εἰς λῆξιν τὴν ἀνωτάτω ἤκει, καὶ τὸ ὑπερκεῖσθαι πολὺ τὸ τῆς κτί- 15 σεως μέτρον διέλαχέ τε καὶ ἐκληρώσατο.

B. Καὶ τίς ἂν εἴη λοιπὸν ἢ τοιάδε φύσις, ἢ μήτε Θεὸς ἐστι, μήτε μὴν κτίσις; Τὸ μεσολαβοῦν γὰρ οἶμαι παντελῶς οὐδέν. Μία γὰρ ἡ τελεωτάτη μεταξὺ διαφορὰ, διωστᾶσα ταῖς φύσεσι Θεὸν τε καὶ κτίσιν, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἔν γε τοῖς εἶναι πεπιστευμένοις, ἢ ὅτι 20 ταυτὶ καὶ μόνῃ καταθρήσαι τις ἂν. Ἡ πέρα τι τούτων αὐτὸς ὅτι χρὴ προσίεσθαι διανοῆ;

A. Ἦκιστα μὲν οὖν, ὃ ἑταῖρε· πάντα γὰρ δι' Υἱοῦ πεποιῆσθαι φησιν ἡ θεόπνευστος Γραφή· ὥστε, εἴ τι τῶν ὄντων τῶν πάντων ἀπονοσφίζοιτο φυσικῶς, διαδιράσκει ἂν καὶ τὸ ἐπὶ τῷ πεποι- 25 ῆσθαι μικροπρεπές, φύσεως δὲ τῆς ἰδίας ὑπεροχῆ, Θεὸς ὑπάρχον γνωρίζεται· ἀπολισθήσειε δ' ἂν οὗτι που τὰ ληθοῦς ἡμῖν καὶ τὸ ἔμπαλιν. Εἰ γὰρ μήτι Θεὸς κατὰ φύσιν, ἔσται που πάντως ἐν γενη- τοῖς. Ἡ τοίνυν ἀνακομιζόντων ὑψοῦ τὸ θεῖόν τε καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἀσυναφές οὐσιωδῶς ὁμολογούντων τῆ κτίσει, ἢ τῶν ἀνω- 30 τάτω καὶ ὑπερτάτων αὐτὸ κατασύροντες θρόνων, καταλογιζέσθων

ἀνθρώπων αὐτῶν. Γιατί, φερόμενοι σὰν μεθυσμένοι σὲ ἀδελφούς, καὶ χτυπώντας τὴν ἀδύνατη συνείδησή τους, ἁμαρτάνουν στὸν Χριστό. Ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ κάνουν αὐτὸ;

Α. Τὸ πρῶγμα εἶναι παραλογισμὸς, ἂν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς λέγονται σκέψη καὶ λόγος αὐτὰ πού πιστεύουν. Θὰ σοῦ πῶ ὅμως πολὺ εὐχαρίστως, ἀφοῦ ρωτᾷς νὰ μάθεις. Ἄλλοι λοιπὸν ἀπὸ αὐτούς, ἔχοντας φτάσει σὲ ἀχαλίνωτο θράσος καὶ χρησιμοποιοῦντας ἤδη πολλὴ ἀπροκάλυπτη ἀναίδεια, λένε ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι κτιστὸ καὶ δημιουργημένο. Ἄλλοι πάλι, ἀπὸ ντροπῆ, ὅπως εἶναι φυσικό, θέλοντας νὰ ἀπολεπτύνουν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ μέγεθος τῆς βλασφημίας αὐτῆς, καὶ ἐπεξεργαζόμενοι τὸν λόγο τους, γιὰ νὰ κάνουν τὴν πλάνη τους πιὸ κομψή, λένε ὅτι Θεὸς βέβαια δὲν εἶναι, ἀλλὰ τοποθετώντας το κατὰ τρόπο ἀμαθῆ πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν ὑπέρτατη οὐσία, πιστεύουν ὅτι εἶναι ἓνα ξεχωριστὸ εἶδος καὶ ἀποτελεῖ μὴ ἰδιαιτέρη καὶ μεσαία φύση, ἣ ὁποία δὲν ἀνήκει στὴν ὑπέρτατη τελειότητα, ἀλλὰ ἔλαχε τὸ προνόμιο νὰ εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὸ μέτρος τῆς κτίσεως.

Β. Καὶ ποιὰ μπορεῖ λοιπὸν νὰ εἶναι ἡ φύση αὐτή, ἣ ὁποία οὔτε Θεὸς εἶναι, οὔτε κτίση; Γιατί νομίζω, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο. Γιατί μία εἶναι ἡ τελειώτατη διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν, ἣ ὁποία κάνει νὰ ξεχωρίζουν ὡς πρὸς τὴ φύση τους τὸν Θεὸ καὶ τὴν κτίση, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο σ' αὐτὰ πού πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχουν, παρὰ αὐτὰ καὶ μόνο θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παρατηρήσει. Ἡ μήπως ἐσὺ σκέπτεσαι, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πρέπει κάτι νὰ ὑπάρχει;

Α. Καθόλου βέβαια, φίλε μου· γιὰτι ὅλα, λέγει ἡ θεόπνευστη Γραφή, ἔγιναν διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἔτσι, ἐὰν κάποιος ἀπὸ τὰ δημιουργήματα ξεχωρίζει ὡς πρὸς τὴ φύση ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, ἀποφεύγει καὶ τὴν ταπείνωση τῆς δημιουργίας, καὶ λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς τῆς φύσεώς του ἀναγνωρίζεται ὅτι εἶναι Θεός. Ἄλλὰ γιὰ μᾶς δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ἀντίθετο. Γιατί, ἐὰν δὲν εἶναι Θεὸς κατὰ φύση, τότε ὅπωςδήποτε θὰ ἀνήκει στὰ κτίσματα. Ἡ λοιπὸν τοποθετοῦν τὸ θεῖο καὶ ἅγιο Πνεῦμα ψηλὰ καὶ ὁμολογοῦν ὅτι εἶναι ἄσχετο κατὰ τὴν οὐσία πρὸς τὴν κτίση, ἢ, κατεβάζοντάς το ἀπὸ τοὺς ἀνώτατους καὶ ὑπέρτατους θρόνους, τὸ κατατάσσουν μεταξὺ τῶν κτισμάτων.

ἐν γενητοῖς. Τόπος γὰρ ἢ λόγος φύσεως ἡμῖν ἑτέρας οὐδεὶς παρεισ-
 βέβληκε μεταξύ, τὸ πρὸς ἄμφω συγγενὲς ἀρνούμενος. Τὸ γὰρ τοι
 φάναι μονοειδὲς τὸ Πνεῦμα, καὶ δόξαν ἀνάπτειν αὐτῷ τὴν ἐπὶ
 τῷδε δοκεῖν, πῶς οὐχ ἕωλον παντελῶς, καίτοι πλείστων ὄσων ἡμῖν,
 5 καὶ εἰ τελοῖεν ἐν κτίσμασι, τὸ μονοειδὲς ἐχόντων ἐφ' ἑαυτοῖς; Εἷς
 γὰρ ἥλιος καὶ μία σελήνη· γῆ δὲ οὐχ ἑτέρα παρὰ τὴν οὖσαν· μία δὲ
 αὖ καὶ ἡ παντὸς ὕδατος φύσις, τὸ μονοειδὲς ἀποσώζουσα, κἂν εἰ
 ταῖς ποιότησιν ἔποιτο τὸ παρηλλάχθαι δοκεῖν. Ἀμαθίας οὖν ἄρα
 καὶ μειρακιώδους ἐπίκλημα φρενός, τὸ καταχρυσοῦν οἷεσθαί
 10 τινος, καὶ ταῖς εἰς λῆξιν εὐκλείαις στεφανοῦν, ταῖς οὕτω ψυχραῖς
 εὐρεσιολογίαις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τοῖς τῆς κτίσεως μέτροις
 ἐγκατακλείειν ἀποτολμᾶν, οὐκ ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς διεσχοι-
 σμένον, καὶ ἀνεστηκὸς αὐτῆς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ Πατήρ, καὶ
 μὴν καὶ ὁ Υἱός, ἀλλ' εἰς ὀκλάζουσάν τε καὶ ὑφιζάνουσαν φύσιν,
 15 καὶ τόπον οὐδένα παντελῶς ἐν γε τοῖς οὖσιν εὐρίσκουσαν, ἀνο-
 σίως ἐκβεβιασμένον.

B. Τί οὖν εἰ λέγοιεν, Ποῦ Θεὸς ὠνόμασται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον;

*A. Εἴρηται δὲ ὅποι καὶ ὑπὸ τοῦ, λέγε, τοῖς πεποιημένοις ὁμο-
 20 γενές, τὸ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένον καὶ συναριθμούμενον, καὶ
 εἰς πίστιν τῆς μιᾶς καὶ ὑπὲρ πάντα θεότητος συνεισδεδειγμένον;
 Ἡ οὐχ ὧδε μυσταγωγεῖν τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις κεκέλευκεν ὁ
 Σωτήρ; «Πορευθέντες», γὰρ, φησί, «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,
 βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
 25 ἁγίου Πνεύματος». Τοιγάρτοι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν πεπι-
 στευκότων ἤρετό τινος· «Εἰ Πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαν-
 τες». Ἀποφησάντων δὲ τοῦτο ἐκείνων καὶ ἀναφανδὸν εἰρηκότων
 «Ἄλλ' οὐδὲ εἰ Πνεῦμα ἅγιον ἔστιν ἠκούσαμεν», ἐπετίμα λέγων
 «Εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε;» οὐκ ἐν καλῷ γενέσθαι τὴν πίστιν εἰδώς,
 30 οὔτε μὴν ἀρτίως ἔχειν δύνασθαί ποτε, εἰ μὴ πρᾶττοιο τελείως εἰς
 Θεὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν ὁμολο-
 γίαν ἐκφέρουσα. Οὕτω παρέδωσαν οἱ ἀπαρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπη-*

Γιατί ἀνάμεσά τους δὲν ἔχει παρεμβληθεῖ κανένας χῶρος ἢ λόγος φύσεως διαφορετικῆς, ὃ ὁποῖος νὰ ἀποκλείει τὴ συγγένεια καὶ πρὸς τὰ δύο αὐτά. Γιατί τὸ νὰ λένε, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρο εἶδος, καὶ νὰ νομίζουν ὅτι μὲ αὐτὸ τοῦ ἀποδίδουν δόξα, πῶς δὲν εἶναι τελείως μάταιο, ἀφοῦ καὶ πάρα πολλοὶ ἀπὸ μᾶς, ἂν καὶ ἀνήκουν στὰ κτίσματα, ἔχουν στὸν ἑαυτό τους τὸ ἰδιαιτέρο εἶδος; Ὁ ἥλιος, γιὰ παράδειγμα, εἶναι ἓνας καὶ ἡ σελήνη ἐπίσης μία, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη γῆ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴ ἐδῶ. Μία ἐπίσης εἶναι ἡ φύση ὅλων τῶν ὑδάτων, τὰ ὅποια διατηροῦν τὸ ἰδιαιτέρο εἶδος τους, ἂν καὶ μὲ τὴν ποιότητά τους δείχνουν ὅτι εἶναι διαφορετικά. Ἐπειὶ λοιπὸν εἶναι κατηγορία ἀμάθειας καὶ μυαλοῦ ἀνώριμου νεανία, τὸ νὰ νομίζουν μερικοὶ ὅτι χρυσώνουν καὶ στεφανώνουν μὲ τὶς τελειώτατες δόξες τὸ ἅγιο Πνεῦμα, μὲ τὶς τόσο ψυχρὲς εὐρεσιλογίαις τους, καὶ νὰ τολμοῦν νὰ τὸ περιορίζουν στὰ μέτρα τῆς κτίσεως, χωρὶς νὰ διακρίνεται μὲ ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ καὶ νὰ εἶναι ἀντίθετο μὲ αὐτήν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱός, ἀλλὰ ἀναγκάζεται ἀνίερα νὰ ἔχει φύση πού γονατίζει καὶ ζαρώνει, καὶ δὲν ἔχει καθόλου θέση μεταξὺ τῶν κτισμάτων.

Β. Τί ἀπαντοῦμε λοιπὸν ὅταν λένε· Ποῦ ὀνομάζεται Θεὸς τὸ ἅγιο Πνεῦμα;

Α. Ποῦ καὶ ἀπὸ ποιόν, πές μου, λέγεται ὅτι ἀνήκει στὸ ἴδιο γένος μὲ τὰ δημιουργήματα αὐτὸ πού κατατάσσεται καὶ ἀριθμεῖται μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, καὶ συμπεριλαμβάνεται στὴν πίστη τῆς μᾶς καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα θεότηας; Ἡ μήπως δὲν ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ἀγίους ἀποστόλους ὁ Σωτήρας νὰ διδάσκουν ἔτσι; Γιατί λέγει· «Πηγαίνετε καὶ διδάξτε ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁴. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ρώτησε κάποιους πού εἶχαν πιστέψει· «Ἐλάβετε Πνεῦμα ἅγιο ὅταν πιστέψατε;»⁵. Καὶ ὅταν ἐκεῖνοι ἀπάντησαν ἀρνητικὰ καὶ εἶπαν φανερά, «Οὔτε κἂν ἀκούσαμε ὅτι ὑπάρχει Πνεῦμα ἅγιο», τοὺς ἐπιτίμησε λέγοντας· «Σὲ τί λοιπὸν βαπτισθήκατε;»⁶, γνωρίζοντας ὅτι ἡ πίστη τους δὲν ἔγινε σωσά, καὶ οὔτε μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι πλήρης, ἐὰν δὲν τελειοποιηθεῖ μὲ τὴν ὁμολογία πίστεως στὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἐτσι μᾶς τὴν παρέδωσαν ἐκεῖνοι πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔγιναν αὐτόπτες μάρτυρες καὶ ὑπηρε-

ρέται γινόμενοι τοῦ Λόγου, οὕτως ἡμᾶς πεπαιδαγωγήκασιν οἱ
 Πατέρες, καὶ σοφῶν εἰδέναι τὸ γεγραμμένον· «Μὴ μέταιρε ὄρια
 αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου». – «Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν
 βάπτισμα», κατὰ τὰς Γραφάς Βεβαπίσμεθα γὰρ εἰς θεότητά τε
 5 καὶ κυριότητα μίαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐχ
 ὡς εἰς πολύθεον ἀριθμὸν, οὔτε μὴν τῇ κτίσει λατρεύοντες ἢ γέγο-
 νεν ἡμῖν τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, «Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ
 ἴδιον ἐξέραμα», καί, «⁷ Ὑς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου»; Οἱ
 γὰρ τοῦ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσιν ἐξηρημένοι, διὰ
 10 πίστεως δὲ δηλονότι τῆς εἰς ἓνα τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα
 Θεόν, αὔχημά τε ποιούμενοι καὶ σωτηρίας ἐλπίδα, τὸ τὴν ἀρχαί-
 αν καὶ βέβηλον ἀποθέσθαι πλάνησιν, εἰ μὴ τοῖς τῆς ἀληθοῦς θεό-
 τητος θάκοις οὐσιωδῶς ἐμπρέπειν ὁμολογοῦμεν τὸ Πνεῦμα, ποί-
 ποτε ἄρα καὶ πόθεν ἴμεν, ὡς εὖ ἴσθι τοι διηπόρηκά τε νοεῖν, εἰπεῖν
 15 δὲ οὐχ ἔχω· μᾶλλον δὲ σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ ῥᾶστα γε δῆ. Ἀμα-
 ξιτοῦ γὰρ ὡσπερ ἀποπεπτώκαμεν, πεπλανήμεθά τε οὐδὲν ἤττον ἢ
 πάλαι, πεφενάκικε δέ, ὡς ἔοικεν, ὡδὶ λέγων ὁ Παῦλος· «Ἀλλὰ
 τότε μὲν οὐκ εἰδότες Θεόν, ἐδουλεύσατε τοῖς φύσει μὴ οὐσι θεοῖς·
 νῦν δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπι-
 20 στρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνω-
 θεν δουλεύειν θέλετε;». Ποῦ γὰρ ὅλως τὸν ἀληθῆ καὶ οὐσιωδῶς
 ἐγνώκαμεν Θεόν, εἰ μὴ συνθεολογεῖται τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸ
 Πνεῦμα αὐτοῦ;

Β. Ναί», φησί, «Θεὸν ἐγνώκαμεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν,
 25 οὐχὶ δὲ δῆ καὶ τὸ Πνεῦμα.

Α. Ἄλλ' οὐ τοῖς διεφθορόσι τὸν ἴδιον νοῦν μυσταγωγοῖς χρη-
 σόμεθα, προσέξομεν δὲ οὐχὶ πνεύμασι πλάνης, κατὰ τὰς Γραφάς
 ἐνεῖναι δὲ μᾶλλον καὶ ἐνυπάρχειν οὐσιωδῶς πιστεύσομεν τῷ Θεῷ
 τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, καθὰ καὶ ἀνθρώπων τὸ ἀνθρώπινον· καὶ ὡσπερ
 30 ἂν, εἷς τις ἢ Πέτρον ἡμῖν, ἢ Ἰωάννην ὀνομάσαι τυχόν, συνεσήμη-
 νέ μοι πάντως αὐτοῖς καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν καὶ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα, καὶ

7. Παροιμ. 22, 28.
10. Ὁπ. π.

8. Ἐφ. 4, 5.
11. Γαλ. 4, 8-9.

9. Β' Πέτρ. 2, 22.

τες τοῦ Λόγου, ἔτσι μᾶς δίδαξαν οἱ Πατέρες, καὶ εἶναι γνώρισμα τῶν σοφῶν νὰ γνωρίζουν αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ· «Νὰ μὴ μεταθέτεις τὰ αἰώνια ὄρια ποῦ ἔθεσαν οἱ πατέρες σου»⁷. – «Ἐνας Κύριος, μία πίστη, ἓνα βάπτισμα»⁸, σύμφωνα μὲ τις Γραφές. Γιατὶ ἔχομε βαπτισθεῖ σὲ μία θεότητα καὶ κυριότητα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, χωρὶς νὰ λατρεύουμε ἓνα ἀριθμὸ πολλῶν θεῶν, οὔτε βέβαια τὴν κτίση· ἢ μήπως συνέβη σὲ μᾶς αὐτὸ ποῦ λέγει ἡ ἀληθινὴ παροιμία, «Σκύλος ποῦ ἐπέστρεψε στὸ δικό του ξέρασμα»⁹, καὶ, «Γουρούνα ποῦ μετὰ τὸ λούσιμό της κυλιέται πάλι στὸν βούρκο»¹⁰; Γιατὶ ἐμεῖς ποῦ πάψαμε νὰ λατρεύουμε τὴν κτίση ἀντὶ τοῦ κτίστη, μὲ τὴν πίστη δηλαδὴ σὲ ἓνα κατὰ φύση καὶ πραγματικὸ Θεό, κάνοντας καύχημα καὶ ἐλπίδα σωτηρία μας, τὸ νὰ ἀποβάλουμε τὴν ἀρχαία καὶ βέβηλη πλάνη, ἐὰν δὲν ὁμολογοῦμε ὅτι τὸ Πνεῦμα ταιριάζει στοὺς θρόνους τῆς ἀληθινῆς θεότητος κατ' οὐσία, τότε ποῦ πηγαίνουμε καὶ ἀπὸ ποῦ ἐρχόμαστε, ὅπως καλὰ γνωρίζεις, δυσκολεύομαι νὰ τὸ καταλάβω, καὶ οὔτε μπορῶ νὰ τὸ πῶ· θὰ μποροῦσε ὅμως νὰ γίνει σαφές καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα. Μοιάζουμε δηλαδὴ σὰν νὰ ξεφύγαμε ἀπὸ τὸν ἀμαξιτὸ δρόμο, καὶ πλανηθήκαμε ὄχι λιγότερο ἀπὸ παλιά, καὶ μᾶς ἐξαπάτησε, ὅπως φαίνεται, ὁ Παῦλος λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Ἄλλὰ τότε βέβαια, μὴ γνωρίζοντας τὸν Θεό, ἦσαν δούλοι σ' αὐτὰ ποῦ δὲν ἦταν θεοὶ κατὰ φύση. Τώρα ὅμως ποῦ γνωρίσατε τὸν Θεό, ἢ καλύτερα ποῦ γνωρισθήκατε ἀπὸ τὸν Θεό, πῶς ἐπιστρέφετε πάλι στὰ ἀνίσχυρα καὶ φτωχὰ στοιχεῖα, στὰ ὁποῖα πάλι θέλετε νὰ εἴσαστε δούλοι ὅπως πρῶτα;»¹¹. Πῶς δηλαδὴ γνωρίσαμε γενικὰ τὸν ἀληθινὸ καὶ κατ' οὐσία Θεό, ἐὰν δὲν θεωρεῖται Θεὸς μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα τὸ Πνεῦμα του;

Β. Ναί, λέγει, γνωρίσαμε τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, ὄχι ὅμως καὶ τὸ Πνεῦμα.

Α. Ὅμως δὲν θὰ χρησιμοποιήσουμε τοὺς δασκάλους ποῦ διέφθειραν τὸν νοῦ τους, καὶ οὔτε θὰ δώσουμε προσοχὴ στὰ πνεύματα τῆς πλάνης, σύμφωνα μὲ τις Γραφές, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ πιστέψομε ὅτι ὑπάρχει κατ' οὐσία μέσα στὸν Θεὸ τὸ Πνεῦμά του, ὅπως καὶ στὸν ἄνθρωπο ὑπάρχει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα. Καὶ ὅπως ἂν κάποιος μᾶς ἀναφέρει τὸν Πέτρο τυχὸν ἢ τὸν Ἰωάννη, μᾶς δηλώνει ὅπωςδήποτε

τοῦ παντός ζῶου ποιεῖται τὴν δήλωσιν, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον ἐπὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Συγκατασημαίνεται γὰρ ἑκατέρω τὸ Πνεῦμα, καὶ οὐχ ὡς μέρος ὃν αὐτοῦ, καθὰ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων νοοῦμεν. Ὑφέστηκε γὰρ ἰδικῶς, καὶ προΐησι μὲν ἐξ ἰδίας 5 αὐτὸ φύσεως ὁ Πατήρ, χρηγεῖ δὲ τοῖς ἀξίοις καὶ αὐτὸς ὁ Υἱός. Δυσσεβὲς δὲ καὶ ἀπόπληκτον κομιδῆ, τὸ κολοβοῦν εἰς δνάδα καὶ οἶονει συστέλλειν ἀποτολμᾶν τὴν τῆς θεότητος φύσιν, καίτοι γε τῆς ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς, ἔξαπλούσης μὲν αὐτὴν ὡς ἐν ὑποστάσει ταῖς τρισί, συναγειρούσης δὲ αὐτὴν διὰ τῆς εἰσάπαν ἰσό- 10 τητός τε καὶ ὁμοιότητος, εἰς ἐνότητα φυσικὴν καὶ εἰς τὸ ταυτὸν ἐν οὐσίᾳ.

B. Πόθεν οὖν, φησίν, ἢ πῶς ἂν νοοῖτο, καὶ τὸ Πνεῦμα Θεός;

A. Ἀφ' ὧν εἶναι πέφυκεν, ὃ γενναῖε, καὶ ἐξ ὧν ὃ τί ποτέ ἐστι κατὰ φύσιν, ὡς ἐνὶ γνωρίζεται. Γινώσκεται δὲ τὰ ὄντα καλῶς, ἀφ' 15 ὧν ἕκαστον ἀληθῶς ἐστίν ὀνομάτων δὲ ἡμῖν οὐ σφόδρα πολὺς ὁ λόγος, εἰς ἀναγκαίαν δήλωσιν τῶν ἀπλανῶς ἐγνωσμένων, εἰ καὶ χρήσιμος τοῖς οὖσιν ἢ ἑκάστῳ πρόπουσα κληῖσις.

B. Σκοτεινὸς ὁ λόγος, συνίημι δὲ οὐ σφόδρα.

A. Ἐγὼ φράσω καταλευκανῶ γάρ, ὡς οἶόν τε, τὸ δηλούμενον Ζῶον λογικόν, θητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, εἰ περὶ 20 τοῦ τις λέγοι, τί ἂν αὐτὸν ὠρίσθαι δοίης, ὃ γαθέ;

B. Ἄνθρωπον δηλονότι.

A. Εἰ δὲ δὴ καὶ ζῶον λέγοι, προσθεῖς, ὅτι χρεμετιστικόν;

B. Φαίην ἂν, ἵππον.

25 A. Εἶτα σεσιωπηκότος τὸ ἑκατέρου τῶν ὠρισμένων ὄνομα, πῶς ἂν αὐτὸς ἔφησ ἄνθρωπόν τε καὶ ἵππον;

B. Ὅτι, ὃ ἔταῖρε, πλὴν ἀνθρώπου καὶ ἵππου φύσιν ὠρίσατο.

A. Εἰ δὲ δὴ τις ἐπειμά ταυτί σοι διειρηκότι, καὶ μήτε ἄνθρωπον εἶναι τὸ ζῶον τὸ λογικόν, μήτε μὴν ἵππον ἔφη τὸ χρεμετιστι- 30 κόν, οὐκ ἐπενηνεγμένοι τῶν ὄρων τῶν ὀνομάτων, ἄρ' οὐ περιττὸν καὶ ἐξεστηκότα καὶ ὀλιγογνώμονα διακεκληῖσθαι δεῖν τὸν γε οὕτως ἀμαθῆ δικαιώσομεν;

καὶ τὸ πνεῦμα τους πού ὑπάρχει μέσα σ' αὐτούς, καὶ τὸ ἴδιο δηλώνει καὶ τὸ κάθε ζῶο χωριστά, ἔτσι, νομίζω, συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Γιατὶ δηλώνεται ταυτόχρονα καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ καθενός, ὄχι ὅμως σὰν νὰ εἶναι μέρος αὐτοῦ, ὅπως τὸ θεωροῦμε στους ἄνθρωπους. Γιατὶ ὑπάρχει ξεχωριστά καὶ τὸ προβάλλει βέβαια ἀπὸ τὴ δική του φύση ὁ Πατέρας, τὸ χορηγεῖ ὅμως στους ἄξιους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱός. Καὶ εἶναι ἀσέβεια καὶ παραλογισμὸς μεγάλος τὸ νὰ κολοβώνουν κἀνοντάς τὴν δυάδα, καὶ νὰ τολμοῦν νὰ περιορίζουν τὴ φύση τῆς θεότητος, ἂν καὶ βέβαια ἡ ἁγία καὶ θεόπνευστη Γραφή τὴν ἐκδιπλώνει σὲ τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τὴν συναθροίζει πάλι, μὲ τὴν κατὰ πάντα ἰσότητα καὶ ὁμοιότητα, σὲ φυσικὴ ἐνότητα καὶ ταυτότητα οὐσίας.

B. Ἀπὸ ποῦ λοιπόν, λέγει, ἢ πῶς νοεῖται καὶ τὸ Πνεῦμα Θεός;

A. Ἀπὸ αὐτὰ πού ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι, φίλε μου, καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού, ὅσο εἶναι δυνατόν, ἀναγνωρίζεται ὅτι εἶναι. Γιατὶ τὰ ὄντα γνωρίζονται καλὰ ἀπὸ αὐτὰ πού πραγματικὰ εἶναι τὸ καθένα· τὰ ὄνόματά τους γιὰ μᾶς δὲν ἔχουν πολὺ μεγάλη σημασία στὴν ἀναγκαῖα δῆλωση αὐτῶν πού εἶναι γνωστὰ χωρὶς πλάνη, ἂν καὶ εἶναι χρήσιμη γιὰ τὰ ὄντα καὶ ἡ ταιριαστὴ γιὰ τὸ καθένα ὀνομασία.

B. Εἶναι ἀσαφῆ αὐτὰ πού λές, καὶ δὲν τὰ πολυκαταλαβαίνω.

A. Θὰ σοῦ ἐξηγήσω ἐγώ, καὶ θὰ σοῦ ξεκαθαρίσω, ὅσο εἶναι δυνατόν, αὐτὸ πού ἐννοῶ. Ὅταν κάποιος ἀναφέρει ἕνα ζῶο λογικό, θνητό, ἐπιδεκτικὸ νοῦ καὶ γνώσεως, τί νομίζεις ὅτι ὀρίζει, φίλε;

B. Τὸν ἄνθρωπο φυσικά.

A. Ἐὰν ὅμως πεῖ ζῶο, καὶ προσθέσει ὅτι χλιμντρίζει;

B. Θὰ ἔλεγα, ὅτι ἐννοεῖ τὸν ἵππο.

A. Ἐὰν τώρα ἀποσιωπήσει τὸ καθορισμένο γιὰ τὸ καθένα ὄνομα, πῶς θὰ ἔλεγες ὅτι αὐτὸς σήμανε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἵππο;

B. Ὅρίζοντας, φίλε, τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀλόγου.

A. Καὶ ἐὰν κάποιος σὲ ἐπιτιμοῦσε ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ διαιρεῖς, λέγοντας, ὅτι οὔτε ἄνθρωπος εἶναι τὸ ζῶο τὸ λογικό, οὔτε ἵππος αὐτὸ πού χλιμντρίζει, ἂν δὲν προστεθοῦν στους ὀρισμοὺς καὶ τὰ ὄνόματα, δὲν θὰ ποῦμε δίκαια, ὅτι αὐτὸς ὁ τόσο ἀμαθὴς πρέπει νὰ ὀνομάζεται περιτολόγος καὶ παράφρονος καὶ ἀμελής;

B. Πάνυ μὲν οὖν.

A. Ἀνθρώπου δὲ δὴ τοῦτο δραῖς, εἴ τις ἔροικό σε, καὶ ἀνάμαθεῖν ἡξίου, τί ἂν ἀπεκρίνω;

*B. Ἔφην ἂν, ὅτι τοῖς ἄγαν ὀρθῶς καὶ ἐντέχνως ὠρισμένοις τὸ
5 ἐπιτιμαῖν, ἀμαθές. Ἴδιος μὲν γὰρ ὁ ἐκάστου τῶν ὄντων λόγος,
ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς, καταδεικνύς ὁμωνύμως δὲ πολλάκις ἐκφέρε-
ται τὰ ὀνόματα.*

*A. Οὐκοῦν ἀληθεστέρα καὶ ἀπλανῆς τῶν ὄντων ἢ δήλωσις, εἰ
ἀφ' ὧν ἕκαστον κατὰ φύσιν ἐστὶν ἀκριβῶς βασανίζοιτο, καὶ οὐχὶ
10 πάντως ἐξ ὀνομάτων. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀνώλεθρον,
αἰδιόν τε καὶ ἀναλλοίωτον, τῇ τῶν ὄλων βασιλίδι προσάψομεν
φύσει;*

B. Πῶς γὰρ οὐ;

A. Τί δέ, εἶπέ μοι, τό, Θεός;

B. Αὕτη δὲ προπόντως.

*A. Ἄλλ' ἴδια μὲν αὐτῆς τὸ ἄφθαρτόν τε καὶ ἀνώλεθρον
ὄνομα δὲ τό, Θεός, κοινήν μὲν ἀγγέλοις, κοινὸν δὲ ἡμῖν αὐτοῖς, εἰ
καὶ εἰσποίητον καὶ δοτόν. Ὁμοίως, ἔνεστι μὲν ἀνθρώπῳ τὸ λογι-
κόν, ὄνομα δὲ τό, ἄνθρωπος, καὶ τοῖς ἐκ λίθου πεποιημένοις,
20 ἤγουν ἐξ ὕλης ἑτέρας, εἰς εἶδος τὸ καθ' ἡμᾶς εὖ μάλα τετορνευμέ-
νοις. Ἴθι δὴ οὖν ἐπὶ τὸ χρῆναι σκοπεῖν πότερα, τὸ Πνεῦμα Θεός
τε καὶ ἐν Θεῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς, ἅτε δὴ καὶ τοῖς τῆς θεότητος
ιδιώμασιν οὐσιωδῶς ἐνηγλαισμένον, ἤγουν κατ' ἐκείνους ἀληθῆ
τὴν κατάρρησιν καὶ ἀποχρῶσαν ἂν δέξαιτο αἰτίαν τοῦ δεῖν αὐτὸ
25 τῆς πρὸς Θεὸν ὁμοουσιότητος ἀπολισθεῖν, ἐπεὶ μὴ ὠνόμασται
Θεός. Καίτοι κὰν τούτῳ ψευδομυθεῖν ἐλομένους, ἀκονιτὶ διελέγ-
ξομεν, οὐκ ἐξαγωνίοις χρώμενοι λογισμοῖς, ἀλλ' ἐξ ἱερῶν ἐπιόντες
γραμμάτων, καὶ τῆς ἐώλου βαττολογίας λήμης ὥσπερ τινὸς τὸν
ἐαυτῶν ἀπαλλάττοντες νοῦν.*

B. Δοίην ἂν ἔγωγε παραπολὺ δὴ τι καὶ ἀσυγκρίτως ἄμεινον,

B. Καὶ πολὺ μάλιστα.

A. Ἐάν τις σε ρωτοῦσε κάποιος, γιατί τὸ κάνεις αὐτό, καὶ ζητοῦσε νὰ τὸ μάθει, τί θὰ τοῦ ἀπαντοῦσες;

B. Θὰ ἔλεγα, ὅτι τὸ νὰ ἐπικρίνει κανεὶς αὐτὰ πού εἶναι σωστὰ καὶ μὲ τέχνη ὀρισμένα, δείχνει ἀμάθεια. Γιατὶ ὁ λόγος βέβαια τοῦ κάθε ὄντος εἶναι ξεχωριστός, δείχνοντας καθαρὰ τί εἶναι στήν πραγματικότητα, ἐνῶ τὰ ὀνόματα τῶν ὄντων πολλές φορές διατυπώνονται συνώνυμα.

A. Ἐπομένως πῶς σωστός καὶ σταθερός ὀρισμὸς τῶν ὄντων εἶναι αὐτὸς πού θγαίνει ἀπὸ ἔρευνα τῶν στοιχείων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται κατὰ φύσιν κάθε ὄν, καὶ ὄχι ὅπως ἴσως ἀπὸ τὰ ὀνόματα. Ἡ μήπως δὲν θὰ ἀποδώσουμε τὸ ἀφθαρτὸ καὶ ἀβλαβὲς καὶ αἰώνιο καὶ ἀναλλοίωτο στὴ βασιλίδα τῶν ὄλων φύσιν;

B. Πῶς δηλαδή ὄχι;

A. Τί λοιπόν, πές μου, σημαίνει τὸ ὄνομα Θεός;

B. Αὐτὴν ὅπως ἴσως τὴ βασιλίδα φύσιν.

A. Ὅμως τῆς φύσεως αὐτῆς ἰδιώματα εἶναι τὸ ἀφθαρτὸ καὶ τὸ ἀβλαβὲς, ἐνῶ τὸ ὄνομα Θεός εἶναι κοινὸ καὶ στοὺς ἀγγέλους, καὶ ἀκόμα καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἰδίους, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πρόσθετο καὶ δοσμένο. Παρόμοια ὑπάρχει βέβαια στὸν ἄνθρωπο τὸ λογικόν, ὅμως τὸ ὄνομα ἄνθρωπος ἀποδίδεται καὶ σ' ἐκείνους πού εἶναι καμωμένοι ἀπὸ πέτρα ἢ ἀπὸ ἄλλη ὕλη, πού εἶναι ἐπεξεργασμένα πολὺ καλὰ στὴ δική μας μορφή. Ἐμπρὸς λοιπόν νὰ ἐξετάσουμε πῶς ἀπὸ τὰ δύο εἶναι τὸ Πνεῦμα Θεός καὶ ὑπάρχει μέσα στὸν Θεὸ καὶ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τρόπο φυσικό, ἀφοῦ εἶναι προικισμένο καὶ μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς θεότητος κατ' οὐσίαν, ἢ, σύμφωνα μὲ ἐκείνους, αὐτὸ πρέπει νὰ μὴ θεωρεῖται ὁμοούσιο πρὸς τὸν Θεόν, μὲ ἀληθῆ καὶ ἀρκετὴ τὴν κατηγορίαν ὅτι δὲν ὀνομάζεται Θεός; Ἐάν τις βέβαια, ὅτι καὶ σ' αὐτὸ προσιμοῦν νὰ ψεύδονται, θὰ τοὺς τὸ ἀποδείξουμε χωρὶς πολὺ κόπο, καὶ χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦμε συλλογισμοὺς ἔξω ἀπὸ τὸ ἀντικείμενό μας, ἀλλὰ συλλέγοντάς τους ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές, καὶ θὰ ἀπαλλάξουμε τὸν νοῦ τους ἀπὸ τὴν ἄσκοπη μωρολογία, ἢ ὁποῖα τὸν ἔχει περιβάλλει ὅπως ἢ τοῖς μάτια.

B. Θὰ δεχόμεθα καὶ ἐγὼ ὅτι εἶναι κάτι τὸ πάρα πολὺ καὶ ἀσυγ-

τὸ κατασκέπτεσθαι δεῖν, εἰ τοῖς τῆς θεότητος ιδιώμασιν ἐκπρεπές τέ ἐστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μείον οὐδὲν ἐν αὐτῷ παρὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἤγουν ἀσυνέτως στενολεσχεῖν, καὶ ἰδρῶν εἰκῆ περὶ μόνην τὴν τοῦ ὀνόματος ζήτησιν.

5 Α. Εὐκρινέστατά τε καὶ λίαν ἔφης ὀρθῶς, ὡς Ἑρμεία μοίρας γὰρ οἶμαι τουτὶ τῆς ἀμείνονός τε καὶ ἀκριβοῦς. Ἔνεστι δ' οὖν ὁμως πολυπραγμονεῖν ἐθέλουσι περιττὰ τοῖς δι' ἐναντίας, καὶ Θεὸν ὀνομασμένον τὸ Πνεῦμα ἰδεῖν. Ὁ γὰρ τοι θεσπέσιός τε καὶ ἱερώτατος Πέτρος κατάφωρον μὲν ἐποίει κεκλοφότηα τὸν Ἀνα-
10 νίαν τῶν θείων ἀναθημάτων, ἐπητιᾶτο δὲ λίαν, «Ἀνανία», λέγων, «διατί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; οὐχὶ μένον σοι ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῆ ἐξουσία ὑπῆρχε; Τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις,
15 ἀλλὰ τῷ Θεῷ».

Β. Ναί· Θεῷ γὰρ ψεύδεται», φησί, «κἂν ἔλοιτό τις εἰς τὸ Πνεῦμα τοῦτο δρᾶν.

Α. Τίνα δὴ τρόπον, ὡς τᾶν, εἰ μὴ Θεὸς τὸ Πνεῦμά ἐστιν;

Β. Ὅτι κἂν εἴ τις ἔλοιτο, φησὶν, εἰς ἀγίους εὐσεβεῖν, εἰς Θεὸν
20 εὐσεβεῖ. Καὶ γοῦν τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς ἀναφανδὸν εἴρηκεν ὁ Χριστός «Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται». Καὶ οὐ δήπου φαμέν, ὀρθοῖς τε καὶ ἀναγκαίοις ἐπόμενοι λογισμοῖς, θεοὺς εἶναι κατὰ φύσιν τοὺς μαθητάς, κἂν εἰ δέξαιτό τις τὸν Υἱόν, ἀγίους εἰσοικισάμενος. Ἀναλόγως τοιγαροῦν τῷ τοιῷδε τυχόν ὁ εἰς τὸ Πνεῦμα
25 πλημμελῶν, Θεῷ πλημμελεῖ τῷ ἀποστείλαντι αὐτό.

Α. Ἄλλ' ἐνθαπερ ἂν τὰ ὀνομασμένα καὶ ἐν χερσὶν ἴσοις καὶ ἀπαραλλάκτοις ιδιώμασι φυσικῶς ἐμπρέποντα, τὸν τῆς ὁμοουσιότητος λόγον ἀναγκαῖον ἔχει πρὸς ἄλληλα τῆς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναφορᾶς, ἐκεῖ που πάντως ἐστὶ περιττός ὁ τρόπος εἶεν δ' ἂν
30 μᾶλλον, κατὰ γε τὸ ἐν οὐσίᾳ ταυτόν, ἄμφω μὲν ἐν ἀμφοῖν ἐκεῖνό

κρίτως ἀνώτερο τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάζομε μὲ προσοχὴ ἂν τὸ ἅγιο Πνεῦμα κοσμεῖται μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς θεότητος καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸ καὶ ὑποδεέστερο ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, παρὰ νὰ λεπτολογοῦμε ἀνόητα καὶ νὰ κουραζῶμαστε ἄδικα συζητώντας μόνον γιὰ τὸ ὄνομα.

Α. Μίλησες πάρα πολὺ καθαρὰ καὶ σωστά, Ἑρμεία· γιὰτι πιστεύω ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔργο ἀνώτερο καὶ ἀκριδέστερο. Εἶναι ὅμως δυνατόν, ἐπειδὴ οἱ ἀντίθετοι θέλουν νὰ περιεργάζονται πράγματα περιττά, νὰ δοῦμε ὅτι τὸ Πνεῦμα ὀνομάζεται καὶ Θεός. Γιατὶ ὁ θεσπέσιος καὶ ἱερώτατος Πέτρος συνέλαβε τὸν Ἀνανία νὰ κλέβει ἀπὸ τὰ ἱερὰ ἀφιερώματα, καὶ τὸν ἐπιτίμησε αὐστηρὰ λέγοντας· «Ἀνανία, γιὰτι κυρίευσε τὴν καρδιά σου ὁ Σατανᾶς, ὥστε νὰ πεῖς ψέματα στὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ νὰ κρατήσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίτιμο τοῦ κτήματος; Δὲν ἦταν δικό σου ὅσο παρέμενε ἀπούλητο, καὶ ὅταν πωλήθηκε δὲν ἦταν πάλι δικό σου; Γιατὶ ἔβαλες στὴν καρδιά σου αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Δὲν εἶπες ψέματα σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν Θεό»¹².

Β. Ναί· ἀλλὰ λέγει ὅτι ψεύδεται στὸν Θεό, ὅσο κι ἂν δέχεται κανεὶς ὅτι τὸ ἔχει κάνει στὸ Πνεῦμα.

Α. Μέ ποιὸ τρόπο λοιπόν, φίλε μου, ἐὰν τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεός,

Β. Ἐπειδὴ, λέγει, καὶ ἂν ἀκόμα θέλει κανεὶς νὰ εἶναι εὐσεβὴς ἀπέναντι τοὺς ἁγίους, εἶναι εὐσεβὴς ἀπέναντι στὸν Θεό. Καὶ πράγματι ὁ Χριστὸς εἶπε ὀλοφάνερα τοὺς ἁγίους μαθητὲς του· «Αὐτὸς ποὺ δέχεται ἑσᾶς, δέχεται ἐμένα»¹³. Καὶ φυσικὰ δὲν λέμε, ἀκολουθώντας σωστοὺς καὶ ὑποχρεωτικοὺς συλλογισμοὺς, ὅτι οἱ μαθητὲς εἶναι κατὰ φύσιν θεοί, ἔστω καὶ ἂν δέχεται τὸν Υἱὸ αὐτὸς ποὺ δέχεται στὸ σπίτι του τοὺς ἁγίους. Ἀνάλογα λοιπόν πρὸς τὸ παράδειγμα αὐτό, ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει στὸ Πνεῦμα, ἁμαρτάνει στὸν Θεὸ ποὺ τὸ ἔστειλε.

Α. Ὅμως ἐκεῖ ὅπου αὐτὰ ποὺ ὀνομάζονται καὶ κοσμοῦνται μὲ τὰ ἴσα καὶ ἀπαράλλακτα ἰδιώματα κατὰ φύσιν, κατ' ἀνάγκη εἶναι ὁμοούσια μεταξὺ τους, λόγῳ τῆς ἀναφορᾶς τους πρὸς τὸ ἀνώτερο, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε εἶναι περιττὸς ὁ τρόπος, καὶ ἐπειδὴ ἔχουν τὴν αὐτὴ οὐσία, ὑπάρχουν καὶ τὰ δύο μέσα καὶ στὰ δύο· δηλαδή ἐκεῖνο εἶναι

γε μὴν ὡς τοῦτο, τοῦτο δὲ αὐτὸ ὡς ἐκεῖνο· ἀνισότητος δὲ φυσικῆς διωστῶσης τινὰ πρὸς τὸ ἕτεροίως ἔχειν, οὐκ ἔγωγε φαίην ἂν ἀπίθανόν τε καὶ ἀκαλλῆ τῆς ἐπὶ τὸ προὔχον ἀναφορᾶς τὸν λόγον. Εἰ μὲν οὖν οὐχ ὁμοούσιον τῷ Θεῷ τὸ Πνεῦμά ἐστιν, οὐκ εἰς Θεὸν ἔσται
 5 πεπλημμεληκῶς ὁ εἰς αὐτὸ πλημμελῶν. Ζητεῖτω τὸ χρεῖμα τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸν ἀποστείλαντα αὐτό. Εἰ δὲ ἅπας αὐτοὺς καταωθήσειεν ἂν καὶ οὐχ ἐκόντας λόγος, ὁμοουσιότητι τῇ πρὸς Θεὸν τὸ Πνεῦμα τιμᾶν, ἐπερυθριάτωσαν ἤδη πῶς τοῖς σφῶν αὐτῶν εὐρήμασιν, ἐν ἴσῳ τοῖς Θεῷ μὴ ὁμοουσίους καταλογιζόμενοι καὶ τιθέν-
 10 τες τὸ ὁμοούσιον. Ἴσοστατήσειε γὰρ ἂν οὔτι πού, τὸ εἰς ἀγίους τι δρᾶν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλ' εἰ μὲν τις γένοιτο περὶ ἀνθρώπου λόγος, εἰκότως ἂν οἴσομεν εἰς Θεὸν τὸν προεστηκότα τὴν ἀναφορὰν ἤκοντος δὲ εἰς μέσον ἡμῖν τοῦ ἀγίου Πνεύματος, εἰς αὐτὴν ἅπαν ἔσται τὸ δρώμενον, τὴν θείαν τε καὶ ἀπόρρητον
 15 φύσιν, οὐ διὰ μεσίτου τρέχον εἰς τι τῶν ὑπερκειμένων, ἀναθρῶσκον δὲ μᾶλλον προσεχῶς καὶ ἀμεσιτεύτως, εἰς αὐτὸ τὸ ἀνωτάτω καὶ ὑπερκόσμιον κάλλος. Τοιγάρτοι διὰ τὸ τῆς οὐσίας ταυτὸν, ἐφήρμοσται μὲν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καίτοι τρίτη κατὰ μόνην τῶν ὀνομάτων τὴν σύνταξιν ἐκφερομένη πρὸς ἡμῶν τοῦ Πνεύματος
 20 κλησίς, ἐφήρμοσται δὲ τῷ Υἱῷ. Ἔφη μὲν γὰρ ὁ Χριστός, ὁ ἐκ Σαμαρείας γύναιον εὖ μάλα παιδαγωγῶν· «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». Γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος· «Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν
 25 εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος»· καὶ πάλιν, «Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν».

Β. Ὁμοούσιον οὖν τὸ Πνεῦμά ἐστι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ;

Α. Ναί, εἴπερ ἔστιν οὐχ ἑτέρως τὴν Θεοῦ μέθεξιν ἀγίους καταπλουτεῖν, ἢ ἐν τῷ τὸ Πνεῦμα ἐλεῖν. Θείας γὰρ φύσεως ἀποτε-
 30 λούμεθα κοινωνοί, κατὰ τὰς Γραφάς, πότερον κτιστῆ τε καὶ γενητῆ συνδουλούμενοι φύσει, ἢ γοῦν θεότητος ἀληθῶς ὡς ἐνι μεταλαγχάνοντες, γένος τε οὕτω χρηματίζοντες Θεοῦ;

14. Ἰω. 4, 20.

15. Β' Κορ. 3, 18.

16. Ὁπ. π. 17.

17. Β' Πέτρ. 1, 4.

ὅπως αὐτό, καὶ αὐτὸ πάλι ὅπως ἐκεῖνο. Ἐνῶ ὅταν κάποια φυσικὴ ἀνισότητα ξεχωρίζει μερικὰ ὄντα ὥστε νὰ εἶναι διαφορετικά, ἐγὼ δὲν θὰ ἔλεγα ὅτι εἶναι ἀπίθανος καὶ ἀνεπιτυχῆς ὁ λόγος τῆς ἀναφορᾶς τους πρὸς ἐκεῖνο πού ὑπερέχει. Ἐὰν λοιπὸν τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα, δὲν ἀμάρτησε στὸν Θεὸ ἐκεῖνος πού ἀμάρτησε σ' αὐτό, ὅμως ἀναφέρεται αὐτὸ σ' ἐκεῖνον πού τὸ ἔστειλε. Ἐὰν πάλι ὅλη αὐτὴ ἡ συζήτηση τοὺς ὀδηγήσει ἔστω καὶ χωρὶς τὴ θέλησή τους νὰ τιμοῦν τὸ Πνεῦμα ὡς ὁμοούσιο πρὸς τὸν Θεό, ἅς κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὰ εὐρήματά τους, κατατάσσοντας σὲ ἴση μοῖρα τὸ ὁμοούσιο πρὸς τὸν Θεό, μαζὶ μὲ ἐκεῖνα πού δὲν εἶναι ὁμοούσια πρὸς αὐτόν. Γιατὶ δὲν εἶναι καθόλου ἰσοδύναμο τὸ νὰ κάνει κάποιος κάτι στοὺς ἁγίους καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἄν λοιπὸν γίνεται κάποιος λόγος γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τότε θὰ κάνομε τὴν ἀναφορὰ στὸν Θεὸ πού εἶναι ὁ ἀρχηγός, ἐὰν ὅμως πρόκειται γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τότε κάθε τι πού γίνεται ἀναφέρεται σ' αὐτὴ τὴ θεία καὶ ἀπερίγραπτη φύση, χωρὶς νὰ ἀνατρέχει μέσω μεσίτη σὲ κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἀνώτερα, ἀλλὰ ἀνεβαίνοντας ἀμέσως καὶ χωρὶς μεσίτη στὸ ἴδιο τὸ ἀνώτατο καὶ ὑπερκόσμο κάλλος. Λόγω λοιπὸν ταυτότητας τῆς οὐσίας συνδέεται μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἂν καὶ μόνο κατὰ τὴν ἀναφορὰ τῶν ὀνομάτων ἢ ἐπίκληση τοῦ Πνεύματος γίνεται ἀπὸ μᾶς τρίτη, συνδέεται ὅμως καὶ μὲ τὸν Υἱό. Γιατὶ ὁ Χριστός, διδάσκοντας ἄριστα τὴ γυναῖκα ἀπὸ τὴ Σαμάρεια, εἶπε· «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν λατρεύουν πρέπει νὰ τὸν λατρεύουν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά»¹⁴. Ἄλλὰ καὶ ὁ Παῦλος γράφει· «Ὅλοι ἐμεῖς ὅμως μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο, ἀντανακλώντας τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, πού εἶναι ὁ Κύριος»¹⁵. Καὶ πάλι· «Ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα»¹⁶.

Β. Εἶναι λοιπὸν τὸ Πνεῦμα ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό;

Α. Naί, ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ ἄλλο τρόπο νὰ ἀποκτήσουν οἱ ἅγιοι τὴ μέθεξη τοῦ Θεοῦ, παρὰ μόνο μὲ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ γινόμαστε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές¹⁷, μὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο ὄντας ὑποδουλωμένοι μὲ τὴν κτιστὴ καὶ δημιουργημένη φύση, ἢ μετέχοντας πραγματικὰ στὴ θεότητα ὅσο εἶναι δυνατόν, γενόμενοι ἔτσι γένος τοῦ Θεοῦ;

B. Εἰ πυρός ἔστι μεταλαχεῖν οὐ δίχα πυρός, πῶς ἂν τις καὶ μετάσχοι θεότητος οὐ διὰ Θεοῦ;

A. Τὸ δ' οὖν ἐν ἡμῖν ὡς Θεός, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ τάξιν τε καὶ ἐνέργειαν ἀποπληροῦν, ἄρ' ἔσθ' ὅπως ἂν οὐκ εἶη Θεός;

5 *B. Τίνα τρόπον;*

*A. Ἐθρεῖ δὴ οὖν, τοῖς μὲν ἄνωθέν τε καὶ ἀρχαιοτέροις προσπεφωνηκότα τὸν Θεόν· «Διότι μεθ' ὑμῶν ἐγώ εἰμι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ τὸ Πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν, θαρσεῖτε»· ἡμῖν δὲ αὖ τὸν θεσπέσιον εὐαγγελιστήν· «Ἐν τούτῳ
10 γινώσκομεν, ὅτι μένει ἐν ἡμῖν, ἐκ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔδωκεν ἡμῖν». Τίνα γάρ, εἶπέ μοι, τρόπον ἔν τε τοῖς ἀρχαιοτέροις ἦν ὁ Θεός, ἐφεστηκότος τοῦ Πνεύματος; ἢ πῶς ἂν γένοιτο καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἔχουσι τὸ Πνεῦμα; Οὐ γάρ που τὴν γε τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ παρουσίαν ἀποτελέσειεν ἂν ἐν ἡμῖν, ἑτεροφυῆς ὄν τὸ Πνεῦ-
15 μα πρὸς Θεόν.*

B. Ἦμιστά γε.

*A. Θεὸς οὖν ἄρα τὸ Πνεῦμά ἐστι καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν· ἢ εἴπερ οὐχ ὧδε ἔχειν οἴονται κατὰ σφᾶς αὐτούς, εἰκαῖον ἦδη ῥαψώδημα καὶ φενακισμὸς ἀληθῶς, ὁ τοῦ σοφωτάτου Παύλου
20 καταφανεῖται λόγος, γεγραφότος ὡδὶ τοῖς τὸ Πνεῦμα ἐλοῦσι καὶ δι' αὐτοῦ προφητεύουσιν· «Ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων, τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται· καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλων, ὅτι
25 ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστι». Καὶ μὴν καὶ τοῖς γλωσσῶν ἐρασταῖς, «Ὡστε», φησὶν, «ὁ λαλῶν γλώσση, οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Οὐδεὶς γὰρ ἀκούει, Πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια». Ποῦ γὰρ ὄλως τοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος προφητεύουσιν ἐγκατωκηκῶς νοῦτο Θεός; Πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια, τίνα δὴ τρόπον, ὁ Θεὸς
30 διαλεγόμενος, εἰ ταυτότητος τῆς πρὸς Θεὸν φυσικῆς ὀθνεῖόν ἐστι τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ;*

B. Ὡς ὀρθὰ καὶ δίκαια λέγεις!

Β. Ἐάν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ μετοχὴ στὴ φωτιᾶ χωρὶς φωτιᾶ, πῶς θὰ μπορούσε νὰ μετάσχει κανεὶς στὴ θεότητα, ἂν ὄχι μέσω τοῦ Θεοῦ;

Α. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ μέσα μας ὡς Θεὸς ἐκπληρώνει τὴ θέση καὶ τὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἄραγε δυνατόν νὰ μὴ εἶναι Θεός;

Β. Μὲ ποιὸν τρόπο;

Α. Πρόσεχε λοιπὸν, ὅτι στοὺς προγενέστερους καὶ παλαιότερους ὁ Θεὸς εἶπε, «Νὰ ἔχετε θάρρος, γιατί ἐγὼ εἶμαι μαζί σας, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτορας, καὶ τὸ Πνεῦμα μου βρίσκεται ἀνάμεσά σας»¹⁸, σὲ ἐμᾶς πάλι ὁ θεόπνευστος εὐαγγελιστής· «Μὲ αὐτὸ γνωρίζουμε ὅτι μένει μέσα μας, ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ὁποῖο μᾶς ἔδωσε»¹⁹. Πές μου λοιπὸν, μὲ ποιὸν τρόπο ὑπῆρχε στοὺς παλαιότερους ὁ Θεός, ὅταν ἦταν παρὸν τὸ Πνεῦμα; Ἡ πῶς μπορεῖ νὰ ἔρχεται μέσα σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους, ὅταν ἔχουμε τὸ Πνεῦμα; Γιατί δὲν θὰ μπορούσε νὰ πραγματοποιήσει μέσα μας τὴν κατὰ φύσιν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ἂν τὸ Πνεῦμα ἦταν διαφορετικῆς φύσεως ἀπὸ τὸν Θεό.

Β. Καθόλου.

Α. Ἦρα λοιπὸν τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεός καὶ προέρχεται κατὰ φύσιν ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ, ἐάν δὲν πιστεύουν ὅτι ἔτσι εἶναι, σύμφωνα μὲ αὐτούς, τότε θὰ φαίνονται σὰν ἄσκοπη μωρολογία καὶ ἀληθινὴ ἀπάτη τὰ λόγια τοῦ σοφώτατου Παύλου, ὁ ὁποῖος γράφει τὰ ἑξῆς σ' ἐκείνους ποὺ προτιμοῦν τὸ Πνεῦμα καὶ προφητεύουν μὲ αὐτό· «Ἐάν ὅλοι προφητεύουν καὶ μπεῖ μέσα κάποιος ἄπιστος ἢ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος, τότε αὐτὸς ἐλέγχεται ἀπὸ ὅλους, ἐξετάζεται ἀπὸ ὅλους, καὶ ἔτσι τὰ κρυφὰ τῆς καρδιάς του γίνονται φανερά, καὶ τότε πέφτοντας κάτω θὰ προσκυνήσει τὸν Θεὸ λέγοντας, ὅτι πραγματικὰ ὁ Θεὸς εἶναι μαζί σας»²⁰. Ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἀρέσκονται μὲ τὶς γλωσσολαλιᾶς λέγει· «Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ γλωσσολαλεῖ, δὲν ὁμιλεῖ σὲ ἄνθρωπους, ἀλλὰ στὸν Θεό. Γιατί κανένας δὲν καταλαβαίνει, ἀλλὰ λέγει μυστήρια πράγματα ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα»²¹. Ποῦ λοιπὸν γενικὰ σ' αὐτούς ποὺ προφητεύουν διὰ τοῦ Πνεύματος φαίνεται νὰ κατοικεῖ μέσα τους ὁ Θεός; Καὶ αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ μὲ τὸν Θεὸ μὲ ποιὸν τρόπο λέγει μυστήρια ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἐάν τὸ Πνεῦμα του εἶναι ξένο καὶ δὲν ταυτίζεται κατὰ τρόπο φυσικὸ μὲ τὸν Θεό;

Β. Σωστὰ καὶ δίκαια μιᾶς!

A. Καὶ πρὸς γε τούτοις φαίην ἄν, ὅτι πλείστη τις ὄση περιε-
στήξει πληθὺς, καὶ οὐκ ἀσυνέτων ἡμᾶς διαλογισμῶν, τῆς μὲν
κατὰ τοῦ Πνεύματος δυσφημίας νεανικῶς ἀποφέρουσα, ταῖς δὲ
τῆς ἀληθείας ἐφιστᾶσα τρίβοις

5 B. Πῶς ἔφης;

A. Ἦ οὐχὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ τετεχνουργησθαί φαμεν ἐπὶ γῆς
τὸν ἄνθρωπον;

B. Πῶς γὰρ οὐ;

A. Τὸ δὲ δὴ τὴν θείαν ἡμῖν ἐγχαράττον εἰκόνα καὶ σημάν-
10 τρου δίκην ἐμποιοῦν τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος, οὐχὶ τὸ Πνεῦμά
ἐστίν;

B. Ἀλλ' οὐχ ὡς Θεός, φησὶν, ἀλλ' ὡς θείας χάριτος ὑπουργόν

A. Οὐκ αὐτὸ τοιγαροῦν ἡμῖν, ἀλλ' ἢ δι' αὐτοῦ χάρις ἐνσημαί-
νεται

15 B. Ἐοικεν.

A. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον, εἰκόνα τῆς χάριτος, καὶ οὐχὶ μᾶλλον
εἰκόνα Θεοῦ διακεκλησθαι τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τότε δὲ σκόπει
σοφὸς γάρ, ὡς οἶμαι, καὶ ἀπλοῦς ὁ λόγος. Δεδημιουργηται μὲν
γὰρ ἐν ἀρχῇ τὸ ζῶον πλαστουργοῦντος αὐτοῦ Θεοῦ, καὶ τετι-
20 μηκότος οἴονει τῇ αὐτοχειρίᾳ, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ
εἶναι παρηκτο, διεμορφούτο πρὸς Θεόν, ἐμφυσηθείσης αὐτῷ
πνοῆς ζωῆς Ἀπεμποληκῶς δὲ τὸν ἁγιασμόν διὰ τῆς εἰς φανλό-
τητα παρατροπῆς, εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς καὶ πρεσβύτατον αὐθις ἀνεκο-
μίζετο κάλλος, καινουργοῦντος τὸ παλαιωθὲν εἰς εἶδος τὸ θεϊόν
25 τε καὶ νοητὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ καθ' ἕτερόν τινα τρόπον, πλὴν
ὅτι τὸν ἐν ἀρχαῖς ἐνεφύσησε γὰρ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις λέγων
«Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Ἦ οὐκ εἴ τις ἐν Χριστῷ, καὶ καινὴ κτί-
σις;

B. Ναί.

30 A. Οὐκοῦν ἀληθὲς εἶπεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκαῖον ἤδη πως
ἐννοεῖν, ὡς εἶπερ ἢ παλαιώσις καὶ ὁ τρόπος τῆς καταφθορᾶς
νενόσηκε τῆς εἰκόνοσ τῆς ἐν ἁγιασμῷ τὴν ἀπεμπολήν, ἄρ' οὐχὶ τῇ

22. Γέν. 2, 7.

23. Ἰω. 20, 22.

24. Β' Κορ. 5, 17.

A. Μαζί μ' αὐτὰ θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ὅτι θὰ μᾶς περικυκλώσει μεγάλο πλῆθος συνετῶν διαλογισμῶν, τό ὅποιο θὰ ἀπωθήσει μέ δύναμη τή βλασφημία κατὰ τοῦ Πνεύματος, καί θὰ μᾶς ἐγκαταστήσει στοὺς δρόμους τῆς ἀλήθειας.

B. Πῶς τό ἐννοεῖς αὐτό;

A. Δέν λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος τεχνουργήθηκε πάνω στή γῆ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ;

B. Πῶς δηλαδή ὄχι.

A. Αὐτό λοιπόν πού χαράσσει μέσα μας τή θεϊκή εἰκόνα καί σάν σφραγίδα μᾶς σφραγίζει μέ τήν ὑπερκόσμια ὠραιότητα, δέν εἶναι τό Πνεῦμα;

B. Ὁχι ὅμως ὡς Θεός, λέγει, ἀλλά ὡς ὑπηρέτης τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

A. Ἐπομένως δέν χαράσσεται μέσα μας αὐτό, ἀλλά ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μέσω αὐτοῦ.

B. Ἔτσι φαίνεται.

A. Ἐπρεπε λοιπόν ὁ ἄνθρωπος νὰ λέγεται εἰκόνα τῆς χάριτος καί ὄχι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε ὅμως καί αὐτό· γιατί, ὅπως νομίζω, ὁ λόγος εἶναι ἀπλός. Στήν ἀρχή δηλαδή δημιουργήθηκε τό ζωντανό πλάσμα, τό ὅποιο ἔπλασε ὁ Θεός καί τό τίμησε κατὰ κάποιον τρόπο μέ τό νὰ τόν κατασκευάσει μέ τὰ ἴδια του τὰ χέρια, σύμφωνα μέ τίς Γραφές²². Ὅταν ὅμως ἦρθε στήν ὑπαρξη, ἔλαβε τή μορφή τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ δέχθηκε μέσα του τό ἐμφύσημα τῆς πνοῆς τῆς ζωῆς. Ἐπειδή ὅμως ἀρνήθηκε τόν ἀγιασμό μέ τήν ἐκτροπή του πρὸς τό κακό, ἐπανῆλθε πάλι στήν ἀρχική καί πολύ παλαιά ὠραιότητα, ὅταν ὁ Χριστός ἀνακαίνισε αὐτήν πού εἶχε παλαιώσει, κάνοντάς την θεϊκή καί πνευματική, καί ὄχι μέ κανένα ἄλλο τρόπο, ἀλλά μέ τόν ἀρχικό· γιατί ἐμφύσησε στοὺς ἁγίους ἀποστόλους λέγοντας· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»²³. Ἡ μήπως ὅποιος εἶναι ἐνωμένος μέ τόν Χριστό, δέν εἶναι καινούργιο δημιούργημα²⁴;

B. Ναί.

A. Ἐπομένως εἶναι ἀλήθεια νὰ ποῦμε, ἢ μᾶλλον καί ἀναγκαῖο κατὰ κάποιο τρόπο νὰ ἐννοήσουμε, ὅτι ἀφοῦ ἡ παλαιώση καί ὁ τρόπος τῆς παρακοῆς ἐπέφερε τήν ἀπώλεια τῆς εἰκόνας τοῦ ἀγιασμοῦ,

πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀναδρομῇ καὶ καινουργία, τῇ διὰ Χριστοῦ, τῆς πρὸς Θεὸν ἐμφερείας τὴν πρόσληψιν ἐνεῖναι παραχωρήσομεν;

B. Πάνυ μὲν οὖν.

*A. Ἄλλ' εἰ τῆς οὐσίας τοῦ Πνεύματος διεσχοιτισμένη τις ἦν ἢ
5 δι' αὐτοῦ χάρις, τί μὴ ἔφη σαφῶς, ὁ μὲν μακάριος Μωσῆς, ὅτι
παρηνηγεμένῳ τῷ ζῶντι πρὸς τὸ εἶναι, λοιπὸν ἐνεφύσησε χάριν ὁ
πάντων Δημιουργός, τὴν διὰ πνοῆς τῆς ζωῆς, Χριστός δὲ ἡμῖν,
Λάβετε χάριν τὴν δι' ὑπουργίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Ἄλλ' ὠνό-
μασται μὲν ἐν ἐκείνῳ, Πνοὴ ζωῆς ζωὴ γὰρ ἀληθῆς ἢ τῆς θεότη-
10 τος φύσις, εἶπερ ἔστιν ἀληθές, ὡς ἐν αὐτῇ ζῶμεν καὶ κινούμεθα
καὶ ἐσμέν· διὰ δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος φωνῆς, Πνεῦμα ἅγιον, αὐτό
που κατὰ τὸ ἀληθές ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς ἐγκατοικίζον-
τός τε καὶ ἐνιέντος τὸ Πνεῦμα, καὶ δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ μετα-
πλάττοντος εἰς εἶδος τὸ ἐν ἀρχαῖς, τουτέστιν εἰς αὐτόν, ἥτοι πρὸς
15 ἰδίαν ἐμφέρειαν δι' ἁγιασμοῦ, οὕτω τε ἡμᾶς ἀνακομίζοντος εἰς τὸ
τῆς εἰκόνης ἀρχέτυπον, τουτέστι τὸν χαρακτήρα τοῦ Πατρὸς.
Χαρακτήρ μὲν γὰρ ὁ ἀληθινός καὶ εἰς λῆξιν ἀκριβείας τῆς κατ'
ἐμφέρειαν νοουμένης, αὐτός ἐστιν ὁ Υἱός ὁμοίωσις δὲ ἀκραιφνής
τε καὶ φυσικῇ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμά ἐστι, πρὸς ὃ καὶ ἡμεῖς μορφού-
20 μενοι δι' ἁγιασμοῦ, πρὸς αὐτὴν εἰδοποιούμεθα τὴν Θεοῦ μορφήν.
Ἀποστολικὸς δὲ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ἀναπέσει λόγος. «Τεκνία»,
γὰρ, ἔφασκεν, «οὓς παλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν
ὑμῖν». Μορφοῦται δὲ διὰ Πνεύματος, ἀναστοιχειοῦντος ἡμᾶς
πρὸς Θεὸν δι' ἑαυτοῦ. Ὅτε τοίνυν πρὸς Χριστὸν μορφούμεθα,
25 καὶ αὐτός ἡμῖν ἐνοσημαίνεται καὶ εἰδοποιεῖται καλῶς ὡς δι' ὁμοί-
ου φυσικῶς τοῦ Πνεύματος, Θεὸς ἄρα τὸ Πνεῦμά ἐστι, τὸ διαμορ-
φοῦν πρὸς Θεόν, οὐχ ὡς διὰ χάριτος ὑπουργικῆς, ἀλλ' ὡς θείας
φύσεως μέθεξιν, ἑαυτῷ τοῖς ἀξίοις δωρούμενον. Ὅτι δὲ ὁμοίωσις
ἀληθῆς τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμά ἐστι, γεγραφότος ἀκούση τοῦ μακα-
30 ρίου Παύλου. «Ὅτι, οὓς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς*

ἄραγε μὲ τὴν ἐπαναφορὰ μας πρὸς τὴν ἀρχαία κατὰστασι καὶ ἀνακαίνισή μας διὰ τοῦ Χριστοῦ, δὲν πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ξαναπαίρουμε μέσα μας τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Θεό;

Β. Βεβαιότατα.

Α. Ἐὰν ὅμως ἡ χάρις ποῦ χορηγεῖται μέσω τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν οὐσία του, τότε γιατί ὁ μακάριος Μωυσῆς δὲν εἶπε καθαρά, ὅτι ὅταν τὸ ζωντανὸ πλάσμα ἦρθε στὴν ὑπαρξί, τότε ὁ Δημιουργὸς ὅλων ἐμφύσησε τὴ χάρι, μὲ τὴν πνοὴ τῆς ζωῆς, καὶ ὁ Χριστὸς (γιατί δὲν εἶπε) σὲ μᾶς, Λάβετε χάρι, ἡ ὁποία σᾶς δίνεται μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Ἀντίθετα, ἀπὸ ἐκεῖνον (τὸν Μωυσῆ) ὀνομάσθηκε «πνοὴ ζωῆς», ἐπειδὴ εἶναι ζωὴ ἀληθινὴ ἢ φύσι τῆς θεότητος, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι μέσα σ' αὐτὴν καὶ μὲ αὐτὴν ζοῦμε καὶ κινούμαστε καὶ ὑπάρχουμε²⁵, ἐνῶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Σωτήρα ὀνομάσθηκε «Πνεῦμα ἅγιο», ἐγκαθιστώντας καὶ βάζοντας μέσα στὶς ψυχὰς αὐτῶν ποῦ πιστεύουν τὸ ἴδιο τὸ ἀληθινὸ Πνεῦμα, καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μὲ αὐτὸ μεταμορφώνοντας τους στὴν ἀρχικὴ μορφή, δηλαδὴ σ' αὐτόν, ἦτοι κάνοντάς τους ὁμοίους μὲ τὸν ἑαυτὸ του διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ ἔτσι ξαναφέρνοντας καὶ ἐμᾶς στὴν ἀρχικὴ εἰκόνα, δηλαδὴ στὴ σφραγίδα τοῦ Πατέρα. Γιατί ἀληθινὴ σφραγίδα ὅσον ἀφορᾷ τὴν τέλεια ἀκρίβεια τῆς ὁμοιότητος, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Υἱός, ἐνῶ ὁμοίωμα καθαρὸ καὶ φυσικὸ τοῦ Υἱοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα, πρὸς τὸ ὁποῖο καὶ ἐμεῖς μεταμορφούμενοι μέσω τοῦ ἁγιασμοῦ, παίρνουμε τὴν ἴδια τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὸ θὰ μᾶς πείσουν τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου· γιατί ἔλεγε· «Παιδιά μου, γιὰ τὰ ὁποῖα πάλι δοκιμάζω πόρους γέννας, μέχρι ποῦ νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»²⁶. Καὶ μορφώνεται μέσω τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖο μᾶς δίνει τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἀφοῦ λοιπὸν παίρνουμε τὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς χαράσσεται μέσα μας καὶ μορφοποιεῖται καλὰ διὰ τοῦ Πνεύματος τὸ ὁποῖο εἶναι κατὰ φύσιν ὁμοιο, ἄρα τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεός, ποῦ μᾶς δίνει τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ, ὄχι ὅμως μέσω χάριτος ὑπηρετικῆς, ἀλλὰ ὡς μέθεξι στὴ θεία φύσι, δωρίζοντας τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του στοὺς ἀξιους. Ὅτι ὅμως τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁμοιο ἀληθινὰ μὲ τὸν Υἱό, θὰ τὸ ἀκούσεις ἀπὸ τὸν μακάριο Παῦλο ὁ ὁποῖος ἔχει γράψει· «Γιατί ἐκείνους ποῦ γνώρισε ἀπὸ πρὶν καὶ τοὺς προόρισε νὰ

εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τούτους καὶ ἐκάλεσεν». Ἀναπλαττόμεθα γὰρ εἰς εἰκονισμόν τὸν πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἥτοι πρὸς Θεόν, διὰ πίστεως καὶ ἁγιασμοῦ, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸ σχέσεως, δῆλον δὲ ὅτι τῆς κατὰ μέθεξιν, καὶ εἰσκεκομμένως, εἰ καὶ θείας φύσεως ὠνο-
5 μάσμεθα κοινωνοί.

B. Οὐκ ἂν ἔχομι τοῖς εἰρημένοις ἐπιτιμαῖν.

*A. Ναοὶ δὲ Θεοῦ καὶ μὴν καὶ θεοὶ κεκλήμεθα καὶ ἐσμέν, ἀνθό-
του γε δὴ; Πύθου τῶν δι' ἐναντίας, εἴπερ ἐσμέν ἀληθῶς ψιλῆς καὶ
ἀνυποστάτου χάριτος μέτοχοι; Ἀλλ' οὐχ ᾧδε ἔχει ποθέν. Ναοὶ γὰρ
10 ἐσμεν τοῦ ὄντος τε καὶ ὑφεστηκός Πνεύματος, κεκλήμεθα δὲ δι'
αὐτὸ καὶ θεοὶ, ἅτε δὴ τῇ θείᾳ τε καὶ ἀπορρήτῳ φύσει τῇ πρὸς αὐτὸ
συναφείᾳ κεκοινωνηκότες. Ἐκφυλον δὲ εἴπερ ἐστὶν ἀληθῶς καὶ
τῆς θείας φύσεως διωκισμένον οὐσιωδῶς, τὸ θεοποιοῦν ἡμᾶς
Πνεῦμα δι' ἑαυτοῦ, διημερτήκαμεν τῆς ἐλπίδος, ἀνχήμασι τοῖς εἰς
15 τὸ μηδὲν οὐκ οἶδ' ὅπως ἠγλαϊσμένοι. Ποῦ γὰρ ἔτι θεοὶ καὶ ναοὶ
Θεοῦ ἐσμεν, κατὰ τὰς Γραφάς, διὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν; Τὸ γάρ-
τοι τοῦ εἶναι Θεὸς τητῶμενον, πῶς ἂν ἐνθείῃ τὸ χοῆμα ἑτέροις;
Ἀλλὰ μὴν ἐσμεν ναοὶ καὶ θεοὶ. Προσεκτέον δὲ οὐτι πού τοις πε-
πλανημένοις. Οὐχ ἑτεροούσιον ἄρα πρὸς Θεὸν τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ.*

*B. Ἀλλ' εἴπερ ἐστὶν οὐχ ἑτεροούσιον, ὡς σὺ φῆς, διὰ τί μὴ καὶ
αὐτό, φασίν, ἢ Πατὴρ ἐστίν, ἢ ὁ Υἱός;*

*A. Εἴτα φύσεως, εἰπέ μοι, τῆς ἀνωτάτω καὶ πάντα ὑπερκεμμέ-
νης ἀπολισθήσειν εἰκότως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπειλήφασιν, ἐπεὶ
μήτε Πατὴρ ἐστίν, μήτε Υἱός;*

B. Ὡδέ πη δοξάζουσι.

*A. Καὶ μὴν, ἀνούστατά γε καὶ δυσσεβέστατα, καὶ τότε συν-
θέντες ἀλοῖεν ἂν εἰς τὴν τῶν ἀπλουστέρων καταστροφὴν, εἰ τοῖς
τῆς ὀρθότητος ἐνοράῃ τις λόγοις. Οὐ γὰρ ἔν γε τῷ εἶναι Πατὴρ,
Θεὸς ἐστίν ὁ Πατὴρ· οὐδὲ αὖ ἐν τῷ εἶναι Υἱός, Θεὸς ἐστίν ὁ Υἱός.
30 Ἐπεὶ φράσον, ἄρ' οὐχὶ πάντῃ τε καὶ πάντως, εἰ τὸ γεννῶν καὶ
γεγεννημένον, τοῦτό ἐστι θεότης ἢ κατὰ φύσιν· πᾶν εἴ τι τέτοκεν,
ἥτοι γεγέννηται, εἴη ἂν πάντως πού καὶ Θεὸς ἀληθῶς; Ἀλλ' ἐστίν*

γίνουν τῆς αὐτῆς μορφῆς μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του, αὐτοὺς καὶ κάλεσε»²⁷. Γιατὶ ἀναπλασσοῦμαστε γιὰ νὰ λάβομε τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν ἁγιασμό καὶ τὴ σχέση μας πρὸς αὐτό, δηλαδὴ μὲ τὴ μέθεξι σ' αὐτό καὶ τὸν τρόπο τῆς εἰσοδοχῆς, ἔστω καὶ ἂν ὀνομαζόμαστε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως.

B. Δὲν μπορῶ νὰ σὲ κατηγορήσω γιὰ ὅσα εἶπες.

A. Γιατὶ ὅμως ὀνομαζόμαστε καὶ εἴμαστε ναοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα καὶ θεοί; Ρώτησε τοὺς ἀντίθετους, ἐὰν βέβαια εἴμαστε πραγματικὰ μέτοχοι ἀπλῆς καὶ ἀνυπόστατης χάριτος. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔτσι. Γιατὶ εἴμαστε ναοὶ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ὑπαρκτοῦ Πνεύματος, καὶ γι' αὐτὸ ὀνομαζόμαστε καὶ θεοί, ἐπειδὴ μέσα ἀπὸ τὴν ἔνωσή μας μὲ αὐτὸ γινόμαστε κοινωνοὶ τῆς θείας καὶ ἀπερίγραπτης φύσεως. Ἐνῶ, ἐὰν εἶναι πραγματικὰ ξένο καὶ διαφέρει οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴν θεία φύση τὸ Πνεῦμα, πὺν μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του μᾶς θεοποιεῖ, πέρασε ἔξω στὴν ἐλπίδα μας, καμαρώνοντας, δὲν ξέρω κι' ἐγὼ πῶς, γιὰ τιμὲς ἀνυπαρκτες. Πῶς δηλαδὴ εἴμαστε θεοὶ καὶ ναοὶ τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τίς Γραφές²⁸, ἕξαιτίας τοῦ Πνεύματος πὺν εἶναι μέσα μας; Γιατὶ αὐτὸ πὺν στερεῖται τοῦ νὰ εἶναι Θεός, πῶς θὰ μπορούσε νὰ βάλει τὴν ιδιότητα αὐτὴ σὲ ἄλλους; Ἀλλ' ὅμως εἴμαστε καὶ ναοὶ καὶ θεοί. Καὶ δὲν πρέπει νὰ δίνουμε προσοχὴ σ' αὐτοὺς πὺν πλανῶνται. Ἄρα τὸ Πνεῦμα του δὲν εἶναι ἄλλης οὐσίας ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Θεοῦ.

B. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἄλλης οὐσίας, ὅπως λὲς ἐσύ, γιατί δὲν λένε ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι ἢ ὁ Πατέρας ἢ ὁ Υἱός;

A. Ἐπίσης, ἐπειδὴ δὲν εἶναι οὔτε Πατέρας οὔτε Υἱός τὸ Πνεῦμα, ὑπέθεσαν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀποξενωμένο ἀπὸ τὴν ἀνώτατη καὶ ψηλότερη ἀπὸ ὅλα φύση; -

B. Κάπως ἔτσι πιστεύουν.

A. Θὰ συλληφθοῦν ὅμως καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ἔχουν συνθέσει πάρα πολὺ ἀνόητα καὶ ἀσεβέστατα, γιὰ νὰ καταστρέψουν τοὺς ἀπλοϊκοὺς, ἂν τὸ δεῖ κάποιος μὲ τὴ λογικὴ τῆς ὀρθότητος. Γιατὶ ὁ Πατέρας δὲν εἶναι Θεός ἐπειδὴ εἶναι Πατέρας, οὔτε καὶ ὁ Υἱός εἶναι Θεός ἐπειδὴ εἶναι Υἱός. Γιατὶ πὺν μου· ἐὰν αὐτὸ πὺν γεννάει καὶ αὐτὸ πὺν γεννιέται αὐτὸ εἶναι ἢ κατὰ φύση θεότητα, δὲν πρέπει ὅπωςδήποτε σὲ κάθε περίπτωση κάθε τι πὺν γέννησε ἢ γεννήθηκε νὰ εἶναι ὅπωςδήποτε

θρασύς ὁμολογουμένως ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος. Οὐ γὰρ Θεὸς ὁ Πατήρ, ὅτι γεγέννηκεν, οὐδ' αὖ Θεός ὁ Υἱός, ὅτι γεγέννηται, ἀλλὰ Θεὸς ὢν τέτοκεν ὁ Πατήρ, καὶ Θεὸς ὑπάρχων, γεννητός ἐστιν ὁ Υἱός. Οὐδὲ οὖν ἄρα τὸ παρωθοῦν καὶ ἐξεῖργον ἔτι τοῦ τῆς θείας φύσεως ἴδιον εἶναι πιστεύειν τὸ ἐξ αὐτῆς τε καὶ ἐν αὐτῇ φυσικῶς ἅγιον Πνεῦμα, κἂν εἰ μήτε Πατήρ, μήτε μὴν Υἱός εἴη ἄν, ἀλλ' ἥτις ποτέ ἐστιν ἢ τοῦ Πνεύματος φύσις, πολυπραγμονεῖν ἀναγκαῖον, τὴν τῶν ὀνομάτων ιδιότητα μεθέντας εἰς τὸ παρόν, οὐχὶ τῆς θεότητος οὕσαν δεικτικῆν, ἀλλ' ἐκάστου τῶν ὀνομασμένων τίς ἂν νοοῖτο πρὸς ἡμῶν ὁ τῆς ὑπάρξεως τρόπος, εὖ μάλα κατασημαίνουσαν. Ὅτι γὰρ τέτοκε, δηλοῖ τό, Πατήρ, καὶ ὅτι γεγέννηται, διεσάφησε τό, Υἱός. Καὶ μὴν ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς, ἴδιον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, δίκην τοῦ καθ' ἡμᾶς καὶ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰ καὶ ἐν ὑποστάσει νοοῖτο καὶ ὑπάρχον ἀληθῶς, διαμεμῆ-
15 νυκεν ἢ κλησίς.

B. Ὅποία τις οὖν ἄρα ἐστὶν ἢ τοῦ Πνεύματος φύσις;

A. Ἐπερ ἂν νοοῖτο καὶ ἢ τοῦ Πατρὸς καὶ ἢ τοῦ Υἱοῦ· καὶ ἀπόρρητος μὲν ὁμολογουμένως, ὑπερανέστηκε δὲ νοῦ τε καὶ λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς τὸ μέτρον ἢ περὶ τῆς θεότητος δόξα. Τοῖς δ' οὖν ὄραν εἰθισμένοις, κἂν γοῦν ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι, καὶ γινώσκουσιν ἐκ μέρους, ἰσχυραὶ πῶς ἀνίσχουσι τῆς θεοπτίας αὐγαί, τὸν τῆς διανοίας αἰθέρα περιαστραπτουσαι, καὶ πρὸς γνῶσιν αὐτοῦς ἀποφέρουσαι τὴν ἐνδεχομένην. Ἀπλῆ τοιγαροῦν καὶ ἀσύνθετος ἢ παντός ἐστιν ἐπέκεινα φύσις, ὑποστάσεων μὲν
25 ιδιότησι, προσώπων τε καὶ ὀνομάτων διαφοραῖς ἐξευρνομένη, καὶ εἰς ἀγίαν ἰοῦσα Τριάδα, πλήν ἐνότητι φυσικῇ, καὶ τῇ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν ἀπαράλλάκτῳ ταυτότητι, πρὸς ἓν τι συντρέχουσα, τό, Θεός, ὄνομά τε καὶ χρῆμα, ὥστε καὶ ἐν ἐκάστῳ τὴν ὅλην νοεῖσθαι φύσιν, μετὰ τοῦ προσεῖναι καὶ τὸν ἴδιον αὐτοῦ, δηλον δὲ ὅτι τὸ
30 καθ' ὑπόστασιν. Μένει γὰρ ἕκαστον τοῦθ' ὅπερ ἐστίν, ἐνώσει τῇ πρὸς τὰ ἕτερα φυσικῇ κάκεινα πλουτοῦν ἐν ἰδίᾳ φύσει. Ἔστι γὰρ

πραγματικὰ καὶ Θεός, "Ὁμως ὁ λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ὁμολογουμένως θρασύς. Γιατὶ ὁ Πατέρας δὲν εἶναι Θεὸς ἐπειδὴ γέννησε, οὔτε καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς ἐπειδὴ γεννήθηκε, ἀλλ' ὄντας Θεὸς γέννησε ὁ Πατέρας, καὶ ἐνῶ ἦταν Θεὸς γεννήθηκε ὁ Υἱός." Ἄρα δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ μᾶς ἀπωθεῖ καὶ νὰ μᾶς ἐμποδίζει πιά νὰ πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἴδιο τῆς θείας φύσεως τὸ ἅγιο Πνεῦμα πού προῆλθε ἀπὸ αὐτὴν καὶ μένει σ' αὐτὴν κατὰ τρόπο φυσικό, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι οὔτε Πατέρας, οὔτε θέβαια Υἱός, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐξετάζουμε μὲ λεπτομέρεια ποιᾶ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ φύση τοῦ Πνεύματος, ἀφήνοντας πρὸς τὸ παρὸν τὴν ιδιότητα τῶν ὀνομάτων, γιατί δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη τῆς θεότητος, ἀλλὰ δηλώνει καθαρὰ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ἀπὸ μᾶς ὅτι εἶναι ὁ τρόπος ὑπαρξῆς τοῦ καθενὸς ὀνομαζομένου. Γιατὶ τὸ ὄνομα Πατέρας σημαίνει ὅτι γέννησε, καὶ τὸ ὄνομα Υἱός φανερῶνει ὅτι γεννήθηκε. Καὶ τὸ ὄνομα πάλι τοῦ Πνεύματος σημαίνει ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ εἶναι ἴδιο καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Υἱοῦ, ὅμοια μὲ τὸ δικό μας ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἔστω καὶ ἂν νοεῖται ὅτι εἶναι ἐνυπόστατο καὶ ὑπάρχει πραγματικὰ.

Β. Τί εἶδους ἄραγε εἶναι ἡ φύση τοῦ Πνεύματος;

Α. Τέτοια πού εἶναι καὶ ἡ φύση τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἶναι ὁμολογουμένως ἀπερίγραπτη, καὶ ξεπερνάει τὸ μέτρο τοῦ δικοῦ μας νοῦ καὶ λόγου ἢ πίστη γιὰ τὴ θεότητα. Σ' ἐκείνους λοιπὸν πού εἶναι συνηθισμένοι νὰ βλέπουν, ἔστω καὶ μέσα ἀπὸ καθρέπτη καὶ ἀμυδρᾶ, καὶ νὰ γνωρίζουν ἓνα μόνο μέρος τῆς ἀλήθειας²⁹, ἀνατέλλουν κατὰ κάποιον τρόπο ἰσχνὲς ἐλλάμψεις τῆς θεοπτίας, οἱ ὁποῖες φωτίζουν τὸν αἰθέρα τοῦ νοῦ τους καὶ τοὺς μεταφέρουν στὴν ἐπιτρεπόμενη γνώση. Εἶναι λοιπὸν ἀπλή καὶ ἀσύνθετη ἡ πέρα ἀπὸ κάθε τι φύση, πού διευρύνεται μὲ τὶς ιδιότητες τῶν ὑποστάσεων καὶ τὶς διαφορὰς τῶν προσώπων καὶ ὀνομάτων, καὶ διακρίνεται σὲ ἅγια Τριάδα, ἀλλὰ μὲ ἐνότητα φυσικῆ, καὶ μὲ τὴν ἀπαράλλακτη σὲ κάθε τι ταυτότητά της ἐνώνεται σὲ ἓνα, σὸ Θεός, ὄνομα καὶ πράγμα, ὥστε καὶ σὸ καθένα νὰ νοεῖται ὀλόκληρη ἡ φύση, μαζὶ μὲ αὐτὸ πού εἶναι δικό του, δηλαδή τὴν ὑπόστασή του. Γιατὶ τὸ καθένα μένει αὐτὸ πού εἶναι, ἀλλὰ μὲ τὴ φυσικὴ ἐνωσή του πρὸς τὰ ἄλλα πρόσωπα ἔχει καὶ ἐκεῖνα στὴ δική του φύση. Γιατὶ ὁ Πατέρας ὑπάρχει μέσα καὶ σὸν Υἱὸ καὶ

ὁ Πατήρ ἐν τε τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν τε τῷ Πατρὶ καὶ ἐν ἀλλήλοις.

B. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τούτων ἢ πίστις;

*A. Τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, ἢ θεόπνευστος Γραφή σαφῶς καὶ
5 ἠκριδωμένως ἐνουῖσα Θεῷ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἂν ἐτέρως
ἔσομένην ἐν ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ μέθεξιν, πλὴν ὅτι διὰ τοῦ ἁγίου
Πνεύματος ἀναφανδὸν ἐκδιδάσκουσα. Καὶ γοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν
Ἰησοῦς Χριστὸς περὶ παντός, οἶμαι, πιστοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ,
«Ἐλευσόμεθα», φησὶν, «ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῶ
10 ποιησόμεθα» καὶ, «Ἐν γε τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστίν, ἐκ
τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔδωκεν ἡμῖν». Ἐνοικον γὰρ καὶ ἐνηυλισμένον
καταπλουτοίη τις ἂν τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, οὐκ
ἀλλότριόν τι καὶ διεσπασμένον οὐσιωδῶς αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα λα-
βῶν, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ, καὶ ἴδιον αὐτοῦ, καὶ τὴν
15 ἴσην ὡς πρὸς αὐτὸν κυριότητα φοροῦν, οὕτω τε ὠνομασμένον καὶ
ὡς ἐν τάξει παραληφθὲν τοῦ Υἱοῦ διὰ ταυτότητα φυσικὴν. «Εἷς
μὲν γὰρ Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς
Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα». Ἐνός δὲ ὄντος Κυρίου, κατὰ τὰς Γρα-
φάς, ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὃ φημι;*

20 B. Ναί. Γέγραπται γὰρ ᾠδί.

*A. Ἀχειρεκόμη δὲ ὄντι ποτὲ τῷ μακαρίῳ Σαμψῶν παρεῖναί τε
καὶ συναθλεῖν τὸ Πνεῦμα λέγεται. Ἐπειδὴ δὲ ταῖς εἰς γύναιον
ἡδοναῖς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐδίδου καὶ ἐπιλοῦτο σιδήρῳ τὴν κεφαλὴν,
ἀπέστη, φησί, Κύριος ἀπ' αὐτοῦ Ἀναθήσεσθαι δὲ μέλλων εἰς
25 οὐρανοῦς, προσπεφώνηκεν ὁ Χριστὸς τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν
«Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς». Καὶ μὴν καί,
«Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας
τοῦ αἰῶνος». Ἐπεμψε δὲ ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν Παράκλητον, δι' οὗ
καὶ ἐν ᾧ μεθ' ἡμῶν ἐστὶ καὶ ἐν ἡμῖν ἀυλίζεται, οὐκ ὀθνεῖον ἡμῖν ἐγ-
30 χέων, ἀλλὰ τὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ τῆς τοῦ Πατρὸς ἴδιον Πνεῦμα.*

*B. Σύμφημι. Μεμνήσομαι γὰρ καὶ αὐτὸς ἐγὼ θείου τε καὶ
ἱεροῦ Γράμματος, ᾧ δὲ πη λαλοῦντος τὸ περὶ τῶν ἁγίων ἀποστό-*

στό ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ἴδιο ὅμως καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ὑπάρχουν μέσα στὸν Πατέρα καὶ τὸ ἓνα μέσα στὸ ἄλλο.

Β. Καὶ ποιά εἶναι ἡ πίστη αὐτῶν;

Α. Τὸ ἱερὸ Γράμμα, ἡ θεόπνευστη Γραφή, ἐνώνοντας μὲ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια τὸν Θεὸ μὲ τὸ Πνεῦμα του, διδάσκει φανερὰ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ γίνει μὲ ἄλλον τρόπο μέσα μας ἢ μέθεξι τοῦ Θεοῦ, παρὰ μόνο διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ πράγματι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει, νομίζω, γιὰ κάθε πιστὸν καὶ ἀγαθόν· «Θὰ ἔρθουμε ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας καὶ θὰ μείνουμε μέσα του»³⁰. Γιατὶ ὁ καθένας μπορεῖ νὰ κάνει ἐνοικο καὶ κάποικόν του τὸν κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸ Θεό, ὄχι παίρνοντας σὰν κάτι ξένο καὶ ἀποκομμένο ἀπὸ αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν οὐσία τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ὡς κάτι ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτόν, καὶ εἶναι δικό του, καὶ φέρει τὴν ἴση μὲ αὐτὸν κυριαρχικὴ ἐξουσία, καὶ ὀνομάζεται ἔτσι, καὶ ἔχει παραληφθεῖ ἀντὶ τοῦ Υἱοῦ, λόγῳ τῆς φυσικῆς του ταυτότητας. Γιατὶ λέγει· «Ἐνας Θεὸς εἶναι ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται τὰ πάντα· καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγίναν τὰ πάντα»³². Κι ἀφοῦ ἓνας εἶναι ὁ Κύριος, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα³³. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγω;

Β. Ναί· ἀφοῦ ἔτσι ἔχει γραφεῖ.

Α. Λέγεται ὅτι, ὅταν κάποτε ὁ μακάριος Σαμψὼν ἦταν ἀκούρευτος, ἦταν μαζί του καὶ ἀγωνιζόταν τὸ Πνεῦμα. Ὅταν ὅμως μὲ τὶς ἡδονὲς φανέρωσε σὲ κάποιον γυναικάριο τὸ μυστικὸ του καὶ κούρεψε μὲ ψαλίδι τὸ κεφάλι του, ἔφυγε, λέγει, ὁ Κύριος ἀπὸ αὐτόν³⁴. Ἐπίσης ὅταν ὁ Χριστὸς ἐπρόκειτο νὰ ἀνεβεῖ στοὺς οὐρανοὺς, φώναξε σ' ἐκείνους ποὺ πίστευαν σ' αὐτόν· «Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω ὀρφανούς· θὰ ἔρθω σὲ σᾶς»³⁵. Καὶ ἀκόμα· «Νά, ἐγὼ θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες, μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου»³⁶. Καὶ μᾶς ἔστειλε τὸν Παράκλητο, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι μαζί μας καὶ κατοικεῖ μέσα μας, χύνοντας μέσα μας ὄχι ξένο, ἀλλὰ τὸ δικό του Πνεῦμα, τῆς οὐσίας του καὶ τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα.

Β. Συμφωνῶ. Θὰ ὑπενθυμίσω μάλιστα καὶ ἐγὼ ἓναν θεῖο καὶ ἱερὸ λόγον, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἐξῆς γιὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους·

33. Ἰω. 4, 24.

34. Κριτ. 16, 20.

35. Ἰω. 14, 18.

36. Ματθ. 28, 20.

λων, ὅτι «Ἐπείρασον μὲν εἰς τὴν Βιθυνίαν ἀπελθεῖν, οὐκ εἶασε δὲ αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα Ἰησοῦ».

Α. Τί δέ; οὐχὶ καὶ αὐτοὺς τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους, Πνεύματος εἶναί φησιν ἢ Γραφή; Ἡσαΐας μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος, τὴν ἐξαίσιον 5 ἡμῖν καὶ φρικωδεστάτην ἐκείνην θεοπτίαν ἀφηγούμενος, «Εἶδον», φησί, «τὸν Κύριον Σαβαῶθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου». Καὶ τὰ διὰ μέσου τούτοις ἐπενεγκῶν, «Ἦκουσα», φησί, «Κυρίου Σαβαῶθ λέγοντος «Τίνα ἀποστείλω; καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; Καὶ εἶπα Ἰδοὺ ἐγώ, ἀπόστει- 10 λὸν με. Καὶ εἶπε Πορεύου, καὶ εἶπε τῷ λαῷ τούτῳ Ἀκοῆ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε». Ἄλλ' ὁ μὲν θεσπέσιος Ἰωάννης περὶ τοῦ Μονογενοῦς φησι, «Ταῦτα δὲ εἶπεν Ἡσαΐας, ἠνίκα εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ». Στέφανός γε μὴν ὁ σοφώτατος Ἰουδαίους ἔφη προσλαλῶν «Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι 15 καρδίαις καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς αἰεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε». Ἄρ' οὐκ ἐναργὲς ἤδη πως, ὡς ἑτερότητι μὲν τῇ καθ' ὑπόστασιν ἰδικήν, τί μὲν ἐστὶ Πατὴρ, τί δὲ καὶ Υἱός, τί δὲ δὴ καὶ τὸ Πνεῦμα, πρὸς ἡμῶν εὖ μάλα διαγιγνώσκεται; Συμβάσει γε μὴν τῇ πρὸς ἐνότητα φυσικὴν, πάντα δὴ πάντων, παρουσία τε καὶ λόγοι 20 καὶ μέθεξις, ἐνέργειά τε καὶ δόξα, καὶ ὅσα τὴν θείαν κατακαλλύνει φύσιν· ἀλλὰ με μικροῦ καὶ τόδε διέδρα.

Β. Τὸ τί δὴ;

Α. Ἀνακεκραγόντων μὲν γὰρ ἐπαίσις, ὧ τῶν, τῶν ἁγίων προφητῶν, «Τάδε λέγει Κύριος», μυσταγωγῶν δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς, οἱ 25 καὶ αὐτόπται γεγόνασι καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου. «Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Γέγραπται δὲ αὐτῷ «Νηστευόντων δὲ αὐτῶν καὶ λειτουργούντων τῷ Κυρίῳ, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Παῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς». Ἄλλ' εἶπερ ἔχει τὸ μείον ὡς πρὸς Θεὸν τὸ Πνεῦμα, 30 καὶ κατόπιν ἔρχεται τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τὴν ἔκφυλον ἑτερότητα πεπονθός, ἑτεροφυές τε ὑπάρχον ἀληθῶς ἄρ' οὐκ ἐν ἀμείνοσι τῶν ἀρχαιοτέρων ἁγίων ἢ διακονία λοιπὸν τῆς εὐαγγελικῆς τε καὶ ἀποστολικῆς λειτουργίας, εἶπερ οἱ μὲν τοὺς παρὰ Κυρίου καὶ Θεοῦ διηγγέλασι λόγους, οἱ δὲ τοῦ Πνεύματος;

«Προσπαθοῦσαν νὰ βαδίσουν πρὸς τὴ Βιθυνία, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἄφησε τὸ Πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ»³⁷.

Α. Τί ὅμως; Δὲν λέγει ἡ Γραφή, ὅτι καὶ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ εἶναι τοῦ Πνεύματος; Πράγματι ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας διηγούμενος τὴν ἐξαίσια καὶ φρικωδέστατη ἐκείνη θεοπτία, λέγει· «Εἶδα τὸν Κύριο Σαβαώθ νὰ κάθεται πάνω σὲ θρόνο ὑψηλὸ καὶ μεταίωρο»³⁸. Καὶ ἀφοῦ προσθέτει τὰ ἐνδιάμεσα πρὸς αὐτά, λέγει· «Ἄκουσα τὸν Κύριο Σαβαώθ νὰ λέγει· Ποιὸν νὰ στείλω; Ποιὸς θὰ πάει στὸν λαὸ αὐτόν; Καὶ εἶπα· Νά, ἐγὼ εἶμαι πρόθυμος, στείλε με. Καὶ μοῦ εἶπε· Πήγαινε καὶ πὲς στὸν λαὸ αὐτόν· Θὰ ἀκοῦτε μὲ τὰ αὐτιά σας καὶ δὲν θὰ βλέπετε»³⁹. Ὁ θεσπέσιος ὅμως Ἰωάννης λέγει γιὰ τὸν Μονογενῆ· «Αὐτὰ εἶπε ὁ Ἡσαΐας, ὅταν εἶδε τὴ δόξα του καὶ μίλησε γι' αὐτόν»⁴⁰. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφότατος Στέφανος, μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους, εἶπε· «Σκληροτράχηλοι, μὲ ἀπερίτμητες καρδιές καὶ αὐτιά, σεῖς πάντοτε ἀντιτίθεστε στὸ ἅγιο Πνεῦμα»⁴¹. Ἄρα λοιπὸν, δὲν γίνεται φανερό, ὅτι ἀπὸ τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς ὑποστάσεως διακρίνεται τί εἶναι γιὰ ἐμᾶς ὁ Πατέρας, τί ὁ Υἱὸς καὶ τί τὸ Πνεῦμα; ἐνῶ μὲ τὴν ἐνότητα τῆς φύσεως συμφωνοῦν ὅλα σὲ ὅλα τὰ πρόσωπα, καὶ ἡ παρουσία καὶ τὰ λόγια καὶ ἡ μέθεξι καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δόξα, καὶ ὅλα ὅσα κοσμοῦν τὴ θεία φύση. Ἀλλὰ παραλίγο νὰ μοῦ διέφευγε καὶ αὐτό.

Β. Ποιὸ δηλαδή;

Α. Γνωρίζεις καλά, φίλε μου, ὅτι οἱ ἅγιοι προφήτες φωνάζουν, «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος», ἐνῶ οἱ δικοί μας δάσκαλοι, οἱ ὅποιοι ἐγιναν αὐτόπτες μάρτυρες καὶ ὑπηρέτες τοῦ Λόγου ἔλεγαν· «Αὐτὰ λέγει τὸ ἅγιο Πνεῦμα». Ἐπίσης ἔχει γραφεῖ· «Καὶ ἐνῶ νήστευαν αὐτοὶ καὶ ὑπηρετοῦσαν τὸν Κύριο, εἶπε τὸ ἅγιο Πνεῦμα· ξεχωρίστε μου τὸν Βαρνάβα καὶ τὸν Παῦλο γιὰ τὸ ἔργο πού τοὺς ἔχω καλέσει»⁴². Ἐὰν λοιπὸν τὸ Πνεῦμα εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἔρχεται πίσω ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἔχει ὑποστῆ διαφοροποίηση καὶ εἶναι πραγματικὰ ἄλλης φύσεως, ἄραγε ἡ διακονία τῶν παλαιότερων ἁγίων δὲν εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ καὶ ἀποστολικὴ ὑπηρεσία, ἐφόσον οἱ πρῶτοι ἐξηγγείλαν τὰ λόγια τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος;

37. Πράξ. 16, 7.

40. Ἰω. 12, 41.

38. Ἡσ. 6, 1.

41. Πράξ. 7, 51.

39. Ὁπ. π. 6, 8-9.

42. Πράξ. 13, 2.

B. Κινδυνεύσει.

A. Καίτοι, τί δήποτε κατακρίσεως μὲν καὶ θανάτου διακονίαν ἐκείνην, ταυτηνὶ δέ, ζωῆς καὶ δικαιοσύνης κατανόμαξέ πη γράφων ὁ Παῦλος, «Εἰ γὰρ τῇ διακονίᾳ τῆς κατακρίσεως δόξα, 5 πολλῶ μᾶλλον περισσεύσει ἢ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ»; Ἐαυτοῦ γε μὴν πέρι καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, «Ὅς καὶ ἐκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους Καινῆς Διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ Πνεύματος· τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ. Ἐὰρ οὐ παντί τῳ καταφανὲς κἀντεῦθεν ἂν γένοιτο καὶ λίαν ἀκο- 10 νιτί, ὡς οἱ μὲν ἄνωθέν τε καὶ παρὰ Θεοῦ λόγοι κατέκρινον τοὺς ἀρχαιοτέρους καὶ εἰς αὐτό που τὸ λοῖσθον κατεκόμιζον τῶν κακῶν, δικαιοῦσι δὲ νυνὶ καὶ ζωοποιοῦσιν οἱ Πνεύματος; Ἡ οὐκ αἰσθάνη λοιπόν, ὅποι ποτὲ ἡμῖν διεκπαίουσιν οἱ λόγοι;

B. Ναί· πολὺ γὰρ τὸ δέος, μὴ ἄρα τι καὶ ἄμεινον περὶ τοῦ 15 Πνεύματος, ἢ περὶ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, δοξάζωμεν· ἀλλ' εἴ τοι δοκεῖ, ταυτὶ μὲν, ὡ τᾶν, ὡδέ τε ἔχειν ἕα καὶ εἰρηῆσθαι καλῶς. Ἐπειδὴ δὲ Θεόν τε καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμά φαμεν, εἰ τοῖς τῆς θεότητος ιδιώμασιν, οὐ σχέσει τῇ πρὸς Θεόν; ἀλλ' ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει κατίδοι τις ἂν ἐκπρεπὲς αὐτό, πολυπραγμονῶμεν ἡμεῖς.

A. Οὐ γάρ, ὡ φιλότης, καταβαλεῖς αὐτόθεν, σχέσει τῇ πρὸς Θεόν, καθ' ἣνπερ ἂν καὶ ἡμεῖς αὐτοί, τὸ Πνεῦμα νοῶν ἐξωραϊσμένον, καὶ οὐχ ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει καταπλουτοῦν τὸ τῆς ἀληθοῦς θεότητος κάλλος, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ Υἱός, ὃς ἔφη πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδόξασμαι ἐν 25 αὐτοῖς». Τὸ γὰρ τοι σχέσει τῇ μὴ κατὰ φύσιν τιμώμενον, ὀθνεῖαν που πάντως εἰσοικίζεται δόξαν. Ἐπειδὴ δέ, ἑαυτοῦ μὲν οὐκ ἂν τι μεταλάχοι ποτέ, πάθοι δ' ἂν αὐτὸ τῇ πρὸς ἕτερον σχέσει, τὸ μετέχον τοῦ μετεχομένου πᾶσά πως ἀνάγκη καὶ ἑτεροφυῆς εἶναι λέγειν.

30 B. Ἀνάγκη.

43. Β' Κορ. 3, 9.

44. Β' Κορ. 3, 6.

45. Ἰω. 17, 10.

Β. Εἶναι πιθανόν.

Α. Ὅμως γιατί ἐκείνην ὁ Παῦλος τὴν χαρακτηρίζει διακονία καταδίκης καὶ θανάτου, ἐνῶ αὐτὴν διακονία ζωῆς καὶ δικαιοσύνης, γράφοντας κάπου, «Γιατί, ἐὰν ἡ διακονία τῆς καταδίκης συνοδεύεται ἀπὸ δόξα, πολὺ περισσότερὴ εἶναι ἢ δόξα τῆς διακονίας πού ὁδηγεῖ στὴ δικαίωση»⁴³; Καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, γράφει· «Ὁ ὁποῖος μᾶς ἔκανε ἱκανοὺς νὰ γίνουμε ὑπηρέτες τῆς Νέας Διαθήκης, ὄχι τοῦ γραπτοῦ νόμου, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος· γιατί ὁ γραπτὸς νόμος καταδικάζει σὲ θάνατο, ἐνῶ τοῦ Πνεύματος ζωοποιεῖ»⁴⁴. Ἔρα λοιπὸν δὲν γίνεται στὸν καθένα ὀλοφάνερο ἀπὸ αὐτά, καὶ χωρὶς κόπο μάλιστα, ὅτι οἱ ἀρχαιότεροι λόγοι πού προέρχονταν ἀπὸ τὸν Θεὸ καταδίκαζαν τοὺς παλαιότερους καὶ τοὺς ὁδηγοῦσαν περίπου στὸ ἔσχατο τῶν κακῶν, ἐνῶ τώρα οἱ λόγοι τοῦ Πνεύματος παρέχουν δικαίωση καὶ ζωή; Ἡ μήπως δὲν αἰσθάνεσαι πού μᾶς ὠθοῦν κάποτε οἱ λόγοι;

Β. Ναί· ὑπάρχει μεγάλος φόβος μήπως φτάσουμε νὰ εἶναι ἡ πίστη μας ἀνώτερη γιὰ τὸ Πνεῦμα, παρὰ γιὰ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Ἀλλὰ ἐὰν κρίνεις καλὸ, φίλε, αὐτὰ ἄφησέ τα ὅπως εἶναι, καὶ ὡς καλῶς εἰπωμένα. Ἐπειδὴ ὅμως λέμε ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται κατὰ φύσιν ἀπὸ τὸν Θεό, ἄς ἐρευνήσουμε βαθύτερα, ἂν μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ καθαρὰ νὰ κοσμεῖται αὐτὸ μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς θεότητος, ὄχι σὲ σχέση μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ δική του φύσιν.

Α. Δὲν πιστεύω, φίλε, νὰ θέλεις νὰ ταπεινώσεις μὲ αὐτὰ τὸ Πνεῦμα, πιστεύοντας ὅτι εἶναι κοσμιμένο μὲ τὰ θεῖα ἰδιώματα μέσω τῆς σχέσεώς του πρὸς τὸν Θεό, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐμεῖς, καὶ ὄχι ὅτι ἔχει τὸ κάλλος τῆς ἀληθινῆς θεότητος στὴν δική του φύσιν, ὅπως δηλαδή καὶ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶπε στὸν Πατέρα· «Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου εἶναι δικά μου, καὶ ἔχω δοξασθεῖ μὲ αὐτά»⁴⁵. Γιατὶ αὐτὸ πού τιμᾶται μὲ σχέση πού δὲν εἶναι κατὰ φύσιν, παίρνει ὅπωςδήποτε ξένη δόξα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχει ποτὲ κάτι δικό του, καὶ τὸ παθαίνει μόνον λόγῳ τῆς σχέσεώς του πρὸς τὸ ἄλλο, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ δεχθοῦμε, ὅτι αὐτὸ πού μετέχει εἶναι ὅπωςδήποτε ἄλλης φύσεως ἀπὸ ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο μετέχει.

Β. Ἀναγκαστικά.

A. Εἶτα τίς ἐξοίσει ποτ' ἄν, εἰπέ μοι, τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ ἐν αὐτῇ τε καὶ ἐξ αὐτῆς ἅγιον Πνεῦμα; Ἐρ' οὐκ εἰς λῆξιν παντὸς ἄν ἴοι θράσους, κἂν εἰ μόνον τις ἔλοι ταυτί κατὰ νοῦν; Μόνους γὰρ ὧδε χρῆναι φρονεῖν οἰηθείην ἄν ἔγωγε, τοὺς
5 λογισμοῦ καὶ φρενὸς τῆς ἀρίστης ὀλισθηκότητας. Ἀλλὰ φέρε λέγωμεν τὰ Θεοῦ καὶ Πνεύματος.

B. Λέγωμεν.

A. Φράζε δὴ οὖν, τίς ἄν νοοῖτο πρὸς ἡμῶν ἢ τοῦ Θεοῦ δόξα καὶ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ἢ δύναμις;

10 B. Θεοῦ μὲν δόξαν εἶναί φημι, τὸ παντὸς γενητοῦ φύσιν τε καὶ μέτρον ὑπερανίστασθαι καὶ ὑπάρχειν οὐκ ἐκτισμένως, ἐνέργειαν δὲ φυσικὴν, τὸ δημιουργεῖν ἐξ οὐκ ὄντων δύνασθαι καὶ καλεῖν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, τὸ συνέχειν εἰς τὸ εἶναι τὰ ὄντα καλῶς, τὸ ζωοποιεῖν, τὸ ἁγιάζειν, τὸ κατασοφοῦν εὖ μάλα τὰ σοφίας
15 δεκτικά.

A. Ἐκθασανιστέον δὴ οὖν, εἰ δοκεῖ, τὸν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγον. Εἶδειεν γὰρ ἄν οὐχ ἑτέρως, ἢ οὕτως, οἱ ψυχρά τε καὶ μειρακιώδη περὶ αὐτοῦ δοξάζοντες, ὡς ἤκιστα μὲν ἐν μείωσιν εἶη ἄν, ἢ ἐν οἷς ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,
20 ὁ Υἱὸς ἰσοστατοῦν δὲ μᾶλλον οὐσιωδῶς αὐτῷ καὶ ἰσοσθενὲς κατ' ἐνέργειαν, ἐκ παντὸς ἄν ἡμῖν παραδειχθείη τρόπου.

B. Ἴθι δὴ οὖν εἰς τοῦτο γεννικῶς, Θεῶ πίσινος λέγοντι «Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό».

A. Οὐκοῦν (ἐρήσομαι γάρ), τὸ θεοποιεῖν δύνασθαι τοὺς οὐκ
25 ὄντας θεούς, ἄρα ἄν πρόποι γεννητῇ καὶ πεπονημένη φύσει;

B. Οὐκ ἔγωγε φαίην ἄν. Οὐ γάρ τοι τὸ μείον εἰς γε τὸ οὕτως ὑπερτεροῦν ἀνακομίσειεν ἄν.

A. Ὅρθως ἔφησ καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ κάκεινο περιαθρεῖν τῆς σῆς ἄν εἶη παγκάλῃς φρενός. Εἰ γὰρ ἢ κτίσματος μέθεξις
30 θεοποιεῖν οἶδε τὸ γενητόν, πῶς οὐκ ἄν εἶη καὶ τὸ ἔμπαλιν ἀληθές; Ξημοῖ γὰρ μᾶλλον, ἢπερ ὀνίνῃσιν ἀληθῶς, τὸ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύ-

A. Ἐπειτα, ποιὸς θὰ μπορούσε ποτέ, πές μου, νὰ θγάλει ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ Πατέρα τὸ ἅγιο Πνεῦμα πὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτὴν καὶ εἶναι μέσα σ' αὐτήν; Δὲν θὰ ἔφτανε ἄραγε στὸν ψηλότερο βαθμὸ θράσους καὶ μόνο ἂν ἔφερνε κάτι τέτοιο στὸν νοῦ του; Ἐγὼ νομίζω ὅτι αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ πιστεύουν ὅσοι ἔχουν ξεφύγει ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ τὸν καλοπροαίρετο νοῦ. Ἐμπρὸς ὁμως νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος.

B. Ἄς μιλήσουμε.

A. Πές μου λοιπόν, ποιὰ πιστεύεται ἀπὸ μᾶς ὅτι εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δύναμη τῆς φυσικῆς του ἐνέργειας;

B. Δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι, πιστεύω, τὸ ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὸ μέτρο κάθε κτιστοῦ, καὶ δὲν εἶναι κτιστός, ἐνῶ ἐνέργειά του φυσικὴ εἶναι τὸ νὰ μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ νὰ καλεῖ αὐτὰ πὺ δὲν ὑπάρχουν στὴν ὑπαρξῆ, τὸ νὰ συντηρεῖ τὰ ὄντα καλά, τὸ νὰ ζωοποιεῖ, νὰ ἁγιάζει καὶ νὰ πλουτίζει μὲ σοφία αὐτὰ πὺ εἶναι δεκτικὰ σοφίας.

A. Ἄς ἐξετάσουμε λοιπόν, ἐὰν θέλεις, λεπτομερέστερα τὸν λόγο γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ δὲν μπορούν νὰ μάθουν ἀλλιῶς, παρὰ μόνο ἔτσι, αὐτοὶ πὺ ἔχουν ψυχρὲς καὶ παιδαριώδεις ἀντιλήψεις γι' αὐτό, ὅτι δὲν ἀνήκει καθόλου στὰ κατώτερα, παρὰ σ' ἐκεῖνα πὺ ἀνήκει καὶ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι τῆς αὐτῆς μορφῆς καὶ ἴσος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Καὶ θὰ ἀποδειχθεῖ ἀπὸ μᾶς μὲ κάθε τρόπο, ὅτι εἶναι ἰσότητα κατὰ τὴν οὐσία μὲ αὐτὸν καὶ ἰσοδύναμο ὡς πρὸς τὴν ἐνέργεια.

B. Προχώρα λοιπόν σ' αὐτὸ γενναῖα, ἔχοντας πεποίθησι στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἄνοιξε τὸ στόμα σου, καὶ θὰ τὸ γεμίσω»⁴⁶.

A. Λοιπόν, θὰ ρωτήσω· τὸ νὰ μπορούν νὰ θεοποιοῦν αὐτοὶ πὺ δὲν εἶναι θεοί, ταιριάζει ἄραγε στὴν κτιστὴ καὶ δημιουργημένη φύση;

B. Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν θὰ τὸ ἔλεγα. Γιατὶ αὐτὸ πὺ εἶναι κατώτερο, δὲν μπορεῖ νὰ ἀννιψώσει σ' αὐτὸ πὺ εἶναι τόσο πολὺ ἀνώτερο.

A. Σωστὰ μίλησες. Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξετάσει καὶ τοῦτο ὁ τόσο ὠραῖος νοῦς σου. Ἐὰν αὐτὸ πὺ μετέχει τῆς κτίσεως μπορεῖ νὰ θεοποιεῖ αὐτὸ πὺ εἶναι κτιστό, γιατί νὰ μὴ ἰσχύει καὶ τὸ ἀντίθετο; Γιατὶ τὸ ζημιώνει μᾶλλον, ἐὰν ὠφελεῖ πραγματικὰ ἢ μέθεξι

σιν μεταλαχεῖν. Ἄλλ' οὐκ ἂν νοοῖτό ποτε θεοποιὸς ἢ κτίσις, ἀνή-
φθω δὲ μόνῳ τὸ χρῆμα Θεῶ, ταῖς τῶν ἁγίων ἐνιέντι ψυχαῖς, τῆς
ιδιότητος τὴν διὰ Πνεύματος μέθεξιν, δι' οὗ καὶ σύμμορφοι γεγο-
νότες τῷ κατὰ φύσιν Υἱῶ, θεοὶ κατ' αὐτὸν καὶ υἱοὶ κεκλήμεθα
5 Θεοῦ. «Ὅτι γὰρ ἐσμεν υἱοί», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ἐξαπέστει-
λεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν,
κράζον Ἄβδᾶ, ὁ Πατήρ». Εἶπερ οὖν ἐστὶ μεῖζόν τε καὶ ἄμεινον, ἢ
κατὰ κτίσματος φύσιν, τὸ θεοποιεῖν δύνασθαι δι' ἑαυτοῦ, τίς τοῖς
γεγονόσιν ἐγκαταριθμήσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἴ γε νοῦν ἔχει μὴ
10 κατεφθαρμένον, ἢ πῶς ἂν λέγοιτο γενητὸν τὸ θεοῦς ἀποτελοῦν;

B. Οὐχ ὁρῶ.

A. Τὸ δὲ τῆς δουλείας ὄνομά τε καὶ χρῆμα παρέποιο ἂν, ὧ
Ἐρμεῖα, καὶ μάλα εἰκότως, κτιστῆ καὶ πεποιημένη φύσει, Θεοῦ δὲ
δὴ πάντως ἀφεστήξει μακράν.

15 B. Πάννυ μὲν οὖν. Ἀληθὲς γὰρ πον τὸ ὑμνούμενον πρὸς Θεόν,
ὅτι «Τὰ σύμπαντα δοῦλα σά».

A. Τὸ δουλείας οὖν ἄρα τὸ δοῦλον ἀπογυμνοῦν, καὶ τοῖς τῆς
ἐλευθερίας ἀνῆμασι κατασεμνύνειν εἰδός, καὶ ἐξ ἑαυτοῦ δυνάμε-
νον, δουλοπρεποῦς αὐτὸ προαποφοιτήσῃ μέτρον, καὶ φύσεως
20 ἔσται τῆς ἀνωτάτω καὶ ἐλευθέρας. [Ἐνεργὸν γὰρ οὕτω καὶ εἰς
ἐτέρας γένοιτ' ἂν ἰδίου τε καὶ προσπεφυκότητος οὐσιωδῶς ἀγαθοῦ,
τῆς ἐλευθερίας].

B. Συναισέσαμι' ἂν ὀρθῶς λέγοντί σοι.

A. Ἀνακεκραγέτω τοίνυν ὁ μακάριος Παῦλος «Ἡμεῖς δὲ
25 πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρι-
ζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν,
καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. Ὁ δὲ Κύριος, τὸ Πνεῦμά ἐστιν
οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐλευθερία». Καὶ μὴν καὶ ἐτέρως «Οὐ
γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦ-
30 μα υἰοθεσίας», φησὶν, «ἐν ᾧ κράζομεν, Ἄβδᾶ, ὁ Πατήρ». Τῇ δὲ
τῆς υἰότητος δόξῃ συμπαρομαρτήσῃεν ἂν πάντως πον καὶ τὸ

τοῦ κατὰ φύση Θεοῦ. Ἄλλὰ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ νοηθεῖ ἢ κτίση θεοποιός, παρὰ μόνο τὸ κτίσμα ἀνυψώνεται στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος βάζει στὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων, μέσω τοῦ Πνεύματος, τὴ μέθεξι τῆς θείας ιδιότητος, καὶ ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ παίρνουμε τὴ μορφή τοῦ κατὰ φύση Υἱοῦ, ὀνομαζόμεστε κατ' ἀναλογία πρὸς αὐτὸν θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἐπειδὴ εἴμαστε υἱοί, ὅπως εἶναι γραμμένο, ἔστειλε ὁ Θεὸς στὶς καρδιές μας τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ του, τὸ ὁποῖο φωνάζει· Ἄβδᾶ, Πατέρα»⁴⁷. Ἐφόσον λοιπὸν εἶναι μεγαλύτερο καὶ ἀνώτερο, ἀπὸ ὅτι εἶναι ἡ φύση τοῦ κτίσματος, αὐτὸ πὺν μπορεῖ νὰ θεοποιεῖ ἀπὸ μόνο του, ποιὸς θὰ κατατάξει τὸ ἅγιο Πνεῦμα μεταξὺ τῶν κτισμάτων, ἐὰν βέβαια ἔχει νοῦ πὺν δὲν ἔχει διαφθαρεῖ, ἢ πῶς μπορεῖ νὰ λέγεται κτιστό, αὐτὸ πὺν κάνει θεούς;

B. Δὲν βλέπω.

A. Ἀντίθετα τὸ ὄνομα καὶ τὸ γεγονός τῆς δουλείας μπορεῖ, Ἑρμεία, πολὺ εὐλογα, νὰ ἀνήκει στὴν κτιστὴ καὶ δημιουργημένη φύση, καὶ ὅπωςδὴποτε βρῖσκεται μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό.

B. Καὶ πολὺ μάλιστα. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πὺν λέγεται κάπου γιὰ τὸν Θεό· «Ὅλα στὸ σύμπαν εἶναι ὑποδουλωμένα σὲ σένα»⁴⁸.

A. Αὐτὸ ἐπομένως πὺν ἀπελευθερώνει τὸ δοῦλο ἀπὸ τὴ δουλεία, καὶ μπορεῖ νὰ τὸ κοσμεῖ μὲ τὰ προνόμια τῆς ἐλευθερίας καὶ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ μόνο του, αὐτὸ εἶναι ἀπὸ πρὶν ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς δουλοπρεποῦς φύσεως καὶ ἀνήκει στὴν ἀνώτατη καὶ ἐλεύθερη φύση. Γιατὶ μόνο ἔτσι μπορεῖ νὰ ἐνεργήσει καὶ σὲ ἄλλες τὸ ἀγαθὸ πὺν ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του κατ' οὐσία, δηλαδὴ τὴν ἐλευθερία.

B. Θὰ συμφωνοῦσα, γιατί τὰ λὲς σωστά.

A. Ἄς βροντοφωνάζει λοιπὸν ὁ μακάριος Παῦλος· «Ὅλοι ἐμεῖς μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο, ἀντανακλώντας τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμεστε σ' αὐτὴν τὴν εἰκόνα, προχωρώντας ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, πὺν εἶναι ὁ Κύριος. Ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα· καὶ ὅπου εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλευθερία»⁴⁹. Ἄλλὰ καὶ διαφορετικά· «Γιατὶ δὲν ἐλάβετε πάλι πνεῦμα δουλικὸ πὺν νὰ σᾶς ἐμπνέει φόβο, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα πὺν σᾶς κάνει υἱούς, διὰ τοῦ ὁποῖου φωνάζουμε· Ἄβδᾶ Πατέρα»⁵⁰. Στὴ δόξα βέβαια τῆς υἰοθεσίας συμπεριλαμβάνεται ὅπωςδὴ-

ἐλεύθερον. Καὶ γοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοὺς ἀγί-
 οὺς ἀποστόλους ἐπειδὴ τοῖς ὑπὲρ φύσιν ἀξιώμασιν ἔγνω τιμᾶν,
 ἅτε δὴ καὶ μετόχους οὐκ εἰς μακρὰν ἔσομένους τοῦ ἀγίου τε καὶ
 ἐλευθέρου Πνεύματος, φίλους τε ἤδη καὶ ἐλευθέρους ἐκάλει.
 5 «Οὐκ ἔτι» γάρ, ἔφασκε, «λέγω ὑμᾶς δούλους· ὑμεῖς φίλοι μου
 ἔστε». Ὅτε τοίνυν ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστι, καὶ ἔνθαπερ ἂν ἦ τὸ
 Πνεῦμα Κυρίου, ζητητέον ἐκεῖ τὴν ἐλευθερίαν, φύσεως ἄρα τῆς
 ἐλευθέρας ἐκπεφυκός, καὶ οὐχὶ τῇ κτίσει συντεταγμένον καὶ τοῖς
 γενητοῖς ἐναρίθμιον νοοῖτ' ἂν ὑπάρχειν τό, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὴν
 10 ἐλευθέραν ἢ κτίσις ἀποκερδαίνει δόξαν, τὸ ἐκ τῆς δουλείας αἰ-
 σχος διωθουμένη τε καὶ διαδιδράσκουσα.

B. Ἄλλ', οἴμαι που, φαῖεν ἂν ὅτι διακονικὴν ὑπουργίαν ἀπο-
 τελοῦν διακομίζει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἀγίοις τὰ παρὰ Θεοῦ.

A. Λογιοῦνται δὴ οὖν, κατὰ γε τὸ εἶκός, τῶν δι' αὐτοῦ διακο-
 15 νομένων ἐν εἶναί τι τὴν ἐλευθερίαν, τὸ μέγα καὶ ὑπὲρ κτίσιν ἀξί-
 ωμα· δοῦλον γὰρ εἴ τι παρῆκται πρὸς γένεσιν.

B. Λογιοῦνται τυχόν.

A. Αὐτὸ τοιγαροῦν τὸ διακονοῦν οὐκ ἐλεύθερον φυσικῶς,
 εἴπερ ἑαυτῷ διακονεῖ μὲν οὐδέν, διαπορθμεύει δὲ μᾶλλον εἰς
 20 τινὰς τὴν παρ' ἑτέρου του χάριν· ἢ οὐκ ἀνάγκη τὸ διακονοῦν τε
 καὶ μέσον, οὐκ αὐτὸ τὸ χρῆμα νοεῖσθαι τὸ διακονούμενον;

B. Ἀνάγκη.

A. Πῶς οὖν ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν, εἴ τῆς ἐλευθέρας δόξης
 τητῶμενον, τὸ δοῦλόν που πάντως καὶ ὑπὸ ζυγὸν οὐ διέδρα
 25 μέτρον; Καὶ εἰ μὲ ἔστιν ἐν δόξῃ θεότητος φυσικῆ, διακονεῖ μὲν οὐκ
 ἔτι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, διανέμει δὲ μᾶλλον καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς
 ἔμφυτον ἀγαθὸν τὴν ἐλευθερίαν. Εἰ δὲ τοῦ κατὰ φύσιν εἶναι Θεὸς
 παρῶλισθεν ἀληθῶς, γεγράφεται μὲν ἐν διακόνοις καὶ ὑπουργοῖς
 διακονήσει δὲ τὸ ἀλλότριον καὶ διακομίσαι τοῖς ἀξίοις τὸ μείζον ἢ
 30 καθ' ἑαυτό. Παραχωρήσει γάρ, οἴμαι, τοῖς ἐκ Θεοῦ τὸ νικᾶν. Ἀμεί-

ποτε καὶ ἡ ἐλευθερία. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ὅταν ἤθελε νὰ τοὺς τιμήσει μὲ τὰ ὑπερφυσικά ἀξιώματα, ἀφοῦ ἄλλωστε ὕστερα ἀπὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἐπρόκειτο νὰ γίνουν μέτοχοι τοῦ ἁγίου καὶ ἐλευθέρου Πνεύματος, τοὺς ἀποκαλοῦσε ἤδη φίλους καὶ ἐλευθέρους. Γιατὶ ἔλεγε· «Δὲν σᾶς ὀνομάζω πιά δούλους· ἐσεῖς εἶστε φίλοι μου»⁵¹. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅπου εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ πρέπει νὰ ἀναζητοῦμε τὴν ἐλευθερία, ἄρα ἔχει βλαστήσει ὀπωσδήποτε ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη φύση καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται ὅτι κατατάσσεται στὴν κτίση καὶ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν δημιουργημάτων, αὐτὸ διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἡ κτίση κερδίζει τὴ δόξα τῆς ἐλευθερίας, ἀποβάλλοντας καὶ ἀποφεύγοντας τὴν ντροπὴ τῆς δουλείας.

Β. Νομίζω ὅμως πῶς μποροῦν νὰ ποῦν, ὅτι τὸ Πνεῦμα μεταφέρει στοὺς ἁγίους αὐτὰ πού προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεό, ἐκτελώντας ὑπηρετικὴ ἐντολή.

Α. Εἶναι εὐλόγο ὅμως νὰ σκεφθοῦν, ὅτι ἓνα ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπηρετοῦνται δι' αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ ἐλευθερία, τὸ μεγάλο αὐτὸ καὶ ἀνώτερο ἀπὸ τὴν κτίση ἀξίωμα· γιατί ὅ,τι δημιουργήθηκε εἶναι δοῦλον.

Β. Ἐνδεχομένως νὰ τὸ σκεφθοῦν.

Α. Ἐὰν αὐτὸ πού ὑπηρετεῖ δὲν εἶναι κατὰ φύσιν ἐλεύθερο, ἐφόσον δὲν διακονεῖ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ μᾶλλον μεταφέρει σὲ κάποιους τὴ χάρις κάποιου ἄλλου· ἢ μήπως δὲν εἶναι ἀναγκαῖο αὐτὸ πού διακονεῖ καὶ εἶναι μέσον, νὰ νοεῖται ὅτι εἶναι ἴδιο μὲ αὐτὸ πού διακονεῖται;

Β. Εἶναι ἀναγκαῖο.

Α. Τότε πῶς ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἐὰν δὲν διέφυγε τὸ μέτρο πού στερεῖται τὴν ἐλεύθερη δόξα, δηλαδή τὸ δουλικὸ καὶ κάτω ἀπὸ ζυγόν; Καὶ ἐὰν ἔχει κατὰ φύσιν τὴ δόξα τῆς θεότητος, δὲν ὑπηρετεῖ πιά, πολὺ βέβαια ἀπέχει ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον διανέμει καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους τὴν ἐλευθερία σὰν ἔμφυτο ἀγαθόν. Ἐὰν πάλι δὲν εἶναι πραγματικὰ κατὰ φύσιν Θεός, τότε καταγράφεται μεταξὺ τῶν διακόνων καὶ ὑπηρετῶν, καὶ ὑπηρετεῖ αὐτὸ πού εἶναι ξένο καὶ μεταφέρει στοὺς ἀξίους αὐτὸ πού εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Θὰ ἐπιτρέψει δηλαδή στοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι ἀνώτεροι. Εἴμαστε

νους οὖν ἤδη λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῇ ὑπὲρ τοῦτο καταχρυσούμενοι δόξῃ. Ἡ οὐκ ἄριστα σοι ταυτὶ δὴ φάναι δοκῶ, κἂν εἰ πλείστην ὄσσην τὴν ἀποπληξίαν ἡμῖν ἀρωστοῖεν ἂν οἱ λόγοι;

5 Β. Καὶ μάλα.

Α. Ἰωμεν δὲ καὶ δι' ἐννοιῶν ἐτέρων ἰχνηλατοῦντες τὸ ἀληθές. Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, εἶπη τινὰς ἔλαιντο τῶν ἐπιτηδείων, ἤγουν τῶν ἐξ αἵματος τε καὶ γένους, τῇ σφῶν αὐτῶν κατακαλλύνειν τιμῇ, καὶ τῇ βασιλίδι στεφανοῦν εὐκλεία, τίνα δὴ τρόπον ὡς ἄρι-
10 στά τε καὶ ἐπεικέστατα ταυτὶ δρῶεν ἂν;

Β. Ταῖς ἀνωτάτω που πάντως τιμαῖς ὑπεραίροντες.

Α. Τὴν οὖν βασιλίδα τιμῆν τε καὶ δόξαν, ὑφ' ἧς στεφανούμενος ἑαυτοῦ τε καὶ ἐτέρων ὑπερφέρειτ' ἂν τις, πότερα λογιεῖ τοῦ τετιμημένου κρείττονα καὶ προφερεστέραν, ἤγουν ἐν ἴσῳ τυχόν ἢ
15 ἐν μείοσιν;

Β. Ἀμείνω δηλονότι καὶ προφερεστέραν· καταφαιδρύνει γὰρ οὕτω τὸ τιμώμενον. Οὐ γάρ τοι τὸ τῆς τιμῆς δόξης ἠττώμενον καὶ κατόπιν ἰόν, εἰ προσγένετο πῶς αὐτῷ, λαμπρότερον ἀποφανεῖ, κατακομίσει δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὸ αἴσχιον.

20 Α. Εὖ λέγεις· ὧδε γὰρ ἔχει τὸ χρῆμα, καὶ ὀρθῶς διανοῆ. Οὐκοῦν εἶπερ ἔστιν οὐκ ἐν φύσει τε καὶ δόξῃ τῇ κατ' ἀλήθειαν ἐλευθέρῳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διακονεῖ δὲ μᾶλλον ὑπουργικῶς τὴν παρ' ἐτέρου του χάριν, πῶς εἰς βασιλέα κέχρισται, χρίσμα λαβὼν τὸ Πνεῦμα Χριστός; «Ἰησοῦς» γάρ, φησί, «τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ἔχρι-
25 σεν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ». Γράφει δὲ ὧδε καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ σοφὸς Ἰωάννης «Καὶ ὑμεῖς χρίσμα, ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, μένει ἐν ὑμῖν, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκη ὑμᾶς, ἀλλ' ὡς τὸ αὐτοῦ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων». Πάρα δὲ καὶ αὐτοῦ διαπυθέσθαι Χριστοῦ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς, ὧδέ πη βοῶντος, καὶ
30 τὴν ἐκ τοῦ κεχρῖσθαι δόξαν διερμηνεύοντος «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ». Τὸ δοῦλον, εἶπέ μοι, Πνεῦμα, ποιεῖ δεσπότην; Βασιλικὸν ἀξίωμα τὴν ἰδίαν ἔχει φύσιν, τὸ κατ' αὐτοῦς οὐκ ἐλεύθερον; Ἀπαγε τῆς δυσβουλίας. Ἀτλητιῷ γὰρ ἤδη πῶς

λοιπόν και ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀνώτεροι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ εἴμαστε στολισμένοι μὲ τὴ δόξα ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτό. Ἡ μήπως σοῦ φαίνομαι ὅτι δὲν τὰ εἶπα πολὺ καλά, ἔστω και ἂν τὰ λόγια αὐτὰ πάσχουν γιὰ μᾶς ἀπὸ πάρα πολλὴ παραλογισμό;

B. Καὶ πολὺ καλά μάλιστα.

A. Ἄς ἐπιχειρήσουμε τώρα νὰ ἀνιχνεύσουμε τὴν ἀλήθεια μὲ ἄλλες σκέψεις. Οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς, ὅταν κάποτε θελήσουν μερικούς ἄξιους, ἢ ἔξ αἵματος συγγενεῖς τους νὰ τοὺς τιμήσουν μὲ τὴ δική τους τιμὴ και νὰ τοὺς στεφανώσουν μὲ βασιλικὴ δόξα, μὲ ποιὸν τρόπο θὰ τὸ κάνουν αὐτὸ καλύτερα και ὅπως ἀκριβῶς πρέπει;

B. Ἀπονέμοντάς τους τίς ἀνώτατες ὅπωςδὴποτε τιμές.

A. Ἡ βασιλικὴ λοιπὸν τιμὴ και δόξα, ἀπὸ τὴν ὁποία ὅταν κάποιος στεφανώνεται γίνεται ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του και τοὺς ἄλλους, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο νομίζεις ὅτι εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸν τιμώμενο και τὸν προβάλλει περισσότερο, ἢ εἶναι ἴση τυχὸν ἢ κατώτερη;

B. Εἶναι φανερό ὅτι εἶναι ἀνώτερη και τὸν προβάλλει περισσότερο. Καθόσον κάνει αὐτὸν ποὺ τιμᾶται νὰ λάμπει ἀπὸ χαρὰ. Γιατί αὐτὸ ποὺ εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὴ δόξα κάποιου και ἀκολουθεῖ πίσω ἀπὸ αὐτήν, ὅταν προστίθεται σ' αὐτὸν δὲν τὸν κάνει λαμπρότερο, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ὑποβιβάζει πρὸς τὸ χειρότερο.

A. Καλὰ τὰ λές· γιατί ἔτσι ἔχει τὸ προᾶγμα, και σωστὰ σκέφτεσαι. Λοιπὸν, ἂν τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν ἀνήκει σὲ φύση και δόξα πραγματικά ἐλεύθερη, και μᾶλλον διακονεῖ ὑπηρετικά τὴ χάρη ποὺ χορηγεῖται ἀπὸ ἄλλον, πῶς ὁ Χριστὸς χρίσθηκε βασιλιάς παίρνοντας τὸ χρίσμα ἀπὸ τὸ Πνεῦμα; Γιατί λέγει· «Τὸν Ἰησοῦ ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ τὸν ἔχρισε ὁ Θεὸς μὲ ἅγιο Πνεῦμα»⁵². Γράφει ὅμως τὸ ἴδιο σὲ μᾶς ὁ ἴδιος ὁ σοφὸς Ἰωάννης· «Και τὸ χρίσμα ποὺ ἐλάβετε σεῖς ἀπὸ αὐτὸν μένει μέσα σας και δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ σᾶς διδάσκει κάποιος, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι χρίσμα δικό του, σᾶς διδάσκει γιὰ ὅλα»⁵³. Ἀλλὰ και ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ μαθαίνομε, μέσω τῆς φωνῆς τοῦς Ψαλμωδοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξηγώντας τὴ δόξα ἀπὸ τὸ χρίσμα, φωνάζει τὰ ἑξῆς· «Ἐγὼ ἐγκαταστάθηκα βασιλιάς ἀπὸ αὐτό»⁵⁴. Πές μου, τὸ δουλικὸ Πνεῦμα κάνει δεσπότη; Ἐχει βασιλικὸ ἀξίωμα κατὰ φύση, αὐτὸ ποὺ κατ' ἐκείνους δὲν εἶναι ἐλεύθερο; Μακριὰ αὐτὴ ἢ ἀφροσύνη! Δὲν μπορῶ νὰ ὑπο-

τοῖς τῶν ἐναντίων ἐμέτοις περιτυχῶν. Ἔδει γάρ, ἔδει φρονοῦντας ὀρθῶς, τὸ ἐλεύθερόν τε καὶ βασιλικὸν τοῦ Πνεύματος ἀξίωμα κἀντεῦθεν ἰδεῖν. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἐν πίστει δικαιουμένων ὁ μέγας ἡμῖν ἔφη Παῦλος· «Τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν Θεοῦ; Θεὸς ὁ 5 δικαιῶν· τίς ὁ κατακρίνων;». Ἀνάψας δὲ μόνη τῇ θείᾳ τε καὶ ὑπὲρ πάντα φύσει τὸ δικαιῶν δύνασθαί τινας, καὶ ἀπολέκτους ἀποτελεῖν, τῇ τοῦ Πνεύματος φύσει τε καὶ δόξῃ τὸ χροῖμα προσνέμει. Γράφει γὰρ πάλιν· «Καὶ ἡμεῖς τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀλλ' ἀπελούσασθε», φησὶν, «ἀλλ' ἡγιασθήτε, ἐδικαιώθητε ἐν τῷ 10 ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν».

B. Ἔαρ' οὖν ὡς Θεὸς δικαιοῖ τὸ Πνεῦμα τοὺς ἡμαρτηκότας;

A. Πάνυ μὲν οὖν, ὃ ἔταϊρε. Θεῶ γὰρ ἂν πρόποι καὶ μόνῳ παραβάσεών τε καὶ γραφῆς ἀπολύειν δύνασθαι τοὺς ἐνισχημέ- 15 νους, ἑτέρῳ γε μὴν τῶν ὄντων οὐδενί. Θεὸς δὲ καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμα δέδεικται μὲν ἤδη καὶ διὰ μακρῶν ἡμῖν λόγων, δειχθήσεται δὲ ἐσαῦθις, εἰ μὴ τις εἶην ἔν γε δὴ τούτῳ φορτικός.

B. Οὐκ ἂν γένοιτο. Τὸ γὰρ τοι βλέπον εἰς ὄνησιν, οὐδαμῶθεν ἂν ἔχοι τὸ λυπεῖν εἰδὸς παρά γε τοῖς ἐπιεικιστέροις.

A. Ἄθεοι τοιγαροῦν καὶ ἐλπίδος ἀγιοπρεποῦς τητῶμενοι διατελοῦσιν ἐν κόσμῳ, κατὰ τὰς Γραφάς, οἱ κτίσει λελατρευκότες παρά τὸν Κτίστην καὶ Ποιητὴν

B. Ἔδε ἔχει.

A. Νυνὶ δὲ γνόντες Θεὸν καὶ ἐγνωσμένοι παρά Θεοῦ, τὸ τῶν 25 ὄλων Πατέρα καὶ Θεὸν ἐγνώκαμεν δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι. Καὶ μάρτυς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, περὶ μὲν ἑαυτοῦ λέγων, «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, καὶ γὰρ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκουσί με τὰ ἐμὰ». Περὶ δέ γε τοῦ Πνεύματος τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς «Ὅταν δὲ 30 ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρά τοῦ Πατρὸς, τὸ

55. Ρωμ. 8, 33.

58. Ἐφ. 2, 12. Ρωμ. 1, 25.

56. Ἐφ. 2, 4.

59. Ἰω. 10, 27.

57. Α' Κορ. 6, 11.

60. Ὅπ. π. 14.

μείνω τοὺς ἐμέτους τῶν ἀντιθέτων πού συναντῶ. Γιατὶ ἔπρεπε, ἐὰν πίστευαν σωστά, νὰ δοῦν ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα τοῦ Πνεύματος. Καθόσον, γιὰ ἐκείνους πού δικαιοῦνται μέσω τῆς πίστεως, ὁ μεγάλος Παῦλος εἶπε· «Ποιὸς θὰ κατηγορήσει τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ; Ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς πού τοὺς δικαιοῦνει. Ποιὸς θὰ τοὺς κατακρίνει;»⁵⁵. Ἀποδίδοντας μόνο στὴ θεία καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα φύση τὸ νὰ μπορεῖ νὰ δικαιοῦνει κάποιους καὶ νὰ τοὺς κάνει ἐπίλεκτους, ἀπονέμει τὸ ἔργο αὐτὸ στὴ φύση καὶ τῇ δόξᾳ τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ γράφει πάλι· «Καὶ ἤμασταν ἀπὸ τῆ φύση μας παιδιὰ ὀργῆς, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι»⁵⁶. «ἀλλὰ λουσθήκατε», λέγει, «καὶ ἁγιασθήκατε, καὶ δικαιοθήκατε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μας»⁵⁷.

B. ῥ Αρα λοιπὸν ὡς Θεὸς δικαιοῦνει τὸ Πνεῦμα τοὺς ἁμαρτωλοὺς;

A. Καὶ βέβαια, φίλε. Γιατὶ μόνο στὸν Θεὸ ἀνήκει ἡ δύναμη νὰ ἀπαλλάσσει αὐτοὺς πού εἶναι δέσμοι παραβάσεων καὶ κατηγορίας, καὶ σὲ κανένα ἄλλον ἀπὸ τὰ ὄντα. Ὅτι βέβαια τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύση ἀποδείχθηκε ἤδη μὲ μακροὺς λόγους μας, ἀλλὰ θὰ φανεῖ καὶ πάλι, ἐὰν δὲν γίνομαι κάπως κουραστικὸς στὸ θέμα αὐτό.

B. Δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ γίνεις φορτικός. Γιατὶ ὅ,τι ἀποβλέπει στὴν ὠφέλεια, δὲν μπορεῖ κατὰ κανένα τρόπο νὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ τοὺς καλοπροαίρετους ὅτι προκαλεῖ λύπη.

A. Εἶναι λοιπὸν ἄθεοι καὶ ζοῦν στὸν κόσμον χωρὶς ἐλπίδα, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές⁵⁸, αὐτοὶ πού ἔχουν πιστέψει τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη καὶ Δημιουργό.

B. ῥ Ἔτσι εἶναι.

A. Τώρα ὅμως πού γνωρίσαμε τὸν Θεὸ καὶ γνωρισθήκαμε ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν Πατέρα καὶ Θεὸ τῶν ὅλων τὸν γνωρίσαμε διὰ τοῦ Υἱοῦ μέσω τοῦ Πνεύματος. Καὶ μάρτυρας εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας μας, ὁ ὁποῖος λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Τὰ πρόβατα τὰ δικά μου ἀκοῦνε τὴ φωνή μου καὶ μὲ ἀκολουθοῦν, καὶ ἐγὼ τοὺς δίνω ζωὴ αἰώνια»⁵⁹. «καὶ γνωρίζω τὰ δικά μου, καὶ μὲ γνωρίζουν τὰ δικά μου»⁶⁰. Καὶ γιὰ τὸ Πνεῦμα πάλι λέγει στοὺς ἅγιους μαθητὲς του· «Ὅταν ἔρθει ὁ Παράκλητος, τὸν ὁποῖο ἐγὼ θὰ σᾶς στείλω ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸ Πνεῦμα

Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ». ἜΑρ' οὖν οὐχὶ Θεὸς ἐναργῶς τὸ ὡς Θεὸς ἐγνωσμένον, καὶ ἐν ἡμῖν οἰκοῦν, οὐχ ὡς κτίσμα καὶ γενητόν, καὶ δουλεία τῇ καθ' ἡμᾶς ἐνεχόμενον, ἀλλ' ὡς ἐλεύθερον κατὰ φύσιν,
5 καὶ αὐτῆς ὑπάρχον τῆς ἀληθείας τὸ Πνεῦμα, μᾶλλον δὲ αὐτὴ καθ' ἑνωσιν τὴν πρὸς τὸν Υἱὸν ἢ ἀλήθεια· «Τὸ γὰρ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια», κατὰ τὰς Γραφάς, ἀλήθεια δὲ ὁ Χριστός.

B. Ἡ πρὸς τὸν Υἱὸν οὖν ἄρα φυσικὴ ταυτότης, ὡς εἶη τὸ Πνεῦμα Θεός, ἀπόκριση πρὸς ἀπόδειξιν καὶ πληροφορίαν ἡμῖν;

10 A. Ναί, εἴπερ ἑνὸς ὄντος Κυρίου τοῦ Υἱοῦ, Κύριός ἐστιν ὁ Πατήρ. Συνεισθέοντος γὰρ οὕτω καὶ ἐν ἀμφοῖν ὄντος τε καὶ νοουμένου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, κατ' εὐθὺ τῆς ἀληθείας οἰκῆσεται, καὶ τῶν εἰς ὀρθότητα νοημάτων ἀμοιρῆσειεν ἂν οὔτι πού τῶν πιστευόντων ὁ νοῦς. Διὰ γάρ τοι τὸ ἐν οὐσίᾳ ταυτόν, Κύριός
15 τε καὶ Θεὸς τὸ Πνεῦμά ἐστιν, οὕτω τε ὠνόμασται παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Ἡσαΐας μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος, περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ· «Κατέβη Πνεῦμα παρὰ Κυρίου», φησί, «καὶ ὠδήγησεν αὐτούς οὕτως ἤγαγες τὸν λαόν σου, τοῦ ποιῆσαι σεαυτῷ ὄνομα δόξης». Μωσῆς δὲ ὁ μέγας, Κύριόν τε καὶ Θεὸν τὸ
20 Πνεῦμα εἰδῶς, ὧδέ πῃ φησι· «Κύριος μόνος ἤγεν αὐτούς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος». Καὶ προσεφώνει μὲν ἐν ὠδῇ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· «Μνήσθητι, μὴ ἐπιλάβῃ ὅσα παρώξυνας Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν τῇ ἐρήμῳ». Κατασημαίνων δὲ αὐτὸν τὸν παροξυνθέντα Κύριον καὶ Θεὸν ὁ προφήτης φησὶν· «Οὐ πρέσβυς οὐδὲ
25 ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς, διὰ τὸ ἀγαπᾶν αὐτούς καὶ φεΐδεσθαι αὐτῶν. Αὐτὸς ἐλυτρώσατο αὐτούς καὶ ἀνέλαβεν αὐτούς καὶ ὑψωσεν αὐτούς πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος, αὐτοὶ δὲ ἠπειθήσαν καὶ παρώξυναν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ, καὶ ἐστράφη αὐτοῖς εἰς ἔχθραν». ἜΑρ' οὐχὶ σαφῶς ἐν γε τουτοισί
30 τὸ καταφοιτησάν τε καὶ ὀδηγοῦν τοὺς λελυτρωμένους ἅγιον Πνεῦμα Κύριόν τε καὶ Θεόν, οὐκ ἀλλότριον, ἀποκαλεῖ; Εἶτα πῶς

61. Ἰω. 15, 26.

64. Δευτ. 32, 12.

62. Α' Ἰω. 5, 6.

65. Δευτ. 9, 7.

63. Ἦσ. 63, 14.

66. Ἦσ. 63, 9-10.

τῆς ἀλήθειας πὸν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐκεῖνος θὰ δώσει μαρτυρία γιὰ μένα»⁶¹. Ἔρα λοιπὸν δὲν εἶναι Θεὸς αὐτὸ πὸν φανερὰ ἀναγνωρίζεται ὡς Θεὸς καὶ κατοικεῖ μέσα μας, ὄχι ὡς κτίσμα καὶ δημιούργημα, πὸν ὑπόκειται στὴ δική μας δουλεία, ἀλλὰ ὡς ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ φύση του, καὶ ὄντας τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, ἢ καλύτερα ἢ ἴδια ἢ ἀλήθεια, μὲ τὴν ἔνωσή του πρὸς τὸν Υἱό; «Γιατὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἢ ἀλήθεια»⁶², σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «καὶ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστός».

Β. Ἔραγε ἢ φυσικὴ ταυτότητά του πρὸς τὸν Υἱὸ εἶναι ἀρκετὴ νὰ μᾶς ἀποδείξει καὶ νὰ μᾶς πληροφορήσει, ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεός;

Α. Καὶ βέβαια, ἀφοῦ, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνας Κύριος, Κύριος εἶναι ὁ Πατέρας. Γιατί, ἐπειδὴ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τρέχει μαζί μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, καὶ ὑπάρχει καὶ νοεῖται καὶ στὰ δύο, πηγαίνει κατ' εὐθείαν στὴν ἀλήθεια, καὶ ἔτσι ὁ νοῦς αὐτῶν πὸν πιστεύουν δὲν στερεῖται καθόλου τὴν ὀρθότητα τῶν ἐννοιῶν. Καὶ ἀκριβῶς, λόγῳ τῆς κατ' οὐσίαν ταυτίσεώς του, τὸ Πνεῦμα εἶναι Κύριος καὶ Θεός, καὶ ἔτσι ὀνομάζεται ἀπὸ τὴ θεόπνευστη Γραφή. Πράγματι ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας λέγει γιὰ τοὺς κατὰ σάρκα Ἰσραηλίτες· «Κατέβηκε Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ τοὺς ὀδήγησε· ἔτσι ὀδήγησες τὸν λαὸ σου, γιὰ νὰ ἀποκτήσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου ὄνομα δοξασμένο»⁶³. Καὶ ὁ μέγας Μωϋσῆς, ἀναγνωρίζοντας τὸ Πνεῦμα Κύριο καὶ Θεό, λέγει τὰ ἐξῆς· «Μόνος ὁ Κύριος τοὺς ὀδηγοῦσε καὶ δὲν ὑπῆρχε μαζί τοὺς ξένος θεός»⁶⁴. Καὶ τόνιζε ἄδοντας στοὺς Ἰσραηλίτες· «Νὰ θυμᾶσαι, νὰ μὴ ξεχᾶσεις πόσο ἐξόργισες τὸν Κύριο καὶ Θεὸ σου στὴν ἔρημο»⁶⁵. Ἄναφερόμενος πάλι στὸν ἐξοργισμένο Κύριο καὶ Θεὸ ὁ προφήτης λέγει· «Οὔτε ἀπεσταλμένος, οὔτε ἄγγελος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοὺς ἔσωσε, ἐπειδὴ τοὺς ἀγαπᾷ καὶ τοὺς λυπᾶται. Αὐτὸς τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ τοὺς πῆρε στὰ χέρια του καὶ τοὺς ἀνύψωσε ὅλες τὶς ἡμέρες τοῦ αἰῶνα, καὶ αὐτοὶ ἔδειξαν ἀπείθεια καὶ ἐξόργισαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα του, καὶ ἔγινε ἐχθρὸς τοὺς»⁶⁶. Δὲν ὀνομάζει ἄραγε μὲ σαφήνεια μὲ αὐτὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πὸν κατέβηκε καὶ ὀδηγεῖ τοὺς λυτρωμένους, Κύριο καὶ Θεὸ καὶ ὄχι ξένον; Ἔπειτα πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι διαφορετικῆς φύσεως ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὸ πὸν οὔτε διαχωρίζεται ὡς

ἂν εἴη λοιπὸν ἑτεροφυῆς πρὸς Θεὸν τὸ μῆτε διωκισμένον οὐσιωδῶς αὐτοῦ, μῆτε μὴν ἀλλότριον, ἀλλ' ἴδιον αὐτοῦ; Παραθῆγοντες δέ, εἰπέ μοι, τὸ Πνεῦμά τινες, κατὰ τίνα δὴ τρόπον παροργίζουσι Θεόν; ἢ πῶς ἂν ἔχοιεν ἐχθρὰ φρονεῖν ἠρημένον, οἷς ἀντι-
5 φέρεσθαι τὸ Πνεῦμα δοκεῖ;

B. Φράσαις ἂν αὐτός σὸν γὰρ ἤδη πως καὶ τοῦτο εἰπεῖν.

*A. Οὐκοῦν φαίην ἂν ὅτι τῇ πρὸς Θεὸν ἐνώσει τὸ Πνεῦμα Θεός γένοιτο δ' ἂν καὶ τοῦτο εὐθύς ὅτι μάλιστα διαφανές, εἰ καὶ δι' ἐτέρων τις ἔλοιτο διαστείχειν ἐννοιῶν. Καὶ γοῦν, οὐ τότε καὶ
10 περιορισμοῖς, ποσότητί τε καὶ μέτροις ὑποκειμένου Θεοῦ (πρέποι γὰρ ἂν μᾶλλον τουτὶ γενητοῖς ἄποσον γὰρ καὶ ἀπεριόριστον καὶ ἀμέγεθες, καὶ οὐκ ἐν θέσει τῇ κατὰ τόπον νοεῖται τὸ Θεῖον, ἐπεὶ-
περ ἔστιν ἀσώματον παντελῶς), καὶ αὐτὸ φανεῖται τὸ Πνεῦμα τοῖς τῆς θείας φύσεως ἐκπρεπῆς ἰδιώμασι, σὺν Πατρὶ τε καὶ Υἱῷ
15 τὰ πάντα πληροῦν καὶ ἐν πᾶσιν εἶναι πεπιστευμένον. Ἐφη μὲν γὰρ που δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν ὁ πάντα ἐν πᾶσι Θεός «Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος». Περιτιθείς δὲ τὸ χρῆμα τῷ Υἱῷ, ἔγραφεν ἡμῖν ὁ Παῦλος «Ὁ καταβάς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ
20 τὰ πάντα». Ἀναμελωδεῖ δὲ πρὸς Θεὸν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει». Οὐκοῦν, εἰ τόπος οὐδεὶς ἔνθα μὴ ἔστι τὸ Πνεῦμα, καὶ πληροῦντος τὰ πάντα τοῦ Πνεύματος, Θεός
25 ὁ πληρῶν, κατὰ τὸ ὑπὸ του καλῶς εἰρημένον, ὅτι «Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα, γινῶσιν ἔχει φωνῆς»· πῶς ἂν γένοιτο λοιπὸν ἀποπτὸν τε καὶ ἀσυμφανές, ὅτι τῇ πρὸς Θεὸν ἐνώσει φυσικῶς τὸ Πνεῦμα Θεός; Εἰ δὲ καὶ συνέχει τὰ πάντα, πῶς ἂν εἴη κτιστὸν ἢ γενητόν, καίτοι τοῦ
30 πάντα πᾶν εἶδός τε καὶ γένος οὐσίας, πεποιημένης δὲ δηλονότι, κατακλείοντος ὡςπερ ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἕτερον ἐναργῶς παρὰ πάντα*

67. Ἱερ. 23, 24.

68. Ἐφ. 4, 10.

69. Ψαλμ. 138, 7-8.

70. Σοφ. Σολ 1, 7.

πρὸς τὴν οὐσία ἀπὸ αὐτόν, οὔτε εἶναι ξένο, ἀλλὰ δικό του; Καὶ μερικοὶ ποὺ προσβάλλουν τὸ Πνεῦμα, μὲ ποιὸν τρόπο, πές μου, ἐξοργίζουν τὸν Θεό; Ἡ γιὰτί νομίζουν ὅτι εἶπε πῶς μισεῖ αὐτοὺς ποὺ ἀντιδροῦν στοῦ Πνεῦμα;

Β. Αὐτὸ θὰ τὸ πείς ἐσύ· γιὰτί καὶ αὐτὸ ἀνήκει σὲ σένα νὰ τὸ κάνεις.

Α. Λοιπὸν, θὰ μπορούσα νὰ πῶ ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεὸς λόγῳ τῆς ἐνώσεώς του μὲ τὸν Θεό· ὅμως θὰ μπορούσε καὶ αὐτὸ νὰ γίνεῖ καὶ μάλιστα ἀμέσως φανερό, ἐὰν κανεὶς θελήσει νὰ τὸ προσεγγίσει καὶ μέσω ἄλλων σκέψεων. Λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν ὑπόκειται στοὺς περιορισμοὺς τοῦ τόπου, τῆς ποσότητος καὶ τῶν μέτρων (γιὰτί αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα τῶν κτιστῶν, ἀφοῦ τὸ Θεῖο εἶναι ἄποσο, ἀπεριόριστο καὶ χωρὶς μέγεθος, καὶ οὔτε νοεῖται σὲ ὀρισμένο τόπο, γιὰτί εἶναι τελείως ἀσώματο), καὶ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα θὰ ἀποδειχθεῖ στολισμένο μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως, ποὺ γεμίζει τὰ πάντα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, καὶ πιστεύεται ὅτι εἶναι μέσα σὲ ὅλα. Γιὰτί λέγει κάποιος, μέσω κάποιου προφήτη, ὁ Θεὸς ποὺ εἶναι τὰ πάντα καὶ μέσα σὲ ὅλα· «Μήπως δὲν γεμίζω ἐγὼ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ; λέγει ὁ Κύριος»⁶⁷. Ἀποδίδοντας αὐτὸ στὸν Υἱὸ ὁ Παῦλος, μᾶς ἔγραφε· «Αὐτὸς ποὺ κατέβηκε, αὐτὸς εἶναι ποὺ ἀνέβηκε πρὸ πάντων ἀπὸ ὅλους τοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ γεμίσει τὰ πάντα»⁶⁸. Ἀλλὰ ψάλλει πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Ποῦ νὰ πάω, ὥστε νὰ εἶμαι μακριὰ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα σου, καὶ πῶς νὰ ἀποφύγω τὸ πρόσωπό σου; Ἐὰν ἀνεβῶ στὸν οὐρανὸ, ἐσύ εἶσαι ἐκεῖ· ἐὰν κατεβῶ στὸν ἅδη, εἶσαι παρών»⁶⁹. Ἄρα λοιπὸν, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει τόπος στὸν ὁποῖο νὰ μὴ βρῖσκεται τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐφόσον τὸ Πνεῦμα γεμίζει τὰ πάντα, καὶ εἶναι Θεὸς αὐτὸς ποὺ τὰ γεμίζει, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ σωστὰ εἶπε κάποιος, ὅτι «Πνεῦμα Κυρίου ἔχει γεμίσει τὴν οἰκουμένη, καὶ αὐτὸ ποὺ συγκρατεῖ τὰ πάντα γνωρίζει κάθε τι ποὺ λέγεται»⁷⁰, πῶς μπορεῖ νὰ μὴ γίνεῖ ὁρατὸ καὶ φανερό, ὅτι μέσω τῆς φυσικῆς ἐνώσεώς του πρὸς τὸν Θεὸ τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεός; Καὶ ἐφόσον περιέχει τὰ πάντα, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κτιστὸ ἢ δημιουργημένο, ἀφοῦ ἡ λέξις 'πάντα' περικλείει μέσα τῆς κάθε εἶδος καὶ γένος οὐσίας ποὺ ἔχει δημιουργηθεῖ, καὶ ἀποδεικνύει καθαρά, ὅτι εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ 'πάντα' αὐτὸ ποὺ τὰ περιλαμβάνει.

καταδεικνύντος τὸ συνέχον αὐτά; Ὁ δὲ μὴ ἔστιν ἐν πᾶσιν, ἀλλ' ἔξω τοῦ πάντα, φυσικῶς ὑπερκείσεται πού τὰ γενητά, καὶ τὴν τῶν παρ' αὐτοῦ πληρουμένων τε καὶ συνειλημμένων ὑπεραλείται φύσιν. Θεὸς δὲ ἤδη τὸ ὑπὲρ κτίσιν ἢ οὐκ ἀληθὲς ὃ φημι;

5 Β. Σύμφημι· πλήν ἐροῦντα ἴσθι τοι πάλιν, ὡς εἶη τὸ Πνεῦμα κτιστόν τε καὶ γενητόν. Θεὸς γάρ πού φησι, προσπεφώνηκέ τις τῶν ἀρχαιοτέρων «Ἐγὼ εἰμι Κύριος στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ποιῶν ὄρθρον καὶ ὁμίχλην καὶ ἐπιβαίνων ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς».

10 Α. Καὶ μὴν, ὦ ἑταῖρε, τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος δόξαν καταπημῆνειεν ἂν οὔτι πού τὸ παροισθὲν ἀρτίως, εἰ μὴ ἀδρανῆ τις ἔχοι καὶ παρεφθαρμένον τὸν νοῦν. Πνεῦμα γάρ ὀνομασμένον ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως, οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως τὸ ἅγιόν τε καὶ θεῖον κατασημῆνειεν ἂν ἢ γὰρ ἂν ἔφην οὐκ ἀπίθανον κομιδῆ τὸν τῆς
15 δυσφημίας αὐτοῖς ἐκπεποιῆσθαι λόγον· ἀλλ' ὁμωνύμως ἐκφέρεται, καὶ κατὰ πλείστων ὄσων λόγῳ τῷ κατὰ φύσιν, εἰς ἀνομοιότητα διατετημημένων. Πνεῦμα γάρ ὁ ἄγγελος, καὶ μὴν καὶ ἀνθρώπου ψυχῆ, καὶ τὸ ἐγκόσμιόν τε καὶ ἀερωδὲς κίνημα. Εἶτα τί, παρέντες τὸ λίαν ἐξακριβοῦν καὶ φιλοκρινεῖν εὖ μάλα κατὰ καιροῦς τὸ δη-
20 λούμενον, ἐώλοις φενακισμοῖς καταλυπεῖν ἐγνώκασι τὸ ὑπὲρ τὴν κτίσιν καὶ δημιουργὸν ἐνώσει τῇ πρὸς τὸν ἕνα καὶ φύσει δημιουργόν; Ὁ γάρ τοι προφήτης, μᾶλλον δὲ δι' αὐτοῦ Θεός, οὐχὶ τὸ ἴδιον ἔφη παρενεγκεῖν εἰς τὸ εἶναι Πνεῦμα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ διακείσμεθα γὰρ οὐχ ὥδε ἔχειν οἰηθέντων δέ τινων ἐκ πολλῆς ἄγαν ἡλι-
25 θιότητος καὶ δίχα τῆς ἀνωθεν ψήφου, σφίσι τε αὐτοῖς καὶ ἑτέροις δύνασθαι κατορθοῦν τὸ καὶ θρόνων ἐφικέσθαι βασιλικῶν, ἀρχῆς τε περιφανοῦς καὶ σκήπτρων κατάρχειν, ἐαντῷ τὸ πάντων ἀνάπτει κράτος ὁ ὑπὲρ πάντα Θεός, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ θεσμοῖς καὶ νεύμασι τὴν σύμπασαν κτίσιν διοικουμένην ἐπιδεικνύς, «Ἐγὼ», φη-
30 σίν, «εἰμι Κύριος στερεῶν βροντὴν», ἀνιεῖς δὲ τοῖς ἐν κόσμῳ πνευ-

71. Ἄμως 4, 13.

71α. Ὅπ. π.

νει; Καὶ βέβαια αὐτὸ πού δὲν περιλαμβάνεται μέσα στὰ 'πάντα', ἀλλὰ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ ὅλα, ξεπερνᾷ κατὰ φύση τὰ κτιστὰ, καὶ βρίσκεται ψηλότερα ἀπὸ τὴ φύση αὐτῶν πού εἶναι γεμᾶτα καὶ συμπεριέχονται μέσα σ' αὐτό. Αὐτὸ βέβαια πού ξεπερνᾷ τὴν κτίση εἶναι Θεός· ἢ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού λέγω;

Β. Συμφωνῶ· πλὴν ὅμως νὰ ξέρεις, ὅτι πάλι θὰ πεῖ πὼς τὸ Πνεῦμα εἶναι κτιστὸ καὶ δημιουργημένο. Γιατὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς παλαιότερους φωνάζει ὅτι ὁ Θεὸς λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος πού κάνω δυνατὴ τὴ βροντὴ καὶ δημιουργῶ τὸ πνεῦμα καὶ ἀναγγέλλω στοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνον πού κρίσθηκε ἀπὸ αὐτό, φέρνω τὴν ἀνατολὴ καὶ στέλνω τὴν ὀμίχλη, καὶ ἀνεβαίνω στὰ ψηλὰ βουνὰ τῆς γῆς»⁷¹.

Καὶ βέβαια, φίλε μου, τὴ δόξα τοῦ ἁγίου Πνεύματος δὲν μπορεῖ νὰ τὴ βλάψει καθόλου τὸ χωρίο πού ἀναφέρθηκε τελευταῖα, ἐὰν κάποιος δὲν ἔχει ἀδρανῆ καὶ διεφθαρμένο τὸν νοῦ του. Γιατί, ὅταν γίνεται λόγος γιὰ πνεῦμα γενικὰ καὶ χωρὶς διάκριση, δὲν σημαίνει πάντοτε καὶ ὀπωσδήποτε τὸ ἅγιο καὶ θεῖο Πνεῦμα· γιατί ἄλλιῶς, θὰ ἔλεγα, ὅτι κάνει πολὺ πιστευτὸ τὸν λόγο τῆς βλασφημίας τους· ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται συνωνυμικὰ σέ πάρα πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὡς πρὸς τὴ φύση τους εἶναι ἀνόμοια. Πνεῦμα, γιὰ παράδειγμα, ὀνομάζεται ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ βέβαια καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ἀέρας. Ἔπειτα γιατί, ἀποφεύγοντας νὰ ἐξακριβώσουν καλὰ καὶ νὰ διακρίνουν αὐτὸ πού δηλώνεται κάθε φορά, ἀποφασίζουν μὲ μάταιες ἀπάτες νὰ στενοχωροῦν αὐτὸ πού εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν κτίση καὶ δημιουργό, μέσω τῆς ἔνωσής του πρὸς τὸν ἕνα καὶ κατὰ φύση Δημιουργό; Γιατὶ ὁ προφήτης, ἢ καλύτερα ὁ Θεὸς μέσω αὐτοῦ, εἶπε ὅτι τὸ δικὸ τοῦ Πνεύματος δὲν τὸ δημιούργησε, ἀπεναντίας μάλιστα, εἴμαστε πεπεισμένοι ὅτι δὲν εἶναι ἔτσι· ἀλλὰ, ἐπειδὴ κάποιοι ἀπὸ μεγάλη ἡλιθιότητα νόμισαν, καὶ χωρὶς τὴν οὐράνια ἔγκριση, ὅτι μποροῦν καὶ γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλους, νὰ ἐπιτύχουν καὶ τοὺς βασιλικούς θρόνους, καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἐξουσία καὶ δόξα βασιλική, ὁ Θεός, πού εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα, ἀποδίδοντας στὸν ἑαυτό του τὴν ἐξουσία ὅλων καὶ δείχνοντας ὅτι ὀλόκληρη ἡ κτίση διοικεῖται ἀπὸ τοὺς δικούς του νόμους καὶ ἀποφάσεις, λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος πού κάνω δυνατὴ τὴ βροντὴ»^{71α}, καὶ δημιουργῶ τίς κινήσεις τῶν πνευμά-

μάτων φοράς. Κτίζω γὰρ οὕτω τὸ πνεῦμα, καὶ σαφῆ ποιούμενος τὴν ἀνάρρησιν οὐπερ ἂν ἐλοίμην εἶναι Χριστοῦ, τουτέστι, τοῦ πρὸς βασιλείαν καταχρισμένου καὶ τὸ κρατεῖν λαγχάνοντος οὐκ ἀνεθελήτως ἐμοί, ἐμεῖς δὲ προστάγμασιν ὀρθρος τε καὶ ὁμίχλη 5 πρᾶττεται, τουτέστι νύξ καὶ ἡμέρα καὶ φῶς καὶ σκότος. Ἐπεὶ λεγόντων ἐκεῖνοι, τί τὸ κοινὸν βροντῇ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τί δὲ ὀρθρω καὶ ὁμίχλη πρὸς τὸ ἐκ Θεοῦ τε καὶ ἐν Θεῷ; Ἐρ' οὐκ ἐναργῆς ὁ λόγος;

B. Ἔοικε. Τὸ γὰρ τῶν ὀνομασμένων ἀσυμφυῆς καὶ ἀσύμβα-
10 τον κομιδῇ, τῆς ἐκείνων δόξης καταψηφιεῖται τὸ ἀκαλλές

A. Πῶς δ' ἂν καὶ ἑτέρως κτίσμα τε γενητὸν ὑπάρχειν νοοῖτο, συνδημιουργοῦν τῷ μόνῳ Δημιουργῷ, καὶ τὴν ἐν γε τούτῳ δύναμίν τε καὶ ἐξουσίαν, οὐκ ἔξωθεν ἐπακτὴν, οὐδὲ παράσημον ἔχον, ἢ παρ' ἑτέρου του πεπλουτηκός, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ ἰδίαν καὶ φυσι-
15 κῶς Πνεῦμα γὰρ θεῖον τὸ ποιῆσάν με, φησί· καίτοι τῶν ἱερῶν Γραμμάτων εἰληφέναι μὲν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς διῆσχυριζομένων τὸν Θεόν, καὶ οἶονεὶ ταῖς διὰ χειρῶν αὐτουργίαις ἐκτετιμηκότα τὸν ἄνθρωπον, εἴτερ' ἐστὶν ἀληθῆς ὁ λέγων· «Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με».

20 B. Καὶ μὴν τὸ χρῆμά ἐστιν ἀληθές.

A. Τί δέ, οὐχὶ καὶ τὸν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἀναπλασμόν, τὴν τε εἰς τὸ αὐθις εἶναι παραγωγὴν, οὐ διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας ἔσσεσθαι τε διακεισό-
μεθα, καὶ θεῖος ἡμῖν προκεχρησμάθηκε λόγος;

25 B. Πῶς ἔφη;

A. Οὐκ ἀναβιώσεσθαι τοὺς νεκροὺς καὶ ἐγερθήσεσθαι τοὺς ἐν τοῖς μνημείοις, λόγιον, οἶμαί που, προφητικὸν ἀνακέκραγέ τε καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, ἀναστοιχειοῦντος ἡμᾶς εἰς ζωὴν τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ, διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

30 B. Ναί, μεμνήσομαι γὰρ τοῦ μακαρίου βοῶντος Δαβὶδ καὶ τὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν ὄλισθον εἰς φθορὰν καὶ θάνατον ἀναγεγραφότος καὶ τὸν ἐκ τῆς ἀναστάσεως ἀνακαινισμόν εὖ μάλα προῦμνηκότος. Ἐφη γὰρ ὧδε πρὸς Θεόν· «Ἀποστρέψαντος δέ

των στὸν κόσμον. Δημιουργῶ δηλαδή τὸ πνεῦμα, καὶ κάνω σαφῆ τὴν ἀνύψωση ἐκείνου πού θέλω νὰ εἶναι τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή ἐκείνου πού χρίεται γιὰ νὰ βασιλεύει, καὶ παίρνει μὲ κληρο τὴν ἐξουσία. "Ὁχι χωρὶς τὴ θέλησή μου, ἀλλὰ μὲ τίς δικές μου προσταγές γίνεται ὁ ὄρθρος καὶ ἡ ὁμίχλη, δηλαδή ἡ νύχτα καὶ ἡ ἡμέρα, τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι (οἱ ἀντίθετοι) λένε, τί τὸ κοινὸ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ βροντὴ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ τί μεταξὺ ὄρθρου καὶ ὁμίχλης πρὸς αὐτὸ πού προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ εἶναι μαζί μὲ τὸν Θεό, δὲν εἶναι ἄραγε σαφῆς ὁ λόγος;

Β. Ἔτσι φαίνεται. Γιατὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰ ὄντα πού εἶναι τελείως ἄλλης φύσεως καὶ ἀσυμβίβαστο, ἀποδοκιμάζει τὴν ἀπρέπεια ἐκείνων.

Α. Πῶς ὅμως θὰ μπορούσε καὶ κατ' ἄλλον τρόπο νὰ νοεῖται ὅτι, ἐνῶ εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα, δημιουργεῖ μαζί μὲ τὸν μοναδικὸ Δημιουργὸ καὶ ἔχει τὴν πρὸς τοῦτο δύναμη καὶ ἐξουσία ὅχι πρόσθετη ἀπ' ἑξῶ, οὔτε κίβδηλη, οὔτε τὴν ἔχει λάβει ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του καὶ κατὰ φύση; Γιατὶ λέγει· Εἶναι Πνεῦμα θεϊκὸ αὐτὸ πού μὲ ἔκανε· ἂν καὶ βέβαια τὰ ἱερὰ Γράμματα ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Θεὸς ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τίμησε τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν ἰδιόχειρη κατασκευὴ του, ἐφόσον εἶναι ἀληθῆς ἐκεῖνος πού λέγει· «Τὰ χέρια σου μὲ ἔκαναν καὶ μὲ ἔπλασαν»⁷².

Β. Καὶ βέβαια εἶναι τὸ πρᾶγμα ἀληθές.

Α. Τότε γιατί, δὲν θὰ πιστέψουμε, ὅτι καὶ ἡ ἀνάπλαση τῶν ἀνθρώπινων σωμάτων κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς καὶ ἡ ἀνάσταση ὅτι θὰ γίνουν μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ καὶ ὁ θεῖος λόγος μᾶς τὸ ἔχει πεῖ προηγουμένως;

Β. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Α. Δὲν ὑπάρχει προφητικὸς λόγος πού φωνάζει, ὅτι θὰ ξαναζήσουν οἱ νεκροὶ καὶ θὰ ἀναστηθοῦν ὅσοι βρίσκονται στὰ μνήματα, πρᾶγμα πού ἐμεῖς πιστεύουμε, ἀφοῦ θὰ μᾶς ἐπαναφέρει στὴ ζωὴ ὁ Θεὸς πού ὅλα μπορεῖ νὰ τὰ κάνει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

Β. Naί, γιατί θυμᾶμαι τὸν μακάριο Δαβὶδ, ὁ ὁποῖος φωνάζει καὶ ἔχει γράψει καὶ γιὰ τὸ ὀλίστημά μας μὲ τὴν ἁμαρτία στὴ φθορὰ καὶ στὸν θάνατον, καὶ προέβλεψε καὶ τὴν ἀναγέννησή μας μὲ τὴν ἀνάστασιν. Γιατὶ εἶπε στὸν Θεό· «Ἐὰν ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπό σου ὅλα

σου τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται· ἀντανελείς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσι. Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς».

5 Α. Ὁ τοίνυν ἀναπλασμός καὶ ἡ τοῦ κατεφθαρμένου μεταδρομὴ πρὸς καινουργίαν τε καὶ ἀναμόρφωσιν, ἔργον ἂν γένοιτο, κατὰ γε τὸ εἶκός καὶ αὐτῶ μοι δοκοῦν εὖ ἔχειν, τῆς αὐτῆς φύσεως τε καὶ ἐνεργείας, ἧς ἂν φαίνοιτο καὶ τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀπορρητῶς πλαστουρηθέν.

10 Β. Σύμφημι.

Α. Πῶς οὖν ἄρα τὸ δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ Θεὸς ἐνεργὸς περὶ τὴν κτίσιν, καὶ τῶν ὄλων ὁραῖται δημιουργός, γενητὸν ἂν εἶη καὶ ἐκτισμένον; Ὡρα γὰρ ἤδη πως ἡμᾶς εἰπεῖν ὡς, εἴπερ ὧδε ἔχειν ἐρουσι τὸ χρῆμα, κτιστὴν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνέργειαν οὐχ ἐκόντες ὁμολο-
15 γήσουσι. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; Θεομισῆς δυσφημία, παλίμφημοι δόξαι, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἠκούσης ἀμαθίας ἐγκλήματα. Ἐρεῖ γάρ, οἶμαι, τίς τῆς ἀνδράσι πρεπούσης σοφοῖς εὐκοσμίας ἠφειδηκῶς, ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον κυρίως τε καὶ πρώτως τὸ Θεῖον, ᾧ τᾶν, οὐκ ἐκ φύσεως καὶ ἐνεργείας ὡς παρ' αὐτὸ φυσικῶς ἐτέρας
20 συντεθειῖσθαι νοούμενον, ἀλλ' ἐν τι τὸ σύμπαν ὑπάρχειν μεθ' ὧν οὐσιωδῶς ἔχει πεπιστευμένον. Οὐκοῦν εἰ λέγοιτο κτιστὴν καὶ πεπονημένην τὴν ἐνέργειαν ἔχειν, ἰδίαν οὕσαν αὐτοῦ, τουτέστι τὸ Πνεῦμα, καὶ αὐτό που πάντως ἔσται κτιστόν, ἐπεὶ μὴ ἕτερόν τι παρ' αὐτὸ τὸ ἐνεργὲς αὐτοῦ Ἐρ' οὐ στυγητὸς καὶ ἀπεχθὴς ὁ λό-
25 γος καὶ πολὺ διανενευκῶς εἰς τὸ πεποιῆσθαι δυσσεβῶς;

Β. Παντάπασιν μὲν οὖν.

Α. Καθίκοιτο δ' ἂν καὶ εἰς ἕτεραν αὐτοῖς ἀτοπίαν ἢ δόξα.

Β. Ποίαν δὴ τινα φῆς;

Α. Κύριος τῶν δυνάμεων κατωνόμασται ὁ Θεός, ἔστι δέ που
30 πάντως καὶ ἀληθὲς τὸ ὑμνούμενον.

Β. Ἀληθὲς πῶς γὰρ οὐ;

Α. Εἴ τι τοιγαροῦν τὴν ἀνωτάτω τε καὶ θεῖαν ὑποκάθηται φύσιν, ἰδίαν μὲν οὐκ ἂν ἔχει δύνάμιν ἔρπει δὲ ὡσπερ ἀπὸ πηγῆς

θά ταραχθοῦν· θὰ ἀφαιρέσεις τὴ ζωτικὴ πνοή τους καὶ θὰ ἐκλείψουν, καὶ θὰ ἐπιστρέψουν στὴ γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία τοὺς ἔπλασες. Θὰ στείλεις τὸ Πνεῦμα σου καὶ θὰ ξαναδημιουργηθοῦν, καὶ θὰ ἀνακαινίσεις τὸ πρόσωπο τῆς γῆς»⁷³.

A. Ἡ ἀνάπλαση λοιπὸν καὶ ἡ ἀνακαινίσιση καὶ ἀναμόρφωση τοῦ φθαρμένου θὰ εἶναι ἔργο, ὅπως εἶναι λογικὸ καὶ φαίνεται καὶ σὲ μένα σωστό, τῆς ἴδιας φύσεως καὶ ἐνέργειας, ἀπὸ τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι πλάσθηκε κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο καὶ τὸ ἀρχικὸ σῶμα.

B. Συμφωνῶ.

A. Πῶς ὅμως αὐτό, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ στὴν κτίσιση καὶ ἐμφανίζεται δημιουργὸς τῶν ὄλων, μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ κτιστό; Καιρὸς εἶναι λοιπὸν, ἐὰν ἰσχυρίζονται ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, νὰ ποῦμε καὶ ἡμεῖς, ὅτι καὶ χωρὶς τὴ θέλησή τους θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι κτιστή. Καὶ τί βγαίνει ἀπὸ αὐτό; Θεομίσητη βλασφημία, αὐτοαναιρούμενες ἀντιλήψεις καὶ ἐγκλήματα ποὺ δείχνουν πλήρη ἀμάθεια. Γιατί, νομίζω, ὅτι κάποιος ποὺ περιφρονεῖ τὴν κοσμιότητα ποὺ ἀρμόζει στους σοφοὺς ἄνδρες, θὰ πεῖ ὅτι τὸ Θεῖο, φίλε μου, κυρίως καὶ κατ' ἀρχήν, εἶναι ἀπλὸ καὶ ἀσύνθετο, ὄχι ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴν ἐνέργειά του, ἐπειδὴ αὐτὲς νοοῦνται ὅτι δημιουργήθηκαν παράλληλα πρὸς αὐτὸ ἀπὸ ἄλλη φύση, ἀλλ' εἶναι γενικὰ ἓνα πρᾶγμα, ποὺ ὑπάρχει μαζὶ μὲ αὐτὰ ποὺ πιστεύεται ὅτι ἔχει. Ἄρα λοιπὸν, ἐὰν λέγεται ὅτι τὸ Πνεῦμα ἔχει κτιστή καὶ δημιουργημένη τὴν ἐνέργεια, ἡ ὁποία εἶναι δική του, τότε καὶ αὐτὸ ὅπωςδήποτε θὰ εἶναι κτιστό, ἐπειδὴ ἡ ἐνέργειά του δὲν εἶναι κάτι διαφορετικὸ σ' αὐτό. Δὲν εἶναι ἐπομένως βδελυρὸς καὶ ἀπαίσιος ὁ λόγος καὶ κλίνει πολὺ πρὸς τὴν ἀσέβεια;

B. Ὅλως διόλου.

A. Ἡ δοξασία τους βέβαια αὐτὴ φτάνει καὶ σὲ ἄλλη ἀτοπία.

B. Ποιὰν ἐννοεῖς;

A. Ὁ Θεὸς ὀνομάζεται Κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ εἶναι ὅπωςδήποτε σωστὴ αὐτὴ ἡ ἐξύμνησιση.

B. Εἶναι πράγματι σωστὴ· πῶς δηλαδὴ ὄχι.

A. Ἐὰν λοιπὸν κάτι βρῖσκεται πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἀνώτατη καὶ θεία φύση, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει δική του δύναμη, ἀλλὰ ἐκχέεται ἀπὸ

τοῦ Θεοῦ, κατὰ γε τὸ αὐτῶ μοι δοκοῦν, ἐφ' ἕκαστον τῶν δυναμουμένων ἢ δύναμις, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡ σοφία καὶ τὰ ὧν ἐστι δοτήρ. Ὁ γὰρ ἐστι κατὰ φύσιν ὁ πάντων Δεσπότης, μεθεκτικῶς ἔσται καὶ παρ' αὐτοῦ τὰ πεποιημένα, ὥστε καὶ ἄγαμαί τοι καλῶς
5 εἰρημένον τό· «Τί γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες;». Ἐφαρμόσιε γὰρ ἄν, ὡς ἔοικεν, εἴ τις ἔλοιτο φιλοσοφεῖν, οὐχ ἡμῖν γε μόνοις τοῖς ἐπὶ γῆς αὐτό, μᾶλλον δὲ ἀπάση τῇ κτίσει.

B. Τί οὖν ἄρα τὸ ἐντεῦθεν ἡμῖν συναγόμενον;

*A. Ἀναμελωδοῦντος ἀκούω καὶ πνευματικὴν ὥσπερ τινὰ
10 διακρούοντος λύραν τοῦ μακαρίου Δαβίδ, λέγοντός τε σαφῶς
«Τῶ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῶ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Φράζε δὴ οὖν, τὸ στερεοῦν οὐρανοὺς καὶ ἡ πᾶσα τῶν ὄντων δύναμις, Θεὸς ἄν εἴη μᾶλλον, ἢ κτίσις;*

B. Θεὸν ἔγωγέ φημι, καὶ μάλα εἰκότως... τὸ μηδαμῆ δεῖσθαι Θεοῦ, κατορθοῦν δὲ μᾶλλον ἑαυτοῖς, καὶ ἐκπορίζειν δύνασθαι τὰ δι' ὧν ἄν ἔχοι τὸ σώζεσθαι καὶ συνεστάναι καλῶς, καίτοι διαπίπτοντα φυσικῶς εἰς φθοράν.

*A. Στερεοῖ τοιγαροῦν τὸ Πνεῦμα τοὺς οὐρανοὺς, οὐ κτιστῆς
20 καὶ πεποιημένης οὐσίας τὴν μέθεξιν ἐμποιοῦν αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἐνέργειαν Θεοῦ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δωρούμενον. Τὸ γὰρ τοι συνέχον τὰ ὄντα καλῶς καὶ στερεοῦν εἰς διαμονὴν τὸ καταφθείρεσθαι πεφυκός, οἴκοθέν τε νοσοῦν τὴν εἰς τὸ μηδὲν ἀναδρομήν, παραδεικτικὸν ἄν εἴη τῆς τόδε τὸ πᾶν ἠνιοχούσης οὐσίας. Καὶ γοῦν ὁ
25 θεσπέσιος Παῦλος ἥτις ποτέ ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων μετριῶς διαφαντάζεσθαι καὶ ἐννοεῖν ἡμᾶς ἀναπειθεῖ, λέγων· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους, διότι, γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ
30 ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ ἠὺχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν». Ἐξοίσει δὴ οὖν τὸ της θείας φύσεως κάλλος εἰς ὄψιν ὥσπερ ἐμφανεστέραν, ἢ αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις. Καὶ*

74. Α' Κορ. 4, 7. 75. Ψαλμ. 32, 6. 75α. Τὸ κενὸ τοῦ κειμένου συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη λατινικὴ μετάφραση τοῦ Migne. 76. Ρωμ. 1, 20-21.

τὸν Θεό, σὰν ἀπὸ πηγῆ, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ἢ δύναμη σὲ κάθε τι πού δυναμώνεται, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ σοφία καὶ αὐτὰ πού ἐκείνη δίνει. Γιατὶ αὐτὸ πού εἶναι κατὰ φύση ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων, θὰ γίνουν κατὰ μέθεξιν καὶ αὐτὰ πού δημιουργήθηκαν ἀπὸ αὐτόν, ὥστε καὶ θαυμάζω πολὺ αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ· «Τί λοιπὸν ἔχεις πού δὲν τὸ ἔλαβες;»⁷⁴. Γιατὶ θὰ μπορούσε αὐτὸ νὰ ἐφαρμοσθεῖ, ὅπως φαίνεται, ἂν κανεὶς θέλει νὰ φιλοσοφήσει, ὄχι μόνο σὲ μᾶς τοὺς γήινους, ἀλλὰ καὶ σὲ ὁλόκληρη τὴν κτίση.

Β. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπὸ αὐτὰ;

Α. Ἀκούω νὰ ψάλλει καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ παίζει κάποια πνευματικὴ λύρα ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ νὰ λέγει καθαρά· «Μὲ τὸν Λόγον τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοί, καὶ μὲ τὸ φύσημα τοῦ στόματός του δημιουργήθηκαν ὅλες οἱ οὐράνιες δυνάμεις»⁷⁵. Πές μου λοιπὸν, αὐτὸ πού στερεώνει τοὺς οὐρανούς καὶ ὅλη ἡ δύναμη τῆς δημιουργίας εἶναι Θεὸς ἢ κτίση;

Β. Ἐγὼ βέβαια λέγω Θεὸς, καὶ πολὺ εὐλόγα· γιατί^{75α} δὲν συμφωνῶ ὅτι τὰ κτίσματα δὲν εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔγιναν μόνον τοὺς καὶμποροῦν νὰ ἐξασφαλίζουν αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα νὰμποροῦν νὰ σώζονται καὶ συντηροῦνται καλά, ἂν καὶ βέβαια ὁδηγοῦνται κατὰ τρόπο φυσικὸ στὴ φθορά.

Α. Τοὺς οὐρανούς ἐπομένως τοὺς στερεώνει τὸ Πνεῦμα, χωρὶς νὰ τοὺς κάνει νὰ συμμετέχουν σὲ κτιστὴ καὶ δημιουργημένη οὐσία, ἀλλὰ δωρίζοντάς τοὺς τὴ δική του ὡς ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ αὐτὸ πού συγκρατεῖ τὰ ὄντα καλά καὶ συντηρεῖ αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του φθείρεται καὶ ἔχει ἐγγενῆ τὴν ἐπιστροφή στὸ μηδέν, θὰμποροῦσε νὰ εἶναι ἐνδεικτικὸ τῆς οὐσίας πού κατευθύνει τὰ πάντα. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος μᾶς πείθει νὰ φανταζόμαστε καὶ νὰ κατανοοῦμε ἀμυδρὰ ποιά περίπου εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά της, λέγοντας· «Γιατὶ οἱ ἀόρατες ιδιότητες αὐτοῦ, δηλαδή ἡ αἰώνια δύναμη καὶ θεότητα, βλέπονται καθαρά ἀπὸ τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος, ὥστε νὰ εἶναι ἀναπολόγητοι οἱ ἄνθρωποι, γιατί, ἐνῶ γνώρισαν τὸν Θεό, δὲν τὸν πίστεψαν ὡς Θεό, οὔτε τὸν εὐχαρίστησαν, ἀλλὰ παραδόθηκαν μὲ τὶς σκέψεις τοὺς σὲ μάταια πράγματα»⁷⁶. Ἡ αἰώνια δηλαδή δύναμή του κάνει πρὸ ἐμφανὲς τὸ κάλλος τῆς θείας

στερεοῖ τὸ Πνεῦμα τοὺς οὐρανούς, οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων ὑπὸ
του παραληφθὲν εἰς ἐπικουρίαν (ἀποπληξία γὰρ τοῦτο φρονεῖν ἢ
λέγειν), ἀλλ' ὡς ἴδιον ὑπάρχον Πνεῦμα τοῦ τὰ πάντα δημιουργοῦ-
γούντος τε καὶ δυναμοῦντος Θεοῦ· ἢ εἴπερ οὐχ ᾧδε ἔχειν ἐροῦσιν,
5 ἀποκρινάσθων αὐτοὶ καὶ παραδεικνύντων ἡμῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν
ὁ πάντων δημιουργὸς τὸ ἐν καλῶ κεῖσθαι τοῖς κτίσμασι καὶ τὸ
τελείως ἔχειν εἰς εὐκοσμίαν, διὰ τοῦ μεταλαχεῖν ἁγίου Πνεύματος
ἐκμηχανᾶται καὶ δίδωσι. Δυναμοῖ γὰρ οὐρανούς, οἷς εἴπερ ἀπέ-
χρη τὸ ἐκτίσθαι μόνον πρὸς τὸ ἐρηρεῖσθαι καλῶς, οὐκ ἀναγκαία
10 πού πάντως ἢ διὰ τοῦ Πνεύματος πῆξις. Ἀλλὰ μὴν τοῦτο οὐκ
ἀληθὲς ἐκδείξειεν ἂν ἢ ἐπ' αὐτῷ θάσανος, ἢπερ ἂν γένοιτο πρὸς
ἡμῶν· οὐκοῦν εὐδοκιμήσει τὸ ἔμπαλιν.

B. Ὁρθῶς ἔφησ' τί δ' ἂν τὴν ἀνθρώπου φύσιν τε καὶ γένεσιν,
οὐκ εἰς τελειότητα τότε δὴ μόλις τὴν αὐτῇ προεπωδεστάτην ἀνῆ-
15 χθαί φαμεν, ἡνίκα διὰ τοῦ Πνεύματος τὸ θεῖον ἐφ' ἑαυτῇ πεπλού-
τηκεν ἐξεικόνισμα;

A. Καὶ μὴν τοῦτό γε ἐστὶν οὐκ ἀσυμφανές, εἰς τὸν γε τῆς φύ-
σεως ὄλισθον, καὶ τὸν εἰς τὸ εὖ εἶναι μεταπλασμὸν διενθυμοῖτό
τις. Διανενευκότος γὰρ τοῦ ζώου πρὸς τὸ πλημμελές, καὶ τὴν εἰς-
20 ποιήτον ἁμαρτίαν ἐκ τῆς εἰσάπαν φιλοσαρκίας ἠρρωστηκότος, τὸ
πρὸς θεῖαν εἰκόνα διαμορφοῦν αὐτὸ καὶ σημάτων δίκην ἀπορ-
ρήτως ἐντεθειμένον, ἀπενοσφίζετο Πνεῦμα, φθαρτόν τε οὕτω καὶ
ἀκαλλές (καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἐκτόπων;) συνειληφὸς ἀναπέφαν-
ται; Ἐπειδὴ δὲ ὁ τῶν ὄλων γενεσιουργὸς ἀνακομίζειν ἤθελεν εἰς
25 ἐδραιότητά τε καὶ εὐκοσμίαν τὴν ἐν ἀρχαῖς τὸ διολισθῆσαν εἰς
φθοράν, παράσημόν τε καὶ ἀκαλλές διὰ τὴν εἰσποίητον γεγονὸς
ἁμαρτίαν, ἐνήκεν αὐθις αὐτῷ τὸ ἀποφοιτῆσάν ποτε θεῖόν τε καὶ
ἅγιον Πνεῦμα, μεταστοιχειοῦν εὖ μάλα πρὸς τὴν ὑπερκόσμιον
εἰκόνα, καὶ πεφυκὸς καὶ δυνάμενον διὰ τοῦ πρὸς ἰδίαν ἡμᾶς
30 μεταρρυθμίζειν ἐμφέρειαν. Τὸ τοίνυν συνέχον εἰς τὸ εὖ εἶναι τὸ
ποιηθὲν καὶ κατακαλλύνειν εἰδὸς σχέσει τῇ πρὸς αὐτό, καὶ δια-
μορφοῦν τὸ ζῶον εἰς ὁμοίωσιν Θεοῦ, κατόπιν ἰέναι διακεισόμεθα
τοῦ δημιουργοῦ, καὶ διὰ τῆς εἰς ἔκφυλον ἑτερότητα διακοπῆς,
διοικοῦμεν αὐτοῦ τὸ διαπρέπειν ἐν τελειότητι τῇ ἐκάστω προεπω-

φύσεως. Καὶ στερεώνει τὸ Πνεῦμα τοὺς οὐρανοὺς, ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα πού προσλήφθηκε γιὰ νὰ βοηθήσει (γιατὶ αὐτὸ θὰ ἦταν καθαρὸς παραλογισμὸς νὰ τὸ πιστεύουμε ἢ νὰ τὸ λέμε), ἀλλὰ ὡς Πνεῦμα ἰδιαίτερο τοῦ Θεοῦ, πού δημιουργεῖ καὶ ἐνδυναμώνει τὰ πάντα. Ἡ, ἐὰν ἰσχυρισθοῦν ὅτι δὲν εἶναι ἔτσι, ἄς ἀπαντήσουν αὐτοὶ καὶ ἄς μᾶς ἀποδείξουν τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ὁ Δημιουργὸς ὅλων μηχανεύεται καὶ δίνει στὰ κτίσματα τὸ νὰ εἶναι καλὰ καὶ τέλεια σὲ ὠραιότητα μέσα ἀπὸ τὴ μέθεξή τους στὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ στερεώνει τοὺς οὐρανοὺς, στοὺς ὁποίους, ἐὰν ἦταν ἀρκετὸ τὸ νὰ κτισθοῦν μόνο γιὰ νὰ στηρίζονται καλὰ, δὲν ἦταν ἀναγκαῖα ἢ κατασκευὴ μέσω τοῦ Πνεύματος. Ἀλλ' ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ θὰ τὸ δείξει ἡ ἔρευνα, ἢ ὁποία μπορεῖ νὰ γίνει ἀπὸ μᾶς· λοιπὸν θὰ ἀποδειχθεῖ τὸ ἀντίθετο.

Β. Μίλησες σωστὰ· γιατί ὅμως τὴ φύση καὶ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου δὲν τὴν ἀνύψωσε στὴν τελειότητα πού τῆς ἔπρεπε, τότε πού μέσω τοῦ Πνεύματος τῆς ἔδωσε τὴ θεϊκὴ εἰκόνα;

Α. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ὀλοφάνερο, ἐὰν κανεὶς ἀναλογισθεῖ τὸ ὀλίγημα τῆς φύσεως καὶ τὴ μεταμόρφωσή της στὴν τελειότητα. Γιατί, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔκλινε πρὸς τὴν παράβαση καὶ προσβλήθηκε ἀπὸ τὴν παρείσακτη ἁμαρτία ἐξ αἰτίας τῆς φιλοσαρκίας του, ἀπομάκρυνε τὸ Πνεῦμα πού τὸν μεταμόρφωνε σὲ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, καὶ σὰν σφραγίδα ἦταν κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο ἐγκατεστημένο μέσα του, καὶ ἔτσι ἐμφανίσθηκε νὰ ἔχει προσλάβει τὴ φθορὰ καὶ τὴν ἀσχήμα, ἀλλὰ καὶ κάθε τι παράνομο. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων ἠθέλε νὰ ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ σταθερότητα καὶ ὠραιότητα αὐτὸν πού διολίσθησε πρὸς τὴ φθορὰ καὶ ἔγινε κίβδηλος καὶ ἄσχημος ἕξαιτίας τῆς παρείσακτης ἁμαρτίας, ἔστειλε πάλι σ' αὐτὸν τὸ θεῖο καὶ ἅγιο Πνεῦμα, πού κάποτε εἶχε φύγει, γιὰ νὰ τὸν μεταβάλει σὲ ὑπερκόσμιον εἰκόνα, καὶ εἶχε ἀπὸ τὴ φύση του τὴ δύναμη νὰ μᾶς ἐπαναφέρει στὴ δική του ὁμοιότητα. Αὐτὸ λοιπὸν πού συγκρατεῖ τὸ δημιουργημὰ νὰ εἶναι σὲ καλὴ κατάσταση καὶ γνωρίζει νὰ τὸ ὁμορφαίνει μὲ τὴ σχέση του πρὸς αὐτὸ καὶ νὰ διαπλάθει τὸ ζῶο σὲ ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, θὰ δεχθοῦμε ὅτι πηγαίνει πίσω ἀπὸ τὸν Δημιουργό, καὶ μὲ τὸν διαχωρισμὸ του σὲ ἄλλου γένους ἰδιαιτερότητα, ἀφαιροῦμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ νὰ διακρίνεται σὲ τελειότητα πού ταιριάζει στὸν καθένα, τὴν ὁποία τὸ

δεστάτη, τοῖς παρ' αὐτοῦ κτίσμασι δωρούμενον; ἢ ἰσοφυές τε καὶ ὁμοούσιον εἶναι λέγοντες αὐτῷ, τὸ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν, ὁλοκλήρῳ τῇ δημιουργίᾳ τμηήσομεν, καὶ ὅλην ὥσπερ αὐτῷ τὴν ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν ἐνέργειαν ἀναθήσομεν, ἐκτετελεσμένην δι'
5 Υἱοῦ ἐν Πνεύματι;

B. Ὁρθῶς εἰρησθαι ταυτὶ φαίην ἂν ὅτι μάλιστα γε.

A. Ὅτι δὲ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι πάντα διὰ πάντων, καὶ μὴν καὶ ἐν πᾶσι τὸ ἐνεργές τοῦ Πατρὸς ἐκφαίνεται, πῶς οὐκ ἀταλαίπωρον κἀντεῦθεν ἰδεῖν; Ἀπόχρη μὲν γὰρ εἰς ἀπόδειξιν τὸ στε-
10 ρεοῦσθαι μὲν οὐρανούς ἐν Λόγῳ Κυρίου, εἶναι δὲ αὐτοῖς τὴν ὅλην ἰσχὺν ἐν Πνεύματι, κατὰ τὸ πάλαι καλῶς ὑμνούμενον. Παροίσω δ' οὖν ὁμῶς διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας τερατουργοῦντα Χριστὸν γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἦγετο ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν»· καὶ πού καὶ τοῖς
15 Ἰουδαίοις ἀνόσια πεφλυαρηκόσι καὶ τὴν ἀγροῖκον ἐπ' αὐτῷ διαθήγουσι γλῶτταν, εἰκότως ἐπιτιμῶντα· ἔφασκον γάρ, ὅτι «Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν δαμονίων»· καὶ μεθ' ἕτερα· «Καὶ εἰ ἐγώ», φησὶν, «ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; Διὰ τοῦτο
20 αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν. Εἰ δὲ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Νοῦτον γὰρ ἐπέκεινα παντὸς καὶ πέρα λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς, τὴν ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς γέννησιν ὁμολογητέον τοῦ Μονογενοῦς Ἐπειδὴ δὲ γέγονε σὰρξ καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, τῆς θεοπρεποῦς ἐξουσίας
25 τῆς ἐνεργείαν, καὶ ἄνθρωπος ὢν, ἐπεδείκνυτο. Τοιγάρτοι φησὶν, ὡς καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς μέτροις ἐμβεδηκῶς «Εἰ δὲ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἕτερον οὐδέν, ἢ ἐκεῖνο λέγειν, ὅτι Καταβέβηκε καὶ εἰς ἀνθρώπους ἡ θεοπρεπῆς ἐξουσία καὶ δύναμις,
30 εἴπερ ἐγὼ καθ' ὑμᾶς δι' ὑμᾶς γεγονώς, τερατουργῶ διὰ Πνεύματος. Βασιλείαν γάρ, οἶμαι, Θεοῦ τὴν ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ θεοπρακτικωτάτην ἐνέργειαν εὐ μάλιστα διακαλεῖ, ἢ καὶ αὐτὸ τάχα πού τὸ Πνεῦμα, κατ' ἐκεῖνο δὴ πάντως τὸ πρὸς ἡμᾶς εἰρημένον· «Ἡ

77. Ψαλμ. 32. 6.

78. Λουκᾶ 4, 14.

79. Ματθ. 12, 24.

80. Ὅπ. π. 27-28.

ἴδιο χορηγεῖ σὰ κτίσματά του; Ἡ λέγοντας ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ οὐσίας μὲ αὐτὸν τὸ Πνεῦμα πού προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ εἶναι μέσα σ' αὐτὸν κατὰ φύσιν, θὰ τιμήσομε δλόκληρη τὴ δημιουργία καὶ θὰ ἀποδόσουμε σ' αὐτὸν ὅλων τῶν κτισμάτων τὴ δημιουργία, ἢ ὅποια ἔγινε διὰ τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸ Πνεῦμα;

Β. Θὰ ἔλεγα ὅτι ὅλα αὐτὰ εἰπώθηκαν πολὺ σωστά.

Α. Ὅτι ὅμως μέσα ἀπὸ ὅλα ὅσα ἔγιναν διὰ τοῦ Υἱοῦ μαζί μὲ τὸ Πνεῦμα καὶ μέσα σὲ ὅλα φαίνεται καθαρὰ ἢ ἐνέργεια τοῦ Πατέρα, πῶς δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ δοῦμε καὶ ἀπὸ αὐτά; Εἶναι βέβαια ἀρκετὸ πρὸς ἀπόδειξη τὸ ὅτι οἱ οὐρανοὶ στερεώθηκαν μὲ τὸν Λόγο τοῦ Κυρίου, καὶ ὅλη ἡ δύναμη αὐτῶν ἀνάγεται στὸ Πνεῦμα, ὅπως ὀρθῶς ψάλλεται ἀπὸ παλαιὰ⁷⁷. Ὅμως θὰ ἀναφέρω καὶ τὸν Χριστὸ πού θαυματουργεῖ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος· γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ἐπέστρεψε ὁ Ἰησοῦς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος στὴ Γαλιλαία»⁷⁸. Ἄλλοτε πάλι καὶ τοὺς Ἰουδαίους πού φλυάρησαν ἀνίερα καὶ ἀκόνισαν ἐναντίον του τὴν ἄξεστη γλῶσσα τους, ἐπιτιμώντας τους δίκαια, ἐπειδὴ ἔλεγαν ὅτι «Αὐτὸς δὲν διώχνει τὰ δαιμόνια ἀλλιῶς, παρὰ μέσω τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν δαιμόνων»⁷⁹, καὶ μετὰ ἀπὸ ἄλλα, «Ἐὰν ἐγὼ διώχνω τὰ δαιμόνια στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ, τότε τὰ παιδιά σας μὲ ποιὸν τὰ διώχνουν; Γι' αὐτὸ αὐτοὶ θὰ εἶναι οἱ κριτές σας. Ἐὰν ὅμως ἐγὼ διώχνω τὰ δαιμόνια μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τότε ἔφτασε σὲ σᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁸⁰. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁμολογοῦμε, ὅτι ἡ γέννηση τοῦ Μονογενοῦς ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ δική μας λογική. Καὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἔμεινε μαζί μας, ἐξακολοθοῦσε νὰ δείχνει τὴ θείκη ἐξουσία του καὶ ἐνῶ ἦταν ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει, σὰν κάποιος πού εἶχε μπεῖ σὰ δικὰ μας μέτρα· «Ἐὰν λοιπὸν ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τότε ἔφτασε σὲ σᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Καὶ αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ εἶνα σὰν νὰ λέγει ὅτι ἡ θείκη ἐξουσία καὶ δύναμη κατέβηκε καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ἐφόσον ἐγὼ, πού γιὰ χάρη σας ἔγινα σὰν ἐσᾶς, θαυματουργῶ διὰ τοῦ Πνεύματος. Γιατί, νομίζω, ὅτι «Βασιλεία τοῦ Θεοῦ» ὀνομάζει τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ ὅποια ἀνήκει στὸν Θεό, ἢ ἀκόμα καὶ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε ὅπωςδήποτε γιὰ μᾶς· «Ἡ

βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν». Ὅτε τοίνυν μεγαλο-
 γει μὲν ἐν Πνεύματι, καίτοι Θεὸς ὑπάρχων ὁ Υἱός, βασιλείαν δὲ
 θείαν ἀποκαλεῖ τὴν ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ καρτερωτάτην τε καὶ
 ἄμαχον ἐξουσίαν, πῶς ἂν, εἰπέ μοι, πεποιῆσθαι λέγοιτο, καὶ οὐχί
 5 πάντη τε καὶ πάντως ἐν ἀμείνοσιν ἢ ἢ κτίσις, ἢ ἐν οἷς ὁ πάντων
 δημιουργός, πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ πρὸς τῶν ἄνω νοοῖτο πνευ-
 μάτων; Ἠγλαῖσται γὰρ ἐν Πνεύματι, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πάντα δύνα-
 σθαι δόξαν ἀποκεκέρδακεν ἐν αὐτῷ. Καίτοι τί δήποτε διὰ τῆς τῶν
 δωρομένων ὑπεροχῆς καὶ δι' ὧν ἐνήργηκεν εἰς ἡμᾶς ἐν Πνεύματι,
 10 Θεός, ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶν ἰσοουγός τῷ φύσαντι, ἐπὶ τούτῳ καὶ
 ὁμοούσιος ἡξίου πιστεύεσθαι, καίτοι καθ' ἡμᾶς γεγονώς ὁ Μο-
 νογενής; «Εἰ γὰρ οὐ ποιῶ», φησί, «τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ
 πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου
 πιστεύετε». Ὅτε τοίνυν ἐκ τῆς τῶν κατωρθωμένων ὑπερφουῶς
 15 λαμπρότητος ἡ θεία φύσις διαγινώσκεται, ἐπράττετο δὲ ταυτὶ δι'
 ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, πῶς ἂν ἔτι κτιστὸν τὸ ἰσοουγὸν τῷ Θεῷ
 καὶ συγκτίζον καὶ συζωοποιούν τὸ ζωῆς ἐπιδεές; Ἡ γὰρ οὐχί καὶ
 τὸ δύνασθαι ζωοποιεῖν, μόνη περ ἂν πρόποι τῆγε ἀληθῶς κατὰ
 φύσιν ζωῆ, τουτέστι Θεῷ;

20 Β. Σύμφημι· γέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ· «Ὁ μόνος ἔχων ἀθα-
 νασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον».

Α. Μόνου τοιγαροῦν τὴν ἀθανασίαν οἰκοθέν τε καὶ ἐν ἰδίᾳ
 φύσει λαχόντος Θεοῦ, καὶ ζωῆς εἶναι πεπιστευμένου, πῶς ἂν εἶη
 τὸ Πνεῦμα ζωοποιόν, καίτοι τελοῦν κατ' ἐκείνους ἐν τοῖς ζωοποι-
 25 ουμένοις, εἰ μὴ διαπέφευγε τὸ εἶναι κτιστός; Ἀλλὰ μὴν οὐχ ὧδε
 ἔχει· ζωοποιόν γὰρ τὸ Πνεῦμα, ἡκιστά γε μὴν τῆς παρ' ἑτέρου
 ζωῆς μέτοχον ἢ ἐπιδεές φενακισμός ἄρα καὶ ψευδηγορία τηνάλ-
 λως, τὰ κατ' αὐτοῦ τοῖς θεομάχοις ἐξευρημένα. Ἀλλ' οὐκ ἀδελφὴν
 καὶ συμβαίνουσαν ταῖς παρ' ἐκείνων τερθρείαις εἰσδεδεγμένοι
 30 τὴν δόξαν, τὴν ἐπ' εὐθὺ βαδιούμεθα, διανευμάτων μὲν ὥσπερ καὶ
 ῥοπῆς τῆς εἰς πᾶν ὀτιοῦν ἀκαλλές καὶ ἐξεστραμμένον τὸν νοῦν

81. Λουκᾶ 17, 21.

82. Ἰω. 10, 37.

83. Α' Τιμ. 6, 16.

βασιλεία τῶν οὐρανῶν βρίσκεται ἀνάμεσά σας»⁸¹. “Όταν λοιπὸν ὁ Υἱὸς θαυματουργεῖ διὰ τοῦ Πνεύματος, ἂν καὶ Θεός, καὶ ἀποκαλεῖ βασιλεία τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχυρὴ καὶ ἀκαταμάχητη ἐξουσία ἢ ὁποῖα ὑπάρχει μέσα του καὶ ἐνεργεῖ δι’ αὐτοῦ, πές μου, πῶς μπορεῖ νὰ λέγεται ἀπὸ μᾶς καὶ ἀπὸ τὰ ἀνώτερα πνεύματα, ὅτι δημιουργήθηκε καὶ δὲν ἀνήκει ὀπωσδήποτε στὰ ἀνώτερα ἀπὸ ὅ,τι ἢ κτίση, ἢ σ’ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι καὶ ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων; Γιατὶ δοξάσθηκε μὲ τὸ Πνεῦμα καὶ κέρδισε τὴ δόξα νὰ μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα μέσα ἀπὸ αὐτό. Καὶ γιατί νὰ μὴ ὀνομάζεται καὶ Θεός, ἐξαιτίας τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἔργων του καὶ μὲ ὅσα ἔκανε σὲ μᾶς μέσω τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ κατὰ φύσιν εἶναι ἰσοδύναμος μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, καὶ ἀξίωνε νὰ πιστεύεται ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ ὁμοούσιος, ἂν καὶ ὁ Μονογενὴς ἔγινε σὰν ἐμᾶς; Γιατὶ λέγει· «Ἴδὲν δὲν κάνω τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα μου, μὴ πιστεύετε σὲ μένα· ἐὰν ὅμως τὰ κάνω, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν πιστεύετε σὲ μένα, πιστέψετε στὰ ἔργα μου»⁸². “Όταν λοιπὸν ἡ θεία φύση διακρίσθεται ἀπὸ τὴν ὑπερφυσικὴ λαμπρότητα τῶν θαυμάτων, καὶ αὐτὸ γίνονταν μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, πῶς μπορεῖ ἀκόμα νὰ θεωρεῖται κτιστὸ αὐτὸ παρ’ εἶναι ἰσοδύναμο μὲ τὸν Θεό, καὶ κτίζει μαζὶ του καὶ δίνει ζωὴ σ’ αὐτὸ πρὸς κρείσσεται ζωῆ; “Ἡ μήπως καὶ ἡ δύναμη νὰ ζωοποιεῖ δὲν ἀνήκει στὴν πραγματικὰ μόνο κατὰ φύσιν ζωὴ, δηλαδή στὸν Θεό;

Β. Συμφωνῶ· γιατί ἔχει γραφεῖ γι’ αὐτόν· «αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ἀθάνατος, καὶ κατοικεῖ σὲ ἀπρόσιτο φῶς»⁸³.

Α. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὴν ἀθανασία τὴν ἔχει ἀφ’ ἑαυτοῦ καὶ κατὰ φύσιν μόνο ὁ Θεός, καὶ πιστεύεται ὅτι εἶναι ζωὴ, πῶς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ Πνεῦμα ζωοποιόν, ἀφοῦ, σύμφωνα μ’ ἐκείνους, συγκαταλέγεται μεταξὺ αὐτῶν ποὺ ζωοποιοῦνται, ἐὰν δὲν ξέφευγε ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι κτιστό; Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἔτσι· γιατί τὸ Πνεῦμα εἶναι ζωοποιό, καὶ δὲν ἔχει καθόλου ἀνάγκη νὰ πάρει ἀπὸ ἄλλον ἢ νὰ γίνῃ μέτοχο τῆς ζωῆς· ἐπομένως ὅσα ἔχουν ἐφεύρει ἐναντίον του οἱ θεομάχοι ἀποτελοῦν ἀπάτη καὶ ψευδολογία. Ἄλλὰ χωρὶς νὰ δεχόμεστε ὅτι ἡ δόξα τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀδελφὴ καὶ ὅμοια μὲ τὶς σχολαστικὲς λεπτολογίαις ἐκείνων, ἐμεῖς, ἀπαλλάσσοντας τὸν νοῦ μας ἀπὸ κάθε νεῦμα καὶ κλίση πρὸς ὅ,τι εἶναι ἀπρεπὲς καὶ ξεφεύγει ἀπὸ τὸν ἴσο δρόμο, θὰ

ἀπαλλάττοντες, μόνοις δὲ τοῖς ἱεροῖς μυσταγωγούμενοι Γράμμασι, καὶ τὴν ἀκραιφνή τοῦ Πνεύματος δόξαν ἐνθένδε καταθεώμενοι, Θεὸν εἶναί τε καὶ ἐκ Θεοῦ πιστεύομεν, οὐκ ὀθνείοις τισὶ καὶ τοῖς θύραθεν ἀγαθοῖς κατηγλαϊσμένον, ἀλλ' αὐτὸ κατὰ φύσιν
 5 ὑπάρχον, ὅσα καὶ Θεός Καὶ γοῦν, προσεκτέον γὰρ πανταχῆ ταῖς τῶν ἀποστόλων φωναῖς, «ἐν Θεῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Καὶ περὶ μὲν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Τιμοθέῳ φησὶν ὁ σοφώτατος Παῦλος «Παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζωογονοῦντος τὰ πάντα». Λαζάρου δὲ τὴν ὁμαίμονα μυσταγωγῶν ὁ Χριστός
 10 «Ἐγώ εἰμι», φησὶν, «ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή». Περὶ δέ γε τοῦ ἁγίου Πνεύματος «Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν, τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν». Ὅτε τοίνυν ζωογονοῦντος τὰ πάντα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὄντος τε ζωῆς τοῦ Υἱοῦ, τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν, τίς ἂν ἀποτέμοι καὶ ἐξοικίσαιτο τῆς ζωῆς τὴν ζωοποιὸν αὐτῆς δύναμιν,
 15 καὶ ἕτερόν τι τὴν ζωὴν ἀποφανεῖ παρόπερ εἶναι πεπίστευται, μᾶλλον δὲ ζωὴν οὐκ ἔτι; Τὸ γὰρ τοῦ ζωοποιεῖν δύνασθαι κατὰ φύσιν τητῶμενον, πῶς ἂν ἔτι νοοῖτο ζωή;

B. Ζωοποιὸν τὸ Πνεῦμά φασι, ὡς διακονοῦν τοῖς κτίσμασι τὴν παρὰ Θεοῦ ζωὴν, οὐ μὴν αὐτόχρομα ζωὴν.

20 A. Ἄλλ' οὐ θεσμοθέται καὶ ὀρισταὶ τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, οἱ κίβδηλον οὕτω νοσοῦντες τὴν παραφθορὰν εἰσδεχθεῖεν ἂν, ἄμαχον ὥσπερ τι τό σφισι δοκοῦν εἰσκεκομικότες ὑποτετάξονται δὲ μεθ' ἡμῶν τοῖς ἱεροῖς τε καὶ θείοις Γράμμασιν, οὐ τῆς παρ' ἑτέρου ζωῆς ὑπουργόν, ἀλλ' αὐτόχρομα ζωὴν ὑπάρχειν διακηρύτ-
 25 τουσιν ἐναργῶς, τὸ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, ζωοποιὸν τε καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Ὡδε γάρ που πάλιν ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος «Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας Χριστὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν». Τὸ ζωῆς οὖν
 30 Πνεῦμα τῆς κατὰ φύσιν εἴη δὴ που πάντως ἂν παρ' αὐτὴν οὐχ ἔτε-

84. Πράξ. 17, 28.

87. Ἰω. 6, 68.

85. Α' Τιμ. 6, 13.

88. Ρωμ. 8, 11.

86. Ἰω. 11, 25.

βαδίζουμε τὸν ἴσιο δρόμο, διδασκόμενοι ὅμως μόνο ἀπὸ τὰ ἱερὰ Γράμματα καὶ παρατηρώντας μέσα ἀπὸ αὐτὰ τὴν καθαρὴν δόξα τοῦ Πνεύματος, πιστεύουμε ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ δὲν εἶναι στολισμένο μὲ κάποια ξένα καὶ ἐχθρικά ἀγαθὰ, ἀλλ' αὐτὸ ἔχει κατὰ φύσιν ὅλα ὅσα ἔχει καὶ ὁ Θεός. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέξομε παντοῦ ὅσα λένε οἱ ἀπόστολοι· «Μέσα στὸν Θεὸ ζοῦμε καὶ κινούμαστε καὶ ὑπάρχουμε»⁸⁴. Καὶ γιὰ τὸν Θεὸ βέβαια καὶ Πατέρα ὁ σοφώτατος Παῦλος λέγει στὸν Τιμόθεο· «Σοῦ παραγγέλλω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ζωοποιεῖ τὰ πάντα»⁸⁵, διδάσκοντας ὅμως ὁ Χριστὸς τὴν ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου, λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ»⁸⁶. Καὶ γιὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· «Ἡ σὰρκα δὲν ὠφελεῖ καθόλου, τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ζωοποιεῖ»⁸⁷. Ὅταν λοιπὸν ὅλα τὰ ζωοποιεῖ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, καὶ ἐνῶ ζωὴ εἶναι ὁ Υἱός, τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δίνει τὴ ζωὴ, ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀποκόψει καὶ νὰ ἐξορίσει ἀπὸ τὴ ζωὴ τὴ ζωοποιὸ τῆς δύναμη, καὶ νὰ πεῖ ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πιστεύεται ὅτι εἶναι, ἢ καλύτερα ὅτι δὲν εἶναι πιά ζωὴ; Γιατὶ αὐτὸ ποὺ στερεῖται τὴν κατὰ φύσιν δύναμη νὰ ζωοποιεῖ, πῶς μπορεῖ νὰ νοεῖται ὅτι εἶναι ζωὴ;

Β. Τὸ Πνεῦμα, λένε, εἶναι ζωοποιὸ ἐπειδὴ παρέχει στὰ κτίσματα τὴ ζωὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ τὸ ἴδιο δὲν εἶναι πραγματικὰ ζωὴ.

Α. Ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν νομοθέτες καὶ νὰ ὀρίζουν αὐτὰ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴ λογικὴ, αὐτοὶ ποὺ ἔχουν φθάσει σὲ τέτοιο σημεῖο διαστρέβλωσης, ὥστε νὰ παρουσιάζουν ὡς κάτι τὸ ἀκαταμάχητο αὐτὸ ποὺ ἐκεῖνοι θεωροῦν σωστό, ἀλλὰ θὰ ὑποταχθοῦν μαζί μὲ μᾶς στὰ ἱερὰ καὶ θεῖα Γράμματα, τὰ ὁποῖα διακηρύσσουν φανερά, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι ὑπηρετῆς τῆς ζωῆς ἢ ὁποῖα χορηγεῖται ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ εἶναι πραγματικὰ ζωὴ κατὰ φύσιν. Γιατὶ αὐτὰ λέγει πάλι ὁ μακάριος Παῦλος· «Ἐὰν τὸ Πνεῦμα ἐκείνου ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς κατοικεῖ μέσα σας, αὐτὸς ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς θὰ δώσει ζωὴ καὶ στὰ νεκρὰ σώματά σας, μέσω τοῦ Πνεύματός του ποὺ κατοικεῖ μέσα σας»⁸⁸. Τὸ Πνεῦμα τῆς ζωῆς λοιπὸν δὲν μπορεῖ κατὰ κανένα τρόπο νὰ εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ, σύμφωνα μὲ τὴν

ρον, κατά γε τὸ ἀνωμότηως ἔχον εἰς ὀρθότητα λογισμῶν. Εἴη γὰρ ἂν ὅπως οὐ ζωή, τὸ ρίζαν ἔχον τὴν ζωήν, καὶ πηγὴν ὥσπερ τινὰ τὴν ἀκήρατον, καὶ παντὸς ἐπέκεινα γενητοῦ τοῦ Θεοῦ φύσιν; Ὅτι γὰρ ἐξ αὐτῆς ἐκπορεύεται τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας, οὐκ 5 ἀσυμφανές, προκείσεται δὲ τοῖς γε ἀληθῶς ἀρτίφροσιν εὐκόλως ἰδεῖν, ἔκ γε τοῦ λελέχθαι σαφῶς· «Ὁ ἐγείρας Χριστὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσκει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικουήσαντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν». Ἴδιον γὰρ τοῦ Θεοῦ τὸ ταῖς ἡμετέραις καρδίαις ἐνηυλισμένον ζωοποιόν ἐστι Πνεῦμα. Τὸ δὲ 10 ἴδιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν, εἰς ζωῆς τητᾶσθαι δώσομεν, εἴπερ ἐπακτὴν ἔχει τὴν ζωήν, πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο δυνάμει νεκρῶν; Ὁ γὰρ ἂν ἐνδέχοιτο παθεῖν, εἴπη τις ἂν, καὶ εἰ μήπω γέγονεν ἐν τῷ παθεῖν, ὡς ἅπαν, οἴμαί που, τὸ εἰσκεκρίσθαι δοκοῦν, ἢ καὶ εἰσποίητον ἀληθῶς, οὐκ ἀνύποπτον εἰς ἀπόστασιν, ἀλλ' ἐν 15 φόβῳ τοῦ διαπεσεῖν. Φύσεως γὰρ οὐκ ἐρήρυσται νόμοις, οὔτε μὴν ἀκατάσειστον ἔχει τὴν ἔδραν τὸ ὡς ἐν τάξει συμβεβηκότος καὶ ὡς ἐν εἴδει βαφῆς τοῖς ἅπαξ ἐλουῦσιν ἐπερρομμένον.

B. Ἄραρον οὖν, ὅτι τὸ Πνεῦμα ζωή, φυσικῶς δηλονότι καὶ οὐ μεθεκτῶς.

20 A. Παντάπασι μὲν οὖν, ὡς ἑταῖρε, τοῦτο δὲ εἴση καλῶς καὶ ἐξ ἐτέρων ἐννοιῶν. Θεοῦ μὲν γὰρ λέγοντος ἐπαῖοι τις ἂν, καὶ μονονουχὶ λιποταξίου γραφὴν καταχέοντος τῶν τῆ κτίσει λελατρευκότων· «Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφριξεν ἐπὶ πλεῖον σφόδρα, λέγει Κύριος, ὅτι δύο γὰρ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μου· ἐμὲ 25 ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετρομμένους, οἱ οὐ δυνήσονται ὕδαρ συνέχειν». Προσπεφωνηκότα δὲ τοῖς Ἰουδαίοις εὐρήσομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύ- 30 σουσιν ὕδατος ζῶντος». Ὁ δὴ καὶ διατρανῶν εὖ μάλα καὶ καθι-

88α. Ρωμ. 8, 11.

89. Ἰερ. 2, 12-13.

90. Ἰω. 7, 37-38.

ἀψογη σὲ ὀρθότητα λογική. Γιατὶ πῶς μπορεῖ νὰ μὴ εἶναι ζωὴ αὐτὸ πού ἔχει ρίζα τοῦ τῆ ζωὴ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πηγὴ διαφυγῆ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε κτιστὸ τῆ φύση τοῦ Θεοῦ; Ὅτι βέβαια ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι ὀλοφάνερο, θὰ καταστῆ ὁμως δυνατὸν σ' ἐκείνους πού ἔχουν σῶα τὰ λογικά τους νὰ τὸ δοῦν εὐκόλα ἀπὸ αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ μὲ σαφήνεια: «Αὐτὸς πού ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, θὰ δώσει ζωὴ καὶ στὰ νεκρὰ σώματά σας μέσω τοῦ Πνεύματός του πού κατοικεῖ μέσα σας»^{88α}. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα πού εἶναι ἐγκατεστημένο μέσα στὶς καρδιές μας, εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πού ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύσιν, ἐὰν δεχθοῦμε ὅτι στερεῖται τῆ ζωὴ, ἀφοῦ ἔχει ἐπίκτητη τῆ ζωὴ, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ νοεῖται νεκρό; Γιατὶ αὐτὸ πού εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ πάθει, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἔστω καὶ ἂν δὲν συνέβη νὰ τὸ πάθει μέχρι τώρα, ὅπως κάθετι, νομίζω, πού θεωρεῖται εἰσαγόμενο ἢ εἶναι πραγματικὰ ἐπίκτητο, δὲν στηρίζεται στοὺς νόμους τῆς φύσεως, οὔτε εἶναι ἀδιάσειστα ἐδραιωμένο αὐτὸ πού ἀνήκει στὴν τάξιν τῶν προσωρινῶν γνωρισμάτων, καὶ σὰν βαφὴ εἶναι ριχμένο πάνω σ' αὐτοὺς πού κάποτε τὸ θέλησαν.

Β. Συμφωνῶ, ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ζωὴ κατὰ φύσιν καὶ ὄχι κατὰ μέθεξιν.

Α. Χωρὶς συζήτηση, φίλε μου· ἀλλὰ θὰ τὸ μάθεις πολὺ καλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλες σκέψεις. Γιατὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀκούσῃ τὸν Θεὸ νὰ μιλάει καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ κατηγορεῖ γιὰ λιποταξία ἐκείνους πού εἶχαν λατρεύσει τὴν κτίσιν· «Ὁ οὐρανὸς ἔμεινε κατάπληκτος μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀποστασία καὶ κυριεύθηκε ἀπὸ ἀπερίγραπτη φρίκη, λέγει ὁ Κύριος, γιὰτὶ δύο καὶ πονηρὰ σφάλματα ἔκανε ὁ λαὸς μου· ἐγκατέλειψαν ἐμένα τὴν πηγὴν τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ, καὶ ἄνοιξαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους λάκκους κατεστραμμένους, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ μπορέσουν νὰ συγκρατήσουν νερό»⁸⁹. Ἀλλὰ βρίσκουμε καὶ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ νὰ φωνάζει στοὺς Ἰουδαίους· «Ἐὰν κανεὶς διψᾷ, ἄς ἔρθῃ σὲ μένα καὶ ἄς πιεῖ. Ἐκεῖνος πού πιστεύει σὲ μένα, ὅπως εἶπε ἡ Γραφή, θὰ ἀναβλύσουν ἀπὸ τὴν κοιλία του ποτάμια ζωντανοῦ νεροῦ»⁹⁰. Αὐτὸ τὸ ἴδιο διατρανώντ' αὐτὸ πολὺ καλύτερα καὶ κἀνοντ' αὐτὸ

στάς ἐναργῆς ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος φύσιν τε καὶ ἐνέργειαν ἀποφέρει, λέγων· «Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν». Ἴδου δὴ αὐτὸ σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς, ὕδωρ ζωῆς ἰσοτρόπως 5 καὶ ἰσοσθενῶς τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Πατὴρ καὶ γοῦν ὁ Υἱός, τῆ τῆς οὐσίας ταυτότητι παρεπομένης, οἴμαι που, τῆς ὁμωνυμίας ὧδε γὰρ ἔχον τῆ φύσει τὸ χρῆμα, καὶ καθ' ἕτερόν τινα τρόπον ἐπιδείξαι τις ἂν. Ἁγίου γὰρ ὄντος Θεοῦ κατὰ φύσιν, ἅγιον οὐσιωδῶς τὸ Πνεῦμά ἐστι, δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ τοῦ ἁγίου Θεοῦ μεταλάχοι τις ἂν 10 B. Οὐχ ὡς ἴδιον, φασίν, ἀλλ' ὡς ἐπακτὸν ἔχοντος τὸν ἁγιασμόν, διακομίζοντός τε τῆ κτίσει παρὰ Θεοῦ.

A. Προηγιασμένον οὖν ἄρα τὸ Πνεῦμα, τὸν οὐχ ἑαυτοῦ τοῖς κτίσμασιν ἐνήσιν ἁγιασμόν, εἴτερον εἶναι φαμεν ἀληθές, ὡς ἐν γε παντὶ τῷ διακομίζειν ὑπελημμένῳ, τὸ δι' αὐτοῦ τυχὸν εἰς ἑτέρους 15 διάπττον εἶη δὴ που πάντως ἂν καὶ ἕτερον παρ' αὐτό Διακομίσαι γὰρ ἂν οὐτι που τῶν ὄντων οὐδὲν ἑαυτὸ πρὸς ἑτέρους, οὐχ ὡς ἑαυτό.

B. Ἀληθές.

A. Οὐκοῦν, εἰ μὴ ἔστιν ἅγιον φύσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν, 20 φραζόντων ἐκεῖνοι, τίνα δὴ ἄρα λοιπὸν ἀπεκληρώσατο φύσιν; Καὶ εἰ μὴ θούλοιντο τὴν ἁγίαν ἀπονέμειν αὐτῷ, ἄρ' οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως ἀπονεύσειεν ἂν αὐτοῖς εἰς ἀδιάφυκτον δυσφημίαν ὁ λόγος

B. Ἐοικε. Πλὴν ἐκεῖνό φασιν, ὅτι Χριστὸς ἔφη περὶ αὐτοῦ· 25 «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Μέτοχον οὖν ἄρα φασὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ.

A. Ἐκιστά γε, πολλοῦ γε, οἴμαι, καὶ δεῖ. Τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ καὶ ἴδιον αὐτοῦ, πῶς ἂν αὐτοῦ μεταλάχοι πῶποτε καὶ ἐν ἴσῳ τοῖς θύραθεν σχετικῶς ἁγιάζοιτο καὶ ἀλλότριον ἔσται κατὰ 30 φύσιν, οὗ καὶ ἴδιον εἶναι λέγεται; Δεινοὶ δὲ, ὡς οἴονται, τῶν θείων λόγων γεγονότες βασανισταί, καὶ ἰσχυροὶ λίαν, ἀνθότου, παρέντες τὸ κατασκέπτεσθαι δεῖν τὸ ἐτύμως ἔχον, κεκιβδηλευμένοις καὶ

το σαφές ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, τὸ ἀποδίδει στή φύση καὶ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγοντας· «Καὶ αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πὺν ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτόν»⁹¹. Νὰ λοιπὸν καὶ πάλι καθαρὰ καὶ μὲ σαφήνεια νερὸ ζωῆς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὴν ἴδια δύναμη, εἶναι τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Πατέρας, καὶ φυσικὰ καὶ ὁ Υἱός, τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας τῶν ὁποίων συνοδεύει, νομίζω, καὶ ἡ ταυτότητα τοῦ ὀνόματος. Ὅτι βέβαια ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἀποδείξει κανεὶς καὶ μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἅγιος κατὰ φύση, ἅγιο κατ' οὐσία εἶναι καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μετέχοντας σ' αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ γίνῃ μέτοχος καὶ τοῦ ἁγίου Θεοῦ.

Β. Δὲν εἶναι, λένε, δικὸς τοῦ ὁ ἁγιασμός, ἀλλὰ ἔχοντάς τον ὡς ἐπίκτητον, τὸν μεταφέρει στὴν κτίση ἀπὸ τὸν Θεό.

Α. Ἄρα λοιπὸν ὄντας τὸ Πνεῦμα ἀπὸ πρὶν ἁγιασμένο, μεταδίδει στὰ κτίσματα τὸν ἁγιασμὸ πὺν δὲν εἶναι δικὸς του, ἐὰν βέβαια εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πὺν λέμε, ὅτι στὸ κάθε πρᾶγμα πὺν ἀναλαμβάνει νὰ μεταφέρει κάτι τὸ ὁποῖο μέσω αὐτοῦ μετακινεῖται σὲ ἄλλους, εἶναι ὁπωσδήποτε διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ κανένα ὄν δὲν μεταδίδει ποτὲ σὲ ἄλλους κάτι δικό του, ὡς μὴ δικό του.

Β. Σωστά.

Α. Ἐπομένως, ἐὰν τὸ Πνεῦμα πὺν κατοικεῖ μέσα μας δὲν εἶναι κατὰ φύση ἅγιο, ὅπως λένε ἐκεῖνοι, τότε ποιά εἶναι ἡ φύση ἡ δική του; Καὶ ἂν δὲν θέλουν νὰ τοῦ ἀπονεύμουν τὴν ἁγία φύση, δὲν θὰ παρεκλίνει ἄραγε ὁ λόγος τους σὲ ἀναπόφευκτη βλασφημία;

Β. Ἔτσι φαίνεται. Πλὴν ὅμως λένε ἐκεῖνο· ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπε γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Θὰ πάρει ἀπὸ αὐτὸ πὺν εἶναι δικό μου καὶ θὰ σᾶς τὸ ἀναγγεῖλει»⁹². Ἄρα, λένε, τὸ Πνεῦμα μετέχει τοῦ Υἱοῦ.

Α. Καθόλου, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι μέτοχον. Γιατὶ αὐτὸ πὺν ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτόν καὶ μένει μέσα σ' αὐτόν καὶ λέγεται δικό του, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μετασχεῖ ποτὲ αὐτοῦ, καὶ νὰ ἁγιασθεῖ ἐξίσου μὲ τὰ ξένα σχετικὰ καὶ νὰ εἶναι ξένο κατὰ φύση πρὸς αὐτὸ πὺν λέγεται δικό του; Καὶ ἐπειδὴ, ὅπως νομίζουν, εἶναι δεινοὶ ἐρευνητῆς τῶν θείων λόγων καὶ πολὺ λεπτολόγοι, γιὰ ποιὸν λόγο, ἀποφεύγοντας νὰ ἐξετάσουν αὐτὸ πὺν εἶναι ἀληθινὸ, περιορίζονται σὲ κίβδη-

νόθοις ἐπινῆχονται λογισμοῖς; Οὐ γάρ τοι φύσεως ἐδήλου διαφο-
 ράν, ἑαυτοῦ τε πέρι καὶ τοῦ Πνεύματος λέγων ὁ Υἱός, ὅτι «Ἐκ τοῦ
 ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Ἡ γὰρ ἂν ἔφη καὶ μάλα
 σαφῶς, ὡς Λήψεται μὲν ἐξ ἐμοῦ τὸν ἁγιασμόν, ἀνθαγιασῆσει δὲ καὶ
 5 ὑμᾶς αὐτό. Φύσεως γὰρ ἐδήλου ταυτὶ τὴν εἰς ἀνισότητα διακο-
 πήν, καὶ ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ τὸν ἁγιασμόν, ἐν τῷ Πνεύματι κατε-
 δεῖκνυ σαφῶς Ἄλλὰ τουτὶ μὲν οὐκ ἔφη, λόγοις δὲ ὅτι κεχρησεται
 τοῖς αὐτοῦ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ταυτὸν καὶ εἰσάπαν ἰσοφυές, ἰσοου-
 γόν τε καὶ ἰσοεπές, ὡς εἶπερ τι καὶ ἐνηχεῖν τοῖς ἁγίοις ἔλοιτο τυ-
 10 χόν, λόγον εἶναι τοῦτο Χριστοῦ. «Οὐ γὰρ λαλήσει», φησὶν, «ἄφ'
 ἑαυτοῦ οὐδέν, ἀλλὰ ὅσα ἀκούσει, λαλήσει». Ὡσπερ οὖν ὁ Υἱός,
 ὁμοούσιος ὑπάρχων τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, Λόγος τε ὢν αὐτοῦ, τὰ
 αὐτοῦ λαλεῖ, «Ὅν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεός, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ
 λαλεῖ», κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, ἐπεὶ μὴ ἕτερον παρὰ γε τὸ ἐν
 15 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸ θέλημα τοῦ Υἱοῦ, κατὰ τὸν ἴσον, οἶμαι, τρό-
 πον τε καὶ λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ Χριστοῦ λαλεῖ, Πνεῦ-
 μα ὑπάρχον αὐτοῦ, καὶ τῇ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ταυτότητι φυσικῇ τὴν
 αὐτοῦ δόξαν τε καὶ ταυτοέπειαν ἔχον. Ἄγιον τοίνυν οὐ μεθεκτῶς,
 οὐδὲ τῇ ἔξωθεν σχέσει τῇ πρὸς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ φύσει καὶ ἀληθείᾳ,
 20 τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Καὶ ὡσπερ ἐστὶν ἀπόπληκτόν τε καὶ ἀμαθές,
 ἄνθρωπον μὲν ὀνομάζεσθαι τὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς, νοεῖσθαι γε
 μὴν παρὰ τοῦτο ἕτερον, οὕτω ἠλίθιον κομιδῇ, Πνεῦμα μὲν ἅγιον
 ὀνομάζειν τὸ Πνεῦμα, τοῦ γε μὴν εἶναι κατὰ φύσιν ἅγιον ἀποσο-
 βεῖν αὐτό, καὶ εἰς ἕτεραν ἐκτόπως καταβιάζεσθαι φύσιν. Οὐ γὰρ
 25 δόξης ἢ ὑπεροχῆς κατασημανεῖ τινα τρόπον τοῦνομα αὐτῷ, κα-
 θάπερ ἀμέλει τό, Ἀρχὴ καὶ Θρόνος καὶ Κυριότης, ἐπὶ τῶν εἰς τὸ
 εἶναι δι' αὐτοῦ παρενηνεγμένων· ἔσται δὲ μᾶλλον οἶονεὶ τῆς οὐσι-
 ώδους ποιότητος δεικτικόν, ὡσπερανεὶ καὶ τῷ Πατρὶ τὸ Πατήρ,
 καὶ τῷ Υἱῷ ὁ Υἱός. Καὶ εἶπερ ἐστὶ τῆς ἐσχάτης ἀσυνεσίας μὴνυσις
 30 ἀκριδῆς τὸ Πατέρα μὲν ὀνομάζειν τὸν Θεόν, οὐκ εἶναι δὲ αὐ-
 τὸ Πατέρα νοεῖν αὐτόν, ἢ καὶ Υἱὸν μὲν τὸν Υἱόν, οὐκ εἶναι δὲ τοῦτο

93. Ἰω. 16, 13.

94. Ἰω. 3, 34.

λους καὶ νόθους συλλογισμούς; Γιατὶ ὁ Υἱὸς δὲν ἀναφερόταν στὴ διαφορὰ τῆς φύσεως λέγοντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ Πνεῦμα: «Ἀπὸ αὐτὸ ποῦ εἶναι δικό μου θὰ λάβει καὶ θὰ σᾶς τὸ ἀναγγεῖλει». Θὰ μπορούσε βέβαια, μὲ πολλὴ σαφήνεια μάλιστα, νὰ πεῖ ὅτι θὰ λάβει ἀπὸ μένα τὸν ἁγιασμό, καὶ θὰ ἁγιάσει καὶ αὐτὸ ἐσᾶς. Γιατὶ μὲ αὐτὸ δήλωνε τὴν ἀνισότητά τῆς φύσεως, καὶ ἔδειχνε μὲ τὸ Πνεῦμα ὅτι ὁ ἁγιασμός στὴν κάθε φύση εἶναι διαφορετικός. Ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε, ἀλλ' εἶπε ὅτι θὰ χρησιμοποιοῦναι λόγια δικὰ του ἐπειδὴ εἶναι ὁμοούσιο καὶ ἀπόλυτα ἴσο ὡς πρὸς τὴ φύση, τὴ δύναμη καὶ τὸν λόγο, ὥστε ἐὰν θέλει τυχὸν νὰ πεῖ κάτι στοὺς ἁγίους, νὰ εἶναι καὶ αὐτὸ λόγος τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ λέγει, «Δὲν θὰ πεῖ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ ὅσα ἀκούσει, αὐτὰ θὰ πεῖ»⁹³ Ὅπως λοιπὸν ὁ Υἱὸς, ποῦ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καὶ Λόγος του, λέγει τὰ λόγια τοῦ Πατέρα, «Ἐκεῖνον ποῦ ἔστειλε ὁ Θεός, λέγει τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ»⁹⁴, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη, ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ Υἱοῦ δὲν εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ λόγο, νομίζω, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα λέγει τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ εἶναι Πνεῦμα δικό του, καὶ ἡ δόξα καὶ τὰ λόγια του ταυτίζονται ἀπόλυτα μὲ τὴ δόξα καὶ τὰ λόγια ἐκείνου. Ἐπομένως τὸ πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἅγιο, ὄχι κατὰ μέθεξιν οὔτε μὲ ἐξωτερικὴ σχέση πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ ἀληθινό. Καὶ ὅπως εἶναι ἀνόητο καὶ δεῖγμα ἀμάθειας ὁ ἄνθρωπος νὰ ὀνομάζεται ἄνθρωπος πραγματικὰ, ἀλλὰ νὰ ἐννοεῖται κάτι ἄλλο διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτόν, ἔτσι εἶναι πολὺ ἡλίθιο νὰ ὀνομάζονται Πνεῦμα ἅγιο τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀποκλείουν νὰ εἶναι κατὰ φύσιν ἅγιο, καὶ νὰ τὸ κατατάσσουν ἀναγκαστικὰ σὲ ἄλλη φύση. Γιατὶ τὸ ὄνομά του δὲν δηλώνει κατὰ κάποιο τρόπο τὴ δόξα ἢ τὴν ὑπεροχὴ του, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὰ ὀνόματα Ἀρχή, Θρόνος καὶ Κυριότητα, σὰ ὄντα ποῦ ἀπὸ αὐτὸ ἦρθαν στὴν ὑπαρξιν, ἀλλ' εἶναι ἐνδεικτικὸ κατὰ κάποιο τρόπο τῆς ποιότητος τῆς οὐσίας του, ὅπως εἶναι καὶ γιὰ τὸν Πατέρα τὸ ὄνομα Πατέρας, καὶ γιὰ τὸν Υἱὸ τὸ ὄνομα Υἱός. Καὶ ἐὰν εἶναι δεῖγμα σαφὲς μεγάλης ἀπερισκεψίας τὸ νὰ ὀνομάζομε τὸν Θεὸ Πατέρα, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐννοοῦμε ὅτι εἶναι Πατέρας, ἢ Υἱὸ τὸν Υἱό, καὶ νὰ λέμε ὅτι δὲν εἶναι Υἱός, πῶς μπορούμε νὰ ἀπαλλάξομε ἀπὸ τίς κατηγο-

λέγειν, πῶς ἂν ἀπαλλάξαιμεν τῶν ἐξ ἀμαθίας αἰτιαμάτων, τοὺς ἀγιότητος φυσικῆς κατατολμῶντας ἀπογυμνοῦν τὸ φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἅγιον Πνεῦμα; Εἶπερ οὖν ἅγιος κατὰ φύσιν ὁ Θεός, ἅγιον δὲ κατ' αὐτὸν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ νοούμενον Πνεῦμα, τίς ἂν εἶη λοιπὸν ὁ τῆς ἑτερότητος τρόπος, φημι δὲ τῆς κατ' οὐσίαν; Ἡ πῶς οὐχ ἄλοϊεν ἂν σαθροὶ καὶ ὀλιγογνώμονες οἱ κτίσει συγγράφοντες τό, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ θεότητος φύσις ἐστὶν ἐν ἡμῖν; Οὐ γὰρ ἐν κτίσματι μεθεκτὸν τὸ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἢ οὐκ ἀληθῆς ὁ λόγος;

10 B. Καὶ μάλα.

A. Τί δέ; οὐχὶ σοφός, μᾶλλον δὲ αὐτόχρημα σοφία, Θεός;

B. Καὶ πῶς τοῦτο ἀμφίλογον;

A. Σοφὰ δὲ ἐν τίνι τὰ σοφούμενα, φράζε δή μοι πάλιν.

B. Ἐν σοφία δηλονότι.

15 A. Οὐκοῦν, εἰ σοφοὶ τὸ Πνεῦμα τὰ σοφίας δεκτικά, σοφία που πάντως ἔσται καὶ νοηθήσεται. Τοῦτο δὲ ἔφαμεν εἶναι τὸν Θεόν.

B. Τί οὖν, εἰ καὶ ἄνθρωποι καὶ ἄγγελοι, φασί, σοφοὶ τέ εἰσι, καὶ εἰς τὸ σοφοῦν ἑτέρους ἐπιτήδειοι.

20 A. Ἄλλ' οὐ σοφίαν, ᾧ τῶν, τοῖς διὰ σφῶν σοφοῦσθαι λεγομένοις, ἀνιέντες ὡς Θεός, ἀλλ' εὐμαθείας τῆς σφῶν κοινωνοὺς ἀποφαίνοντες. Χρησμώδημα γὰρ ἀγιοπρεπὲς φαίην ἂν ἔγωγε, τό, «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε». Τὸ δὲ γε Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἰσοῦργεῖ τῷ Θεῷ. Ὡστε, εἶπερ τῷ κατὰ μέθεξιν καὶ ἐναυλισμὸν ἑαυτὸ
25 χαρίσαιτο, σοφόν που πάντως ἀποτελεῖ δι' ἑαυτοῦ, καὶ τῆς ἀνωτάτω φύσεως ἀποπληροῖ τὴν ἐν γε τούτῳ πάλιν ἐνέργειαν. Καὶ γοῦν πρὸς Μωσέα μὲν ἔφη τὸν ἱεροφάνην ὁ πάντα ἰσχύων Θεός «Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπου; καὶ τίς ἐποίησε δύσκαυτον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; Οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός;». Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι
30 δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν περὶ τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης, ὅτι, «Ἐν ἑτερο-

95. Ματθ. 10, 8.

96. Ἐξ. 4, 11.

ρίες τῆς ἀμάθειας αὐτοὺς πού τολμοῦν νὰ ἀπογυμνώνουν ἀπὸ τῆ φυσικῆ ἀγιότητά του τὸ Πνεῦμα πού εἶναι κατὰ φύση καὶ πραγματικὰ ἅγιο; Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶναι ἅγιος κατὰ φύση, καὶ εἶναι ἅγιο καὶ τὸ Πνεῦμα πού νοεῖται ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ εἶναι μέσα σ' αὐτόν, ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ τρόπος τῆς διαφοροποιήσεώς τους, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία; Ἡ, πῶς δὲν συλλαμβάνονται νὰ εἶναι νοσηροὶ καὶ ἀμελεῖς ἐκεῖνοι πού κατατάσσουν στὴν κτίση αὐτὸ διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἔρχεται σὲ κοινωνία ἢ φύση τῆς θεότητος μέσα μας; Γιατὶ τὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὴν κτίση δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μεθεκτὸ ἀπὸ τὰ κτίσματα. Ἡ μήπως δὲν εἶναι σωστὸ αὐτὸ πού λέγω;

B. Καὶ πολὺ μάλιστα.

A. Τί ὅμως, δὲν εἶναι σοφός, ἢ μᾶλλον πραγματικὴ σοφία, ὁ Θεός;

B. Καὶ πῶς μπορεῖ αὐτὸ νὰ ἀμφισβητηθεῖ;

A. Καὶ μὲ τί, πές μου πάλι σὲ παρακαλῶ, γίνονται σοφὰ αὐτὰ πού σοφίζονται;

B. Εἶναι φανερὸ ὅτι σοφίζονται μὲ τὴ σοφία.

A. Ἄρα λοιπὸν, ἐὰν τὸ Πνεῦμα σοφίζει αὐτὰ πού μποροῦν νὰ δεχθοῦν τὴ σοφία, αὐτὸ ὅπωςδήποτε θὰ εἶναι καὶ θὰ θεωρεῖται σοφία. Καὶ αὐτὸ εἶπαμε ὅτι εἶναι ὁ Θεός.

B. Τί λοιπὸν, λένε, ἀφοῦ καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ εἶναι σοφοὶ καὶ μποροῦν νὰ σοφίσουν καὶ ἄλλους;

A. Ἀλλὰ δὲν προσφέρουν, φίλε, σοφία σ' ἐκείνους πού λέγονται ὅτι σοφίζονται ἀπὸ αὐτούς, ὅπως ὁ Θεός, ἀλλὰ τοὺς κάνουν κοινωνοὺς τῆς δικῆς τους εὐμάθειας. Ἐγὼ βέβαια θὰ χαρακτηρίζω προφητεία πού ταιριάζει σὲ ἁγίους τό, «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν νὰ δί-νετε»⁵. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὅμως ἐνεργεῖ κατὰ τρόπο ἰσότιμο μὲ τὸν Θεό. Ὡστε, ὅταν χαρίζει σὲ κάποιον τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ μέθεξιν καὶ ἐγκατοίκηση μέσα του, τὸν κάνει ὅπωςδήποτε σοφὸν διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ γεμίζει μὲ τὴν ὑπέριστα φύσιν τὴν ἐνεργειά του μέσα σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ ὁ παντοδύναμος Θεὸς εἶπε στὸν μυσταγωγὸ Μωυσῆ· «Ποιὸς ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο στόμα, καὶ ποιὸς ἔκανε τὸν βαρῦκοο καὶ τὸν κωφὸ, αὐτὸν πού βλέπει καὶ τὸν τυφλό; Δὲν τοὺς ἔκανα ἐγὼ ὁ Θεός;»⁶. Ἀλλὰ καὶ κάπου ἄλλου μέσω κάποιου ἀπὸ τοὺς προφῆτες, εἶπε γιὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων· «Θὰ μλήσω στὸν λαὸ αὐτὸν μὲ

γλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἐτέρων λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' ὡς πιστεύουσιν». Ἐν δέ γε ταῖς Πράξεσι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τῇ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείᾳ τὸ χρῆμα πράττεται: «Καὶ ἤρξαντο», γὰρ, φησί, «λαλεῖν ἐτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου 5 ἀποφθέγγεσθαι αὐτοῖς». Χριστοῦ δὲ αὐτὸν λέγοντος τοῖς ἰδίους μαθηταῖς, ὡς ἀχθήσονται μὲν ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς, ἤκιστα δ' ἂν αὐτοὺς δεδιέναι πρέποι: «Μὴ γὰρ μερομνᾶτε», φησί, «τί εἴπητε ἢ τί λαλήσητε. Ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν γλῶτταν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείᾳ καὶ φύσει», τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν ἐκπεπεράνθαι 10 φησί τοῖς ἁγίοις τὴν ὑπόσχεσιν. Αὐτὸς γὰρ ἔφη Χριστός: «Οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Πῶς οὖν ἔτι κτιστὸν καὶ πεπονημένον καὶ τῆς ἀνωτάτω φύσεως ἐν δευτέροις καὶ ἐν ὑφέσει λοιπὸν τὸ ὡς σοφία σοφοῦν, καίτοι σοφίας ὄντος τοῦ Θεοῦ; Πῶς δὲ τὸ πάντα εἶδος 15 καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ πολυπραγμονοῦν, τοῖς οὐκ εἰδόσι τὰ ἐν Θεῷ συντετάξεται, καὶ δουλοπρεπῆ τὴν δόξαν ἐφ' ἑαυτῷ πρὸς ἡμῶν εἰσδέξεται, καίτοι τοῦ Σωτῆρος λέγοντος ἐναργῶς, «Ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος»; Εἶδος οὖν ἄρα τὸ Πνεῦμα τὰ ἐν Θεῷ καὶ Κυρίῳ τῷ κατὰ φύσιν, πῶς οὐκ ἐλεύθερον καὶ 20 ὑπὲρ τὴν κτίσιν; πῶς δὲ οὐχὶ τὸ ὑπὲρ τὴν κτίσιν τῇ τῆς οὐσίας ταυτότητι συντετάξεται μὲν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, συντετάξεται δὲ αὐτῷ τῷ Υἱῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν αὐτῷ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν;

97. Α' Κορ. 14, 21.

98. Πράξ. 2, 4.

99. Λουκᾶ 12, 11. Ματθ. 10, 19.

ξενόγλωσσους και με τὰ χεῖλη ἄλλων, και ὄχι για να πιστέψουν»⁹⁷. Στις Πράξεις πάλι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἡ γλωσσολαλιά γίνεται με τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος· γιατί λέγει· «Και ἄρχισαν να μιλοῦν με ἄλλες γλώσσες, ἀνάλογα με τὸ χάρισμα που τοὺς ἔδινε τὸ Πνεῦμα να μιλοῦν»⁹⁸. Και ὅταν ὁ Χριστὸς λέγει στοὺς μαθητὲς του, ὅτι θὰ ὀδηγηθοῦν μπροστὰ σὲ ἡγεμόνες και βασιλεῖς, και ὅτι δὲν πρέπει να φοβοῦνται, «Νὰ μὴ φροντίζετε», λέγει, «τί θὰ πείτε ἢ πῶς θὰ μιλήσετε. Γιατί ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω τὴ γλώσσα τοῦ ἁγίου Πνεύματος στή δύναμη και στή φύση»⁹⁹, ἡ ἁγία Γραφή λέγει ὅτι ἡ ὑπόσχεση ἔχει πραγματοποιηθεῖ στοὺς ἁγίους. Γιατί ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε· «Δὲν εἶστε σεῖς ἐκεῖνοι που μιλάτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα μου που λαλεῖ με μέσο ἑσᾶς»¹⁰⁰. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ να θεωρεῖται ἀκόμα πιστὸ και δημιουργημένο και να εἶναι ὑποδεέστερο τῆς ὑπέρτατης φύσεως και κατώτερο αὐτὸ που σοφίζει ὡς σοφία, ἂν και βέβαια σοφία εἶναι ὁ Θεός; Και πῶς, αὐτὸ που γνωρίζει τὰ πάντα και ἐρευνᾷ ἀκόμη και τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, να καταταγεῖ μεταξὺ αὐτῶν που δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό, και να δεχθεῖ για τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ μᾶς τὴ δόξα που ταιριάζει στοὺς δούλους, μολονότι ὁ Σωτήρας λέγει με σαφήνεια, «Ὁ δοῦλος δὲν γνωρίζει τί κάνει ὁ Κύριός του»¹⁰¹; Ἐφόσον λοιπὸν τὸ Πνεῦμα γνωρίζει ὅλα τὰ τοῦ Θεοῦ και Κυρίου κατὰ φύση, πῶς δὲν εἶναι ἐλεύθερο και ἀνώτερο ἀπὸ τὴν κτίση; Και πῶς αὐτὸ που εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴν κτίση, ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας, δὲν κατατάσσεται μαζί με τὸν Θεὸ και Πατέρα και με τὸν Υἱό, μέσω τοῦ ὁποῖου και μαζί με τὸν ὁποῖο ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Θεὸ και Πατέρα, μαζί και με τὸ ἴδιο τὸ ἅγιο Πνεῦμα στους αἰῶνες. Ἀμήν.

100. Ματθ. 10, 20.

101. Ἰω. 15, 15.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΜΟΝΟΓΕΝΟΥΣ
ΚΑΙ ΟΤΙ ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΙΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΣ

Α. Ἐγὼ σοὶ δοκεῖ συμμετροῦσθαί τε καὶ ἐκπεπονηθῆναι
καλῶς καὶ ἀποχρώντως ἡμῖν ὁ λόγος, ὁ περὶ τῆς θεότητος τοῦ
Μονογενοῦς;

Β. Καὶ μάλα.

5 Α. Βασάνου δὲ οἶμαι λεπτῆς ἀμοιρεῖν οὐτι που κατὰ γε τὸ
αὐτῶ μοι δοκοῦν· σὺ δὲ δὴ τί φῆς, ὦ Ἐρμεία;

Β. Ἐπαινέσαιμι ἂν εἰκότως ὀρθῶς ἔχοντά τε καὶ διεσμιλευμέ-
τως.

Α. Μεθέντα δὴ οὖν τουτοισὶ διαμέλειν ἔτι, θούλει λέγειν τὰ
10 περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ὃ τί ποτέ ἐστι τὸ
ἐπ' αὐτῇ μυστήριον, διαρθροῦν ὅτι μάλιστα πειραῖσθαι σαφῶς,
κατὰ γε τὸ ἐγχωροῦν, τοῖς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι βλέπουσι,
καὶ ἐκ μέρους γινώσκουσι, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τῆς ἐποχο-
ρηγίας τοῦ Πνεύματος, καθὰ καὶ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος;

15 Β. Ἄριστα ἔφησ· «Οὐδεὶς γὰρ λέγει, Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν
Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ οὐδεὶς λέγει, Ἀνάθεμα Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Βεελ-
ζεβούλ». Ἀτὰρ ἐπειδὴ τοι καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ κόνεως ἄψασθαι δο-
κεῖ, καὶ τὸν οὕτω καταβριθῆ καὶ δύσοιστον ἀνατλήναι πόνον,
ὀνήσων ἴσθη τοι καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐμέ. Διαπυθοίμην γὰρ ἂν

1. Α' Κορ. 13, 12.

2. Ἐφ. 4, 7.

3. Α' Κορ. 12, 3.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΜΟΝΟΓΕΝΟΥΣ
ΚΑΙ ΟΤΙ ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΣ

Α. Νομίζεις, άραγε, ότι ο Λόγος για τη θεότητα του Λόγου προσδιορίσθηκε και διεξήχθη από μᾶς καλά και ικανοποιητικά;

Β. Καί πολὺ μάλιστα.

Α. Καί νομίζω ότι δὲν ὑπολείπεται σὲ ἔξονυχιστικὴ ἐξέταση, ὅπως μοῦ φαίνεται· ἐσὺ ὅμως τί λές, Ἑρμεία;

Β. Θὰ τὸν ἐπαινοῦσα δίκαια, λέγοντας ὅτι εἶναι ὅτι ἔγινε μὲ σωστὸ τρόπο καὶ πολὺ λεπτομερειακά.

Α. Ἀφήνοντας λοιπὸν κατὰ μέρος τὸ θέμα αὐτό, θέλεις νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Μονογενοῦς, καὶ νὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ ἐκθέσουμε μὲ σαφήνεια τί ἀκριβῶς εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅσο βέβαια εἶναι δυνατὸ, σ' αὐτοὺς πού βλέπουν σὰν μέσα ἀπὸ καθρέπτη καὶ ἀμυδρά¹, καὶ ἔχουν γνώση μερική, ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς δωρεᾶς πού τοὺς χορήγησε τὸ Πνεῦμα, ὅπως γράφει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος²;

Β. Πολὺ σωστὰ τὸ εἶπες· γιατί λέγει· «Κανένας δὲν λέγει, Κύριος Ἰησοῦς, παρὰ μόνο διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ κανένας δὲν λέγει ἀνάθεμα ὁ Ἰησοῦς, παρὰ μόνο διὰ τοῦ Βεελζεβούλ»³. Ἄλλ' ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ ἀποτινάξεις τὴ σκόνη πού ἔχει καθίσει πάνω στὸ θέμα αὐτό, καὶ νὰ ὑποστεῖς τὸν τόσο βαρὺ καὶ ἀσήκωτο κόπο, γνωρίζοντας ὅτι θὰ ὠφελήσεις πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἐμένα τὸν ἴδιο. Γιατὶ θὰ ρωτοῦσα νὰ μάθω εὐχαρίστως τὸν σωστὸ καὶ ἀνό-

ἡδιστά γε τὸν ἀτρεκῆ τε καὶ ἀμιβδήλευτον καὶ ἀπάσης αἰτίας ἀπηλλαγμένον ἐπὶ Χριστῶ λόγον. Διαφόροις γὰρ δόξαις καταμεθύουσί τινες, παραπλάττοντες εἰς τὸ ἀκαλλές τὰ ἐπ' αὐτῷ κεχρησμοδημένα παρὰ γε τῆς Νέας καὶ Ἀρχαιοτέρας Γραφῆς.

5 Α. Ἀνεπιτήδευτον μὲν, ὧ³ φιλότης, τοῖς ἄσυνέτοις οὐδέν, ἐτοιμότατα δὲ καταθρώσκουσιν εἰς πέταυρον ἄδου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ εἰς παγίδα θανάτου, μὴ νοοῦντες μήτε ἅ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ παρ' ἐκάστῳ θρούλλοι καὶ τὰ σεμνὰ μυθάρια, φαίης ἄν, ὧ³ γενναῖε.

10 Β. Πάνυ μὲν οὖν. Οἱ μὲν γάρ, ὅτι πέφηνε μὲν ἄνθρωπος ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, οὐ μὴν ὅτι καὶ πεφόρεκε τὴν ἐκ τῆς Παρθένου σάρκα διειπεῖν τετολμήκασι. Καταψεύδονται δὲ μόνην τοῦ μυστηρίου τὴν δόκησιν. Ἔτεροι δ' αὖ³, κατερυθριαῖν σκηπτόμενοι τὸ δοκεῖν ἀνθρώπῳ προσκυνεῖν, καὶ τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα ταῖς ἀνωτάτω
15 δόξαις στεφανοῦν παραιτούμενοι, καὶ ἐκ τῆς ἄγαν ἀμαθίας, νόθην τινὰ καὶ παρεφθαρμένην νοσοῦντες εὐλάβειαν, παρατετράφθαι φασὶ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντα Λόγον, εἰς ὀστέων τε καὶ νεύρων καὶ σαρκὸς φύσιν, τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν τοῦ Ἐμμανουήλ, πλατὺ γελῶντες οἱ τάλανες, καὶ τὸ ἀπρεπὲς κατα-
20 γράφοντες τῆς οὕτως ἀρίστης καὶ θεοπρεποῦς οἰκονομίας. Οἱ δὲ καὶ ὀψιγενῆ τὸν συναῖδιον τῷ Πατρὶ Θεὸν Λόγον εἶναι πεπιστεύκασι, καὶ εἰς τὸ μόλις ὑπάρξαι διακεκληῆσθαι τότε, ὅτε καὶ τῆς κατὰ σάρκα γενέσεως ἔλαχε τὴν ἀρχήν. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ πρὸς τοῦτο
25 φασιν εἶναι Λόγον, ῥῆμα δὲ ἀπλῶς τὸ κατὰ μόνην νοούμενον προφορὰν ἐν ἀνθρώπῳ γενέσθαι. Μάρκελλος δὲ οὗτοι καὶ Φωτεινός.

Δοκεῖ δὲ μὴν καὶ ἑτέροις, ἐνανθρωπήσαι μὲν ἀληθῶς τὸν Μονογενῆ καὶ ἐν σαρκὶ γενέσθαι πιστεύειν, μὴ μὴν ἔτι καὶ ἐψυχῶ-

4. Παροιμ. 9, 18. 5. Ὁ Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης λέγει σχετικά: “Εἰ μεταγενέστερος, ὡς φαῖν, οὐκ αἶδιος, εἰ δ' αἶδιος, ὡς φαμεν, οὐ μεταγενέστερος. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν γενητῶν τὸ «πρὸ» καὶ «μετὰ» χώραν ἔχεται, ἐπὶ δὲ τῆς σεπτῆς καὶ βασιλικωτάτης Τριάδος τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον οὐκ ἔχει χώραν. Καὶ ἀριθμοῦ γὰρ καὶ χρόνων τὸ Θεῖον ἀνώτερον”. Βιβλ. 3, Ἐπιστολή 18.

6. Ἐπίσκοπος Ἀγκύρας, ὁ ὁποῖος διατύπωσε πλάνες τῶν αἰρετικῶν Σαβελ-

θευτο καὶ ἀπαλλαγμένον ἀπὸ κάθε μορφῆ λόγου γιὰ τὸν Χριστό. Γιατὶ μερικοὶ διαδίδουν σὰν μεθυσμένοι διάφορες δοξασίες, διαστρέφοντας κατὰ τρόπο λανθασμένο ὅσα ἔχουν παραδοθεῖ ἀπὸ τὴν Νέα καὶ τὴν Παλαιὰ Γραφή.

Α. Τίποτε, φίλε μου, στοὺς ἀπερίσκεπτους δὲν εἶναι ἀπροσποίητο, καὶ πολὺ πρόθυμα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πὺ ἔχει γραφεῖ⁴, πηδοῦν στὴν εἴσοδο τοῦ ἄδη καὶ στὴν παγίδα τοῦ θανάτου, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν οὔτε τί λένε, οὔτε γιὰ ποιά πράγματα δίνουν διαβεβαίωση. Ποιὲς ὅμως εἶναι οἱ φλυαρίες τοῦ καθενὸς καὶ ποιά τὰ ἀλαζονικά παραμύθια τους, θὰ μᾶς πείξ ἑσύ, γενναῖε.

Β. Πολὺ εὐχαρίστως. Ἄλλοι λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς τὸλμησαν νὰ ποῦν ὅτι ἔγινε βέβαια ἄνθρωπος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὄχι ὅμως ὅτι καὶ φόρεσε τὴ σάρκα πὺ ἔλαβε ἀπὸ τὴν Παρθένο. Δέχονται μόνο ὅτι τὸ μυστήριον ἔγινε φαινομενικά. Ἄλλοι πάλι, προσποιούμενοι ὅτι κοκκινίζουν στὴν ἰδέα ὅτι προσκυνοῦν ἄνθρωπο, καὶ ἀποφεύγοντας νὰ στεφανώσουν τὴ γήϊνη σάρκα μὲ ὑπέριστατες δόξες, καὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη τους ἀμάθεια, πάσχοντας ἀπὸ πλαστή καὶ διεστραμμένη εὐλάβεια, λένε ὅτι ὁ Λόγος πὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα μετατρέπηκε σὲ φύση ὀσῶν, νεύρων καὶ σάρκα, περιγελώντας ἀσύστολα οἱ δυστυχεῖς τὴ γέννηση τοῦ Ἐμμανουήλ ἀπὸ τὴν Παρθένο, καὶ καταγγέλοντας ὡς ἀπρεπῆ τὴν τόσο ἄριστη καὶ ἀντάξια τοῦ Θεοῦ οἰκονομία. Ἄλλοι πάλι πιστεύουν ὅτι ὁ συνάναρχος πρὸς τὸν Πατέρα Θεὸς Λόγος εἶναι μεταγενέστερος⁵, καὶ ὅτι κλήθηκε στὴν ὑπαρξη τότε, ὅταν γεννήθηκε κατὰ σάρκα. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀσέβειας, ὥστε νὰ λένε, ὅτι ὁ Λόγος πὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι ἀνύπαρκτος, καὶ εἶναι ἀπλῆ λέξη, ἢ ὁποία μόνο θεωρητικὰ νοεῖται ὅτι ἦρθε σὲ ἄνθρωπο. Τέτοιοι εἶναι ὁ Μάρκελλος⁶ καὶ ὁ Φωτεινός⁷.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλοι νομίζουν ὅτι ἐνανθρώπησε βέβαια πραγματικὰ ὁ Μονογενής, καὶ πιστεύουν ὅτι προσέλαβε σάρκα, ὅμως ἢ σάρκα

λίου, Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ τοῦ Μοντανοῦ. Πέθανε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 374-75 καὶ καταδικάσθηκε ἀπὸ τὴ Β' Οἰκουμενικῆ Σύνοδο.

7. Ἰδιοφυῆς καὶ μὲ εὐφράδεια διδάσκαλος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα, ἐπίσκοπος Σιρμίου, ὁ ὁποῖος ἐμφάνισε μοναρχιακὰς τάσεις, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων καταδικάσθηκε ἀπὸ τὴ Β' Οἰκουμενικῆ Σύνοδο τὸ 351. Πέθανε στὴν Ἄγκυρα τὸ 375.

σθαι τελείως τὴν ἀναληφθεῖσαν σάρκα, ψυχῇ λογικῇ καὶ νοῦν ἐχούσῃ τὸν καθ' ἡμᾶς, εἰς ἐνότητα δὲ τὴν εἰσάπαν, ὥσπερ οὖν οἴονται, κατασφίγγοντες τὸν τε ἐκ Θεοῦ Λόγον, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ναόν, κατοικησαί φασιν ἐν αὐτῷ τὸν Λόγον, καὶ ἴδιον 5 μὲν ποιήσασθαι σῶμα τὸ ἀναληφθέν, ψυχῆς δὲ αὐτὸν τῆς λογικῆς τε καὶ νοεραῶς ἀναπληροῦν τὸν τόπον. Ἔτεροι δὲ αὐτῷ, πρεσβεύουσι μὲν ταῖς τούτων δόξαις τὰ ἐναντία καὶ ἀντιφέρονται τοῖς φρονήμασιν, ἐκ τε Θεοῦ Λόγου καὶ ψυχῆς τῆς λογικῆς καὶ σώματος, ἦτοι τελείας ἀπλῶς ἀνθρωπότητος συνεστάναι τε καὶ ἀναπεπλέ- 10 χθαι διαδεβαιούμενοι τὸν Ἐμμανουήλ, οὐ μὴν ἔτι καὶ ὑγιᾶ καὶ ἀμώμητον παντελῶς τὴν ἐπ' αὐτῷ τετηρήκασι δόξαν. Καταδι- ἰστασι γὰρ εἰς δύο τὸν ἕνα Χριστόν, καὶ παχεῖαν ὥσπερ αὐτοῖς ἐνιέντες τὴν διατομὴν, ἀναμέρους ἐκάτερον μονονουχὶ διεστῶτα παραδεικνύουσιν, ἕτερον μὲν εἶναι διατεινόμενοι τὸν ἐκ Παρθένου 15 τεχθέντα τελείως ἄνθρωπον, ἕτερον δὲ αὐτῷ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, οὐχ ὅτι ποτ' ἐστὶν ἢ τε τοῦ Λόγου φύσις καὶ τῆς σαρκὸς διακρίνοντες, οὐδὲ μόναις ταῖς εἰς τοῦτο διαφοραῖς ἐμφιλοχωρεῖν ἐθέλοντες οὐ γὰρ ἂν ἐννοίας τῆς ἀληθοῦς εἰς τοῦτο διήμαρτον, ἐπεὶ μὴ φύσις ἢ αὐτὴ σαρκὸς τε καὶ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸν μὲν ὡς ἄνθρω- 20 πον ἰδίᾳ τιθέντες καὶ ἀναμέρους, τὸν δὲ ὡς Θεὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Υἱὸν ὀνομάζουσι. Καίτοι θέλονται εἶναι Χριστιανοί, καὶ δὴ καὶ λογίδια ἅττα περὶ τούτου συγγράφοντες, εἰπεῖν τετολμήκα- σιν αὐταῖς λέξεσιν Ὅ μὲν γὰρ φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος ἐστίν, ὁ δὲ ὁμωνύμως τῷ Υἱῷ Υἱός. Καὶ μεθ' ἕτερα 25 πάλιν Ὁὐ σὰρξ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλὰ ἄνθρωπον ἀνειληφώς Ὅ μὲν γὰρ Μονογενῆς προηγουμένως καὶ καθ' ἑαυτὸν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, τοῦ πάντων δημιουργοῦ, ὃν δὲ ἀνέλαβεν ἄνθρωπον, οὐ φύσει Κύριος ὢν, διὰ τὸν ἀναλαβόντα αὐτὸν ἀληθῶς Θεοῦ Υἱοῦ, ὁμωνύμως αὐτῷ χρηματίζει. Τὸ μὲν γὰρ, «Οὐδεὶς ἔγνω τὸν Υἱόν, 30 εἰ μὴ ὁ Πατήρ», τὸν φύσει τε καὶ ἀληθείᾳ δηλοῖ ἐκ τοῦ Πατρὸς Υἱόν, τὸ δὲ γε λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Γαβριήλ, «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ

του δὲν εἶχε τέλεια ψυχὴ, ἢ ὁποῖα, σύμφωνα μὲ μᾶς, ἔχει ψυχὴ λογικὴ καὶ νοῦ, καὶ συσφίγγοντας, ὅπως νομίζουν, μᾶ κι' ἔξω σὲ ἐνότητα τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ σῶμα (ναὸ) ποὺ ἀπὸ τὴν Παρθένο προσέλαβε, λένε ὅτι κατοίκησε βέβαια μέσα σ' αὐτὸν ὁ Λόγος καὶ ἔκανε δικό του τὸ σῶμα ποὺ ἔλαβε, ἀλλὰ τὴ θέση τῆς λογικῆς καὶ νοερῆς ψυχῆς τὴν ἀναπλήρωσε ὁ ἴδιος. Ἄλλοι πάλι πρεσβεύουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὶς δοξασίαι αὐτῶν, καὶ ἀντιτάσσονται σ' αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνοι πιστεύουν, ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ Ἐμμανουὴλ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο καὶ ἀπὸ λογικὴ ψυχὴ καὶ σῶμα, δηλαδή ἀπὸ τέλεια ἀνθρωπότητα, ὅμως δὲν διατήρησαν ὀρθὴ καὶ ἀπολύτως ἄψογη τὴν πίστη τους γιὰ τὸν Θεὸ Λόγο. Γιατὶ διαιροῦν σὲ δύο τὸν Χριστό, καὶ βάζοντας ἀνάμεσά τους μεγάλη διαχωριστικὴ γραμμὴ, παρουσιάζουν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ κάθε μέρος χωρισμένο ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ τέλειος ἄνθρωπος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο, καὶ ἄλλο ὁ Λόγος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, χωρὶς νὰ ξεκαθαρίζουν τί τέλος πάντων εἶναι ἡ φύση τοῦ Λόγου καὶ τί ἡ φύση τῆς σάρκας, οὔτε θέλουν νὰ εἰσχωρήσουν σ' αὐτὲς μόνο τὶς διαφορῆς. Καὶ δὲν πλανήθηκαν μόνο στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πίστη, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἴδια ἡ φύση τῆς σάρκας καὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοποθετώντας τὸν ἄνθρωπο ἰδιαιτέρως καὶ χωριστά, ὀνομάζουν τὸν Υἱὸ κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸ Θεό. Ἄν καὶ βέβαια θέλουν νὰ λέγονται Χριστιανοί, καὶ ἔχουν μάλιστα συγγράψει καὶ κάποια λογίδια γιὰ τὸ θέμα αὐτό, τόλμησαν νὰ ποῦν ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: Ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα εἶναι ὁ κατὰ φύση καὶ πραγματικὸς Υἱός, ἐνῶ ὁ ἄλλος εἶναι Υἱὸς συνώνυμος μὲ τὸν Υἱό. Καὶ ὕστερα ἀπὸ μερικὰ ἄλλα λένε ὅτι δὲν εἶναι σὰρκα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσέλαβε ἄνθρωπο. Γιατὶ ὁ Μονογενὴς εἶναι προηγούμενος καὶ πραγματικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ προσέλαβε, χωρὶς νὰ εἶναι κατὰ φύση Κύριος, ἐπειδὴ τὸν προσέλαβε ὁ πραγματικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, φέρει τὸ ὄνομα ἐκεῖνου. Γιατὶ ὁ λόγος, «Κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Υἱό, παρὰ μόνο ὁ Πατέρας»⁸, ἀναφέρεται στὸν κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸ Υἱὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Γαβριὴλ, «Μὴ φοβᾶσαι Μαρία, γιατί βρῆκες χάρη ἀπὸ τὸν Θεό. Νά, θὰ μείνεις ἔγκυος καὶ θὰ

τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν», τῷ ἀνθρώπῳ ἐφαρμόζει. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἐκεῖνοι. Φρονήσομεν δὲ ἡμεῖς οὐχ ὧδέ ποθεν. Ἀναπείσει γὰρ οὐδαμῶς τῶν ἑτεροδόξων ὁ Λόγος, τροχιὰν ἀφέντας τὴν ἐπ' εὐθύ, διαστείχουν ἑτέραν. Ἀλλὰ πέραινε 5 τὸ δοκοῦν, καὶ πειρῶ μοι λέγειν, ὡς αἶψιν ἔτοιμος ἐγώ, καὶ ἀναμαθεῖν ὅτι μάλιστα τὸ ἀκιδιδήλως ἔχον.

A. Ὡς βαρὺ τὸ χρῆμα καὶ δυσδιακόμιστον παντελῶς τὸ φορτίον. Ἡ οὐκ οἶσθα, ὡς φιλότης, ὡς εἴπερ τις ἔλοιτο μακρὸν ἐφ' ἐκάστῳ ποιεῖσθαι λόγον καὶ διαρκῆ τὴν θάσανον, οὐκ εὐαρίθμη- 10 τον μὲν δαπανήσει χρόνον, δυσαχθῆ δὲ ἰδρωῶτα καὶ δυσδιάφυκτον ἀνατλάς, κατορθώσει μόλις.

B. Ἀληθές

A. Παρέντες δὴ οὖν, εἰ δοκεῖ, τὸ δεῖν οἶεσθαι μακρὰ καὶ σφόδρα στενολεσχεῖν, καὶ ὀλίγην κομηδῆ τὴν θάσανον ἐπιρριπτοῦν- 15 τες ἐκάστῳ, φέρε λέγωμεν, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοῖς δοκηταῖς, «Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς», μήτε μὴν τῆς εὐσεβείας τὸ μέγα μυστήριον, τουτέστι, Χριστόν, «Ὁς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν Πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ». Δεῖν δὲ οἶμαι τοὺς δι' ἐναντίας, 20 ἢ ψῆφον ἐπάγειν τὴν αἰσχίῳ τοῖς πάλαι καὶ ψευδηγόρους ἀποκαλεῖν τοὺς τῆς οἰκουμένης μυσταγωγούς, οἷς αὐτὸς ἔφη Χριστός, «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», ἢ εἴπερ τοῦτο καταπεφρόικασι δοῶν, ὀρθὰ μὲν ἐλέσθαι φρονεῖν τὰ ἐπὶ Χριστῷ, φράσαντας δὲ τὸ ἐρρωῶσθαι δεῖν ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀμαθίαις, ἀπριξ μὲν ἐξέ- 25 χεσθαι τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, τὴν δὲ ἀπλανῆ τῶν ἀγίων διαύτην τριβὸν ἐπ' αὐτὴν ἰέναι τὴν ἀλήθειαν. Εἶη γὰρ ἂν οὐχ ἕτερον, οἶμαι, τί τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ἢ αὐτὸς ἡμῖν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί. Γεγέννηται γὰρ διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου, μορφὴν δούλου λαβὼν. Ὡφθη δὲ καὶ ἀγγέλοις, οἷ 30 γεννηθέντα καταγεραίρουσι, «Δόξα» τε φασὶν «ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Καὶ μὴν καὶ τοῖς ποι-

9. Λουκᾶ 1, 30. 10. Ἀπαρέμφατο τοῦ αἵω = ἐκπνέω, τὸ ὁποῖο ἀπαντᾷ μόνο μία φορά στὸν Ὅμηρο (Ἰλ. Ο, 252), σὲ χρόνο παρατακτῶ «ἐπεὶ φίλον αἶον ἦτορ».

11. Ματθ. 22, 29. 12. Α' Τιμ. 3, 16. 13. Ματθ. 28, 19. 14. Λουκᾶ 2, 14.

γεννήσεις υιό, και θά τόν ὀνομάσεις Ἰησοῦ»⁹, ταιριάζει στόν ἄνθρωπο. Ἄλλά αὐτὰ βέβαια λένε ἐκεῖνοι. Ἐμεῖς ὅμως δέν πιστεύουμε ἔτσι. Γιατί δέν θά μᾶς μεταπείσουν καθόλου τὰ λόγια τῶν ἑτεροδόξων, ἀφήνοντας τόν ἴσιο δρόμο νά βαδίσουμε ἄλλον. Ἄλλά δῶσε τέλος σ' αὐτό πού νομίζουν, και προσπάθησε νά μοῦ πείς, γιατί ἐγώ εἶμαι ἕτοιμος νά παραδώσω τὸ πνεῦμα¹⁰, και θέλω νά μάθω αὐτό πού εἶναι ἀνόθευτο.

Α. Πολὺ βαρὺ αὐτὸ πού ζητᾶς και ἐντελῶς δυσβάστακτο τὸ φορτίο πού μοῦ φορτώνεις. Ἡ μήπως, φίλε, δέν γνωρίζεις ὅτι, ἂν κάποιος θελήσει νά κάνει διεξοδικὸ λόγο για τὸ καθένα, θά χρειασθεῖ πάρα πολὺν καιρό, και θά τὸ κατορθώσει ἀφοῦ πρώτα χῦσει ἀφόρητο και ἀναπόφευκτο ἰδρώτα;

Β. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

Α. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀφήσουμε, ἂν θέλεις, τὸ νά νομίζουμε ὅτι πρέπει νά λεπτολογοῦμε πάρα πολὺ, και ἀφιερώνοντας πολὺ σύντομη ἔρευνα στὸ καθένα, ἃς ποῦμε, πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, στοὺς δοκητῆς: «Πλανᾶσθε, ἐπειδὴ δέν γνωρίζετε τίς Γραφές»¹¹, οὔτε και τὸ μεγάλο μυστήριο τῆς πίστεώς μας, δηλαδή τὸν Χριστό, «ὁ ὁποῖος φανερώθηκε σαρκωμένος, ἐπιβεβαιώθηκε διὰ τοῦ Πνεύματος, ἐμφανίσθηκε στοὺς ἀγγέλους, κηρύχθηκε στὰ ἔθνη, ἔγινε πιστευτὸς στόν κόσμο, ἀναλήφθηκε μὲ δόξα»¹². Νομίζω ὅτι πρέπει οἱ ἀντίθετοι ἢ νά καταδικάσουν τοὺς παλαιούς και νά ἀποκαλοῦν ψεῦτες τοὺς δασκάλους τῆς οἰκουμένης, στοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε, «Πηγαίνετε και διδάξτε ὅλα τὰ ἔθνη»¹³, ἢ, ἐὰν αὐτὸ φοβοῦνται νά τὸ κάνουν, νά προτιμήσουν νά πιστεύουν σωστὰ ὅλα ὅσα εἶπαν για τὸν Χριστό, και ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν τίς δικές τους ἀμάθειες, νά ἀφοσιωθοῦν δυνατὰ στὰ ἱερὰ Γράμματα, και ἀκολουθώντας τὸν σταθερὸ δρόμο τῶν ἀγίων νά φτάσουν στήν ἀλήθεια. Γιατί τὸ μυστήριο τῆς εὐσέβειάς μας δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, νομίζω, παρὰ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ και φανερώθηκε μὲ σάρκα. Γιατί γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένου, παίρνοντας μορφή δούλου. Ἄλλά φανερώθηκε και στοὺς ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι ὅταν γεννήθηκε τὸν δόξασαν λέγοντας: «Δόξα στόν ὑψιστο Θεὸ και εἰρήνη στὴ γῆ, ἀγάπη και σωτηρία στοὺς ἀνθρώπους»¹⁴. Ἄλλά δείχνοντας και στοὺς βοσκούς

μέσι κατασημαίνοντες τὸν δι' ἡμᾶς ἐν σαρκὶ Θεὸν Λόγον, «Ἴδου»
 δὴ, φασίν, «ἐγεννήθη ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύ-
 ριος ἐν πόλει Δαβίδ. Καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὗρήσετε βρέφος
 ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν φάτνῃ». Εἰ δὲ τόκος ὁ διὰ Παρθέ-
 5 νου καὶ φανέρωσις ἐν σαρκί, πῶς οὐκ ἀδρανῆς εἰκαιομυθία, πῶς
 δὲ οὐχὶ μανία καὶ λῆρος, τὸ τῆς δοκίσεως ὄνομα, τῆς οὕτω παχεί-
 ας καὶ ἐναργοῦς καταγράφειν οἰκονομίας; Εἰ γὰρ σκιά καὶ δόκη-
 σις ἦν, καὶ οὔτε σάρκωσις ἀληθῶς, οὔτε μὴν τέτοκεν ἡ Παρθένος,
 οὐκ ἐπελάβετο σπέρματος Ἀβραὰμ ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος,
 10 οὐχ ὡμοιώθη τοῖς ἀδελφοῖς. Σκιά γὰρ οὔτι που τὰ καθ' ἡμᾶς ἡ
 δόκησις, ἀλλ' ἐσμὲν ἐν σώμασιν ἀπτοῖς τε καὶ ὄρατοῖς, καὶ τὴν
 γηγενῆ δὴ ταύτην σάρκα κατημφισμένοι, καὶ φθορᾶς καὶ παθῶν
 ἠττήμεθα.

Οὐκοῦν, εἰ μὴ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, οὐδὲ ἐν ᾧ πέπονθεν
 15 αὐτὸς πειρασθεῖς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. Οὐδὲ
 γὰρ ἂν τι πάθοι σκιά. Οἴχεται δὴ οὖν τὸ σύμπαν ἡμῖν εἰς τὸ μηδὲν
 ἀληθῶς. Ποῖον γὰρ ἔτι νῶτον δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν; ἢ ποίαν τοῖς
 παῖουσι παρεῖαν ὑποστρώσας, πρὸς τὰς Ἰουδαίων διεκαρτέρει
 πληγὰς; Ἦλοις τε διαπεπάρθαι χειρᾶς καὶ πόδας τὸν οὐκ ἐν
 20 σαρκὶ πεφηνότα; Τίνα δὴ τρόπον οἰήθει τις ἂν; ἢ ποίαν, εἰπέ μοι,
 πλευρὰν διανύπτοντες οἱ Πιλάτου δορυφόροι, τὸ τίμιον αἷμα συν-
 αναβλύζον ὕδατι τοῖς θεωμένοις παρέδειξαν; Καὶ εἰ χρὴ τι τού-
 των τὸ ἐπέκεινα λέγειν, οὔτε ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε μὴν ἐγή-
 γερται Χριστός. Οὐ παραδεχθέντος εἰς ἀλήθειαν, κεκένωται μὲν ἡ
 25 πίστις, οἴχεται δὲ ὁ σταυρός, ἡ τοῦ κόσμου σωτηρία καὶ ζωή, καὶ
 διόλωλε παντελῶς ἡ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων ἐλπίς. Εὐ γὰρ
 ᾧδε ἔχειν ἐδόκει καὶ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ, «Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν»,
 φησίν, «ἐν πρώτοις, ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ
 τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι
 30 ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ὅτι ᾤφθη
 Κηφᾶ, εἶτα τοῖς δώδεκα, ἔπειτα ᾤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις

τὸν Θεὸ Λόγο, πὺ σαρκώθηκε γιὰ μᾶς, λένε· «Νὰ λοιπὸν, σήμερα στὴν πόλη τοῦ Δαβὶδ γεννήθηκε γιὰ σᾶς Σωτήρας, πὺ εἶναι ὁ Χριστὸς ὁ Κύριος. Καὶ γιὰ νὰ τὸν ἀναγνωρίσετε αὐτὸ εἶναι τὸ σημάδι· θὰ βρεῖτε ἓνα βρέφος σπαργανωμένο καὶ ξαπλωμένο στὴ φάτνη»¹⁵. Ἐὰν λοιπὸν ἔγινε γέννηση ἀπὸ τὴν Παρθένο καὶ ἐνσάρκωση, πῶς δὲν εἶναι ἄσκοπη ματαιολογία, πῶς δὲν εἶναι τρέλλα καὶ φλυαρία, ἢ ὀνομασία τῆς δοκίσεως (φαινομενικῆς) νὰ ἀποδώσει τὸ μυστήριον τῆς τόσο μεγάλῃς καὶ ὀλοφάνερῃς οἰκονομίας; Γιατί, ἂν ἦταν σκιά καὶ φαντασία, καὶ ὄχι ἀληθινὴ σάρκωση, οὔτε γέννησε ἡ Παρθένος, οὔτε ἦρθε νὰ βοηθήσει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ Πατέρα, οὔτε ἔγινε ὅμοιος μὲ τοὺς ἀδελφοὺς. Γιατί ἐμεῖς δὲν εἴμαστε οὔτε σκιά, οὔτε φαντασία, ἀλλ' εἴμαστε μὲ σώματα χειροπιαστὰ καὶ ὄρατᾶ, καὶ φορᾶμε αὐτὴ τὴ γήινη σάρκα, καὶ ὑποκείμεθα στὴ φθορὰ καὶ στὰ πάθη.

Ἄρα λοιπὸν, ἐὰν ὁ Λόγος δὲν ἔγινε σάρκα, οὔτε ὑπέφερε ὁ ἴδιος μὲ ὅσα δοκιμάσθηκε, τότε δὲν μπορεῖ νὰ βοηθήσει ἐκείνους πὺ δοκιμάζονται¹⁶. Οὔτε ἄλλωστε μπορεῖ ἡ σκιά νὰ πάθει κάτι. Ὁδηγοῦνται δηλαδὴ ὅλα γιὰ μᾶς στὸ μηδέν. Γιατί ποιά πλάτη τοῦ ἔδωσε γιὰ χάρη μας; Ἡ ποιὸ μάγουλό του στρέφοντας σ' ἐκείνους πὺ τὸν χτυποῦσαν, ἔδειξε καρτερικότητα στὰ χτυπήματα τῶν Ἰουδαίων; Τρυπήθηκε μὲ καρφιά στὰ χέρια καὶ τὰ πόδια αὐτὸς πὺ δὲν εἶχε σάρκα; Μὲ ποιὸν τρόπο λοιπὸν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ νομίσει, ἢ ποιά πλευρὰ τρυπώντας οἱ στρατιῶτες τοῦ Πιλάτου, ἔδειξαν σὲ ἐκείνους πὺ ἔβλεπαν νὰ τρέχει τὸ τίμιο αἷμα του μαζὶ μὲ νερό; Κι ἂν πρέπει νὰ ποῦμε κάτι πέρα ἀπὸ αὐτὰ, οὔτε πέθανε γιὰ μᾶς, οὔτε φυσικὰ ἀναστήθηκε ὁ Χριστός. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖο, ἂν τὸ δεχθοῦμε ὡς ἀληθινὸ, τότε ἡ πίστη μας εἶναι χωρὶς νόημα¹⁷, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται καὶ ὁ σταυρός, ἢ σωτηρία καὶ ζωὴ τοῦ κόσμου, καὶ χάθηκε ὀλοτέλα ἡ ἐλπίδα ἐκείνων πὺ κοιμήθηκαν μὲ πίστη¹⁸. Ὅτι αὐτὰ ἔδῶ εἶναι σωστὰ, τὸ πιστεῦε καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος λέγει· «Σᾶς παρέδωσα κατ' ἀρχὴν αὐτὸ πὺ παρέλαβα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, καὶ ὅτι θάφτηκε, καὶ ὅτι ἀναστήθηκε τὴν τρίτη ἡμέρα, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, καὶ ὅτι ἐμφανίσθηκε στὸν Κηφᾶ, ἔπειτα στοὺς δώδεκα, ἔπειτα ἐμφανίσθηκε σὲ περισσότερους ἀπὸ

ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείονες μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ
καὶ ἐκοιμήθησαν. Ἐπειτα ὤφθη Ἰακώβω, ἔπειτα τοῖς ἀποστόλοις
πᾶσιν, ἔσχατον δὲ πάντων, ὡσπερὶ τῷ ἐκτρούματι», φησὶν, «ὤφθη
καί μοι». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ
5 νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσιν ἐν ὑμῖν τινες, ὅτι ἀνάστασις νε-
κρῶν οὐκ ἔστιν; Εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς
ἐγήγερται. Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα
ἡμῶν, κενὴ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν. Εὐρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομαρτυ-
ρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἶπερ ἄρα
10 νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται». Τεθναίῃ γὰρ ἄν, εἶπέ μοι, τίνα δὴ τρόπον
ἢ σκιά; Πῶς οὖν ἀνέστησε τὸν Χριστόν ὁ Πατήρ, σκιάν ὄντα καὶ
δόκησιν καὶ τοῖς τοῦ θανάτου δεσμοῖς οὐχ ἀλώσιμον; Οἷχέσθω δὴ
οὖν ὁ ἐκείνων ἔμετος, μῦθον δὲ ἄλλως καὶ ἀνοσίτου βουλήσ ἀπο-
βράσματα τὰ παρ' αὐτοῖς ἠγώμεθα. Τοὺς γὰρ τοιούτους ἡμῖν προ-
15 καταμηνύει γράφων τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητής, ὅτι «Πολλοὶ ψευδο-
προφήται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον. Ἐν τούτῳ γινώσκειται τὸ
Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Πᾶν Πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστόν ἐν
σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστι». Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τοῦ Ἀντι-
χρίστου, ὃ ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται, καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἔστιν ἤδη.
20 Εἰ γὰρ μὴ γέγονεν ἄνθρωπος, μήτε μὴν ἀναβέβηκεν ἐν σαρκὶ πρὸς
τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, οὐδ' ἂν ὑποσιρέψειεν ἐξ
οὐρανοῦ καθ' ἡμᾶς, ἄνθρωπος δηλονότι καὶ ἐν σαρκί. Ἡ οὐκ
ἀτρεκῆ σοι φάναι δοκῶ;

B. Καὶ μάλα

25 A. Τὸ δὲ δὴ καὶ ἑτέρους οἶεσθαί τε καὶ φρονεῖν ἐξ ἀμετροῦ
κωθείας, γένεσιν μὲν ἀνήνασθαι τὴν διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου, τὸν
ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον, καὶ φύσιν ἀτμάσαι τὴν καθ' ἡμᾶς, παρα-
τετράφθαι δὲ μᾶλλον αὐτὸν εἰς τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα, δυσφημούν-
των ἔστι τὴν οἰκονομίαν καὶ τοῖς θείοις σκέμμασιν ἐπιτιμῶν ἤρη-
30 μένων. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὄλων δημιουργὸς καὶ πολὺς εἰς ἔλεον τοῦ
Θεοῦ Λόγος, κεκένωκεν ἑαυτόν, δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος

19. Α' Κορ. 15, 3-9.

20. Ὁπ. π. 12-15.

21. Α' Ἰω. 4, 1-3.

πεντακόσιους ἀδελφούς σὲ μιὰ φορά, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ζοῦν ἀκόμα, ἐνῶ μερικοὶ ἔχουν πεθάνει. Ἔπειτα ἐμφανίσθηκε στὸν Ἰάκωβο, ἔπειτα σὲ ὅλους τοὺς ἀποστόλους, καὶ τελευταῖα ἀπὸ ὅλους, σὰν σὲ ἔκτρωμα, ἐμφανίσθηκε σὲ μένα»¹⁹. Καὶ λίγο παρακάτω πάλι: «Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Χριστὸς κηρῦσσεται ὅτι ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, πῶς μερικοὶ μεταξὺ σας λένε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάσταση νεκρῶν; Ἐὰν δὲν ὑπάρχει ἀνάσταση νεκρῶν, οὔτε ὁ Χριστὸς ἀναστήθηκε. Καὶ ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν ἀναστήθηκε, τότε τὸ κήρυγμά μας εἶναι χωρὶς νόημα, ἀλλὰ καὶ ἡ πίστη μας χωρὶς νόημα. Γινόμαστε βέβαια καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ κηρῦσσοντας ὅτι ἀνέστησε τὸν Χριστό, τὸν ὁποῖο δὲν ἀνέστησε, ἐὰν πραγματικὰ δὲν ἀνασταίνονται οἱ νεκροί»²⁰. Γιατὶ πές μου· μὲ ποιὸν τρόπο μπορεῖ νὰ πεθάνει ἡ σκιά; Πῶς λοιπὸν ὁ Πατέρας ἀνέστησε τὸν Χριστό, ἀφοῦ ἦταν σκιά καὶ φάντασμα, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ συλληφθεῖ μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου; Μακριὰ ἐπομένως ὁ ἔμετος ἐκείνων, ἢ ἀλλιῶς ἄς θεωροῦμε μῦθο καὶ ἀποβράσματα ἀνίερης σκέψης τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτοὺς. Γιατὶ αὐτοὺς καταγγέλλει σὲ μᾶς ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα γράφοντας: «Πολλοὶ ψευδοπροφῆτες ἦρθαν στὸν κόσμο. Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀναγνωρίζεται μὲ αὐτό. Κάθε πνεῦμα ποὺ ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦρθε ὡς ἄνθρωπος, εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό»²¹. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀντιχρίστου, ποὺ ἀκούσατε ὅτι ἔρχεται, καὶ βρῖσκεται ἤδη στὸν κόσμο. Γιατὶ, ἐὰν δὲν ἔγινε ἄνθρωπος, οὔτε ἀνέβηκε μὲ τὸ σῶμα στὸν Πατέρα καὶ Θεὸ ποὺ εἶναι στοὺς οὐρανοὺς, οὔτε μπορεῖ νὰ ἐπιστρέψει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, σύμφωνα μὲ μᾶς, δηλαδή ὡς ἄνθρωπος καὶ μὲ σάρκα. Ἡ μήπως σοῦ φαίνομαι ὅτι δὲν τὰ λέγω σωστά;

B. Καὶ πολὺ μάλιστα.

A. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ καὶ ἄλλοι νομίζουν καὶ πιστεύουν ἀπὸ ἀμέτρητη νωθρότητα, ὅτι ὁ Λόγος ποὺ προήλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ περιφρόνησε τὴ γέννηση ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο καὶ ἀτίμασε τὴ δική μας φύση, καὶ ἐξετράπη πρὸς τὴ σάρκα ποὺ προσέλαβε ἀπὸ τὴ γῆ, προέρχεται ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ βλασφημοῦν τὴ θεία ἐνσάρκωση καὶ θέλουν νὰ ἐπικρίνουν τὶς θεῖες βουλές. Γιατὶ ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων καὶ πολυεύσπλαχνος Λόγος τοῦ Θεοῦ, ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νὰ γίνεῖ ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, καὶ γεννήθηκε ἀπὸ γυναῖκα, ὥστε, ἐπειδὴ

γενόμενος ἐκ γυναικός, ἴν', ἐπείπερ αἵματος καὶ σαρκός κεκοινώ-
 νηκε τὰ παιδιά, τουτέστιν ἡμεῖς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετάσχη
 τῶν ὄντων, «Ἴνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχον-
 τα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους,
 5 ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντός τοῦ ζῆν, ἔνοχοι ἦσαν δουλείας».
 Ὡδε γὰρ ἔφη τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Οἱ δὲ τῆς οὔτω παγκάλης καὶ
 ἀρίστης βουλήs τὸ ἀπρεπὲς καθορίζουσι, καὶ ὥσπερ ἐνὸν αὐτοῖs
 τὰ ἀμείνω φρονεῖν, καὶ τοῖs τῆs σοφίας ἐπιτιμῶσι σκέμμασι. Μὴ
 γὰρ δὴ χρῆναι λέγουσιν ὠδῖνα καὶ τόκον τὸν ἐκ γυναικός κατα-
 10 γράφειν ἡμᾶs τοῦ Μονογενοῦs, οἶεσθαι δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ Λόγου
 φύσιν εἰς τὸ σαθρὸν δὴ τοῦτο μετεστοιχειῶσθαι σῶμα, καὶ τροπὴν
 φαντάζονται τοῦ τροπὴν οὐκ εἰδότος Ἐρήρεισται γὰρ ἡ Θεοῦ
 φύσιs ἐν ἰδίοιs ἀγαθοῖs, καὶ ἀκατάσειστον ἔχει τὴν ἐφ' οἷs ἐστι δια-
 15 μωνήν. Φύσιs μὲν γὰρ ἡ γενητή, καὶ χρόνῳ παρενεχθεῖσα πρὸs
 ὑπαρξιν, πάθοι ἂν τὴν ἀλλοίωσιν, καὶ οὐκ ἔξω λόγου τοῦ καθή-
 κοντός τε καὶ ἀληθοῦs τὸ χρῆμα κείσεται. Τὸ γὰρ ἀρχὴν ὅλως τοῦ
 εἶναι λαχόν, οἶονεὶ πῶs ἤδη καὶ συνεσπαρμένον ἔχει τὸ ἀλλοι-
 οὔσθαι δεῖν. Θεὸs δὲ ὁ παντός ἐπέκεινα νοῦ, γενέσεωs καὶ φθορᾶs
 τὴν ὑπαρξιν ἔχων ἐξηρημένην τε καὶ ὑπερίσχουσιν, ἀμείνων ἔσται
 20 καὶ τροπῆs, καὶ ὥσπερ τῷ τῆs ἰδίας φύσεωs λόγῳ, παντός οἶμαί
 που τοῦ κεκλημένου πρὸs γένεσιν ὑπερανέστηκε καὶ ὑπερφέρεται,
 καὶ τοῦτο ἀσυγκρίτοιs διαφοραῖs, οὔτω κἂν τοῖs εἰωθόσι συμβαί-
 νειν τοῖs δι' αὐτοῦ γεγονόσι, ὑπερανεστήξει πάλιν, παθεῖν οὐκ
 εἰδῶs τὸ πεφυκὸs ἀδικεῖν
 25 Οὐκοῦν, ἐν ἀγαθοῖs μὲν τὸ θεῖον ἀμεταπτῶτοιs ἐστί, τὰ δὲ γε
 τῆs κτίσεωs ἐν ἀλλοιώσει καὶ τροπαῖs, ἀγχίθυρον ἔχοντα τὴν
 παραφθοράν. Καὶ τοῦτο γινώσκων εὖ μάλα καὶ ὡs ἄριστα φιλο-
 σόφων ὁ προφήτης Ἰερεμίας ἀνεφώνει πρὸs Θεόν, ὅτι «Σὺ καθή-
 30 γὰρ ὥσπερ ἐν ἰδίοιs θάκοιs τὸ θεῖον αἰεὶ, βασιλεῦον καὶ κατα-
 κρατοῦν τῶν ὄλων, καὶ ὑπὸ μηδενὸs τῶν παθῶν τυραννούμενον.
 Ἡμεῖs δὲ τὴν φύσιν εὐτροχωτάτην τε καὶ εὐπαράφορον κομιδῆ

22. Ἐβρ. 2, 14-15.

23. Βαρονῆ 3, 3.

τά παιδιά, δηλαδή ἑμεῖς, ἔχουν σάρκα καὶ αἷμα, νὰ γίνει καὶ αὐτὸς μέτοχος αὐτῶν «Ὡστε μὲ τὸν θάνατό του νὰ καταργήσῃ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, δηλαδή τὸν διάβολο, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἦταν ὑποδουλωμένοι σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους»²². Ἔτσι λοιπὸν λέγει ἡ ἁγία Γραφή. Αὐτοὶ ὅμως χαρακτηρίζουν ἀπρεπῆ τὴν τόσο καλὴ καὶ ἄριστη βουλή, καὶ σὰν νὰ ἔχουν μέσα τους τὸ προνόμιο αὐτὸ νὰ σκέπτονται τὰ ἀνώτερα, κατηγοροῦν καὶ τὶς ἀποφάσεις τῆς σοφίας. Λένε δηλαδή, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταλογίζουμε στὸν Μονογενῆ πόνους τοκετοῦ καὶ γέννηση, καὶ πιστεύουν μᾶλλον ὅτι ἡ φύση τοῦ Λόγου μεταβλήθηκε στὸ φθαρτὸ αὐτὸ σῶμα, καὶ φαντάζονται ὅτι ὑπέστη τροπὴ αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζει τροπὴ. Γιατὶ ἡ φύση τοῦ Θεοῦ εἶναι στηριγμένη σὲ δικὰ τῆς ἀγαθὰ, καὶ εἶναι ἀμετακίνητη ἢ παραμονὴ τῆς ἐπάνω σ' αὐτὰ ποὺ βρίσκεται. Ἡ κτιστὴ βέβαια φύση, ἡ ὁποία ἦρθε στὴν ὑπαρξὴ μέσα στὸν χρόνον, μπορεῖ νὰ ὑποστῇ ἀλλοίωση, καὶ τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιβαλλόμενη λογικὴ καὶ τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ ἔχει γενικὰ κάποια ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεώς του, ἔχει κατὰ κάποιο τρόπο σπαρμένη μέσα του τὴ δυνατότητα νὰ ἀλλοιώνεται. Ἐνῶ ὁ Θεὸς ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ ἡ ὑπαρξὴ του ἔξαιρεῖται καὶ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ δημιουργία καὶ φθορά, εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ κάθε μεταβολή· καὶ ὅπως σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τῆς δικῆς του φύσεως εἶναι ἀνώτερος καὶ βρίσκεται ψηλότερα ἀπὸ κάθε ὄν ποὺ κλήθηκε στὴν ὑπαρξὴ, καὶ μάλιστα σὲ βαθμὸ ἀσύγκριτο, ἔτσι εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνήθως συμβαίνουν στὰ δημιουργήματα ποὺ ἔγιναν δι' αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστῇ κάτι ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του ἀδικεῖ.

Ἄρα λοιπὸν τὸ Θεῖο ὑπάρχει σταθερὰ στὰ ἀνώτερα, ἐνῶ τὰ κτιστὰ ὑπόκεινται σὲ ἀλλοίωση καὶ τροπές, ἐπειδὴ βρίσκονται κοντὰ στὴ φθορά. Κι αὐτὸ γνωρίζοντάς το πολὺ καλὰ καὶ φιλοσοφώντας ἄριστα ὁ προφήτης Ἱερεμίας, φώναζε πρὸς τὸν Θεό· «Ἐσὺ κάθεσαι αἰῶνια στὸν θρόνον σου, ἐνῶ ἑμεῖς καταστρεφόμεσθε αἰῶνια»²³. Κάθεται δηλαδή κατὰ κάποιο τρόπο ὁ Θεὸς διαρκῶς στοὺς δικούς του θρόνους βασιλεύοντας καὶ κυριαρχώντας σὲ ὅλα, χωρὶς νὰ βασανίζεται ἀπὸ κανένα πάθος, ἐνῶ ἑμεῖς, ἔχοντας τὴ φύση μας νὰ διολισθαί-

πρὸς ἀλλοίωσιν ἔχοντες καὶ τροπήν, ἀπολλύμεθα τὸν αἰῶνα, τουτέστιν, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ χρόνῳ, φθαροί τε ἔσμεν καὶ τρεπτοί. Οὐτ' οὖν τὸ θεῖον ἐν παρατροπαῖς γένοιτ' ἂν ποτε τῆς ἰδίας ἐδραίοτητος ἐξωσθὲν ὑπὸ τοῦ τῶν παθῶν, οὐτ' ἂν ἡ φθαρή τε καὶ
 5 ἀλλοιουμένη, τουτέστιν ἡ γενητή, καταπλουτήσειεν ἂν οὐσιώδη τὴν ἀτρεψίαν, οὐδ' ἂν ἐπαυχήσειε τοῖς τῆς θείας φύσεως ἀγαθοῖς ὡς ἰδίους ἢ κτίσις Ἀκούσεται γὰρ εὐλόγως· «Τί γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες;». Ὅτι δέ ἐστιν ἀτρεπτος μὲν καὶ ἀναλλοίωτος παντελῶς ἡ τοῦ Λόγου φύσις, ἀλλοιωτὴ δὲ παντελῶς ἡ γενητή, καταθρήσαι
 10 τις ἂν καὶ λίαν εὐκόλως, ἀναμελωδούντος ἐν Πνεύματι τοῦ μακαρίου Δαβίδ· «Οἱ οὐρανοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμενεῖς, καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιδόλαιον ἐλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγῆσονται. Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι». Ποῦ τοιγαροῦν μεμένηκεν ὁ αὐτὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος,
 15 εἶπερ ἐστὶν ἀτρεκὲς εἰπεῖν, ὅτι μεθεῖς τὸ ἐρηρησιμένως τε καὶ ἀκλονήτως ἔχειν, καταπεφοίτηκε μὲν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν, μεταποιῆται δὲ καὶ εἰς σαρκὸς φύσιν καὶ εἰς τὸ φθειρεσθαι πεφυκός· Ἄρ' οὖν οὐχὶ λῆρός τε καὶ ἤδη καὶ μανία ταυτί;

Β. Πάνυ μὲν οὖν.

20 *Α.* Ὡρα γὰρ εἰπεῖν ταῖς ἐκείνων ἀμαθίαις ἀντιτείνοντας ἀμαθέστερον, ὡς ἔστιν οὐκ ἀπεικός, καὶ τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα πρὸς τὴν τῆς Θεότητος φύσιν ἀναφοιτᾶν δύνασθαι ποτε, καὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας γενέσθαι σύστασιν. Εἰ γὰρ αὕτη τῆς θεότητος ἡ φύσις, κατὰ γε τὴν ἐκείνων ἐμβρονησίαν, εἰς τὴν τῆς σαρκὸς με-
 25 τακεχώρηκε φύσιν, οὐδὲν τὸ ἀπειργον ἔτι, τὴν μὲν κάτω τε καὶ ἰδίαν φύσιν ὑπερπέτασθαι τὴν σάρκα, μεταπλάττεσθαι δὲ πρὸς θεότητα καὶ εἰς οὐσίαν τὴν ἀνωτάτω. Ἄλλ' οὐ ταῖς ἐκείνων ἀσυνεσίαις τὸ εὐπειθὲς χαριούμεθα, προσκεισόμεθα δὲ μᾶλλον ταῖς
 30 θεαῖς Γραφαῖς, καὶ προφήτου μὲν λέγοντος, «Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται Υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ», κατασφραγίζοντος δὲ τὴν προαναφώνησιν τοῦ μακαρίου Γαβριὴλ καὶ τὴν ἄνωθεν ψῆφον τῆ Παρθένῳ διερμηνεύ-

24. Α' Κορ. 4, 7.

25. Ψαλμ. 101, 26-28.

26. Ἦσ. 7, 14.

νει πάρα πολὺ καὶ νὰ φέρεται εὐκόλα πρὸς τὴν ἀλλοίωση καὶ τὴ μεταβολή, καταστρεφόμεστε μέσα στὸν χρόνον, δηλαδὴ σὲ κάθε καιρὸ καὶ χρόνον, καὶ εἴμαστε φθαρτοὶ καὶ μεταβλητοί. Οὐτε λοιπὸν ὁ Θεὸς θὰ μπορούσῃ νὰ μεταβληθεῖ ποτέ, ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὴν σταθερότητα του ἀπὸ κάποιο πάθος, οὔτε ἡ φθαρτὴ καὶ μεταβαλλόμενη, δηλαδὴ ἡ κτιστὴ φύση, εἶναι δυνατὸ νὰ ἀποκτήσῃ οὐσιώδη σταθερότητα, οὔτε μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ γιὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς θείας φύσεως σὰν νὰ εἶναι δικὰ της. Γιατὶ θὰ ἀκούσῃ πολὺ εὐλόγα· «Τί δηλαδὴ ἔχεις πού δὲν τὸ ἔλαβες;»²⁴. Ὅτι ἄλλωστε ἡ φύση τοῦ Λόγου εἶναι ἀμετάβλητη καὶ ἐντελῶς ἀναλλοίωτη, ἐνῶ ἡ κτιστὴ εἶναι ἐντελῶς μεταβλητή, τὸ παρατηρεῖ κανεὶς πολὺ εὐκόλα, ὅταν ὁ μακάριος Δαβίδ, φωτισμένος ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ψάλλει· «Οἱ οὐρανοὶ καταστρέφονται, ἐνῶ σὺ παραμένεις, καὶ ὅλοι θὰ παλιώσουν σὰν ἱμάτιον, καὶ σὰν ἔξωτερικὸ ἔνδυμα θὰ τοὺς τυλίξεις καὶ θὰ ἀλλάξουν. Ἐσὺ ὅμως εἶσαι πάντα ὁ ἴδιος, καὶ τὰ χρόνια σου δὲν θὰ λείπουν ποτέ»²⁵. Ποῦ λοιπὸν ἔμεινε αὐτὸς ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, ἐὰν φυσικὰ εἶναι σωστὸ νὰ ποῦμε, ὅτι ἐγκαταλείποντας τὴ σταθερὴ καὶ ἀκλόνητη κατάστασή του, κατέβηκε σ' αὐτὸ πού δὲν ἦταν, καὶ μεταβλήθηκε στὴ φύση τῆς σάρκα καὶ σ' αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι φθαρτό; Ἄραγε δὲν εἶναι φλυαρία καὶ τρέλλα ὅλα αὐτὰ;

Β. Καὶ πολὺ μάλιστα.

Α. Ὡρα εἶναι λοιπὸν νὰ ποῦμε, ἀνταπαντώντας στὶς ἀμάθειες ἐκείνων μὲ περισσότερὴ ἀμάθεια, ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ ἡ γήινη σάρκα νὰ μπορεῖ κάποτε νὰ ἐπανέλθῃ στὴ φύση τῆς θεότητος, καὶ νὰ γίνῃ συστατικὸ στοιχεῖο τῆς ὑπέριστης ὅλων οὐσίας. Γιατί, ἐὰν ἡ ἴδια ἡ φύση τῆς θεότητος, σύμφωνα μὲ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνων, μετακινήθηκε στὴ φύση τῆς σάρκα, τίποτε δὲν ἐμποδίζει πιά ἡ κατώτερη καὶ ἰδιαίτερη φύση, δηλαδὴ ἡ σάρκα, νὰ πετάξῃ ψηλὰ καὶ νὰ γίνῃ σὰν τὴν θεότητα καὶ τὴν ὑπέριστη οὐσία. Ὅμως δὲν θὰ δείξουμε εὐπειθία στὶς ἀπερισκεψίαις ἐκείνων, ἀλλὰ θὰ μείνουμε προσηλωμένοι στὶς ἅγιες Γραφὰς καὶ στὸν προφήτη πού λέγει· «Νά, ἡ Παρθένος θὰ μείνῃ ἔγκυος καὶ θὰ γεννήσῃ Υἱόν, καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἐμμανουήλ»²⁶, καὶ στὸν μακάριον Γαβριὴλ ὁ ὁποῖος καθορίζει ἐπακριβῶς τὴν προφητεία καὶ διερμηνεύει τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ στὴν Παρ-

οντος· «Μὴ φοβοῦ» γάρ, ἔφη, «Μαριάμ, ὅτι ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν
 γαστρὶ καὶ τέξῃ Υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν»· ἐκ
 γυναικὸς ἀληθῶς γεγεννησθαι πιστεύομεν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ
 τὸ λαμπρὸν τε καὶ ἀξιάγαστον τῆς ἑαυτῶν φύσεως οὐ διωσόμεθα
 5 καύχημα, φρονοῦντες ὀρθῶς.

B. Ἄριστα ἔφησ· Ἐπεδράξατο γὰρ ὁ Μονογενής, οὐχὶ τῆς
 ἰδίας φύσεως (ἢ γὰρ ἂν οὐδέν τι μᾶλλον τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ἀμείνο-
 σιν), ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἀγγέλων, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ, καθὰ γέ-
 γραπται. Ἦν γὰρ οὕτω, καὶ οὐχ ἑτέρως, τὸ διολισθῆσαν εἰς φθο-
 10 ρὰν ἀνασώσασθαι γένος.

A. Τί δέ; Οὐχὶ κακείνο πρὸς τοῖσδε καταθανμάζειν ἄξιον, ὡ
 Ἐρμεία;

B. Τὸ ποῖόν τι φήσ;

A. Μόνον γὰρ οὐχὶ καὶ τὸ ἐρῶσθαι φράσαντες τῇ θεοπνεύ-
 15 στω Γραφῇ, καὶ πνεύματι πλάνοις τὸν οἰκειὸν τινες ἀπονέμοντες
 νοῦν, εἰς τοῦτο καθίκοντο δυσβουλίας καὶ μειρακιώδους ἀβελτη-
 ρίας, ὡς οἶεσθαι δεῖν τὸν τῶν αἰῶνων δημιουργόν, τὸν συναῖδιον
 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ Λόγον, τῇ τῆς σαρκὸς γενέσει συμπαρομομα-
 τοῦσαν ἔχειν τῆς ὑπάρξεως τὴν ἀρχήν, καὶ ὄψιγενῆ φαντάζεσθαι
 20 τὸν ἐπέκεινα παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου, ὡς ἐν ἐσχάτοις καὶ μόλις
 τοῖς τῆς ἐνανθρωπήσεως καιροῖς, Πατέρα μὲν γενέσθαι τὸν Θεόν,
 συνεισβαλεῖν δὲ ὥσπερ εἰς τὸ εἶναί τε καὶ ὑφεστάναι τῷ ἐκ τῆς
 Παρθένου ναῶ, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα. Ἦρ' οὖν
 οὐχὶ πρὸς λῆξιν ἤδη τὴν ἀνωτάτω διεληλάκασι τῶν κακῶν, οἱ
 25 μῦθον οὕτω τὸν γραώδη καὶ βδελυρὸν προχειρότατα προσηκάμε-
 νοι, καὶ τῆς ἀκράτου νωθείας τὸν οἰκειὸν ἀναπλήσαντες νοῦν;
 «Τάφος, ἀληθῶς, ἀνεωγμένος ὁ λάρνηξ αὐτῶν, ταῖς γλώσσαις
 αὐτῶν ἐδολιοῦσαν, ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν, ὧν τὸ στόμα
 ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει».

30 B. Σύμφημι καὶ γὰρ ἐστὶν ἀτρεχῆς ὁ τοῦ Ψάλλοντος λόγος

A. Ἦ γὰρ οὐχὶ τὸν δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ προὑφεστάναι τῶν
 πάντων ἀνάγκη;

θένο, λέγοντας· «Μὴ φοβᾶσαι, Μαρία, γιατί νά, θὰ μείνεις ἔγκυος καὶ θὰ γεννήσεις Υἱό, καὶ θὰ τὸν ὀνομάσεις Ἰησοῦ»²⁷. πιστεύουμε δηλαδή, ὅτι ὁ Ἐμμανουήλ γεννήθηκε πραγματικὰ ἀπὸ γυναίκα, καί, πιστεύοντας σωστὰ, δὲν ἀπωθοῦμε τὸ δοξασμένο καὶ ἀξιοθαύμαστο καύχημα τῆς φύσεώς μας.

Β. Πολὺ σωστὰ μίλησες. Καθόσον ὁ Μονογενὴς δὲν βοήθησε τὴ δική του φύση (γιατι ἡ δική μας δὲν ἦταν καθόλου μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων), οὔτε καὶ τὴ φύση τῶν ἀγγέλων, ἀλλ' ἦρθε νὰ βοηθήσει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, ὅπως ἔχει γραφεῖ»²⁸. Γιατι μόνο ἔτσι, καὶ μὲ κανένα ἄλλον τρόπο, δὲν μποροῦσε νὰ σώσει τὸ ἀνθρώπινο γένος πὺ εἶχε διολισθήσει πρὸς τὴν καταστροφή.

Α. Τί ὅμως, Ἑρμεία; μαζὶ μὲ αὐτὰ δὲν ἀξίζει νὰ θαυμάσουμε καὶ ἐκεῖνο;

Β. Ποιὸ ἔννοεῖς;

Α. Ἄφου σχεδὸν ἀπέρριψαν τὴ θεόπνευστη Γραφή καὶ προσήλωσαν κάποιοι τὸν νοῦ τους σὲ πνεύματα πλάνης, ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀφροσύνης καὶ παιδικῆς νωθρότητας, ὥστε νὰ πιστεύουν ὅτι πρέπει ὁ Λόγος, πὺ εἶναι ὁ Δημιουργὸς τῶν αἰώνων καὶ συνάναρχος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ταυτόχρονα μὲ τὴν σάρκωσή του νὰ ἔχει καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς του, καὶ φανάζονται ὅτι γεννήθηκε ἀργότερα αὐτὸς πὺ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε αἶωνα καὶ χρόνο, ὥστε κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς καὶ μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἔγινε Πατέρας ὁ Θεός, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συνέβαλε στὸ νὰ ὑπάρχει ὡς ὑπόστασις μέσα στὸν ναὸ τῆς Παρθένου αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἔγιναν τὰ πάντα. Δὲν ἔφτασαν λοιπὸν στὸν ἀνώτατο βαθμὸ τῶν κακῶν, αὐτοὶ πὺ πολὺ πρόχειρα οἰκειοποιήθηκαν τὸν τόσο γραϊδίστικο καὶ σιχαμερὸ μῦθο καὶ γέμισαν τὸν νοῦ τους μὲ ὀλοκάθαρη βραδύνοια; Πραγματικὰ «ὁ λάρυγγάς τους εἶναι σὰν τάφος ἀνοιχτός· μὲ τίς γλῶσσες τους πλάθουν δόλια ψεύδη, κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη τους ὑπάρχει δηλητήριο ἀσπίδων, τὸ στόμα τους εἶναι γεμᾶτο κατάρα καὶ πικρία»²⁹.

Β. Συμφωνῶ· καθόσον εἶναι ἀλάθητος ὁ λόγος τοῦ Ψαλμωδοῦ.

Α. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν ὅλα, ὑπάρχει κατ' ἀνάγκη πρὶν ἀπὸ ὅλα;

B. Εὐ λέγεις.

A. Τί δὲ δὴ καὶ δρῶεν ἄν, Ἰωάννου μὲν γράφοντος, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», καὶ πάλιν, «Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐώρακαμεν 5 τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς. Καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐώρακαμεν, καὶ μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἣτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν»· αὐτοῦ δὲ Χριστοῦ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως τὴν ἀποπτον ἀρχαιότητα τοῖς 10 Ἰουδαίοις κατασημαίνοντος. Ἐπειδὴ γὰρ ἔφασκον, «Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας;», ἀντήκουον ἐναργῶς, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι». Οὐδὲ τό, «ἦν» ἐστίν, ἐπενηνεγμένου μηδενός, καὶ μὴν καὶ τὸ «εἰμί» τέτακται σαφῶς, τίνα τῆς γενέσεως κατίδοι τις ἄν τὴν ἀρχήν; ἢ τίνα 15 δὴ τρόπον, ὃ ὢν ἐν ἀρχῇ τῇ παντός ἐπέκεινα νοῦ, παραδέξαιτο ἄν τὸ ἐν καιρῷ κεκληθῆσθαι πρὸς ὑπαρξιν; Εἰ μὲν οὖν τις ἔλοιτο τουτοισί σχολαιότερον ἀντιφέρεσθαι χαλεπὸν οὐδέν, τοὺς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς παρακομίζοντας λόγους, τὰ ἐκ τῆς ἐκείνων ἐμβροντησίας ἀποκρούεσθαι δλάβη. Τά γε μὴν οὕτω ἐναργῆ 20 νοοῦντα τὸν ἔλεγχον, καὶ πολὺ λίαν ἔχοντα τὸ ἀκαλλές, περιττὸν οἴμαι πού καὶ φροντίδος ἀξιοῦν.

B. Εὐ λέγεις.

A. Οὐκοῦν ἐπ' ἐκεῖνο ἴωμεν, ὅπερ ἐστὶ τῷ κατεγνωσμένῳ συγγενές. Παρασημαίνουσι γὰρ τινες τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος, καθά 25 περ τι νόμισμα κιβδηλεύοντες, ἐπαίροντές τε εἰς ὕψος τὸ κέρασ, καὶ ἀδικίαν λαλοῦντες κατὰ Θεοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀνύπαρκτόν τε καὶ ἰδικῶς οὐχ ὑφεστηκότα φαντάζονται τὸν Μονογενῆ, καὶ οὐκ εἶναι μὲν ἐν ὑποστάσει τῇ καθ' ἑαυτόν, ῥῆμα δὲ ἀπλῶς καὶ λόγον, τὸν κατὰ μόνην τὴν προφορὰν γενέσθαι παρὰ 30 Θεοῦ, καὶ ἐν ἀνθρώπῳ κατοικῆσαί φασιν οἱ τάλανες, συνθέντες δὲ οὕτω τὸν Ἰησοῦν, ἀγίων μὲν εἶναι φασιν ἀγιώτερον, οὐ μὴν ἔτι καὶ Θεόν. Οὐκοῦν, καθὰ καὶ ὁ τοῦ Σωτῆρος ἐπέστειλε μαθητῆς,

30. Ἰω. 1, 1-2

31. Α' Ἰω. 1, 1-3.

32. Ἰω. 8, 57-58.

33. Ψαλμ. 62, 12.

Β. Μιλᾶς σωστά.

Α. Τί λοιπόν θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν, ἀφοῦ ὁ Ἰωάννης γράφει, «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος· ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε»³⁰, καὶ πάλι, «Αὐτὸ πού ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, αὐτὸ πού εἶδαμε μὲ τὰ μάτια μας, αὐτὸ πού παρατηρήσαμε καὶ τὸ ψηλάφησαν τὰ χέρια μας, γιὰ τὸν Λόγο τῆς ζωῆς. Καὶ ἡ ζωὴ φανερώθηκε, καὶ τὴν εἶδαμε καὶ μαρτυροῦμε καὶ σᾶς ἀναγγέλλουμε τῆ ζωῆ τὴν αἰώνια, ἡ ὁποία ἦταν μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ φανερώθηκε σὲ μᾶς»³¹, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐπιβεβαιώνει στοὺς Ἰουδαίους τὴν παλαιότητα τῆς ἀόρατης ὑπαρξῆς του; "Ὅταν δηλαδὴ τοῦ εἶπαν, «Δὲν εἶσαι οὔτε πενήντα χρόνων καὶ εἶδες τὸν Ἀβραάμ;», ἄκουσαν τὴν ἀπάντηση· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω προτοῦ γεννηθεῖ ὁ Ἀβραάμ»³². Οὔτε τὸ "ἦταν" ὑπάρχει, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτε, ἀλλὰ καὶ τὸ "εἶμαι" χρησιμοποιήθηκε μὲ σαφήνεια, γιὰτὶ ποιὸν μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας; Ἡ μὲ ποιὸν τρόπο αὐτὸς πού ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ πού βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε νοῦ, θὰ μπορούσε νὰ δεχθεῖ νὰ κληθεῖ στὴν ὑπρῆξη μέσα στὸν χρόνο; Ἐὰν λοιπὸν κάποιος θέλει νὰ ἀντιμετωπίσει πιὸ σχολαστικὰ αὐτὰ, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ ἀποκρούσει τὴ βλάβη πού προξενεῖται ἀπὸ τὴ δική τους μωρία, προβάλλοντας τὰ λόγια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Αὐτὰ λοιπὸν πού τόσο φανερὰ δὲν ἀντέχουν σὲ ἔλεγχο καὶ εἶναι τόσο λανθασμένα, νομίζω πὼς εἶναι περιττὸ νὰ ἀσχολεῖται κανεὶς μαζί τους.

Β. Μιλᾶς σωστά.

Α. Ἄς προχωρήσουμε λοιπὸν σ' ἐκεῖνο πού εἶναι συγγενικὸ μὲ αὐτὸ πού καταδικάσθηκε. Κάποιοι δηλαδὴ παραχαράττουν τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀλήθειας, κιβδηλεύοντάς τὴν σὰν κάποιο νόμισμα καὶ θριαμβολογώντας καὶ λέγοντας παραλογισμοὺς ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔχει γραφεῖ³³. Φαντάζονται λοιπὸν ὅτι ὁ Μονογενὴς εἶναι ἀνύπαρκτος καὶ δὲν ὑφίσταται χωριστὰ, οὔτε ἔχει ὑπόσταση δική του, καὶ λένε οἱ ταλαίπωροι ὅτι ἔγινε ἀπλῶς ρῆμα καὶ λόγος πού βγῆκε σὰν ἀπλῆ προφορὰ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ κατοίκησε μέσα σὲ ἄνθρωπο, καὶ ἐνῶ στοιχειωθετοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸν Ἰησοῦ, ὅμως λένε ὅτι εἶναι ἀγιότερος τῶν ἀγίων, ἀλλ' ὄχι καὶ Θεός. Ὅμως, ὅπως γράφει σὲ

«Τίς ἐστὶν ὁ ψεύστης, εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἐστὶν ὁ Χριστός; Οὗτός ἐστιν ὁ ἀντίχριστος, ὁ ἀρνούμενος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν Υἱόν, οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει ὁ ὁμολογῶν τὸν Υἱόν, καὶ τὸν Πατέρα ἔχει». Ἐμὴ γὰρ δι' ἀμφοῖν καὶ ἑκάτερος ἐν ἑκατέρῳ πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐπιγνώσκονται. Οὐ γὰρ ἂν τις ἀναμάθοι τί ἐστὶ Πατήρ, εἰ μὴ Υἱόν ὑφεστῶτά τε καὶ γεγεννημένον εἰσδέξαιτο κατὰ νοῦν· ἀλλ' οὐδ' ἂν ὅ τί ποτ' ἐστὶν ὁ Υἱός ἀναμάθοι πάλιν, εἰ μὴ ὅτι τέτοκεν ὁ Πατήρ διενθυμοῖτο σοφῶς Οὐκοῦν, ἀναγκαῖον 10 οἴμαί που καὶ ἀτρεκέες εἰπεῖν, Ὡς εἶπερ ἐστὶν ἀνύπαρκτος ὁ Υἱός, οὐδ' ἂν τὸν Πατέρα κατὰ τὸ ἀληθές νοήσαιμεν ἂν. Ποῦ γὰρ ἔτι Πατήρ, εἰ μὴ τέτοκεν ἀληθῶς; Ἡ εἶπερ γεγέννηκε τὸ μὴ ὑφεστῶς μήτε ὑπάρχον ὄλως, τὸ γεννηθὲν ἔσται τὸ μηδέν. Τὸ γὰρ τοι μὴ ὑφεστῶς, ἐν ἴσῳ τῷ μηδενί, μᾶλλον δὲ παντελῶς οὐδέν. Εἶτα τοῦ 15 μηδενός ἐστὶ Πατήρ ὁ Θεός Ἄλλ', ὧ βέλτιστοι, φαίην ἂν ἔγωγε πρὸς γε τοὺς τῶν τοιούτων ἐξηγητάς, ὕθλος εἰκαῖος τὰ παρ' ὑμῶν, ἤγουν ἐρομένῳ φράζετε· πῶς ἐξαίρετος ἢ εἰς ἡμᾶς ἀγάπησις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός; καὶ εἰ δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν Υἱόν, τὸν καθ' ὑμᾶς οὐκ ὑφεστηκότα, τὸ μηδέν ἄρα δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ 20 οὔτε γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, οὔτε τὸν τίμιον ὑπέστη σταυρόν, οὔτε κατήργηκε τοῦ θανάτου τὸ κράτος, οὔτε μὴν ἀνεβίω πάλιν. Εἰ γὰρ ἐστὶ τὸ μηδέν καὶ ἀνύπαρκτος καθ' ὑμᾶς, πῶς ἔν γε τουτοισὶ γένοιτ' ἂν; Πεφενάκικεν οὖν ἄρα τῆς ἀγίας Γραφῆς ὁ λόγος τοὺς πεπιστευκότας, καὶ ἡ τῆς πίστεως ἐδραιότης οἴχεται πρὸς τὸ 25 μηδέν.

B. Μὴ γένοιτο.

A. Τί δέ; Οὐκ ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχειν τὸν Υἱόν, ὁ θεῖος ἡμῖν κατασημαίνει λόγος, εἰκόνα τε αὐτὸν καὶ χαρακτηρᾶ φησι τοῦ Γεγεννηκότος

30 *B. Καὶ μάλα.*

A. Αἰ δὲ εἰκόνες ὡς τὰ ἀρχέτυπα.

B. Πῶς γὰρ οὐ;

ἐπιστολή του ὁ μαθητῆς τοῦ Σωτήρα· «Ποιὸς εἶναι ὁ ψεύστης, παρὰ ἐκεῖνος πὺ ἀρνεῖται ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι ὁ Χριστός; Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἐπίχριστος, ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Καθένας πὺ ἀρνεῖται τὸν Υἱό, δὲν δέχεται οὔτε τὸν Πατέρα· ἐκεῖνος πὺ ὁμολογεῖ τὸν Υἱό, πιστεύει καὶ τὸν Πατέρα»³⁴. Γιατὶ καὶ οἱ δύο ἀναγνωρίζονται μέσω καὶ τῶν δύο, καὶ ὁ καθένας μέσα στὸν ἄλλο, τόσο ἀπὸ μᾶς ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Γιατὶ δὲν μπορεῖ κανένας νὰ μάθει τί εἶναι ὁ Πατέρας, παρὰ μόνο ἂν δεχθεῖ στὸ νοῦ του ὑπαρκτὸν καὶ γεννημένο τὸν Υἱό. Ἄλλ' οὔτε τί τέλος πάντων εἶναι ὁ Υἱὸς μπορεῖ ἐπίσης νὰ μάθει κανεὶς, ἂν δὲν ἔχει στὸν νοῦ του κατὰ τρόπο σοφὸ ὅτι γέννησε ὁ Πατέρας. Ἐπομένως εἶναι, νομίζω, ἀναγκαῖο καὶ σωστὸ νὰ ποῦμε ὅτι, ἂν ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνύπαρκτος, τότε οὔτε τὸν Πατέρα μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε πραγματικά. Γιατὶ πῶς θὰ εἶναι ἀκόμα Πατέρας, ἐὰν δὲν γέννησε πραγματικά; Ἡ, ἐὰν γέννησε αὐτὸ πὺ δὲν ὑφίσταται, οὔτε γενικὰ ὑπάρχει, αὐτὸ πὺ γεννήθηκε θὰ εἶναι τὸ μηδέν. Γιατὶ αὐτὸ πὺ δὲν ὑπάρχει εἶναι ἴσο μὲ τὸ μηδέν, ἢ μᾶλλον μὲ τὸ τίποτε. Τότε ὁ Θεὸς θὰ εἶναι Πατέρας τοῦ μηδενός. Ἄλλὰ, ἄθλιοι, θὰ ἔλεγα ἐγὼ στοὺς ἐρμηνευτὲς αὐτῶν, εἶναι κενὸς μῦθος ὅσα λέτε· γι' αὐτὸ σᾶς ἐρωτῶ νὰ μοῦ πεῖτε· μὲ ποιὸ τρόπο ἐκδηλώνεται ἡ μεγάλη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα σὲ μᾶς; Καὶ ἂν ἔδωσε γιὰ μᾶς τὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος, ὅπως λέτε, δὲν ὑπάρχει, τότε ἔδωσε γιὰ μᾶς τὸ μηδέν, καὶ οὔτε σαρκώθηκε ὁ Λόγος, οὔτε ὑπέμεινε τὸν τίμιον σταυρό, οὔτε κατήργησε τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου, οὔτε φυσικὰ ἀναστήθηκε. Γιατὶ, ἐὰν εἶναι τὸ μηδέν καὶ ἀνύπαρκτος, σύμφωνα μὲ σᾶς, πῶς μποροῦσε νὰ γίνῃ ὅλα αὐτά; Ἄρα λοιπὸν ἐξαπάτησε ὁ λόγος τῆς ἁγίας Γραφῆς αὐτοὺς πὺ πίστεψαν, καὶ ἡ στερεότητα τῆς πίστεως ὁδηγεῖται στὸ μηδέν.

B. Μὴ γένοιτο!

A. Ἄλλὰ τί; Ἡ ἁγία Γραφή δὲν μᾶς βεβαιώνει ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγει ὅτι εἶναι εἰκόνα καὶ σφραγίδα ἐκεῖνου πὺ τὸν γέννησε;

B. Καὶ βέβαια.

A. Καὶ οἱ εἰκόνες εἶναι σὰν τὰ πρότυπα.

B. Πῶς δηλαδή ὄχι;

Α. Οὐκοῦν, εἰ μὴ ἐνυπόστατος ἡ εἰκών, μήτε μὴν ἐν ὑπάρξει νοοῖτο τῆ καθ' ἑαυτὸν ὁ χαρακτήρ, ἀνυπόστατον εἶναι δώσουσι ὡς ἐξ ἀναγκαίου λόγου, καὶ τὸν οὐπὲρ ἐστι χαρακτήρ, καὶ τὸ τῆς εἰκό-
νος ἀκαλλές, ἀναδραμεῖται που πάντως ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον. Ἡ γάρ;

5 Β. Καὶ μάλα.

Α. Εἶτα, εἶπέ μοι, Φίλιππος χρηστομαθῆς ὢν ἄγαν, τὸν ὄντα καὶ ὑφεστηκότα Πατέρα κατιδεῖν ἠξίου, λέγων, «Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν»· ἤγουν τὸν οὐκ ὄντα καὶ ἀνυπό-
στατον;

10 Β. Τὸν ὄντα δηλονότι.

Α. Εἵπερ οὖν ἐστι τὸ μηδὲν ὁ Υἱός, ἅτε δὴ μὴ ὑφεστηκώς, κατὰ γε τὸ ἐκείνων ἀχάλινον θράσος, εἰς εἰκόνα καὶ γνῶσιν ἀκριδοῦ τοῦ Πατρός, ἑαυτὸν ἡμῖν ἀνθ' ὅτου παρεκόμιζε, λέγων, «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε;
15 Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι; ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν». Ἄλλ' οὐκ ἂν οἶμαί που τὸν ὑφεστηκότα καταθρήσειέ τις ἐν γε τῷ μὴ ὑφεστηκότι, οὐδ' ἂν νοοῖτό ποτε καὶ ταυτὸν εἰσάπαν, τῷ μὴ ὑπάρχοντι τὸ ὑπάρχον. Ἔσται δὲ ὅπως ἐν Υἱῷ μὲν ὁ Πατὴρ, ὁ δὲ
20 Υἱὸς αὖ ἐν τῷ Πατρὶ ἢ οὐκ ἔτυμον εἰπεῖν, ὡς εἰ μὴ ἔστιν ὁ Λόγος ἐν ὑπάρξει τῆ καθ' ἑαυτὸν, κινδυνεύσειεν ἂν καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ, ἔχων μὲν ἐν ἑαυτῷ τὸ μηδέν, νοούμενος δὲ ὑπάρχειν ἐν τῷ μηδενί; τὸ γὰρ οὐκ ὄν ὅλως, οὐδὲν ἂν νοοῖτο λοιπόν.

Β. Οὐκ ἄτραχος μὲν ὁ λόγος. Πλείστην γὰρ ὄσσην ἐν ἑαυτῷ
25 τὴν ἀτοπίαν νοσεῖ, περιῖσθησι δ' οὖν ὁμως εἰς τὸ ἀπηχές, τῶν δι' ἐναντίας τὸ δόγμα.

Α. Κατατεθήποι δ' ἂν τις εἰκότως, τίνα δὴ τρόπον ἐν τῷ Υἱῷ, τῷ μὴ λαχόντι τὸ εἶναι, τὰ ὄντα πεποίηκεν ὁ Πατὴρ. Εἰ δὲ δὴ τις ἔροιτο, πότερα τοῖς οὐσι τὸ εἶναι καλόν, ἢ γουν τὸ μὴ εἶναι τυχόν,
30 ἀποκρίνη τίνα τρόπον;

Β. Φαίην ἂν ὅτι τὸ εἶναι. Τοῖς γὰρ οὐκ οὐσί ποτε τὸ εἶναι διδούς, ἀγαθὸς ὅτι μάλιστα κεχηματικέ τε καὶ ἔστιν ὁ δημιουργός.

Α. Ἔπειτα, ἂν ἡ εἰκόνα δὲν ἔχει ὑπόσταση, οὔτε καὶ τὸ ἐκτύπωμα μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὅτι ὑπάρχει καθευτό, καὶ τότε θὰ δεχθοῦν ἀναγκαστικά, ὅτι εἶναι ἀνυπόστατος καὶ αὐτός τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτύπωμα, καὶ ἡ ἀνυπαρξία τῆς εἰκόνας θὰ μεταβιθασθεῖ ὅπωςδήποτε καὶ στὸ πρότυπο. Ἡ μήπως ὄχι;

Β. Καὶ βέβαια ναί.

Α. Ἔπειτα, πές μου· Ὁ Φίλιππος, πού ἦταν πολὺ εὐσεβής, ζητοῦσε νὰ δεῖ τὸν Πατέρα πού ὑπῆρχε καὶ εἶχε ὑπόσταση, λέγοντας· «Κύριε, δεῖξε μας τὸν Πατέρα, καὶ μᾶς εἶναι ἀρκετό»³⁵. Ἡ μήπως αὐτὸν πού δὲν ὑπάρχει καὶ εἶναι ἀνυπόστατος;

Β. Ἀσφαλῶς αὐτὸν πού ὑπάρχει.

Α. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ μηδέν, καθόσον δὲν ὑπάρχει, σύμφωνα μὲ τὸ ἀχαλίνωτο θράσος ἐκείνων, τότε γιὰ ποιὸ λόγο μᾶς παρουσίαζε τὸν ἑαυτό του ὡς εἰκόνα, προκειμένου νὰ γνωρίσουμε ἀκριβῶς τὸν Πατέρα, λέγοντας, «Τόσον χρόνο εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ γνώρισες, Φίλιππε; Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα. Δὲν πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα; Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἶμαστε ἕνα»³⁶. Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ, νομίζω, κανεὶς νὰ δεῖ τὸν Πατέρα μέσα ἀπὸ αὐτὸν πού δὲν ὑπάρχει, οὔτε καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθεῖ ταυτόσημα γενικὰ αὐτὸ πού ὑπάρχει μὲ αὐτὸ πού δὲν ὑπάρχει. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο εἶναι ὁ Πατέρας μέσα στὸν Υἱό, καὶ ὁ Υἱὸς πάλι μέσα στὸν Πατέρα; Ἡ δὲν εἶναι ἀληθινὸ νὰ λέγεται, γιὰτὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχει ὁ Λόγος καθεαυτὸν, τότε θὰ μπορούσε νὰ κινδυνεύσει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας, ἔχοντας μέσα του τὸ μηδέν, καὶ νοοῦμενος ὅτι ὑπάρχει μέσα στὸ μηδέν; Γιατὶ αὐτὸ πού γενικὰ δὲν ὑπάρχει, οὔτε καὶ νὰ νοεῖται εἶναι δυνατόν.

Β. Εἶναι πολὺ σκληρὸς ὁ λόγος. Γιατὶ ἐμπεριέχει μεγάλη ἀτοπία, καὶ δείχνει ὅτι τὸ δόγμα τῶν ἀντιθέτων εἶναι ἀπρεπές.

Α. Εὐλόγα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ θαυμάσει, μὲ ποιὸν τρόπο ὁ Πατέρας δημιούργησε τὰ ὄντα μέσω τοῦ Υἱοῦ ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ὑπαρξή. Καὶ ἐὰν κάποιος σὲ ρωτοῦσε· ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο γιὰ τὰ ὄντα εἶναι καλὸ· ἡ ὑπαρξή, ἢ ἡ ἀνυπαρξία; μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἀπαντοῦσες.

Β. Θὰ ἔλεγα ἡ ὑπαρξή. Γιατὶ ὁ Δημιουργός, δίνοντας σ' αὐτὰ πού κάποτε δὲν ὑπῆρχαν τὴν ὑπαρξή, ἀποδείχθηκε καὶ εἶναι ἀγαθός.

A. Πολύ σωστά απάντησες· γιατί τὸ θέμα τῆς φύσεως ἔχει ἔτσι ἀκριβῶς· Ἐπομένως ἡ κτίση βρίσκεται σὲ πλεονεκτική θέση, ἐὰν αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποίου δημιουργοῦνται ὅλα λέγεται ὅτι δὲν ὑπάρχει, ἐνῶ τὰ κτίσματα ὑπάρχουν καὶ νοοῦνται ὑπαρκτᾶ.

B. Μακριὰ ἀπὸ μᾶς ἡ βλασφημία· γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανός»³⁷. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἔλεγε· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωή»³⁸.

A. Ἄλλ' ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ζωὴ ἐὰν δὲν ὑπάρχει. Γι' αὐτὸ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι εἶναι ἀνύπαρκτος ὁ Λόγος πού προήλθε ἀπὸ τὸν Θεό, εἶναι σαθρὴ ψευδολογία, καὶ ἀποκύημα μυαλοῦ ἡλιθιότητου.

B. Τελείως. Γιατί ὁ ἴδιος ἔλεγε στὸν Μωυσῆ· «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού ὑπάρχει»³⁹. Καὶ αὐτὸ πού ὑπάρχει πραγματικά, πῶς μπορεῖ ποτέ νὰ νοηθεῖ χωρὶς δική του ὑπόσταση;

A. Λοιπόν, γι' αὐτοὺς πού ἔτσι σκέπτονται, θὰ διατυπώσουμε εὐλόγα τὴ γνώμη ὅτι εἶναι πάρα πολὺ ἀμαθεῖς.

B. Καὶ πολὺ μάλιστα.

A. Ἄλλ' οὔτε καὶ ἐκείνους θὰ μπορούσαμε νὰ ἐπαινέσουμε, Ἐρμεία, ἀφοῦ ἔχουμε διδαχθεῖ νὰ ἐρευνοῦμε πάντοτε τὴν ἀλήθεια.

B. Ποιούς;

A. Αὐτοὺς πού λένε ὅτι δὲν εἶχε λογικὴ ψυχὴ ἢ σάρκα πού ἐνώθηκε μὲ τὸν Λόγο. Γιατί, ντύνοντας τὸν Λόγο μόνο μὲ τὴν σάρκα, ἡ ὁποία διατηροῦσε τὴ ζωτικὴ κίνηση καὶ τὶς αἰσθήσεις, τὴν ἐπιδεικνύουν στὸν κόσμο, καὶ ἀποδίδουν τὴν ἐνέργεια τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς στὸν Μονογενῆ. Γιατί ἀνατριχιάζουν, δὲν ξέρω πῶς ἀλλιῶς νὰ τὸ πῶ, στὴν ἰδέα ἀνθρώπου πού εἶναι τέλειος, σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς ἀνθρώπινης φύσης, δηλαδή φοβοῦνται νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ὁ Λόγος ἐνώθηκε μὲ ἀνθρώπο πού εἶχε σῶμα καὶ ψυχὴ, περιφρονώντας ἔτσι τὴν παλιὰ καὶ ἀρχαιότατη παράδοση τῆς πίστεως, καὶ προτιμώντας νὰ ἀκολουθοῦν μόνο τὴ δική τους θέληση καὶ τοὺς ἀνθρώπινους συλλογισμοὺς κατὰ τρόπο ἀμαθῆ, καὶ πιστεύοντας πραγματικά αὐτὸ πού δὲν πρέπει.

A. Καὶ ποιὸς εἶναι γι' αὐτοὺς ὁ λόγος γιὰ τὸ τὸ δόγμα αὐτό;

A. Θὰ σοῦ πῶ ἐγώ. Ἐμεῖς λέμε, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, ὅτι ὁ

Γραφάς, συγκεῖσθαι φάμεν, ἕκ τε τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος, τελείως ἐχούσης κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, καὶ ἐκ τοῦ πεφηνότος ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ, τουτέστι τοῦ Μονογενοῦς Διῖσχυριζόμεθα δὲ σύνοδον μὲν τινα καὶ τὴν ὑπὲρ λόγον συνδρομὴν εἰς
 5 ἔνωσιν ἀνίσων τε καὶ ἀνομοίων πεπράχθαι φύσεων, ἓνα δ' οὖν ὁμῶς Χριστὸν καὶ Κύριον καὶ Υἱὸν ἐπιγνώσκομεν, ἐν ταυτῶ καὶ ὑπάρχοντα καὶ νοούμενον Θεόν τε καὶ ἄνθρωπον. Ἀδιάσπαστον δὲ παντελῶς τὴν ἔνωσιν διατηρεῖν εἰθίσμεθα, τὸν αὐτὸν εἶναι πιστεύοντες καὶ μονογενῆ καὶ πρωτότοκον· μονογενῆ μὲν, ὡς ἐκ
 10 Θεοῦ Πατρὸς Λόγον καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεφηνότα, πρωτότοκον δὲ αὐτῷ, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς Ὡσπερ γὰρ εἷς ἐστὶ Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, οὕτω καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα. Θεὸν γὰρ ὄντα κατὰ φύσιν ἐπιγνώσκομεν τὸν δι' οὗ τὰ πάντα Λόγον, καὶ εἰ γέγονε
 15 σὰρξ, τουτέστιν ἄνθρωπος.

B. Ὁρθότατα ἔφης.

*A. Ἀλλ' οὐτι που σφόδρα ταῖς ἐν ἡμῖν περὶ τούτου δόξαις τὰ ἐκείνων συμφέρεται. Ἐνα μὲν γὰρ ὁμολογουμένως παραδέχονται καὶ αὐτοὶ Χριστὸν Ἰησοῦν, ἄριστα φρονοῦντες ἐν γε τούτῳ. Πα-
 20 ρωθοῦνται δὲ λίαν ὡς δυσσεβὲς ὅτι μάλιστα καταδιϊστᾶν εἰς δύο τὸν Ἐμμανουήλ· ψυχῆς δ' οὖν ὁμῶς τῆς ἀνθρωπίνης καὶ λογικῆς τὴν σὰρκα γυμνώσαντες, ἠνώσθαι φασιν αὐτῇ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον. Ἐξεύρηται δέ τις αὐτοῖς πιθανός, ὡς οἶοντα, πρὸς τοῦτο λόγος. Τὰ γὰρ τοι, φασί, κατὰ σύνθεσιν πρὸς ἐνὸς τελείου σύστα-
 25 σιν συνεδραμηκότα, μέρη τε καὶ ἐξ ἀτελῶν ὁρᾶσθαι φιλεῖ, τοῦ τελείως ἔχοντος καθ' ἑαυτό, καὶ ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει τῆς ἐκ μερῶν συνθέσεως οὐ δεδεημένου. Τοιγάρτοι φασί, παραιτητέον εἰκότως, ἄνθρωπον δοῦναι τέλειον τὸν συνενωθέντα τῷ Λόγῳ ναόν, ἵνα καὶ ἡ σύνθεσις ἥπερ ἂν ἐπὶ Χριστῶ νοοῖτο τυχόν, ἀκριβῆ τε καὶ
 30 ἀδιάβλητον τὸν ἑαυτῆς ἀποσώζοι Λόγον. Καὶ μὴν κάκεῖνο προσθεῖεν ἂν, ὡσπερ οὖν ἐγῶμαι. Εἰ γὰρ ἐξ ἀνθρώπου τελείου, φασί, καὶ τοῦ ἐκ Πατρὸς ὄντος Λόγου συντίθεμεν τὸν Ἐμμανουήλ, οὐ*

μεσίτης τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τῆ δικῆ μας ἀνθρώπινη φύση, ἡ ὁποία εἶναι τέλεια, σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς, καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, ποῦ προῆλθε κατὰ φύση ἀπὸ τὸν Θεό, δηλαδὴ τὸν Μονογενῆ. Καὶ ὑποστηρίζουμε, ὅτι ἔγινε κάποια συνάντηση καὶ πάνω ἀπὸ κάθε λογικὴ συνεργασία γιὰ τὴν ἔνωση ἄνισων καὶ ἀνόμοιων φύσεων, ἀλλὰ ἀναγνωρίζουμε ἓνα μόνο Χριστὸ καὶ Κύριο καὶ Υἱό, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ νοεῖται ταυτόχρονα Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Καὶ συνηθίσαμε νὰ διατηροῦμε ἐντελῶς ἀδιάσπαστη τὴν ἔνωση, πιστεύοντας ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι καὶ Μονογενῆς καὶ Πρωτότοκος. Μονογενῆς ὡς Λόγος ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ, ἐνῶ Πρωτότοκος πάλι, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς ἀδελφοὺς⁴⁰. Γιατί, ὅπως ὁ Πατέρας εἶναι ἓνας Θεός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθαν τὰ πάντα, ἔτσι εἶναι καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τὰ πάντα. Γιατί ἀναγνωρίζουμε ὅτι εἶναι Θεὸς κατὰ φύση ὁ Λόγος διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τὰ πάντα, ἔστω καὶ ἂν ἔγινε σάρκα, δηλαδὴ ἄνθρωπος.

B. Μίλησες πάρα πολὺ σωστὰ.

A. Ἄλλὰ δὲν συμφωνοῦν πάρα πολὺ ὅσα ἐκεῖνοι διδάσκουν μὲ τις δικές μας ἀντιλήψεις γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Ὁμολογουμένως παραδέχονται καὶ αὐτοὶ ἓνα Χριστὸ Ἰησοῦ, πιστεύοντας πολὺ σωστὰ σ' αὐτό, ἀλλ' ἀπορρίπτουν τελείως ὡς ἀσεβῆ τὸν χωρισμὸ τοῦ Ἐμμανουήλ σὲ δύο. Ὁμως, ἀπογυμνώνοντάς τὴ σάρκα ἀπὸ τὴ λογικὴ ψυχὴ, λένε ὅτι ἐνώθηκε μ' αὐτὴν ὁ Λόγος ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐτσι ἐφευρέθηκε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ κάποια πιθανή, ὅπως νομίζουν, γιὰ τὴν περίπτωση αὐτῆ δικαιολογία. Γιατί, λένε, αὐτὰ ποῦ ἐνώνονται γιὰ νὰ συνθέσουν κάτι τέλειο, συνήθως εἶναι μέρη ἀτελῶν πραγμάτων, ἀφοῦ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι τέλειο ἀπὸ μόνο του καὶ ἔχει ἰδιαίτερη φύση, δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ἀποτελεσθεῖ ἀπὸ μέρη. Γι' αὐτό, λένε, εἶναι δίκαιο νὰ ἀποφεύγουμε νὰ δεχόμαστε ἄνθρωπο τέλειο τὸν ναὸ (σῶμα) ποῦ ἐνώθηκε μὲ τὸν Λόγο, ὥστε καὶ ἡ σύνθεση, ποῦ ἐνδεχομένως νοεῖται στὴν περίπτωση τοῦ Χριστοῦ, νὰ διατηρεῖ ἀκριβῆ καὶ ἀδιάβλητο τὸν ὀρισμὸ τῆς. Θὰ μπορούσαν μάλιστα νὰ προσθέσουν καὶ τοῦτο, ὅπως ἐγὼ νομίζω. Γιατί, ἐὰν συνθέταμε τὸν Ἐμμανουήλ, λένε, ἀπὸ τέλειο ἄνθρωπο καὶ ἀπὸ τὸν Λόγο ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, δὲν εἶναι

βραχὺ τὸ δεῖμα, μᾶλλον δὲ ἀδιάφυκτον ἤδη πως ἂν φανεῖται λοιπόν, τὸ καὶ ἀβουλήτως δεῖν, δύο μὲ υἱοῦς, Χριστοὺς δὲ αὐ̄ δύο φρονεῖν τε καὶ λέγειν.

B. Εἶτα τί τούτοις ἀντεροῦμεν ἡμεῖς;

5 *A. Πρῶτον μὲν, ὅτι τῆς πίστεως τὴν οὕτως ἀρχαιοτάτην καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν ἀγίων ἀποστόλων διήκουσαν εἰς ἡμᾶς παράδοσιν, οὐ ταῖς ὑπερμέτροις ἀκριθείαις καταλυπεῖν ἄξιον, οὔτε μὴν ταῖς εἰς ἄκρον ἐρεῦναις ὑποφέρειν τὰ ὑπὲρ νοῦν, ἀλλ' οὐδὲ ἦκειν εἰς μέσον οἰάπερ τινὰς ὀριστὰς καὶ ῥιψοκινδύνως λέγοντας, ὡς τὸ δεῖνα μὲν*
 10 *ὀρθῶς, τὸ δεῖνα δὲ αὐ̄ ἑτεροίως ἔχειν χρῆν δήπου, καὶ ἦν ἄμεινον ἀληθῶς, ἀπονέμειν δὲ μᾶλλον τῷ πανσόφῳ Θεῷ τῶν ἰδίων διασκέψεων τὴν ὁδόν, καὶ μὴ τοῖς εὐ̄ ἔχειν παρ' αὐτῷ δεδοκιμασμένοις ὑπερφιάλως ἐπιτιμᾶν. Ἀκουσόμεθα γὰρ λέγοντος ἑναργῶς, «Οὐ γὰρ εἰσιν αἱ βουλαὶ μου ὥσπερ αἱ βουλαὶ ὑμῶν, οὐδὲ ὥσπερ αἱ*
 15 *ὁδοὶ ὑμῶν, αἱ ὁδοί μου, ἀλλ' ὥσπερ ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου». Εἶτα τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ηὔρησθαι σοφῶς, ἔωλον παντελῶς καὶ ἀμαθὲς ὃν ἀλώσεται. Εἰ γὰρ δὴ τις ἔλοιτο, ψυχῆς λογικῆς τὸν θεῖον ἐκεῖνον ἀπογυμνῶσαι ναόν, οὐκ*
 20 *ἔξ ἀτελῶς ἢ σύνδοδος ἔσται δύο, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἔστι μὲν γὰρ ὁμολογουμένως, ὡς πρὸς ὅλον ἄνθρωπον, τὸν ἐκ ψυχῆς δὴ λέγω καὶ σώματος, μόνη καὶ καθ' ἑαυτὴν ὡς μέρος ἢ σὰρξ. Ἀλλ' ὃ γε Θεὸς Λόγος, οὐχ ὡς μέρος ἂν νοοῖτό τινος, ἀλλ' οὐδὲ ἀτελής, ὡ γενναῖοι. Παντέλειος γὰρ ἐν ἰδίᾳ φύσει. Ποῦ τοίνυν ἔξ ἀτελῶν ἢ*
 25 *πρὸς ἓν τι τέλειον ἔσται συνδρομή, εἴπερ ἐστὶν ἐκ τελείου Λόγου, καὶ σαρκὸς ἀτελοῦς, ὅσον ἦκεν εἰς λόγον τὸν ἐπ' ἀνθρώπῳ τελείῳ καὶ ἀρτίως ἔχοντι κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν; Υἱοῦς δὲ οὔτι που δύο προσκυνήσομεν, ἀλλ' οὐδὲ χριστοὺς ἐροῦμεν δύο, κἂν ἔξ ἀνθρώπου τελείου καὶ ἐκ Θεοῦ Λόγου τὴν εἰς ἐνότητα συνδρομὴν πε-*
 30 *πράχθαι πιστεύωμεν τοῦ Ἐμμανουήλ. Ὡσπερ γὰρ, κατὰ γε τὸ ἐκεῖνοις εὐ̄ ἔχειν δοκοῦν, καὶ εἰ ἐκ μόνης λέγοιτο τῆς σαρκός, καὶ*

μικρός ὁ φόβος, ἢ μᾶλλον φαίνεται ἀπὸ τώρα ἀναπόφευκτο ὅτι πρέπει, ἀκόμα καὶ παρὰ τὴ θέλησή μας, νὰ πιστεύουμε καὶ νὰ μιᾶμε γιὰ δύο υἱοὺς καὶ γιὰ δύο Χριστοὺς.

Β. Καὶ ἐμεῖς τί θὰ ἀντιτάξουμε σ' αὐτὰ;

Α. Πρῶτα βέβαια, ὅτι τὴν τόσο παλαιὰ παράδοση τῆς πίστεώς μας, ἢ ὅποια φτάνει σὲ μᾶς ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, δὲν πρέπει νὰ τὴν στενοχωροῦμε πολὺ μὲ τις ὑπερβολικὲς λεπτολογίαις, οὔτε νὰ ὑποτάσσουμε αὐτὰ πού ὑπερβαίνουν τὸν νοῦ σὲ ἀκραῖες ἔρευνες, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ τηροῦμε μέση στάση, σὰν μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς πού βάζουν σύνορα, καὶ λένε κατὰ τρόπο ριψοκίνδυνο, ὅτι τὸ τάδε εἶναι σωστό, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο ἐπίσης, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὰ πράγματα διαφορετικὰ, καὶ θὰ ἦταν πραγματικὰ καλύτερο νὰ ἀφήνουμε μᾶλλον στὸν πάνσοφο Θεὸ νὰ ἐπιλέγει τὸν δρόμο τῶν ἀποφάσεών του, καὶ νὰ μὴ τὸν κατηγοροῦμε μὲ τρόπο ὑπερφίαλο γι' αὐτὰ πού εἶναι δοκιμασμένα ὅτι εἶναι καλά. Γιατὶ τὸν ἀκοῦμε νὰ λέγει καθαρὰ: «Οἱ βουλές καὶ οἱ ἀποφάσεις μου δὲν εἶναι σὰν τίς δικές σας θελήσεις, οὔτε οἱ δικοί μου τρόποι ἐνέργειας σὰν τοὺς δικούς σας, ἀλλὰ, ὅπως ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆ γῆ, ἔτσι ἀπέχει ὁ δικός μου τρόπος ἐνέργειας ἀπὸ τὸν δικό σας καὶ τὰ διανοήματά σας διαφέρουν ἀπὸ τὰ δικά μου»⁴¹. Ἐτσι αὐτὸ πού ἐφευρέθηκε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νομίζουν ὅτι εἶναι σοφὸ, ἀποδεικνύεται ἐντελῶς ἀνούσιο καὶ δεῖγμα ἀμάθειας. Γιατί, ἐὰν κάποιος θελήσει νὰ ἀπογυμνώσει ἀπὸ τὴ λογικὴ ψυχὴ ἐκεῖνον τὸν θεϊκὸ ναό, ἢ σύνθεση δὲν θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἀτελῆ, κάθε ἄλλο μάλιστα. Γιατὶ ὁμολογουμένως, ὡς πρὸς τὸν ὅλο ἄνθρωπο, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα, ἢ σὰρκα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς θὰ εἶναι μόνη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς Λόγος δὲν θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὡς μέρος κάποιου, οὔτε ἀτελής, ὡ ἀφελεῖς. Γιατὶ εἶναι παντέλειος ὡς πρὸς τὴ δική του φύση. Πῶς λοιπὸν γίνεται σύνθεση δύο ἀτελῶν σὲ ἓνα τέλειο, ἐφόσον γίνεται σύνθεση τέλειου Λόγου καὶ σάρκας ἀτελοῦς, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τέλειο καὶ ἄρτιο κατὰ τὴ φύση του ἄνθρωπο; Ὡστε λοιπὸν δὲν προσκυνοῦμε δύο υἱοὺς, οὔτε λέμε δύο χριστοὺς, ἔστω καὶ ἂν πιστεύουμε ὅτι ἡ ἔνωση τοῦ Ἐμμανουήλ ἔγινε ἀπὸ ἄνθρωπο τέλειο καὶ ἀπὸ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἐκεῖνοι νομίζουν σωστό, ἀκόμα καὶ ἂν ὁ Ἐμμανουήλ

τοῦ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνότος Λόγου, οὐδεὶς αὐτοὺς ἀνατείσει
 τρόπος ἀναμέρος τὴν σάρκα τιθέντας, καὶ ἀναμέρος αὐτὸν
 Μονογενῆ, δυάδα χριστῶν ὁμολογεῖν, ἀλλ' εἰς ἓνα Κύριον
 Ἰησοῦν Χριστὸν παραδέξονται τὸν Ἐμμανουήλ (ὀρθὰ γὰρ δὴ
 5 λῖαν ἐν γε τούτῳ φρονεῖν ἐγνώκασιν), οὕτω καὶ ἀνθρώπῳ τελείῳ,
 δῆλον δὲ ὅτι τῷ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος οἶονεὶ συνενηγέχθαι τε καὶ
 ἡνωσθαι λέγωμεν ἀπορρητῶς τε καὶ ὑπὲρ νοῦν τὸν ἐκ Θεοῦ
 Λόγον, οὐχ υἱῶν δυάδα διανοήσομεν, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτόν,
 φύσει μὲν ὄντα Θεὸν καὶ ἐξ αὐτῆς πεφηνότα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ
 10 καὶ Πατρός, ἐν ἐσχάτοις δὲ τοῦ αἰῶνος καιροῖς γενόμενον ἄνθρω-
 πον, καὶ διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου γεγεννημένον, καὶ πρὸς γε
 ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων προσκυνούμενον κατὰ τὰς
 Γραφάς.

Β. Τί οὖν, εἰ δὴ φαῖεν, ὅτι Μόνης μὲν ἔδειτο τὸ καθ' ὑμᾶς
 15 τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἐπιδημίας, ἐβελήσας δὲ ὀφθῆναι τοῖς ἐπὶ
 γῆς, καὶ ἀνθρώποις συναναστραφῆναι, παραδειξαί τε ἡμῖν τῆς
 εὐαγγελικῆς πολιτείας τὴν ὁδόν, οἰκονομικῶς ἡμπέσχετο τὴν
 ὁμοίαν ἡμῖν σάρκα; τὸ γὰρ τοι Θεῖον κατὰ φύσιν ἰδίαν οὐχ ὄρα-
 τόν.

20 Α. Ἦγνοηκότες ἀλώσσονται τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν σκοπὸν,
 καὶ συνέντες οὐδαμῶς τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον. Εἰ γὰρ
 δὴ μόνην ἔχει τὴν ἀφορμὴν τὸ ὀφθῆναι τοῖς ἐπὶ γῆς, τοῦ Μονογε-
 νοῦς ἢ σάρκωσις, εἴτ' οὖν ἐνανθρώπησις, προσετίθει γε μὴν
 ἕτερον οὐδὲν τῇ ἀνθρωπεῖα φύσει, πῶς οὖν ἄμεινον ἤδη πως καὶ
 25 σοφόν, τῇ τῶν δοκητῶν συμφέρεσθαι δόξῃ καὶ ἡμᾶς αὐτούς; οἱ
 σαρκός τε ὁμοῦ καὶ γηῖνου σώματος ἀπαμφιεννύντες τὸν Λόγον,
 ὥφθαι μὲν ὡς ἄνθρωπον μυθοπλαστοῦσιν οἱ δεύλαιοι, γένοιτο δὲ
 ὅτι τῶν καλλίστων εἰσηγητῆς διωμολογήκασιν ἐναργῶς. Ἡ οὐκ
 ἄμεινον ἐρεῖς, εἰ μηδὲν ὀνίνησι τὴν ἀνθρώπου φύσιν ὃ ἐκ Θεοῦ
 30 Λόγος, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ, ἀπαλλάττεσθαι μὲν ἀκαθαρσίας σαρ-
 κικῆς δόξαι δ' οὖν ἅπαξ τῷ γηῖνῳ προσκεχρηῆσθαι σώματι, δια-
 περᾶναί τε οὕτω τὸν προτεθέντα σκοπόν;

νουήλ λέγεται ὅτι ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ τῆ σάρκα καὶ τὸν Λόγο πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, κανένας τρόπος δὲν θὰ τοὺς μεταπίσει, τοποθετώντας ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά τῆ σάρκα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν Μονογενῆ, νὰ ὁμολογήσουν δύο Χριστοὺς, ἀλλὰ παραδέχονται ὅτι ὁ Ἐμμανουήλ εἶναι ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, γιατί στὸ σημεῖο αὐτὸ πιστεύουν πολὺ σωστά, ἔτσι καὶ ὅταν λέμε, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ συναντήθηκε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐνώθηκε μὲ ἄνθρωπο τέλει, πού εἶχε δηλαδὴ σῶμα καὶ ψυχὴ, μὲ τρόπο ἀπερίγραπτο πού ὑπερβαίνει τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, δὲν ἐννοοῦμε δύο υἱούς, ἀλλὰ ἓνα καὶ τὸν αὐτόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τῆ φύση βέβαια εἶναι Θεὸς καὶ ἔχει προέλθει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως χρόνια ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ γεννήθηκε μέσω τῆς ἁγίας Παρθένου, καὶ προσκυνεῖται καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές.

Β. Τί ὅμως ἐὰν ποῦν, ὅτι γιὰ σᾶς ἔφτανε ὁ ἐρχομὸς τοῦ Μονογενοῦς, θέλοντας ὅμως νὰ ἐμφανισθεῖ πάνω στὴ γῆ καὶ νὰ συναναστραφεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μᾶς δείξει τὸν δρόμο τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς, φόρεσε κατ' οἰκονομίαν ὅμοια σάρκα μὲ μᾶς; Γιατί ὁ Θεὸς κατὰ τῆ δική του φύση δὲν εἶναι ὄρατός.

Α. Θὰ συλληφθοῦν νὰ μὴ γνωρίζουν τὸν σκοπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ νὰ μὴ καταλαβαίνουν τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς πίστεως. Γιατί, ἐὰν ἡ σάρκωση τοῦ Μονογενοῦς, δηλαδὴ ἡ ἐνανθρώπιση, εἶχε μοναδικὸ σκοπὸ τῆς νὰ ἐμφανισθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ δὲν πρόσθετε τίποτε ἄλλο στὴν ἀνθρώπινη φύση, δὲν εἶναι καλύτερο καὶ σοφότερο νὰ ἀκολουθήσουμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν πίστη τῶν δοκητῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀπογυμνώνοντας τὸν Λόγο ἀπὸ τὴν σάρκα καὶ τὸ γήϊνο σῶμα, λένε ψευδολογώντας οἱ ἄθλιοι, ὅτι ἐμφανίσθηκε βέβαια ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁμολογοῦν φανερά ὅτι τὸ ἔκανε γιὰ νὰ γίνῃ εἰσηγητῆς τῶν ὑπερτάτου κάλλους πραγμάτων; Ἡ μήπως δὲν θεωρεῖς ἀνώτερο, ἐὰν δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν ἀνθρώπινη φύση ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἐὰν ἀκόμα ἔγινε σάρκα, ὅτι ἀπαλλάχθηκε βέβαια ἀπὸ τὴ σαρκικὴ ἀκαθαρσία, καὶ φάνηκε ὅτι γιὰ μιὰ μόνο φορὰ μεταχειρίσθηκε τὸ γήϊνο σῶμα, καὶ ἔτσι πραγματοποίησε τὸν σκοπὸ πού εἶχε τεθεῖ προηγουμένως;

B. Τίς οὖν ἂν γένοιτο τῆς ἐπιδημίας ὁ λόγος, ἢ τίς ὁ τρόπος τῆς ἐνανθρωπήσεως, πέπρακται δὲ ὅτου χάριν, ἐθέλοισι' ἂν ἐκμαθεῖν.

*A. Ἰθι δὴ οὖν, ὦ γενναῖε, πύθου τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, καὶ
5 ταῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων φωναῖς ἐνορεΐσας εὖ μάλα τῆς διανοί-
ας τὸν ὀφθαλμόν, ἄθρει δὴ οὖν καλῶς τὸ ζητούμενον. Ἔφη τοίνυν
ὁ σοφὸς ἡμῖν Παῦλος, αὐτὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα Χριστόν·
«Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παιδία κεκοινωνήκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ
αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου
10 καταργῆσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διά-
βολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ τοῦ θανάτου διὰ παντός
τοῦ ζῆν ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας». Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι τρόπον ἡμῖν
ἕτερον ἀφηγοῦμενος, «Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου», φησὶν, «ἐν ᾧ
ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοι-
15 ὡματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρ-
τίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῆ ἐν ἡμῖν τοῖς
μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα». Ἄρ' οὖν οὐχὶ
προδηλότατον καὶ οὐδενὶ τῶν ὄντων ἀσυμφανές, ὅτι καθ' ἡμᾶς
γέγονεν ὁ Μονογενής, τουτέστι τέλειος ἄνθρωπος, ἵνα τῆς μὲν
20 ἐπεισάκτου φθορᾶς τὸ γήϊνον ἡμῶν ἀπαλλάξῃ σῶμα, τῇ καθ'
ἔνωσιν οἰκονομία καταδεβηκῶς εἰς ταυτότητα κατὰ νόμον τῆς
ζωῆς, ψυχὴν δὲ ἰδίαν τὴν ἀνθρωπίνην ποιούμενος, ἁμαρτίας αὐ-
τὴν ἀποφήνη κρείττονα τῆς ἰδίας φύσεως τὸ πεπηγός τε καὶ ἄτρε-
πτον, καθάπερ τινὰ θαφὴν, ἐγκαταχρώσας αὐτῇ;*

*25 B. Οὐκ ἀσυμφανές οἶμαι πον τὸ χρῆμα. Φέρει γὰρ ἐν ἑαυτῷ
τὸν εἰκότα, μᾶλλον δὲ τὸν ἀληθῆ λογισμόν.*

*A. Ὡσπερ οὖν ἐπειδὴ γέγονε σὰρξ τοῦ ζωοποιούντος τὰ
πάντα Λόγου, τὸ θάνατον καὶ φθορᾶς ὑπερθρώσκει κράτος, κατὰ
τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον, ἐπεὶ τοι γέγονε ψυχὴ τοῦ πλημμελεῖν οὐκ
30 εἰδότος, ἐρηρυσμένην ἔχει λοιπὸν τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀγαθοῖς
ἀμεταποίητον στάσιν καὶ τῆς πάλαι τυραννύσης ἁμαρτίας ἀσυγ-
κρίτως εὐσθενεστέραν. Πρῶτος γὰρ ἄνθρωπος ὁ Χριστός, «ὃς οὐκ*

Β. Θὰ ἤθελα ὅμως πολὺ νὰ μάθω, ποιὸς μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ σκοπὸς τοῦ ἔρχομοῦ, ἢ ὁ τρόπος τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ γιὰ χάρις τίνος ἔγινε.

Α. Ἐμπρὸς λοιπὸν, φίλε, ρώτησε τὶς ἅγιες Γραφές καὶ βλέποντας τὰ λόγια τῶν ἁγίων ἀποστόλων πολὺ καλὰ μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιας, παρατήρησε καλὰ αὐτὸ πὸν ζητᾶς. Εἶπε λοιπὸν ὁ σοφὸς μας Παῦλος, ἔχοντας μέσα του τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ πὸν μιλοῦσε· «Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παιδιὰ ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς μὲ παρόμοιο τρόπο ἔγινε μέτοχος τῶν ἰδίων, γιὰ νὰ καταργήσῃ μὲ τὸν θάνατό του ἐκεῖνον πὸν ἔχει τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, δηλαδὴ τὸν διάβολο, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκείνους πὸν ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἦταν σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ ὑποδουλωμένοι»⁴². Ἀλλὰ καὶ κάποιου ἄλλοῦ, δείχνοντάς μας ἄλλον τρόπο, λέγει· «Γιατὶ ἐκεῖνο πὸν δὲν μποροῦσε νὰ κάνει ὁ νόμος, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπε ἡ δύναμη ἐξαιτίας τῆς ἀντιστάσεως τῆς σάρκας, τὸ ἔκανε ὁ Θεὸς στέλλοντας τὸν Υἱὸ του μὲ σῶμα πὸν ἔμοιαζε μὲ τὸ δικό μας σῶμα τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς θυσία γιὰ τὴν ἁμαρτία, καταδίκασε τὴν ἁμαρτία τῆς σάρκας, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ ἀπαίτηση τοῦ νόμου σὲ μᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν βαδίζουμε ἀκολουθώντας τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας, ἀλλὰ τὴν ὁδηγία τοῦ Πνεύματος»⁴³. Ἐπομένως δὲν εἶναι ὀλοφάνερο καὶ ὄρατὸ σὲ ὅλα τὰ ὄντα, ὅτι ὁ Μονογενὴς ἔγινε σὰν ἐμᾶς, δηλαδὴ τέλειος ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ γήινο σῶμα μας ἀπὸ τὴ φθορὰ πὸν ἦρθε ἀπ' ἔξω, κεταβαίνοντας μὲ τὴν κατ' οἰκονομίαν ἔνωση καὶ ταυτιζόμενος μὲ τὸν νόμο τῆς ζωῆς, καὶ κάνοντας δική του ψυχὴ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, γιὰ νὰ τὴν κάνει ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, χρωματίζοντάς τὴν, σὰν μὲ κάποια βαφή, μὲ τὴ στερεότητα καὶ τὸ ἀμετάβλητο τῆς δικῆς του φύσεως.

Β. Εἶναι ὀλοφάνερο τὸ πρῶγμα. Γιατὶ ἔχει μέσα του τὸν εὐλογόφανῃ, ἢ καλύτερα τὸν ἀληθινὸ συλλογισμό.

Α. Ὅπως λοιπὸν τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἔγινε σάρκα τοῦ Λόγου πὸν ζωοποιεῖ τὰ πάντα, ξεπερνᾷ τὴ δύναμη τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, κατὰ τὸν ἴδιο, νομίζω, τρόπο ἢ ψυχὴ, ἐπειδὴ ἔγινε ψυχὴ ἐκείνου πὸν δὲν γνωρίζει νὰ ἁμαρτάνει, στέκεται σταθερὰ ἀμετακίνητη σὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ εἶναι ἀσύγκριτα πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία πὸν τὴν τυραννοῦσε παλαιότερα. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος

ἐποίησεν ἁμαρτίαν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»,
 ρίζα δὲ ὡσπερ καὶ ἀπαρχὴ τεθειμένος τῶν εἰς καινότητα ζωῆς
 ἀναμορφουμένων ἐν πνεύματι, καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀφθαρσίαν
 καὶ τὸ τῆς θεότητος ἀσφαλὲς καὶ ἐρηρισμένον, ὡς ἐν μεθέξει καὶ
 5 κατὰ χάριν, καὶ εἰς ἅπαν ἤδη τὸ ἀνθρώπινον παραπέμψη γένος.
 Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· «Ὡσπερ γὰρ ἐφο-
 ρέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ
 ἐπουρανίου». Εἰκόνα μὲν γὰρ τοῦ χοϊκοῦ τὸ εὐόλισθον ἔφη πρὸς
 ἁμαρτίαν, καὶ τὸν ἐντεῦθεν ἡμῖν ἐπιρριφέντα θάνατον, εἰκόνα δὲ
 10 αὐτοῦ ἐπουρανίου, τουτέστι Χριστοῦ, τὸ ἐδραῖον εἰς ἀγιασμόν,
 καὶ τὴν ἐκ θανάτου καὶ φθορᾶς ἀνακομιδὴν τε καὶ ἀνακαίνισιν
 εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν. Ὅλον οὖν ὄλω συννῶσθαί φαμεν
 ἀνθρώπῳ τὸν Λόγον. Οὐ γὰρ πῶς τὸ ἄμεινον ἐν ἡμῖν, τουτέστι
 ψυχὴν, οὐδενὸς ἂν ἠξίωσε λόγου, μόνῃ δωρούμενος τῇ σαρκὶ τῆς
 15 ἐπιδημίας τοὺς πόνους. Ἐπράττετο δὲ δι' ἄμφω καλῶς τῆς οἰκο-
 νομίας τὸ μυστήριον. Προσεχρήσατο δὲ καθάπερ ὄργανον, τῇ μὲν
 ἰδίᾳ σαρκὶ πρὸς τὰ σαρκὸς ἔργα τε καὶ ἀρρωστήματα φυσικὰ καὶ
 ὅσα μώμου μακράν, ψυχῇ δὲ αὐτῇ ἰδίᾳ πρὸς τὰ ἀνθρώπινά τε καὶ
 ἀνυπαίτια πάθη. Πεινῆσαι γὰρ λέγεται, κόπους τε ὑπενεγκεῖν
 20 τοὺς ἐκ μακρῶν ὁδοιποριῶν, πτοίας τε καὶ φόβους καὶ λύπην καὶ
 ἀγωνίαν καὶ τὸν ἐπὶ τῷ σταυρῷ θάνατον. Ἐπαναγκάζοντος γὰρ
 οὐδενός, τέθεικεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ
 νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Σάρκα μὲν τὴν ἰδίαν τῆς ἀπάντων
 σαρκὸς ἀνταποτιννύς, δῶρον ἀληθῶς ἀντάξιον, ψυχὴν δὲ ψυχῆς
 25 ἀντίλυτρον τῆς ἀπάντων ποιούμενος, εἰ καὶ ἀνεβίω πάλιν, ζωὴ
 κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὡς Θεός.

Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Πέτρος, «Ἄνδρες ἀδελφοί», φησὶν,
 «ἔξὸν εἰπεῖν μετὰ παρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δα-
 βίδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνήμα αὐτοῦ ἐστὶν ἐν
 30 ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. Προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς
 ὅτι ὄρακι ἄμωσεν αὐτῷ ὁ Θεός, ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ κα-
 θίσει ἐπὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ, προιδὼν ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσε-
 ως τοῦ Χριστοῦ, ὅτι οὔτε ἐγκατελείφθη εἰς ἄδην ἢ ψυχὴ αὐτοῦ,

44. Ἦσ. 53, 9. Α' Πέτρ. 2, 22.

45. Α' Κορ. 15, 49.

46. Α' Ἰω. 3, 16.

«του δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»⁴⁴, γινόμενος, κατὰ κάποιον τρόπο, ρίζα καὶ ἀρχὴ ἐκείνων ποὺ ἀνακαινίζονται σὲ νέα ζωὴ μέσω τοῦ Πνεύματος, γιὰ νὰ μεταδώσει στὸ ἀνθρώπινο γένος μὰ γιὰ πάντα τὴν ἀθανασία τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀσφάλεια καὶ σταθερότητα τῆς θεότητος μὲ τὴ μέθεξι καὶ κατὰ χάρη. Κι αὐτὸ ἀκριβῶς γνωρίζοντάς το ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει: «Γιατί, ὅπως φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ γήινου, θὰ φορέσουμε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου»⁴⁵. Εἰκόνα τοῦ γήινου βέβαια ὀνομάζει τὴν ὀλισθηρότητα πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ τὸν θάνατο ποὺ μᾶς βρῆκε ἐξαιτίας αὐτῆς, ἐνῶ εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, τὴν σταθερότητα τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ ἐπαναφορὰ ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴ φθορά, καὶ τὴν ἀνακαινιστὴν μας στὴν ἀθανασία καὶ τὴ ζωὴ. Λέμε λοιπὸν ὅτι ὀλόκληρος ὁ Λόγος ἐνώθη με ὀλόκληρο ἄνθρωπο. Δὲν δώρισε δηλαδή τοὺς πόνους τῆς γεννήσεώς του μόνο στὴ σάρκα, περιφρονώντας τὸ ἀνώτερο μέσα μας, δηλαδή τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ ὀλοκληρώθηκε τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας καὶ με τὰ δύο καλά. Καὶ χρησιμοποίησε σὰν ὄργανο τὴν σάρκα του βέβαια στὰ ἔργα καὶ τίς φυσικὲς ἀδυναμίες τῆς σάρκας, καὶ ὅσα εἶναι μακριὰ ἀπὸ κάθε μομφή, ἐνῶ τὴν ψυχὴ του στὰ ἀνθρώπινα καὶ ἀδιάβλητα πάθη. Γιατὶ λέγεται ὅτι πείνασε καὶ ὑπέφερε κόπους ἀπὸ τίς μακρὲς ὁδοιπορίες, καὶ φόβους καὶ λύπη καὶ ἀγωνία, καὶ τὸν θάνατο πάνω στὸ σταυρό. Γιατὶ χωρὶς νὰ τὸν ἀναγκάζει κανένας, θυσίασε τὴν ἴδια τὴ ζωὴ του γιὰ μᾶς⁴⁶, γιὰ νὰ γίνῃ κύριος νεκρῶν καὶ ζωντανῶν⁴⁷, προσφέροντας τὴ δική του σάρκα, ἀντὶ τῆς σάρκας ὄλων, καὶ κάνοντας τὴν ψυχὴ του ἀντίδοτο τῆς ψυχῆς ὄλων, ἂν καὶ ἀναστήθη καὶ πάλι, ἐπειδὴ ἦταν κατὰ φύσιν ζωὴ, ὡς Θεός.

Γι' αὐτὸ ὁ θεσπέσιος Πέτρος λέγει: «Ἄνδρες ἀδελφοί, μπορῶ νὰ σᾶς πῶ καθαρὰ γιὰ τὸν πατριάρχην Δαβὶδ, ὅτι καὶ πέθανε καὶ θάφτηκε, καὶ τὸ μνήμα του εἶναι ἐδῶ σὲ μᾶς μέχρι σήμερα. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν προφήτης καὶ γνώριζε ὅτι με ὄρκο τοῦ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς νὰ καθίσει στὸν θρόνον του ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, προβλέποντας μίλησε γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δηλαδή δὲν ἐγκαταλείφθηκε ἡ ψυχὴ του στὸν ἄδη, οὔτε τὸ σῶμα του εἶδε φθορά»⁴⁸. Γιατὶ δὲν

47. Ρωμ. 14, 9.

48. Πράξ. 2, 29-31, καὶ Ψαλμ. 15, 10.

οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν». Οὐ γάρ τοι θέμις εἰπεῖν, φθορᾶ μὲν δύνασθαι κρατεῖσθαι διηνεκεῖ τὴν ἐνωθεῖσαν τῷ Λόγῳ σάρκα, κάτοχον δὲ αὐτῆς αἵματος πύλαις τὴν θείαν γενέσθαι ψυχὴν. Οὐκ ἐγκατελείφθη γὰρ εἰς αἵμου, καθὰ καὶ ὁ θεοπέσιος ἔφη
 5 Πέτρος. Οὐ γάρ που τὴν γε ἄληπτον παντελῶς καὶ ἀνάλωτον τῷ θανάτῳ φύσιν, τουτέστι τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς, τῶν ὑπὸ χθόνα μυχῶν ἀνακεκομίσθαι φησίν. Οὐ γὰρ ἂν ἠξιώθη τὸ χρῆμα θαύματος, εἰ μὴ μεμένηκεν εἰς τὸν αἵμον ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, τῆ τῆς θεότητος ἐνεργεία τε καὶ φύσει, παραδόξως καὶ ὑπὲρ λόγον,
 10 πληρῶν μὲν τὰ πάντα καὶ τοῖς πᾶσιν ἐπιδημῶν. Ἀνωτέρω γὰρ τόπου καὶ περιορισμοῦ καὶ μεγέθους μετρητοῦ τὸ Θεῖον, αὐτὸ δὲ ὑπὸ μηδενὸς χωρούμενον. Παράδοξον δὲ καὶ οὐδενὶ τῶν ὄντων ἀθαύμαστον, ὅτι σῶμα μὲν ἀνεβίω τὸ τῆ φύσει φθαρτόν, συνήνωτο γὰρ τῷ ἀφθάρτῳ Λόγῳ. Ψυχὴ δὲ ἡ θεία τὴν πρὸς αὐτὸν λα-
 15 χοῦσα συνδρομὴν τε καὶ ἔνωσιν καταπεφοίτηκε μὲν εἰς αἵμου, θεοπρεπεῖ δὲ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ χρωμένη, καὶ τοῖς ἐκεῖσε πνεύμασι κατεφαίνετο. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε τοῖς ἐν δεσμοῖς, «Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακλύφθητε».

Καί μοι δοκεῖ φάναι τι τοιοῦτον καὶ ὁ μακάριος Πέτρος περὶ
 20 τε τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ τῆς καθ' ἔνωσιν οἰκονομικὴν γεγεννημένης αὐτοῦ ψυχῆς, «Κρεῖττον γὰρ ἀγαθοποιούντας, ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ἅπαξ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵν' ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ, θανατωθεὶς σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι ἐν ᾧ», φησί, «καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν,
 25 ἀπειθήσασί ποτε». Οὐδὲ γὰρ, οἶμαι, φαῖεν ἂν, ὡς γυμνὴ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ Θεότης τοῦ Μονογενοῦς καταπεφοίτηκε μὲν εἰς αἵμου, διεκήρυξε δὲ τοῖς ἐκεῖσε πνεύμασι, ἄοπτος οὕσα παντελῶς. Κρεῖττον γὰρ αἰεὶ τοῦ ὄραῖσθαι τὸ Θεῖον, ἀλλ' οὐδὲ δοκῆσει καὶ ἐσχηματισμένως εἰς τὸ ψυχῆς εἶδος αὐτὴν μεμορφῶσθαι δώσομεν, πα-
 30 ραιτητέον δὲ πανταχῇ τὴν δόκησιν ἀλλ' ὥσπερ τοῖς ἔτι μετὰ σαρκός, οὕτω καὶ ταῖς εἰς αἵμου ψυχαῖς διεκήρυξεν, ἴδιον ἔχων φόρη-

49. Ἦσ. 49, 9.

50. Α' Πέτρ. 3, 17-20.

ἦταν δίκαιο νὰ πεί, ὅτι ἡ σάρκα πὺ ἐνώθηκε μὲ τὸν Λόγο μποροῦσε νὰ κρατεῖται αἰῶνια ἀπὸ τὸν θάνατο, οὔτε καὶ νὰ κατέχεται ἐπίσης ἡ θεϊκὴ ψυχὴ τοῦ ἀπὶ τὶς πύλες τοῦ ἄδη. Δὲν ἐγκαταλείφθηκε λοιπὸν στὸν ἄδη, ὅπως εἶπε καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος. Γιατὶ δὲν λέγει πουθενὰ ὅτι ἡ ἀσύληπτη ἐντελῶς καὶ ἀδιάφθορη ἀπὸ τὸν θάνατο φύση, δηλαδή ἡ θεότητα τοῦ Μονογενοῦς, ἐπανῆλθε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς. Ἄλλωστε δὲν θὰ ἦταν ἄξιο θαυμασμοῦ τὸ γεγονός, ἐὰν δὲν ἔμενε στὸν ἄδη ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ μὲ τὴν ἐνέργεια καὶ φύση τῆς θεότητας, κατὰ τρόπο παράδοξο καὶ πέρα ἀπὸ κάθε λόγο, γεμίζει τὰ πάντα καὶ παρευρίσκεται σὲ ὅλα. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε τόπο καὶ περιορισμὸ καὶ μέγεθος μετρήσιμο, καὶ αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ περιληφθεῖ ἀπὸ τίποτε. Καὶ εἶναι παράδοξο καὶ ἀξιοθαύμαστο ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, ὅτι τὸ σῶμα, πὺ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ φθαρτοῦ, ἀναστήθηκε, ἐπειδὴ εἶχε ἐνωθεῖ μὲ τὸν ἀφθαρτο Λόγο, ἐνῶ ἡ θεϊκὴ ψυχὴ, πὺ συναντήθηκε καὶ ἐνώθηκε μὲ αὐτόν, κατέβηκε βέβαια στὸν ἄδη, ἀλλὰ κάνοντας χρῆση τῆς θεϊκῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας, ἐφανίσθηκε καὶ στὰ ἐκεῖ πνεύματα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «στους δέσμους τοῦ ἄδη, Βγεῖτε, καὶ σὲ ἐκείνους πὺ ἦταν στὸ σκοτάδι, Ἐλάτε στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας»⁴⁹.

Νομίζω μάλιστα ὅτι κάποιον τέτοιο εἶπε καὶ ὁ μακάριος Πέτρος γιὰ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ πὺ ἐνώθηκε κατ' οἰκονομίαν: «Εἶναι καλύτερα νὰ ὑποφέρουμε, ἐὰν τὸ θέλει ὁ Θεός, παρὰ νὰ κάνουμε τὸ κακό, γιατί καὶ ὁ Χριστὸς πέθανε μὰ γιὰ πάντα γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ὁ δίκαιος γιὰ τοὺς ἀδικούς, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει στὸν Θεὸ θανατώθηκε ὡς πρὸς τὸ σῶμα, ἀλλὰ ζωοποιήθηκε ὡς πρὸς τὸ Πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖο», λέγει, «πῆγε καὶ κήρυξε στὰ φυλακισμένα πνεύματα, τὰ ὁποῖα κάποτε εἶχαν ἀπειθήσει»⁵⁰. Καὶ δὲν νομίζω ὅτι μποροῦσε νὰ πεί, ὅτι ἡ θεότητα τοῦ Μονογενοῦς ἀπογυμνωμένη καὶ μόνη τῆς κατέβηκε στὸν ἄδη καὶ κήρυξε στὰ ἐκεῖ πνεύματα, ὄντας ἐντελῶς ἀόρατη. Γιατὶ εἶναι πάντοτε καλύτερο ὁ Θεὸς νὰ εἶναι ὄρατος ὅμως δὲν πρέπει νὰ δεχόμαστε ὅτι αὐτὸ γίνεται φαινομικὰ καὶ σχηματικὰ, ἀλλὰ μὲ τὴ μορφή τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ ἀρνηθοῦμε τελείως τὴ φαινομενικὴ τοῦ ὑπαρξῆς. Ἄλλὰ, ὅπως κήρυξε σ' ἐκείνους πὺ ἦταν ἀκόμα μὲ τὴ σάρκα, ἔτσι κήρυξε καὶ στὶς ψυχές τοῦ ἄδη, ἔχοντας

μα τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῷ ψυχὴν. Καὶ βαθὺς μὲν ἴσως καὶ ἀπόρρητος ἀληθῶς καὶ ταῖς ἡμετέραις διανοαῖς οὐχ ἀλώσιμος ὁ τῆς ἐνώσεως τρόπος. Ἐκεῖνο δ' οὖν ὁμῶς ἀναλογίζεσθαι πρέπει. Τὰ γάρ τοι μὴ καθ' ἡμᾶς πολυπραγμανεῖν, οὐκ ἀξήμιον, ἀνούστατον δὲ 5 παντελῶς, τὸ βασάνοις ὑπερφέρειν τὰ ὑπὲρ νοῦν, καὶ πειραῖσθαι νοεῖν, ἃ νοεῖν οὐχ οἶόν τε. Ἡ οὐκ οἶσθα, ὅτι τὸ βαθὺ δὴ τουτὶ μυστήριον καὶ νοῦν ὑπερθρωσκον τὸν ἐν ἡμῖν, ἀπεριεργάστῳ πίστει τετίμηται, τὸ δὲ ἀβουλήτως λέγειν, πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι, Νικοδήμῳ τε ἐκείνῳ καὶ τοῖς κατ' αὐτὸ ἀπονέμοντες, 10 ἀνευδοιάστως παραδεξόμεθα τὰ διὰ θείου Πνεύματος χρησιμώδουμένα, καὶ αὐτῷ δὲ πιστεύσομεν λέγοντι τῷ Χριστῷ, « Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἃ οἶδαμεν λαλοῦμεν, καὶ ἃ ἑώρακαμεν μαρτυροῦμεν».

B. Εὐ λέγεις.

15 *A. Οἰχέσθω δὴ οὖν, λῆρος μὲν ἅπας, μῦθος τε ἀδρανῆς καὶ ψευδοδοξία καὶ κεκομψευμένων ῥημάτων φενακισμὸς προσιέμεθα γὰρ οὔτι που τὸ κατασίνεσθαι πεφυκός, κἂν εἰ τοῖς ἄγαν ἐξησημένοις, καὶ μὴν καὶ πικροῖς ἡμᾶς κατακροτοῖεν λόγοις οἱ δι' ἐναντίας. Ἔστι γὰρ τὸ θεῖον ἡμῶν μυστήριον οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας ἀνθρωπίνης λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος. Θεὸς οὖν 20 ὑπάρχων καὶ τῶν ὄλων Κύριος, κατὰ τὰς Γραφάς, ὁ Μονογενὴς ἐπέφανεν ἡμῖν. Ὡφθη γὰρ ἐπὶ γῆς καὶ ἐπέλαμψε τοῖς ἐν σκότῳ, γενόμενος ἄνθρωπος, οὐ δοκήσει, μὴ γένοιτο· μανία γὰρ τοῦτο φρονεῖν ἢ λέγειν οὔτε μὴν εἰς σάρκα παρενεχθεῖς κατὰ μετάστασιν καὶ τροπὴν ἀναλλοίωτος γὰρ καὶ αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχων ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος ἀλλ' οὐδὲ ὁμόχρονον τῇ σαρκὶ τὴν 25 ὑπαρξίν ἔχων αὐτὸς γὰρ ἐστὶ τῶν αἰώνων ὁ ποιητὴς οὔτε μὴν ὡς λόγος ἀνυπόστατος, οὐδὲ ὡς ῥῆμα ψιλὸν ἐν ἀνθρώπῳ γεγονώς ὁ γὰρ τοι καλῶν τὰ οὐκ ὄντα ποτὲ πρὸς ὑπαρξίν τε καὶ γένεσιν, 30 προἰφέστηκεν ἀναγκαίως αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ζῶν πεφυκῶς ἐκ ζωῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὄντος τε καὶ νοουμένου κατ' ἰδίαν*

51. Ἰω. 3, 11.

52. Α' Κορ. 2, 4.

53. Βαρούχ 3, 36.

54. Λουκᾶ 1, 79.

ὡς δικό του ἔνδυμα τὴν ψυχὴν πού ἐνώθηκε μὲ αὐτόν. Καὶ εἶναι βέβαια πραγματικὰ βαθὺς καὶ ἀπερίγραπτος καὶ ἀσύλληπτος μὲ τὸν δικό μας νοῦ ὁ τρόπος τῆς ἐνώσεως. Ὅμως πρέπει νὰ σκεπτόμαστε καὶ ἐκεῖνο· ὅτι αὐτὰ πού δὲν μπορούμε ἡμεῖς νὰ τὰ διερευνήσουμε, δὲν εἶναι ἀζημίωτο, ἀλλ' εἶναι τελείως μωρὸ τὸ νὰ ὑποβάλλουμε σὲ ἐξέταση αὐτὰ πού ξεπερνοῦν τὸν νοῦ, καὶ νὰ ἐπιχειροῦμε νὰ κατανοήσουμε αὐτὰ πού δὲν μπορούμε νὰ τὰ καταλάβουμε. Ἡ μήπως δὲν γνωρίζεις, ὅτι τὸ βαθὺ αὐτὸ μυστήριον, πού ξεπερνᾷ τὸν νοῦ μας, τιμᾶται μὲ πίστη πού δὲν εἶναι περίεργη, ἐνῶ τὸ νὰ λέμε χωρὶς νὰ θέλουμε, πῶς μπορούν αὐτὰ νὰ γίνουν, ἀφήνοντάς το στὸν Νικόδημο ἐκεῖνον καὶ σ' αὐτοὺς πού συμφωνοῦν μαζί του, πρέπει νὰ παραδεχόμεστε χωρὶς ἐνδοιασμό αὐτὰ πού ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ νὰ πιστεύουμε στὸν Χριστὸ πού λέγει· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι λέμε αὐτὰ πού γνωρίζουμε, καὶ μαρτυροῦμε αὐτὰ πού εἶδαμε»⁵¹.

Β. Καλὰ τὰ λές.

Α. Μακριὰ λοιπὸν κάθε φλυαρία καὶ ἀργὸς μῦθος καὶ πίστη σὲ αἰρετικὰς διδασκαλίαις καὶ ἀπάτη κομψῶν λέξεων γιὰτὶ δὲν ἐπιδοκιμάζουμε αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι βλαβερό, ἔστω καὶ ἂν οἱ ἀντίπαλοί μας μᾶς πλήττουν μὲ πολὺ ἐπιτήδειους, ἀλλὰ καὶ πικροὺς λόγους. Γιὰτὶ τὸ θεϊκὸ μας μυστήριον δὲν κατανοεῖται μὲ πειστικὸς λόγους τῆς ἀνθρώπινης σοφίας, ἀλλὰ μὲ ἀποδείξεις τοῦ Πνεύματος⁵². Ὁ Μονογενὴς λοιπὸν φανερώθηκε σὲ μᾶς ἐνῶ ἦταν Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὅλων, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφάς⁵³. Ἐμφανίσθηκε δηλαδὴ πάνω στὴ γῆ καὶ φώτισε αὐτοὺς πού βρῖσκονταν στὸ σκοτάδι⁵⁴, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἀνθρώπος, ὄχι φαινομενικὰ, μὴ γένοιτο, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι τρέλλα νὰ τὸ πιστεύουμε ἢ νὰ τὸ λέμε, οὔτε ὅμως καὶ μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἀνθρώπος μὲ μετακίνηση καὶ μεταβολή, γιὰτὶ ὁ Λόγος καὶ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι ἀμετάβλητος καὶ μένει πάντοτε ὅπως εἶναι, ἀλλ' οὔτε ἡ ὑπαρξὴ του εἶναι σύγχρονη μὲ τὴ σάρκα, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν αἰώνων. Οὔτε ὅμως ἦρθε στὸν ἀνθρώπο ὡς λόγος χωρὶς ὑπόστασις, οὔτε σὰν ἀπλὴ λέξις· γιὰτὶ αὐτὸς πού φέρνει στὴν ὑπαρξὴ καὶ δημιουργία αὐτὰ πού κάποτε δὲν ὑπῆρχαν, κατ' ἀνάγκη εἶναι προγενέστερος αὐτῶν καθόσον αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ζωὴ, προερχόμενος ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ νοεῖται

ὑπόστασιν ἄλλ' οὐδὲ μόνην ἠμπέσχετο σάρκα, ψυχῆς ἐρήμην τῆς λογικῆς, γεγέννηται δὲ κατ' ἀλήθειαν ἐκ γυναικός, καὶ πέφηνεν ἄνθρωπος ὁ ζῶν καὶ ὑπάρχων, καὶ συναΐδιος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ Θεὸς Λόγος, μορφήν δούλου λαβὼν, καὶ ἔστιν ὥσπερ ἐν θεότητι
5 τέλειος, οὕτω καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος, οὐκ ἐκ μόνης θεότητος καὶ σαρκὸς εἰς ἓνα Χριστὸν καὶ Κύριον καὶ Υἱὸν συγκείμενος, ἀλλ' ἐκ δυοῖν τελείων, ἀνθρωπότητος δὴ λέγω καὶ θεότητος, εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν παραδόξως συνδούμενος.

B. Τίνα δὴ οὖν τέτοκεν ἡ ἀγία Παρθένος; τὸν ἄνθρωπον, ἢ
10 τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον;

A. Καὶ μὴν τοῦτό γέ ἐστιν ἡ πλάνησις, καὶ τὸ ἁμαρτεῖν τοῦ πρόποντός τε καὶ ἀληθοῦς. Μὴ γάρ μοι διέλης, μηδὲ διίστάς εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς καὶ εἰς Θεὸν Λόγον, διπρόσωπον ἡμῖν ἀνατύπου τὸν Ἐμμανουήλ. Μὴ ἄρα τις ἡμῖν εἰκότως διαμωμήσαιτο φρονεῖν
15 ἐλομένοις ὀρθὸν μὲν οὐδέν, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον, ἃ καὶ διὰ τῆς ἀγίας κατεδικάσθη Γραφῆς; Ὡδε γάρ τις ἔφη τῶν Χριστοῦ μαθητῶν «Ὑμεῖς δέ, ἀγαπητοί, μνήσθητε τῶν ῥημάτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐλεύσονται ἐν ἐμπαιγμονῇ ἐμ-
20 παίχται κατὰ τὰς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες ψυχικοί, πνεῦμα μὴ ἔχοντες».

B. Οὐ διοριστέον οὖν ἄρα κατ' οὐδένα τρόπον;

A. Οὐμενοῦν. Εἰς γε δὴ μάλιστα τὸ δύο φάναι μετὰ τὴν ἔνωσιν καὶ ἀναμέρος ἐκάτερον ἐννοεῖν. Ἰστέον δ' οὖν, ὅτι θεωρεῖ μὲν
25 τινὰ φύσεων διαφορὰν ὁ νοῦς (ταυτὸν γὰρ οὐ τί που θεότης τε καὶ ἀνθρωπότης), εἰσδέξεται δὲ ὁμοῦ ταῖς περὶ τούτων ἐννοίαις καὶ τοῖν ἀμφοῖν εἰς ἐνότητα συνδρομήν. Οὐκοῦν Θεοῦ μὲν ἐξέφυ τοῦ Πατρὸς ὡς Θεός, ὡς ἐκ Παρθένου δὲ ἄνθρωπος ὁ γὰρ Θεοῦ Πατρὸς ἀπορρήτως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀναλάμπας Λόγος, γεγεννη-
30 θῆσθαι λέγεται καὶ διὰ γυναικός, καταφοιτήσας εἰς ἀνθρωπότητα, καὶ καθεὶς ἑαυτὸν εἰς ὄπερ οὐκ ἦν, οὐχ ἵνα μείνη κεκενωμένος,

ὡς ξεχωριστὴ ὑπόστασις. Ἄλλ' οὔτε φόρεσε μόνο σάρκα, χωρὶς λογικὴ ψυχὴ, καὶ γεννήθηκε πραγματικὰ ἀπὸ γυναῖκα, καὶ ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Θεὸς Λόγος πού ζοῦσε καὶ ὑπῆρχε καὶ ἦταν συνάναρχος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, παίρνοντας μορφή δούλου, καὶ ὅπως εἶναι τέλειος Θεός, ἔτσι εἶναι καὶ τέλειος ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ θεότητα καὶ σάρκα σ' ἓνα Χριστὸν καὶ Κύριον καὶ Υἱό, ἀλλὰ ἀπὸ δύο τέλεια, ἐννοῶ δηλαδὴ ἀνθρωπότητα καὶ θεότητα, ἐνωμένος κατὰ τρόπο παράδοξο σὲ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ.

Β. Ποιὸν λοιπὸν γέννησε ἡ ἁγία Παρθένο; Τὸν ἄνθρωπο, ἢ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ;

Α. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ πλάνη καὶ τὸ νὰ ξεφεύγεις ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι πρέπον καὶ ἀληθινό. Μὴ διαιρεῖς σὲ παρακαλῶ, οὔτε νὰ διαχωρίζεις σὲ ἄνθρωπο χωριστὸ καὶ σὲ Θεὸ Λόγο καὶ μὴ μᾶς παριστάνεις διπρόσωπο τὸν Ἐμμανουήλ. Μήπως καὶ μᾶς κατηγορήσει κάποιος δικαιολογημένα, ὅτι προτιμοῦμε νὰ πιστεύουμε ὄχι κἀτι τὸ ὀρθό, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού ἔχουν καταδικασθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή. Γιατὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Σεῖς ὅμως, ἀγαπητοί, θυμηθεῖτε ὅσα προεῖπαν οἱ ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ σᾶς ἔλεγαν, ὅτι τὸν τελευταῖο καιρὸ θὰ ἔρθουν γλευαστές, οἱ ὁποῖοι θὰ βαδίζουν σύμφωνα μὲ τὶς δικές τους ἀσεβεῖς ἐπιθυμίες. Αὐτοὶ εἶναι πού προκαλοῦν διαιρέσεις, ἀνθρωποκοσμικοί, πού δὲν ἔχουν Πνεῦμα»⁵⁵.

Β. Ἐπομένως δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπο νὰ κάνουμε διαιρέσεις,

Α. Ὁχι βέβαια. Ἰδιαίτερα μάλιστα τὸ νὰ λέμε ὅτι εἶναι δύο μετὰ τὴν ἔνωση, καὶ νὰ ἐννοοῦμε τὸν καθένα χωριστὰ. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ὁ νοῦς βλέπει κάποια διαφορὰ τῶν φύσεων, γιατί δὲν εἶναι ταυτόσημες ἡ θεότητα καὶ ἡ ἀνθρωπότητα· ἀλλὰ δέχεται μαζὶ τὶς σκέψεις γι' αὐτές, καὶ τὴν συνάντησή τους σὲ ἐνότητα. Ὡστε λοιπὸν ὡς Θεὸς προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν Παρθένο. Γιατὶ ὁ Λόγος πού ἔλαμψε κατὰ τρόπο ἀπεριγραπτον καὶ πάνω ἀπὸ τὸν νοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, λέγεται ὅτι γεννήθηκε καὶ μέσω γυναίκας, ὅταν κατέβηκε στὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἐγκαταστάθηκε σ' αὐτὸ πού δὲν ἦταν, ὄχι γιὰ νὰ μείνει ταπεινωμένος, ἀλλὰ γιὰ νὰ πιστευθεῖ ὅτι ἦταν Θεὸς καὶ ὅταν ἐμφανίσθηκε στὴ

ἀλλ' ἵνα Θεὸς εἶναι πιστεύηται καὶ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς πεφην-
 νῶς ἐπὶ γῆς, οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ κατοικήσας, ἀλλ' ὡς αὐτὸ κατὰ
 φύσιν ἄνθρωπος γεγονώς, μετὰ τοῦ τὴν ἰδίαν ἀνασώσασθαι δό-
 ξαν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, τὰ πολὺ τῆς ἀλλήλων ὁμο-
 5 ουσιότητος διεστηκότα τε καὶ ἀμετροῦ διαφορᾶ διεσχοιτισμέ-
 να, θεότητά τε καὶ ἀνθρωπότητα συλλέγων εἰς ἓν οἰκονομικῶς,
 καὶ ἐξ ἀμφοῖν τὸν ἓνα κατασημαίνων Χριστόν, καὶ Υἱὸν καὶ Θε-
 όν, «Παῦλος δοῦλος», φησὶν, «Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστο-
 λος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ
 10 τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἀγίαις, περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ
 τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος
 Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἀγιωσύνης». Ἴδου δὴ σα-
 φῶς ἀφωρίσθαι φησὶν ἑαυτὸν εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, καίτοι
 γράφων ἀναφανδόν· «Οὔτε γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χρι-
 15 στὸν Ἰησοῦν Κύριον». Καὶ πάλιν· «Οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἰδέναί ἐν
 ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον». Υἱὸν δὲ
 αὐτὸν ὀνομάσας Θεοῦ, καὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γεγεννησθαι
 φησιν, ὠρίσθαι τε διίσχυρίζεται, καὶ εἰς Υἱὸν Θεοῦ. Πῶς οὖν,
 εἰπέ μοι, Θεός, ὃ ἐκ σπέρματος ἀναφύς τοῦ Δαβὶδ; ὃ δὲ δὴ καὶ
 20 πρὸ αἰώνων καὶ αἰδίως Υἱός, καθὸ πέφηνεν ἐκ Θεοῦ, τίνα δὴ
 τρόπον εἰς Υἱὸν ὠρίσθη Θεοῦ, καθάπερ εἰς ἀρχὰς τοῦ ὑφεστά-
 ναι παρενεχθεῖς; Ἔφη γὰρ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, «Κύριος εἶπε
 πρὸς με· Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε». Καίτοι τοῦ
 σήμερον αἰεὶ πῶς ἡμῖν, οὐχὶ τὸν παρωχηκότα, τὸν ἐνεστῶτα δὲ
 25 μᾶλλον καταδηλοῦντος καιρὸν.

*Β. Δηπόρηκα μὲν οὐ μετρίως ἐγώ, φαίην δ' ἄν, ὅτι δυσέφι-
 κτον κομιδῇ καὶ πολλοῖς ἑτέροις τὸ συνιέναι δύνασθαι τουτί*

*Α. Τοῖς ἀναμέρους τιθεῖσι καὶ διορίζουσι δυσέφικτόν τε καὶ
 ἄπορον ἀληθῶς τοῖς γε μὴν εἰς ἐνότητα κατασφίγγουσι τὸν Ἐμ-
 30 μανουήλ, ἐγγύς τε ἐλεῖν καὶ ἐτοψατάτη λίαν ἢ τῶν ἱερῶν δογμα-
 των ἀκιβδήλευτος γινῶσις. Ὁ γὰρ τῷ φύσαντι συναῖδιος καὶ πρὸ*

56. Ρωμ. 1, 1-3.

57. Β' Κορ. 4, 5.

58. Α' Κορ. 2, 2.

59. Ψαλμ. 2, 7.

γῆ με τῆ δική μας μορφή, ὄχι σὰν νὰ κατοίκησε μέσα σὲ ἄνθρωπο, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος ἔγινε ἄνθρωπος κατὰ φύση, διασώζοντας ὅπως δὴ ποτε τῆ δική του δόξα. Γι' αὐτὸ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, αὐτὰ πού ἀπέχουν πολὺ μεταξύ τους ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ὁμοούσια καὶ χωρίζονται με ἀμέτρητη διαφορά, δηλαδή τῆ θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, συνάπτωντάς τα κατ' οἰκονομία σὲ ἓνα καὶ δηλώνοντας με τὰ δύο τὸν ἓνα Χριστὸ καὶ Υἱὸ καὶ Θεό, λέγει· «Ὁ Παῦλος, δούλος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καλεσμένος ἀπόστολος, ξεχωρισμένος γιὰ τὴν ὑπηρεσία τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο εἶχε ἀπὸ πρὶν ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς μέσω τῶν προφητῶν του σὲ τὶς ἅγιες Γραφές, γιὰ τὸν Υἱὸ του, ὁ ὁποῖος ὡς ἄνθρωπος γεννήθηκε ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Δαβὶδ, ἀλλ' ὀρίσθηκε Υἱὸς τοῦ Θεοῦ με τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος πού ἀγιάζει»⁵⁶. Νὰ λοιπὸν πού λέγει καθαρὰ, ὅτι ξεχωρίσθηκε ὁ ἑαυτὸς του στὴν ὑπηρεσία τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ βέβαια γράφει ὀλοφάνερα· «Γιατὶ δὲν κηρύττουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ τὸν Χριστὸ Ἰησοῦ Κύριο»⁵⁷. Καὶ πάλι· «Γιατὶ ἔκρινα ὅτι σκοπὸς μου δὲν ἦταν νὰ σᾶς κάνω γνωστὸ κάτι ἄλλο, παρὰ μόνο τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ μάλιστα πού ἔχει σταυρωθεῖ»⁵⁸. Ἐνῶ δηλαδή τὸν ὀνόμασε Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, λέγει ὅτι γεννήθηκε ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ὀρίσθηκε Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Πές μου λοιπὸν, πῶς αὐτὸς πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ, πού ἦταν πρὶν ἀπὸ αἰῶνες καὶ αἰῶνια Υἱὸς, ἀφοῦ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, με ποιὸν τρόπο ὀρίσθηκε σὲ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, σὰν νὰ ἦρθε στὴν ὑπαρξη τώρα ἀπὸ τὴν ἀρχή; Γιατὶ εἶπε τὸ ἐξῆς· «Ὁ Κύριος εἶπε σὲ μένα· Ἐσὺ εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σήμερα σὲ γέννησα»⁵⁹, ἂν καὶ τὸ «σήμερα» πάντοτε σχεδὸν σὲ μᾶς σημαίνει ὄχι τὸν παρελθόντα καιρὸν, ἀλλὰ τὸν παρόντα.

Β. Θὰ ἔλεγα, ὅτι κι ἐγὼ εἶχα ὄχι λίγες ἀμφιβολίες, ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολο καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους τὸ νὰ μποροῦν νὰ τὸ κατανοήσουν αὐτό.

Α. Σ' ἐκείνους πού τὰ τοποθετοῦν κατὰ μέρος καὶ τὰ ξεχωρίζουν εἶναι πραγματικὰ δύσκολο καὶ ἀδύνατο, σ' αὐτοὺς ὅμως πού συσφίγγουν τὸν Ἑμμανουήλ σὲ ἐνότητα, καὶ δυνατὸ εἶναι νὰ τὸ κατανοήσουν, καὶ εἶναι πολὺ εὐκόλη ἢ ἀνόθευτη γνώση τῶν ἱερῶν δογμάτων. Γιατὶ αὐτὸς πού εἶναι συνάναρχος με ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε καὶ

παντός αἰῶνος Υἱός, ἐπειδὴ καταδέδηκεν εἰς τὴν ἀνθρώπου φύσιν, οὐκ ἀπολισθήσας τοῦ εἶναι Θεός, προσλαβὼν δὲ τὸ ἀνθρώπινον, νοοῖτ' ἂν εἰκότως καὶ ἐκ σπέρματος γεγεννηθῆσθαι Δαβίδ, καὶ νεωτάτην ἔχειν τὴν ἐν ἀνθρωπότητι γέννησιν. Ἔστι δὲ οὐκ ἀλλότριον αὐτοῦ τὸ προσληφθέν, ἀλλ' ἴδιον ἀληθῶς. Λελόγισται τοιγαροῦν ὡς ἐν πρὸς αὐτόν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὴν ἀνθρώπου σύνθεσιν καταθρήσαι τις ἂν. Πέπλεκται μὲν γὰρ ἐξ ἀνομοίων τὴν φύσιν, ψυχῆς δὴ λέγω καὶ σώματος, ἀλλ' οὖν εἰς νοεῖται τὸ συναμφοότερον ἀνθρώπος, ὡς ἀπὸ μόνης τῆς σαρκός, ὅλον ἔσθ' ὅτε κατωνομάσθαι τὸ ζῶον, ψυχῆς δὲ ἄνομασμένης, νοεῖσθαι τὸ συναμφοότερον. Κατὰ τὸν ἴσον οὖν ἄρα τρόπον, καὶ ἐπ' αὐτοῦ παραδέξῃ Χριστοῦ. Εἷς γὰρ Υἱός, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς ὁ Χριστός, καὶ πρὸ σαρκός, καὶ ὅτε πέφηεν ἀνθρώπος καὶ τὸν ἀγοράσαντα ἡμᾶς Δεσπότην οὐκ ἀρνησόμεθα, κἂν εἰ διὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἡμῖν καὶ ἐκ τῶν τῆς κενώσεως μέτρων κατασημαίνουτο.

B. Οὐχ ἔπομαι λίαν, ἀναμαθεῖν δ' ἂν ἐθέλομι σαφῶς

A. Ἰουδαίοις ἔφη προσλαλῶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἂν, νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἀνθρώπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησε». Γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος περὶ αὐτοῦ· «Ὅς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκός αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἰκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καίπερ ὢν Υἱός, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν». Ἄρ' οὖν ἀνθρώπον αὐτὸ δὴ τοῦτο ψιλόν, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἀνεστηκότα τῶν καθ' ἡμᾶς λογιούμεθα τὸν Χριστόν;

B. Μὴ γένοιτο.

A. Τὴν δὲ τοῦ Θεοῦ σοφίαν καὶ δύναμιν, ἀσθενείας εἰς τοῦτο καθικέσθαι δώσομεν, ὡς δεδιέναι μὲν θάνατον, ἐξαιτεῖν δὲ τὸ σώζεσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν εἶναι ζωὴν ἐκπέμψομεν τὸν Ἐμμανουήλ; ἢ περιτρέποντες εἰς τὴν ἀνθρωπότητα

προαιώνιος Υἱός, ὅταν συγκατέβηκε στή φύση τοῦ ἀνθρώπου, χωρίς νὰ παύσει νὰ εἶναι Θεός, προσλαμβάνοντας ὅμως τὴν ἀνθρώπινη φύση, δικαιολογημένα μπορούσε νὰ νοηθεῖ καὶ ὅτι γεννήθηκε ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Δαβίδ, καὶ ὅτι γεννήθηκε πολὺ πρόσφατα. Καὶ δὲν εἶναι ξένο ἀπὸ αὐτὸν τὸ σῶμα ποὺ προσέλαβε, ἀλλὰ πραγματικὰ δικό του. Λογαριάζεται δηλαδή σὰν ἓν πρᾶγμα μὲ αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παρατηρήσει καὶ τὴ σύνθεση τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ συμπλέκεται ἀπὸ ἀνόμοια ὡς πρὸς τὴ φύση, ἐννοῶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ἀλλ' ὅμως τὰ δύο αὐτὰ νοοῦνται ἕνας ἄνθρωπος, ὥστε μερικὲς φορές μόνο ἀπὸ τὸ σῶμα νὰ ὀνομάζεται ὀλόκληρο τὸ ὄν, καὶ ὅταν ἀναφέρεται ἢ ψυχὴ, νὰ νοοῦνται καὶ τὰ δύο. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ παραδέχεσαι ὅτι συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ εἶναι ἕνας Υἱός, καὶ ἕνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωσή του, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος. Καὶ τὸν Δεσπότη ποὺ μᾶς ἐξαγόρασε δὲν θὰ τὸν ἀρνηθοῦμε, ἔστω καὶ ἂν ἐμφανίζε-
ται σὲ μᾶς μὲ τὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα καὶ τῆς ταπεινώσεως.

Β. Δὲν καταλαβαίνω πολὺ, καὶ θὰ ἤθελα νὰ ρωτήσω γιὰ νὰ μάθω μὲ σαφήνεια.

Α. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους εἶπε· «Ἐὰν ἦσασταν ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, θὰ κάνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ, ἐνῶ τώρα ζητᾶτε νὰ μὲ σκοτώσετε, ἐμένα τὸν ἄνθρωπο ποὺ σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθεια· αὐτὸ ὃ Ἀβραάμ δὲν τὸ ἔκανε»⁶⁰. Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος γράφει γι' αὐτόν· «Ὁ ὁποῖος (Χριστός) κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του ἔκανε προσευχὲς καὶ παρακλήσεις, μὲ κραυγὴ δυνατὴ καὶ μὲ δάκρυα, πρὸς ἐκείνον ὃ ὁποῖος μπορούσε νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸν θάνατο, καὶ ἀφοῦ εἰσακούσθηκε λόγω τῆς εὐλάβειάς του, ἂν καὶ ἦταν Υἱός, ἔμαθε τὴν ὑπακοὴ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔπαθε»⁶¹. Ἄρα λοιπὸν θὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὸν Χριστὸ ἄνθρωπο τελείως ἀπλό, ποὺ δὲν ἦταν κατὰ κανένα τρόπο ἀνώτερος ἀπὸ μᾶς;

Β. Μὴ γένοιτο.

Α. Καὶ ἡ σοφία καὶ δύναμη τοῦ Θεοῦ⁶² θὰ δεχθοῦμε ὅτι ξέπεσε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ φοβᾶται τὸν θάνατο καὶ νὰ ζητᾶ νὰ σωθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ νὰ ἀρνηθοῦμε ὅτι ὁ Ἐμμανουήλ εἶναι κατὰ φύση ζωή; Ἡ μήπως πρέπει, ἀποδίδοντας στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ

καὶ εἰς μέτρον φύσεως τῆς καθ' ἡμᾶς τὸ ἐν λόγοις σμικροπρεπές, δράσομέν τι τῶν ἐπαινουμένων, καὶ ἐξ ὧν ἐστὶ Θεός, τὴν ὑπερκόσμιον αὐτοῦ κατοψόμεθα δόξαν, τὸν αὐτὸν εἶναι συνέντες ἄνθρωπὸν τε καὶ Θεόν, ἤτοι Θεὸν ἐνηνθρωπηκότα;

5 Β. Φράσον ὅπως

Α. Ἦκέτω δὴ οὖν εἰς μέσον ἡμῖν ὁ δοκιμώτατος Παῦλος, ταυτί θοῶν τε καὶ λέγων «Σοφίαν λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν
10 ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ὑμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν. Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν». Καὶ μὴν ἐπὶ τούτοις, «Ὁς, ὡν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐ-
15 τοῦ, καθαρισμόν τῶν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, τοσοῦτω κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα». Καίτοι τό γε εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι τῆς δόξης Κύριον, πῶς οὐχὶ λίαν ὑπερτενὲς καὶ παντὸς ἐπέκεινα γενητοῦ καὶ παρηγμένου
20 πρὸς γένεσιν; Καὶ παρήμι μὲν τὰ ἀνθρώπινα (σμικρὰ γὰρ δὴ λίαν), ἐρῶ δ' οὖν ὅτι, κἂν Ἀγγέλους ὀνομάσαι, καὶ Ἀρχὰς καὶ Θρόνους καὶ Κυριότητας ἀπαριθμήσαιτό τις, καὶ μὴν καὶ εἰ τῶν ἀνωτάτω διαμεμνήσεται Σεραφίμ, κατόπιν ἰόντα τῆς οὕτως ὑπερτενοῦς ὁμολογήσειεν ἂν εὐκλείας, εἴ γε νοῦν ἔχοι μὴ παρε-
25 φθαμένον. Ἐκκριτον γὰρ εἶναι τὸ γέρας φημί, καὶ δεῖν ἀνακεῖσθαι μόνῃ τῇ τῶν ὄλων παμβασιλίδι φύσει. Πῶς οὖν ἂν γένοιτο τῆς δόξης Κύριος ὁ ἐσταυρωμένος; Τὸ δὲ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς οὐσίας ὁ χαρακτῆρ, ὁ φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, κρείττων ἀγγέλων γεγενῆσθαι λέγεται, τάχα που
30 τὸ ἔλαττον, ὡς ἐγῶμαι, λαβῶν, ὅτε πέφηνεν ἄνθρωπος. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένον βλέπομεν

63. Α' Κορ. 2, 6-8.

64. Ἐβρ. 1, 3-4.

στό μέτρο τῆς δικῆς μας φύσεως τὴν εὐτέλεια τῶν λόγων, νὰ κάνουμε κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού ἐπιδοκιμαζονται, καὶ νὰ δοῦμε τὴν ὑπερκόσμια δόξα τοῦ ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχει ὡς Θεός, κατανοώντας ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι καὶ ἄνθρωπος καὶ Θεός, δηλαδή Θεὸς πού ἐνανθρώπησε;

B. Πές μὲ ποιὸν τρόπο;

A. Ἐξ ἔρθει λοιπὸν ἀνάμεσά μας ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὁ ὁποῖος λέγει καὶ βροντοφωνάζει τὰ ἑξῆς: «Στοὺς πνευματικὰ ὄριμους κηρύττουμε ὄχι τὴ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ, οὔτε τῶν ἀρχόντων τοῦ κόσμου αὐτοῦ πού φτάνουν στό τέλος τους, ἀλλὰ κηρύττουμε τὴ μυστική σοφία τοῦ Θεοῦ πού ἦταν κρυμμένη, καὶ τὴν ὁποία προόρισε ὁ Θεὸς προαιώνια, ἀποβλέποντας στὴ δόξα μας, τὴν ὁποία κανένας ἀπὸ τοὺς ἀρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ δὲν γνώρισε. Γιατί, ἂν τὴν γνώριζαν, δὲν θὰ σταύρωναν τὸν Κύριο τῆς δόξας»⁶³. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ: «Ὁ Υἱὸς αὐτός, πού εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ ἡ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεώς του, καὶ ἐξουσιάζει τὰ πάντα μὲ τὸν παντοδύναμο λόγο του, ἀφοῦ καθάρισε τὶς ἁμαρτίες μας, κἄθεσε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλωσύνης στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἔγινε τόσο ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὅσο πιὸ διαφορετικὸ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν τὸ ὄνομα πού κληρονόμησε»⁶⁴. Ἐν καὶ βέβαια τὸ νὰ εἶναι καὶ νὰ ὀνομάζεται Κύριος τῆς δόξας, πῶς δὲν εἶναι πολὺ πιὸ ἀνώτερο καὶ πέρα ἀπὸ κάθε κτιστὸ καὶ δημιουργημένο; Καὶ ἀφήνω βέβαια τὰ ἀνθρώπινα, γιατί εἶναι πολὺ μικρά, ἀλλὰ θὰ πῶ ὅτι, κι ἂν ἀκόμα ἀναφέρει κανεὶς τοὺς Ἄγγελους, καὶ ἀπαριθμήσει τὶς Ἀρχές καὶ τοὺς Θρόνους καὶ τὶς Κυριότητες, ἀκόμα καὶ ἂν θυμηθεῖ τὰ ἀνώτατα Σεραφίμ, θὰ ὁμολογήσει ὅτι ἔρχονται μετὰ τὴν τόσο ὑπέρτερη δόξα, ἐὰν φυσικὰ ἔχει νοῦ πού δὲν εἶναι ἀλλοιωμένος. Γιατί τὸ προνόμοιο εἶναι ὑπέρτατο, λέγω, καὶ πρέπει νὰ ἀνήκει μόνο στὴ βασίλισσα φύση τῶν ὄλων. Πῶς λοιπὸν ὁ ἔσταυρωμένος μπορεῖ νὰ γίνεῖ Κύριος τῆς δόξας; Ἡ ἀκτινοβολία ὅμως τοῦ Πατέρα καὶ ἡ σφραγίδα τῆς οὐσίας, πού ἐξουσιάζει τὰ πάντα μὲ τὸν παντοδύναμο λόγο του, λέγεται ὅτι ἔγινε ἀνώτερος τῶν ἀγγέλων, τότε ἀκριβῶς πού, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ἔλαβε τὸ κατώτερο, ὅταν δηλαδή ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατί ἔχει γραφεῖ: «Βλέπουμε ὅμως τὸν Ἰησοῦ, πού γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ἔγινε κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, νὰ εἶναι στεφανωμένος μὲ δόξα καὶ τιμὴ, λόγω τοῦ παθῆ-

Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον». Ἔρ' οὖν ἐξώσομεν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνότα Λόγον, τῆς αὐτῷ προσούσης οὐσιώδους ὑπεροχῆς, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀκριβοῦς ἐμφερείας, καὶ τῆς ἀγγέλων εὐκλείας ἠττώμενον βλέ-
5 ποντες διὰ τὸ τῆς οἰκονομίας σμικροπρεπές;

Β. Οὐμενοῦν. Οἶμαι γὰρ δεῖν, οὔτε τῶν ἀνθρωπίνων ἀπαλλάττειν παντελῶς τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον μετὰ τὴν πρὸς σάρκα σύνοδον, οὔτε μὴν δόξης τῆς θεοπρεποῦς ἀποστερεῖν τὸ ἀνθρώπινον, εἰ ἐν Χριστῷ νοοῖτο καὶ λέγοιτο. Πλὴν ἐρομένους ἴσθι τοί τινας
10 Τίς δὴ ἄρα ἐστὶν ἀληθῶς Ἰησοῦς ὁ Χριστός; Ὁ ἐκ γυναικὸς ἀνθρώπος, ἤγουν ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος;

Α. Ἠλίθιον μὲν κομιδῇ τὸ διατείνεσθαι περιττὰ καὶ φληνάφοις εἰκαιομυθίαις ἀνταναφωνεῖν. Ἐρῶ δ' οὖν, ὅτι σφαλερόν τε καὶ οὐκ ἀξήμιον τὸ διατέμνειν εἰς δύο καὶ ἀναμέρος ἰσῆν ἀνθρω-
15 πόν τε καὶ Λόγον, οὐκ ἀνεχομένης τῆς οἰκονομίας, καὶ Χριστὸν ἓνα βωώσης τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Χρηῖται γὰρ ἔγωγέ φημι, μήτε τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον ἀνθρωπότητος δίχα, μήτε τὸν ἐκ γυναικὸς ἀποτεχθέντα ναόν, οὐχ ἐνωθέντα τῷ Λόγῳ, Χριστὸν Ἰησοῦν ὀνομάζεσθαι. Ἀνθρωπότητι γὰρ καθ' ἑνωσιν οἰκονομικὴν
20 ἀπορρήτως συννηνεγμένος ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος νοεῖται Χριστός, ἀνωτέρω μὲν ἀνθρωπότητος, ὡς φύσει Θεὸς καὶ Υἱός, ὑφίζάνων δέ τι βραχὺ τοῦ ἐν δόξῃ θεοπρεποῦς, ὡς ἀνθρώπος. Τοιγάρτοι, ποτὲ μὲν ἔφασκεν, «Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν», ὅτε δὲ αὐτὸς πάλιν «Ὁ Πατὴρ μου μείζων
25 μού ἐστιν». Οὐ μείων γὰρ ὢν τοῦ Πατρὸς κατὰ γε τὸ ἐν οὐσίᾳ ταυτόν, καὶ κατὰ πᾶν ὅτιοῦν τὸ ἰσοστατοῦν, ἐν ἐλάττωσιν εἶναι φησι διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Κηρύσσεται δὲ καὶ διὰ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, ποτὲ μὲν ὡς ὅλος ὢν ἀνθρώπος, σεσιωπημένης αὐτοῦ τῆς θεότητος οἰκονομικῶς, ποτὲ δὲ αὐτὸς πάλιν καὶ Θεός, σεσιγημένης
30 αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπότητος ἀδικεῖται δὲ κατ' οὐδένα τρόπον διὰ καὶ ἀμφοῖν εἰς ἐνότητα σύμβασιν.

65. Ἐδρ. 2, 9.

66. Ἰω. 14, 9.

67. Ἰω. 10, 30.

67α. Ἰω. 14, 28.

ματος τοῦ θανάτου»⁶⁶. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπορρίψουμε τὸν Λόγο, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, ἀπὸ τὴν οὐσιώδη ὑπεροχὴ ποὺ εἶναι σύμφυτη μὲ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ ὁμοίότητα πρὸς τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ βλέπουμε νὰ εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὴ δόξα τῶν ἀγγέλων, ἕξαιτίας τῆς εὐτέλειας τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως;

B. Ὁχι βέβαια. Γιατὶ νομίζω ὅτι πρέπει οὔτε νὰ ἀπαλλάσσουμε τελείως τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα μετὰ τὴν ἐνσάρκωσή του, οὔτε ὅμως νὰ ἀποστεροῦμε τὴν ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ τὴ θεϊκὴ δόξα, ἐὰν νοεῖται καὶ λέγεται σὲ σχέση μὲ τὸν Χριστό. Νὰ ξέρεις ὅμως ὅτι κάποιοι θὰ ρωτήσουν· Ποιὸς λοιπὸν εἶναι πραγματικὰ ὁ Ἰησοῦς Χριστός; Ὁ ἄνθρωπος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα, ἢ ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό;

A. Εἶναι πολλὴ ἡλίθιο τὸ νὰ ὑποστηρίζουν πράγματα περιττά, καὶ νὰ ἀνταπαντοῦν μὲ φλύαρες ματαιολογίες. Θὰ πῶ λοιπὸν, ὅτι εἶναι λάθος καὶ πολὺ ἐπιζήμιον τὸ νὰ κόβουν σὲ δύο καὶ νὰ τοποθετοῦν χωριστὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Λόγο, γιατί δὲν τὸ ἐπιτρέπει τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, καὶ ἡ θεόπνευστη Γραφὴ φωνάζει ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἓνας. Πρέπει ὅμως, λέγω ἐγώ, ὅτι οὔτε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ χωρὶς τὴν ἀνθρώπινη φύση, οὔτε καὶ ὁ ναὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα, χωρὶς νὰ ἔχει ἐνωθεῖ μὲ τὸν Λόγο, νὰ λέγεται Χριστὸς Ἰησοῦς. Γιατὶ Χριστὸς νοεῖται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι συνενωμένος μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, μὲ ἔνωση κατ' οἰκονομίαν καὶ ἀπερίγραπτη, καὶ εἶναι ἀνώτερος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὡς κατὰ φύση Θεὸς καὶ Υἱός, ὑποδεέστερος ὅμως κατὰ τι ἀπὸ τὴ θεϊκὴ δόξα, ὡς ἄνθρωπος. Γι' αὐτό, ἄλλοτε ἔλεγε, «Αὐτὸς ποὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»⁶⁶, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»⁶⁷, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ὁ Πατέρας μου εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ μένα»^{67α}. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας καὶ τὴν ἰσοτιμία του σὲ κάθε τι ἄλλο, εἶναι κατώτερος, λέγει, ἕξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς του. Ἀλλὰ καὶ μέσα ἀπὸ τὴς ἅγιες Γραφές κηρύσσεται ἄλλοτε ὡς πλήρης ἄνθρωπος, ἐνῶ ἀποσιωπᾶται κατ' οἰκονομίαν ἢ θεότητά του, καὶ ἄλλοτε πάλι κηρύσσεται Θεός, ἐνῶ ἀποσιωπᾶται ἢ ἀνθρώπινη φύση του. Δὲν ἀδικεῖται ὅμως μὲ κανένα τρόπο μὲ τὴν ἐνότητα καὶ τῶν δύο.

B. Πῶς λέγεις; συνίημι γὰρ οὐ σφόδρα.

*A. Ὁ Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων καὶ φυλῆς Βενιαμίν, ὁ κλητὸς ἀπόστολος, ἐπιστέλλει τοῖς διὰ πίστεως δεδικαιωμένοις καὶ κατανεκρώσασι τὰ μέλη τῆς σαρκός, πορνείαν δὴ λέγω καὶ πάθος, ἐπι-
5 θυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν. «Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ». Αὐτὸς γε μὴν ἔφη περὶ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, ᾧ δέδωκάς μοι, καὶ ἐφύλαξα αὐτούς, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ Γραφή πλη-
10 ρωθῆ. Νῦν δὲ πρὸς σέ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν ἑαυτοῖς». Συνίης οὖν, ὅπως ἀπὸ μόνης ὥσπερ ἡμῖν τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γε τυτοισί κατασημαίνεσθαι δοκεῖ;*

B. Ὁρθότατα ἔφησ

*15 A. Οἰησόμεθα γὰρ οὐτι που κεκρύφθαι τε καὶ ἀποδημεῖν τοῦ κόσμου, καίτοι λέγοντα σαφῶς «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅπου ἔάν συναχθῶσι δύο ἢ τρεῖς εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Καὶ πάλιν «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Ἴδοις δ' ἂν καὶ αὐτὸν τὸν ἱερώ-
20 τατον Παῦλον καταρραθυμοῦντα πολλάκις τοῦ καὶ ἀνθρωπον δεῖν ἀνακηρύττειν αὐτόν. «Παῦλος», γάρ φησιν, «ὁ ἀπόστολος, οὐκ ἐπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ ἐπὶ τούτοις «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν τὸ Εὐαγγέλιον», φησί, «τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἀνθρωπον. Οὐδὲ γάρ
25 ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὐδὲ ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθί φησιν «Εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σὰρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν». Τίς οὖν ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ τὴν οὕτως ἀπόρρητον ἀπλανῆ τε καὶ θείαν ἀποκάλυψιν τῶν ἑαυτοῦ μυστηρίων ἐνα-
30 στράπτων ἑαυτῷ; ἄρ' οὐχὶ γενόμενος σὰρξ ὁ Λόγος, καὶ τὴν ἐκ γυναικὸς δι' ἡμᾶς οὐκ ἀτιμάσας γέννησιν;*

68. Κολ. 3, 3.

69. Ἰω. 17, 11-13.

70. Ματθ. 18, 20.

71. Ματθ. 28, 20.

72. Γαλ. 1, 1.

73. Γαλ. 1, 11-12.

74. Β' Κορ. 5, 16.

B. Μὲ ποιὸ νόημα τὸ λές; Γιατὶ δὲν καταλαβαίνω πολὺ.

A. Ὁ Ἑβραῖος ἀπὸ Ἑβραίους γονεῖς καὶ ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Βε-
νιαμίν, ὁ καλεσμένος ἀπόστολος, γράφει σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν δι-
καιωθεί μέσω τῆς πίστεως καὶ εἶχαν νεκρώσει τὰ σαρκικὰ μέλη τους,
δηλαδή τὴν πορνεία καὶ τὸ πάθος, τὴν κακὴ ἐπιθυμία καὶ τὴν πλεο-
νεξία: «Γιατὶ ἔχετε πεθάνει καὶ ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζὶ μὲ τὸν
Χριστὸ στὸν Θεό»⁶⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε γιὰ τοὺς μαθη-
τές του: «Πατέρα ἅγιε, φύλαξε μὲ τὴ δύναμη τοῦ ὀνόματός σου αὐ-
τοὺς ποὺ μοῦ ἔδωσες, γιὰ νὰ εἶναι ἓνα, ὅπως εἴμαστε ἐμεῖς. Ὅταν
ἤμουν μαζὶ τους ἐγὼ τοὺς φύλαγα μὲ τὸ ὄνομά σου: ἐκείνους ποὺ μοῦ
ἔδωσες τοὺς φύλαξα καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν χάθηκε, παρὰ μόνο
ὁ υἱὸς τῆς ἀπώλειας, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ Γραφή. Τώρα ὅμως ἔρχο-
μαι σὲ σένα καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ἐνῶ ἀκόμα βρίσκομαι στὸν κόσμο, γιὰ
νὰ ἔχουν τὴ χαρὰ μου μέσα τους πλήρη»⁶⁹. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν
ὅτι μὲ αὐτὰ φαίνεται νὰ παρουσιάζεται μὲ τὴν ἀνθρώπινη μόνο φύση
του σὲ μᾶς;

B. Πολὺ σωστὰ μίλησες.

A. Καὶ δὲν πρέπει νὰ νομίσουμε ὅτι κρύφτηκε καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὸν
κόσμο, ἀφοῦ λέγει καθαρά: «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ὅπου εἶναι δύο ἢ
τρεῖς συγκεντρωμένοι στὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἶμαι ἀνάμεσά τους»⁷⁰. Καὶ
πάλι: «Νά, ἐγὼ εἶμαι μαζὶ σας ὅλες τὶς ἡμέρες, μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ
κόσμου»⁷¹. Ἀλλὰ μπορεῖς νὰ δεῖς ἐπίσης καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἱερότατο
Παῦλο ποὺ ἀποφεύγει πολλές φορές νὰ τὸν ἀνακηρύσσει ἄνθρωπο.
Γιατὶ λέγει: «Ὁ Παῦλος, ἀπόστολος σταλμένος ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους,
οὔτε μέσω ἀνθρώπων, ἀλλὰ μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁷². Καὶ πάλι
γιὰ τὸ ἴδιο θέμα λέγει: «Σᾶς κάνω γνωστὸ τὸ Εὐαγγέλιο, τὸ ὁποῖο κη-
ρύχθηκε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι δὲν εἶναι ἀνθρώπινο, γιατί οὔτε ἐγὼ τὸ πῆρα
οὔτε καὶ τὸ διδάχθηκα ἀπὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως τοῦ
Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁷³. Ἀλλὰ καὶ κάπου ἄλλοῦ λέγει: «Ἐὰν κάποτε γνω-
ρίσαμε τὸν Χριστὸ σαρκωμένον, τώρα ὅμως δὲν τὸν γνωρίζομε πιά»⁷⁴.
Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος τὴν τόσο ἀπόρητη
καὶ ἀμετακίνητη καὶ θεῖα ἀποκάλυψη τῶν μυστηρίων του τὴν ἔχει
ἀστραφτερῆ μέσα του; Δὲν εἶναι ἄραγε ὁ Λόγος ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος
καὶ δὲν ντρόπιασε τὴ γέννησή του ἀπὸ γυναῖκα γιὰ χάρη μας;

*B. Πάνυ μὲν οὖν. Διαμεμνήσομαι γὰρ τοῦ μακαρίου λέγοντος Γαβριήλ πρὸς τὴν ἁγίαν Παρθένον· «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· ἰδοὺ γὰρ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν». Καινὸν δέ, οἶμαι, τουτί παρὰ τοῦ Πατρὸς ὄνομα
5 δεδόσθαι τῷ Λόγῳ διὰ τῆς ἀγγέλου φωνῆς. Προανακεκράγει γὰρ οὕτω καὶ χρησιμώδημα προφητικόν· «Καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ καινόν, ὃ ὁ Κύριος ὀνομάσει αὐτό».*

*A. Ὅτε τοίνυν ὁ συναΐδιος τῷ Πατρὶ καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος Υἱὸς καὶ Μονογενής, ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς γέγονεν
10 ἄνθρωπος, γεγέννηται δὲ διὰ γυναικός, καὶ ὠρίσθη μὲν υἱός, κεχημάτικε δὲ καὶ πρωτότοκος, καὶ γέγονεν ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς τότε καὶ ὁ φύσει πατὴρ ὀρίζει τοῦνομα, τοῖς τῆς πατρότητος, ἴν' οὕτως εἴπωμεν, ἐπόμενος νόμοις. Εὐφραίνοις καὶ ἡμᾶς, ἄριστα συνεῖς τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον.*

B. Ὁ αὐτὸς οὖν ἄρα καὶ μονογενής ἐστι καὶ πρωτότοκος.

*A. Μὴ γὰρ οἶον κατὰ σαντὸν ἑτεροίως ἔχειν, ἢ οὕτως, ὡς τῶν. Ὁ γὰρ τοι Μονογενής ὡς Θεός, πρωτότοκος ἐν ἡμῖν, καθ' ἔνωσιν οἰκονομικὴν, καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ὡς ἄνθρωπος, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὦμεν ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτὸν υἱοὶ Θεοῦ φυσικῶς τε καὶ κατὰ χά-
20 ριν. Φυσικῶς μὲν, ὡς ἐν αὐτῷ τε καὶ μόνῳ, μεθεκτῶς δὲ καὶ κατὰ χάριν ἡμεῖς δι' αὐτοῦ ἐν Πνεύματι. Ὡσπερ οὖν γέγονεν ἴδιον τῆς ἀνθρωπότητος ἐν Χριστῷ τὸ Μονογενές, διὰ τὸ ἠνωῶσθαι τῷ Λόγῳ κατὰ σύμβασιν οἰκονομικὴν, οὕτως ἴδιον τοῦ Λόγου τὸ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τό, πρωτότοκος, διὰ τὸ ἠνωῶσθαι σαρκί. Ἐ-
25 ρηρισμένον δ' οὖν ἔχων τὸ εἶναι Θεός, καὶ τροπῆς ἀμείνων ὑπάρχων αἰεί, τῆς ἰδίας οὐκ ἐξοίχεται δόξης. Τοιγάρτοι κεκέλευσται μεθ' ἡμῶν καὶ αὐτὴ τῶν ἄνω πνευμάτων ἢ ἁγία τε καὶ μακαρία πληθὺς προσκυνεῖν αὐτῷ. Ἦν γὰρ δήπου, καὶ μάλα εἰκός, ἀνήνασθαι τὴν προσκύνησιν, καὶ κατοκνήσαι τμηῶν τὸ τῆς ἀνθρωπότη-
30 τος ὀρῶντας μικροπρεπές, καὶ τὸν δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς οὐκ ἀξιῶσαι δοξολογεῖν, ἀποφοιτῶντας ὡς ἀπωτάτω τοῦ πεπλανῆσθαι*

Β. Καὶ πολὺ μάλιστα. Γιατὶ θυμᾶμαι τὸν μακάριο Γαβριὴλ ποὺ λέγει στὴν Παρθένο· «Μὴ φοβᾶσαι, Μαρία· γιατί νά, θὰ μείνεις ἔγκυος καὶ θὰ γεννήσεις υἱὸ καὶ θὰ τὸν ὀνομάσεις Ἰησοῦ»⁷⁵. Νομίζω ὅμως ὅτι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ δόθηκε στὸν Λόγο ἀπὸ τὸν Πατέρα καινούργιο ὄνομα, μὲ τὴ φωνὴ τοῦ ἀγγέλου. Ἀλλὰ τὸ προανήγγειλε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ προφητικὴ ρήση· «Καὶ θὰ τὸ ὀνομάσουν μὲ τὸ καινούργιο ὄνομά του»⁷⁶.

Α. Ὅταν λοιπὸν ὁ συνάναρχος μὲ τὸν Πατέρα καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες Υἱὸς καὶ Μονογενὴς ἔγινε ἄνθρωπος κατὰ τοὺς ἔσχατους χρόνους, γεννήθηκε μέσω γυναίκας καὶ ὀρίσθηκε υἱὸς καὶ ὀνομάσθηκε πρωτότοκος, καὶ βρέθηκε ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς ἀδελφούς⁷⁷, τότε ἀκριβῶς καὶ ὁ κατὰ φύσιν πατέρας του ὀρίσε τὸ ὄνομα τῆς πατρότητάς του, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, ἀκολουθώντας τοὺς νόμους. Καὶ θὰ μᾶς εὐχαριστοῦσες, ἐὰν κατανοήσεις ἄριστα τὸν τρόπο τῆς οἰκονομίας.

Β. Ἄρα ὁ ἴδιος εἶναι καὶ μονογενὴς καὶ πρωτότοκος.

Α. Μὴ νομίζεις δηλαδὴ ὅτι σύμφωνα μὲ σένα εἶναι κατὰ διαφορετικὸ τρόπο, καὶ ὄχι ἔτσι, φίλε. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ὡς Θεὸς εἶναι Μονογενὴς, εἶναι σ' ἐμᾶς πρωτότοκος, μὲ τὴν κατ' οἰκονομίαν ἔνωση, καὶ μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν ὡς ἄνθρωπος, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ εἴμαστε μέσα σ' αὐτὸν καὶ χάρη σ' αὐτὸν νὰ γίνομε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ χάρη. Κατὰ φύσιν μέσα σ' αὐτὸν καὶ μόνο, ἐνῶ κατὰ μέθεξιν καὶ χάρη ἐμεῖς μέσω αὐτοῦ μὲ τὸ Πνεῦμα. Ὅπως λοιπὸν τὸ Μονογενὴς ἔγινε γνῶρισμα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως μὲ τὸν Χριστό, ἐπειδὴ αὐτὴ ἐνώθηκε μὲ τὸν Λόγο μὲ κατ' οἰκονομίαν συνάντηση, ἔτσι ἔγινε γνῶρισμα τοῦ Λόγου καὶ τὸ μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸ Πρωτότοκος, ἐπειδὴ ἐνώθηκε μὲ τὴ σάρκα. Ἐχοντας λοιπὸν σταθερὸ τὸ νὰ εἶναι Θεός, καὶ ὄντας πάντοτε ἀνώτερος ἀπὸ κάθε μεταβολή, δὲν ἐγκαταλείπει τὴ δόξα του. Γι' αὐτὸ διατάσσεται μαζὶ μὲ μᾶς καὶ ἡ ἅγια καὶ μακαρία στρατιὰ τῶν οὐράνιων πνευμάτων νὰ τὸν προσκυνεῖ. Γιατὶ ἦταν ὅπωςδήποτε πολὺ εὐλογο νὰ χαλαρώσουν τὴν προσκύνῃ καὶ νὰ ἀποφεύγουν νὰ τὸν τιμοῦν βλέποντας τὴν εὐτέλεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ νὰ ἀξιῶνουν νὰ μὴ δοξολογοῦν αὐτὸν ποὺ γιὰ χάρη μας ἔγινε σὰν ἐμᾶς, ἀποφεύγοντας ὡς ἀνώτεροι

δοκεῖν. Ἄσπτον γὰρ καὶ αὐτοῖς ἦν ἔτι τὸ ἐπὶ Χριστῷ μυστήριον, ἐξεκάλυπτε δὲ τὸ Πνεῦμα αὐτοῖς, καὶ δυσσεβεῖν οὐκ ἠφίει τοὺς ἡγιασμένους. Τοιγάρτοι φησὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν Πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· Καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Ὁ γὰρ ἰδιότητι φυσικῆ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης διενεγκών, ἔξω τε αὐτῆς ὑπάρχων ὡς Θεός, εἰσδέθηκεν εἰς αὐτήν, μέρος κόσμου πεφηνῶς ὡς ἄνθρωπος, πλὴν οὐ διὰ τοῦτο τῆς θείας ἀπώλισθε δόξης. Προσκυνεῖται γὰρ ὡς μονογενής, καὶ εἰ καλοῖτο πρωτότοκος, ὅπερ ἐστὶν ἐναργῶς τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ὅτι μάλιστα πρέπον.

B. Ἄρ' οὖν ὡς ἄνθρωπον προσκνηήσομεν τὸν Ἐμμανουήλ.

A. Μὴ γένοιτο. Λήρος ἤδη τουτὶ καὶ ἀπάτη καὶ πλάνησις. Διοίσουμεν δὲ κατ' οὐδὲν τῶν τῆ κτίσει λελατρευκότων παρὰ τὸν Κτίστην καὶ Ποιητὴν, οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, κατὰ τὸ γεγραμμένον, οἷς εἰ φρονήσαμεν ἀδελφά, καὶ συνακουσόμεθα πάντως· «Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, καὶ ἠλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαροῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν». Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ ἰσουργοὶ καὶ σύμφρο-
20 νες τοῖς μνημονευθεῖσιν ἐσόμεθα, τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἐν τῷ ψεύδει μεταλλάττοντες, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαροῦ ἀνθρώπου, εἰ ὡς ἀνθρώπων ψιλῶ καὶ ἐνὶ τῶν καθ' ἡμᾶς προσοίσουμεν τὴν προσκύνησιν τῷ Ἐμμανουήλ;

B. Καὶ μάλα.

25 *A.* Τί δέ; οὐχὶ καὶ αὐτῆ τῶν ἀγγέλων ἢ ἄνωθεν πληθὺς τοῖς εἰς τοῦτο μανίας ἤκουσι συντετάξεται;

B. Ἀνάγκη.

A. Ἀνεξίτητον δέ, οἶμαί που, τὴν ἐπὶ τῷ πεπλανῆσθαι γραφὴν καὶ τῆ τῶν ἐθνῶν ἀγέλη περιθήσομεν καὶ δυσαιπόνωτον ἔξει
30 τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων τὸ βλάβος. Πλανᾶται γὰρ, οἶμαι, καὶ νῦν, καὶ οὐδὲν ἥττον ἢ πάλαι, καὶ τὴν εἰς εὐθὺ διαστείχουσαν ἠγνόηκε τρίβον. Καὶ περιπτώσ, ὡς ἔοικεν, ὁ μακάριος Παῦλος, προσφωνῶν τε αὐτοῖς καὶ λέγων· «Ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες

νά φαίνονται ὅτι παραπλανήθηκαν. Γιατί ἦταν ἀόρατο καὶ σ' αὐτούς ἀκόμα τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς τὸ ἀποκάλυψε τὸ Πνεῦμα γιὰ νὰ μὴ ἀφήσει νὰ ἀσεβοῦν οἱ ἁγιασμένοι. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ θεο-πνευστος Παῦλος· «Καὶ ὅταν παρουσιάζει τὸν Πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη, λέγει· Νὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»⁷⁸. Γιατί αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του διαφέρει ἀπὸ ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ αὐτὴν ὡς Θεός, μπῆκε μέσα σ' αὐτὴν καὶ ἐφανίσθηκε σὰν ἓνα μέρος τοῦ κόσμου ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴ θεία δόξα ἕξαιτίας αὐτοῦ. Προσκυνεῖται δηλαδὴ ὡς μονογενής, ἔστω καὶ ἂν ὀνομάζεται πρωτότοκος, ὄνομα ποὺ ἀντιστοιχεῖ φανερὰ στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως.

Β. Ἄρα λοιπὸν προσκυνοῦμε τὸν Ἐμμανουήλ ὡς ἄνθρωπο.

Α. Μὴ γένοιτο. Αὐτὸ εἶναι φλυαρία καὶ ἀπάτη καὶ πλάνη. Καὶ δὲν θὰ διαφέρομε σὲ τίποτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ λάτρευαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη καὶ Δημιουργὸ, οἱ ὁποῖοι ἀντάλλαξαν τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ψέμα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ⁷⁹, μὲ τοὺς ὁποίους, ἂν πιστέψομε ὅμοια, θὰ ἀκούσουμε ὅπως δὴποτε μαζὶ μὲ αὐτούς· «Λέγοντας ὅτι εἶναι σοφοί, ἔγιναν μωροί, καὶ ἀντάλλαξαν τὴ λαμπρότητα τοῦ ἀφθαρτοῦ Θεοῦ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, τῶν πτηνῶν, τῶν τετραπόδων καὶ τῶν ἐρπετῶν»⁸⁰. Ἡ μήπως δὲν θὰ γίνουμε καὶ ἐμεῖς ὅμοιοι στὰ ἔργα καὶ στὴν πίστη μὲ αὐτούς, ἀνταλλάσσοντας τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ψέμα, μὲ ὁμοίωμα τῆς εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν προσφέρουμε τὴν προσκύνηση στὸν Ἐμμανουήλ σὰν νὰ εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος καὶ σὰν ἓνας ἀπὸ μᾶς;

Β. Καὶ πολὺ μάλιστα.

Α. Τί ὅμως; Καὶ τὸ πλῆθος τῶν οὐράνιων ἀγγέλων δὲν συγκαταλέγεται μεταξὺ αὐτῶν ποὺ φθάνουν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς ματίας;

Β. Ἀναγκαστικά.

Α. Νομίζω ὅμως ὅτι τὴν κατηγορία γιὰ πλάνη μποροῦμε νὰ τὴν ἀποδώσουμε καὶ στὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν, καὶ θὰ ἔχει δύσκολα ἕξαλειφόμενη τὴ βλάβη τῶν ἀρχαίων συκοφαντιῶν. Γιατί νομίζω ὅτι πλανᾶται καὶ τώρα, καὶ μάλιστα ὄχι λιγότερο ἀπὸ πρὶν, καὶ ἀγνοεῖ τὸν δρόμο ποὺ εἶναι ἴσιος. Καὶ εἶναι περιττός, ὅπως φαίνεται, ὁ μακάριος Παῦλος ποὺ προσφωνώντας τοὺς λέγει· «Ἀλλὰ τότε, ἐπειδὴ

Θεόν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει θεοῖς, νυνὶ δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε;». Ποῖον γὰρ ἔτι Θεὸν ἐγνώκασιν, εἰ μὴ φύσει Θεὸς ὁ Χριστός, 5 εἰς ὃν πεπιστεύκασι; Καὶ εἰ λελατρεύκασιν ἀνθρώπῳ, τοῖς τῆς ἀρχαίας πλανήσεως ἐνέχονται βρόχοις. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὁ φημι;

B. Πάνν μὲν οὖν.

A. Ἄθρει δὴ οὖν, ὅπως ἐξ ἀναγκαίων ἤδη συλλογισμῶν μονονουχὶ καὶ οὐχ ἔκοντες συνωθούμεθα πρὸς γε τὸ δεῖν ἐμφρό- 10 νως ὡς Θεῷ κατὰ φύσιν προσκυνεῖν τῷ Υἱῷ, καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πεφηνότι σχήματι, τῆς εἰς ἐνότητα συνδρομῆς οὐκ ἀνικάνως ἐχούσης εἰς τὸ ἀφανίσαι τυχὸν τὸ καὶ ἔσθ' ὅτε λυποῦν εἰς ἀνθρωπότητος ὑποψίαν

B. Πῶς ἔφη;

15 *A. Προσλαβοῦσα γὰρ ἡ τοῦ Λόγου φύσις τὸ ἀνθρώπινον, οὐκ ἀνθρωπότης ἐστὶ ψιλὴ, νικῶσα δὲ μᾶλλον ἰδίᾳ δόξῃ τὸ προσληφθέν, ἐν ἀκλονήτῳ σώζεται διαμονῇ τῆς θεοπρεποῦς εὐκλείας. Ταυτὶ φρονοῦντες οἱ μαθηταί, προσεκύνουν λέγοντες « Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ», καίτοι θάδην ἰόντα βλέποντες καὶ ἐν σαρκὶ καθ' 20 ἡμᾶς ἐπ' ἄκρου γὰρ δὴ διέθει κύματος παραδόξως, ὡς Θεός.*

B. Καὶ τίς ἦν ὁ λέγων πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γυναῖκα, « Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν»; Εἶτα πῶς ἔσται προσκυνητὸς ὁ τοῖς προσκυνούσι συντεταγμένος;

25 *A. Καὶ μὴν, ὡ φιλότης, τὸ Τίς δὴ τοῦτο πλειστάκις ἀναφωνεῖς τὸ λεξειδίον, οὐκ οἶδ' ὅπως τοῖς ἀσυνέτοις ἐξευρημένον. Μεμέρισται γὰρ οὐδαμῶς ὁ Χριστός. Ὁ δὲ τῷ γυναίῳ προσλαλῶν, ὁ εἰς τε καὶ μόνος Κύριος ἦν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἔκ τε τῆς προσκυνούσης ἀνθρωπότητος καὶ ἐκ τῆς προσκυνουμένης θεότητος συγκείμενος 30 ἀπορρήτως, καθάπερ ἀμέλει φαίη τις ἂν καὶ ἑτέρως περὶ αὐτοῦ. Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ Θεός, νοοῖτ' ἂν ὑπάρχων αὐτὸς ὁ τῆς δόξης Κύρι-*

81. Γαλ. 4, 8-9.

82. Ματθ. 14, 33.

83. Ἰω. 4, 22.

δὲν γνωρίζατε τὸν Θεό, ἦσασταν ὑποδουλωμένοι σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἦταν θεοί, τώρα ὁμως, ἀφοῦ γνωρίσατε τὸν Θεό, ἢ καλύτερα γνωρισθήκατε ἀπὸ τὸν Θεό, πῶς ἐπιστρέφετε πάλι στὰ ἀδύνατα καὶ φτωχὰ στοιχεῖα, στὰ ὁποῖα πάλι θέλετε νὰ δουλεύετε ὅπως πρῖν;»⁸¹. Ποιὸν δηλαδὴ Θεὸ γνώρισαν, ἐὰν ὁ Χριστός, στὸν ὁποῖο πίστεψαν, δὲν εἶναι Θεός; Κι ἂν λάτρευαν ἄνθρωπον τότε εἶναι πιασμένοι στὶς παγίδες τῆς ἀρχαίας πλάνης. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγω;

B. Καὶ πολὺ μάλιστα.

A. Πρόσεχε λοιπόν, πῶς μὲ ἀναγκαίους συλλογισμούς, ἀκόμα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε, ὀδηγούμαστε καὶ στὸ ὅτι πρέπει λογικὰ νὰ προσκυνοῦμε τὸν Υἱὸ ὡς Θεὸ κατὰ φύση, ἂν καὶ ἐμφανίσθηκε καὶ μὲ τὴ δική μας μορφή, γιατί ἡ συνάντηση γιὰ ἐνότητα δὲν εἶναι ἀνίκανη νὰ ἐξαλείψει ἐνδεχομένως αὐτὸ ποὺ κάποτε μᾶς κάνει νὰ ἔχουμε ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση.

B. Μὲ ποιὸ νόημα τὸ εἶπες αὐτό;

A. Ἡ φύση τοῦ Λόγου, προσλαμβάνοντας τὴν ἀνθρώπινη φύση, δὲν εἶναι ἀπλῆ ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ μᾶλλον, νικώντας μὲ τὴ δική της λάμψη αὐτὸ ποὺ προσέλαβε, διατηρεῖται στὴν ἀσάλευτη θέση τῆς θεϊκῆς δόξας. Ἐχοντας αὐτὴ τὴν πίστη οἱ μαθητές, τὸν προσκυνοῦσαν λέγοντας, «Πραγματικὰ εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁸², ἂν καὶ τὸν ἔβλεπαν νὰ προχωρεῖ βαδίζοντας καὶ μὲ σάρκα, σὰν ἐμᾶς· γιατί ἔτρεχε πάνω στὰ κύματα κατὰ τρόπο θαυμαστὸ, ὡς Θεός.

B. Καὶ ποιὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ ἔλεγε στὴ γυναῖκα τῆς Σαμάρειας, «Σεῖς λατρεύετε ἐκεῖνο ποὺ δὲν γνωρίζετε, ἐνῶ ἐμεῖς λατρεύουμε αὐτὸ ποὺ γνωρίζομε»⁸³; Ἐπειτα, πῶς γίνεται νὰ προσκυνεῖται, αὐτὸς ποὺ ἐντάσσεται μεταξὺ αὐτῶν ποὺ προσκυνοῦν;

A. Καὶ βέβαια, φίλε, χρησιμοποιεῖς πολλές φορές αὐτὴ τὴ λεξούλα 'ποιός', ποὺ δὲν ξέρω πῶς ἐφευρέθηκε γιὰ τοὺς ἀμυαλους. Γιατὶ ὁ Χριστὸς δὲν μοιράζεται. Αὐτὸς ποὺ μλοῦσε στὴ γυναῖκα ἦταν ὁ ἓνας καὶ μοναδικὸς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ἀποτελούμενος κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο καὶ ἀπὸ τὴ λατρεύουσα ἀνθρώπινη φύση, καὶ ἀπὸ τὴ θεϊκὴ φύση ποὺ λατρεύεται, ὅπως βέβαια θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ μιλήσει γι' αὐτὸν καὶ μὲ διαφορετικὸ τρόπο. Κατὰ τὸ ὅτι δηλαδὴ εἶναι Θεός, νοεῖται ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος Κύριος τῆς δόξας κατὰ τὸ ὅτι ὁμως

ος ἢ δὲ γέγονε κατὰ μέθεξιν τὴν παρὰ Θεοῦ δοξαζόμενος ἄνθρωπος, ἐδεῖτο καὶ δόξης, λέγων· «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν». Ἄλλ', «Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὡσπερ οὖν ἐστὶ μία πίστις, ἢ εἰς Χριστόν, καὶ ἐν ἀληθῶς τὸ
 5 βάπτισμα, καίτοι βαπτιζομένων καὶ πεπιστευκότων ἡμῶν εἰς Πατέρα καὶ Υἱόν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, κατὰ τὸν αὐτόν, οἴμαι, τρόπον τε καὶ λόγον μία προσκύνησις Πατρός, καὶ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἐξωσθήσεται γὰρ οὐδαμῶς τοῦ προσκυνεῖσθαι δεῖν, πρὸς τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ὁ Μο-
 10 νογενής, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, κεχηρημάτικέ τε πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς Ἐπεὶ τίς ἂν γένοιτο λοιπὸν ὁ τῆς ἐπ' αὐτῷ πίστεως λόγος, πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν; Οὐδὲ γάρ, οἴμαι, φαῖεν ἂν οἷπερ ἂν ἔλοιντο φρονεῖν ὀρθῶς, ὡς εἰς μόνον πεπιστεύκαμεν τὸν ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον, ἀπογυμνοῦντες αὐτὸν τῆς σαρ-
 15 κός οὐδ' αὖ ἐκεῖνο παρήσομεν εἰπεῖν λελέξεται γάρ.

B. Τὸ τί δὴ φήσ;

A. Οὐ γὰρ ὡς εἰς ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς, οὔτε μὴν ὡς εἰς ἄνθρωπον ἢ πίστις, ἀλλ' εἰς Θεὸν πράττεται τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ἐν προσώπῳ Χριστοῦ· συλλήψεται δὲ τῷ λόγῳ καὶ ὁ σοφὸς γράφων
 20 Παῦλος «Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστόν Ἰησοῦν Κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Χριστοῦ, ὅτι Θεὸς ὁ εἰπῶν ἐκ σκότους φῶς λάμπει, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης αὐτοῦ ἐν προσώπῳ Χριστοῦ». Ἴδου δὴ σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ
 25 Θεοῦ καὶ Πατρός ἐν προσώπῳ διέλαμψε τοῦ Χριστοῦ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα· ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν». Χαρακτήρ δὲ ὁ θεῖος οὐ σωματικός, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ τῇ θεοπρεπεστάτῃ, τοῦτο δὲ ἦν ἀκραιφνὲς ἐν Χριστῷ· γνωρίζεσθαί τε καὶ διὰ τούτων ἡξίου, καὶ διὰ τῆς τῶν
 30 ὀρωμένων ὑπεροχῆς, εἰς ἐννοίας ἀναθρώσκειν τὰς ἐπ' αὐτῷ τοὺς ἀκροαμένους ἠθέλε, κατασμικρυνούσης αὐτὸν ἡρέμα τῆς ὀρωμένης σαρκός. «Εἰ γὰρ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου», φησί, «μὴ πιστεύετε μοι, εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου

ἔγινε ἄνθρωπος πού δοξάζεται με τή μέθεξή του ἀπό τόν Θεό, χρειάζεται καί δόξα, λέγοντας· «Πατέρα, δόξασε τόν Υἱό σου»⁸⁴. Ὅμως «ἓνας Κύριος ὑπάρχει, μία πίστη, ἓνα βάπτισμα», σύμφωνα μέ αὐτό πού ἔχει γραφεῖ⁸⁵. Ὅπως λοιπόν ὑπάρχει μία πίστη, ἡ πίστη στόν Χριστό, καί ἓνα βάπτισμα πραγματικά, ἂν καί ἔμεῖς βαπτίζομαστε καί πιστεύουμε σέ Πατέρα καί Υἱό καί ἅγιο Πνεῦμα, κατὰ τόν ἴδιο τρόπο καί λόγο, νομίζω, μία εἶναι ἡ προσκύνηση τοῦ Πατέρα καί τοῦ Υἱοῦ πού ἐνανθρώπησε, καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατί δέν μπορεί νά ἀπορριφθεῖ καθόλου ἀπό τὸ νά πρέπει νά προσκυνεῖται καί ἀπό μᾶς καί ἀπό τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ὁ Μονογενής, ἔστω καί ἂν σαρκώθηκε καί ἔμεινε μεταξύ μας⁸⁶, καί ἔγινε πρωτότοκος μεταξύ πολλῶν ἀδελφῶν⁸⁷. Γι' αὐτὸ πῶς δέν ἀξίζει νά δοῦμε ποιὸς λόγος μπορεί νά γίνει γιὰ τὴν πίστη σ' αὐτόν; Οὔτε, νομίζω, πῶς θὰ ἔλεγαν, αὐτοὶ πού θέλουν νά πιστεύουν σωστά, ὅτι πιστέψαμε μόνο στόν Λόγο πού γεννήθηκε ἀπό τόν Θεό, ἀπογυμνώνοντάς τον ἀπό τὴν σάρκα, οὔτε πάλι θὰ παραλείψουμε νά ποῦμε ἐκεῖνο· θὰ τὸ ποῦμε ὅπως δὴποτε.

Β. Ποιὸ δηλαδή ἐννοεῖς;

Α. Ὅτι ἡ πίστη δέν ἀναφέρεται σέ ἓναν σὰν ἐμᾶς, οὔτε ἀπλῶς σὰν σέ ἄνθρωπο, ἀλλὰ στόν Θεό, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει κατὰ φύση καί πραγματικά στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ· θὰ μᾶς βοηθήσει ἐπίσης στή συζήτηση καί ὁ σοφὸς Παῦλος πού γράφει· «Δέν κηρύττομε τοὺς ἑαυτούς μας, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ Κύριον, ἐνῶ τοὺς ἑαυτούς μας δούλους δικούς σας διὰ τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ Θεὸς πού εἶπε νά γίνει ἀπὸ τὸ σκοτάδι φῶς, ὁ ἴδιος ἔλαμψε στίς καρδιές μας γιὰ νά φέρει τὸν φωτισμὸ τῆς γνώσεως τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ καί Πατέρα στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ»⁸⁸. Γι' αὐτὸ καί ἔλεγε· «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα· ἐγὼ καί ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα». Ὁ χαρακτήρας βέβαια ὁ θεϊκὸς δέν εἶναι σωματικὸς, ἀλλὰ ἐκδηλώνεται μέσα ἀπὸ τὴ δύναμη καί δόξα πού ταιριάζει στόν Θεό, καί αὐτὰ ὑπῆρχαν τέλεια στόν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἀπαιτοῦσε νά γνωρίζεται ἀπὸ αὐτά, καί ἤθελε ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴ τῶν ἔργων του οἱ ἀκροατές του νά ἀνάγονται στή γνώση αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ σῶμα πού ἔβλεπαν τὸν ἐλάττωνε σιγὰ σιγὰ στή συνείδησή τους· γιατί λέγει· «Ἐὰν δέν κάνω τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα μου, μὴ μέ πιστεύετε. Ἐὰν ὅμως τὰ κάνω, καί ἂν ἀκόμα δέν πιστεύετε

πιστεύετε». Φάναι δὲ οἶμαι ταυτὶ τὸ τηνικάδε Χριστόν, οὐκ ἀσυν-
 τελὲς εἰς ὄνησιν εἰδότα τὸ χρῆμα. Ἐπειδὴ γὰρ ᾤοντο Θεὸν μὲν
 οὐκ εἶναι κατὰ φύσιν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνηνθρωπηκότα, ψιλὸν δὲ
 ἀπλῶς ἄνθρωπον καθ' ἡμᾶς, ἀπαράδεκτόν τε διὰ τοῦτο τὴν ἐπ'
 5 αὐτῷ πίστιν ἐποιοῦντό τινες, ἀναγκαίως τὸ δεῖγμα καὶ τὸν ἐπὶ
 τούτους ὄκνον ὑποτεμνόμενος, τῇ τῆς θεότητος φύσει τὴν πίστιν
 ἀνατιθείς, ὡς ἐν προσώπῳ Πατρὸς, καὶ οὐχὶ τῇ καθ' ἡμᾶς σμικρο-
 πρεπείᾳ προσνέμων, ἔφασκεν· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ πιστεύει
 εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με». Ἐὰρ οὐκ ἴσον εἰπεῖν, ὦ τῶν
 10 ἐμῶν κατήκοοι λόγων, μὴ μικρὰ καὶ χαμαιρριφῆ τὰ εἰς ἐμέ
 δοξάζετε· ἴστε δὲ ὅτι τὴν εἰς αὐτὸν ἐμέ τὸν ὁρώμενον ἐν σαρκὶ
 προιέμενοι πίστιν, οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἀπλῶς ἔσεσθε πεπιστευκό-
 τες, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν Πατέρα, δι' ἐμοῦ τοῦ κατὰ πᾶν ὅτιοῦν ἴσως
 τε καὶ ἀπαραλλάκτως ἔχοντος Υἱοῦ, σαρκωθέντος μὲν δι' ὑμᾶς
 15 καὶ περιδῆλημα σμικροπρεπὲς οἰκειουμένου τὴν ἀνθρωπότητα, τό-
 γε μὴν ἰσοφυὲς τε καὶ ἰσουργὸν καὶ ἐν ταυτότητι δόξης ἀδιαλώ-
 βουτον παντελῶς ἔχοντος πρὸς αὐτόν;

B. Ὁμοίως.

*A. Ἀναμάθοις δ' ἂν καὶ ἑτέρως αὐτὸν τὴν πίστιν οὐ διωθού-
 20 μενον, ἀλλὰ τομῆς τινος δίχα καὶ διαφορᾶς εἰσδεδεγμένον αὐτὴν
 ὡς ἐν ἰδίῳ προσώπῳ, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν ἐκ γεν-
 νητῆς ἐξιάτο τυφλὸν καὶ τὸ γλυκὺ μὲν, ἄηθες δ' οὖν, ἐπεφύτευσε
 φῶς αὐτῷ, παρὰ πάντων εἰκότως ἐθαυμάζετο. Ἀλλ' ὁ μὲν τοῦ πά-
 θους ἀπηλλαγμένος παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκρίνετο καὶ ὡμολόγει
 25 τὸν ἰατρόν, Χριστὸς δὲ αὐτῷ περιτυχὼν, «Σὺ πιστεύεις», ἔφασκεν,
 «εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Τοῦ δὲ τό, «Τίς ἐστι, Κύριε», διακεκρα-
 γότος «ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;», ἀντεφώνει λέγων «Καὶ ἑώρακας
 αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν». Ὁ δὲ ἔφη· «Πιστεύω,
 Κύριε. Καὶ προσεκίνησεν αὐτῷ». Καίτοι πῶς οὐχ ἅπασι συμφα-
 30 νές, ὡς ἄοπτος παντελῶς ἢ θεία τε καὶ ἀνωτάτω φύσις, «Θεὸν γὰρ
 οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Εἴτερον οὖν διωστὰς
 ἑαυτοῦ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς αὐτὸ δὴ τοῦτο πεφηνώς ὁ ἐκ Θεοῦ Πα-*

σέ μένα, πιστέψτε στά ἔργα μου»⁸⁹. Νομίζω βέβαια ὅτι ὁ Χριστός τὰ εἶπε αὐτὰ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὥρα, γνωρίζοντας ὅτι θὰ συντελέσουν πολὺ στὴν ὠφέλεια τους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ νόμιζαν ὅτι δὲν εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν αὐτὸς ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, ἀλλὰ ἀπλὸς ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς, καὶ μερικοὶ θεωροῦσαν ἀπαράδεκτη τὴν πίστιν σ' αὐτόν, ἀναγκαστικά, γιὰ νὰ ἔξαλείψει τὸν φόβο καὶ τὴν διστακτικότητά τους σ' αὐτό, ἀποδίδοντας τὴν πίστιν στὴν κατὰ φύσιν θεότητα, δηλαδὴ στὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα, καὶ ὄχι στὴ δική μας εὐτέλεια, ἔλεγε: «Αὐτὸς ποὺ πιστεύει σέ μένα, δὲν πιστεύει σέ μένα, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ με ἔστειλε»⁹⁰. Ἔρα δὲν ἦταν σὰν νὰ ἔλεγε: ὦ ἐσεῖς ποὺ ἀκοῦτε τὰ λόγια μου, μὴ πιστεύετε στὰ δικά μου μικρὰ καὶ ταπεινὰ, ἀλλὰ νὰ γνωρίζετε ὅτι ἡ πίστιν ποὺ ἐκδηλώνετε σέ μένα τὸν ἴδιο ποὺ με βλέπετε με σάρκα, δὲν εἶναι πίστιν ποὺ ἀποδίδεται σέ ἄνθρωπο ἀπλόν, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν Πατέρα, μέσω ἐμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶμαι σέ ὅλα ἴσος καὶ ἀπαράλλακτος Υἱὸς του, καὶ ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ χάριν σας, καὶ φόρεσα ἔνδυμα ταπεινό, δηλαδὴ τὴν ἀνθρώπινη φύσιν, ἀλλὰ ἔξακολουθῶ νὰ διατηρῶ ἐντελῶς ἀμείωτη τὴν ἰσότητα τῆς φύσεως καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τὴν ἴδια δόξα με αὐτόν.

Β. Ἔτσι φαίνεται.

Α. Μπορεῖς ὅμως νὰ μάθεις καὶ με ἄλλον τρόπο, ὅτι αὐτὸς δὲν ἀποκρούει τὴν πίστιν, ἀλλὰ τὴν δέχεται χωρὶς κάποια τομὴ καὶ στὸ ἴδιο πρόσωπο, μολονότι ἔγινε σάρκα. Ὅταν δηλαδὴ θεράπευσε τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν⁹¹ καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ γλυκό, ἀλλὰ ἀσυνήθιστο, φῶς, δικαιολογημένα προκάλεσε τὸν θαυμασμό ὄλων. Ὅμως αὐτὸς ποὺ θεραπεύθηκε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια του ἀνακρινόταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὁμολογοῦσε ποιὸς τὸν θεράπευσε. Καὶ ὅταν τὸν συνάντησε ὁ Χριστὸς καὶ τὸν ρώτησε, «Σὺ πιστεύεις στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ;», καὶ ἐκεῖνος φώναξε, «Ποιὸς εἶναι, Κύριε, γιὰ νὰ πιστέψω σ' αὐτόν;», ὁ Χριστὸς τοῦ ἀπάντησε: «Καὶ τὸν εἶδες, καὶ αὐτὸς ποὺ σοῦ μιλᾷει, ἐκεῖνος εἶναι». Καὶ ἐκεῖνος εἶπε: «Πιστεύω, Κύριε. Καὶ τὸν προσκύνησε»⁹², ἂν καὶ ἦταν σέ ὅλους φανερό, ὅτι ἡ θεία καὶ ἀνώτατη φύσιν εἶναι τελείως ἀόρατη: «γιατὶ τὸν Θεὸν δὲν τὸν εἶδε ποτὲ κανεὶς»⁹³, σύμφωνα με αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ. Ἐὰν λοιπὸν διαχωρίζοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴν ἀνθρώπινη φύσιν, ἀφοῦ ἔτσι ἀκριβῶς φαίνεται ὁ Λό-

τρός Λόγος, γυμνός και μόνος ἡξίου πιστεύεσθαι, τὸ μὴ μᾶλλον τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν ἀναλογίζεσθαι δεῖν, ἥτις ποτέ ἐστι, τὸν εὐπαθόντα διεκελεύετο, παρέδειξε δὲ σωματικῶς, ὡς και αὐτοῖς ὄμμασι καταθεᾶσθαι παρὸν (ἔφη γάρ, ὅτι «Και ἑώρακας αὐτόν, 5 και ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν»)- ἡ οὐχὶ τὴν σάρκα παραδείξει φήσομεν;

B. Καὶ πάνυ.

A. Εἶτα πῶς αὐτὸς ἂν εἶη λοιπὸν ἢ σάρξ, εἰ μὴ νοοῖτο καθ' ἑνωσιν ὡς αὐτὸς ὑπάρχων τὸ ἴδιον αὐτοῦ, καθάπερ ἀμέλει και ἐφ' 10 ἡμῶν γένοιτ' ἂν; καταδείξειε γὰρ ἂν τις οὐ μεμερισμένως οὐδὲ ἀτελῶς τὸν καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπον, τὸν ἐκ ψυχῆς δὴ λέγω και σώματος, και ἀπὸ μόνης αὐτοῦ τῆς σαρκός.

B. Σύμφημι· λέγεις γὰρ ὀρθῶς.

A. Γέγραφε δέ που και ὁ σοφὸς ἡμῖν Ἰωάννης, ὅτι «Πολλὰ μὲν 15 οὖν και ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, και ἵνα πιστεύσαντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ». Κατατεθήποι δ' ἂν τις οὐ μείων και τὸν θεσπέσιον Πέτρον 20 Ἰουδαίοις προσπεφωνηκότα σαφῶς και ἀναφανδόν· «Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ και πρεσβύτεροι, εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίαν ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται, γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν και παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς 25 ἠγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Και οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία. Οὐδὲ γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστιν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς». Τίς οὖν ἄρα ἐστίν, ὁ και θάνατον ὑποδύς, και ἐγγεγραμμένος ἐν δόξῃ και ἐκ Ναζαρέτ, εἰ 30 μὴ Ἰησοῦς Χριστός, τουτέστιν ὁ πρὸ παντός μὲν αἰῶνος ἐκ Πατρὸς ἀπορρήτως γεγεννημένος, ἐν δέ γε τῷ λοίσθῳ και εἰς πέρας ἤκοντι τοῦ αἰῶνος καιρῷ και σωματικῶς ἐκ γυναικός

γος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἤθελε νὰ πιστεύεται χωρὶς τὸ σῶμα καὶ μόνος, μὲ τὸ νὰ παραγγέλλει στὸν θεραπευθέντα ὅτι δὲν πρέπει νὰ σκέφτεται τί εἶδους εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ, ὡστόσο ἐμφανίσθηκε καὶ σωματικά, ὥστε καὶ μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια νὰ δεῖ καθαρὰ ὅτι εἶναι παρῶν (γιατὶ εἶπε· «καὶ τὸν εἶδες, καὶ αὐτὸς πού μιλάει μαζί σου, αὐτὸς εἶναι»)· ἢ μήπως θὰ ποῦμε ὅτι δὲν ἔδειξε τὴ σάρκα;

B. Καὶ πολὺ μάλιστα.

A. Τότε ὅμως πῶς μπορεῖ αὐτὸς νὰ εἶναι ἡ σάρκα, ἐὰν δὲν νοεῖται μὲ ἔνωση, ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι τὸ ἰδιαίτερο γνώρισμά του, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ μᾶς; Γιατὶ μπορεῖ κανεὶς ν' ἀποδείξει, ὅτι δὲν εἶναι χωρισμένος οὔτε ἀτελής ὁ ὅμοιος μὲ μᾶς ἄνθρωπος, ἐννοῶ αὐτὸς πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα, καὶ ἀπὸ μόνο τὸ σῶμα του.

B. Συμφωνῶ, γιατί μιᾶς σωστά.

A. Ἔχει γράψει καὶ ὁ σοφὸς μας Ἰωάννης κάπου· «Καὶ ἄλλα πολλὰ θαύματα ἔκανε ὁ Ἰησοῦς μπροστὰ στοὺς μαθητές του, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίον αὐτό. Ἀλλὰ αὐτὰ ἔχουν γραφεῖ γιὰ νὰ πιστέψετε ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, καὶ πιστεύοντας νὰ ἔχετε ζωὴ στὸ ὄνομα αὐτοῦ»⁹⁴. Βλέπει ὅμως κανεὶς καὶ τὸν θεόπνευστο Πέτρο νὰ λέγει στοὺς Ἰουδαίους ὄχι μὲ λιγότερη σαφήνεια καὶ καθαρά· «Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι, ἐὰν ἐμεῖς σήμερα ἀνακρινόμεσθε γιὰ εὐεργεσία πού ἔγινε σὲ ἄνθρωπον ἀσθενῆ, μὲ ποιὸν δηλαδὴ τρόπον αὐτὸς σώθηκε, ὡς γίνετο γνωστὸ σὲ ὅλους ἐσᾶς καὶ σ' ὅλον τὸν λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωρίου, τὸν ὁποῖο ἐσεῖς στραυρώσατε, καὶ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ στέκεται ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μπροστὰ σας ὑγιής»⁹⁵. Καὶ ὕστερα ἀπὸ διάφορα ἄλλα πάλι λέγει· «Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ κανέναν ἄλλον σωτηρία, οὔτε ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, δοσμένο στοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σωθοῦμε»⁹⁶. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος καὶ θάνατον ὑπέμεινε, καὶ ἀναστήθηκε δοξασιμένος, καὶ κατὰγεται ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ, ἂν δὲν εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, δηλαδὴ αὐτὸς πού γεννήθηκε προαιώνια ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο, καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς τοῦ κόσμου αὐτοῦ γεννήθηκε καὶ σωματικὰ ἀπὸ γυναῖκα;

Ὁ πίστιν οὖν ἄρα τὴν εἰς αὐτὸν προσιέμενος, γέρας ἀποίσεται τὸ ἐξαίρετον· διακεκλήσεται γὰρ υἱὸς Θεοῦ· «Ὅσοι γὰρ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν», φησί, «τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος 5 ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν». Ἴνα γὰρ γένηται πρωτεύων ἐν πᾶσι αὐτός, καθὰ γέγραπται, γεγέννηται μὲν διὰ γυναικὸς Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς ἀναμορφουμένης κτίσεως δι' ἁγιασμοῦ πρὸς Θεόν, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων αὐτὸς γενητὸς ἐδείχθη Πνεύματος, τὴν ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς ὑπερθρώσκων σύνοδον, 10 καὶ οὐκ ἀτιμία καὶ μῶμῳ καταδικάζων τὴν φύσιν (τίμιος γὰρ ὁ γάμος, καὶ ὁ πλάσας ἀπαρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ πεποίηκεν αὐτούς), ἀλλὰ τῷ μείζονι καὶ ἀσυγκρίτως ὑπερκειμένῳ προσνέμων ἤδη πως τὰ ἀνθρώπινα. Γενητούς γὰρ Πνεύματος, οὐκ ἀνδρῶν, ἡμᾶς ἔτι χρηματίζειν ἤθελε. «Καὶ γοῦν, Πατέρα», φησί, «μὴ καλέσητε ὑμῶν 15 ἐπὶ τῆς γῆς εἰς γὰρ ἐστὶν, ὁ Πατὴρ ὑμῖν ὁ οὐράνιος, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε».

Οὐκοῦν ἀμώμητον παντελῶς τὸ πιστεύειν εἰς αὐτόν, μᾶλλον δὲ καὶ τῇ τῶν πλημμελημάτων ἀμνηστειᾷ τετίμηται. Γράφει γὰρ ὧδε πάλιν ὁ ἔκκριτος Παῦλος «Εἰδότες δὲ ὅτι οὐ δικαιούται ἄν- 20 θρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν». Κατοκνήσω δὲ οὐδαμῶς, ὅπερ ἤδη φθάσας ἔφην, ἀνακνυκλήσας εἰπεῖν, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς οὐ γυμνὸς καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ ἐκ Θεοῦ νοεῖται Λόγος, ἀλλ' ὅτε προσέλαβε τὸ ἀνθρώπινον, ἐνεπλάκη σαρκί· οὕτως ἔχοντα καὶ 25 ὁρώμενον, καὶ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς τυγχάνοντα, τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις παρέδειξεν ὁ Πατὴρ, φωνῆς ἄνωθεν ἐκπεποιημένης τοιαύτου· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε». Σύνες οὖν ὅπως οὐκ ἐν τούτῳ, φησὶν, ἐστὶν ὁ Υἱός μου, ἵνα μὴ ἀναμέρος ὡς ἕτερος ἐν ἑτέρῳ τυχόν, ἀλλ' εἰς νοῆται 30 καὶ ὁ αὐτὸς καθ' ἑνωσιν οἰκονομικήν. Πλημμελὲς δὲ ὅτι τὸ ἀντιτείνειν ἐστί, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα σφαλέρωτάτων, ἀνατείσσει γράφων Ἰωάννης ὡδί, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ, ὅτι με-

97. Ἰω. 1, 12-13.

98. Γαλ 4, 4.

99. Κολ 1, 18.

100. Γέν. 1, 27.

1. Ματθ. 23, 9.

2. Ματθ. 23, 8.

3. Γαλ 2, 16.

4. Ματθ. 3, 17.

Λουκᾶ 9, 35.

“Οποῖος λοιπὸν δέχεται τὴν πίστιν σ’ αὐτόν, θὰ λάβει τὸ ὅλως ἰδι-
αίτερο βραβεῖο· θὰ ὀνομασθεῖ δηλαδὴ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· γιατί λέγει· «Σὲ
ὄσους τὸν δέχθηκαν, ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ,
σ’ ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ δὲν γεννήθηκαν οὔτε ἀπὸ αἵματα, οὔτε ἀπὸ
τὸ θέλημα τῆς σάρκα, οὔτε ἀπὸ τὸ θέλημα ἀνδρός, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν
Θεό»⁷. Γεννήθηκε δηλαδὴ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἀπὸ γυναῖκα⁸, γιὰ νὰ
γίνει αὐτὸς πρῶτος σὲ ὅλα⁹. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀρχὴ τῆς κτίσεως ποὺ
μεταμορφώνεται, μέσω τοῦ ἁγιασμοῦ, σὲ Θεό, καὶ γεννήθηκε αὐτὸς
πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους διὰ τοῦ Πνεύματος, ξεφεύγοντας τὴ συνεύρε-
ση ἀνδρα καὶ γυναῖκας, καὶ χωρὶς νὰ καταδικάζει τὴ φύση γιὰ ἀτι-
μία καὶ ψεγάδι (γιατὶ ὁ γάμος εἶναι τίμιος, καὶ ὁ Πλάστης ἀπὸ τὴν
ἀρχὴ τοὺς ἔκανε ἀνδρα καὶ γυναῖκα¹⁰), ἀλλ’ ἀποδίδοντας κατὰ κά-
ποιο τρόπο τὰ ἀνθρώπινα σ’ αὐτόν ποὺ εἶναι ἀνώτερος καὶ βρίσκεται
ἀσυγκρίτα ψηλότερα. Γιατὶ καὶ ἐμᾶς μᾶς ἤθελε γεννημένους ὄχι ἀπὸ
ἀνδρες, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Γι’ αὐτὸ λέγει· «Νὰ μὴ ὀνομάσετε κανέ-
να πατέρα σας στὴ γῆ· γιατί ἓνας εἶναι ὁ Πατέρας σας, αὐτὸς ποὺ
εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»¹· καί, «Ὅλοι ἐσεῖς εἴσατε ἀδέλφια»².

Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἐντελῶς ἄμεμπτο τὸ νὰ πιστεύουμε σ’ αὐτόν, ἢ
καλύτερα βραβεύεται καὶ μὲ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν. Γιατὶ ὁ ἐπί-
λεκτος Παῦλος λέγει πάλι τὰ ἐξῆς· «Γνωρίζοντας ὅτι δὲν δικαιώνεται
ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστιν στὸν Ἰησοῦ
Χριστό, γι’ αὐτὸ καὶ ἐμεῖς πιστέψαμε στὸν Χριστό Ἰησοῦ»³. Δὲν θὰ
ἀποφύγω ὅμως, πρᾶγμα ποὺ ἤδη εἶπα, ἐπανερχόμενος νὰ πῶ, ὅτι
Χριστὸς Ἰησοῦς δὲν νοεῖται γυμνός καὶ χωρισμένος ὁ Λόγος ποὺ
προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλ’ ὅταν προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση,
ἐνώθηκε μὲ τὴ σάρκα· καὶ ἐνῶ ἦταν καὶ φαινόταν ἔτσι καὶ εἶχε τὴ
δική μας μορφή, τὸν παρουσίασε ὁ Πατέρας στοὺς ἀγίους ἀποστό-
λους, λέγοντας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὰ ἐξῆς· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ
ἀγαπητός, στὸν ὁποῖο εὐαρεστοῦμαι· αὐτόν νὰ ἀκοῦτε»⁴. Κατάλαβε
λοιπὸν, ὅτι δὲν λέγει σ’ αὐτόν εἶναι ὁ Υἱός μου, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ
ἐνδεχομένως σὰν ἄλλος μέσα σὲ ἄλλον χωριστά, ἀλλὰ νὰ νοεῖται ἓνας
καὶ μόνος μὲ ἔνωση ποὺ ἔγινε κατ’ οἰκονομία. Ὅτι ὅμως τὸ νὰ ἀντιλέ-
γουμε εἶναι ἁμάρτημα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ πιὸ λανθασμένα, μᾶς πεί-
θει ὁ Ἰωάννης γράφοντας σχετικὰ, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ

μαρτύρηκε περί τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἔχει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτῷ, ὁ μὴ πιστεύων τῷ Θεῷ, ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἐπίστευσεν εἰς τὴν μαρτυρίαν, ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ Θεὸς περί τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ». Μεμαρ-
 5 τύρηκε δέ, ὅτι Οὗτος, ὁ μετὰ σαρκὸς καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, μοναδικῶς τε καὶ ἰδικῶς ἐμὸς ἀληθῶς Υἱός· Τί δέ; οὐχὶ καὶ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος εὐκλεᾶ χάριν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ζωοποιήσιν καὶ τὴν Θεοῦ μέθεξιν δι' ἁγιασμοῦ ἐν Πνεύματι, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πεπράχθαι δώσομεν;

10 B. Ἀναγκαίως μεμνήσομαι γὰρ Ἰωάννου λέγοντος· «Ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· ἐκεῖνος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ».

A. Ἐὰρ οὖν, ὦ ἐταῖρε, τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος ἔργον
 15 εἶναι φῶμεν, τὸ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ βαπτίζεσθαι δύνασθαι καὶ πυρὶ;

B. Καὶ πῶς ἂν εἴη τοῦτό γε;

A. Καὶ μὴν ἄνδρα λέγων, τὸν ὅσον οὐδέπω παρεσόμενόν τε καὶ ὀφθησόμενον, αὐτὸν ἔφη βαπτίζεσθαι ἐν πυρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, οὔτε ἀλλότριον τοῖς βαπτιζομένοις ἐνιέντα Πνεῦμα δουλο-
 20 προπῶς καὶ ὑπογυκῶς, ἀλλ' ὡς Θεὸν κατὰ φύσιν μετ' ἐξουσίας τῆς ἀνωτάτω, τὸ ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἴδιον αὐτοῦ, δι' οὗ καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν ἐνσημαίνεται χαρακτήρ. Ἀναμορφούμεθα γὰρ ὡς εἰς εἰκόνα τὴν θεϊαν, εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, οὐ σωματικὸν ὑπομένοντες τὸν ἀναπλασμὸν (κομιδῇ γὰρ εὐήθες οἶεσθαι τουτί), διὰ δὲ τοῦ μετα-
 25 λαχεῖν ἁγίου Πνεύματος, αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς πλουτοῦντες Χριστόν, ὡς ἤδη χαίροντας ἐκεῖνο φωνεῖν· «Αγαλλιᾶσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης». «Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσα-
 σθε», φησὶν.

30 B. Ἐὰρ οὖν εἰς ἄνθρωπον δεβαπτίσμεθα, καὶ τοῦτο εἶναι φήσομεν ἀληθές;

A. Εὐφήμει, ἄνθρωπε. Τί δοῦς, ὦ οὗτος; Κατακομίζεις ἡμῶν

5. Α' Ἰω. 5, 9-10.

6. Ματθ. 3, 12.

7. Ἦσ. 61, 10.

8. Γαλ. 3, 27.

Θεοῦ, ὅτι μαρτύρησε γιὰ τὸν Υἱό του· «Αὐτὸς ποὺ πιστεύει στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἔχει τὴν μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μέσα του. Αὐτὸς ποὺ δὲν πιστεύει στὸν Θεό, τὸν κάνει ψεύτη, γιατί δὲν πιστεύει στὴ μαρτυρία ποὺ ἔδωσε ὁ Θεὸς γιὰ τὸν Υἱὸ του»⁵. Καὶ μαρτύρησε ὅτι Αὐτὸς ποὺ φέρει σάρκα καὶ ἔχει τὴ μορφή δούλου, εἶναι κατὰ τρόπο μοναδικὸ καὶ ἰδιαίτερο πραγματικὸς Υἱὸς μου. Ἄλλὰ τί; Μήπως καὶ ἡ ἔνδοξη χάρη ποὺ παίρνουμε διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἡ ζωοποίησή μας δι' αὐτοῦ καὶ ἡ συμμετοχή μας στὸν Θεὸ διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ Πνεύματος, δὲν δεχόμαστε ὅτι γίνονται διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ;

Β. Κατ' ἀνάγκη. Θὰ ἀναφέρω βέβαια τὸν Ἰωάννη ποὺ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται πίσω ἀπὸ μένα, εἶναι πιὸ ἰσχυρὸς ἀπὸ μένα, καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ κρατῶ τὰ ὑποδήματά του· αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσει μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ μὲ φωτιᾶ»⁶.

Α. Ἄρα λοιπὸν, φίλε μου, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἔργο τῆς δικῆς μας ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ δύναμή του νὰ βαπτίζει μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ μὲ φωτιᾶ;

Β. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτό;

Α. Βέβαια λέγοντας ἄνθρωπος, τέτοιος ποὺ ποτὲ δὲν ὑπῆρξε οὔτε καὶ φανερώθηκε, αὐτὸς εἶπε ὅτι θὰ βαπτίζει μὲ φωτιᾶ καὶ ἅγιο Πνεῦμα, χωρὶς νὰ βάζει μέσα στοὺς βαπτιζομένους ξένο πρὸς αὐτὸν Πνεῦμα κατὰ τρόπο δουλοπρεπῆ καὶ ὑπηρετικόν, ἀλλὰ ὡς Θεὸς κατὰ φύση, μὲ ἐξουσία ἀνώτατη, τὸ δικό του Πνεῦμα ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτόν, διὰ τοῦ ὁποῖου Πνεύματος ἀποτυπώνεται σὲ μᾶς ἡ σφραγίδα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μεταμορφωνόμαστε σὲ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, σὲ Χριστὸν Ἰησοῦ, χωρὶς νὰ δεχόμαστε σωματικὴ ἀνάπλαση (γιατὶ αὐτὸ φαίνεται πολὺ ἀνόητο), ἀλλὰ παίρνοντας μέσα μας τὸν Χριστὸ μέσω τῆς κοινωνίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥστε μὲ ἀγαλλίαση νὰ φωνάζουμε· «Ἄς ἀγάλλεται ἡ ψυχὴ μου ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου· γιατί μὲ ἔντυσε μὲ ἔνδυμα σωτηρίας καὶ μὲ χιτῶνα χαρᾶς»⁷. Γιατὶ λέγει· «Ὅσοι βαπτισθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ντυθήκατε τὸν Χριστό»⁸.

Β. Ἄρα λοιπὸν βαπτισθήκαμε σὲ ἄνθρωπο, καὶ αὐτὸ δεχόμαστε ὅτι εἶναι ἀληθινό;

Α. Μίλησε καλύτερα, ἄνθρωπέ μου. Τί κάνεις; Κατεβάζεις στὴ

εἰς γῆν τὴν ἐλπίδα. Βεβαπτίσαμεθα γὰρ οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἀπλῶς, ἀλλ' εἰς Θεὸν ἐνηνθρωπηκότα, καὶ ἀνιέντα ποιηῆς καὶ τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων τοὺς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν εἰσδεδεγμένους. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Πέτρος Ἰουδαίοις ἔφη προσλαλῶν «Μετανοή-
 5 σατε οὖν, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν, καὶ λήψετε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ἀπολύων γὰρ ἁμαρτίας τὸν αὐτῷ προσκείμενον, τῷ ἰδίῳ λοιπὸν καταχρῆται Πνεύματι, ὅπερ ἐνίησι μὲν αὐτός, ὡς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, καὶ ἐξ ἰδίας ἡμῖν ἀναπη-
 10 γάζει φύσεως κοινὸν δὲ ὥσπερ τὸ χρῆμα τιθεὶς τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομία διὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐνέπνει σωματικῶς Ἐνεφύσησε γὰρ τοῖς ἀποστόλοις, εἰπὼν «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον» καὶ οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ Πνεῦμα, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, ἀλλ' αὐτὸς ἐνίησιν ἐξ ἑαυτοῦ, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ
 15 Πατὴρ. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἀποστήσας τὴν ἐν γε τούτῳ διαφορὰν, ποτὲ μὲν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσνέμων ὁρᾶται, ποτὲ δὲ αὐτῷ τῷ Υἱῷ. Γράφει γὰρ ὧδε· «Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἵπερ πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Εἰ δὲ
 20 Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, τὸ δὲ Πνεῦμα, ζωὴ διὰ δικαιοσύνην».

Β. Ἄραρεν οὖν, ὅτι ἰδιὸν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, καὶ οὐτι πον μόνον, ἢ Λόγος ἐστὶ πεφηνῶς ἐκ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἢ νοοῖτο καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος γενόμενος.

25 *Α.* Ἰδιὸν ὡς ἐκ Πατρὸς, ἐν ὁμοουσίῳ γεννήματι τῷ ἐξ αὐτοῦ φύντι Λόγῳ, καὶ εἰ λέγοιτο λαβεῖν, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος ὁ τῶν τῆς θεότητος ιδιωμάτων ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει τητῶμενος. Καὶ γοῦν αὐτὸς ὑπάρχων ἢ πάντων ζωὴ, διὰ τὴν ἐκ ζῶντος Πατρὸς ἄρρητον γέννησιν, ζωοποιεῖσθαι λέγεται μεθ' ἡμῶν. Πάρα δ' οὖν ὁμως
 30 ἰδεῖν, χαριζόμενον μὲν τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ τῆς θεοπρεποῦς ἐνεργείας

9. Πράξ. 2, 38.

10. Ἰω. 20, 22.

11. Ἰω. 3, 34.

12. Ρωμ. 8, 9-10.

γῆ τὴν ἐλπίδα μας; Δὲν βαπτισθήκαμε σὲ ἄπλὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ σὲ Θεό, ὁ ὁποῖος ἐγίνε ἄνθρωπος, καὶ ἐξάλειψε τὴν τιμωρία καὶ τὰ παλαιὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν ποὺ δέχθηκαν τὴν πίστη σ' αὐτόν. Γι' αὐτό καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους εἶπε· «Μετανοῆστε λοιπὸν, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς ἄς βαπτισθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες σας καὶ νὰ δεχθεῖτε τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁹. Ἀπαλλάσσοντας δηλαδή ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἐκεῖνον ποὺ πιστεύει σ' αὐτόν, τὸν χρίει μὲ τὸ δικό του Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο στέλνει αὐτός, ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ τὸ ὁποῖο ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν ἴδια μὲ μᾶς φύση· γιὰ τὴν θέτοντάς το ὡς κοινὸ πρᾶγμα στὴν ἀνθρώπινη φύση του, λόγω τῆς ἐνώσεως μὲ τὴ σάρκα, τὸ ἐμφυσοῦσε ὡς ἄνθρωπος σωματικά. Καὶ πράγματι ἐμφύσησε στοὺς ἀποστόλους, λέγοντας· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»¹⁰. Καὶ δὲν χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα μὲ μέτρο, ὅπως λέγει ὁ Ἰωάννης¹¹, ἀλλὰ ὁ ἴδιος τὸ χορηγεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Πατέρας. Γι' αὐτό καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, καταργώντας τὴ διαφορὰ στὸ θέμα αὐτό, ἐμφανίζεται νὰ τὸ ἀποδίδει ἄλλοτε στὸν ἴδιο τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ἄλλοτε πάλι στὸν Υἱό. Γιατὶ γράφει τὰ ἐξῆς· «Ἔσεῖς λοιπὸν δὲν εἴσατε σαρκικοί, ἀλλὰ πνευματικοί, ἐφόσον μέσα σας κατοικεῖ Πνεῦμα Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως κάποιος δὲν ἔχει Πνεῦμα Χριστοῦ, αὐτὸς δὲν εἶναι δικός του. Ἐνῶ ἐὰν ὁ Χριστὸς εἶναι μέσα σας, τότε τὸ σῶμα σας εἶναι νεκρὸ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα σας εἶναι ζωὴ λόγω τῆς δικαίωσεώς σας»¹².

Β. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι, ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὄχι μόνο, γιὰ τὴν εἶναι Λόγος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ ἐγίνε ἄνθρωπος ὅμοιος μὲ μᾶς.

Α. Εἶναι δικό του, ἐπειδὴ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, μὲ ὁμοούσια γέννηση μαζὶ μὲ τὸν Λόγο ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν λέγεται ὅτι τὸ ἔλαβε τότε ποὺ ἐγίνε ἄνθρωπος, αὐτὸς ποὺ δὲν εἶχε κατὰ φύση τὰ ιδιώματα τῆς θεότητος. Γι' αὐτό λοιπὸν, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶναι ἡ ζωὴ ὅλων, ἐπειδὴ γεννήθηκε κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο ἀπὸ ζωντανὸ Πατέρα, λέγεται ὅτι ζωοποιεῖται μαζὶ μὲ μᾶς. Ὡστόσο βλέπουμε ὅτι χαρίζει στὴ σάρκα του τὴ δόξα τῆς ἐνέργειας ποὺ ἀνήκει στὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ κάνει δικὰ του τὰ ιδιώματα τῆς σάρκας, καὶ κατὰ κάποιον

τὴν δόξαν, οἰκειούμενον δὲ αὐτὰ σαρκός, καὶ οἶονεὶ πως καθ' ἑνωσιν οἰκονομικὴν καὶ τῇ ἰδίᾳ περιτιθέντα φύσει.

B. Τίνα φῆς τρόπον;

A. Ἡ οὐχὶ δὴ μάλιστα πρέπειν ἐρεῖς τῷ γε ὄντι κατὰ φύσιν ἐκ
5 Θεοῦ Πατρὸς Λόγω, τὸ ἄνωθεν ἦκειν καὶ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τὸ
ζωογονεῖν δύνασθαι τὰ, οἷς ἂν ἐνιέναι θούλοιο τὴν ζωὴν;

B. Φημί.

A. Τί δέ; τὸ δημιουργεῖν, εἶπέ μοι, θεϊκῶς, δοίης ἂν εἶναί τι
τῶν ἀνθρωπίνων;

10 B. Οὐκ ἔγωγε.

A. Τί τοίνυν ἡμᾶς ζωοποιεῖ μὲν ὡς Θεός, πλὴν οὐ μόνον τῷ
μεταλαχεῖν ἀγίου Πνεύματος, ἀλλ' ἐδεστὴν παραθεῖς καὶ τὴν
ἀναληφθεῖσαν σάρκα; Ἐφη γάρ, ὅτι «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν
μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πῖντε αὐτοῦ το
15 αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς». Κατακερτομούντων δὲ αὐτὸν
τῶν Ἰουδαίων ποτὲ καὶ τὴν ἐπὶ ἀμείνοσι ψῆφον ἀνάπτειν, οὐκ
οἶδ' ὅπως, ἐπικεχειρηκότων τῷ μακαρίῳ Μωσεῖ, εἰρηκότων δὲ
ἀναφανδόν· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ,
καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον, Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς
20 φαγεῖν· τί ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάξῃ, ὡς
ἄνωθεν ἡμῖν καὶ ἐξ οὐρανοῦ κατακομίσας τὸ σῶμα;»· φησὶν·
«Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ κατα-
βαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ». Καὶ πρὸς γε
25 τουτοισὶ πάλιν, μονονουχὶ καὶ δακτύλῳ καταδεικνύς ἑαυτὸν
ἐνσώματον, «Ἐγὼ εἰμι», φησὶν, «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
καταβάς. Ἐὰν τις φάγῃ ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, ζήσεται εἰς τὸν
αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς
τοῦ κόσμου ζωῆς»· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ
30 αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ. Καὶ καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν
Πατήρ, καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κακεῖνος
ζήσει δι' ἐμέ». Καίτοι πῶς οὐκ ἀτρεκέες εἰπεῖν, ὡς οὐ κατατεφοί-
τηκεν ἐξ οὐρανῶν ἡ σὰρξ, ἀλλ' ἦν ἐκ Παρθένου, κατὰ τὰς Γρα-

τρόπο, με ένωση που γίνεται κατ' οίκονομίαν, τὰ παραθέτει στη δική του φύση.

B. Μὲ ποιὸν τρόπο λές;

A. Δὲν συμφωνεῖς ὅτι στὸν Λόγο, πού γεννήθηκε κατὰ φύση ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, ταιριάζει κατ' ἔξοχὴν τὸ νὰ ἔρχεται ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ νὰ μπορεῖ νὰ ζωοποιεῖ αὐτοὺς στοὺς ὁποίους θέλει νὰ δώσει τὴ ζωή;

B. Συμφωνῶ.

A. Τί λοιπόν; Πές μου· πιστεύεις ὅτι ἡ δημιουργία κατὰ τρόπο θεϊκὸ εἶναι κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ιδιώματα;

B. Ἐγὼ ὄχι βέβαια.

A. Τί λοιπόν; μᾶς ζωοποιεῖ ὡς Θεός, ὅμως ὄχι μὲ τὴν κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ παραθέτοντάς μας ὡς ἔδεσμα καὶ τὴ σάρκα πού προσέλαβε; Γιατὶ εἶπε· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ἐὰν δὲν φάγετε τὴ σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πιεῖτε τὸ αἷμά του, δὲν θὰ ἔχετε ζωὴ μέσα σας»¹³. Καὶ ὅταν κάποτε οἱ Ἰουδαῖοι τὸν κοροΐδευαν, καὶ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἀποδώσουν, δὲν ξέρω μὲ ποιὸ τρόπο, στὸν μακάριο Μωυσῆ τὴ διδασκαλία γιὰ τὰ ἀνώτερα, καὶ ἔλεγαν φανερά, «Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα στὴν ἔρημο, ὅπως ἔχει γραφεῖ· Τοὺς ἔδωσε νὰ φάνε ἄρτον ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ἐσὺ τί θαῦμα κάνεις, γιὰ νὰ σὲ πιστέψουμε; Ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο πού κάνεις, γιὰ νὰ δείξεις ὅτι πάνω ἀπὸ μᾶς καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἔχεις κατεβάσει τὸ σῶμα;»¹⁴, εἶπε· «Σᾶς βεβαιώνω ὅτι τὸν ἄρτο τὸν ἀληθινὸ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δὲν σᾶς τὸν ἔδωσε ὁ Μωυσῆς. Γιατὶ ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὸς πού κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμo»¹⁵. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτά, δείχνοντας σχεδὸν μὲ τὸ δάχτυλο τὸν ἑαυτὸ του σαρκωμένο, λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ὁ ζωντανός, πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ἐὰν κάποιος φάει ἀπὸ τὸν ἄρτο αὐτόν, θὰ ζήσει αἰώνια, καὶ ὁ ἄρτος πού ἐγὼ θὰ τοῦ δώσω, εἶναι ἡ σάρκα μου, τὴν ὁποία θὰ δώσω γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου»¹⁶. «Αὐτὸς πού τρώει τὴ σάρκα καὶ πίνει τὸ αἷμα μου μένει μέσα μου καὶ ἐγὼ μέσα σ' αὐτόν. Καὶ ὅπως μὲ ἔστειλε ὁ ζωντανὸς Πατέρας, καὶ ἐγὼ ζῶ ἕξαιτίας του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού μὲ τρώει, θὰ ζήσει ἕξαιτίας μου»¹⁷. Ἄν καὶ βέβαια πῶς δὲν θὰ ἦταν σωστότερο ἂν ἔλεγε, ὅτι ἡ σάρκα δὲν κατέβηκε ἀπὸ τὸν

φάς; Ἔστι δὲ ὅτι οὐ διιστάς ὁ Λόγος, ἀλλ' εἰς ἓν ἄμφω συλλέγων, καὶ ὡσπερ ἀλλήλοις ἀνακρινάς τὰ τῶν φύσεων ιδιώματα, διὰ μυρίων ὅσων ἡμῖν ὁράται λόγων. Νικοδήμῳ μὲν γάρ, οὐ συνιέντι τὸ μυστήριον, ἀνακεκραγότι δὲ ἀμαθῶς «Πῶς δύναται ταῦτα γενέ-
5 σθαι, Εἰ τὰ ἐπίγεια», φησίν, «εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύετε; Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Ἰουδαίοις δὲ πάλιν, τὴν ἴσην ἐκείνῳ νοσοῦσιν ἀπαιδευσίαν καὶ διαγελᾶν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐλομένοις αὐτόν, ἐπειτέρ ἔφη ζωοποιὸν
10 καὶ ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἴδιον σῶμα, «Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;», φησίν· «ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον;». Ἡ οὐχὶ τετάχθαι φήσομεν ἐκ γυναικὸς τὸν Ἐμμανουήλ;

B. Πῶς γὰρ οὐ;

15 *A. Ποῦ τοιγαροῦν τὸ πρότερον ἦν; ἢ πῶς ἀναβέβηκεν ἔνθα περ εἶναί φησιν αὐτός, καίτοι τεχθέντος διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου τοῦ ἐνωθέντος αὐτῷ σώματος; Οὐχὶ δὲ καὶ ἀπρακτεῖν ὁμολογήσαμεν ἂν τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα πρὸς τὸ δύνασθαι ζωοποιεῖν, ὅσον ἦκεν εἰς ἰδίαν φύσιν;*

20 *B. Ἀληθές.*

A. Πῶς οὖν, εἰπέ μοι, ζωοποιὸς ἢ σὰρξ; Ἡ πῶς ἂν νοοῖτο καὶ ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἀπὸ τῆς γῆς

B Καθ' ἔνωσιν, οἶμαι, τὴν πρὸς τὸν ζῶντά τε καὶ οὐρανόθεν Λόγον.

25 *A. Πεφρονηκῶς ἴσθι τὰ λίαν ὀρθὰ καὶ τοῖς ἱεροῖς συμβαίνοντα λόγοις. Εἴη γὰρ ἂν οὐχ ἑτέρως καὶ δημιουργὸς θεϊκῶς, καὶ ὅτε μὴ δίχα νοοῖτο σαρκός. Συλλήπτορα δὲ τοῦ λόγου ποιήσομαι πάλιν ὡδὶ γεγραφότα τὸν θεσπέσιον Παῦλον· «Εὐχαριστοῦντες πῶ Θεῷ καὶ Πατρὶ, πῶ ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλή-
30 ρου τῶν ἁγίων ἐν πῶ φωτί, ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης*

18. Λουκᾶ 1, 31.

19. Ἰω. 3, 9, 12-13.

20. Ἰω. 6, 62-63.

οὐρανό, ἀλλὰ προερχόταν ἀπὸ τὴν Παρθένο, σύμφωνα μὲ τις Γραφές¹⁸; Ὅμως τὸ κάνει γιὰ νὰ δείξει ὅτι ὁ Λόγος δὲν διαιρεῖται, ἀλλὰ μὲ μύριους λόγους ἐμφανίζεται νὰ ἐνώνει τὰ δύο σὲ ἓνα καὶ νὰ ἀναμιγνύει κατὰ κάποιον τρόπο τὰ ἰδιώματα τῶν δύο φύσεων. Πράγματι στὸν Νικόδημο πού δὲν κατανοοῦσε τὸ μυστήριο καὶ φώναζε μὲ ἀμάθεια, «Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν αὐτά;», λέγει· «Ἐφόσον σᾶς μιλῶ γιὰ πράγματα γήινα καὶ δὲν καταλαβαίνετε, πῶς θὰ πιστέψετε ἐν σᾶς μιλῆσω γιὰ τὰ ἐπουράνια; Καὶ κανένας δὲν ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, παρὰ μόνο αὐτὸς πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»¹⁹. Στους Ἰουδαίους πάλι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἴση πρὸς τὸν Νικόδημο ἄγνοια καὶ ἤθελαν, δὲν ξέρω πῶς, νὰ τὸν περιγελάσουν, ἐπειδὴ εἶπε ὅτι τὸ σῶμα του ἦταν ζωοποιὸ καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό, λέγει· «Αὐτὸ σᾶς σκανδαλίζει; Ἐὰν δεῖτε τὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνεβαίνει ἐκεῖ ὅπου ἦταν προηγουμένως, τί θὰ πεῖτε;»²⁰. Ἡ μήπως δὲν θὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Ἐμμανουὴλ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα;

B. Πῶς δηλαδή ὄχι;

A. Ποῦ λοιπὸν ἦταν προηγουμένως; Ἡ πῶς ἀνέβηκε ἐκεῖ ὅπου λέγει ὅτι εἶναι αὐτός, ἀφοῦ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο τὸ σῶμα πού ἐνώθηκε μὲ αὐτόν; Δὲν θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ἡ γήινη σὰρκα δὲν μποροῦσε νὰ ζωοποιήσει, ὅσον ἀφορᾷ στὴ φύση της;

B. Σωστά.

A. Πῶς λοιπὸν, πές μου, εἶναι ἡ σὰρκα ζωοποιός; Ἡ πῶς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὅτι κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό, αὐτὸ πού εἶναι γήινο;

B. Μὲ τὴν ἐνωσὴ του, πιστεύω, πρὸς τὸν Λόγο πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό.

A. Γνώριζε ὅτι πιστεύεις αὐτὰ πού εἶναι πολὺ σωστά καὶ συμφωνοῦν μὲ τις ἅγιες Γραφές. Γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσε μὲ ἄλλον τρόπο νὰ εἶναι καὶ δημιουργὸς κατὰ τρόπο θεϊκό, καὶ τότε πού δὲν νοῦνταν χωρὶς τὴ σὰρκα. Καὶ θὰ χρησιμοποίησω πάλι βοηθό μου γι' αὐτὰ πού λέγω τὸν θεσπέσιο Παῦλο πού ἔχει γράψει αὐτά· «Εὐχαριστώντας τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔκανε ἱκανοὺς νὰ ἔχουμε μερίδιο στὴν κληρονομία τῶν ἁγίων στὸ φῶς, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσε ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους καὶ μᾶς μετέφερε στὴ βασιλεία τοῦ

αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότη-
 5 τες, εἴτε Ἀρχαί, εἴτε Ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτός πρωτεύων, ὅτι ἐν αὐτῷ ηὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα δι'
 10 αὐτοῦ κατοικῆσαι, καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἴδου δὴ πάλιν ἀναφανδὸν δι' αὐτοῦ φησι καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσθαι τὰ πάντα· καὶ μὴν, ὅτι πρὸ πάντων ἐστί, καὶ ὅτι τὰ πάντα συνέστηκεν ἐν αὐτῷ· καὶ αὐτὸν
 15 εἶναί φησι πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν, εἰρηνοποιήσαντα διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Εἶτα τίς ὁ ἐκ νεκρῶν πρωτότοκος, εἰ μὴ Χριστὸς Ἰησοῦς, τουτέστιν ἐν σαρκὶ καὶ μετὰ σαρκὸς ὁ Λόγος; Τεθναίῃ γὰρ ἂν οὔτι πού Θεὸς ὦν ὁ Λόγος, οὐδ' ἂν νοοῖτο τῶν ὄλων δημιουργὸς καθ' ἡμᾶς ὦν
 20 ἄνθρωπος, εἰ μὴ δεδημιούργηκε μὲν ὡς Θεός, καὶ εἰ μὴ δίχα σαρκὸς νοοῖτο μετὰ τὴν ἔνωσιν. Πρωτότοκος δὲ καὶ ἐκ νεκρῶν, καθὸ πέφηεν ἄνθρωπος, οὐκ ἀποβαλὼν τὸ εἶναι Θεός, διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν. Οἶει τι χρῆναι τούτοις ἐπιτιμῶν;

B. Οὐδ' ὀλωσιούν.

25 *A. Ἴδοις δ' ἂν καὶ ἐτέρωθι διὰ τῶν αὐτῶν ἰόντας λόγων τοὺς πνευματοφόρους. Ἰωάννης μὲν γάρ, «Ἐν ἀρχῇ», φησὶν, «ὁ Λόγος ἦν, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν». Παῦλος δὲ αὐτῷ «Εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ
 30 τὰ πάντα· εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα». Ἄλλ' εἴπερ ἦν τὸ μεσολαβοῦν μετὰ τὸ ἠνωῆσθαι σαρκὶ τὸν Λόγον καὶ εἰς*

ἀγαπητοῦ του Υἱοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου ἔχομε τὴν ἀπολύτρωση, δηλαδή τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μας. Αὐτὸς εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ, πρωτότοκος ὅλων τῶν δημιουργημάτων, γιατί δι' αὐτοῦ δημιουργήθηκαν τὰ πάντα, τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχές, εἴτε Ἐξουσίες, ὅλα ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπὸ αὐτὸν καὶ γι' αὐτόν. Καὶ αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα, καὶ ὅλα συγκρατοῦνται δι' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀρχή, ὁ πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτὸς πρῶτος σὲ ὅλα, γιατί σ' αὐτὸν εὐαρεστήθηκε νὰ κατοικήσει ὅλο τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ συμφιλιώσει τὰ πάντα μὲ αὐτόν, ἀφοῦ ἔφερε τὴν εἰρήνη μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυροῦ του, τόσο τὰ ἐπίγεια, ὅσο καὶ τὰ ἐπουράνια»^{20α}. Νὰ λοιπὸν πάλι λέγει ὀλοφάνερα ὅτι ὅλα κτίσθηκαν δι' αὐτοῦ καὶ γι' αὐτόν· ἐπίσης ὅτι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα, καὶ ὅτι ὅλα συγκρατοῦνται δι' αὐτοῦ· ἐπίσης ὅτι αὐτὸς εἶναι πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ μὲ τὸ αἷμα του συμφιλίωσε καὶ τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἂν ὄχι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, δηλαδή ὁ ἔνσαρκος Λόγος; Γιατί δὲν μπορούσε νὰ πεθάνει ὁ Λόγος ὄντας Θεός, οὔτε μπορούσε νὰ νοηθεῖ δημιουργὸς τῶν ὅλων, ὄντας ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς, ἐὰν δὲν δημιούργησε ὡς Θεός, καὶ ἂν δὲν νοεῖται χωρὶς σάρκα μετὰ τὴν ἔνωση. Καὶ πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς εἶναι, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ ἀποβάλεῖ τὴ θεϊκὴ του ιδιότητα ἐξαιτίας τῆς ἐνανθρώπησης. Νομίζεις ὅτι πρέπει κάτι ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὸ κατηγορήσουμε;

B. Καθόλου.

A. Θὰ μπορούσες ὅμως νὰ δεῖς καὶ ἄλλοῦ νὰ λένε τὰ ἴδια οἱ ἐμπνευόμενοι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα συγγραφεῖς. Πράγματι ὁ Ἰωάννης λέγει· «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦταν μὲ τὸν Θεό, καὶ ἦταν Θεός ὁ Λόγος. Αὐτὸς ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ μὲ τὸν Θεό. Ὅλα δημιουργήθηκαν δι' αὐτοῦ, καὶ τίποτε ἀπὸ ὅσα δημιουργήθηκαν δὲν ἔγινε χωρὶς αὐτόν»²¹. Ἐπίσης ὁ Παῦλος λέγει· «Ἐνας Θεός ὑπάρχει, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται ὅλα· καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν ὅλα»²². Ἐὰν ὅμως μετὰ τὴν ἔνωση τοῦ Λόγου μὲ τὴ σάρκα ὑπῆρχε κάτι πού μεσολαβοῦσε ἀνάμεσά τους

έτερότητα καταδιαιροῦν, τὴν ὡς υἱῶν δυνάδα φημί, κατὰ τὸ σοὶ δοκοῦν, πῶς ἂν ἐκτίσθῃ τὰ πάντα διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἀλλὰ μὴν ἐκτίσθῃ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα. Πρόδηλον οὖν ὅτι τὰ φύσει τε καὶ ἰδικῶς ἐνυπάρχοντα τῷ ἐκ Πατρὸς ὄντι Λόγῳ, τετήρηται πάλιν 5 αὐτῷ καὶ ὅτε γέγονε σὰρξ. Ἐπισφαλές οὖν ἄρα τὸ διατέμνειν ἀποτολμᾶν. Εἷς γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα δεδημιούργηκεν ὁ Πατήρ.

B. Ἀληθές

A. Ἔστι τοιγαροῦν καὶ δημιουργός, θεϊκῶς, καὶ ζωοποιός, 10 ὡς ζωή, ἐνανθρωπίνως δὲ αὐτῷ καὶ τοῖς ὑπὲρ ἄνθρωπον ιδιώμασιν εἰς ἓν τι τὸ μεταξὺ συγκείμενος Μεσίτης γάρ ἐστι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, κατὰ τὰς Γραφάς, φύσει μὲν ὑπάρχων Θεός, καὶ οὐ δίχα σαρκός, ἄνθρωπος δὲ ἀληθῶς, καὶ οὐ ψιλὸς καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὧν ὄπερ ἦν, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἰησοῦς 15 Χριστός χθές καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας». Ἡ γὰρ οὐχὶ διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου τετέχθαι πιστεύομεν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς τὸν Ἐμμανουήλ;

B. Ναί. Ταῖς γὰρ τοι θεῖαις οὐκ ἀντεροῦμεν Γραφαῖς

A. Τὸ δὲ δὴ χθές, εἰπέ μοι, καὶ τήμερον, καιρὸν ἡμῖν, ὃ φιλό- 20 τῆς, οὐχὶ τὸν ἐνεστήκοντα καὶ τὸν ἤδη παρωχηκότα κατασημῆναι-αν ἄν;

B. Φημί

A. Πῶς οὖν ὁ αὐτὸς εἶη ἂν εἷς γε τὸν παρωχηκότα, καίτοι γένεσιν οὐπω τὴν κατὰ σάρκα λαβών;

B. Ὅτι ἦν ὁ Λόγος καὶ ἐν ἀρχῇ, καὶ ὡς ἐξ αἰδίου καὶ ἀτρέ- 25 πτου πεφηνῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἔχει καὶ αὐτὸς ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει τὸ αἰδιόν τε καὶ ἀτρέπτον.

A. Ἐπαινω τὴν δόξαν ἔχει γὰρ ὧδε, καὶ λίαν ὀρθῶς φιλο- πειστοῦντι δ' οὖν ὁμῶς φράσαις ἂν, ὃ ἀγαθέ.

B. Τὸ τί;

A. Ἡ οὐχὶ νεώτατον κομιδῆ, καὶ τοῖς τῆς ἐνανθρωπήσεως 30 χρόνοις συνδεδραμηκός ὄνομα τῷ Λόγῳ, τό, Ἰησοῦς Χριστός;

B. Καὶ μὴν τοῦτο ἡμῖν διὰ πλείστων ὄσων ἐδείχθη.

καὶ τὸν διαιροῦσε σὲ δύο υἱούς, ὅπως ἐσὺ νομίζεις, τότε πῶς κτίσθηκαν ὅλα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ὡστόσο ὅλα δι' αὐτοῦ κτίσθηκαν. Εἶναι φανερό λοιπὸν ὅτι αὐτὰ ποὺ ὑπῆρχαν κατὰ φύσιν καὶ ἰδιαιτέρως στὸν Λόγον ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, διατηρήθηκαν σ' αὐτὸν καὶ ὅταν ἐγένε ἀνθρώπος. Ἐπομένως εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ τολμοῦν νὰ τὸν διαιροῦν. Γιατὶ ἓνας εἶναι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ Πατέρας δημιούργησε τὰ πάντα.

Β. Σωστά.

Α. Εἶναι ἐπομένως καὶ δημιουργός, ὡς Θεός, καὶ ζωοποιός, ὡς ζωή, καὶ ὡς ἀνθρώπος πάλι διατήρησε καὶ τὰ ἀνώτερα ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο ἰδιώματα ἐνωμένα μεταξὺ τους σὲ ἓνα. Γιατὶ εἶναι μεσίτης ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές^{22α}, ὄντας Θεὸς κατὰ φύσιν καὶ μαζὶ μὲ τὴ σάρκα, ἀλλὰ καὶ πραγματικὸς ἀνθρώπος, ὄχι ὅμως ἀπλὸς σὰν ἐμᾶς, ἀλλὰ ὄντας αὐτὸ ποὺ ἦταν πρὶν, ἔστω καὶ ἂν ἐγένε ἀνθρώπος. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ ὅτι, «Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ ἴδιος χθὲς καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες»²³. Ἡ μήπως δὲν πιστεύουμε ὅτι ὁ Ἐμμανουήλ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ αἵωνα;

Β. Καὶ βέβαια πιστεύουμε. Γιατὶ δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ἀμφισβητήσουμε τὶς θεῖες Γραφές.

Α. Τὸ «χθὲς» λοιπὸν καὶ τὸ «σήμερα» δὲν φανερώνουν, φίλε μου, τὸν τωρινὸ καὶ τὸν περασμένο καιρό;

Β. Συμφωνῶ.

Α. Τότε πῶς μπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ ὑπάρχει κατὰ τὸν χρόνο ποὺ πέρασε, ἀφοῦ δὲν εἶχε ἀκόμα γεννηθεῖ ὡς ἀνθρώπος;

Β. Ἐπειδὴ ὁ Λόγος ὑπῆρχε καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας καὶ ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν αἰώνιο καὶ ἀμετάβλητο Θεὸ Πατέρα, ἔχει καὶ ὁ ἴδιος στὴ δική του φύσιν τὴν αἰωνιότητα καὶ τὸ ἀμετάτρεπτο.

Α. Ἐπαινῶ τὴ γνώμη σου· γιατί ἔτσι εἶναι, καὶ εἶναι πολὺ σωστή. Ἐπειδὴ ὅμως θέλω νὰ μάθω, θὰ μοῦ πεῖς, φίλε μου;

Β. Ποιὸ πράγμα;

Α. Τὸ ὄνομα τοῦ Λόγου, Ἰησοῦς Χριστός, δὲν εἶναι πάρα πολὺ νέο καὶ συμπίπτει μὲ τοὺς χρόνους τῆς ἐνανθρώπησης;

Β. Αὐτὸ ἔχει ἀποδειχθεῖ σὲ μᾶς μὲ πάρα πολλοὺς τρόπους.

A. Σύνες οὖν, ὅτι Χριστὸν Ἰησοῦν καὶ οὐ μονοειδῶς τὸν Λόγον χθές τε καὶ σήμερον τὸν αὐτὸν εἶναί φησι καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Πῶς δ' ἂν ἔχοι τὸ ἄτρεπτόν τε καὶ τὴν ἐν ταυτότητι διαμονὴν ἢ ἀνθρώπου φύσις, καίτοι κίνησιν ὑπομένουσα, καὶ πρό γε 5 τῶν ἄλλων, τὴν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι καὶ ζῆν;

B. Δημάρτηκεν οὖν ἄρα τὰληθοῦς ἡμῖν τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, καὶ τὸν χθές οὐκ ὄντα προεῖναί φησιν;

A. Φαίην ἂν οὐχὶ τοῦτο ἐγώ. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Χθές καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, Χριστὸς Ἰησοῦς. Τὸ δὲ τοῦ 10 Λόγου πρεσβύτατον καὶ ἀκλινές, ἤκιστα μὲν ἀρνήσομαι καὶ εἰ γέγονε σὰρξ· οἰήσομαι δὲ καθ' ἔνωσιν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, ὡς χθές ὄντα καὶ προϋπάρχοντα, καταδηλοῦσθαι πάλιν αὐτόν. Καὶ γοῦν ἐμυσάττετο μὲν ὁ παράφρων Ἰουδαῖος καὶ καταλιθοῦν ἐπεχειρεῖ, τὴν πίστιν οὐ προσιέμενος. Κατατεθήπει γάρ, ὅτι καίτοι 15 καθ' ἡμᾶς ὁρώμενος ἄνθρωπος, τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον ἀρχαιότητος ἑαυτῷ τὸ πρεσβύτερον ἐπεμαρτύρει, λέγων ὡς Θεός· «Ἄμην, ἀμην, λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι». Ὅτε καὶ πρὸς τοῦτο ἔφασκον ἐκεῖνοι· «Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας;». Ἐφη δὲ καὶ Ἰωάννης «Ὁ ὀπίσω μου ἐρχό- 20 μενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν». Καίτοι πῶς ἄνδρα τε εἰδῶς καὶ ὀνομάζων τὸν Ἐμμανουήλ, ἔμπροσθέν τε αὐτοῦ καὶ πρῶτον γενέσθαι φησὶ τὸν ὀψιγενῆ τε καὶ μετ' αὐτόν;

B. Ἐμπροσθεν αὐτόν καὶ πρῶτον γενέσθαι φησί, κατὰ γε τὴν δόξαν, ὥσπερ οὖν ἔπεισά μοι νοεῖν.

25 A. Καὶ μὴν ὅτι κίβδηλόν τε καὶ ἀμαθές τὸ τῆδε νοεῖν, οὐκ ἐκ μακρῶν εἶση λόγων. Παραδεξάμενοι γάρ τὸ ἔμπροσθεν εἰς τὸ ἀμεινον ἐν δόξῃ, κατὰ τὸν ἴσον που λόγον καὶ τὸ ὀπίσω φήσομεν, τὸ ὡς ἐν εὐκλείᾳ δευτέρον εὐμάλᾳ καταδηλοῦν.

B. Περιέστη δὴ οὖν, ὡς ἔοικε, τῆς Ἰωάννου δόξης ἠττάσθαι 30 Χριστόν, καὶ ὀπίσω δραμεῖν ἀσυνέτως ὑπονοεῖν· ἔφη γάρ, ὅτι Ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ.

A. Φεῦ τῆς ἀτοπίας! Οἰησόμεθα γάρ οὐχ ᾧδε ἔχειν, ἐννενοη-

A. Πρόσεχε λοιπόν ότι λέγει ὁ Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ὄχι ἀπλῶς ὁ Λόγος, εἶναι ἴδιος χθές καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες. Πῶς ὅμως μπορεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση νὰ εἶναι ἀμετάβλητη καὶ νὰ παραμένει ἴδια, ἀφοῦ ὑφίσταται κίνηση, καὶ πρὶν ἀπὸ τίς ἄλλες, τὴν κίνηση ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξία καὶ τὴ ζωή;

B. Ἐκανε δηλαδή λάθος ἡ ἁγία Γραφή λέγοντας ὅτι προϋπήρχε αὐτὸς πού χθές δὲν ὑπῆρχε;

A. Ἐγὼ αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἔλεγα. Πολὺ ἀπέχω ἀπὸ αὐτό. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος καὶ χθές καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες. Ὅμως δὲν θὰ ἀρνηθῶ ὅτι ὁ Λόγος εἶναι παλαιότερος καὶ ἀμετακίνητος, ἔστω καὶ ἂν ἔγινε ἄνθρωπος καὶ νομίζω ὅτι ἐνωμένος μὲ τὴν ἴδια του τὴ σάρκα ἐμφανίζεται πάλι ὁ ἴδιος νὰ εἶναι καὶ νὰ προϋπάρχει καὶ χθές. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ παράφρονες Ἰουδαῖοι τὸν ἀποστρέφονταν καὶ ἤθελαν νὰ τὸν λιθοβολήσουν, μὴ μπορώντας νὰ πιστέψουν. Γιατί, μολονότι φαινόταν ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς, μὲ κατάπληξη ἄκουαν νὰ βεβαιώνει ὅτι εἶναι παλαιότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, λέγοντας ὡς Θεός· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω προτοῦ νὰ γεννηθεῖ ὁ Ἀβραάμ»²⁴. Καὶ τότε ἐκεῖνοι τοῦ ἔλεγαν· «Δὲν εἶσαι οὔτε πενήντα χρόνων ἀκόμα καὶ εἶδες τὸν Ἀβραάμ;»²⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης εἶπε· «Αὐτὸς πού ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ μένα, γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ μένα, γιατί ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ μένα»²⁶. Πῶς ὅμως ἀφοῦ γνωρίζει καὶ ὀνομάζει τὸν Ἐμμανουήλ ἄνδρα, λέγει ὅτι γεννήθηκε καὶ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ αὐτόν, αὐτὸς πού γεννήθηκε ἀργότερα καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν;

B. Λέγει ὅτι γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ αὐτόν καὶ εἶναι πρῶτος ὡς πρὸς τὴ δόξα, ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνομαι ἐγώ.

A. Καὶ ὅμως, ὅτι εἶναι ψεύτικο καὶ δεῖγμα ἀμάθειας τὸ νὰ σκέφτεσαι ἔτσι, θὰ τὸ μάθεις μὲ λίγα λόγια. Ἀφοῦ δηλαδή παραδεχθήκαμε ὅτι τὸ «πρὶν ἀπὸ μένα» ἀναφέρεται στὸ ἀνώτερο σὲ δόξα, μπορούμε κατ' ἀναλογία νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ «πίσω ἀπὸ μένα» σημαίνει μᾶλλον τὸ δεύτερο σὲ δόξα.

B. Ὅπως φαίνεται δηλαδή, ὁ Χριστὸς τοποθετεῖται σὲ κατώτερη θέση ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Ἰωάννη, καὶ ὑπονοεῖ ὅτι ἀκολουθεῖ πίσω του· γιατί εἶπε· «Πίσω μου ἔρχεται ἄνδρας».

A. Ἀλλοίμονο γιὰ τὸν παραλογισμό! Θὰ διαπιστώσομε ὅμως ὅτι

κότες ὀρθῶς τὸ ἐν Ψαλμοῖς γεγραμμένον, ὅτι «Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ; καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Θεῷ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;». Ἀναθετόν οὖν ἄρα καὶ μετὰ σαρκὸς αὐτῷ τὸ πρεσβύτατον, ὡς Θεῷ κατὰ φύσιν ἐνωθέντι σαρκί, καὶ τὰ τῆς ἰδίας φύσεως
5 ἀγαθὰ κοινοποιεῖν εἰωθότι τῷ ἰδίῳ σώματι.

B. Ἄριστα ἔφη

A. Τοῦτο δ' ἂν μάθοις, ᾧ δέ τε ἔχον καὶ εἰρημένον ὀρθῶς, καὶ ἐξ ἑτέρων, ᾧ τᾶν, εἶπερ ἔλοιο, μαρτυριῶν. Ἔφη μὲν γάρ που Θεὸς περὶ τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβίδ, τὸ κατὰ σάρκα Χριστοῦ, δι'
10 ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν «Καὶ σύ, Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθα, ὀλιγοστός εἶ καὶ τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπαρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος». Περὶ δέ γε τῶν υἱῶν Ἰσραήλ ὁ ἱερώτατος Παῦλος «Ὅτι πάντες εἰς τὸν Μωσῆν ἐδᾶ-
πίσθησαν ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πάντες βρώμα τὸ
15 πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔπιον πόμα. Ἐπινον γάρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας ἢ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός». Ἄθρει δὴ οὖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καθ' ἑνωσιν οἰκονομικὴν τὸ ἰδικῶς τοῦ Λόγου πρεσβύτατον. Ἡ οὐκ ἐναρ-
γῆς ὁ λόγος; Τὸν γάρ τοι Βηθλεεμίτην ὡς ἄνθρωπον καὶ ἐκ γυ-
20 ναικός, ἀπαρχῆς αἰῶνος τὰς ἐξόδους ἔχειν εὖ μάλα φησὶν. Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν, καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος, ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος, καὶ αὐτὸς ἦν ἡ πέτρα, δεδιψηκότα τὸν Ἰσραήλ τοῖς παρ' ἐλπίδα καὶ ἀδοκῆτοις ἐκμεθύσκων νόμασι, καίτοι γεννηθεὶς κατὰ γε τὴν
σάρκα καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, καὶ κεχρισμένος
25 εἰς τὴν εἰς κόσμον ἀποστολὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Κατωνόμασται γὰρ οὐχ ἑτέρου του χάριν, ἀλλ' ἢ διὰ τοῦτο Χριστός Χριστός δὲ ἦν ἡ πέτρα, κατὰ τὸν Παῦλον. Ἡ ἐνδοιαστόν τὸ χρῆμα ἐρεῖς

B. Οὐδαμῶς.

27. Ψαλμ. 88, 7.

28. Μιχ. 5, 1. Ματθ. 2, 6.

29. Α' Κορ. 10, 2-4.

δέν εἶναι ἔτσι, ὅταν κατανοήσουμε σωστά αὐτὸ πὺ ἔχει γραφεῖ στοὺς Ψαλμοὺς: «Ποιὸς ψηλὰ στὰ σύννεφα μπορεῖ νὰ ἔξισωθεῖ μὲ τὸν Κύριο; Καὶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ἔξομοιωθεῖ μὲ τὸν Θεό;»²⁷. Πρέπει ἐπομένως νὰ ἀποδίδομε σ' αὐτὸν τὴν παλαιότητα καὶ ὅταν προσέλαβε τὴ σάρκα, ὡς Θεὸν πὺ ἐνώθηκε μὲ τὴ σάρκα, ὁ ὁποῖος συνηθίζει νὰ ἔχει κοινὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς δικῆς του φύσεως μὲ τὸ δικό του σῶμα.

Β. Πολὺ σωστὰ τὸ εἶπες.

Α. Αὐτὸ ὅμως μπορεῖς νὰ μάθεις ὅτι ἔτσι εἶναι καὶ ἔχει λεχθεῖ καλῶς καὶ ἀπὸ ἄλλες, φίλε, μαρτυρίες, ἂν θέλεις. Γιατὶ εἶπε κάπου ὁ Θεὸς γιὰ τὸν κατὰ σάρκα ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ, δηλαδὴ τὸν Χριστό, μέσω ἑνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν «Καὶ σὺ Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, εἶσαι μικρὴ ἀνάμεσα σὶς πόλεις τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα. Δέν ἔχεις οὔτε χίλιους κατοίκους. Ἄλλὰ ἀπὸ σένα θὰ προέλθει ἓνας ἄνδρας, ὁ ὁποῖος θὰ γίνεῖ ἄρχοντας τοῦ Ἰσραήλ· ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἀνάγονται στὴν ἀρχὴ τῶν ἡμερῶν τῆς δημιουργίας»²⁸. Γιὰ τοὺς ἀπογόνους πάλι τοῦ Ἰσραήλ ὁ ἱερότατος Παῦλος λέγει: «Γιατὶ ὅλοι βαπτίσθηκαν στὸν Μωυσῆ μέσα στὴ νεφέλη καὶ στὴ θάλασσα, καὶ ὅλοι ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή, καὶ ὅλοι ἤπιαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ ποτό. Γιατὶ ἔπιναν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πέτρα πὺ τοὺς ἀκολουθοῦσε, καὶ ἡ πέτρα ἦταν ὁ Χριστός»²⁹. Πρόσεχε λοιπὸν τὴν προσωπικὴ παλαιότητα τοῦ Λόγου ἐνωμένη κατ' οἰκονομία στὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἡ μήπως ὁ λόγος δέν εἶναι ὀλοκάθαρος; Γιατὶ ὁ Βηθλεεμίτης, ὡς ἄνθρωπος πὺ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα, λέγει καθαρά, ὅτι ἔχει τὶς ἐνέργειές του ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν αἰώνων. Γιατὶ ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ, καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε χρόνο, ὁ Λόγος πὺ ἐνανθρώπησε, καὶ αὐτὸς ἦταν ἡ πέτρα πὺ μεθοῦσε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ μὲ τὰ ἀνέλπιστα καὶ ἀπροσδόκητα πηγαῖα νερά της, μολονότι κατὰ σάρκα καὶ ὡς ἄνθρωπος γεννήθηκε κατὰ τοὺς ἔσχατους χρόνους καὶ χρίσθηκε γιὰ τὴν ἀποστολὴ του στὸν κόσμον ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε Χριστός, καὶ ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο. Καὶ ὁ Χριστός, σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο, ἦταν ἡ πέτρα. Ἡ μήπως θὰ πείς ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀμφίβολο;

Β. Καθόλου.

Α. Ἐπαγωνιεῖται δὲ καὶ συναθλήσει τῷ λόγῳ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, μονονουχὶ καὶ συναγείρων τὰς φύσεις καὶ εἰς μισγάγκειαν ἄγων τῶν ἑκατέρω προπόντων ιδιωμάτων τὴν δύναμιν. Θεὰ γὰρ ὁ φησιν· «Ὁ ἦν ἀπαρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς 5 ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐωράκαμεν, καὶ μαρτυροῦμεν, ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἣτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν». Ἴδου τὸν ὄντα ἀπαρχῆς, ὧφθαί γέ φησιν ἐναργῶς, ὑπομεῖναι τε καὶ ἀφήν.

10 Ἀνεκεκράγει γὰρ ὁ Θωμᾶς «Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου», ἀναμετρήσας δακτύλῳ πλευράν τε τὴν σώματος καὶ τὰς διατρήσεις τῶν ἥλων. Γεγενῆσθαι δέ φησι τοὺς ἀγίους ἀποστόλους καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν Λουκᾶς αὐτόπτας τε καὶ ὑπηρέτας τοῦ Λόγου. Γέγονε γὰρ ἐμφανῆς ὁ ἀσώματος καὶ ἀπτὸς ὁ ἀναφῆς, οὐκ ὀθνεῖον ἔχων 15 ἔτι περίβλημα τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα, ἀλλ' ἴδιον αὐτὴν ποιησάμενος ναόν, καὶ σὺν αὐτῇ γνωριζόμενο, ὡς Θεὸς καὶ Κύριος Γεγραφότα δὲ οἴσθᾳ πού τὸν ἱερώτατον Παῦλον· «Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ, καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει. Ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν· ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκομεν.

20 Ἐάν τε οὖν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν. Εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ». Ἄραρεν οὖν, ὅτι κεκυρίευκεν ἀληθῶς νεκρῶν τε καὶ ζώντων ὁ μὴ ἑτέρου του χάριν, ἢ ὅτι τοῦδε καὶ μόνου τε-
θνεὼς καὶ ἐγηγερομένος.

25 Β. Ἄραρεν.

Α. Τίνα δὴ οὖν, ὦ γενναῖε, φαμέν, ὡς ὑπέδου μὲν θάνατον, ἀνεδίω δὲ αὐ;

Β. Τὸν Υἱὸν δηλονότι.

Α. Ἄλλ' ὅτι μὲν τὸν Υἱόν, εὖ λέγεις ἐπαινέσομαι γὰρ οὖν. 30 Ἐθέλωμι δ' ἄν σου διαμαθεῖν, πότερον θνητὸς καὶ φθορᾷ κάτοχος ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ἢ πέρα θανάτου καὶ φθορᾶς ἀμείκτων, ὡς ζωῆ.

30. Α' Ἰω. 1, 1-2.

31. Ἰω. 20, 28.

32. Λουκᾶ 1, 2.

33. Ρωμ. 14, 7-9.

Α. Ἀγωνίζεται ὁμως μαζί μας στὸν διάλογο καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης, συναθροίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὶς φύσεις καὶ ὀδηγώντας σὲ συνένωση τῆ δύναμη τῶν ἰδιωμάτων τῆς καθεμιᾶς. Πρόσεχε λοιπὸν τί λέγει· «Αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχή, αὐτὸ ποὺ ἀκούσαμε, αὐτὸ ποὺ εἶδαμε μὲ τὰ μάτια μας, αὐτὸ ποὺ παρατηρήσαμε καὶ τὰ χέρια μας ψηλάφησαν, γιὰ τὸν Λόγον δηλαδή τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ζωὴ φανερώθηκε καὶ τὴν εἶδαμε καὶ τὴν μαρτυροῦμε, καὶ σᾶς ἀναγγέλλουμε τὴ ζωὴ τὴν αἰώνια, ἡ ὁποία ἦταν μὲ τὸν Πατέρα καὶ φανερώθηκε σὲ μᾶς»³⁰. Νά, αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχή, λέγει ὅτι φανερώθηκε καθαρὰ καὶ δέχθηκε ἄγγιγμα. Καὶ πράγματι ὁ Θωμᾶς ψηλαφώντας μὲ τὸ δάκτυλό του τὴν πλευρὰ τοῦ σώματός του καὶ τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν, φώναξε δυνατὰ· «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου»³¹. Καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς λέγει οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἔγιναν αὐτόπτες μάρτυρες καὶ ὑπηρέτες τοῦ Λόγου³². Ἐγινε λοιπὸν φανερὸς ὁ ἀσώματος καὶ ψηλαφητὸς αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸν ἀγγίξει κανεὶς, χωρὶς νὰ ἔχει σὰν ξένο περίβλημα τὴ γήινη σάρκα, ἀλλὰ κάνοντάς τὴν δικό του ναό, καὶ ἀναγνωριζόμενος μαζί μὲ αὐτὴν ὡς Θεός καὶ Κύριος. Γνωρίζω ἐπίσης ὅτι ὁ ἱερότατος Παῦλος ἔχει γράψει· «Γιατὶ κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν ζεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ κανένας δὲν πεθαίνει γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἐὰν δηλαδή ζοῦμε, ζοῦμε γιὰ τὸν Κύριον· καὶ ἐὰν πεθαίνουμε, πεθαίνουμε γιὰ τὸν Κύριον. Εἴτε λοιπὸν ζοῦμε εἴτε πεθαίνουμε, ἀνήκουμε στὸν Κύριον. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς πέθανε καὶ ἔζησε, γιὰ νὰ γίνει Κύριος καὶ νεκρῶν καὶ ζωντανῶν»³³. Ἄρα λοιπὸν ἔγινε πραγματικὰ Κύριος νεκρῶν καὶ ζωντανῶν αὐτὸς ποὺ πέθανε καὶ ἀναστήθηκε ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γι' αὐτό.

Β. Συμφωνῶ.

Α. Ποιὸς λοιπὸν, φίλε μου, λέμε ὅτι ὑπέστη θάνατο καὶ ξανάζησε;

Β. Ὁ Υἱὸς φυσικὰ.

Α. Ὅτι βέβαια εἶναι ὁ Υἱὸς εἶναι σωστὸ καὶ σὲ ἐπαινῶ βέβαια γι' αὐτό. Θέλω ὁμως νὰ μάθω ἀπὸ σένα, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο· ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα ἦταν θνητὸς καὶ ὑποκείμενος σὲ φθορὰ, ἢ ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴ φθορὰ, ὡς ζωή;

B. Οὕτω φημί.

A. Εἶτα πῶς γέγονεν ἐν νεκροῖς, καὶ ἐλεύθερος ὢν, κατὰ τὰς Γραφάς; Τεθναίῃ γὰρ ἂν οὔτι που καθ' ἑαυτὸν ὁ Λόγος.

B. Ὅτι τεθνεώσης αὐτοῦ τῆς σαρκός, αὐτὸς τοῦτο λέγεται 5 παθεῖν.

A. Ὁρθότατά γε καὶ ἀπλανῶς. Οὐκοῦν, οὐ δίχα σαρκός, σὺν αὐτῇ δὲ μᾶλλον καὶ μετ' αὐτῆς, τὴν τῆς κυριότητος ἀνεδήσατο δόξαν, ὁ νόμῳ σαρκός καὶ φύσει τῇ καθ' ἡμᾶς τεθνεῶς πάθος, ἐνέργημα δὲ θεϊκὸν τὸ ἀναδιῶναι δεικνύς, ἵνα δι' ἀμφοῖν γνωρί- 10 ζηται, καθ' ἡμᾶς τε ἅμα καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὡς Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ μεθ' ἡμῶν γεγονώς, ὄρῳτο μετὰ Πατρός. Οὕτως αὐτὸν ὁ Ναθαναὴλ ἐπιγινώσκων, ἔφασκε· «Ραβδί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ». Αὐτὸς δὲ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· «Ἑμεῖς δὲ καλεῖτέ με», φήσιν, «ὁ Κύριος καὶ διδάσκαλος, καὶ 15 καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ». Ἐργῶ δὲ αὐτὸ πιστευόμενος, ἀνίησι μὲν ἁμαρτίας, ἐξουσίαν δὲ ἔδωκε κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. Ἡ οὐκ ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ Ναζωραίου τεθεράπεται μὲν ὁ τῷ πόδε λελωθημένος καὶ τῇ ὠραία προσιζά- 20 νων πύλη; ἀρρωστίαν δὲ τὴν οὕτω μακρὰν ἀπεσείσατο, καὶ κομιδῇ δυσδιάφυκτον διέδρα νόσον Αἰνέας, πρὸς ὃν ὁ θεσπέσιος ἔφη Παῦλος «Αἰνέα, ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός».

B. Ἀληθές.

A. Πανταχόθεν οὖν ἄρα συννωθούμενοι πρὸς ἀλήθειαν, καὶ τὸ 25 τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι δοκοῦν ἰχνηλατεῖν εὖ μάλα σπουδάζοντες, καὶ ταῖς τῶν πατρῶν ἐπόμενοι δόξαις, τὸν ἐκ ρίζης Ἰεσσαί, τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, τὸν ἐκ γυναικὸς κατὰ σάρκα, τὸν μεθ' ἡμῶν ὑπὸ νόμον ὡς ἄνθρωπον καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὑπὲρ νόμον ὡς Θεόν, τὸν δι' ἡμᾶς τε καὶ μεθ' ἡμῶν ἐν νεκροῖς, τὸν ὑπὲρ ἡμᾶς δι' ἑαυτὸν

34. Ἰω. 1, 49.

37. Πράξ. 3, 6.

35. Ἰω. 13, 14.

38. Πράξ. 9, 34.

36. Ματθ. 9, 35 καὶ 10, 1.

B. Τὸ δεύτερο.

A. Τότε πῶς βρέθηκε μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἂν καὶ ἦταν ἐλεύθερος, σύμφωνα μὲ τίς Γραφές; Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πεθάνει ὁ Λόγος καθευτόν.

B. Ἐπειδὴ πέθανε ἡ σὰρκα του, γι' αὐτὸ λέγεται ὅτι πέθανε αὐτός.

A. Πάρα πολὺ σωστά. Ἐπομένως, ὄχι χωρὶς τὴ σὰρκα, ἀλλὰ μαζὶ μ' αὐτὴν στεφανώθηκε τὴ δόξα τῆς κυριότητος, αὐτὸς ποὺ πέθανε σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῆς σάρκας καὶ τὴ δική μας φύση, καὶ ἀναστήθηκε. Ἔδειξε δηλαδὴ ὅτι ὁ θάνατος εἶναι πάθος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ ἡ ἀνάστασις ἐνέργεια θεϊκή, γιὰ νὰ γίνεται γνωστὸς μέσα καὶ ἀπὸ τὰ δύο· ὅτι δηλαδὴ εἶναι σὰν ἐμᾶς, καὶ συγχρόνως πάνω ἀπὸ μᾶς, ὡς Θεὸς τῶν ὄλων, καὶ μολονότι ἦρθε μαζὶ μας, ἐμφανίζεται μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα. Ἔτσι ἀναγνωρίζοντας τὸν ὁ Ναθαναὴλ ἔλεγε· «Διδάσκαλε, σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶσαι ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ»³⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος λέγει στοὺς μαθητὲς του· «Ἔσεῖς μὲ ἀποκαλεῖτε Κύριο καὶ δάσκαλο, καὶ καλὰ κάνετε, γιατί εἶμαι»³⁵. Ἐπιβιβαιώνοντας ἔμπρακτα αὐτό, συγχωρεῖ ἁμαρτίες, δίνει ἐξουσία ἐναντίον τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, ὥστε νὰ τὰ ἐκδιώκουν, καὶ νὰ θεραπεύουν κάθε ἀρρώστια καὶ κάθε ἀδυναμία τοῦ λαοῦ³⁶. Ἡ μήπως δὲν θεραπεύθηκε στὸ ὄνομα τοῦ Ναζωραίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ ἐκ γενετῆς χωλός, ὁ ὁποῖος καθόταν στὴν ὠραία πύλη³⁷; Καὶ ὁ Αἰνέας, μόλις ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῦ εἶπε, «Αἰνέα, σὲ θεραπεύει ὁ Ἰησοῦς Χριστός»³⁸, ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν πολύχρονη ἀρρώστια του καὶ ξέφυγε τὸν τόσο δυσκολοθεραπευτὴ ἀσθένειά του.

B. Σωστά.

A. Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν συνωθούμενοι πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ προσπαθώντας νὰ ἀνιχνεύσουμε αὐτὸ ποὺ διδάσκουν οἱ ἅγιες Γραφές, καὶ ἀκολουθώντας τίς γνῶμες τῶν Πατέρων, πιστεύομε ὅτι, αὐτὸς ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβίδ, αὐτὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα ὡς πρὸς τὴν σὰρκα, αὐτὸς ποὺ ὡς ἄνθρωπος ὑποτάχθηκε στὸ νόμο, καὶ ὡς Θεὸς εἶναι πάνω ἀπὸ μᾶς καὶ ἀπὸ τὸν νόμο, αὐτὸς ποὺ γιὰ μᾶς καὶ μαζὶ μὲ μᾶς βρέθηκε μεταξὺ τῶν νεκρῶν, αὐτὸς ποὺ πάνω ἀπὸ μᾶς γιὰ τὸν ἑαυτὸ του εἶναι ζωο-

ζωοποιὸν καὶ ζωὴν, Υἱὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ κατὰ ἀλήθειαν πιστεύομεν, οὔτε ψιλοῦντες θεότητος τὸ ἀνθρώπινον, οὔτε μὴν ἀνθρωπότητος ἀπαμφιεχνύντες τὸν Λόγον μετὰ τὴν ἄφραστον συμπλοκὴν, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦντες Υἱόν, ἐκ δυοῖν πραγμάτων, 5 εἰς ἓν τι τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἀπορρήτως ἐκπεφηνότα, καθ' ἑνωσιν δηλονότι τὴν ἀνωτάτω, καὶ οὐ φύσεως παρατροπήν. Ὅσον γὰρ οὔτω δοξάζουσι περιέσται τὸ κέρδος, σαφηνιεῖ λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητῆς «Ὅς ἂν ὁμολογήσῃ, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Θεῷ». Ὅτι δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ 10 ἐκ Δαβὶδ κατὰ σάρκα, κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, κατασφραγιεῖ λέγων ὁ σοφὸς Ἰωάννης «Καὶ οἶδαμεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἐσμέν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ 15 Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος», καὶ δι' αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῷ, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ποιός και ζωή, αὐτὸς πιστεύομε ὅτι εἶναι πραγματικὰ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἀπογυμνώσουμε τὴν ἀνθρώπινη φύση του ἀπὸ τὴ θεότητα, οὔτε ὅμως νὰ ἀπογυμνώνουμε καὶ τὸν Λόγο ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, μετὰ τὴν κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο ἔνωσή τους, ἀλλὰ ὁμολογώντας ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱόν, ἀπὸ δύο πράγματα, ποῦ ἐμφανίσθηκε σὲ ἓνα, τὸ ὁποῖο ἀποτελέσθηκε ἀπὸ τὰ δύο, κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο, μὲ ἔνωση δηλαδή ἀνώτατη, καὶ ὄχι μὲ ἐκτροπή ἀπὸ τὴ φύση. Πόσο βέβαια θὰ εἶναι τὸ κέρδος ἐὰν πιστεύομε ἔτσι, μᾶς τὸ διασαφηνίζει ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας· «Ὅποιος ὁμολογήσει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς θὰ μένει μέσα του, καὶ αὐτὸς μέσα στὸν Θεό»³⁹. «Ὅτι ὅμως ὁ ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ, κατὰ σάρκα, Ἰησοῦς Χριστός, εἶναι κατὰ φύση καὶ πραγματικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα καὶ κατοίκησε μαζί μας⁴⁰, θὰ τὸ ἐπισφραγίσει ὁ σοφὸς Ἰωάννης, λέγοντας· «Καὶ γνωρίζομε, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔχει ἔρθει καὶ μᾶς ἔδωσε νοῦ, γιὰ νὰ γνωρίζομε τὸν ἀληθινὸ Θεό, καὶ εἴμαστε προσκολλημένοι στὸν ἀληθινὸ Θεό, στὸν Υἱὸ του τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνια»⁴¹, καὶ μέσω αὐτοῦ, καὶ μαζί μὲ αὐτὸν ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

39. Α' Ἰω. 4, 15.

40. Ἰω. 1, 14.

41. Α' Ἰω. 5, 20.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΟΤΙ ΕΙΣ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ

Α. Μαθημάτων μὲν τῶν ἱερῶν κόρος ἂν γένοιτο παντελῶς οὐδεὶς τοῖς γε ἀληθῶς ἀρτίφροσι καὶ γνῶσιν εἰς νοῦν τὴν ζωοποιὸν συνεγηγεργόσι. Γέγραπται γάρ· «Ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ». Τροφή γὰρ νοῦ, ὁ λόγος ὁ παρὰ Θεοῦ, καὶ ἄρτος πνευματικὸς στηρίζων ἀνθρώπου καρδίαν, κατὰ τὸν ἐν δίδλω Ψαλμῶν ὑμνούμενον.

Β. Εὖ λέγεις.

Α. Ἑλλήνων μὲν οὖν σοφοὶ καὶ λογάδες τεθαυμάκασιν τὸ καλλιπέες, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα κατεσπουδασμένων παρ' αὐτοῖς ἐστὶ τὸ ἀλληγορεῖν καὶ ψιλαῖς ῥημάτων ἐπανχοῦσι κομψείαις καὶ τῷ τῆς λέξεως ἐναδρῦνονονται κόμπῳ. Καὶ ὕλη μὲν ποιηταῖς τὸ ψεῦδος, ῥυθμοῖς καὶ μέτροις εἰς τὸ ἐπίχαρὶ τε καὶ ἐμμελὲς ἐκτετορευμένον, ὀλίγη δὲ παντελῶς τῆς ἀληθείας φροντίς, ἠρωσθήκασιν δὲ καὶ σπάνιν ὀρθῆς καὶ ὀνησιφόρου δόξης, τῆς ἐπὶ γε, φημί, τῷ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς ὄντι Θεῷ, μᾶλλον δὲ καθά φησιν ὁ ἱερωτάτος Παῦλος «Ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν».

Β. Ἀληθές.

---

1. Ματθ. 4, 4.

2. Ψαλμ. 103, 15.

3. Ρωμ. 1, 21-23.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΟΤΙ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑΣ

Α. Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν πραγματικὰ ὑγιῆ τὰ μυαλά τους καὶ ἔχουν συγκεντρώσει στὸν νοῦ τους τὴ ζωοποιὸ γνώση, δὲν χορταίνουν ποτέ νὰ ἀκοῦνε ἱερὲς διδασκαλίες· γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ζήσει μόνο μὲ ψωμί, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»¹. Γιατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τροφή τοῦ νοῦ καὶ ψωμί πνευματικό, ποὺ στηρίζει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ψάλλεται στὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν².

Β. Σωστὰ τὸ λές.

Α. Οἱ σοφοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ τῶν Ἑλλήνων θαύμαζαν τὴ γλαφυρότητα τοῦ λόγου, καὶ ἐκεῖνο ποὺ κυρίως φρόντιζαν ἦταν νὰ ἐκφράζονται μὲ ἀλληγορίες, νὰ καυχῶνται γιὰ τὴν κομψότητα τῶν ἄνευ περιεχομένου λόγων, καὶ νὰ καμαρώνουν γιὰ τὰ μεγάλα λόγια. Ἔτσι ὕλη τῶν ποιητῶν εἶναι τὸ ψέμα, σμιλευμένο μὲ ρυθμούς καὶ μέτρα, ὥστε νὰ γίνεται εὐχάριστο καὶ ἐπιμελημένο, ἐνῶ ἐλάχιστα φροντίζουν γιὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ σπάνια ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ σωστὴ καὶ ὠφέλιμη γνώμη, δηλαδή γι' αὐτὸν ποὺ εἶναι κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸς Θεός, ἀντίθετα μάλιστα, ὅπως λέγει ὁ ἱερώτατος Παῦλος, «Παραδόθηκαν σὲ μάταια πράγματα καὶ σκοτίσθηκε ἡ ἀπερίσκεπτη διάνοια τους. Ἐνῶ ἰσχυρίζονταν ὅτι εἶναι σοφοί, ἔγιναν μωροὶ καὶ ἀντάλλαξαν τὴν λαμπρότητα τοῦ ἀφθαρτοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ὁμοίωμα τῆς μορφῆς τοῦ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν τετράποδων ζώων καὶ τῶν ἔρπετῶν»³.

Β. Εἶναι ἀλήθεια.

Α. Ἐφη γοῦν περὶ αὐτῶν διὰ φωνῆς Ἡσαΐου Θεός· «Γνωῶτε
 ὅτι σποδὸς ἢ καρδία αὐτῶν, καὶ πλανῶνται». Ἄλλ' ὧδε μὲν τὰ
 ἐκείνων. Οἷ γε μὴν τῶν ἀνοσίων αἰρέσεων εὔρεται γεγονότες, οἱ
 βέβηλοί τε καὶ ἀποστάται καὶ τῆς θείας δόξης τὸ ἀκρατὲς ἑαυτῶν
 5 κατευρύνοντες στόμα καὶ λαλοῦντες τὰ διεστραμμένα, καταφω-
 ραθεῖεν ἂν οὐκ ἐν μείοσι γραφαῖς τῆς Ἑλλήνων ἀβελτηρίας, ἐξ
 ἀπονοίας ὠλισθηκότες, ἢ τάχα που καὶ ἐν τοῖς ἐπέκεινα. «Κρεῖτ-
 τον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἢ ἐπε-
 γνωκόσιν, εἰς τὰ ὀπίσω ἀνακάμψαι ἀπὸ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἀγί-
 10 ας ἐντολῆς. Γέγονε γὰρ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παρομιίας, Κύων
 ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα, καὶ ὕς λουσαμένη εἰς κύλισμα
 βορβόρου». Διμερίσαντο γὰρ τῆς κατὰ Χριστοῦ δυσφημίας τὰ
 ἐγκλήματα, καὶ οἷά τινες λύκοι δορμεῖς καὶ πικροὶ διαλυμαίνονται
 τοῖς πομνίοις, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ διαρπάζουσι τὰ
 15 αὐτοῦ, πληθύνοντες ἑαυτοῖς τὰ οὐκ ὄντα αὐτῶν, καθὰ γέγραπται,
 καὶ βαρύνοντες τὸν κλοιὸν αὐτῶν στιβαρῶς, περὶ ὧν ἂν λέγοιτο
 καὶ μάλα εἰκότως «Ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν».
 Οὐγαροῦν. Ἄλλ' εἰς καιρὸν ἡμῖν ὁ περὶ γε τῶν τοιούτων κρίνεται
 λόγος. Κατακομίζουσι μὲν γὰρ ἀσυνέτως τινὲς τὸν μονογενῆ τοῦ
 20 Θεοῦ Λόγον τῆς ὑπερτάτης ὑπεροχῆς, καὶ ὑποβιδάζουσι τῆς ἰσό-
 τητος τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, οὐχ ὁμοούσιον εἶναι λέγον-
 τες αὐτόν, οὔτε μὴν φυσικῇ καὶ ἀπαράλλάκτῳ ταυτότητι στεφα-
 νοῦν ἐθέλοντες.

Ἔτεροι δὲ τοῖς ὀνομασμένοις τὴν αὐτὴν ὥσπερ ἐρχόμενοι
 25 τρίβον, καὶ εἰς παγίδα θανάτου καὶ εἰς πέταυρον ἄδου κατολι-
 σθαίνοντας τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς παρεν-
 θύνουσι τὸ μυστήριον, καὶ ἀδελφὴν ὥσπερ τοῖς πρώτοις ἐπιτη-
 δεύουσι τὴν ἀπόνοιαν. Οἱ μὲν γὰρ οὕτω σεσαρκωμένον τὸν ἐκ
 Θεοῦ Πατρός φύντα Λόγον, τῶν τῆς θεότητος ὑψωμάτων μονο-
 30 νουχὶ κατασύροντες, τό γε ἦκον ἐπ' αὐτοῖς, ἀλοῖεν ἂν, οἱ δὲ καὶ
 σεσαρκωμένῳ πολεμεῖν ἐγνώκασιν, μονονουχὶ καὶ ἐπιτιμῶντες οἱ
 θρασεῖς τῇ φιλανθρωπῳ χάριτι, οὐκ ὀρθὰ βεβουλευσθαι τάχα που

Α. Εἶπε λοιπὸν γι' αὐτοὺς ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα: «Μάθετε ὅτι ἡ καρδιά τους εἶναι σάχη καὶ βρίσκονται σὲ πλάνη»⁴. Ἄλλὰ τέτοια εἶναι τὰ δικά τους. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ ἔγιναν ἐφευρέτες τῶν ἀνιέρων αἰρέσεων, οἱ βέβηλοι καὶ ἀποστάτες, οἱ ὁποῖοι ἀνοίγουν διάπλατα ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ τὸ ἀπύλωτο στόμα τους καὶ λένε πράγματα διεστραμμένα, θὰ μπορούσαν νὰ συλληφθοῦν γιὰ κατηγορίες ὄχι κατώτερες ἀπὸ τὴν πνευματικὴ νωθρότητα τῶν Ἑλλήνων, στὴν ὁποία γλίστρησαν ἀπὸ ἀνοησία, ἢ ἐνδεχομένως καὶ γιὰ ἀκόμα χειρότερες. Γιατὶ «θὰ ἦταν προτιμότερο σ' αὐτοὺς νὰ μὴ ἔχουν γνωρίσει τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας, παρὰ, ἀφοῦ τὸν γνώρισαν, νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἅγια ἐντολὴ ποὺ τοὺς δόθηκε. Ἔτσι ἐφαρμόσθηκε σ' αὐτοὺς ἡ ἀληθινὴ παροιμία: Σκύλος ποὺ ἐπέστρεψε στὸ δικό του ξέρασμα, καὶ γουρούνα ποὺ μετὰ τὸ λούσιμό της κυλιέται πάλι στὸν βουρκο»⁵. Γιατὶ διέδωσαν τὶς βλασφημίες τους κατὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ σὰν λύκοι ἀγριοὶ καὶ σκληροὶ ἀφανίζουν τὰ πρόβατα γιὰ τὰ ὁποῖα πέθανε ὁ Χριστός, καὶ ἀρπάζουν αὐτὰ ποὺ εἶναι δικά του, πολλαπλασιάζοντας γιὰ λογαριασμό τους αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι δικά τους, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ κάνοντας βαρύτερες τὶς ἀλυσίδες. Γι' αὐτοὺς θὰ μπορούσε πολὺ εὐστοχα νὰ λεχθεῖ: «Ἀπὸ μᾶς προῆλθαν, ἀλλὰ δὲν ἦταν δικοὶ μας»⁶. Ὅπωςδήποτε ὄχι. Ἄλλὰ εὐκαιριακὰ γίνεται τώρα λόγος γι' αὐτοὺς. Γιατὶ μερικοὶ κατεβάζουν ἀπερίσκεπτα τὸν Μονογενῆ Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ Θεό, λέγοντας ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος, οὔτε καὶ θέλουν νὰ τοῦ ἀναγνωρίσουν τὴ φυσικὴ καὶ ἀπαράλλακτη ταυτότητα πρὸς αὐτόν.

* Ἄλλοι πάλι, ἀκολουθώντας τὸν ἴδιο μὲ τοὺς προηγούμενους δρόμο καὶ ἔχοντας πέσει στὴν παγίδα τοῦ θανάτου καὶ στὴν καταπακτή τοῦ ἄδη, ὀδηγοῦν ὅπου θέλουν τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς καὶ διατυπώνουν συγγενικὴ πρὸς τοὺς προηγούμενους παράφρονα θεωρία. Γιατὶ ἐκεῖνοι συλλαμβάνονται νὰ κατεβάσουν, ὅσον ἀφορᾷ αὐτοὺς, τὸν Λόγο ποὺ γενήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ πρὶν ἀκόμα σαρκωθεῖ, ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς θεότητος, ἐνῶ αὐτοὶ ἀκόμα καὶ ὅταν σαρκώθηκε ἐννοοῦν νὰ τὸν πολεμοῦν, φθάνοντας σχεδὸν νὰ τὸν κατηγοροῦν, οἱ θραασεῖς, γιὰ τὴ φιλόανθρωπη χάρι του, ἰσχυριζόμενοι δῆθεν ὅτι δὲν σκέφθηκε σωστᾶ,

διατεινόμενοι, διὰ τὸ ἀνασχέσθαι σαρκὸς καὶ τῶν τῆς κενώσεως μέτρων, ἤγουν ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, καίτοι Θεὸς ὢν φύσει καὶ σύνεδρος τῷ Πατρὶ.

5 B. Ἐφῆς μὲν ὀρθῶς.

A. Κατακεκράξεται δ' οὖν τῆς ἐν ἀμφοῖν ἀμαθίας ἡ θεόπνευστος Γραφή, πρεσβεύουσα τάληθές, καὶ τὸν μὲν γὰρ ἐκείνοις λόγον ἀδρανῆ καὶ ἀσύφηλον ἀποφαίνουσα, ἐφιστάσα δὲ ταῖς τῆς θεότητος τρίβοις, τοὺς ἰσχνῶ τε καὶ ἀκριβεῖ διανοίας ὄμματι
10 καταθρεῖν εἰωθότας τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον.

B. Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ τὴν οὕτω σεπτὴν καὶ ἀπόρρητον τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίαν ἀνοσίως κεκιθδηλευκότες (ἔοικας γὰρ οὐ μετρίως ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ δυσφορεῖν), ἐθέλομι' ἂν διαπυθέσθαι σου.

15 A. Διατεκμαίρη καλῶς. Ζηλῶν γὰρ ἐξήλωσας τῷ Κυρίῳ, καὶ πρὸς γε τουτὶ κατατεθηγμένος ἀλύω καὶ σφόδρα. Τὸ δὲ ὅποι ποτὲ καταστρέψουσιν οἱ παρ' ἐκείνων λόγοι, δέδια καθορῶν. Τὴν γὰρ τοι παραδοθεῖσαν ἡμῖν νοθεύουσι πίστιν, δράκοντος ἀρτιφανοῦς εὐρήμασι κεχρημένοι, καὶ ταῖς τῶν ἀπλουστέρων ψυχαῖς ἰοῦ
20 δίκην ἐγχείοντες, ψυχρὰ τινα καὶ διεστραμμένα καὶ ἀβελτηρίας ἐμπλεω.

B. Εἴτα τίς ὁ ἀρτιφανής ἐστι δράκων, ὅποια δὲ ἅττα τὰ παρ' αὐτοῦ πεφλυαρημένα κατὰ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων, ἐρομένῳ φράσον.

25 A. Ἀρτιφανής μὲν δράκων, ὁ σκολιὸς οὐτοσί καὶ ἰῶ μεθύουσιν ἔχων τὴν γλῶτταν, ὁ τῆ παραδόσει τῶν τῆς οἰκουμένης μυσταγωγῶν, μᾶλλον δὲ καὶ πάση τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ μονονουχὶ χαίρειν εἰπών, καινοτομήσας δὲ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ Θεοτόκον μὲν οὐκ εἶναι λέγων τὴν ἀγίαν Παρθένον, Χριστοτόκον δὲ μᾶλλον
30 καὶ ἀνθρωποτόκον, ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις ἀπηγῆ καὶ ἀπόπληκτα, τοῖς ὀρθοῖς καὶ εἰλικρινέσι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπεισφρήσας δόγμασι.

B. Νεστόριον, οἶμαι, φῆς. Συνίημι γὰρ ἤδη πως, ἀλλὰ τί τὸ

ἐπειδὴ ἀνέχθηκε τῇ σάρκα καὶ τὰ μέτρα τῆς κενώσεως, δηλαδή ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἐμφανίσθηκε πάνω στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους, μολονότι ἦταν Θεὸς καὶ καθόταν μαζί με τὸν Πατέρα.

B. Τὰ εἶπες σωστά.

A. Ξεφωνίζει ὁμως τὴν ἀμάθεια καὶ τῶν δύο ἢ θεόπνευστη Γραφή, ἢ ὅποια διδάσκει τὴν ἀλήθεια, ἀποδεικνύοντας ὅτι ὁ λόγος ἐκείνων εἶναι χωρὶς σημασία καὶ ἀπρεπής, καὶ κατευθύνει στὸ δρόμο τῆς θεότητος ἐκείνους πού με ἀδύναμο καὶ προσεκτικὸ τὸ μάτι τῆς διανοίας τους συνηθίζουν νὰ ἐρευνοῦν τὸ μυστήριον γι' αὐτόν.

B. Θὰ ἤθελα ὁμως νὰ σὲ ἐρωτήσω, ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ πού νοθεύουν ἀνίερα τὴν τόσο σεβάσιμα καὶ ἀπερίγραπτη οἰκονομία τοῦ Σωτήρα (γιατὶ φαίνεσαι ὅτι γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ θέμα δυσαναχετεῖς τόσο πολὺ).

A. Καλὰ τὸ κατάλαβες. Διακατέχομαι ἀπὸ πολὺ μεγάλο ζῆλο γιὰ τὸν Κύριο, καὶ ἐρεθισμένος ἀπὸ αὐτὸ ταράζομαι. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά φοβᾶμαι σὲ ποιά καταστροφή μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν οἱ λόγοι τους. Γιατὶ νοθεύουν τὴν πίστη πού μᾶς ἔχει παραδοθεῖ, χρησιμοποιώντας ἐφευρήματα δράκοντα πού τελευταίως ἐμφανίσθηκε, καὶ βάζοντας μέσα στὶς ψυχὰς τῶν ἀπλοϊκότερων στὴν πίστη σὰν δηλητήριο κάποιες ψυχρὲς καὶ διεστραμμένες καὶ γεμάτες μωρία θεωρίες.

B. Σ' ἐρωτῶ λοιπὸν νὰ μοῦ πεῖς ποιὸς εἶναι ὁ δράκος πού ἐμφανίσθηκε πρόσφατα, καὶ ποιὲς εἶναι οἱ φλυαρίες του ἐναντίον τῶν δογμάτων τῆς ἀλήθειας.

A. Δράκος πού ἐμφανίσθηκε πρόσφατα εἶναι αὐτὸς ὁ διεστραμμένος, μετῃ μεθυσμένη ἀπὸ δηλητήριο γλώσσα, ὁ ὅποιος, ἐγκαταλείποντας τὴν παράδοση τῶν οἰκουμενικῶν διδασκάλων, ἢ μᾶλλον καὶ ὀλόκληρης τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, καὶ εἰσάγοντας καινοτομία πού αὐτὸς θεωρεῖ σωστή, λέγει ὅτι ἡ ἁγία Παρθένος δὲν εἶναι Θεοτόκος, ἀλλὰ μᾶλλον Χριστοτόκος καὶ ἀνθρωποτόκος προσθέτοντας, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, στὰ ὀρθὰ καὶ εἰλικρινῆ δόγματα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλα ἀνάρμοστα καὶ γεμάτα παραλογισμό.

B. Νομίζω ὅτι ἐννοεῖς τὸν Νεστόριο. Καταλαβαίνω περίπου, ἀλλὰ ποῖο ἀκριβῶς εἶναι τὸ νόημα τῶν λόγων του, φίλε μου, δὲν μπο-

χρῆμα, ὡ τᾶν, τῶν ἐκείνου λόγων, οὐκ ἔχω νοεῖν· Θεοτόκον δὲ πῶς οὐκ εἶναί φησι τὴν ἁγίαν Παρθένον;

A. Οὐ γάρ τοι», φησί, «Θεὸν ἐπέτεκεν. Ἦν γὰρ ὁ Λόγος καὶ πρὸ αὐτῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ παντός αἰῶνος καὶ χρόνου, συν-
5 αἰδιος ὢν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καταρνήσονται δὴ οὖν καὶ τοῦτο ἀναφανδόν, ὡς ἔστι Θεὸς ὁ Ἐμμανουήλ, εἰκῆ δὲ ὡς ἔοικε διερμη-
νεύει τοῦνομα, λέγων ὁ εὐαγγελιστής· «Ὁ ἐστι μεθερμηνευόμε-
νον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Οὕτω γὰρ χρῆναι κατονομάζεσθαι διε-
10 βεβαιουῦτο σαφῶς διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς· ὁ Θεὸς καὶ Πα-
τήρ, τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου κατὰ σάρκα γεγεννημένον, ὡς ἐνανθρωπήσαντα Θεόν.

B. Καίτοι δοκεῖ μὲν ἐκείνοις οὐχ ὧδε ταῦτ' ἔχειν, μεθ' ἡμῶν δὲ φαῖεν γενέσθαι Θεόν, ἦτοι τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, κατὰ γε τοὺς τῆς ἐπικουρίας τρόπους. Σέσωκε γὰρ τὴν ὑπ' οὐρανὸν διὰ τοῦ γεννη-
15 θέντος ἐκ γυναικός

A. Οὐ γὰρ ἦν, εἰπέ μοι, καὶ μετὰ Μωσέως τῆς Αἰγυπτίων χώ-
ρας καὶ τῆς αὐτόθι πλεονεξίας ἀπαλλάτων τὸν Ἰσραήλ, ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ, καθὰ γέγραπται; οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα, Ἰησοῦν λέγοντα σαφῶς εὐρήσομεν, «Καὶ ὡς ἤμην με-
20 τὰ Μωσῆ, οὕτως ἔσομαι καὶ μετὰ σοῦ»;

B. Ἀληθές.

A. Ἐὰρ δὴ οὖν, οὐδεὶς μὲν ἐκείνων Ἐμμανουήλ ὠνόμασται, ἤρμωσε δὲ μόνῳ τοῦνομα τῷ κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς παραδόξως γεγεννημένῳ;

B. Οἰησόμεθα δὴ οὖν τίνα τρόπον γεγενῆσθαι Θεὸν ἐκ γυ-
25 ναικός, ἂν ὡς τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐν αὐτῇ τε καὶ ἐξ αὐτῆς μετεσχη-
κότος τοῦ Λόγου;

A. Ἐπαγε τῆς οὕτω ψυχρᾶς εἰκαιοβουλίας. Παραπαιόντος γὰρ οἱ λόγοι, καὶ νοῦ κατηρρωσηκότος τὸ ἐφ' ᾧ μὴ προσῆκεν
30 ἐκτετραμμένον, τὸ σαρκὸς οἶεσθαι γενέσθαι καρπὸν, τὴν ἄρρητον ὑπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς. Ἀλλ' ἦν, ὡς Θεός, συναἰδιος τῷ γεννή-
σαντι Πατρὶ καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἀπορρήτως γεγεννημένος,

7. Ματθ. 1, 23.

8. Δευτ. 5, 15.

9. Ἰησοῦς Ναυῆ 1, 14.

ρῶ νὰ τὸ ἐννοήσω. Καὶ πῶς ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἅγια Παρθένος δὲν εἶναι Θεοτόκος;

Α. Δὲν γέννησε Θεό, λέγει. Γιατὶ ὁ Λόγος ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτήν, ἢ καλύτερα καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε ἔννοια χρόνου, ἀφοῦ ἦταν συνάναρχος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἄρνούνται μάλιστα ὀλοφάνερα καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἐμμανουήλ εἶναι Θεός, καὶ φαίνεται ὅτι ἀδίκᾳ ἐξηγεῖ τὸ ὄνομα ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγοντας: «Τὸ ὁποῖο ἐρμηνεύεται, Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας»⁷. Γιατὶ ἔτσι πρέπει νὰ ὀνομάζεται διαβεβαίωνε καθαρὰ, μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας αὐτὸς ποὺ γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ τὴν ἅγια Παρθένο, ὡς Θεὸς ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος.

Β. Ἄν καὶ ἐκεῖνοι νομίζουν πῶς αὐτὰ δὲν εἶναι ἔτσι, ὅμως θὰ μπορούσαν νὰ ποῦν ὅτι ἦρθε ἀνάμεσά μας ὁ Θεός, δηλαδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσει. Γιατὶ ἔσωσε τὴν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γῆ μὲ αὐτὸν ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα.

Α. Πές μου ὅμως, δὲν ἦταν καὶ μαζί μὲ τὸν Μωυσῆ ἐλευθερώνοντας τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἀπὸ τὴν πλεονεξία τους μὲ τὸ παντοδύναμο χέρι του καὶ μὲ τὴν μεγαλόπρεπη δύναμή του, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁸; Καὶ δὲν βλέπουμε ἀργότερα νὰ λέγει καθαρὰ στὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, «Καὶ ὅπως ἡμουν μαζί μὲ τὸν Μωυσῆ, θὰ εἶμαι καὶ μαζί σου»⁹;

Β. Πραγματικά.

Α. Ἄρα λοιπὸν κανένας ἀπὸ ἐκείνους δὲν ὀνομάσθηκε Ἐμμανουήλ, ἀλλ' ἔδωσε τὸ ὄνομα αὐτὸ μόνο σ' αὐτὸν ποὺ κατὰ τοὺς ἔσχατους χρόνους γεννήθηκε κατὰ τρόπο παράδοξο κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα.

Β. Μὲ ποιὸ τρόπο λοιπὸν νὰ πιστέψουμε ὅτι γεννήθηκε ὁ Θεὸς ἀπὸ γυναίκα; Μήπως μὲ τὸ ὅτι μετέσχε ὁ Λόγος στὴν ὑπαρξὴ αὐτῆς καὶ ἔχει προέλθει ἀπὸ αὐτήν;

Α. Μακριὰ ἀπὸ μᾶς μὰ τόσο ψυχρὴ ἀπερισκεψία. Γιατὶ εἶναι λόγια νοῦ ποὺ παραλογίζεται καὶ εἶναι ἀρρωστημένος, αὐτὰ ποὺ ἐκτρέπονται σὲ πράγματα ποὺ δὲν πρέπει, τὸ νὰ νομίζουμε ὅτι εἶναι καρπὸς σάρκας ἢ ἀπερίγραπτη ὑπαρξὴ τοῦ Μονογενοῦς. Ἀντίθετα, ὡς Θεός, ἦταν συνάναρχος μὲ τὸν Πατέρα ποὺ τὸν γέννησε, καὶ γεννή-

Ἐθέλουσί γε μὴν εἰδέναι σαφῶς, ὅπως τε καὶ τίνα τρόπον ἐν εἴδει πέφηνε τῷ καθ' ἡμᾶς καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, σαφηνιεῖ λέγων ὁ θεοπέσιος εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν 5 ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας».

B. Ἄλλ' εἰ γέγονε, φασί, σὰρξ ὁ Λόγος, οὐκ ἔτι μεμένηκε Λόγος, ἀποπεφοίτηκε δὲ μᾶλλον τοῦ εἶναι ὁ ἦν.

A. Καὶ μὴν τοῦτό γε ἐστὶ τερθρεία καὶ λῆρος καὶ ἐξεστηκότος εὐρέματα νοῦ, καὶ ἕτερον οὐδέν. Οἴονται γάρ, ὡς ἔοικεν, ὡς ἐξ 10 ἀφύκτου τε καὶ ἀναγκαίου λόγου, τροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως σημαντικὸν εἶναι τό, «ἐγένετο».

B. Ναί, φασί, καὶ δὴ τὸν οἰκειὸν ἐμπεδοῦσι λόγον, ἐξ αὐτῆς ἐλόντες τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Εἴρηται γάρ που, φασίν, ἐπὶ μὲν τῆς τοῦ Λῶτ γυναικός, ὅτι ἐγένετο στήλη ἄλος. Καὶ μὴν καὶ 15 ἐπὶ τῆς Μωσέως ῥάβδου, ὅτι ἔρριπεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ὄφις. Φυσικὴ γάρ ἐν τούτοις γέγονεν ἡ τροπή.

A. Οὐκοῦν, ὅτε ψάλλουσί τινες, «Καὶ ἐγένετό μοι Κύριος εἰς καταφυγὴν», καὶ πάλιν, «Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν, ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ», τί δὴ φαῖεν ἄν; ἄρα τὸ εἶναι Θεὸς ἀφείς ὁ ὕμνού- 20 μενος, μετακεχώρηκεν ἐκ μεταβολῆς εἰς τὸ εἶναι καταφυγὴ, καὶ μετέστη φυσικῶς πρὸς ἕτερόν τι παρ' ὅπερ οὐκ ἦν ἐν ἀρχαῖς. Καὶ πῶς οὐκ ἀπεικὸς καὶ ἀνάρμοστον τῷ γε ὄντι κατὰ φύσιν Θεῷ τὸ χρημᾶ ἐστίν; Ἄτρεπτος γάρ ὢν κατὰ φύσιν, μένει που πάντως ὅπερ ἦν, καὶ ἔστι αἰεί, κἂν εἰ λέγοιτό τισι γενέσθαι καταφυγὴ.

25 B. Ἄριστά γε καὶ μάλα ὀρθῶς ἔφης.

A. Οὐκοῦν παρενηνεγμένης εἰς μέσον τῆς Θεοῦ μνήμης, εἰ ὑπὸ του λέγοιτο τό, Ἐγένετο, πῶς οὐκ ἀμαθὲς καὶ ἀνόσιον κομιδῆ, τροπὴν οἶεσθαι σημαίνειν αὐτό, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον καθ' ἕτερόν τινα τρόπον πειραῖσθαι νοεῖν, καὶ περιτρέπειν ἐμφρόνως 30 εἰς τὸ ὅτι μάλιστα πρόπον τε καὶ εἰκὸς τῷ ἀτρέπτῳ Θεῷ; Πῶς δὴ οὖν ἄρα εἰς σὰρκα φαμὲν γενέσθαι τὸν Λόγον, τὸ ἀτρέπτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον ὡς ἰδιόν τε καὶ οὐσιῶδες καὶ ἐμπεφυκὸς αὐτῷ τη-

θηκε ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύσιν μὲ τρόπο ἀπερίγραπτο. Καὶ ἐὰν θέλουμε νὰ μάθουμε καθαρὰ πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο πῆρε τὴ δική μας μορφή καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, μᾶς τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος λέγει· «Καὶ ὁ Λόγος ἔγινε σὰρκα καὶ ἔμεινε μαζί μας, καὶ εἶδαμε τὴ δόξα του, δόξα πού ἔχει ὡς Μονογενὴς Υἱὸς προερχόμενος ἀπὸ τὸν Πατέρα, γεμᾶτος χάρις καὶ ἀλήθεια»¹⁰.

Β. Ὅμως, ἀφοῦ ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος, λένε, δὲν παρέμεινε Λόγος, ἀλλὰ ἔπαυσε νὰ εἶναι αὐτὸ πού ἦταν.

Α. Αὐτὸ εἶναι σόφισμα καὶ φλυαρία καὶ ἐφεύρεση νοῦ πού ἔχει παραφρονήσει, καὶ τίποτε ἄλλο. Γιατὶ νομίζουν, ὅπως φαίνεται, ὅτι τὸ «ἔγινε» σημαίνει πῶς ἔγινε ἀπὸ ἀναπόφευκτο καὶ ἀναγκαῖο λόγο, μὲ μετατροπὴ καὶ ἀλλοίωση.

Β. Ναι, λένε· καὶ μάλιστα κατοχυρώνουν τὸ λόγο τους μὲ γεγονότα πού τὰ παίρνουν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ θεόπνευστη Γραφή. Γιατὶ λέγεται κάπου, λένε, γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ Λῶτ, ὅτι ἔγινε στήλη ἄλατος^{10α}, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ ράβδο τοῦ Μωυσῆ, ὅτι τὴν ἔρριξε στὴ γῆ καὶ ἔγινε φίδι¹¹. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς δηλαδὴ ἔγινε φυσικὴ μεταβολή.

Α. Τότε λοιπὸν, καὶ ὅταν μερικοὶ ψάλλουν, «Ὁ Κύριος ἔγινε καταφύγιό μου»¹², καὶ ἄλλοῦ, «Κύριε, ἔγινες καταφύγιο γιὰ μᾶς ὅλα τὰ χρόνια τῆς ὑπάρξεώς μας»¹³, τί λένε; Μήπως ὅτι αὐτὸς πού ὑμνεῖται, παύοντας νὰ εἶναι Θεός, μετακινήθηκε μὲ μεταβολή καὶ ἔγινε καταφύγιο, καὶ μετατέθηκε κατὰ φύσιν σὲ κάτι ἄλλο πού δὲν ἦταν ἀρχικά; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι παράλογο καὶ ἀταίριαστο σ' αὐτὸν πού εἶναι κατὰ φύσιν Θεός; Γιατί, ὄντας κατὰ φύσιν ἀτρέπτος, παραμένει ὅπωςδήποτε αὐτὸ πού ἦταν καὶ εἶναι πάντοτε, ἔστω καὶ ἂν λέγεται ὅτι ἔγινε καταφύγιο.

Β. Πάρα πολὺ καλὰ καὶ σωστὰ τὰ εἶπες.

Α. Ἐπομένως, ἀφοῦ ἦρθε στὴ μέση ἡ μνεῖα τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀπὸ κάποιον λέγεται ὅτι «ἔγινε», πῶς δὲν εἶναι πολὺ ἀμαθὲς καὶ ἀνίερο νὰ νομίζουμε ὅτι αὐτὸ σημαίνει μεταβολή, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποπειραθοῦμε νὰ τὸ κατανοήσουμε μὲ διαφορετικὸ τρόπο, καὶ νὰ τὸ ἐρμηνεύσουμε λογικὰ ὅπως πρέπει καὶ φαίνεται σωστὸ στὸν ἀμετάβλητο Θεό; Πῶς λοιπὸν λέμε ὅτι ὁ Λόγος σαρκώθηκε τηρῶντας πάντοτε τὸ ἀτρέπτο καὶ ἀναλλοίωτο ὡς οὐσιῶδες καὶ κατὰ φύσιν

ροῦντες αἰεὶ, ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὁ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ταμίας,
 ὁ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἱερουργός, σαφηνιεῖ λέγων·
 «Τοῦτο φρονεῖτε ἕκαστος ἐν ὑμῖν αὐτοῖς, ὁ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,
 ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγάπησεν τὸ εἶναι ἴσα
 5 Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαθὼν, ἐν ὁμοιώματι
 ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐτα-
 πείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ
 σταυροῦ». Καίτοι γὰρ Θεός τε καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων
 ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Λόγος, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ ὁ χαρα-
 10 κτῆρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ γεννήσαντος, γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ
 οὐκ εἰς σάρκα τραπεῖς ἢ φυρμὸν ἢ κροᾶσιν ἢ τι τῶν τοιούτων ἕτε-
 ρον ὑπομείνας, καθεὶς δὲ μᾶλλον ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ ἀντὶ τῆς
 προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, αἰσχύνῃς καταφρονήσας καὶ τὴν τῆς
 ἀνθρωπότητος πτωχείαν οὐκ ἀτιμάσας. Ἡθέλησε γάρ, ὡς Θεός,
 15 τὴν θανάτῳ καὶ ἁμαρτία ἐνεχομένην σάρκα, καὶ θανάτου καὶ
 αἵματος ἀποφῆναι κρείττονα, καὶ ἀνακομίσει πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς
 ἰδίαν αὐτὴν ποιησάμενος, καὶ οὐκ ἄψυχόν γε κατὰ τινος, ἐψυχω-
 μένην δὲ μᾶλλον ψυχῇ νοεραῖ· ἰέναι γε μὴν τὴν τῷ πράγματι πρέ-
 πουσαν οὐκ ἀπαξιώσας τρίβον, τὴν καθ' ἡμᾶς γέννησιν ὑπομει-
 20 ναι λέγεται, μεμενηκῶς ὅπερ ἦν Γεγέννηται γὰρ παραδόξως κα-
 τὰ σάρκα, ἢ ἐν εἴδει τῶν καθ' ἡμᾶς ὀφθῆναι τοῖς ἐπὶ γῆς, τὸν
 ἀναφῆ καὶ ἀσώματον. Πλὴν ἐνανθρωπήσαι κρίναντα καὶ ἐν
 ἑαυτῷ καὶ μόνῳ τοῖς τῆς θεότητος ἀξιώμασιν ἐκπρεπῆ τὴν ἡμῶν
 ἀποφῆναι φύσιν· ἦν γὰρ ὁ αὐτὸς Θεός γε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος,
 25 καὶ ἐν ὁμοιώματι μὲν ἀνθρώπου, καθὸ μετὰ τούτου καὶ Θεός ἦν,
 σχήματι δὲ ὡς ἄνθρωπος Θεός γὰρ ἦν ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς, καὶ
 ἐν δούλου μορφῇ Δεσπότης Σάρκα γὰρ οὕτω φαιμέν γενέσθαι.
 Ταύτη τοι καὶ Θεοτόκον εἶναι διαβεβαιούμεθα τὴν ἁγίαν Παρ-
 θένον.

30 Β. Βούλει, τοῖς σοῖς ἀντιπαρεξάγοντες λόγοις τὰ παρ' ἐκεί-
 νων, ἰσχυρότεραν ἀποτελῶμεν τῶν ἐννοιῶν τὴν βάσανον, ἢ παρα-
 χωρῶμεν ἀπλῶς λέγοντί σοι τὸ εὖ ἔχειν ὑπειλημμένον;

ιδίωμά του, μᾶς τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὁ ταμίης τῶν μυστηρίων του καὶ λειτουργὸς τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, λέγοντας· «Ἐπικρατεῖ μεταξύ σας ἡ ἴδια πεποίθησις, ποῦ ὑπῆρχε καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξὴ, δὲν θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεὸ σὰν ἀποτελέσμα ἀρπαγῆς, ἀλλὰ ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του παίρνοντας μορφή δούλου, γενόμενος ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀφοῦ ὡς πρὸς τὴ μορφή βρέθηκε ὡς ἄνθρωπος, ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νὰ γίνεи ὑπήκοος μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ»¹⁴. Δηλαδή, ἂν καὶ ἦταν Θεὸς προερχόμενος ἀπὸ Θεὸ κατὰ φύσιν ὁ μονογενὴς Λόγος του, «ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ ἡ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως ἐκείνου ποῦ τὸν γέννησε»¹⁵, ἔγινε ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ μετατραπῆ σὲ σάρκα, οὔτε νὰ ὑποστῆ σύγχυσις ἢ ἀνάμειξις ἢ κάτι παρόμοιο, ἀλλὰ κενώνοντας τὸν ἑαυτό του, καὶ ἀντὶ τῆς χαρᾶς ποῦ εἶχε, περιφρονώντας τὴ ντροπὴ, χωρὶς ὅμως νὰ ἀτιμάσει τὴ φτώχεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Γιατί, ὡς Θεός, θέλησε τὴ σάρκα, ποῦ ἦταν ἔνοχη ἁμαρτίας καὶ θανάτου, νὰ τὴν ἀποδείξει ἀνώτερη καὶ ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ νὰ τὴν ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστασις, κάνοντάς τὴν δική του, ὄχι ὅμως χωρὶς ψυχὴ, ὅπως λένε μερικοί, ἀλλὰ ψυχωμένη μὲ ψυχὴ πνευματικὴ. Καὶ μὴ ἀπαξιώνοντας νὰ βαδίσει τὸν δρόμο ποῦ ταιριάζει στοὺς ἀνθρώπους, λέγεται ὅτι ὑπέστη τὴ γέννησις τῆς δικῆς μας, μένοντας ὅμως ὅπως ἦταν. Γιατί γεννήθηκε σαρκικὰ κατὰ τρόπο παράδοξο, καὶ δὲν ἐμφανίσθηκε στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴ δική μας μορφή ὁ ἀψηλάφητος καὶ ἀσώματος, ἀλλ' ὅταν ἀποφάσισε νὰ γίνεи ἄνθρωπος καὶ νὰ παρουσιάσει τὴ δική μας φύσιν τιμημένη στὸ πρόσωπό του μὲ τὰ θεϊκὰ ἀξιώματα. Γιατί ἦταν ὁ ἴδιος Θεὸς μαζὶ καὶ ἄνθρωπος, καὶ εἶχε τὴ μορφή τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ μαζὶ μ' αὐτὴν ἦταν καὶ Θεός, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ μορφή ἦταν ἄνθρωπος. Ἦταν δηλαδή Θεὸς μὲ τὴ δική μας μορφή, καὶ Δεσπότης μὲ τὴ μορφή δούλου. Γιατί ἔτσι λέμε ὅτι σαρκώθηκε. Καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο βεβαιώνουμε ὅτι ἡ ἅγια Παρθένος εἶναι καὶ Θεοτόκος.

Β. Θέλεις, ἀντιπαραθέτοντας στοὺς δικούς σου λόγους αὐτὰ ποῦ λένε ἐκεῖνοι, νὰ κάνουμε πιὸ ἀπλῆ τὴν ἐξέτασις τῶν ἐννοιῶν, ἢ νὰ ὑποχωροῦμε καθὼς μιλᾶς, θεωρώντας ὅτι ἔχεις δίκαιο;

Α. Ἀνεπίπληκτον μὲν, ὡς γε οἶμαι, πᾶν ὅπερ ἂν λέγοιτο πρὸς ἡμῶν σοφῶς τε καὶ ἐπιστημόνως, καὶ οὐκ ἀπαδόντως ἔχον ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς. Φράζε δὲ καὶ αὐτὸς τὸ δοκοῦν. Ἐκτέκοι γὰρ ἂν τι τῶν ὀνησιφόρων ἢ ἀντίστασις.

5 Β. Ὁ θεοπέσιος γράφει, φασί, Παῦλος περὶ τοῦ Υἱοῦ, ἅτε δὴ γεγονότος κατάρας τε καὶ ἁμαρτίας. Ἔφη γάρ, ὅτι «Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε». Καὶ πάλιν «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα». Γενέσθαι δέ φασιν αὐτόν, οὐκ αὐτόχρομα κατάραν καὶ ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἕτερόν τι παρὰ τοῦτο δηλοῦν τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, οὕτω πρὸς ἡμῶν νοεῖσθαι φασι τό, «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο».

Α. Καὶ μὴν ὡς ἔν γε τῷ φάναι κατάραν γενέσθαι καὶ ἁμαρτίαν, οὕτω γενέσθαι σάρκα αὐτόν συνεισκρίνεται, καὶ προανί-
15 σχουσαν ἔχει τῶν μεθ' ἑαυτὸν τὴν ἔννοιαν.

Β. Πῶς ἔφη;

Α. Ὅτηνίκα γὰρ φαίη τις ἂν αὐτοῖς, «Ὁ μὴ εἰδῶς ἁμαρτίαν, ἁμαρτία γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐξεπρίατο δὲ καὶ ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου τοὺς ὑπὸ νόμον, γενόμενος ὑπὲρ αὐτῶν κατάρα»· εἶτα
20 πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ὡς ἐν καιροῖς δηλονότι καθ' οὓς ἐσαρκώθη τε καὶ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενής; συνεισφέρεται τοίνυν τοῖς τῆς σαρκώσεως λόγοις, καὶ τὰ δι' αὐτὴν οἰκονομικῶς ἐπενηνεγμένα, τῷ τὴν ἐκούσιον παθόντι κένωσιν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸ πεινῆν καὶ τὸ κοπιᾶν. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἂν κεκοπίακεν αὐτὸς ᾧ
25 πᾶσα δύναμις, οὐδ' ἂν εἴρητο πεινῆσαι, τροφή καὶ ζωὴ τῶν ὄλων ὑπάρχων αὐτός, μὴ οὐχὶ προοικειωσάμενος σῶμα, τὸ πεινῆν τε καὶ κοπιᾶν πεφυκός, οὕτως οὐκ ἂν ἐν ἀνόμοις κατελογίσθη πᾶποτε· γενέσθαι γὰρ οὕτω φασὲν ἁμαρτίαν αὐτόν, οὐκ ἂν γέγονε κατάρα, σταυρόν ὑπομείνας τὸν δι' ἡμᾶς, εἰ μὴ γέγονε σὰρξ,
30 τουτέστιν ἐσαρκώθη τε καὶ ἐνηνθρώπησε, τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπομείνας γέννησιν ἀνθρωποπρεπῶς, τὴν διὰ γέ φημι τῆς ἀγίας Παρθένου.

16. Β' Κορ. 5, 21.

17. Γαλ. 3, 13.

18. Ἰω. 1, 14.

18α. Β' Κορ. 5, 21.

Α. Κάθε τι πού λέγεται ἀπό μᾶς κατὰ τρόπο σοφὸ καὶ ἐπιστημονικό, ὅπως ἐγὼ πιστεύω, εἶναι ἄμεμπτο, καὶ δὲν εἶναι ἀσύμφωνο πρὸς τὶς θεόπνευστες Γραφές. Λέγε ὅμως καὶ σὺ αὐτὸ πού θεωρεῖς σωστό. Γιατὶ μπορεῖ καὶ ἡ ἀντίρρηση νὰ προκαλέσει κάτι τὸ ὠφέλιμο.

Β. Λένε ὅτι ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει γιὰ τὸν Υἱό, ὅτι ἔγινε κατάρρα καὶ ἁμαρτία. Καὶ πράγματι λέγει· «Αὐτὸν πού δὲν γνώρισε ἁμαρτία, τὸν ἔκανε ἁμαρτία, γιὰ χάρη μας»¹⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξαγόρασε ἀπὸ τὴν κατάρρα τοῦ νόμου, μὲ τὸ νὰ γίνει ὁ ἴδιος κατάρρα γιὰ χάρη μας»¹⁷. Λένε ἐπίσης, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔγινε ἀκριβῶς κατάρρα καὶ ἁμαρτία, ἀλλ' ὅτι ἡ ἅγια Γραφή σημαίνει κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ· ἔτσι, λένε, νοεῖται ἀπὸ μᾶς ἡ ρῆση· «Καὶ ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα»¹⁸.

Α. Ὅπως δηλαδὴ λέμε ὅτι ἔγινε κατάρρα καὶ ἁμαρτία, ἔτσι συνυπονοεῖται καὶ τὸ ὅτι αὐτὸς ἔγινε καὶ σάρκα, καὶ ἔχει ἐξέχοντα ὅλα τὰ συνακόλοθα.

Β. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Α. Ὅταν δηλαδὴ, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ σ' αὐτούς, «Αὐτὸς πού δὲν γνώρισε ἁμαρτία, ἔγινε ἁμαρτία γιὰ χάρη μας, καὶ ἐξαγόρασε ἀπὸ τὴν κατάρρα τοῦ νόμου αὐτούς πού ἦταν αἰχμάλωτοι τοῦ νόμου, μὲ τὸ νὰ γίνει κατάρρα γιὰ χάρη τους»^{18α}. ἔπειτα πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἔχει ἐνδοιασμούς, ὅτι τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο σαρκώθηκε καὶ ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, ἀποδίδονται μαζὶ μὲ τοὺς λόγους τῆς σαρκώσεως καὶ ἐκεῖνα πού ἐξαιτίας αὐτῆς ἀκολουθοῦν κατ' οἰκονομία αὐτὸν πού ὑπέστη τὴν ἐθελοντικὴ κένωση, ὅπως βέβαια καὶ τὴν πείνα καὶ τὴν κούραση. Γιατὶ, ὅπως δὲν θὰ κουραζόταν αὐτὸς στὸν ὁποῖο ὑπάρχει ὅλη ἡ δύναμη, οὔτε θὰ λεγόταν ὅτι πείνασε, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι ἡ τροφή καὶ ἡ ζωὴ ὅλων, πρὶν ἀκόμα προσλάβει τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὴ φύση του πεινᾷ καὶ κοπιᾷζει, ἔτσι οὔτε καὶ θὰ κατατασσόταν μεταξὺ τῶν παρανόμων ποτέ, γιατί ἔτσι λέμε ὅτι ἔγινε αὐτὸς ἁμαρτία, οὔτε θὰ γινόταν κατάρρα, ὑπομένοντας σταῦρωση γιὰ χάρη μας, ἐὰν δὲν γινόταν σάρκα, δηλαδὴ ἐὰν δὲν σαρκωνόταν καὶ δὲν γεννιώταν, ὑφιστάμενος τῇ δικῇ μας γέννηση ὅπως ταιριάζει στοὺς ἀνθρώπους, ἐννοῶ τὴ γέννηση ἀπὸ τὴν ἅγια Παρθένο.

B. Σύμφημι. Φρονεῖς γὰρ ὀρθῶς.

A. Ἄσύνετον δὲ καὶ ἐτέρως τὸ οἶσθαί τε καὶ λέγειν, οὕτω γενέσθαι σάρκα τὸν Λόγον, καθάπερ ἀμέλει κατάρα καὶ ἁμαρτία γέγονεν.

5 *B. Τίνα φῆς τρόπον;*

A. Οὐ γὰρ ἵνα λύση τὴν ἀρὰν ἐπάρατος ἦν, καὶ ἵνα παύση τὴν ἁμαρτίαν ἁμαρτίαν ἐποίησεν αὐτὸς ὁ Πατήρ;

B. Ὡδὶ καὶ αὐτοί φασιν.

*A. Οὐκοῦν, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, κατὰ γε τὸ αὐτοῖς εὖ ἔχειν
10 ὑπειλημμένον, ὅτι γέγονεν οὕτω σὰρξ ὁ Λόγος, καθὰ καὶ κατάρα
καὶ ἁμαρτία, ἐπ' ἀναιρέσει σαρκός, εἶτα πῶς ἄφθαρτόν τε καὶ
ἀνώλεθρον αὐτὴν ἀποφαίνει, ὡς ἔν γε πρώτη κατορθώσας τοῦτο
τῇ ἰδίᾳ σαρκί; οὐ γὰρ τοι θνητὴν ἀπομεῖναι καὶ ὑπὸ φθορὰν ἀφή-
κεν αὐτὴν (παραπέμποντος εἰς ἡμᾶς τοῦ Ἀδάμ τὴν ἐπὶ τῇ παρα-
15 θάσει δίκην), ὡς σάρκα δὲ μᾶλλον ἀφθάρτου Θεοῦ, τουτέστιν
ἰδίαν, ἤγουν ἐναντοῦ καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἐπέκεινα θεῖς;*

B. Εὖ ἔφης.

*A. Ἐφη δέ που τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, τὸν μὲν πρῶτον ἄνθρω-
πον, τουτέστιν Ἀδάμ, εἰς ψυχὴν γενέσθαι ζῶσαν, τὸν δὲ ὕστερον,
20 φημὶ Χριστόν, εἰς πνεῦμα ζωοποιόν. Ἄρ' οὖν, ὥσπερ ἐπ' ἀναιρέ-
σει κατάρας καὶ ἁμαρτίας γέγονε κατάρα καὶ ἁμαρτία, οὕτως ἐπ'
ἀνατροπῇ τοῦ εἶναι εἰς ψυχὴν ζῶσαν, γενέσθαι φημὲν αὐτὸν εἰς
πνεῦμα ζωοποιόν. Τὴν γὰρ τοι τοῦ γενέσθαι δύναμιν εἰς τὸ ἀπ-
ηχῆς περιτρέποντες, οὕτω γενέσθαι σάρκα φασὶν αὐτόν, καθὰ καὶ
25 ἀρὰν τε καὶ ἁμαρτίαν Ἀναιρετέον οὖν ἄρα τοῦ Λόγου τὴν σάρ-
κωσιν, ἤγουν ἐνανθρώπησιν· οὐ παραδεχθέντος εἰς ἀλήθειαν,
οἴχεται μὲν ἅπας ἡμῖν ὁ τοῦ μυστηρίου λόγος οὔτε δὲ ἐγεννήθη
Χριστός, οὔτε ἀπέθανεν, οὔτε ἐγήγερται, κατὰ τὰς Γραφάς. Πού
τοιγαροῦν ἢ πίστις, ἥτοι τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως, ὃ κηρύσσομεν; Πῶς
30 γὰρ ἤγειρεν αὐτόν ὁ Θεὸς ἐκ νεκρῶν, εἰ μὴ καὶ ἀπέθανε; πῶς δ' ἂν
καὶ ἀπέθανεν, εἰ μὴ γεγέννηται κατὰ σάρκα; πού δὲ καὶ ἢ τῶν
νεκρῶν ἀναβιώσις, ἐλπίδα τοῖς ἀγίοις εἰσφέρουσα τῆς ἀτελευτή-
του ζωῆς, εἰ μὴ ἐγήγερται Χριστός, πού δὲ καὶ ἢ τῶν ἀνθρωπίνων*

B. Συμφωνῶ. Γιατί πιστεύεις σωστά.

A. Εἶναι ἀπερίσκεπτο καὶ μὲ ἄλλο τρόπο τὸ νὰ νομίζουμε καὶ νὰ λέμε, ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού ἔγινε κατάρρα καὶ ἁμαρτία.

B. Μὲ ποιὸν τρόπο λές;

A. Δὲν ἦταν ἐπικατάρρατος γιὰ νὰ καταργήσει τὴν κατάρρα, καὶ δὲν τὸν ἔκανε ἁμαρτία ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας γιὰ νὰ παύσει τὴν ἁμαρτία;

B. Ἔτσι ἀκριβῶς λένε καὶ αὐτοί.

A. Λοιπὸν, ἐὰν εἶναι σωστὸ, ὅπως βέβαια τὸ ἐννοοῦν αὐτοί, τὸ ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, ὅπως καὶ κατάρρα καὶ ἁμαρτία, γιὰ νὰ καταργήσει τὴν σάρκα, τότε πῶς τὴν παρουσιάζει ἀφθαρτὴ καὶ ἀβλαβῆ, ὅπως τὸ ἔκανε αὐτὸ πρῶτα στὴ δική του σάρκα; Γιατί δὲν τὴν ἄφησε νὰ παραμείνει θνητὴ καὶ φθαρτὴ (παραπέμποντάς μας στὴν τιμωρία τοῦ Ἀδάμ γιὰ τὴν παράβαση), ἀλλὰ ὡς σάρκα τοῦ ἀφθαρτοῦ Θεοῦ, δηλαδή δική του, τὴν τοποθέτησε πέρα ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴ φθορά.

B. Σωστὰ μίλησες.

A. Λέγει λοιπὸν κάπου ἡ ἁγία Γραφή, ὅτι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, δηλαδή ὁ Ἀδάμ, ἔγινε ὑπαρξὴ ζωντανή, ἐνῶ ὁ δεῦτερος, ἐννοῶ ὁ Χριστός, ἔγινε πνεῦμα πού δίνει ζωή»¹⁹. Ἔτσι ἀρα λοιπὸν, ὅπως γιὰ νὰ καταργήσει τὴν κατάρρα καὶ τὴν ἁμαρτία ἔγινε κατάρρα καὶ ἁμαρτία, ἔτσι, γιὰ νὰ παύσει νὰ εἶναι ὑπαρξὴ ζωντανή, λέμε ὅτι ἔγινε Πνεῦμα πού δίνει ζωή. Μετατρέποντας δηλαδή τὴ δύναμή του πρὸς τὸ ἀπρεπές, λένε ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, ὅπως ἔγινε καὶ κατάρρα καὶ ἁμαρτία. Ἔτσι ἀρα λοιπὸν πρέπει νὰ ἀπορρίψουμε τὴ σάρκωση τοῦ Λόγου, δηλαδή τὴν ἐνανθρώπηση. Ἐὰν ὅμως παραδεχθοῦμε τὴν ἀλήθεια αὐτοῦ, τότε ἐξαφανίζεται κάθε λόγος τοῦ μυστηρίου, καὶ οὔτε γεννήθηκε ὁ Χριστός, οὔτε πέθανε, οὔτε ἀναστήθηκε, ὅπως λένε οἱ Γραφές. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ πίστη, δηλαδή ὁ λόγος τῆς πίστεως, τὴν ὁποία κηρύττουμε; Καὶ πῶς τὸν ἀνέστησε ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἐὰν δὲν πέθανε; Καὶ πῶς πέθανε, ἐὰν δὲν γεννήθηκε κατὰ σάρκα; Καὶ ποῦ εἶναι ἡ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, ἡ ὁποία προσφέρει στοὺς ἀγίους τὴν ἐλπίδα τῆς αἰώνιας ζωῆς, ἐὰν δὲν ἀναστήθηκε ὁ Χριστός; Καὶ ποῦ

19. Α΄ Κορ. 15, 47 καὶ Γέν. 2, 7.

σωμάτων ζωοποιήσις ἢ κατὰ μέθεξιν τελουμένη τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς καὶ αἵματος·

B. Σάρκα δὴ οὖν φαμεν γενέσθαι τὸν Λόγον, κατὰ γε τὴν ἐκ γυναικὸς κατὰ σάρκα γέννησιν, ἣν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς ὑπομεῖναι λέγεται· καίτοι πρὸ παντὸς τοῦ αἰῶνος ὑπάρχων ὡς Θεός

*A. Πάνυ μὲν οὖν. Οὕτω γὰρ γέγονεν ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς ἡμᾶς τῇ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν, δίχα τῆς ἁμαρτίας. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος «Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παιδιά κεκοινῶνη-
10 κεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. Οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπι-
15 λαμβάνεται· ὅθεν ὤφειλε τὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι». Ἡ δὲ «κατὰ πάντα» ὁμοίωσις, ἀρχὴν ὥσπερ τινὰ καὶ προεισβολὴν τοῦ πράγματος, τὴν ἐκ γυναικὸς ἀπότεξιν ἔχει, καὶ τὴν ἐν σαρκὶ φανέρωσιν τοῦ κατὰ φύσιν ἰδίαν οὐχ ὄρατοῦ, καὶ τὴν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κάθεσιν οἰκονομικῆν τοῦ ἐν ὑπερτάτοις ὄντος ὀνόμασι, καὶ
20 τὸ ἐν ἀνθρωπότητι ταπεινόν, τοῦ τοῖς ἀνωτάτω θρόνοις ἐμπρέποντος, καὶ τὸ ἐν μέτροις γενέσθαι τοῖς οἰκετικοῖς τὸν ἐν κυριότητι φυσικῇ· «Θεὸς γὰρ Λόγος ἦν».*

*B. Διανοῆ μὲν ὀρθῶς πλήν ἴσθι τοι κάκεινο ἐροῦντας, ὡς ἀνέφικτον εἶη τάχα που καὶ ἀκαλλές, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φανέν-
25 τα Λόγον, ἀπορρήτως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν, οἶεσθαί τε καὶ λέγειν, καὶ δευτέραν τὴν ἐκ γυναικὸς ὑπομεῖναι γέννησιν Ἀπόχρη γὰρ αὐτῷ, φασί, τὸ ἅπαξ ἐκ Πατρὸς γεννηθῆναι θεοπρεπῶς*

*A. Οὐκοῦν, ἐπιπλήττουσι τῷ Υἱῷ, καὶ οὐκ ὀρθὰ βεβουλευσθαί φασιν αὐτόν, τὴν δι' ἡμᾶς κένωσιν ἐβελούσιον ὑπομείναντα
30 Κατήρηται δέ, καὶ εἰκαῖον ἤδη πῶς ἐστι τὸ σεπτὸν καὶ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, τὸ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς εὐτεχνές, ἀνόνητον ἀποφαίνουσι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἀλλ' οὐ τοῖς ἐκείνων βατταρισμοῖς τὸ χρῆναι κρατεῖν ὁ τῆς ἀληθείας*

20. Ἐδρ. 2, 14-17.

21. Ἰω. 1, 1.

εἶναι ἡ ζωοποίηση τῶν ἀνθρώπινων σωμάτων, ἡ ὁποία γίνεται μέ τῆ μέθεξι τῆς ἁγίας σάρκας καί τοῦ αἵματός του;

Β. Λέμε δηλαδή ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, ὅταν γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπό γυναίκα, τὴν ὁποία λέγεται ὅτι ὑπέστη κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς, ἂν καὶ ὑπῆρχε προαιώνια ὡς Θεός.

Α. Καὶ βέβαια. Γιατὶ ἔτσι ἔγινε ὁμοιος μέ μᾶς σὲ ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Καὶ αὐτὸ τὸ βεβαιώνει ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας: «Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παιδιά ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, γι' αὐτὸ καὶ αὐτός, κατὰ παρόμοιο τρόπο ἔγινε μέτοχος τῶν ἰδίων, ὥστε μέ τὸν θάνατό του νὰ καταργήσει ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, δηλαδή τὸν διάβολο, καὶ νὰ ἐλευθερώσει αὐτοὺς ποὺ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἦταν ὑποδουλωμένοι σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους. Γιατὶ βέβαια δὲν ἔρχεται νὰ βοηθήσει ἀγγέλους, ἀλλ' ἔρχεται νὰ βοηθήσει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνει ὁμοιος μέ τοὺς ἀδελφούς του σὲ ὅλα»²⁰. Καὶ αὐτὴ ἡ «κατὰ πάντα» ὁμοίωση, εἶχε ὡς ἀρχὴ καὶ προεισαγωγή κατὰ κάποιον τρόπο τὴ γέννησή του ἀπὸ γυναίκα καὶ τὴν ἐμφάνισή του μέ σάρκα, ἐπειδὴ ἡ δική του φύση δὲν ἦταν ὄρατὴ, ὅπως καὶ ἡ κατ' οἰκονομία κάθοδος στὰ δικά μας μέτρα αὐτοῦ ποὺ βρίσκεται μεταξὺ τῶν πιὸ ἀνώτερων ὀνομάτων, καὶ ἡ ταπείνωσή του νὰ δεχθεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση, αὐτὸς ποὺ τοῦ ταιριάζουν οἱ πιὸ ψηλοὶ θρόνοι, καὶ τὸ νὰ ἔρθει στὰ μέτρα τῶν δούλων αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι Κύριος· γιατί λέγει: «ὁ Λόγος ἦταν Θεός»²¹.

Β. Σκέφτεσαι βέβαια σωστά. Ὅμως νὰ ξέρεις ὅτι θὰ ποῦν καὶ ἐκεῖνο· ὅτι εἶναι ἀδύνατο τάχα καὶ ἀπρεπὲς ὁ Λόγος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο ποὺ ξεπερνᾷ κάθε νοῦ, νὰ νομίζουμε καὶ νὰ λέμε ὅτι ὑπέστη καὶ δεύτερη γέννηση ἀπὸ γυναίκα. Γιατὶ τοῦ ἦταν ἀρκετό, λένε, τὸ ὅτι γεννήθηκε μὴ φορὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως ταίριαζε σὲ Θεό.

Α. Ἔτσι λοιπὸν ἐπιπλήττουν τὸν Υἱὸ καὶ λένε ὅτι δὲν σκέφθηκε σωστά, ὅταν ὑπέστη θεληματικὰ τὴ δική μας κένωση. Καταργεῖται ὅμως καὶ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἄσκοπο πιά τὸ σεβαστὸ καὶ μεγάλο μυστήριον τῆς πίστεως, ἀφοῦ αὐτὸ ποὺ ἔγινε μέ τόση τέχνη μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, τὸ παρουσιάζουν ἀνώφελο στοὺς ἀνθρώπους. Ὅμως ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας δὲν ἐπιτρέπει νὰ

ἐφήσει λόγος, ἐλέγξει δὲ μᾶλλον, ἀσυνετώτατα μὲν πεφλυαρηκό-
 τας, εἰδότας δὲ κατ' οὐδένα τρόπον τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Γεγέν-
 νηκε μὲν γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἐξ ἑαυτοῦ, γεννήσει μιᾶ·
 5 πλὴν εὐδόκησεν ἐν αὐτῷ τὸ ἀνθρώπινον ἀνασῶσαι γένος, τρώπω
 τῷ κατὰ τὴν σάρκωσιν, ἤγουν ἐνανθρώπησιν, ἣν πάντῃ τε καὶ
 πάντως γενέσθαι ἐχρῆν, διὰ γεννήσεως δηλονότι τὴν ἐκ γυναικός,
 ἵνα τῇ πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσει τοῦ ἐκ Θεοῦ φύντος Λόγου, κατακρί-
 νηται μὲν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος, ἐν
 10 ὁμοιώματι δὲ θανάτου τοῦ μὴ εἰδότος αὐτὸν καταργῆται θάνα-
 τος. «Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν», φησί, «τῷ ὁμοιώματι τοῦ
 θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα».

Οὐκοῦν ἀναγκαίως ὁ ὢν καὶ ὁ ὑπάρχων γεγέννηται κατὰ
 σάρκα, τὰ ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν μεταθείς, ἵνα τὰ σαρκὸς γεννήματα,
 τουτέστιν ἡμεῖς οἱ φθαρτοὶ τε καὶ ἀπολλύμενοι μένωμεν ἐν αὐτῷ,
 15 ἴδια λοιπὸν ἔχοντι τὰ ἡμῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτοῦ. Δι' ἡμᾶς γὰρ
 ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχεία πλουτήσω-
 μεν. Φάσκοντές γε μὴν οὐκ αὐτὸν γενέσθαι σάρκα τὸν ἐκ Θεοῦ
 Λόγον, ἥτοι γέννησιν ὑπομεῖναι τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός,
 ἀναιροῦσι τὴν οἰκονομίαν. Εἰ γὰρ μὴ πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε,
 20 καθεὶς ἑαυτὸν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐκ φιλανθρωπίας, οὐδὲ ἡμεῖς τὰ
 αὐτοῦ πεπλουτήκαμεν, ἀλλ' ἐσμέν ἐν τῷ πτωχεύειν ἔτι καὶ ἀρᾶ καὶ
 θανάτῳ καὶ ἁμαρτίᾳ ἐνισχημένοι. Τὸ γὰρ τοι γενέσθαι σάρκα τὸν
 Λόγον, λύσιν ἔχει καὶ ἀνατροπὴν τῶν ἐξ ἀρᾶς καὶ δίκης τῇ τοῦ
 ἀνθρώπου φύσει συμβεβηκότων. Οὐκοῦν, εἰ ἀναβοθρεύουσι τῆς
 25 σωτηρίας ἡμῶν τὴν ρίζαν καὶ τὸν τῆς ἐλπίδος θεμέλιον ἀνορύτ-
 τουσι, ποῦ τὰ μετ' αὐτὸν ἔτι κείσεται; Οὐ γὰρ γεγονότος, ὡς ἔφην,
 σαρκὸς τοῦ Λόγου, οὔτε τοῦ θανάτου κατεσείσθη τὸ κράτος,
 κατήργηται δὲ κατ' οὐδένα τρόπον ἡ ἁμαρτία, καὶ ἐσμέν ἔτι ταῖς
 τοῦ πρώτου παραβάσεσιν ἔνοχοι, τουτέστιν Ἀδάμ, οὐδεμίαν ἀνα-
 30 φοίτησιν ἔχοντες εἰς τὸ ἄμεινον, τὴν διὰ γέ φημι τοῦ πάντων
 ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ.

22. Ρωμ. 6, 5.

23. Β' Κορ. 8, 9.

ἐπικρατοῦν οἱ μωρολογίες ἐκείνων, καὶ θὰ ἀποδείξει ὅτι φλυαροῦν ἀπερίσκεπτα καὶ δὲν γνωρίζουν μὲ κανένα τρόπο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ γέννησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ του κατὰ τὴν πρώτη γέννηση, ὅμως θέλησε μέσω αὐτοῦ νὰ σώσει τὸ ἀνθρώπινο γένος, μὲ τὸν τρόπο τῆς σάρκωσης, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐνανθρώπηση, ἢ ὁποῖα ὅπωςδήποτε ἔπρεπε νὰ γίνῃ μέσω γεννήσεως ἀπὸ γυναίκα, ὥστε μὲ τὴν ἑξομοίωσίν του μὲ μᾶς τοῦ Λόγου πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, νὰ καταδικασθῇ στὰ μέλη τῆς σάρκας ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, καὶ μὲ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ θανάτου, αὐτοῦ πού δὲν γνωρίζει θάνατον, νὰ καταργηθῇ ὁ θάνατος. Γιατὶ λέγει· «Ἐφόσον ἐνωθήκαμε μαζί του μὲ ἓνα θάνατον ὡς τὸ δικό μας, τότε θὰ ἐνωθοῦμε μαζί του καὶ μὲ τὴν ἀνάστασιν τῆ δική του»²².

Ἐπομένως κατ' ἀνάγκη αὐτὸς πού ὑπῆρχε γεννήθηκε κατὰ σάρκα, μεταθέτοντας τὰ δικά μας στὸν ἑαυτό του, ὥστε οἱ γεννημένοι σαρκικά, δηλαδὴ ἐμεῖς οἱ φθαρτοὶ καὶ χαμένοι, νὰ μείνουμε μὲ αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἔχει τὰ δικά μας ἰδιώματα, γιὰ νὰ ἔχουμε καὶ ἐμεῖς τὰ δικά του. Γιατὶ γιὰ χάριν μας ἔγινε φτωχός, ἐνῶ ἦταν πλούσιος, ὥστε μὲ τὴν δική του φτώχεια νὰ πλουτίσουμε καὶ ἐμεῖς²³. Λέγοντας λοιπὸν ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν ἔγινε σάρκα, δηλαδὴ δὲν ὑπέστη τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν ἀπὸ γυναίκα, καταργοῦν τὴν θεία οἰκονομία. Γιατὶ ἐὰν δὲν πτώχευε, ἐνῶ ἦταν πλούσιος, κατεβάζοντας τὸν ἑαυτό του στὰ δικά μας ἀπὸ φιλανθρωπία, οὔτε καὶ ἐμεῖς θὰ ἀποκτούσαμε τὰ δικά του, ἀλλὰ θὰ ἦμασταν ἀκόμα δέσμοι τῆς φτώχειας μας καὶ τῆς κατάρας καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας. Ἐνῶ τὸ ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, κατάργησε καὶ ἀνέτρεψε ὅλα τὰ δευτερεύοντα γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, πού ὀφείλονταν στὴν κατάρα καὶ στὴν καταδίκη. Ἐπομένως, ἐὰν ἀνασκάπτουν τὴ ρίζα τῆς σωτηρίας μας καὶ καταστρέφουν τὸ θεμέλιον τῆς ἐλπίδας μας, τί θὰ γίνουν τὰ μετὰ ἀπὸ αὐτόν; Γιατὶ ἐὰν, ὅπως εἶπα, ὁ Λόγος δὲν ἔγινε σάρκα, οὔτε ἡ δύναμη τοῦ θανάτου νικήθηκε, οὔτε καὶ ἡ ἁμαρτία καταργήθηκε κατὰ κανένα τρόπο, καὶ ἑξακολουθοῦμε ἀκόμα νὰ εἴμαστε ἔνοχοι γιὰ τὶς παραβάσεις τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, δηλαδὴ τοῦ Ἀδάμ, χωρὶς νὰ ἔχομε καμμιά μετακίνησιν πρὸς τὸ καλύτερον, ἐννοῶ τὴν μετακίνησιν μέσω τοῦ Σωτήρα ὅλων Χριστοῦ.

B. Συνίημι ὁ φής.

*A. Τίς δ' ἂν καὶ νοοῖτο πρὸς ἡμῶν ὁ παραπλησίως ἡμῖν μετεσχηκῶς αἵματος καὶ σαρκός, ὡς ἕτερος ὢν παρ' ἡμᾶς κατὰ φύσιν; Οὐ γάρ τοι φαίη τις ἂν ἀνθρώπῳ πρέπειν, τὸ ἀνθρωπότητος
5 μετασχεῖν. Ὁ γάρ ἐστι κατὰ φύσιν, πῶς ἂν τις νοοῖτο λαβῶν, ὡς ἕτερον ὄν τι παρ' ὅπερ ἐστίν; Ἐρ' οὐ πολὺ τὸ εἰκὸς ὁ λόγος ἔχει;*

B. Πάνν μὲν οὖν.

*A. Ἐθρει δὲ δὴ καὶ ἑτέρως, ὡς ἀνόσιόν τέ ἐστι καὶ ἀπηχές, τὸ ἀναιρεῖν πειραῖσθαι τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν ἐκ γυναικὸς κατὰ
10 σάρκα γέννησιν. Τίνι γὰρ τρόπῳ ζωοποιήσειεν ἂν τὸ σῶμα αὐτοῦ, εἰ μὴ ἔστιν ἴδιον αὐτοῦ, ὃς ἐστι ζωή; Πῶς τὸ αἷμα Ἰησοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, εἴπερ ἐστὶν ἀνθρώπου κοινοῦ καὶ ὄντος ὑφ' ἁμαρτίαν; Πῶς ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν
15 Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον; Πῶς κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί; Οὐ γὰρ ἦν ἀνθρώπου κοινοῦ καὶ τυραννουμένην ἔχοντος μεθ' ἡμῶν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τὴν φύσιν, τὸ κατακρῖναι τὴν ἁμαρτίαν. Ἐπεὶ δὲ σῶμα γέγονε τοῦ πλημμελεῖν οὐκ εἰδότος, ταύτῃ τοι καὶ μάλα εἰκότως τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀπεσείσατο τυραννίδα, καὶ τὴν ἰδιότητα πλουτεῖ τοῦ
20 ἀφράστως αὐτῇ καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἐνωθέντος Λόγου, ἅγιόν τε καὶ ζωοποιόν ἐστι, καὶ τῆς θεοπρεποῦς ἐνεργείας ἔμπλεων. Ὡς ἐν ἀπαρχῇ δὲ Χριστῶ, μετεστοιχειώμεθα καὶ ἡμεῖς, εἰς τὸ εἶναι καὶ φθορᾶς καὶ ἁμαρτίας κρείττονες. Καὶ ἀληθές, ὅτι, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, «Ὡσπερ ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ
25 χοϊκοῦ, φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου», τουτέστι Χριστοῦ.*

*Ἐπουράνιος δὲ ἄνθρωπος νοεῖται Χριστός, οὐχ ὡς ἄνωθεν ἡμῖν καὶ ἐξ οὐρανοῦ τὴν σάρκα κατενεγκών, ἀλλ' ὅτι, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, καταδέδηκεν ἐξ οὐρανῶν, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν
30 ὑπελθών, τουτέστι γέννησιν ὑπομείνας τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς, μεμένηκεν ὅπερ ἦν, ἄνωθεν δηλονότι καὶ ἐξ οὐρανῶν, καὶ*

23α. Γαλ. 4, 4.

24. Α' Κορ. 15, 49.

Β. Καταλαβαίνω αυτό που λές.

Α. Τί είδους άλλωστε θά μπορούσε να νοηθεί από μᾶς αὐτὸς που προσέλαβε αἷμα και σάρκα ὅμοια με μᾶς, ὄντας διαφορετικὸς ἀπὸ μᾶς κατὰ φύση; Γιατί δὲν θά μπορούσε κανεὶς νὰ πεί ὅτι ταιριάζει σὲ ἄνθρωπο νὰ προσλάβει ἀνθρώπινη φύση. Γιατί αὐτὸ που εἶναι κανεὶς κατὰ φύση, πῶς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὅτι τὸ προσέλαβε σὰν κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸ που εἶναι; Ἔρα δὲν φαίνεται πολὺ πιθανὸς ὁ λόγος μου;

Β. Καὶ πολὺ μάλιστα.

Α. Πρόσεχε ὅμως και με διαφορετικὸ τρόπο, ὅτι εἶναι ἀνίερο και ἀπρεπὲς τὸ νὰ ἐπιχειροῦν νὰ καταργήσουν τὴ γέννηση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ γυναίκα. Γιατί με ποιὸν τρόπο θά μπορούσε νὰ ζωοποιήσῃ τὸ σῶμα του, ἂν δὲν ἦταν δικό του, αὐτὸς που εἶναι ζωή; Πῶς τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ μᾶς καθαρίζει ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, ἐὰν εἶναι αἷμα κοινου ἀνθρώπου που βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία; Πῶς ἔστειλε ὁ Θεὸς και Πατέρας τὸν Υἱὸ του, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα και ὑποτάχθηκε σὸ νόμο^{23α}; Πῶς καταδίκασε τὴν ἁμαρτία με τὴ σάρκα του; Γιατί ἡ καταδίκη τῆς ἁμαρτίας δὲν ἦταν ἔργο κοινου ἀνθρώπου, που ἡ φύση του μαζί με τὴ δική μας βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς ἁμαρτίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἔγινε σῶμα που δὲν γνώριζε τὴν ἁμαρτία, πολὺ εὐλογα ἀποτίναξε τὴν τυραννία τῆς ἁμαρτίας με αὐτό, τὸ ὁποῖο ἔχει τὰ ιδιώματα τοῦ Λόγου ὁ ὁποῖος ἐνώθηκε με αὐτὸ κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο, και εἶναι ἅγιο και ζωοποιὸ και γεμᾶτο ἀπὸ ἐνέργεια που ταιριάζει σὲ Θεό. Καὶ με τὸν Χριστὸ ὡς ἀπαρχὴ μεταμορφωνόμαστε και ἐμεῖς, γιὰ νὰ εἴμαστε ἀνώτεροι και ἀπὸ τὴ φθορὰ και ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Καὶ εἶναι ἀλήθεια, σύμφωνα με τὰ λόγια τοῦ μακάριου Παύλου, ὅτι, «ὅπως φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ γήινου, θά φορέσουμε και τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου»²⁴, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ. Καὶ νοεῖται ἐπουράνιος ἄνθρωπος ὁ Χριστός, ὅχι ἐπειδὴ κατέβασε τὴ σάρκα μας πάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἀλλ' ἐπειδὴ, ἂν και ἦταν Θεὸς ὁ Λόγος, κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς και ἀφου ἔγινε ὅμοιος με μᾶς, ὑπέστη δηλαδή τὴ γέννηση κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα, ἔμεινε αὐτὸ που ἦταν, δηλαδή ἀπὸ παλαιὰ και ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, και ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους ὡς Θεός, και μαζί με τὴ σάρκα. Γιατί ἔτσι γράφει κάπου ὁ

ἐπάνω πάντων ὡς Θεὸς καὶ μετὰ σαρκός. Οὕτω γὰρ πού φησιν ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ· «Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν». Ἀπομεμένηκε γὰρ τῶν ὅλων Κύριος, καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ γεγονώς οἰκονομικῶς, καὶ παράδοξον ἀληθῶς διὰ 5 ταῦτά ἐστι τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Καὶ γοῦν ἔφη πού πρὸς Ἰουδαίους δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· «Ἴδετε, οἱ καταφρονηταί, καὶ ἀφανίσθητε, καὶ θαυμάσατε, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ἔργον ᾧ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆσθαι ὑμῖν». Κινδυνεύσει γὰρ ἀπιστεῖσθαι τὸ Χριστοῦ 10 μυστήριον διὰ τὴν τοῦ θαύματος ὑπερβολὴν Θεὸς ἦν ἐν ἀνθρωπότητι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὁ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἀόρατος, ὄρατος κατὰ σάρκα, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν, ἐν εἶδει τῶν χοϊκῶν ἀπτός, ὁ ἀναφής ὁ κατὰ φύσιν ἰδίαν ἐλεύθερος, ἐν δούλου μορφῇ· ὁ εὐλογῶν τὴν κτίσιν, ἐπάρατος, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις, ἢ 15 πᾶσα δικαιοσύνη, καὶ ἐν δοκῆσει θανάτου γέγονεν ἡ ζωὴ. Οὐ γὰρ ἦν ἑτέρου τινός, αὐτοῦ δὲ μᾶλλον τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ, τὸ τοῦ θανάτου γενεσάμενον σῶμα. Ἄρ' ὡς οὐκ εὖ γεγονόσιν, ἤγουν πρὸς ἡμῶν εἰρημένοις ἔχεις τι τούτοις ἐπιτιμᾶν;

B. Οὐδαμῶς.

20 A. Ἐθρεῖ δὴ μοι κάκεῖνο πρὸς τούτοις.

B. Τὸ τί δὴ φήεις;

A. Ἐφη πού Χριστὸς τῆς ἀναίρειν ἐθέλουσι τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν· «Οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀρχαῖς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Γράφει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος». 25 Εἶτα πῶς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἐπελθεῖν ἐθέλησας, οὐ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος νόμοις ἐφήκε κρατεῖν εἰς σύστασιν, ἤτοι γέννησιν, τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκός; Οὐ γὰρ ἐκ κοίτης καὶ γάμων ἠνέσχετο λαβεῖν αὐτήν, ἀλλ' ἐκ Παρθένου 30 σεμνῆς καὶ ἀπειρογάμου, κυφορησάσης ἐκ Πνεύματος, ἐπισκιασάσης αὐτῇ δυνάμεως Θεοῦ, καθὰ γέγραπται Θεοῦ τοιγαροῦν τὸν γάμον οὐκ ἀτιμάσαντος, μᾶλλον δὲ καὶ εὐλογία τιμήσαντος

25. Ἰω. 3, 31.

28. Ἐβρ. 13, 4.

26. Ἀββακ. 1, 5. Πράξ. 13, 41.

29. Λουκᾶ 1, 30-35.

27. Ματθ. 19, 4.

θεσπέσιος Ἰωάννης γι' αὐτόν· «Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πάνω, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους»²⁵. Γιατὶ παρέμεινε Κύριος τῶν ὅλων καὶ ὅταν κατ' οἰκονομίαν ἔλαβε τὴ μορφή τοῦ δούλου, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι πραγματικά παράδοξο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ εἶπε κάπου πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, μέσω κάποιου προφήτη, ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας· «Δεῖτε, σεῖς οἱ καταφρονητές, θαυμάστε καὶ ἐξαφανισθεῖτε, γιατί ἐγὼ θὰ κάνω ἓνα ἔργο στὶς μέρες σας, ἔργο ποὺ δὲν θὰ τὸ πιστέψετε ἂν κάποιος σᾶς τὸ διηγηθεῖ»²⁶. Κινδυνεύει δηλαδή νὰ μὴ γίνεῖ πιστευτὸ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ τὸ θαῦμα εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλο. Ἦταν Θεὸς μὲ ἀνθρώπινη φύση καὶ σὰν ἑμᾶς, αὐτὸς ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Ὁ ἀόρατος ἔγινε ὄρατος κατὰ σάρκα. Αὐτὸς ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ πάνω, ἔλαβε τὴ μορφή τῶν γήινων. Ὁ ἀψηλάφητος ἔγινε ψηλαφητός. Αὐτὸς ποὺ κατὰ φύση εἶναι ἐλεύθερος, ἔλαβε τὴ μορφή δούλου. Αὐτὸς ποὺ εὐλογεῖ τὴν κτίση, ἔγινε ἐπικατάρατος. Κατατάχθηκε μεταξὺ τῶν παρανόμων, αὐτὸς ποὺ εἶναι ὅλη ἡ δικαιοσύνη, καὶ ἐμφανίσθηκε νεκρὸς αὐτὸς ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ. Γιατὶ δὲν ἦταν κανενὸς ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ ἴδιου τοῦ κατὰ φύση Υἱοῦ, τὸ σῶμα ποὺ δοκίμασε τὴ γεύση τοῦ θανάτου. Ἔχεις ἄραγε νὰ μᾶς κατηγορήσεις γιὰ κάτι ποὺ δὲν ἔγινε καλά, ἢ ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ μᾶς;

B. Καθόλου.

A. Πρόσεχε λοιπὸν μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο.

B. Ποιὸ ἔννοεῖς;

A. Εἶπε κάπου ὁ Χριστὸς σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἀνάστασιν ἀπὸ τοὺς νεκρούς· «Δὲν διαβάσατε, ὅτι αὐτὸς ποὺ δημοσύργησε τὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔκανε ἄνδρα καὶ γυναῖκα;»²⁷. Ἐπίσης καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει· «Ὁ γάμος εἶναι ἄξιος τιμῆς ἀπὸ ὅλους, καὶ ἡ συζυγικὴ κλίνη νὰ εἶναι ἀμόλυνη»²⁸. Τότε πῶς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, θέλοντας νὰ προσλάβει τὴν ὁμοίωσίν του μὲ μᾶς, δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἐφαρμοσθοῦν οἱ νόμοι τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, προκειμένου νὰ συσταθεῖ, δηλαδή νὰ γεννηθεῖ ἡ σὰρκα του; Δὲν ἀνέχθηκε βέβαια νὰ τὴν προσλάβει ἀπὸ συζυγικὴ κλίνη καὶ γάμους, ἀλλὰ ἀπὸ σεμνὴ καὶ ἀνύπανδρη Παρθένο, ἢ ὁποῖα ἔμεινε ἔγκυος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἀφοῦ τὴν ἐπισκίασε ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔχει γραφεῖ²⁹. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν ἀτίμασε τὸν γάμο, ἢ καλύτε-

ἀνθότου Παρθένον κυφοροῦσαν ἐκ Πνεύματος, τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐποίησατο μητέρα Θεοῦ ὁ Λόγος, οὐκ ἔχω φράσαι. Καίτοι πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργῆς γένοιτ' ἂν ἡ τοῦδε πρόφασις, ἐκεῖνο διεσκεμμένοις· Ἀφίκετο γάρ, ὡς ἔφην, ἦγουν ἐνηνθρώπησεν ὁ Υἱός,
 5 ἀναστοιχειώσων τὰ καθ' ἡμᾶς ὡς ἐν ἑαυτῷ, καὶ πρῶτον εἰς ἀγίαν τινὰ καὶ τεθουμασμένην ὡς ἐν ἑαυτῷ, καὶ παράδοξον ἀληθῶς ἀπότεξιν καὶ ζωὴν· γέγονε δὲ καὶ πρῶτος αὐτὸς γεννητὸς τοῦ ἀγίου Πνεύματος (κατὰ γε, φημί, τὴν σάρκα), ἵν', ὡσπερ ὁδῶ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς διαβαινούσης τῆς χάριτος, οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ
 10 ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ διὰ Πνεύματος τὴν νοητὴν ἔχοντες ἀναγέννησιν, καὶ τὴν πρὸς γε τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱὸν συμμορφίαν πνευματικὴν, Πατέρα καλῶμεν τὸν Θεόν, οὕτω τε ἄφθαρτοι διαμένωμεν, ὡς οὐκ ἔτι πατέρα τὸν πρῶτον ἔχοντες, τουτέστιν Ἀδάμ, ἐν ᾧ καὶ ἐφθάσαμε-
 15 θα. Καὶ γοῦν ἔφη Χριστός, πῆ μὲν, ὅτι «Καὶ Πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς γάρ ἐστιν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», πῆ δὲ δὴ, ὡς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς διὰ τοῦτο καθιγμένος, ἵν' ἡμᾶς ἀγάγη πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ καὶ θεοπρεπὲς ἀξίωμα· «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ
 20 Θεὸν ὑμῶν».

Αὐτοῦ μὲν γὰρ φύσει Πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἡμῶν δὲ Θεός. Ἐπειδὴ δὲ ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱὸς γέγονε καθ' ἡμᾶς, Θεὸν ἐσχηκέναι φησὶν αὐτόν, κατὰ γε τὸν τῆ κενώσει πρέποντα λόγον. Δέδωκε δὲ καὶ ἡμῖν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα· γέγραπται γάρ,
 25 ὅτι «Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Εἰ δὲ ἀναιρησόμεν ἀμαθῶς τὸ ἐν ἀπτεξεί γενέσθαι τῆ καθ' ἡμᾶς τὸν ἐκ Πατρὸς Θεοῦ Λόγον, τὸν ἐν πᾶσι πρωτεύοντα, κατὰ τὴν τοῦ σοφωτάτου Παύλου φωνήν, πρὸς τίνα λοιπὸν μορφούμενοι, γεννητοὶ Θεοῦ
 30 διὰ Πνεύματος χρηματιοῦμεν ἡμεῖς, τίνα τοῦ πράγματος λαβόντες τὴν ἀπαρχήν, ἢ καὶ τίνος ὄλως εἰς ἡμᾶς πέμποντος τὸ ἀξίωμα; Φαῖεν ἂν, ὡς γε οἶμαι, καὶ αὐτοί· Τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου.

30. Ἰω. 1, 13.

33. Ἰω. 1, 12.

31. Ματθ. 23, 9.

34. Α' Κορ. 15, 23.

32. Ἰω. 20, 17.

ρα τὸν τίμησε μὲ τὴν εὐλογία του, γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔκανε μητέρα τῆς σάρκας του μὴ Παρθένο πού ἔμεινε ἔγκυος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, δὲν μπορῶ νὰ σοῦ πῶ. Ἄν καὶ βέβαια πῶς δὲν εἶναι σὲ ὄλους φανερὴ ἢ δικαιολογία αὐτοῦ, ἂν τὸ ἐξετάσουν προσεκτικά; Γιατὶ ὁ Υἱὸς ἦρθε, δηλαδή ἐνανθρώπησε, μεταμορφώνοντας τὰ δικά μας στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, καὶ πρῶτα πρῶτα μὲ μὴ ἅγια καὶ θαυμαστή καὶ πραγματικὰ παράδοξη γέννηση καὶ ζωὴ. Ἐπίσης ὁ ἴδιος ὑπῆρξε ὁ πρῶτος πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα (ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴν σάρκα), ὥστε νὰ ἀποτελέσει κατὰ κάποιον τρόπο τὸν δρόμο μέσω τοῦ ὁποίου περνώντας ἢ χάρις καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους, νὰ μᾶς κάνει νὰ ξαναγεννιάμαστε νοητά, ὄχι ἀπὸ αἷματα, οὔτε ἀπὸ τὴ θέληση τῆς σάρκας, οὔτε ἀπὸ τὴ θέληση κάποιου ἀνδρα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ διὰ τοῦ Πνεύματος³⁰, καὶ μὲ τὴν πνευματικὴ ἑξομοίωσή μας πρὸς τὸν κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸ Υἱό, νὰ ἀποκαλοῦμε τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ ἔτσι νὰ παραμένουμε ἀφθαρτοί, ἀφοῦ δὲν ἔχουμε πιά πατέρα τὸν πρῶτο, δηλαδή τὸν Ἀδάμ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ εἴχαμε διαφθαρεῖ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε, ἄλλοτε, «Νὰ μὴ ὀνομάσετε κανέναν πατέρα σας πάνω στὴ γῆ, γιατί ἓνας εἶναι ὁ Πατέρας σας, ἐκεῖνος πού εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»³¹, καὶ ἄλλοῦ πάλι, ἐπειδὴ γι' αὐτὸ ἦρθε κάτω σὲ μᾶς, γιὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὸ δικό του ἀξίωμα πού ταιριάζει στὸν Θεό, λέγει· «Πηγαίνω στὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεό μου καὶ Θεό σας»³². Αὐτοῦ δηλαδή εἶναι κατὰ φύσιν Πατέρας, αὐτὸς πού εἶναι στοὺς οὐρανοὺς, καὶ δικός μας Θεός.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸς Υἱὸς ἔγινε σὰν ἡμᾶς, γι' αὐτὸ λέγει ὅτι τὸν ἔχει Θεό, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο πού πρέπει στὴν κέκωσή του. Καὶ μᾶς ἔδωσε τὸν Πατέρα του, γιατί ἔχει γραφεῖ· «Καὶ σ' αὐτοὺς πού τὸν δέχθηκαν ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ, σ' αὐτοὺς δηλαδή πού πιστεύουν στὸ ὄνομά του»³³. Ἐὰν λοιπὸν ἀπορρίψουμε μὲ τρόπο ἀμαθῆ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Πατέρα καὶ Θεοῦ γεννήθηκε σὰν ἡμᾶς, αὐτὸς πού εἶναι πρῶτος σὲ ὅλα, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ σοφώτατου Παύλου³⁴, πρὸς ποιὸν λοιπὸν ἑξομοιωνόμαστε ἡμεῖς καὶ γινόμαστε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος; Ἀπὸ πού ἔχομε τὴν ἀρχὴ γι' αὐτό, ἢ γενικὰ ποῖος μᾶς δίνει τὸ ἀξίωμα αὐτό; Θὰ μπορούσαν, ὅπως νομίζω, νὰ ἀπαντήσουν κι' αὐτοί· ὁ Λόγος πού

Εἶτα πῶς ἔσται τοῦτο ἀληθές, εἰ μὴ αὐτὸς γέγονε σὰρξ, τουτέστιν ἄνθρωπος, ἴδιον ποιησάμενος σῶμα τὸ ἀνθρώπινον, καθ' ἔνωσιν ἀδιάσπαστον, ἵνα καὶ αὐτοῦ νοῆται καὶ μὴ ἐξ ἑτέρου τινός; Πέμπει γὰρ οὕτω καὶ εἰς ἡμᾶς τῆς υἰοθεσίας τὴν χάριν, καὶ γεννητοὶ Πνεύματος ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς, ἅτε δὴ τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἐν αὐτῷ καὶ πρώτῳ λαχούσης τοῦτο. Καί μοι δοκεῖ τοιοῦτόν τι καθ' ἑαυτὸν ἐννενοηκώς, φάναι που καὶ μάλα ὀρθῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Ὡσπερ γὰρ ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου» καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἄνθρωπον ἐκ γῆς ἔφη χοϊκόν, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ οὐρανοῦ. «Ἄλλ' οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί», φησί, «καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι». Χοϊκοὶ γὰρ ἐσμεν, ὡς ἐκ χοϊκοῦ τοῦ Ἀδάμ παρεμπεσούσης εἰς ἡμᾶς τῆς ἀρᾶς τῆς φθορᾶς, δι' ἧς καὶ ὁ τῆς ἀμαρτίας εἰσέδν νόμος, ὁ ἐν τοῖς μέλεσι τοῖς τῆς σαρκός Ἐπουράνιοι δὲ γεγόναμεν, ὡς ἐν Χριστῷ λαβόντες τὸ χρῆμα. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ ἄνωθεν, καταπεφοίτηκεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀσυνήθως τε καὶ ξένως γεννητὸς κατὰ σάρκα γεγονῶς τοῦ πνεύματος, ἵνα ἅγιοί τε καὶ ἄφθαρτοι καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτὸν διαμείνωμεν ὡς ἐξ ἀρχῆς καὶ ῥίζης δευτέρας αὐτοῦ, δηλονότι καταβαινούσης εἰς ἡμᾶς τῆς χάριτος

B. Ἄριστα ἔφης

A. Τίνα δὲ τρόπον καὶ ὁμοιωσθαί φασιν αὐτὸν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς, τουτέστιν ἡμῖν; ἢ καὶ τίς ὄλως νοοῖτ' ἂν ὁ τὴν ὁμοίωσιν ὑπελθών, εἰ μὴ κατὰ φύσιν ἕτερος ἦν, καὶ οὐκ ἐν γε τοῖς καθ' ἡμᾶς; Τὸ γὰρ γέ τισιν ὁμοιούμενον, εἶναί που πάντως ἀνάγκη διάφορον παρ' αὐτούς, καὶ οὐκ εἰκὸς αὐτοῖς, ἕτεροειδὲς δὲ μᾶλλον, εἶτον ἕτεροφυῆς Ἀνόμοιος τοίνυν ὑπάρχων ἡμῖν κατὰ φύσιν ὁ Μονογενής, ὁμοιωσθαί λέγεται γεγονῶς καθ' ἡμᾶς, τουτέστιν ἄνθρωπος. Γένοιτο δ' ἂν τοῦτο καὶ μάλα ὀρθῶς καὶ μόνως ἐν ἀποτέξει τῇ καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ παραδόξως, ἐπ' αὐτοῦ. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ σαρκούμενος. Ὁμολογείσθω γε μὴν ὡς ἐψύχωτο νοερώς τὸ

35. Α' Κορ. 15, 49.

36. Α' Κορ. 15, 48.

ἐνανθρώπησε. Ἐπειτα πῶς αὐτὸ θὰ εἶναι ἀληθινό, ἐὰν αὐτὸς δὲν ἔγινε σάρκα, δηλαδή ἄνθρωπος, κάνοντας δικό του τὸ ἀνθρώπινο σῶμα μὲ ἔνωση ἀδιάσπαστη, γιὰ νὰ θεωρεῖται καὶ δικό του, καὶ ὄχι κάποιου ἄλλου; Γιατὶ ἔτσι θὰ στείλει καὶ σὲ μᾶς τὴ χάρη τῆς υἰοθεσίας, καὶ θὰ γεννηθοῦμε καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρώπινη φύση τὸ κέρδισε αὐτὸ μὲ πρῶτον αὐτόν. Καὶ νομίζω ὅτι κάτι τέτοιο ἐννοώντας ἔλεγε πολὺ σωστὰ ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Ὅπως φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ γήινου, ἔτσι θὰ φορέσουμε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου»³⁵. Καὶ τὸν πρῶτο ἄνθρωπο ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ χῶμα, τὸν εἶπε γήινο, ἐνῶ τὸν δεύτερο οὐράνιο. «Ἄλλὰ ὅπως ἦταν ἐκεῖνος ὁ γήινος, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ γήινοι», λέγει, «καὶ ὅπως εἶναι ὁ ἐπουράνιος, τέτοιοι εἶναι καὶ οἱ ἐπουράνιοι»³⁶. Εἴμαστε δηλαδή γήινοι, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν γήινο Ἀδὰμ εἰσχώρησε σὲ μᾶς ἡ κατάρρα τοῦ θανάτου, μέσω τῆς ὁποίας εἰσχώρησε καὶ ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, ποὺ ὑπάρχει στὰ μέλη τῆς σάρκας μας. Γίναμε ὅμως ἐπουράνιοι, ἐπειδὴ ἐλάβαμε τὴ χάρη διὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἀφοῦ δηλαδή ἦταν κατὰ φύση Θεὸς καὶ προερχόταν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό, κατέβηκε στὰ δικά μας κατὰ τρόπο ἀσυνήθιστο καὶ παράδοξο, μὲ τὸ νὰ γεννηθεῖ κατὰ σάρκα διὰ τοῦ Πνεύματος, γιὰ νὰ παραμείνομε καὶ ἡμεῖς ἅγιοι καὶ ἀθάνατοι ὅπως εἶναι αὐτός, κατεβαίνοντας δηλαδή ἀπὸ αὐτὸν σὰν ἀπὸ δεύτερη ἀρχὴ καὶ ρίζα ἡ χάρη σ' ἐμᾶς.

Β. Τὰ εἶπες πολὺ καλά.

Α. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο λένε, ὅτι ἔγινε ὅμοιος κατὰ πάντα μὲ τοὺς ἀδελφούς, δηλαδή μὲ ἐμᾶς; Ἡ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὅτι εἶναι αὐτὸς ποὺ προσέλαβε τὴν ὁμοίωση, ἂν δὲν ἦταν διαφορετικὸς κατὰ φύση, καὶ ὄχι σὰν ἐμᾶς; Γιατὶ αὐτὸ ποὺ ἐξομοιώνεται μὲ κάποιους, πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτούς, καὶ νὰ μὴ τοὺς μοιάζει, ἀλλὰ νὰ εἶναι διαφορετικοῦ εἴδους, δηλαδή διαφορετικῆς φύσεως. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Μονογενὴς ἦταν ἀνόμοιος μὲ μᾶς κατὰ φύση, λέγεται ὅτι ἔγινε ὅμοιος μὲ μᾶς, δηλαδή ἄνθρωπος. Αὐτὸ ὅμως μπορούσε νὰ γίνῃ σωστὰ καὶ ἀποκλειστικὰ μόνο μὲ γέννηση δική μας, ἂν καὶ στὴν περίπτωσή αὐτοῦ ἔγινε μὲ τρόπον παράδοξο. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ σαρκώθηκε ἦταν Θεός. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθεῖ ὅτι τὸ σῶμα ποὺ ἐνώθηκε μὲ αὐτὸν εἶχε ψυχὴ λογικὴ. Γιατὶ δὲν ἦταν δυνα-

ένωθὲν αὐτῷ σῶμα. Οὐ γάρ τοι τὸ κρεῖττον τῶν ἐν ἡμῖν ἀφείς, τουτέστι ψυχὴν, μόνου πεποιήται φειδῶ γηϊνοῦ σώματος, ἀλλ' ὁμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος προενόησε σοφῶς Θεὸς ὢν ὁ Λόγος.

B. Σύμφημι· φρονεῖς γὰρ ὀρθῶς.

5 A. Οὐκοῦν εἰ λέγοιεν οἱ δι' ἐναντίας, ἤκιστα μὲν Θεοτόκον ὀνομάζεσθαι δεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον, Χριστοτόκον δὲ μᾶλλον, δυσφημοῦσιν ἀναφανδόν, καὶ τοῦ εἶναι Θεὸν καὶ Υἱὸν ἀληθῶς ἀποσοδοῦσι Χριστόν. Εἰ γὰρ εἶναι πιστεύουσι Θεὸν ἀληθῶς αὐτόν, ὡς καθ' ἡμᾶς γεγονότος τοῦ Μονογενοῦς, ἀνθ' ὅτου καταπεφρίκασι
10 Θεοτόκον εἰπεῖν τὴν τεκοῦσαν αὐτόν, κατὰ γε, φημί τὴν σάρκα;

B. Ναί, φασίν· ἔοικε γὰρ καταμόνας τῷ ἐκ γυναικὸς καὶ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ, τὸ Χριστὸς ὄνομα, διὰ τὸ κεχρῖσθαι τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· δεηθείη δ' ἂν οὐδαμῶς, τό γε ἦκον εἰς ἰδίαν φύσιν, ἐκ Θεοῦ Λόγος τοῦ τοιοῦδε χαρίσματος, εἴπερ ἔστιν ἅγιος κατὰ
15 φύσιν. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ Χριστὸς ὄνομα χρίσιν τινὰ γενομένην ὑπεμφήνειεν ἄν;

A. Ἐφης μὲν ὀρθῶς, ὡς διὰ τοι τὸ κεχρῖσθαι μόνον Χριστὸς ὀνομάζεται, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἀπόστολος διὰ τὴν ἀποστολήν, ἄγγελος τε διὰ τὸ ἀγγέλλειν. Τὰ γὰρ τοιάδε τῶν ὀνομάτων, πραγ-
20 μάτων τινῶν ποιεῖται δήλωσιν, οὐχ ὑποστάσεων ἰδικῶν, οὔτε μὴν προσώπων ὁμολογουμένων. Κέκληνται γὰρ καὶ οἱ προφήται χριστοί, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· «Μὴ ἄπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε». Ἐφη δὲ καὶ ὁ προφήτης Ἀββακούμ· «Ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου τοῦ σώ-
25 σαι τοὺς χριστοὺς σου». Πλὴν ἐκεῖνο φράσον· οὐ γὰρ εἶναί φασι καὶ αὐτοὶ Χριστόν ἓνα καὶ Υἱόν, ὡς Κύριον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον τὸν Μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον.

B. Φαῖεν ἂν ἴσως, εἰοικέναι γε μὴν, οὐχὶ δήπου μᾶλλον τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντι Λόγῳ τὸ Χριστὸς ὄνομα βούλονται, διὰ τοι τὸ
30 μὴ κεχρῖσθαι κατ' ἰδίαν φύσιν ὡς Θεόν. Προσεπάγουσι δὲ τούτῳ κάκεῖνο. Οὐ γὰρ τοι, φασίν, ὡς ἐν ἔστι τῶν ὀνομάτων, ἅπερ ἂν λέγοιτο πρὸς ἡμῶν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς ἢ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

τό, αφήνοντας τὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὰ δικά μας, δηλαδή τὴν ψυχὴ, νὰ φροντίσει μόνο γιὰ τὸ γήινο σῶμα, ἀλλὰ προνόησε κατὰ τρόπο σοφὸ ἐξίσου γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ὄντας ὁ Λόγος Θεός.

Β. Συμφωνῶ· γιατί πιστεύεις σωστά.

Α. Ἐπομένως, ὅταν οἱ ἀντίθετοι λένε, ὅτι δὲν πρέπει ἡ ἀγία Παρθένος νὰ ὀνομάζεται Θεοτόκος, ἀλλὰ Χριστοτόκος, βλασφημοῦν ὀλοφάνερα καὶ ἀποστεροῦν ἀληθινὰ τὸν Χριστὸ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι Θεός καὶ Υἱός. Γιατί, ἂν πιστεύουν πραγματικά ὅτι αὐτὸς εἶναι Θεός, ὅταν ὁ Μονογενὴς ἔγινε σὰν ἐμᾶς, γιατί τρέμουν νὰ ἀποκαλέσουν Θεοτόκο αὐτὴν ποὺ τὸν γέννησε, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴ σάρκα;

Β. Naί, λένε· τὸ ὄνομα Χριστὸς φαίνεται νὰ ταιριάζει χωριστὰ σ' αὐτὸν ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβίδ, ἐπειδὴ χρίσθηκε μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐνῶ δὲν θὰ εἶχε κατὰ κανένα τρόπο ἀνάγκη αὐτοῦ τοῦ χρίσματος, ὅσον ἀφορᾷ τὴ δική του φύση, ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, ἐφόσον εἶναι ἅγιος ἀπὸ τὴ φύση του. Ἡ μήπως δηλαδή ἡ λέξις Χριστὸς δὲν ὑποδηλώνει ὅτι ἔγινε κάποια χρίση;

Α. Ἔχεις δίκαιο, ὅτι, ἐπειδὴ χρίσθηκε, ἔλαβε τὸ ὄνομα Χριστός, ὅπως καὶ ὁ ἀπόστολος ἐπειδὴ ἀποστέλλεται, καὶ ὁ ἄγγελος ἐπειδὴ ἐξαγγέλλει. Γιατί τὰ ὀνόματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους φανερώνουν ὁμολογουμένως κάποια πράγματα, καὶ δὲν φανερώνουν κάποιες ὑποστάσεις, οὔτε πρόσωπα. Ἐξάλλου καὶ οἱ προφῆτες ὀνομάζονταν χριστοί, ὅπως ὑμνοῦνται ἀπὸ τὸ ψαλμικόν· «Μὴν ἀγγίξετε αὐτοὺς ποὺ εἶναι χρισμένοι ἀπὸ μένα, καὶ μὴ σκέπτεσθε πονηρὰ γιὰ τοὺς προφῆτες μου»³⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης Ἀββακούμ εἶπε· «Βγῆκες γιὰ νὰ σώσεις τὸν λαόν σου, γιὰ νὰ σώσεις αὐτοὺς ποὺ εἶναι χρισμένοι ἀπὸ σένα»³⁸. Πλὴν ὅμως πὲς μου ἐκεῖνο· δὲν δέχονται καὶ αὐτοὶ ὅτι εἶναι ἓνας ὁ Χριστὸς καὶ Υἱός, ὡς Κύριος ποὺ ἐνανθρώπησε καὶ σαρκώθηκε ὁ Μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ;

Β. Ἰσως νὰ τὸ λένε, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἀποδίδουν στὸν Λόγο ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα τὸ ὄνομα «Χριστός», ἐπειδὴ δὲν ἔχει χρισθεῖ στὴ δική του φύση ὡς Θεός. Προσθέτουν ὅμως σ' αὐτὸν καὶ ἐκεῖνο. Γιατί δὲν λένε ὅτι εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα λέγονται ἀπὸ μᾶς καὶ στὸν ἴδιο τὸν Πατέρα, ἢ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Α. Οὕτω μάλα ἐστὶν ἐναργῆς ὁ λόγος διασάφει οὖν δράσεις γὰρ ὀρθῶς

*Β. Ἄκουε δὴ. Πλείστην μὲν γὰρ καὶ διαφόρως ἐξηγηγεμένην τὴν τοῦ Υἱοῦ κλησὶν παρὰ ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς ἐνε-
5 στιν ἰδεῖν. Ὠνόμασται γὰρ Θεὸς καὶ Κύριος καὶ φῶς καὶ ζωὴ, καὶ μέντοι καὶ βασιλεὺς καὶ τῶν δυνάμεων Κύριος, ἅγιός τε καὶ παντοκράτωρ. Ἄλλ' εἰ θούλοιτό τις καὶ ἐπ' αὐτοῦ φάναι ταυτὶ τοῦ Πατρὸς, ἤγουν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τοῦ πρέ-
10 ποντος μιᾶς γὰρ φύσεως μία που πάντως ἔσται ἢ τῶν ἀξιωματίων ὑπεροχῇ. Εἴπερ οὖν ἐστὶν ἀληθῶς εἰκὸς ὄνομα τῷ Μονογενεῖ τὸ Χριστός, χωρεῖτω, φασίν, ἀδιακρίτως μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος Ἐπειδὴ δέ ἐστὶν ἀπίθανον κομιδῇ τὸ ἐφαρμόζειν αὐτὸ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, οὐδ' ἂν αὐτῷ, κατὰ τὸ εἶκός, ἔσται τῷ Μονογενεῖ· ἐκνε-
15 νέμηται δὲ μᾶλλον, ὡς ἀληθῶς, τῷ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ, ἐφ' οὗπερ ἂν εἶη καὶ ἀνεπίπληκτον κομιδῇ τὸ κεχρῖσθαι τῷ Πνεύματι καὶ νοεῖν καὶ λέγειν.*

*Α. Κοινὰ μὲν εἶναί φαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τῶν θεοπρεπῶν ἀξιωματίων τὰ ὀνόματα, καὶ ἰσο-
20 μέτροις εὐκλείαις στεφανοῦν εἰθίσμεθα ὁμοῦ τῷ γεννήσαντι τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα Υἱόν, καὶ προσέτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· πλήν, ὡς βέλτιστοι, φαίην ἂν, τὸ Χριστὸς ὄνομα, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ χρῆμα, τουτέστιν ἢ χρίσις, μετὰ τῶν τῆς κενώσεως τρόπων προσ-
γέγονε τῷ Μονογενεῖ, ἐναργῆ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῖς ἀκρω-
25 μένοις εἰσκομίζον τὴν δήλωσιν. Ὅτι γὰρ κέχρισται καθὸ πέφηνεν ἄνθρωπος, κατασημήνειεν ἂν εὖ μάλα. Εἰ μὲν οὖν μὴ αὐτὸν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας ἐβασανίζομεν Λόγον, ἀλλ' ἔξω που τέως τῶν τῆς κενώσεως ὄντα μέτρων προὔκειτο βλέπειν τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἦν ἂν καὶ μάλα εἰκότως ἀσύφηλον
30 κομιδῇ, Χριστὸν ὀνομάζειν τὸν μὴ κεχρισμένον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ θεῖον καὶ ἱερώτατον Γράμμα σάρκα γενέσθαι φησὶν αὐτόν, πρέποι δ' ἂν ἤδη καὶ ἡ χρίσις αὐτῷ γενομένη περὶ τὴν σάρκασιν, ἣτις ἐστὶν αὐτοῦ. Γράφει γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος «Ὁ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες δι' ἣν αἰτίαν οὐκ*

Α. Δέν εἶναι καί πολύ καθαρά τὰ λόγια σου· θὰ κάνεις καλά νά μοῦ τὰ ἀποσαφηνίσεις.

Β. Ἦ ἄκου λοιπόν. Εἶναι δυνατόν στίς θεόπνευστες Γραφές νά βροῦμε πάρα πολλά καί διαφορετικά διατυπωμένα ὀνόματα τοῦ Υἱοῦ. Ὀνομάζεται δηλαδή Θεός καί Κύριος, καί φῶς, καί ζωή, ἀλλά καί βασιλιάς, καί Κύριος τῶν δυνάμεων, καί ἅγιος, καί Παντοκράτορας. Ἄλλά ἐάν κάποιος θελήσει νά ἀποδώσει τὰ ὀνόματα αὐτὰ τοῦ Πατέρα στό ἅγιο Πνεῦμα, δέν θὰ κάνει σφάλμα. Γιατί, ἀφοῦ μιὰ εἶναι ἡ φύση τους, μᾶ ὅπωςδήποτε εἶναι καί ἡ ὑπεροχή τῶν ὀνομάτων. Ἐάν λοιπόν τὸ ὄνομα Χριστός εἶναι ὄνομα πού ἀνήκει πραγματικά στόν Μονογενῆ, τότε θὰ ταιριάζει, λένε, ἀδιακρίτως μαζί μέ τὰ ἄλλα ὀνόματα καί στόν ἴδιο τόν Πατέρα καί στό ἅγιο Πνεῦμα. Ἐπειδή ὅμως εἶναι πολύ ἀπίθανο νά ταιριάζει αὐτό καί στόν Πατέρα καί στό ἅγιο Πνεῦμα, δέν ταιριάζει, ὅπως εἶναι φυσικό, οὔτε καί στόν ἴδιο τόν Μονογενῆ, ἀλλ' ἀποδίδεται μᾶλλον, πραγματικά, στόν ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ, γιά τόν ὁποῖο εἶναι καί πολύ ἄμεμπτο νά σκεφτόμαστε καί νά λέμε ὅτι ἔχει χρισθεῖ ἀπό τὸ Πνεῦμα.

Α. Καί ἐμεῖς βέβαια λέμε, ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἀξιωμαίων πού ταιριάζουν στόν Θεό εἶναι κοινά στόν Πατέρα καί στόν Υἱό καί στό ἅγιο Πνεῦμα, καί συνηθίζομε νά στεφανώνομε μέ ἰσότητες δόξες μαζί μέ αὐτόν πού τόν γέννησε καί τόν Υἱό πού γεννήθηκε ἀπό αὐτόν, καθὼς ἐπίσης καί τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Πλὴν ὅμως, ὡ ἀφελεῖς, θὰ ἔλεγα, τὸ ὄνομα «Χριστός», ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ πράξη, δηλαδή τὸ χρίσμα, προστέθηκε στόν Μονογενῆ μαζί μέ τούς τρόπους τῆς κενώσεως, κάνοντας πιό καθαρή τὴ φανέρωση τῆς ἐνανθρώπησης σ' αὐτούς πού τὸ ἀκοῦνε. Δηλώνει δηλαδή πολύ καλά, ὅτι χρισθήκε ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος. Ἐάν λοιπόν δέν ἐρευνούσαμε σχολαστικά τόν ἴδιο τόν Λόγο τῆς ἐνσαρκῆς οἰκονομίας, καί τόν βλέπαμε νά βρίσκεται κάπου ἔξω ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς κενώσεως, θὰ ἦταν πολύ εὐλογα ἀπρεπές νά ὀνομάζομε Χριστόν αὐτόν πού δέν εἶναι χρισμένος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θεία καί ἁγία Γραφή λέγει ὅτι ἔγινε σάρκα, καί ὅτι ταιριάζει σ' αὐτόν καί ἡ χρίση, πού ἔγινε στή σάρκωση, ἡ ὁποία εἶναι δική του. Γράφει λοιπόν ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Καί αὐτὸς πού ἀγιάζει καί ἐκεῖνοι πού ἀγιάζονται ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια καταγωγή· γι' αὐτὸ δέν

ἐπαισχύνεται ἀδελφούς αὐτούς καλεῖν, λέγων· Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου»· ἠγιαζέτο γὰρ μεθ' ἡμῶν, ὅτε γέγονε καθ' ἡμᾶς

Ὅτι δὲ ἀληθῶς Υἱὸς ὁ χριόμενος ἦν, καθὸ γέγονε σὰρξ, 5 ἦγουν τέλειος ἄνθρωπος, πιστώσεται λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ πρὸς αὐτόν· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαι- οσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Σύνες 10 οὖν, ὅπως καὶ Θεὸν εἰπῶν, καὶ θρόνον δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Πατρὸς, ἐξαιρέτω τινὶ χρίσει παρὰ τοὺς μετέχοντας αὐτοῦ, τουτέστιν ἡμᾶς Εἰ γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος, καίτοι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἀλλ' ἦν καὶ οὕτως ἀπροσδεῆς τῶν τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν, αὐτοτελής τε ὑπάρχων καὶ πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας, κατὰ γε τὴν Ἰωάννου 15 φωνήν· καὶ ἔχει μὲν αὐτὸς ἀρτίως εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν θεοπρεπῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὁμοῦ τοιγαροῦν τοῖς τῆς ἰδίας ἀνθρωπότητος μέτροις καὶ τὰ αὐτοῦ οἰκειούμενος, Χριστὸς ὀνομάζεται, κἂν εἰ μὴ κεχρῖσθαι νοοῖτο, κατὰ γε, φημί, τὴν τῆς θεότητος φύσιν, ἦγουν 20 καθὸ νοεῖται Θεός. Ἐπεὶ φράσον, πῶς ἑτέρως νοοῖτ' ἂν Χριστὸς Υἱὸς καὶ Κύριος, ἀπαξιούντος τοῦ Μονογενοῦς τὴν χρίσιν καὶ τῶν τῆς κενώσεως μέτρων οὐκ ἀνεχομένου;

Β. Ἐτέραν γέ πως ἢ καθ' ἡμᾶς ἴενται τρίβον, τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον ἀσυνέτως διερμηνεύοντες. Φασὶ γὰρ ὡς ὁ Θεός Λόγος 25 ἄνθρωπον εἴληφε τέλειον, ἐκ σπέρματος ὄντα Ἀβραὰμ καὶ Δαβὶδ, κατὰ τὴν διαγόρευσιν τῶν Γραφῶν, τοῦτο ὄντα τὴν φύσιν ὅπερ ἦσαν ἐκεῖνοι, ὡνπερ ἐκ σπέρματος ἦν, ἄνθρωπον τέλειον τὴν φύσιν, ἐκ ψυχῆς τε νοεραῆς καὶ σαρκὸς συνεσιῶτα ἀνθρωπίνης, ὃν ἄνθρωπον ὄντα καθ' ἡμᾶς τὴν φύσιν, Πνεύματος ἁγίου δυνάμει 30 ἐν τῇ τῆς Παρθένου μήτρᾳ διαπλασθέντα, γενόμενόν τε ἐκ γυναι- κός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα πάντας ἡμᾶς ἐξαγοράσῃ τῆς τοῦ

39. Ἐβρ. 2, 11.

40. Ψαλμ. 44, 7-8.

41. Ἰω. 1, 16.

42. Ἰω. 7, 42.

ντρέπεται νὰ τοὺς ὀνομάζει ἀδελφούς, λέγοντας· θὰ ἀναγγείλω τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου»³⁹. Ἀγιαζόταν δηλαδή μαζί με μᾶς, ὅταν ἔγινε σὰν ἐμᾶς.

Ἔτσι ὅμως ἦταν πραγματικῶς ὁ Υἱὸς αὐτὸς ποὺ ἀγιαζόταν, ἐπειδὴ ἔγινε σάρκα, δηλαδή τέλειος ἄνθρωπος, μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ποὺ λέγει σ' αὐτόν· «Ὁ θρόνος σου, Θεέ, μένει ἀκλίνητος στοὺς αἰῶνες· τὸ σκῆπτρο σου καὶ ἡ βασιλική σου ἐξουσία εἶναι σκῆπτρο δικαιοσύνης. Ἀγαπᾶς τὴ δικαιοσύνη καὶ μισεῖς τὴν ἀδικία, γι' αὐτὸ σὲ ἔχρισε ὁ Θεός, Θεέ, με λάδι ποὺ παρέχει ἀγαλλίαση, πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο με τὸ ὁποῖο ἔχρισε ὅσους μετέχουν μαζί με σένα στὴ χρίση αὐτή»⁴⁰. Κατανόησε λοιπὸν, ὅτι, ἂν καὶ τὸν λέγει καὶ Θεὸ καὶ τοῦ δίνει θρόνο αἰῶνιο, λέγει ὅτι χρίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, φυσικῶς ἀπὸ τὸν Πατέρα, με μιὰ χρίση ξεχωριστή, πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴ χρίση ἐκείνων ποὺ μετέχουν σ' αὐτήν, δηλαδή ἀπὸ μᾶς. Γιατί, ἐὰν ὁ Λόγος ἔγινε ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἦταν Θεός, ὅμως καὶ ἔτσι δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὰ προνόμια τῆς φύσεώς του, ἐπειδὴ ἦταν αὐτοτελής καὶ γεμᾶτος χάρι καὶ ἀλήθεια, σύμφωνα με τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη. Καὶ αὐτὸς εἶναι τέλειος σὲ ὅλα ὅσα ταιριάζουν σὲ Θεό, καὶ ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐλάβαμε ὅλοι ἐμεῖς, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ⁴¹. Ἐχοντας λοιπὸν μαζί με τὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ τὰ δικά του, ὀνομάζεται Χριστός, ἔστω καὶ ἂν δὲν νοεῖται χρισμένος, ὡς πρὸς τὴ θεϊκὴ του φύση, ἐννοῶ, ὡς Θεός. Γιατί πές μου, πῶς ἄλλιῶς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ Χριστός, Υἱὸς καὶ Κύριος, ὅταν ὁ Μονογενὴς ἀπαξιώνει νὰ χρισθεῖ καὶ δὲν ἀνέχεται τὰ μέτρα τῆς κενώσεως;

Β. Ἀκολουθοῦν βέβαια διαφορετικὸ ἀπὸ μᾶς δρόμο, ἐρμηνεύοντας ἀπερίσκεπτα τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας. Λένε δηλαδή, ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος προσέλαβε τέλειον ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Δαβὶδ, σύμφωνα με τὰ λεγόμενα τῶν Γραφῶν⁴², καὶ ἦταν τῆς ἴδιας φύσεως με ἐκείνους, ἀπὸ τὸ σπέρμα τῶν ὁποίων καταγόταν, δηλαδή ἄνθρωπος τέλειος ὡς πρὸς τὴ φύση, ἀποτελούμενος ἀπὸ ψυχὴ λογικὴ καὶ σάρκα ἀνθρώπινη, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἦταν ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς κατὰ τὴ φύση, με τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαπλάσθηκε μέσα στὴ μήτρα τῆς Παρθένου, καὶ γεννήθηκε ἀπὸ γυναῖκα, καὶ ὑποτάχθηκε στὸν νόμο, γιὰ νὰ ἐξαγοράσει

νόμου δουλείας, τὴν πόρρωθεν προωρισμένην υἰοθεσίαν ἀπολαβόντας, καινῶς συνῆψεν ἑαυτῶ, θανάτου μὲν αὐτόν, κατὰ νόμον ἀνθρώπων, πειρασθῆναι παρασκευάσας, ἐγείρας δὲ ἐκ νεκρῶν καὶ ἀναγαγὼν εἰς οὐρανόν, καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ
 5 Ὅθεν δὴ ὑπεράνω πάσης ὑπάρχων Ἀρχῆς τε καὶ Ἐξουσίας καὶ Δυνάμεως καὶ Κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐκ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, τὴν παρὰ πάσης τῆς κτίσεως δέχεται προσκύνησιν, ὡς ἀχώριστον πρὸς τὴν θείαν φύσιν ἔχων τὴν συνάφειαν, ἀναφορᾶ Θεοῦ καὶ ἐννοία πά-
 10 σης αὐτῷ τῆς κτίσεως τὴν προσκύνησιν ἀπονεμούσης, καὶ οὔτε δύο φαιμέν υἱούς, οὔτε δύο κυρίους· ἐπειδὴ δὲ Υἱὸς κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ᾧ περ οὗτος συνημμένος τε καὶ μετέχων, κοινωνεῖ τῆς Υἱοῦ προσηγορίας καὶ τιμῆς, καὶ Κύριος κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς Λόγος, ᾧ συνημμένος οὗτος, κοινωνεῖ
 15 τῆς τιμῆς. Καὶ διὰ τοῦτο οὔτε δύο φαιμέν υἱούς, οὔτε δύο κυρίους. Ἐπειδὴ δήλου τοῦ κατ' οὐσίαν ὄντος Κυρίου καὶ Υἱοῦ, ἀχώριστον ἔχων τὴν πρὸς αὐτὸν συνάφειαν ὁ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ληφθεὶς ἔνεκεν, συναναφέρεται τῇ τε ὀνομασίᾳ καὶ τῇ τιμῇ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Κυρίου.

20 Α. Βαβαὶ τῆς ἀσυνεσίας καὶ ἐμπλήκτου φρενὸς τῶν ὧδε ταῦτ' ἔχειν οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπειληφότων! ἀπιστία γὰρ τὸ χρῆμα, καὶ ἕτερον οὐδέν, καὶ δυσσεβῶν εὐρεμάτων καινότης καὶ ἀνατροπὴ τῶν θείων τε καὶ ἱερῶν κηρυγμάτων, ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ διακεκραγόντων, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς δηλονό-
 25 τι Λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον, ὥστε εἶναι τὸν αὐτὸν Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, καὶ ἐνός τὰ πάντα τὰ θεοπρεπῆ, καὶ προσέτι τὰ ἀνθρώπινα. Οὗτος γὰρ ὑπάρχων αἰεὶ καὶ ὑφεστηκῶς κατὰ γε τὸ εἶναι Θεός, ὑπέμεινε γέννησιν τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός. Ἐνός οὖν ἄρα καὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ αἰδίως εἶναι καὶ
 30 ὑφεστάναί, καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς κατὰ σάρκα γεννηθῆναι, ὃς ἅγιος ὢν κατὰ φύσιν ὡς Θεός, ἡγιαζέτο μεθ' ἡμῶν καθὸ πέφηνεν ἄνθρωπος, ᾧ περ ἂν πρόποι τὸ ἀγιαζέσθαι· καὶ ἐν Δεσποτικοῖς

43. Γαλ 4, 4-5.

44. Ἐφ. 1, 20-21.

ὄλους ἑμᾶς ἀπὸ τῆ δουλεία τοῦ νόμου⁴³ καὶ νὰ μᾶς κάνει μετόχους τῆς υἰοθεσίας, πού ἀπὸ πολὺ παλιὰ εἶχε προορισθεῖ γιὰ μᾶς, καὶ τὸν ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτὸ του κατὰ τρόπο καινοφανῆ, κἀνοντάς τον νὰ δοκιμάσει τὸν θάνατο, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀνασταίνοντάς τον ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τὸν ἀνέβασε στὸν οὐρανὸ, βάζοντάς τον νὰ καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ⁴⁴. Ἔτσι λοιπόν, εὐρισκόμενος πάνω ἀπὸ κάθε Ἄρχῃ καὶ Ἐξουσία καὶ Δύναμη καὶ Κυριότητα, καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα πού ὑπάρχει, ὄχι μόνο στὸν κόσμον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ στὸν μελλοντικόν, ἐπειδὴ ἔχει ἀχώριστη σχέση μὲ τὴν θεία φύση, δέχεται ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση τὴν προσκύνηση, τὴν ὁποία ἡ κτίση ὅλη τοῦ ἀπονέμει σὲ σχέση καὶ ἀναφορὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ οὔτε δύο υἱοὺς δεχόμεστε, οὔτε δύο κυρίους. Καὶ ἐπειδὴ κατ' οὐσίαν εἶναι Υἱὸς ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Πατέρα, μὲ τὸν ὁποῖο αὐτὸς εἶναι ἑνωμένος καὶ μέτοχος, παίρνει τὸ ὄνομα καὶ τὴν τιμὴ τοῦ Υἱοῦ, ἐνῶ Κύριος ὡς πρὸς τὴν οὐσία εἶναι ὁ Θεὸς Λόγος, μὲ τὸν ὁποῖο, ὄντας αὐτὸς ἑνωμένος, συμμετέχει στὴν τιμὴ του. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν λέμε ὅτι ὑπάρχουν δύο υἱοί, οὔτε δύο κύριοι. Ἐπειδὴ εἶναι φανερὸς αὐτὸς πού κατ' οὐσία εἶναι Κύριος καὶ Υἱὸς, ἔχοντας ἀχώριστη σχέση πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνος πού προσελήφθη γιὰ τὴ δική μας σωτηρία, ἀναφέρεται μαζί του καὶ στὴν ὀνομασία καὶ στὴν τιμὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Κυρίου.

Α. Μένω κατάπληκτος ἀπὸ τὴν ἀπερισκεψία καὶ τὴν ἡλίθια λογικὴ αὐτῶν πού, δὲν γνωρίζω πῶς, νομίζουν ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔτσι! Γιατὶ αὐτὰ δείχνουν ἀπιστία καὶ τίποτε ἄλλο, καὶ καινούργιο τρόπο ἀσεβῶν ἐπινοήσεων, καὶ ἀνατροπὴ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κηρυγμάτων, τὰ ὁποῖα διδάσκουν ἕνα Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, πού ἐνανθρώπησε καὶ σαρκώθηκε, ὥστε ὁ ἴδιος νὰ εἶναι καὶ Θεὸς μαζί καὶ ἄνθρωπος, καὶ ὅλα τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἶναι ἑνός. Γιατὶ αὐτός, ὑπάρχοντας πάντοτε καὶ ὑφιστάμενος ὡς Θεός, ὑπέστη γέννηση κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα. Ἄρα ἕνας καὶ ὁ ἴδιος εἶναι αὐτὸς πού ὑπῆρχε αἰῶνα, καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους γεννήθηκε κατὰ σάρκα, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἦταν ἅγιος κατὰ φύση ὡς Θεός, ἀγιάσθηκε μαζί μὲ μᾶς, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, στὸν ὁποῖο ταιριάζει τὸ νὰ ἀγιά-

ὑπάρχων ἀξιώμασι καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφήν ὡς ἰδίαν ἔχων, Θεὸν ὀνόμαζεν αὐτοῦ τὸν Πατέρα, καὶ ζωὴ καὶ ζωοποιὸς ὑπάρχων ὡς Θεός, ζωοποιεῖσθαι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς καθὸ πέφηγεν ἄνθρωπος. Πάντα τοίνυν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀτιμάζει τὴν
 5 οἰκονομίαν, ἣν καὶ αὐτὸς ἐπήνεσεν ὁ Πατήρ, εἶπερ ἐστὶν ἀληθῆ τὰ διὰ τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς. Ποτὲ μὲν γὰρ ἔφη, «Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ», ποτὲ δὲ πάλιν «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἀπάντων παρέδωκεν αὐτόν, ἵνα καὶ
 10 σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσῃται». Ἐὰρ οὖν οὐκ εὐθὺ σκοποῦ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ὁ πρὸς ἡμῶν ἐστὶ λόγος;

Β. Πῶς γὰρ οὐ;

*Α. Εἰ δὲ δῆ, καθά φασιν οἱ δι' ἐναντίας καὶ φρονεῖν ἐγνώκασιν, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, λαβὼν ἄνθρωπον ἐκ σπέρματος τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ, πλασθῆναι μὲν ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ παρεσκευάσέ τε καὶ τοῦτον ἐαυτῷ συνῆψε, καὶ θανάτου πεποίηκεν εἰς πείραν ἔλθειν, καὶ μὴν καὶ ἐγείρας ἐκ νεκρῶν ἀνεκόμισεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, περιτῶς, ὡς ἔοικε, πρὸς τε τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐ-
 20 τῶν, καὶ ἀπάσης γε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἐνανθρωπήσαι λέγεται· δηλοῖ γὰρ, οἶμαι, τουτί, καὶ ἕτερον οὐδέν, ὁ πάνσοφος Ἰωάννης, γεγραφῶς, ὅτι «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο». Ἀντέστραπται δέ, κατὰ τὸ εἶκός, πρὸς πᾶν τὸναντίον, τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον. Οὐ γὰρ ἔστιν ἰδεῖν, ὡς Θεὸς ὢν φύσει καὶ ἐκ
 25 Θεοῦ πεφηνῶς ὁ Λόγος, καθῆκεν ἐαυτὸν εἰς κένωσιν, μορφήν δούλου λαβὼν καὶ τεταπείνωκεν ἐαυτόν, ἀλλ' ἔκ γε τῶν ἐναντίων, ἀνεκομίσθη μὲν ἄνθρωπος εἰς τὴν τῆς θεότητος δόξαν καὶ τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν, ἔλαβε δὲ καὶ Θεοῦ μορφήν καὶ ὑψώθη μᾶλλον, σύνθρονος γεγονὼς τῷ Πατρὶ. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὁ φημι;*

30 Β. Παντάπασι μὲν οὖν.

Α. Εἰ δὲ ἀληθές, καθά φασι, καὶ ἀτηξίωσε τὴν οἰκονομίαν ὁ Μονογενὴς, ποίας ἔτι κατεφρόνησεν αἰσχύνῃς; ποῦ δὲ γέγονεν

ζεται, καὶ ἐνῶ κατεῖχε ὅλα τὰ δεσποτικὰ ἀξιώματα καὶ εἶχε τὴ μορφὴ τοῦ δούλου ὡς δική του, ὀνόμαζε Θεὸ τὸν Πατέρα του. Καὶ ἐνῶ ὡς Θεὸς ἦταν ζωὴ καὶ χορηγὸς τῆς ζωῆς, λέγεται ὅτι ζωοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ ἐγίνε ἀνθρώπος. Ὅλα λοιπὸν εἶναι δικά του καὶ δὲν ἀπιμάζει τὴν οἰκονομία, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας ἐπήνεσε, ἀφοῦ εἶναι ἀληθινὰ τὰ λόγια τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἔλεγε, «Αὐτὸν ποὺ δὲν γνώρισε ἁμαρτία, τὸν ἔκανε ἁμαρτία, γιὰ χάρη μας, γιὰ νὰ γίνουμε ἐμεῖς μέσω αὐτοῦ δικαιοσύνη Θεοῦ»⁴⁵, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δὲν λυπήθηκε τὸν δικό του Υἱό, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε σὲ θάνατο γιὰ χάρη ὅλων μας, γιὰ νὰ μᾶς χαρίσει τὰ πάντα μαζί μ' αὐτόν»⁴⁶. Ἔρα λοιπὸν ὁ λόγος μας δὲν ἀνταποκρίνεται εὐθέως στὸν σκοπὸ τῶν ἁγίων Γραφῶν;

Β. Πῶς δηλαδή ὄχι;

Α. Ἐὰν λοιπὸν, ὅπως λένε καὶ πιστεύουν οἱ ἀντίθετοι, ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, παίρνοντας ἀνθρώπο ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ θεσπέσιου Δαβὶδ καὶ τοῦ Ἀβραάμ, φρόντισε νὰ διαπλασθεῖ μέσα στὴν ἁγία Παρθένο, καὶ αὐτὸν τὸν ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν ἔκανε νὰ δοκιμάσει τὸν θάνατο, ἀλλὰ, ἀνασταίνοντάς τον ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, τὸν ἀνέβασε στὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔβαλε νὰ καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, τότε εἶναι περιττό, ὅπως φαίνεται, νὰ λέγεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους πατέρες καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους, καὶ ἀπὸ ὅλη τὴν θεόπνευστη Γραφή, ὅτι ἐνανθρώπησε. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει, καὶ ὄχι τίποτε ἄλλο ὁ πάνσοφος Ἰωάννης, ὅταν γράφει· «Ὁ Λόγος ἐγίνε σὰρκα». Καὶ ἀντιτίθεται, ὅπως φαίνεται, σὲ κάθε τι ἀντίθετο τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρώπησης. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δοῦμε, ὅτι, ὄντας Θεὸς κατὰ φύσιν καὶ γεννημένος ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁ Λόγος, κατέβασε τὸν ἑαυτό του σὲ κένωση, καὶ παίρνοντας τὴ μορφὴ δούλου ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ, σύμφωνα μὲ τοὺς ἀντίθετους, ἀνέβηκε ἀνθρώπος στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν ὑπεροχὴ σὲ σχέση μὲ ὅλα, καὶ ἔλαβε καὶ τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνυψώθηκε γινόμενος σύνθρονος μὲ τὸν Πατέρα. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγω;

Β. Ἐξ ὀλοκλήρου βέβαια.

Α. Ἐὰν πάλι εἶναι ἀλήθεια, ὅπως λένε, ὅτι ἀρνήθηκε τὴν ἐνανθρώπηση ὁ Μονογενὴς, ποιά ἄλλη ντροπὴ περιφρόνησε; Πότε ἐγίνε

ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ; Καὶ εἰ
 λαβὼν ἄνθρωπον, ἤγαγε μὲν καὶ εἰς πείραν αὐτὸν τοῦ θανάτου,
 ἀνακομίσας δὲ καὶ εἰς οὐρανοὺς συνέδρον ἀπέφηνε τῷ Πατρὶ, ποῖ
 δὴ ἄρα λοιπὸν ὁ αὐτοῦ φανεῖται θρόνος, εἶπερ οὐ δύο φασὶν
 5 υἱούς, ἓνα δὲ μᾶλλον τὸν συνεδρεύοντα, τὸν ἐκ σπέρματος δηλο-
 νότι Δαβὶδ τε καὶ Ἀβραάμ; πῶς δ' ἂν καὶ αὐτὸς Σωτὴρ λέγοιτο
 γενέσθαι τοῦ κόσμου, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἀνθρώπου πρόξενος,
 ἥτοι παρακομιστής, δι' οὗ καὶ σεσώσμεθα, καὶ τέλος νόμου καὶ
 προφητῶν γέγονεν ἄνθρωπος, ἕτερος ἂν παρ' αὐτόν; Λαλεῖ γὰρ ὁ
 10 νόμος τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ περὶ αὐτοῦ γέγραφεν ὁ Μωσῆς,
 ὃς καὶ γέγονεν ἡμῖν παιδαγωγὸς ἐπ' αὐτόν. Οἴχεται δέ που πρὸς
 τὸ μηδὲν ἢ πίστις, ἔρρει γὰρ ὅπου δὲ παντελῶς, οὐδὲν τὸ σεπτὸν
 ἡμῶν μυστήριον. Ὁ δὴ καὶ ὁ πανάριστος Παῦλος διατρανοῖ,
 λέγων «Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸν οὐρα-
 15 νόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν ἢ τίς καταθήσεται εἰς τὴν
 ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἀναγαγεῖν ἐκ νεκρῶν. Ἀλλὰ τί λέγει
 ἡ Γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν, ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ
 καρδίᾳ σου, τουτέστι τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως, ὃ κηρύσσομεν, ὅτι, ἐὰν
 εἴπῃς ἐν τῷ στόματί σου, Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ
 20 καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ».

Πῶς οὖν ἔτι μέγα τε καὶ εὐκλεές καὶ ἐν ὑπερτάτῳ θαύματι τὸ
 τῆς εὐσεβείας μυστήριον, εἰ χρὴ πιστεύειν, ὅτι, καθά φασι οἱ διε-
 στραμμένοι, ἄνθρωπος ληφθεὶς καὶ τῷ Θεῷ Λόγῳ σχετικῶς συν-
 ημμένος, ἀπέθανέ τε καὶ ἀνεδίω, καὶ ἀνεκομίσθη μὲν εἰς τὸν
 25 οὐρανόν; Ἄπιστον δὲ ἴσως φανεῖται τισιν, εἰ μὴ Θεὸς ὢν φύσει
 καὶ ἀληθῶς, τοῖς τῆς θεότητος ἐναβρύνεται θάκοις, ἐξωσθέντος
 τάχα που τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ, καὶ παρεστήκασιν μὲν τάξιν ἔχον-
 τες τὴν λειτουργικὴν, ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι καὶ τὰ ἔτι τούτων
 ἐπέκεινα Σεραφίμ, οὐ τῷ κατὰ ἀλήθειαν Υἱῷ καὶ Θεῷ, ἀνθρώπῳ
 30 δὲ μᾶλλον, τὸ τῆς υἰότητος ὄνομα μεθεκτῶς καὶ εἰσκεκομμένως
 καὶ τρόπῳ τῷ καθ' ἡμᾶς πλουτήσαντι, καὶ τῆς οὕτω θεοπρεπεστά-
 της ἀξιωθέντι τιμῆς. Καταπεφρόικασιν γὰρ ἠκιστὰ γε καὶ τοῦτο

ὑπήκουος στὸν Πατέρα μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ; Καὶ ἂν προσλαμβάνοντας ἄνθρωπο, τὸν ὁδήγησε καὶ στὴν πείρα τοῦ θανάτου, καὶ ἀνεβάζοντάς τον στὸν οὐρανὸ τὸν ἔκανε σύνοδον μὲ τὸν Πατέρα, τότε ποῦ θὰ φανεῖ ὁ δικὸς του θρόνος, ἐφόσον λένε ὅτι δὲν ὑπάρχουν δύο, ἀλλὰ ἓνας, αὐτὸς ποῦ συνεδρεῖ μὲ τὸν Πατέρα, αὐτὸς δηλαδή ποῦ κατὰγεται ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Ἀβραάμ; Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ λέγεται ὅτι καὶ αὐτὸς ἔγινε Σωτήρας τοῦ κόσμου, καὶ ὄχι προστάτης ἑνὸς μόνο ἀνθρώπου, ἦτοι συνοδός, διὰ τοῦ ὁποίου σωθήκαμε; Καὶ τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἔγινε ἄνθρωπος, ποῦ ἦταν διαφορετικὸς κοντὰ σ' αὐτόν. Γιατὶ ὁ νόμος λέγει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, καὶ γι' αὐτὸ ἔγραψε ὁ Μωυσῆς, ὁ ὁποῖος καὶ ἔγινε παιδαγωγὸς μας πρὸς αὐτόν. Καὶ ἔτσι ὁδηγεῖται κατὰ κάποιον τρόπο στὸ μηδὲν ἢ πίστη· γιατί γκρεμίζεται καὶ ὅπου αὐτὸ γίνεται ἐντελῶς, ἐξουθενώνεται τὸ σεπτὸ μας μυστήριον. Αὐτὸ βέβαια διακηρύττει καὶ ὁ ἄριστος ὅλων Παῦλος, λέγοντας: «Νὰ μὴ πεῖς μέσα σου· Ποιὸς θὰ ἀνεβεῖ στὸν οὐρανό, γιὰ νὰ κατεβάσει δηλαδή τὸν Χριστό, ἢ ποιὸς θὰ κατεβεῖ στὴν ἄβυσσος, γιὰ νὰ ἀνεβάσει τὸν Χριστό ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἀλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Κοντὰ σου εἶναι ὁ λόγος, εἶναι στὸ στόμα σου καὶ στὴν καρδιά σου, δηλαδή ὁ λόγος τῆς πίστεως ποῦ κηρύττουμε. Ἐὰν λοιπὸν πεῖς μὲ τὸ στόμα σου, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος, καὶ πιστέψεις μὲ τὴν καρδιά σου, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, θὰ σωθεῖς»⁴⁷.

Πῶς λοιπὸν εἶναι ἀκόμα μεγάλο καὶ ἔνδοξο καὶ ἀξιοθαύμαστο τὸ μυστήριον τῆς εὐσέβειας, ἐὰν πρέπει νὰ πιστέψουμε, ὅπως λένε οἱ διεστραμμένοι, ὅτι εἶναι ἄνθρωπος αὐτὸς ποῦ προσελήφθη καὶ συνδέθηκε μὲ τὸν Θεὸ Λόγο σχετικά, καὶ πέθανε καὶ ἀναστήθηκε καὶ ἀνέβηκε στὸν οὐρανό; Θὰ φανεῖ ἴσως σὲ κάποιους ἀπίστευτο, ὅτι χωρὶς νὰ εἶναι κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸς Θεός, καμαρώνει στοὺς θρόνους τῆς θεότητος, ἐνῶ ἐξορίσθηκε δῆθεν ὁ κατὰ φύσιν Υἱός, καὶ παραστέκονται, ἔχοντας θέσιν ὑπηρετικῆ, ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ τὰ ἀνώτερα ἀπὸ αὐτοὺς Σεραφίμ, ὄχι στὸν ἀληθινὸ Υἱὸ καὶ Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον σὲ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος φέρει τὸ ὄνομα τῆς υἱότητος κατὰ μέθεξιν καὶ ἐπικτητο καὶ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο μὲ μᾶς, καὶ ἀξιώθηκε τῆς τόσο θεοπρεποῦς τιμῆς. Καὶ δὲν αἰσθάνονται φρίκη λέγοντάς το

λέγοντες οί δι' ἐναντίας. Ἐὰρ οὐ τῆς ἐσχάτης ἀνοσιότητός τε καὶ
 δυσσεβείας αὐτοῖς τὸ δόγμα μεμέστωται; Τὸ γὰρ τοι δοτὸν καὶ
 εἰσκηκομένον, ἀπόβλητον εἶη ἄν, καὶ τὸ θύραθεν πορισθέν, οὐκ
 ἀνύποπτον ἔχει τὴν ζημίαν. Καὶ σιωπῶ τὸ δύσφημον ἔτι καὶ
 5 ἀπηχῆς εἰς λόγους, ἀνθρώπου δὴ οὖν τῆς οἰκονομίας τὸ ἐξαίρετον
 κατασύρουσιν εἰς τὸ ἀκαλλές, καὶ τὴν θείαν τε καὶ ἱεροτάτην
 ἡμῶν θρησκείαν ἀνθρωπολατρείαν ἤδη καὶ ἕτερον οὖσαν οὐδὲν
 ἀποφαίνουσι, ἀποκομίζοντες μὲν τοῦ κατ' ἀλήθειαν Υἱοῦ, συνα-
 φθέντα δέ τινα σχετικῶς αὐτῷ προσκυνεῖν ἀναπειθόντες, ὃν καὶ
 10 ὑπεράνω πάσης Ἀρχῆς τε καὶ Ἐξουσίας καὶ Κυριοτήτων διελά-
 σαι φασίν, οὐχὶ μόνοις τοῖς ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ἄνω
 λογικαῖς δυνάμεσι τὸν τοῦ πεπλανῆσθαι μῶμον ἐπάγοντες, εἰ
 προσκυνοῦσι μεθ' ἡμῶν ἐνανθρωπήσαντα μὲν οὐδαμῶς τὸν φύσει
 τε καὶ ἀληθῶς Υἱόν, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας ἀνα-
 15 λάμψαντα Λόγον, ὡς ἕτερον δέ τινα παρ' αὐτὸν ἐκ σπέρματος τοῦ
 Δαβὶδ, θελήσει τάχα που μόνη παρ' αὐτοῦ καὶ τοῖς θύραθεν
 ἐξωραϊσμοῖς εἰδοποιηθέντα Θεόν, οὐκ ὄντα δὲ τοῦτο κατὰ ἀλή-
 θειαν, ἄνθρωπον.

Β. Ἀλλὰ κἄν ἄνθρωπος ἰδικῶς νοῆται, φασίν, ἀναφορᾶ Θε-
 20 οῦ καὶ ἐννοία τὴν παρὰ πάσης τῆς κτίσεως προσκύνησιν ἔχει.

Α. Εἶτα τίνα τρόπον πρέποι ἄν, εἰπέ μοι, πρὸς ἡμῶν νοεῖσθαι
 καὶ λέγεσθαι τῆς παρ' αὐτῶν θρυλουμένης ἀναφορᾶς τὸ χρῆμα;
 Καὶ φέρε τὴν θείαν τε καὶ ἱερὰν πολυπραγμονοῦντες Γραφήν,
 καταθρήσωμεν ἀπ' αὐτῆς τὸ ζητούμενον. Οὐκοῦν ὀλιγορήσαντές
 25 ποτε τῆς εἰς Θεὸν αἰδοῦς οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, Μωσεῖ τε καὶ Ἀαρὼν ἐπε-
 φύοντο πικρῶς, εἶτα προπεφώνηκε Μωσῆς τε καὶ Ἀαρὼν «Τίς
 ἐστὶν ὅτι διαγογγύζετε κατ' αὐτοῦ; Οὐ γὰρ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ
 Θεοῦ ὁ γογγυσμὸς ὑμῶν οὗτός ἐστιν». Ἐπλημιέλουν μὲν γὰρ εἰς
 Μωσέα καὶ Ἀαρὼν, ἀλλὰ τῆς θείας ἠπτετο δόξης τὸ δρώμενον,
 30 καὶ ἐπ' αὐτὴν εἶχε τὴν ἀναφορὰν τῆς τῶν ὑβριζόντων ὑπονοίας ὁ
 τρόπος. Πλὴν οὐκ ἦσαν θεοὶ Μωσῆς τε καὶ Ἀαρὼν, οὔτε μὴν
 ἀναφορᾶ Θεοῦ ..... διὰ προφητῶν, τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ

αὐτὸ οἱ ἀντίπαλοι. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ τὴν πιὸ φρικτὴ ἀνοσιότητα καὶ ἀσέβεια τὸ δόγμα τους; Γιατὶ αὐτὸ ποῦ εἶναι δοτὸ καὶ ἐπίκτητο, μπορεῖ νὰ ἀποβληθεῖ, καὶ αὐτὸ ποῦ ἦρθε ἀπέξω εἶναι ὑποπιτο. Καὶ ἀποσιωπῶ τὴν ἐπιπλέον βλασφημία καὶ ἀπρέπεια τῶν λόγων τους, μὲ τὴν ὁποία σέρνουν βίαια τὸ ἐξαίρετο μυστήριον τῆς ἐνανθρώπησης στὴν ἀσχήμα, καὶ τὴν θεϊκὴ καὶ ἱερότατη θρησκεία μας τὴν παρουσιάζουν ὡς ἀνθρωπολατρεία καὶ τίποτε ἄλλο, ἀπομακρύνοντάς τὴν ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Υἱό, καὶ μεταπείθοντας νὰ προσκυνοῦν κάποιον ποῦ ἐνώθηκε μὲ αὐτὸν σχετικῶς, τὸν ὁποῖο λένε ὅτι τὸν ὁδήγησε πιὸ πάνω ἀπὸ κάθε Ἄρχη καὶ Ἐξουσία καὶ ἀπὸ τὶς Κυριότητες⁴⁸, καὶ προσάπτουν τὴν κατηγορίαν τῆς πλάνης, ὅχι μόνο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὲς τὶς οὐράνιες λογικὲς δυνάμεις, ἐὰν προσκυνοῦν μαζί μὲ μᾶς ὅχι τὸν κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸν Υἱό, τὸν Λόγον, ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἀλλὰ κάποιον ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τὴν γενεὰ τοῦ Δαβὶδ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν θέλησίν του μόνο ἀπὸ αὐτὸν καὶ μὲ τοὺς ἐπίκτητους ἐξωραϊσμοὺς μεταμορφώθηκε σὲ Θεό, χωρὶς νὰ εἶναι ἀληθινὸς Θεός.

Β. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμα νοεῖται σὰν ἄνθρωπος εἰδικῶς, λένε, ὅτι τὴν προσκύνησιν ἀπὸ ὅλη τὴν κτίσιν τὴν ἔχει λόγῳ τῆς ἀναφορᾶς καὶ τῆς ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ.

Α. Τότε μὲ ποιὸν τρόπο, πές μου, πρέπει νὰ νοεῖται καὶ νὰ λέγεται ἀπὸ μᾶς ἡ σημασία τῆς ἀναφορᾶς ποῦ συχνὰ ἀναφέρεται ἀπὸ αὐτοὺς; Ἐμπρὸς ὅμως, ἐξετάζοντας τὴν θεία καὶ ἅγια Γραφή, νὰ ἀνιχνεύσουμε σ' αὐτὴν αὐτὸ ποῦ ζητᾶμε. Λοιπὸν, ὅταν κάποτε οἱ Ἰσραηλιῖτες παραμέλησαν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐπιτέθηκαν μὲ λόγια πικρὰ στὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἀαρών, τότε ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρών τοὺς ρώτησαν «Ποῖός ἐστὶν αὐτὸς ποῦ γογγύζετε ἐναντίον του; Γιατὶ δὲν ἀπευθύνεται ἐναντίον μας ὁ γογγυσμὸς σας αὐτὸς, ἀλλὰ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»⁴⁹. Ἐσφαλλάν βέβαια ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἀαρών, ἀλλὰ αὐτὸ ποῦ ἔκαναν ἔθιγε τὴν θεϊκὴν δόξαν, καὶ ἐναντίον αὐτῆς ἐστρέφετο ὁ τρόπος τῆς ὑποψίας ἐκείνων ποῦ ἐξύβριζαν. Πλὴν ὅμως ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρών δὲν ἦσαν θεοί, οὔτε λατρεύονταν ἀπὸ τὴν κτίσιν λόγῳ τῆς σχέσεως καὶ ἀναφορᾶς τους πρὸς τὸν Θεόν! Ὁ Θεὸς βασιλεύει μέσω τῶν προφητῶν στὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ.

Εἶτα προσήεσαν λέγοντες τῷ θεσπεσίῳ Σαμουήλ: «Ποίησον ἡμῖν βασιλέα, καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη». Πρὸς ταῦτα κατεπικραίνετο καὶ σφόδρα εἰκότως ὁ πνευματοφόρος, ἀλλ' ἤκουε τοῦ Θεοῦ λέγοντος: «Οὐ σὲ ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἐμέ, τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτούς». Ἴδου δὴ πάλιν, κἀνθάδε σαφῶς ὁ τῆς ἐξουθενήσεως τρόπος εἰς Θεὸν ἔχει τὴν ἀναφορὰν. Καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος περὶ τῶν ἐν ἐνδείᾳ φησὶν: Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Ἄρ' οὖν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, εἴ τις λέγοιτο τιμᾶν τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, τῷ Υἱῷ πεποιήκε; κἀν εἰ μὴ πιστεύσειε, προσκέκρουκεν ἀραρότως τῷ κατὰ φύσιν Υἱῷ, τιμᾶσθαι τάχα που καὶ αὐτὸν ἐθέλοντι, καὶ πιστεῦσθαι πρὸς ἡμῶν κατὰ τὸν κατὰ τὸν ἴσον καὶ ἀπαρалаκτικῶς ἔχοντα τρόπον. Εἶτα πῶς οὐ γέγονεν ἰσότημον μὲν τῷ δεσπότη τὸ δοῦλον, ἐν ὑπεροχαῖς δὲ θεότητος τὸ πεποιημένον, καὶ Θεὸς πρόσφατος, κατὰ τὰς Γραφάς, ἐπενήνεκται δὲ τῇ ἀγία καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι τὸ ἀνισοφυές αὐτῇ καὶ σὺν αὐτῇ προσκυνούμενον, καὶ τῆς ἴσης αὐτῇ κοινωνοῦν ἐκκλησίας;

B. Φασὶ τὴν ἀναφορὰν κατὰ τοιόνδε τινὰ χρῆναι λαμβάνεσθαι τρόπον. Ἐννοοῦντες γὰρ τὸν τῷ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀχωρίστως συναφθέντα Θεὸν Λόγον, προσκυνούμεν ὡς Θεόν.

A. Ἄρ' οὖν ἀπόχρη πρὸς τὸ δεῖν αὐτῷ τὴν τῷ Θεῷ πρέπουσαν δόξαν ἐλεῖν, καὶ τῶν τῆς κτίσεως ὑπερφέρεσθαι μέτρων, τὸ συνηφθαι μόνον αὐτῷ; καὶ τοῦτο προσκυνητὸν τὸν οὐκ ὄντα Θεὸν ἐργάσεται; Ἄλλ' εὐρίσκω τινὰ τῷ Θεῷ λέγοντα διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας «Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου». Γράφει δὲ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος «Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἐν πνευμᾷ ἐστίν». Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, καὶ τούτους ἀναφορᾶ Θεοῦ προσκυνήσομεν, ὡς κεκολλημένους αὐτῷ; Καίτοι τοῦ συνηφθαι λέγειν, τὸ τῆς κολλήσεως ὄνομα, μείζονά που πάντως καὶ ἀξιολογωτέραν τὴν ἔμφασιν ἔχει· εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς τό τισι κολλώμενον, ἐν ἐπιτάσει πολλῇ τὴν συνάφειαν ἔχει.

B. Ἐοικεν.

50. Α' Βασ. 8, 4-6.

53. Ψαλμ. 62, 9.

51. Ματθ. 25, 40.

54. Α' Κορ. 6, 17.

52. Ψαλμ. 80, 10.

Ἔτσι πλησίασαν τὸν θεόπνευστο Σαμουήλ λέγοντάς του· «Κάνε μας βασιλιά, ὅπως ἔχουν καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ πικράθηκε πολὺ ὁ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα προφήτης, ἀλλὰ ἄκουσε τὸν Θεὸ νὰ τοῦ λέγει· «Δὲν περιφρόνησαν ἑσένα, ἀλλὰ ἐμένα, πού δὲν τοὺς ἔστειλα βασιλιά»⁵⁰. Νὰ λοιπὸν καὶ ἐδῶ πάλι καθαρὰ ὁ τρόπος τοῦ γογγυσμοῦ ἀναφέρεται στὸν Θεό. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας καὶ Κύριος τῶν ὅλων μιλώντας γιὰ τοὺς φτωχοὺς λέγει· «Ὅ,τι κάνατε σὲ ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσήμαντους, τό κάνατε σὲ μένα»⁵¹. Ἄρα λοιπὸν, κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἐὰν κάποιος λέγεται ὅτι τιμᾷ τὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ, τὸ κάνει στὸν Υἱό; Καὶ ἂν δὲν πιστέψει, τότε ἀντιμάχεται σίγουρα καὶ τὸν κατὰ φύσιν Υἱό, γιὰτὶ ὅπωςδήποτε θέλει κι' αὐτὸς νὰ τιμᾶται καὶ νὰ πιστεύεται ἀπὸ μᾶς κατὰ τὸν ἴδιο καὶ ἰσότημο τρόπο. Ἐπειτα πῶς δὲν γίνεται ὁ δοῦλος ἰσότημος μὲ τὸν δεσπότη, καὶ αὐτὸς πού δημιουργήθηκε δὲν ἀνυψώνεται στὶς κορυφές τῆς θεότητος, καὶ γίνεται καινοφανὴς Θεός, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές⁵², καὶ πῶς δὲν προστίθεται στὴν ἅγια καὶ ὁμοούσια Τριάδα αὐτὸ πού εἶναι ἄνισο ὡς πρὸς τὴ φύσιν μὲ αὐτήν, καὶ προσκυνεῖται μαζὶ μὲ αὐτήν καὶ ἀπολαμβάνει τὴν ἴδια μὲ αὐτήν τιμῆ;

Β. Λένε ὅτι ἡ ἀναφορὰ πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται κατὰ ἕνα τέτοιον τρόπο. Γιατί, ἐφόσον ἐννοοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος ἐνώθηκε μὲ τὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ κατὰ τρόπο ἀχώριστο, τὸν προσκυνοῦμε ὡς Θεό.

Α. Ἄραγε ἦταν ἀρκετὸ σ' αὐτὸν γιὰ νὰ πάρει τὴ δόξα πού ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀνυψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς κτίσεως, μόνο τὸ ὅτι ἐνώθηκε μὲ αὐτόν, καὶ αὐτὸ μόνο ἔκανε ἄξιον προσκυνήσεως αὐτόν πού δὲν ἦταν θεός; Ὅμως βρίσκω κάποιον πού λέγει μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Προσκολλήθηκε ἡ ψυχὴ μου σὲ σένα»⁵³. Γράφει ἐπίσης καὶ ὁ μακάριος Παῦλος· «Ἐκεῖνος πού προσκολλᾶται στὸν Κύριο, γίνεται ἕνα πνεῦμα μὲ αὐτόν»⁵⁴. Πές μου λοιπὸν πρέπει ἄραγε καὶ αὐτοὺς νὰ τοὺς προσκυνήσουμε, λόγω τῆς ἀναφορᾶς τους πρὸς τὸν Θεό, ἐπειδὴ εἶναι προσκολλημένοι σ' αὐτόν; Ἄν καὶ ἡ λέξις τῆς προσκολλήσεως ἔχει πῶς μεγάλη καὶ ἀξιόλογη ἔμφασις ἀπὸ τὴν σύναψιν, ἀφοῦ εἶναι σωστὸ νὰ ποῦμε, ὅτι αὐτὸ πού προσκολλᾶται σὲ κάποιους, ἔχει πολὺ πῶς μεγαλύτερη τὴ συνάψιν.

Β. Ἔτσι φαίνεται.

Α. Ἀνθρώτου δὲ δὴ παρέντες τὴν ἔνωσιν, καίτοι φωνὴν οὔσαν
 εὐτρυβῆ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων
 καταβαίνουσιν εἰς ἡμᾶς, συνάφειαν ὀνομάζουσι; Καίτοι συγχεῖ
 μὲν ἢ ἔνωσις οὐδαμῶς τὰ καθ' ὧν ἂν λέγοιτο, διαδείκνυσι δὲ
 5 μᾶλλον τὴν εἰς ἓν τι συνδρομὴν τῶν ἡνωσθαι νοουμένων. Καὶ οὐχὶ
 πάντη τε καὶ πάντως ἓν ἂν λέγοιτο μόνως τὸ ἀπλοῦν καὶ μονοει-
 δές, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ ἐκ δυοῖν ἢ πλειόνων ἔτι καὶ ἐξ ἑτεροειδῶν
 συγκείμενα. Δοκεῖ γὰρ οὕτως εὖ ἔχειν τοῖς ταῦτα σοφοῖς. Κα-
 κουργότατα τοίνυν τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱόν, ἐνανθρω-
 10 πῆσαντα καὶ σεσαρκωμένον διυστάντες εἰς δύο, παραιτοῦνται μὲν
 τὴν ἔνωσιν, συνάφειαν δὲ ὀνομάζουσιν, ἣν ἂν ἔχοι τυχὸν καὶ ἑτε-
 ρός τις πρὸς Θεόν, ὡς ἐξ ἀρετῆς καὶ ἁγιασμοῦ μονονουχὶ συνδού-
 μενος, κατὰ γε τὸ ὑπὸ τοῦ τῶν προφητῶν ὀρθῶς εἰρημένον, τοῖς
 ἀναπίπτουσιν εἰς τὸ ῥάθυμον· «Συνάχθητε καὶ συνδέθητε, τὸ
 15 ἔθνος τὸ ἀπαίδευτον, πρὸ τοῦ γενέσθαι ὑμᾶς ὡς ἄνθος παρερ-
 χόμενον». Συνάπτοιτο δ' ἂν καὶ μαθητῆς διδασκάλῳ κατὰ γε τὸ
 φιλομαθές, καὶ ἡμεῖς ἀλλήλοις, οὐ καθ' ἓνα τρόπον, ἀλλὰ πολ-
 λούς. Ἡ τάχα που καὶ ὁ τοῦδέ τινος πράγματος ὑπουργὸς οὐκ
 ἀσυναφῆς κατὰ τὸ ἐκούσιον νοοῖτ' ἂν εἰκότως τῷ λαβόντι πρὸς
 20 ὑπουργίαν; Ὁ δὲ μᾶλλον ἔοικεν ἢ παρὰ τῶν καινοτόμων ἡμῖν
 συνάφεια δηλοῦν. Διεπύθου γὰρ διατεινομένων ἀμαθῶς, ὅτι
 λαβὼν ἄνθρωπον, ὡς ἑτερόν τινα παρ' ἑαυτὸν υἱὸν ὁ Θεὸς Λόγος,
 ὑπουργὸν ὥσπερ τινὰ τῶν ἑαυτοῦ θελημάτων ἀπέφηνεν αὐτόν,
 ὥστε καὶ θανάτου πειρᾶν ἐλεῖν, ἀναβιῶναί τε καὶ εἰς αὐτὸν ἀνελ-
 25 θόντα τὸν οὐρανόν, τοῖς τῆς ἀρρήτου θεότητος ἐνιζῆσαι θάκοις.
 Ἡ γὰρ οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως διὰ τούτων τῶν λόγων ἕτερος
 ὧν ὁραῖται παντελῶς παρὰ τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱόν;

Β. Φημί

Α. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ εἰς τοῦτο κατάλισθον ἀμαθίας, ὡς οἶε-
 30 σθαί τε καὶ λέγειν οὐκ αὐτὸν γενέσθαι μᾶλλον καθ' ἡμᾶς τὸν
 μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἄνθρωπον δὲ λαβεῖν, κατὰ ποῖον ἄρα
 νοεῖσθαι τρόπον ἐθέλουσι πρὸς ἡμῶν τὴν ἀνάληψιν; Ἄρα γὰρ,

Α. Γιατί ὅμως, ἀφήνοντας τὴν ἔνωση, μολονότι εἶναι λέξις εὐκολονόητη ἀπὸ μᾶς καὶ ἔρχεται σὲ μᾶς ἀπὸ τοὺς Πατέρες, χρησιμοποιοῦν τὴ λέξις συνάφεια; Ἐὰν καὶ βέβαια ἡ λέξις ἔνωση δὲν συγγέει αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα λέγεται, καὶ δείχνει καλύτερα ὅτι γίνονται ἕνα αὐτὰ πού θεωροῦνται ὅτι ἐνώθησαν. Καὶ ὅπωςδήποτε δὲν λέγεται ἕνα μόνο ἐκεῖνο πού εἶναι ἀπλό καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα εἶδος, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο ἢ καὶ περισσότερα, ἀκόμα καὶ διαφορετικοῦ εἶδους. Γιατὶ ἔτσι φαίνεται ὅτι εἶναι σωστὸ σ' ἐκείνους πού εἶναι σοφοὶ σ' αὐτὰ τὰ θέματα. Διαιρῶντας λοιπὸν μὲ τρόπο κακοῦργο σὲ δύο τὸν ἕνα καὶ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸν Υἱό, πού ἐνανθρώπησε καὶ σαρκώθηκε, ἀρνοῦνται τὴν ἔνωση καὶ χρησιμοποιοῦν τὴ λέξις συνάφεια, τὴν ὁποῖα μπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ ἔχει καὶ κάποιος ἄλλος μὲ τὸν Θεό, συνδεόμενος μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὸν ἁγιασμό, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού λέγεται σωστὰ ἀπὸ τοὺς προφήτες, σ' αὐτοὺς πού πέφτουν σὲ ραθυμία: «Συγκεντρωθεῖτε καὶ συνδεθεῖτε, ἔθνος ἀπαιδαγώγητο, προτοῦ νὰ καταστήσετε σὰν ἄνθος πού χάνεται»⁵⁵. Μπορεῖ ἀκόμα καὶ ἕνας μαθητὴς νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸν δάσκαλό του ὡς πρὸς τὴ φιλομάθεια, καὶ ἐμεῖς μεταξὺ μας, ὄχι μὲ ἕνα τρόπο, ἀλλὰ μὲ πολλούς. Ἴσως μάλιστα καὶ ὁ ὑπηρέτης ἑνὸς τέτοιου πράγματος δὲν ἐννοεῖται, εὐλόγα, ἄσχετος πρὸς ἐκεῖνον πού τὸν προσέλαβε ὡς ὑπηρέτη, ὡς πρὸς τὴ θέληση, πράγμα πού μᾶλλον φαίνεται ὅτι σημαίνει ἡ λέξις συνάφεια στοὺς καινοτόμους. Γιατὶ πληροφορηθήκαμε πῶς ἰσχυρίζονται ἀπὸ ἀμάθεια, ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, παίρνοντας ἕνα ἄνθρωπον, ὡς κάποιον ἄλλο υἱὸ κοντὰ στὸν ἑαυτό του, τὸν ἔκανε κατὰ κάποιον τρόπο ὑπηρέτη τῶν θελημάτων του, ὥστε νὰ λάβει καὶ πείρα τοῦ θανάτου, καὶ νὰ ἀναστηθεῖ, καὶ νὰ ἀνεβεῖ στὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ, καὶ νὰ καθίσει στοὺς θρόνους τῆς ἀπερίγραπτης θεότητος. Ἡ μήπως ἕξαιτίας αὐτῶν τῶν λόγων δὲν ἐμφανίζεται ὅπωςδήποτε νὰ εἶναι τελείως διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν κατὰ φύσιν καὶ πραγματικὸν Υἱό;

Β. Συμφωνῶ.

Α. Ἐπειδὴ ὅμως γλίστησαν μὰ γιὰ πάντα σὲ τέτοιο σημεῖο ἀμάθειας, ὥστε νὰ νομίζουν καὶ νὰ λένε ὅτι δὲν ἔγινε σὰν ἐμᾶς ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσέλαβε ἕναν ἄνθρωπον, μὲ ποῖο τρόπο ἄραγε θέλουν νὰ νοεῖται ἀπὸ μᾶς αὕτη ἡ πρόσληψη;

ὡς προχειρισθέντα παρ' αὐτοῦ πρὸς γε τὸ δεῖν ἀποπερᾶναί τι τῶν κατὰ γνώμην αὐτῶ, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν, «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Βάδιζε, προφήτευσον ἐπὶ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ»; Αἰπόλον γὰρ ὄντα, προφήτην ἐτίθει καὶ 5 τῶν ἑαυτοῦ θελημάτων ὑπουργὸν ἀπέστειλε.

B. Φαῖεν ἂν ἴσως οὐχ ᾧδέ που πάντως γενέσθαι τὴν λῆψιν, ἀλλ' ὡς ἂν νοοῖτο πρὸς ἡμῶν τό, «Μορφὴν δούλου λαβῶν».

A. Οὐκοῦν καθ' ἔνωσιν ἀδιάσπαστον ἴδιον γεγονὸς τοῦ λαβόντος τὸ ληφθὲν νοοῖτ' ἂν εἰκότως, ὡς καὶ Θεὸν εἶναι τὸν Ἰη- 10 σοῦν, καὶ Θεοῦ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Υἱόν, ἓνα τε καὶ μόνον, ὡς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, γεννηθέντα μὲν θεϊκῶς πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου, ἐν ἐσχάτοις δὲ τοῦ αἰῶνος καιροῖς τὸν αὐτὸν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός

B. Οὐ γὰρ ἦν ἑτέρου τινός, ἀλλ' αὐτοῦ γέγονεν ἢ τοῦ δούλου 15 μορφῆ.

A. Πῶς ἔφησ' Ἰ. Ἄρα γάρ, εἰπέ μοι, τὸ τῆ φύσει δοῦλον, λέγοιτ' ἂν οὐκ ἀπεικικότως, μορφὴν δούλου λαβεῖν, ἢ τὸ ἐλεύθερον ἀληθῶς καὶ τῶν τῆς δουλείας μέτρων οὐσιωδῶς ἀνωτέρω κείμενον;

B. Τὸ ἐλεύθερον οἶμαί που. Ὁ γὰρ ἦν φύσει, πῶς ἂν γένοιτο 20 ἔτι;

A. Ἄθρει δὴ οὖν, ὅτι, καίτοι καθ' ἡμᾶς γεγονῶς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ τοῖς τῆς δουλείας μέτροις ἐμβεδηκῶς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, προσμεμαρτύρηκεν αὐτῶ τὸ κατὰ φύσιν ἐλεύθερον, 25 ἐν τῆ τῶν δραχμῶν συνεισφορᾷ λέγων· «Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί». Δέχεται τοίνυν δούλου μορφὴν, τὰ ἐκ τῆς κενώσεως οἰκειούμενος καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν οὐκ ἀτιμᾶσας οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως τιμῆσαι τὸ δοῦλον, εἰ μὴ γέγονεν αὐτοῦ τὸ δουλοπρεπές, ἵνα καὶ τῆ παρ' αὐτοῦ καταλαμπρύνοντο δόξη, νικᾷ δὲ τὸ προὔχον ἀεὶ 30 καὶ τὸ ἐκ τῆς δουλείας αἴσχος ἐφ' ἡμῶν ἠφανίζετο. Καθ' ἡμᾶς γὰρ γέγονεν ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ ἦν ἐν μέτροις τοῖς οἰκετικοῖς ὁ ἐλεύθερος

56. Ἀμώς 7, 15.

57. Φιλιπ. 2, 7.

58. Ματθ. 17, 25.

Μήπως σάν κάποιος πού διορίσθηκε ἀπὸ αὐτὸν γιὰ νὰ φέρει εἰς πέρας κάτι πού αὐτὸς ἤθελε, ὅπως βέβαια καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες, «Καὶ ὁ Κύριος μου εἶπε· Πήγαινε καὶ προφήτεψε στὸν λαό μου τὸν Ἰσραηλιτικό»⁵⁶; Γιατί, ἐνῶ ἦταν γιδοβοσκός, τὸν ἔκανε προφήτη, καὶ τὸν ἔστειλε ὡς ὑπηρέτη τῶν θελημάτων του.

B. Ἴσως θὰ ἔλεγαν ὅτι δὲν ἔγινε ὅπωςδὴποτε ἔτσι ἢ πρόσληψη, ἀλλ' ὅπως νοεῖται ἀπὸ μᾶς τό, «Παίρνοντας τὴ μορφὴ δούλου»⁵⁷.

A. Ἐπομένως αὐτὸ πού προσλήφθηκε μὲ ἔνωση ἀδιάσπαστη πρέπει νὰ νοεῖται ὅτι ἔγινε κτῆμα ἐκείνου πού τὸ προσέλαβε, ὥστε ὁ Ἰησοῦς νὰ εἶναι καὶ Θεός, καὶ Υἱὸς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἓνας καὶ μοναδικός, ὡς Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε βέβαια κατὰ τρόπο θεϊκὸ πρὶν ἀπὸ κάθε αἰῶνα καὶ χρόνο, ἀλλὰ κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς ὁ ἴδιος γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα.

B. Γιατί δὲν ἦταν κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ ἔγινε δική του ἢ μορφὴ τοῦ δούλου.

A. Πῶς εἶπες; Ἐπειδὴ, πές μου, αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι δοῦλο, μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὅτι ἔλαβε μορφὴ δούλου, χωρὶς αὐτὸ νὰ θεωρηθεῖ παράλογο, ἢ ἐκεῖνο πού εἶναι πραγματικὰ ἐλεύθερο καὶ βρισκεται οὐσιαστικὰ ψηλότερα ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς δουλείας;

B. Νομίζω βέβαια τὸ ἐλεύθερο. Γιατί αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι δοῦλο, πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ πάλι;

A. Πρόσεχε λοιπὸν, ὅτι, ἂν καὶ ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε σάν ἐμᾶς καὶ μπῆκε στὰ μέτρα τῆς δουλείας, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἐπιβεβαίωσε γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴν κατὰ φύση ἐλευθερία, λέγοντας κατὰ τὴν καταβολὴ τῶν δραχμῶν «Ἐπομένως οἱ υἱοὶ εἶναι ἐλεύθεροι»⁵⁸. Δέχεται λοιπὸν τὴ μορφὴ τοῦ δούλου προσλαμβάνοντας τὰ ἰδιώματα τῆς κενώσεως, καὶ χωρὶς νὰ ἀτιμάσει τὴν ὁμοίωσή του πρὸς ἐμᾶς, γιατί δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τιμήσει τὸ δοῦλον μὲ ἄλλον τρόπο, ἐὰν δὲν ἔκανε δικό του τὸ δουλικὸ σχῆμα, γιὰ νὰ τὸ λαμπρύνει μὲ τὴ δική του δόξα, νικᾷ ὅμως αὐτὸ πού προεῖχε πάντοτε, καὶ ἔτσι ἀφανίσθηκε τὸ αἶσχος τῆς δουλείας ἀπὸ ἐμᾶς. Γιατί αὐτὸς πού ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ μᾶς ἔγινε σάν ἐμᾶς, καὶ ὁ ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ φύση του μπῆκε στὰ μέτρα τῶν ὑπηρετῶν. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ λοιπὸν

φύσει. Ταύτη τοι κεχώρηκε καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ ἀξίωμα. Κεκλήμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς υἱοὶ Θεοῦ, ἐπεγραψάμεθά τε Πατέρα τὸν ἰδικῶς αὐτοῦ. Γέγονε γὰρ καὶ αὐτοῦ τὰ ἀνθρώπινα.

Οὐκοῦν ἐν τῷ λέγεσθαι λαβεῖν αὐτὸν τὴν δούλου μορφήν,
 5 ὅλον ἐστὶ τῆς οἰκονομίας τῆς μετὰ σαρκὸς τὸ μυστήριον. Εἰ δὲ
 Υἱὸν ὁμολογοῦντες ἓνα καὶ Κύριον, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον,
 κοινωνὸν αὐτῷ τῆς υἰότητος, καὶ μέντει τῆς δόξης ἄνθρωπον
 ἀπλῶς συνῆφθαί φασι τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ, ὥρα λέγειν
 ἡμᾶς τοῖς ὧδε φρονεῖν ἠρημένοις, φιλαλλήλως ἐπιστυγνάζοντας
 10 «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν
 δακρύων, καὶ κλαύσομαι τὸν λαόν μου τοῦτον ἡμέρας καὶ νυκτός;
 Παρεκομίσθησαν γὰρ εἰς ἀδόκιμον νοῦν, τὸν ἀγοράσαντα αὐ-
 τοῦς Δεσπότην ἀρονούμενοι». Δυσὶ γὰρ ἡμῖν υἱῶν ἀνισοφυῆς
 ἀναφαίνεται, καὶ δόξη θεοπρεπεῖ στεφανοῦται τὸ δοῦλον, καὶ
 15 ἰσομέτροις ὑπεροχαῖς ἐκλαμπρύνεται νόθος τις υἱὸς τῷ κατὰ φύ-
 σιν καὶ ἀληθῶς, καίτοι Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς «Τὴν δόξαν μου
 ἐτέρῳ οὐ δάσω». Πῶς γὰρ οὐχ ἕτερος ἰδικῶς παρὰ τὸν φύσει τε
 καὶ ἀληθῶς Υἱόν, ὁ ψιλῆ τε καὶ μόνη συναφεία τετμημένος, καὶ
 ἐν ὑπηρέτου τάξει ληφθεὶς, καὶ ἀξιωθεὶς υἰότητος, καθὰ καὶ ἡμεῖς
 20 αὐτοί, καὶ τῆς παρ' ἐτέρου δόξης μετεσχηκῶς, δώσει τε καὶ χάριτι
 πρὸς τοῦτο ἰγμένος; Οὐ δαιριετέον οὖν εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς καὶ
 Θεὸν Λόγον τὸν Ἐμμανουήλ.

B. Ἦκιστά γε.

A. Χρῆναι δέ φημι, Θεὸν ἐνηνθρωπηκότα λέγειν αὐτόν, εἶναι
 25 τε κατὰ ταυτὸν τοῦτό τε κάκεινο. Οὔτε γὰρ ἀποπεφοίτηκε τοῦ
 εἶναι Θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος, οὔτε μὴν ἀπαράδεκτον ἔχει τὴν
 οἰκονομίαν, τὸ τῆς κενώσεως ἀτιμίας μέτρον.

B. Ἦν οὖν ἄρα, φασίν, ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ τὸ σῶμα αὐτοῦ,
 νοηθεῖν γὰρ ἂν ὧδε καὶ οὐχ ἑτέρως, εἰς καὶ μόνος Υἱός.

30 A. Καίτοι πῶς οὐ λῆρος ἤδη ταῦτα καὶ νοῦ παραπαίοντος
 ἀπόδειξις ἐναργῆς; Πῶς γὰρ ἐν οὐσίας ταυτότητι κατίδοι τις ἂν
 τὰ τῆς φύσεως λόγοις τοσοῦτον ἀλήλων διακισμένα; Ἔτερον γὰρ

παραχωρήθηκε και σὲ μᾶς τὸ ἀξίωμα. Γιατὶ ὀνομασθήκαμε και ἑμεῖς υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, και ἀποκτήσαμε Πατέρα ἐκεῖνον ποὺ ἦταν δικός του. Γιατὶ ἔγιναν και αὐτοῦ τὰ ἀνθρώπινα.

Ἐπομένως, λέγοντας ὅτι αὐτὸς ἔλαβε τὴ μορφὴ δούλου, ἐννοοῦμε ὅλο τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ἐὰν ὁμως, ὁμολογώντας ὅτι ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα εἶναι ἕνας και Κύριος, και λένε ὅτι μέτοχος τῆς υἰότητάς του και μάλιστα τῆς δόξας του ἔγινε ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ, εἶναι ὥρα ἑμεῖς, θλιβόμενοι ἀπὸ φιλαλληλία, νὰ ποῦμε σ' αὐτοὺς ποὺ προτίμησαν νὰ πιστεύουν ἔτσι: «Ποιὸς θὰ δώσει στὸ κεφάλι μου νερό, και στὰ μάτια μου πηγὴ δακρῦων, γιὰ νὰ κλάψω τὸν λαὸ μου αὐτὸν μέρα και νύχτα; Γιατὶ ὀδηγήθηκα σὲ ἀπερισκεψία, και ἀρνήθηκα τὸν Δεσπότη ποὺ τοὺς ἔξαγόρασε»⁵⁹. Παρουσιάζεται δηλαδὴ ὅτι ὑπάρχουν δύο υἱοὶ ἄνισοι ὡς πρὸς τὴν φύση, και στεφανώνεται ὁ δοῦλος μὲ δόξα ποὺ ταιριάζει στὸν Θεὸ, και κάποιος νόθος υἱὸς δοξάζεται μὲ διακρίσεις ἰσότητες πρὸς ἐκεῖνες τοῦ κατὰ φύση και ἀληθινοῦ Υἱοῦ, ἂν και ὁ Θεὸς λέγει καθαρά: «Τὴ δόξα μου δὲν τὴν δίνω σὲ ἄλλον»⁶⁰. Πῶς δηλαδὴ δὲν εἶναι ἄλλος χωριστὰ ἀπὸ τὸν κατὰ φύση και ἀληθινὸ Υἱό, αὐτὸς ποὺ τιμήθηκε μὲ ἀπλὴ και μόνο σχέση, και προσλήφθηκε σὲ θέση ὑπηρέτη, και ἀξιώθηκε νὰ γίνῃ υἱὸς ὅπως και ὅλοι ἑμεῖς, και ἔλαβε μέρος στὴ δόξα ἄλλου, φτάνοντας στὸ σημεῖο αὐτὸ μὲ δωρεὰ και χάρι; Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ διαιρεῖται ὁ Ἐμμανουήλ σὲ ἄνθρωπο χωριστὰ και σὲ Θεὸ Λόγο.

Β. Καθόλου.

Α. Καὶ πρέπει, λέγω, νὰ λέμε ὅτι αὐτὸς εἶναι Θεὸς ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, και εἶναι συγχρόνως και αὐτὸ και ἐκεῖνο. Γιατὶ οὔτε ἔπαυσε νὰ εἶναι Θεός, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, οὔτε ὁμως ἀπορρίπτει τὴν ἐνανθρώπιση, θεωρώντας ἀτίμωση τὸ μέτρο τῆς κενώσεως.

Β. Ἐὰρα λοιπὸν, λένε, τὸ σῶμα του ἦταν ὁμοούσιο μὲ τὸν Λόγο, γιατὶ πρέπει ἔτσι νὰ νοηθεῖ και ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο ἕνας και μοναδικὸς Υἱός.

Α. Καὶ πῶς ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι φλυαρία και ὀλοφάνερη ἀπόδειξη νοῦ ποὺ παραλογίζεται; Γιατὶ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ νὰ ταυτίζονται στὴν οὐσία τους αὐτὰ ποὺ ἀπέχουν μεταξύ τους τόσο πολὺ ὡς

τι θεότης, καὶ ἕτερον ἀνθρωπότης ἐπεὶ τούτων φαμέν γενέσθαι τὴν ἔνωσιν. Οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀριθμῷ φαίη τις ἂν εἶναι τὰ ἐνούμενα, ἀλλὰ δύο τυχόν, καὶ τούτου πέρα.

B. Διαιρετέον οὖν ἄρα, φασί, τὰ ὀνομασμένα.

5 A. Οὐ διαιρετέον, ὡς ἔφην, εἰς ἰδικὴν ἑτερότητα, τὴν κατὰ γε τὸ ἀπ' ἀλλήλων εἶναι καὶ ἀναμέρος. Συγκομιστέον δὲ μᾶλλον εἰς ἔνωσιν ἀδιάτμητον. Γέγονε γὰρ σὰρξ ὁ Λόγος, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν.

B. Ἄρ' οὖν συγκέχυνται, καὶ μία γεγόνασιν ἄμφω φύσις.

10 A. Εἶτα τίς οὕτως ἐμβρόντητός τε καὶ ἀμαθῆς εἶη ἂν ὡς ἡ τὴν θείαν οἶεσθαι τοῦ Λόγου τετράφθαι φύσιν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν, ἡ μεταχωρῆσαι τὴν σάρκα, κατὰ γε τὸν τῆς ἀλλοιώσεως τρόπον, εἰς τὴν αὐτοῦ τοῦ Λόγου; Ἀμήχανον γὰρ ἕνα γε μὴν Υἱόν, καὶ μίαν αὐτοῦ φύσιν εἶναί φαμεν, κἂν εἰ ἐν προσλήψει γενέσθαι σαρκός,
15 ψυχὴν ἐχούσης τὴν νοεράν. Αὐτοῦ γάρ, ὡς ἔφην, γέγονε τὸ ἀνθρώπινον, νοεῖται δὲ πρὸς ἡμῶν οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι κατὰ τοῦτον αὐτὸν τὸν τρόπον, Θεὸς ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπος.

B. Ἄρ' οὖν οὐ δύο φύσεις εἶεν ἂν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

A. Ἐτερον μὲν τι καὶ ἕτερον Θεότης καὶ ἀνθρωπότης, κατὰ
20 γε τοὺς ἐνόοντας ἑκατέρω λόγους ἀλλ' ἦν ἐν Χριστῷ ξένως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν εἰς ἐνότητα συνδεδραμηκότα, συγχύσεως δίχα καὶ τροπῆς Ἀπερινόητος δὲ παντελῶς ὁ τῆς ἐνώσεως τρόπος.

B. Καὶ πῶς ἐκ δυοῖν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, εἰς ἂν νοοῖτο Χριστός;

25 A. Οὐ καθ' ἕτερον οἶμαι τρόπον, ἢ καθ' ὃν ἂν εἶεν τὰ ἀλλήλοις συνηγμένα πρὸς ἔνωσιν ἀδιάτμητον, καὶ τὴν ὑπὲρ νοῦν, ὡς ἔφην.

B. Οἶον δὴ τί;

A. Ἄρ' οὐχ ἕνα φαμέν τὸν καθ' ἡμᾶς νοούμενον ἄνθρωπον,
30 καὶ μίαν αὐτοῦ φύσιν, καίτοι τὸ μονοειδές οὐκ ἔχοντος, συντεθειμένου δὲ μᾶλλον ἐκ δυοῖν, ψυχῆς λέγω καὶ σώματος;

πρὸς τὴ φύση τους; Γιατὶ ἄλλο εἶναι ἡ θεότητα καὶ ἄλλο ἡ ἀνθρώπινη φύση· ἀφοῦ λέμε ὅτι ἔγινε ἔνωση αὐτῶν. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι αὐτὰ πού ἐνώνονται εἶναι ἓνα, ἀλλὰ ἐνδεχομένως δύο ἢ καὶ περισσότερα.

B. Ἐπομένως πρέπει νὰ διαιροῦμε, λένε, αὐτὰ πού ἀναφέρθηκαν.

A. Δὲν πρέπει νὰ διαιροῦνται, ὅπως εἶπα, σὲ ξεχωριστὴ ἰδιαιτερότητα, ὥστε νὰ ὑπάρχουν χωριστὰ καὶ ἐπὶ μέρους. Ἀντίθετα, πρέπει νὰ συναντῶνται σὲ ἀδιάσπαστη ἐνότητα. Γιατὶ ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη.

B. Συνεπῶς εἶναι συγκεχυμένα καὶ ἔχουν γίνει τὰ δύο μία φύση.

A. Ποιὸς εἶναι τόσο παράφρονος καὶ ἀμαθής, ὥστε νὰ λέγει, ἢ ὅτι ἡ θεία φύση τοῦ Λόγου μεταβλήθηκε σ' αὐτὸ πού δὲν ἦταν, ἢ ὅτι ἡ σάρκα μετακινήθηκε, μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀλλοιώσεως, πρὸς ἐκείνην τοῦ Λόγου; Γιατὶ εἶναι ἀδύνατον. Ἐνας λοιπὸν λέμε ὅτι εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ μία ἡ φύση του, ἔστω καὶ ἂν προσέλαβε σάρκα πού εἶχε λογικὴ ψυχὴ. Ἐγινε δηλαδή, ὅπως εἶπα, δική του ἡ ἀνθρώπινη φύση, καὶ νοεῖται ἀπὸ μᾶς, ὄχι διαφορετικὰ, ἀλλ' ὅτι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο εἶναι Θεὸς μαζὶ καὶ ἄνθρωπος.

B. Ἄρα λοιπὸν δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρχουν δύο φύσεις, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

A. Ἄλλο βέβαια πράγμα εἶναι ἡ Θεότητα καὶ ἄλλο ἡ ἀνθρώπινη φύση, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους πού ὑπάρχουν στὴν κάθε μιά, ἀλλ' ἦταν ἐνωμένα στὸν Χριστὸ μὲ τρόπο παράδοξο καὶ πέρα ἀπὸ τὸν νοῦ, χωρὶς σύγχυση καὶ μεταβολή. Ὁ τρόπος ὅμως τῆς ἐνώσεώς του εἶναι ἐντελῶς ἀκατανόητος.

B. Καὶ πῶς ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο, τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, μπορεῖ νὰ νοεῖται ὁ Χριστὸς ἓνας;

A. Νομίζω ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο, παρὰ μὲ ἐκεῖνον πού μποροῦν αὐτὰ πού εἶναι συγκεντρωμένα μεταξύ τους σὲ ἔνωση ἀδιάσπαστη καὶ πέρα ἀπὸ τὴ λογικὴ, ὅπως εἶπα.

B. Σὰν τί δηλαδή;

A. Δὲν λέμε τάχα ἓνα τὸν ἄνθρωπο τὸν νοούμενο ἀπὸ ἐμᾶς, καὶ μὴ τὴ φύση του, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἐνὸς εἶδους, ἀφοῦ εἶναι σύνθετος ἀπὸ δύο, τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα;

B. Φαμέν.

A. Μὴ ἀναμέρος τις ἀπολαβὼν τὴν σάρκα, διαστήσας δὲ αὐτῆς τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῇ ψυχὴν, εἰς ἀνθρώπους δύο τὸν ἕνα κατατέμῃ, καὶ τὸν τῆς ἀνθρωπότητος οὐ καταφθείρη λόγον;

5 *B. Καὶ μὴν ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος· «Εἰ γὰρ καὶ ὁ ἔξω ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα».*

A. Ὁρθῶς ἔφησ Ἦδει, καὶ ἦδει σαφῶς, τὰ ἐξ ὧν ὁ εἷς ἐστὶ, καὶ θεωρία μόνῃ ληπτὴν ποιεῖται τὴν διαφορὰν ἄνθρωπον δὲ τὸν
 10 *ἔσω, ψυχὴν ὀνομάζει, καὶ μὴν καὶ σάρκα τὸν ἔξω. Διαμέμνηται γὰρ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, καὶ ἀπὸ μέρους ἔσθ' ὅτε τὸ σύμπαν ἡμῖν καταδηλούντων ζῶον, ὥστε τὸ φάναι Θεόν, «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα», Μωσέα γε μὴν προσδιαλεγόμενον τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, «Ἐν ἐβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς κατέβη-*
 15 *σαν οἱ πατέρες σου εἰς Αἴγυπτον», καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὲ τουτί τοῦ Ἐμμανουὴλ γεγονὸς εὐρήσομεν. Μετὰ γὰρ τοι τὴν ἔνωσιν, πρὸς γέ φημι τὴν σάρκα, κἂν Μονογενῆ καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ καλέσειέ τις αὐτόν, οὐ δίχα σαρκός, ἦγουν ἀνθρωπότητος, νοοῖτ' ἂν ὑπάρχειν. Κἂν εἴτουν ἄνθρωπον λέγοι, οὐκ ἀποσοθήσει τοῦ εἶναι Θεὸν καὶ*
 20 *Κύριον.*

B. Ἄλλ' εἰ μίαν εἶναι φύσιν Υἱοῦ φαμεν, κἂν εἰ νοοῖτο σεσαρκωμένος, πᾶσά πως ἀνάγκη γενέσθαι φυρμὸν ὁμολογεῖν καὶ σύγκρασιν, ὑποκλεπτομένης ὥσπερ τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἐν αὐτῷ. Τί γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις πρὸς τὴν τῆς θεότητος ὑπεροχὴν;

25 *A. Μάλιστα μὲν, ὧ ἑταῖρε, περιττοεπὴς ὁ λέγων φυρμὸν γενέσθαι καὶ σύγκρασιν. Οὐδὲ μία πρὸς ἡμῶν ὁμολόγητο φύσις σεσαρκωμένου τε καὶ ἐνηνθρωπηκότος. Οὐ γὰρ ἂν ἔχοι τις ἐξ ἀναγκαίων τε καὶ ἀληθῶν συλλογισμῶν ποιεῖσθαι τὴν δεῖξιν. Ἄλλ' εἰ μὲν νόμον ἡμῖν τὸ οἰκείον ἰσταῖσι θέλημα, διελογίσαντο*
 30 *βουλήν, ἣν οὐ μὴ δύνωνται στήσαι. Προσεκτέον γὰρ ἡμῖν, οὐκ ἐκεῖνοις μᾶλλον, ἀλλὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Εἰ δὲ δεῖν οἴονται,*

Β. Τὸν λέμε.

Α. Μήπως, παίρνοντας κανείς χωριστὰ τὴ σάρκα, καὶ ἀποσπώντας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχὴ πού εἶναι ἑνωμένη μαζί της, δὲν διαιρεῖ τὸν ἕνα ἄνθρωπο σὲ δύο, καὶ δὲν καταστρέφει τὴν ἑννοια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως;

Β. Καὶ ὅμως ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει· «Γιατί, ἂν καὶ ὁ ἔξωτερικός μας ἄνθρωπος φθείρεται, ὁ ἐσωτερικός μας ὅμως ἀνακαινίζεται ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα»⁶¹.

Α. Σωστὰ τὸ εἶπες. Γνώριζε, καὶ γνώριζε καλὰ αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται ὁ ἕνας, καὶ θεωρητικὰ μόνο κάνει καταληπτὴ τὴ διαφορά. Καὶ ἐσωτερικὸν ἄνθρωπο ὀνομάζει τὴν ψυχὴ, ἐνῶ ἔξωτερικὸν τὴ σάρκα. Γιατὶ θυμᾶται τὶς ἅγιες Γραφές, οἱ ὁποῖες μερικὲς φορὲς ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους δηλώνουν ὀλόκληρο τὸ ὄν, ὥστε νὰ λέγει ὁ Θεός· «Θὰ ἐκχύσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου σὲ κάθε σάρκα»⁶². καὶ ὁ Μωυσῆς πάλι μιλώντας στοὺς Ἰσραηλίτες, λέγει· «Ἐβδομήντα πέντε ψυχὲς ἦταν οἱ πατέρες σου πού κατέβηκαν στὴν Αἴγυπτο»⁶³. ἀλλὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸν Ἐμμανουήλ βλέπουμε νὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο. Γιατὶ μετὰ τὴν ἑνωσὴ, ἐννοῶ μὲ τὴ σάρκα, εἴτε Μονογενῆ καὶ Θεὸ προερχόμενον ἀπὸ Θεὸ τὸν ὀνομάσει κανεῖς, δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὅτι ὑπάρχει χωρὶς τὴ σάρκα, δηλαδή τὴν ἀνθρώπινη φύση. Εἴτε πάλι τὸν ὀνομάσει ἄνθρωπον, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος.

Β. Ἄλλ' ὅμως, ἂν λέμε ὅτι ἡ φύση τοῦ Υἱοῦ εἶναι μία, ἔστω καὶ ἂν νοεῖται σαρκωμένος, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσομε ὅτι ἔγινε ἀνάμειξη καὶ συγκερασμός, μὲ ἑξαφάνιση κατὰ κάποιον τρόπο τῆς ἀνθρώπινης φύσεως μέσα σ' αὐτόν. Τί εἶναι ἄλλωστε ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ στὴν ὑπεροχὴ τῆς θεότητος;

Α. Αὐτός, φίλε μου, πού λέγει ὅτι ἔγινε ἀνάμειξη καὶ συγκερασμός, λέγει πράγματα περιττά. Οὔτε ὁμολογήθηκε ἀπὸ μᾶς μία φύση τοῦ Λόγου πού σαρκώθηκε καὶ ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ δὲν μπορεῖ κανεῖς νὰ τὸ ἀποδείξει αὐτὸ μὲ ἀναγκαίους καὶ ἀληθινούς συλλογισμούς. Ἀλλὰ, ἐὰν μᾶς παρουσιάζουν ὡς νόμο τὸ δικό τους θέλημα, πῆραν ἀπόφαση πού δὲν μποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν»⁶⁴. Γιατὶ ἐμεῖς πρέπει νὰ προσέχομε ὄχι σ' ἐκείνους, ἀλλὰ στὴ θεόπνευστη Γραφή. Ἐὰν πάλι νομίζουν, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι μη-

διὰ τὸ εἶναι μηδὲν τὴν ἀνθρώπου φύσιν ὡς πρὸς γε τὴν θεϊαν ὑπεροχὴν, ὑποκλέπτεσθαι τε καὶ δαπανᾶσθαι, καθά φασιν αὐτοί, πάλιν ἐροῦμεν· «Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Οὐ γὰρ ἦν ἀμήχανον τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, 5 οἷστον ἑαυτὸν ἀποφῆναι τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, καὶ τοῦτο ἡμῖν προὔπέφηνεν αἰνιγματωδῶς Μωσέα μυσταγωγῶν, καὶ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον ὡς ἐν τύποις ἔτι ζωγραφῶν. Ἐπεφοίτησε μὲν γὰρ ἐν εἰδει πυρὸς τῷ βάτῳ κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ ἐνήστραπτε μὲν τῷ θάμνῳ τὸ πῦρ, πλὴν οὐ κατεκαίετο. 10 *Τεθαύμακε δὲ τὴν ὄρασιν ὁ Μωσῆς· Καίτοι πῶς οὐκ ἀσύμβατον εἶη ἂν τῷ πυρὶ τὸ ξύλον; Οἰστὴ δὲ ὅπως ταῖς τῆς φλογὸς ἐμβολαῖς ἢ εὐκατάπρηστος ὕλη. Ἄλλ' ἦν, ὡς ἔφη, μυστηρίου τὸ χρῆμα τύπος, οἰστὴν ἀποφαίνοντος τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις τὴν θεϊαν τοῦ Λόγου φύσιν, αὐτοῦ γε ἐθέλοντος ἀδυνατεῖ γὰρ αὐτῷ* 15 *παντελῶς οὐδέν.*

B. Ὡς εὖ ἴσθι τοι, μὴ ἂν ἐλέσθαι τὰ ἴσα φρονεῖν αὐτοὺς ἄλλως

A. Ἔσται τοίνυν καὶ ἀναμφιλόγως υἱοὺς ἡμῖν δύο καὶ χριστοὺς ὁ πρὸς αὐτῶν πρεσβεύων λόγος.

20 *B. Δύο μὲν, οὐχί· φασὶ δέ, ὅτι εἷς μὲν ἐστὶν ὁ κατὰ φύσιν Υἱός, ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος ὁ δὲ ληφθείς, ἀνθρωπος μὲν ἐστὶ φύσει τοῦ Δαβὶδ, Υἱὸς δὲ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ ἀνειληφθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὃς διὰ τὸ κατακηκέναι ἐν αὐτῷ τὸν Θεὸν Λόγον, εἰς ταύτην ἦλθε τὴν ἀξίαν, καὶ χάριτι τὴν υἰοθεσίαν ἔχει.*

25 *A. Εἶτα ὅποι ποτὲ νοῦ καὶ φρενὸς ἴοιεν ἂν οἱ τῆδε δοξάζοντες; Ἡ πῶς οὐ δυνάδα φασὶν υἱῶν, ἀποδιῶσάντες ἀλλήλων ἀνθρώπον καὶ Θεόν; Εἴτερον ἐστὶ κατ' αὐτούς, ὁ μὲν φύσει καὶ ἀληθῶς, ὁ δὲ χάριτι τὴν υἰοθεσίαν ἔχων, καὶ εἰς ταύτην ἦλθε τὴν ἀξίαν, ὡς ἐνοικουῦντος αὐτῷ τοῦ Λόγου; Ἄρ' οὐν ἔχει τι τὸ μείζον ὁ* 30 *καθ' ἡμᾶς, ἐνανθλίξεται γὰρ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς ἐμπεδοῖ λέγων ὁ ἱερώτατος Παῦλος «Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,*

δὲν μπροστὰ στὴν θεία ὑπεροχή, ἐξαφανίζεται καὶ καταστρέφεται, ὅπως λένε αὐτοί, θὰ ποῦμε πάλι: «Πλανᾶσθε, καθόσον δὲν γνωρίζετε τὶς Γραφές, οὔτε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ»⁶⁵. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀδύνατο στὸν φιλόανθρωπο Θεὸ νὰ κάνει τὸν ἑαυτό του ἀνεκτικὸ στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ προεῖπε μὲ τρόπον αἰνιγματικό, διδάσκοντας τὸν Μωυσῆ καὶ ζωγραφίζοντας μὲ τύπους τὸ μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως. Πράγματι κατέβηκε μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς στὴ βάτο στὴν ἔρημο, καὶ ἔκαμνε ἡ φωτιὰ τὸν θάμνο νὰ λάμπει, ἀλλὰ ὁ θάμνος δὲν καιόταν. Ἀπόρρησε μὲ τὸ θέαμα ὁ Μωυσῆς⁶⁶. πῶς δηλαδὴ τὸ δένδρο δὲν ἦταν ἀσυμβίβαστο μὲ τὴ φωτιὰ; Ὡστόσο ἡ εὐφλεκτὴ ὕλη ἄντεχε σὶς προσβολές τῆς φλόγας. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, τὸ θέαμα ἦταν προτύπωση μυστηρίου, πὺν ἔδειχνε ὅτι ἡ θεία φύση τοῦ Λόγου μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἀνεκτὴ στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἐὰν βέβαια τὸ θέλει ἐκεῖνος· γιατί τίποτε ἀπολύτως δὲν εἶναι ἀδύνατο σ' αὐτόν.

Β. Ὡπως βέβαια καλὰ γνωρίζεις, δὲν θὰ ἤθελαν αὐτοὶ νὰ πιστέψουν τὰ ἴδια.

Α. Χωρὶς ἀμφιβολία λοιπὸν ὁ λόγος αὐτῶν πρεσβεύει, ὅτι ὑπάρχουν δύο υἱοὶ καὶ δύο Χριστοὶ σὲ μᾶς.

Β. Δύο βέβαια ὄχι· λένε ὅμως ὅτι ἓνας εἶναι ὁ κατὰ φύση Υἱός, ὁ Λόγος πὺν γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐνῶ ἐκεῖνος πὺν προσλήφθηκε εἶναι ἄνθρωπος κατὰ φύση τῆς γενιᾶς τοῦ Δαβὶδ, καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ προσλήφθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο, ὁ ὁποῖος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ κατοίκησε μέσα του ὁ Θεὸς Λόγος, ἔφτασε σ' αὐτὴ τὴ θέση, καὶ μὲ τὴ χάρη ἔχει τὴν υἰοθεσία.

Α. Καὶ ποῦ μποροῦν νὰ φθάσουν μὲ τὸ νοῦ καὶ τὴ διάνοια αὐτοὶ πὺν πιστεύουν ἔτσι; Ἡ, πῶς δὲν πρεσβεύουν δύο υἱούς, ἀφοῦ διαχωρίζουν μεταξύ τους τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Θεό, ἐφόσον, σύμφωνα μ' αὐτούς, ὁ ἓνας εἶναι κατὰ φύση καὶ ἀληθινός, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἔχει τὴν υἰοθεσία κατὰ χάρη, καὶ ἔφτασε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἐπειδὴ κατοικεῖ μέσα του ὁ Λόγος; Ἡ Αρα λοιπὸν ὁ δικός μας ἔχει κάτι τὸ μεγαλύτερο, ἀφοῦ παραμένει καὶ ἀνάμεσα σὲ μᾶς, καὶ μᾶς βεβαιώνει γι' αὐτὸ ὁ ἱερότατος Παῦλος, λέγοντας: «Γι' αὐτὸ τὸν λόγο γονατίζω προσευχόμενος πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ,

ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, ἵνα δῶ ὑμῖν
κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ
τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις
ὑμῶν». Ἐν ἡμῖν γάρ ἐστι διὰ τοῦ Πνεύματος, «ἐν ᾧ κραξομεν
5 Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ». Οὐκοῦν κατ' οὐδένα τρόπον εἴη ἂν τὰ κατ'
ἡμᾶς ἐν μείοσιν, εἰ τῶν ἴσων ἡξιούμεθα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρός. Χάριτι γὰρ καὶ ἡμεῖς υἱοὶ καὶ θεοί. Ἐνηνέγμεθα δὲ πάν-
τως εἰς ταύτην τὴν ὑπερφυᾶ καὶ τεθνασμασμένην ἀξίαν, ὡς ἔναυ-
λον ἔχοντες τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον. Ἀνόσιον δὲ καὶ ἀπό-
10 πληκτον παντελῶς, τὸ ἡξιῶσθαι λέγειν αὐτοὺς τῆς υἰοθεσίας τὸν
'Ιησοῦν, καὶ ὡς ἐν χάριτος μοίρα τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν ἐλεῖν.

B. Φράσαις ἂν ὅπως.

*A. Καὶ μάλα. Πρῶτον μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἕτερος ὢν ἰδικῶς
Υἱὸς καὶ Χριστὸς καὶ Κύριος, παρὰ τὸν ἀληθῆ τε καὶ κατὰ φύσιν,
15 νοοῖτ' ἂν ἐντεῦθεν. Εἶτα πρὸς τούτῳ, καὶ ἕτερόν τι τῶν ἀμηχάνων
εἰσκριίνεται, καὶ τοῖς εἰς ὀρθότητα λογισμοῖς οὐκ ἀπεικικῶς
ἀντανιστάμενον.*

B. Τὸ ποῖόν τι φῆς;

*A. Ὁ πάνσοφος Ἰωάννης περὶ Χριστοῦ φησιν. «Εἰς τὰ ἴδια
20 ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν,
ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι». Ἐὰρ οὖν ὁ χάριτι
τὴν υἰοθεσίαν ἔχων καὶ εἰσκεκρομένον ἐλεῖν ἀξίωμι τὸ εἶναι ὃ ἐστι,
χαρίσαιτ' ἂν καὶ ἑτέροις ὃ πεπλούτηκε μόλις. Οὐκ ἀπίθανον εἶναί
σοι τὸ χρῆμα δοκεῖ;*

25 B. Καὶ μάλα.

*A. Τὸ δὲ μὴ φύσει προσόν, ἔξωθεν δὲ μᾶλλον εἰσπεποιημένον,
οὐκ ἀπόβλητον γένοιτ' ἂν, κατὰ γε τὸ ἐγκωροῦν;*

B. Πῶς γὰρ οὐ;

*A. Οὐκοῦν εἴη ἂν τῶν ἐνδεχομένων καὶ ἀπολισθεῖν ποτε
30 δύνασθαι τῆς υἰότητος τὸν Υἱόν. Οὐ γὰρ ἀνύποπτον εἰς ἀποδο-
λήν, ὃ μὴ φυσικοῖς ἐρήρεισται νόμοις*

B. Ὡδε ἔχει

A. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον καταθεῶτό τις ἂν, ὡς ἀκαλλές

67. Ἐφ. 3,14-16.

68. Γαλ 4,6.

69. Ἰω. 1, 11-12.

ἀπὸ τὸν ὁποῖο κάθε γένος στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ παίρνει τὸ ὄνομα, γιὰ νὰ σᾶς δώσει ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς δόξας του, νὰ ἐνισχυθεῖτε μὲ δύναμη διὰ τοῦ Πνεύματός του, ὥστε νὰ κατοικήσει ὁ Χριστὸς στὶς καρδιές σας»⁶⁷. Γιατὶ ἐγκατοικεῖ μέσα μας διὰ τοῦ Πνεύματος, «μέσω τοῦ ὁποῖου φωνάζουμε Ἐββᾶ, Πατέρα»⁶⁸. Ἐπομένως μὲ κανένα τρόπο ἐμεῖς δὲν εἴμαστε κατώτεροι, ἐφόσον καὶ ἐμεῖς ἔχομε ἀξιωθεῖ ἴσων δωρεῶν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ μὲ τὴ χάρη εἴμαστε καὶ ἐμεῖς υἱοὶ καὶ θεοί. Καὶ φτάσαμε ὅπωςδήποτε σ' αὐτὴν τὴν ὑπερφυσικὴ καὶ θαυμάσια κατάσταση, ἐπειδὴ ἔχομε ἔνοικο μέσα μας τὸν μονογενῆ Λόγο τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἶναι ἐντελῶς ἀνόσιο καὶ δεῖγμα παραφροσύνης τὸ νὰ λένε αὐτοί, ὅτι ὁ Ἰησοῦς κατέστη ἄξιος τῆς υἱοθεσίας καὶ ἔλαβε γι' αὐτὸ τὴ δόξα μὲ τὴ μορφή χάριτος.

B. Θὰ μπορούσες νὰ μοῦ πεῖς μὲ ποιὸ τρόπο.

A. Καὶ βέβαια. Πρῶτον γιατί, ὅπως εἶπα, ἀπὸ αὐτὰ βγαίνει, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Χριστὸς καὶ Κύριος ἦταν ἄλλος, ξεχωριστὸς ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ καὶ κατὰ φύση. Ἐπειτα, ἐκτὸς αὐτοῦ, εἰσάγεται καὶ κάτι ἄλλο ἀδύνατο, τὸ ὁποῖο, ὅπως εἶναι εὐλογο, ἀντίκειται στοὺς ὀρθοὺς συλλογισμούς.

B. Ποιὸ ἐννοεῖς;

A. Ὁ πάνσοφος Ἰωάννης λέγει γιὰ τὸν Χριστό· «Ἦρθε στοὺς δικούς του καὶ οἱ δικοὶ του δὲν τὸν δέχθηκαν. Σὲ ὅσους ὅμως τὸν δέχθηκαν, ἔδωσε ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ»⁶⁹. Ἄρα λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν υἱοθεσία κατὰ χάρη καὶ τὸ ἀξίωμα νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐπείσακτο, θὰ μπορούσε νὰ χαρίσει καὶ σὲ ἄλλους αὐτὸ ποὺ μόλις ἀπέκτησε; Δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπίθανο;

B. Πάρα πολὺ μάλιστα.

A. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ὑπάρχει κατὰ φύση, ἀλλ' ἔχει εἰσαχθεῖ ἀπ' ἔξω, δὲν θὰ μπορούσε καὶ νὰ ἀποβληθεῖ, ὅσο φυσικὰ εἶναι δυνατόν,

B. Πῶς δηλαδή ὄχι.

A. Ἐπομένως εἶναι ἀπὸ τὰ ἐνδεχόμενα καὶ ἡ δυνατότητα ὁ Υἱὸς νὰ ξεγλιστρήσει ἀπὸ τὴν υἱοθεσία κάποτε. Γιατὶ δὲν παύει νὰ εἶναι ὑποπτο ἀποβολῆς αὐτὸ ποὺ δὲν στηρίζεται σὲ φυσικοὺς νόμους.

B. Ἔτσι εἶναι.

A. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ διαπιστώσει

τέ ἐστι καὶ τῆς ἀνωτάτω δυσβουλίας ἐπίμεστον ἀληθῶς τὸ δόγμα αὐτοῖς. Εἰ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὡς τὸ κατὰ θεοὺς καὶ χάριν αἰεὶ πως ἐστὶν ἐν ὁμοιώσει τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀλήθειαν, πῶς ἡμεῖς κατὰ θεοὺς υἱοί, πρὸς αὐτὸν ἔχοντες τὴν ἀναφορὰν ὡς πρὸς Υἱὸν
 5 ἀληθῶς, εἰ καὶ αὐτὸς μεθ' ἡμῶν ἐν τοῖς κατὰ χάριν ἐστί; Πῶς δὲ καὶ ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς παραβολαῖς ὡς υἱὸς πέμπεται μετὰ τοὺς οἰκέτας, ὃν ἐωρακότες οἱ τοῦ ἀμπελῶνος μελεδωνοί, «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν»; Ἔστι τοίνυν ὁ ἐν σαρκὶ πεφηνῶς, καὶ τῆς Ἰουδαίων σκαιότητος εἰς πείραν ἔλθων,
 10 Υἱὸς ἀληθῶς καὶ ἐλεύθερος, ὡς φύσεως δηλονότι τῆς ἐλευθέρας ἐκπεφυκῶς, καὶ οὐκ ἐν γε τοῖς ὑπὸ ζυγόν, καθὸ νοεῖται Θεός, καὶ εἰ γέγονε καθ' ἡμᾶς τοὺς ὑπὸ ζυγόν δουλείας υἱός, ὁ Υἱός, ὡς ἔφην, φύσει τε καὶ ἀληθῶς, ὁ πέρα ζυγοῦ καὶ ὑπὲρ τὴν κτίσιν, πρὸς ὃν καὶ ἡμεῖς οἱ κατὰ θεοὺς καὶ χάριν υἱοὶ μεμορφώμεθα.

15 Β. Οὐ λέγομεν, φασί, τὸν ἄνθρωπον Υἱὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ δύο φύσει υἱοὺς εἴπωμεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἐξ οὐρανῶν κατελθὼν Λόγος οὐκ ἐστὶ κατὰ φύσιν υἱὸς τοῦ Δαβίδ, οὕτως οὐδὲ ὁ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ Υἱός ἐστι κατὰ φύσιν τοῦ Θεοῦ.

Α. Διατετμήσονται δὴ οὖν εἰς υἱοὺς δύο, καὶ ἄμφω ψευδῶν
 20 μοι καταφωραθεῖεν ἄν; Φαίη δ' ἄν, οἶμαι, τίς εἰκαῖον εἶναι φενακισμὸν τὸ Χριστοῦ μυστήριον, εἴπερ ὧδε ἔχει καθὰ ληροῦντές φασιν οἱ διεναντίας. Ποῦ τοιγαροῦν ἡ ἔνωσις, καὶ ἐφ' ὅτῳ πεπράχθαι φασὶν αὐτήν; Ἡ τάχα που καὶ τὸ γενέσθαι σάρκα τὸν Λόγον, οὐκ ἀληθές ὃν ἐκφαίνεται, καὶ περιπτῶς εἰσκεκομισμένον, εἰ
 25 μὴ κεχηρημάτικεν Υἱὸς τοῦ Δαβίδ ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, διὰ τὸ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γενέσθαι κατὰ τὴν σάρκα; Χρῆναι δὲ οἶμαι καὶ πρὸς ἡμῶν ἀκούειν αὐτοὺς τὸ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς εἰρημένον· «Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνας υἱὸς ἐστι;». Κἂν εἰ φαῖεν ὅτι τοῦ Δαβίδ, ἀκούσονται πρὸς ἡμῶν· «Πῶς οὖν Δαβίδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου; Εἰ οὖν

ὅτι καὶ ἄσχημη εἶναι ἡ διδασκαλία τους, καὶ πραγματικὰ γεμάτη ἀπὸ τῆ χειρότερη κακοκεφαλιὰ. Ἄν δηλαδή εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὸ κατὰ θέση καὶ χάρη εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο πάντοτε ὅμοιο πρὸς τὸ κατὰ φύση καὶ ἀληθινό, τότε πῶς ἐμεῖς εἴμαστε κατὰ θέση υἱοί, ἀναφορικὰ πρὸς αὐτόν, ὡς πρὸς ἀληθινὸν Υἱό, ἂν καὶ αὐτὸς μαζί μὲ μᾶς ἀνήκει στους κατὰ χάρη; Καὶ πῶς στις εὐαγγελικὲς παραβολὲς στέλνεται ὡς υἱὸς μετὰ τοὺς ὑπηρέτες, τὸν ὁποῖον βλέποντας οἱ φύλακες τοῦ ἀμπελώνα λένε, «Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος· ἐλάτε νὰ τὸν σκοτώσουμε»⁷⁰; Εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἐμφανίσθηκε μὲ σάρκα καὶ ἔλαβε γνώση τῆς ὠμότητος τῶν Ἰουδαίων, ἀληθινὸς Υἱὸς καὶ ἐλεύθερος, ἐπειδὴ προῆλθε ἀπὸ φύση ἐλεύθερη, καὶ δὲν ἀνήκει μετὰξὺ ἐκείνων ποὺ ἦταν δοῦλοι, ὡς Θεός· καὶ ἐφόσον ἔγινε σὰν ἐμᾶς ποὺ βρισκόμασταν κάτω ἀπὸ ζυγὸ, υἱὸς δουλείας, ὁ Υἱὸς, ὅπως εἶπα, ὁ κατὰ φύση καὶ ἀληθινός, αὐτὸς ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ ζυγὸ καὶ πάνω ἀπὸ τὴν κτίση, πρὸς τὸν ὁποῖο μεταμορφωνόμαστε καὶ ἐμεῖς οἱ κατὰ θέση καὶ χάρη υἱοί.

Β. Δὲν λέμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, λένε, γιὰ νὰ μὴ ποῦμε δύο υἱοὺς κατὰ φύση. Γιατί, ὅπως ὁ Λόγος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς δὲν εἶναι κατὰ φύση υἱὸς τοῦ Δαβίδ, ἔτσι οὔτε αὐτὸς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβίδ εἶναι κατὰ φύση Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Α. Θὰ διαχωρισθοῦν δηλαδή σὲ δύο υἱοὺς, καὶ θὰ συλληφθοῦν καὶ οἱ δύο μὲ ψεύτικο ὄνομα. Καὶ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς, νομίζω, ὅτι εἶναι κοινὴ ἀπάτη τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν εἶναι ἔτσι, ὅπως λένε οἱ ἀντίθετοι. Ποῦ λοιπὸν εἶναι ἡ ἔνωση, καὶ γιὰ ποιὸν λόγο λένε ὅτι ἔγινε; Ἡ μήπως καὶ τὸ ὅτι ἔγινε σάρκα ὁ Λόγος δὲν φαίνεται νὰ εἶναι πραγματικό, καὶ ἦταν περιττό, ἂν δὲν ἦταν υἱὸς τοῦ Δαβίδ, ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, ἐπειδὴ γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ τὴ γενιὰ αὐτοῦ; Νομίζω ὅμως ὅτι πρέπει νὰ ἀκούσουν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ μᾶς αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸ στους ἡγέτες τῶν Ἰουδαίων· «Τί πιστεύετε γιὰ τὸν Χριστό; Τίνος υἱὸς εἶναι;»⁷¹. Καὶ ἐὰν ποῦν ὅτι εἶναι τοῦ Δαβίδ, θὰ ἀκούσουν ἀπὸ μᾶς· «Τότε πῶς ὁ Δαβίδ, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, τὸν ὀνομάζει Κύριον, λέγοντας· Εἶπε ὁ Κύριος στὸν Κύριό μου, κάθισε στὰ δεξιὰ μου μέχρι ποὺ νὰ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδιῶν σου; Ἐὰν

Δαβίδ ἐν Πνεύματι καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς Υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν», ὁ μὴ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς Υἱὸς, καθά φασιν οἱ διεναντίας, συνεδρεύει τε τῷ Θεῷ καὶ ὁμόθρονος, εἶπέ μοι, τῷ πάντων κρατοῦντι γίνεται; Καίτοι, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, οὐδενὶ πώποτε 5 τῶν ἀγγέλων εἶρηκεν ὁ Πατήρ, «Υἱὸς μου εἶ σύ», ἀλλ' οὐδέ, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου». Εἶτα, πῶς ἐν τοῖς ὑπερτάτοις ἀξιώμασι καὶ ἐν τοῖς τῆς θεότητος θάκοις ὁ ἐκ γυναικὸς καὶ πέρα πάσης Ἀρχῆς καὶ Κυριότητος, Θρόνων τε καὶ Ἐξουσίας, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου; Ἄθρει δέ, ὅπως ὁ Κύριος λέγων, «Εἰ οὖν Δαβίδ 10 ἐν Πνεύματι Κύριον ὀνομάζει, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;», φρονεῖν ἀναπείθει τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν τῆς ἀληθείας ἐρευνηταί, ὡς ἐν μεθέξει σαρκὸς καὶ αἵματος γεγονῶς ὁ Λόγος, εἰς μεμένηκε καὶ οὕτως Υἱὸς, ὅτι μὲν ἐστὶ Θεός, ἐκ θεοπροποῦς ὑπεροχῆς καὶ κυριότητος μαρτυρούμενος, ὅτι δὲ πέφηεν ἄνθρωπος τοῦ καὶ Υἱοῦ χρηματί- 15 σαι Δαβίδ εὐμάλα κατασημαίνοντος.

B. Φαῖεν ἂν ἴσως καὶ πρὸς γε ταῦτα, διατεκμαίρομαι γάρ Ἄρ' ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ αὐτὸν εἶναι δώσομεν τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ;

A. Καίτοι πῶς ἢ τοιάδε πεῦσις οὐ πολὺ δὴ λίαν τὸ ἀσύφηλον 20 ἔχει, καὶ ἀπαδόντως ἂν γένοιτο τῇ τοῦ μυστηρίου δυνάμει καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας φιλοθεάμοσιν;

B. Φράσον ὅπως.

A. Μὴ γάρ μοι διέλης, ὡς ἕτερόν τινα λέγων παρὰ τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ Υἱὸν Κύριον, τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ. Ὁ γάρ 25 τοι τῆς ὀρθότητος λόγος, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντα Υἱὸν μονογενῆ, αὐτὸν καὶ οὐχ ἕτερον εἶναι βούλεται τὸν ἐκ Δαβίδ κατὰ σάρκα. Μὴ τοίνυν ἐξ ἀμετροῦ λεγόντων ἐμβροντησίας, ὅτι ὥσπερ ὁ ἐξ οὐρανοῦ κατελθὼν Λόγος, οὐκ ἐστὶ κατὰ φύσιν Υἱὸς τοῦ Δαβίδ. Οὕτως οὐδέ ὁ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ Υἱὸς ἐστὶ κατὰ 30 φύσιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ γάρ τοι φύσει καὶ ἀληθῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀναλάμπσας Λόγος, ἐν προσλήψει γεγονῶς σαρκὸς καὶ αἵματος, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, μεμένηκεν ὁ αὐτός, τουτέστι φύσει τε καὶ ἀληθῶς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, εἰς ὧν καὶ μόνος, καὶ οὐχ ὡς ἕτερος μεθ'

72. Ματθ. 22, 43-44.

73. Ἐβρ. 1, 5.

74. Ὁπ. π. 13.

75. Ἐφ. 1, 21.

λοιπόν ὁ Δαβὶδ τὸν ὀνομάζει Κύριο, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι υἱὸς του»⁷²; Αὐτὸς πού δὲν εἶναι κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸς Υἱός, ὅπως λένε οἱ ἀντίθετοι, κάθεται μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ καὶ γίνεται ὁμόθρονος μὲ αὐτὸν πού εἶναι κύριος ὅλων; Ἄν καὶ βέβαια, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, σὲ κανένα ἄγγελο δὲν εἶπε ποτὲ ὁ Πατέρας, «Ἐσὺ εἶσαι Υἱός μου»⁷³, οὔτε καί, «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου»⁷⁴. Ἐπειτα, πῶς ἀνέρχεται στὰ ὑπάτα ἀξιώματα καὶ στοὺς θρόνους τῆς θεότητος αὐτὸς πού γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα καὶ ἀνυψώνεται πιὸ πάνω ἀπὸ κάθε Ἄρχη καὶ Κυριότητα, καὶ Θρόνους καὶ ἔξουσία, καὶ κάθε ὄνομα πού ὑπάρχει⁷⁵; Καὶ πρόσεχε, ὅτι ὁ Κύριος, λέγοντας, «Ἐὰν λοιπόν ὁ Δαβὶδ ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸν ὀνομάζει Κύριο, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι υἱὸς του;», πείθει αὐτοὺς πού εἶναι ἐρευνητὲς τῆς ἀλήθειας, ὅτι ὁ Λόγος μὲ τὴ μέθεξή του στὴ σάρκα καὶ στὸ αἷμα ἔμεινε πάλι ἓνας καὶ εἶναι καὶ ἔτσι Υἱός, ἐπειδὴ εἶναι Θεός, πού ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴ θεία ὑπεροχή καὶ κυριότητα. Ὅτι βέβαια ἔγινε καὶ ἄνθρωπος τὸ δηλώνει καθαρὰ τὸ γεγονός ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Δαβὶδ.

B. Ὑποψιάζομαι ὅτι ἐνδεχομένως σ' αὐτὰ θὰ ποῦν Ἄραγε πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ εἶναι καὶ ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα;

A. Καὶ πῶς ἡ ἐρώτηση αὐτὴ δὲν ὑποκρύπτει μεγάλη ἀπρέπεια, καὶ δὲν βρίσκεται σὲ ἀσυμφωνία πρὸς τὴν δύναμη τοῦ μυστηρίου καὶ τοὺς θιασῶτες τῆς ἀλήθειας.

B. Πές μου μὲ ποιὸν τρόπο.

A. Κάνε μου τὴ χάρη νὰ μὴ διαιρεῖς, λέγοντας ὅτι εἶναι κάποιος ἄλλος ἀπὸ τὸν ἓνα Χριστὸ καὶ Υἱὸ καὶ Κύριο ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ. Γιατὶ ὁ ὀρθὸς λόγος λέγει, ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱός, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, αὐτὸς καὶ ὄχι ἄλλος εἶναι ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ κατὰ σάρκα. Μὴ λοιπόν ἀκοῦς αὐτοὺς πού ἀπὸ ἀμέτρητη μαωρία λένε, ὅτι, ὅπως ὁ Λόγος πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δὲν εἶναι κατὰ φύση υἱὸς τοῦ Δαβὶδ, ἔτσι οὔτε ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ εἶναι κατὰ φύση Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ Λόγος πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ φύση καὶ πραγματικά, προσλαμβάνοντας σάρκα καὶ αἷμα, ὅπως εἶπα πρὸ ἀπὸ λίγο, ἔμεινε ἴδιος, δηλαδή κατὰ φύση καὶ πραγματικά Υἱὸς τοῦ Πατέρα, γιατί ἦταν ἓνας καὶ μοναδικός,

έτέρου, ἵνα καὶ ἐν αὐτοῦ νοῆται πρόσωπον. Συναγείροντες γὰρ οὕτω πρὸς ἔνωσιν ἀληθῆ, καὶ τὴν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὰ τοῖς τῆς φύσεως λόγοις πρὸς ἀνομοιότητα διεσχοινοσμένα, τὴν ἀπλανῆ τῆς πίστεως βαδιούμεθα τρίβον. Ἐνα γὰρ καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι
5 φαμεν Χριστὸν Ἰησοῦν, ἐκ Θεοῦ μὲν Πατρὸς, ὡς Θεὸν Λόγον, ἐκ σπέρματος δὲ κατὰ σάρκα τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ. Ἡ οὐκ ἄριστά σοι ταῦτα διεσκέφθαι δοκῶ;

B. Πάνυ μὲν οὖν.

A. Προσερήσομαι δέ τι καὶ ἕτερον τοὺς διεναντίας.

10 B. Τὸ τί δὴ φῆς;

A. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς τὴν ὑπαρξιν ἔχειν πεπιστεύκασι τὸν μονογενῆ Θεὸν Λόγον, τὸν γε μὴν, ὡς αὐτοὶ φασι, ληφθέντα κατὰ συνάφειαν ἀνθρώπων, ἐκ σπέρματος γενέσθαι τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ διατείνονται.

15 B. Οὕτω φασί.

A. Πλεονεκτήσει δὴ οὖν πάντῃ τε καὶ πάντως, φύσει τε καὶ δόξῃ Θεὸς ὢν, ὁ Λόγος, τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ. Καὶ ὑπεραλείται τοσοῦτον, ὅσον ἂν ἔχοι τὸ μεσολαβοῦν τῶν φύσεων ἢ διαφορά. Ἡ εἴπερ οὐκ ἔστιν ἀληθὲς ὃ φημι, διαιροῦσιν ἀνθ' ὅτου,
20 καὶ τῶ μὲν νέμουσι τῆς δόξης τὴν ἐξουσίαν, τὸν δὲ λαβόντα παρακομίζουσι, καὶ τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἐν τάξει γερωῶν καὶ ἐν χαρίσματος μοῖρα κερδαίνοντα. Μείων δὲ πάντως καὶ ἐν δευτέροις τοῦ διδόντος τὸ δεχόμενον, καὶ τοῦ δοξάζοντος τὸ τῆς παρ' αὐτοῦ δόξης μετεσχηκός.

25 B. Πλείστην, οἶμαι, καὶ αὐτοὶ φαῖεν ἂν τὴν διαφορὰν Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων.

A. Εἴτα πῶς ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὁ τῶν θείων μυστηρίων ἱερουργός, ὁ αὐτὸν ἔνοικον ἔχων τὸν κηρυττόμενον καὶ λαλῶν ἐν Πνεύματι, τὸν κατὰ σάρκα ἐξ Ἰουδαίων, καὶ Θεὸν ὀνομάζει,
30 καὶ εὐλογητὸν εἶναί φησιν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν; Τί τὸ ἐπέκεινα τοῦ ἐπὶ παντός Θεοῦ; τί δὲ τὸ μείζον ἐν τῷ ἐκ Πατρὸς φύντι Λόγῳ καταθρῆσαι τις ἂν παρά γε τὸν κατὰ σάρκα ἐξ Ἰουδαίων,

και ὄχι ἄλλος μαζί με ἄλλον, για να νοεῖται και ἓνα πρόσωπο αὐτοῦ. Ἔτσι ἐνώνοντας πραγματικά και πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ και λόγο, αὐτὰ πού ὡς πρὸς τοὺς λόγους τῆς φύσεως εἶναι χωρισμένα, βαδίζομε τὴν ἀλάνθαστη ὁδὸ τῆς πίστεως. Γιατί λέμε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἓνας και ὁ αὐτός, γεννημένος ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, ὡς Θεὸς Λόγος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ γενιᾶ τοῦ θεόπνευστου Δαβὶδ κατὰ σάρκα. Ἡ μήπως σοῦ φαίνομαι ὅτι δὲν τὰ σκέπτομαι αὐτὰ πολὺ σωστά;

B. Πάρα πολὺ σωστά.

A. Θὰ πῶ ὅμως και κάτι ἀκόμα στοὺς ἀντίθετους.

B. Ποιὸ ἐννοεῖς;

A. Ὅτι δηλαδὴ πιστεύουν πῶς ὁ μονογενὴς Θεὸς Λόγος δὲν ἔχει τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα, και ἰσχυρίζονται, ὅπως λένε οἱ ἴδιοι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού προσλήφθηκε με συνένωση γεννήθηκε ἀπὸ τὴ γενιᾶ τοῦ Δαβὶδ.

B. Ἔτσι λένε.

A. Εἶναι λοιπὸν ὅπωςδὴποτε ἀνώτερος ὁ Λόγος, πού εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση και τὴ δόξα Θεός, ἀπὸ τὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβὶδ, και βρίσκεται τόσο πιὸ ψηλά, ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ πού τοὺς χωρίζει. Ἐὰν πάλι δὲν εἶναι σωστὸ αὐτὸ πού λέγω, τότε για ποιὸν λόγο τῶν διαιροῦν και στὸν ἓνα ἀπονέμουν τὴ δόξα και τὴν ἐξουσία, και τὸν ἄλλο τὸν παρουσιάζουν να τὸν προσλαμβάνει και να τὸν κερδίζει σὰν ἔπαθλο και χάρισμα; Ὅπωςδὴποτε ὅμως αὐτὸ πού γίνεται δεκτὸ εἶναι κατώτερο και ἔρχεται σὲ δεύτερη μοῖρα ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸ δίνει, ὅπως εἶναι κατώτερο ἀπὸ αὐτὸν πού δίνει τὴ δόξα, ἐκεῖνο πού συμμετέχει στὴ δόξα τοῦ πρώτου.

B. Νομίζω πῶς και αὐτοὶ θὰ μπορούσαν να ποῦν ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Θεὸ και στοὺς ἀνθρώπους.

A. Τότε πῶς ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὁ λειτουργὸς τῶν θείων μυστηρίων, αὐτὸς πού εἶχε ἔνοικον μέσα του ἐκεῖνον πού κήρυττε και μιλοῦσε ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, αὐτὸς πού καταγόταν κατὰ σάρκα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, τὸν ὀνομάζει και Θεό, και λέγει ὅτι εἶναι εὐλογητὸς στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν^κ; Τί ὑπάρχει πέρα ἀπὸ τὸν Θεὸ τοῦ σύμπαντος; Και τί τὸ ἀνώτερο μπορεῖ να παρατηρήσει κανεὶς στὸν Λόγο πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν πού κατάγε-

εἴπερ ἐστὶν ἕτερος παρ' αὐτὸν καὶ ἰδικῶς Υἱός, καὶ τοῦτο οὐκ ἀληθῶς;

B. Ἄλλ' εἰσεδέχθη κατὰ συνάφειαν, φασίν, ὁ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ, καὶ ἐπειδήπερ ἐνώκησεν αὐτῷ Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, 5 κοινωνεῖ τῆς ἀξίας αὐτῷ καὶ τῆς τιμῆς. Καὶ τοῦτο διδάξει γράφων ὁ ἱερώτατος Παῦλος περὶ αὐτοῦ· «Ὅτι γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα», τοῦτο δὲ ἐστὶ τό, Θεός.

10 *A.* Ἄρ' οὐν ἰδικῶς τε καὶ ὡς ἑτέρω καταμόνας Υἱῷ τῷ ἐκ σπέρματος Δαβίδ δεδῶσθαι φασὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα;

B. Ναὶ φασί. Θεῷ γὰρ ὄντι καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν τῷ Μονογενεῖ, πῶς ἂν γένοιτο δοτὸν ὅπερ ἔχει;

15 *A.* Οὐκοῦν, εἰ μὴ ἐπ' αὐτοῦ τέθειται τὸ λαβεῖν, βασανιζέσθω λεπτῶς ἐξ ὧν γέγραφεν αὐτὸς ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Τοῦτο γὰρ φρονεῖτε ἕκαστος ὑμῶν αὐτῶν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι 20 ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα». Εἴπερ οὐν ἐστὶ κατ' αὐτοῦς ὁ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ ἰδικῶς τε καὶ καταμόνας νοούμενος ἀνθρώ- 25 πος, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα λαβὼν, ἀποφαινόντων αὐτὸν προϋπάρχοντα μὲν ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ, οὐχ ἠγησάμενον δὲ ἀρπαγμὸν τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, καὶ πρὸς γε τούτῳ, λαβόντα τὴν δούλου μορφὴν, ὡς οὐκ ἔχοντα δηλονότι, καὶ οὐκ ὄντα τοῦτο πρὶν λάβῃ. Καίτοι, καθά φασιν αὐτοί, καὶ φρονεῖν ἐγνώκασιν, αὐτὸς ἐστὶν ἢ τοῦ δού- 30 λου μορφῇ. Εἶτα πῶς ἂν αὐτὴν ὡς οὐκ ἔχων λάβοι; πῶς δ' ἂν καὶ ἄνθρωπος ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενέσθαι νοοῖτο; εὐρίσκοιτο δὲ καὶ ὡς ἄνθρωπος σχήματι; ἄρ' οὐν περιτρέψειεν ἂν αὐτοῦς καὶ

ται κατὰ σάρκα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἔαν βέβαια ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν καὶ ξεχωριστὸς Υἱός, πράγμα πὺ δὲν εἶναι ἀληθές;

B. Ἄλλὰ ἔγινε δεκτός, λένε, κατὰ συνάφεια, ὁ ἀπόγος τοῦ Δαβίδ, καὶ ἐπειδὴ κατοίκησε μέσα του ὁ Λόγος πὺ εἶναι Θεός, μετέχει καὶ αὐτὸς στήν ἀξία καὶ τὴν τιμὴ μαζί μὲ ἐκεῖνον. Καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκει ὁ ἱερότατος Παῦλος γράφοντας γι' αὐτὸν· «Ἐγινε ὑπάκουος στὸν Πατέρα μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα, τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα»⁷⁷, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομα Θεός.

A. Ἄρα λοιπὸν λένε, ὅτι τὸ ὄνομα τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ προσωπικὰ στὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ, σὰν νὰ ἦταν ἄλλος καὶ ξεχωριστὸς Υἱός;

B. Ναι, λένε. Γιατί, ἀφοῦ ὁ Μονογενὴς ἦταν Θεὸς προερχόμενος ἀπὸ Θεό, πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ τοῦ δοθεῖ αὐτὸ πὺ εἶχε;

A. Ἐπομένως, πρέπει νὰ ἐξετασθεῖ σχολαστικὰ ἔαν δὲν χρησιμοποιήθηκε γι' αὐτὸν τὸ «λαβεῖν», μὲ βάση αὐτὰ πὺ ἔγραψε ὁ ἴδιος ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ἄς ἐπικρατεῖ μεταξύ σας τὸ ἴδιο φρόνημα, πὺ ὑπῆρχε καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξή, δὲν θεώρησε ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα ἀρπαγῆς τὸ ὅτι ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ταπεινώσε τὸν ἑαυτὸ του παίρνοντας μορφὴ δούλου, γενόμενος ὅμοιος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀφοῦ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα βρέθηκε ὡς ἄνθρωπος, ταπεινώσε τὸν ἑαυτὸ του, καὶ ἔγινε ὑπάκουος μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα, τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα»⁷⁸. Ἐφόσον λοιπὸν, σύμφωνα μὲ αὐτούς, ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβίδ, νοούμενος προσωπικῶς καὶ ἰδιαιτέρως ἄνθρωπος, εἶναι αὐτὸς πὺ ἔλαβε τὸ ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα ὄνομα, λέγοντας αὐτοὶ ὅτι προὑπῆρχε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν θεώρησε ὡς ἀποτέλεσμα ἀρπαγῆς τὸ ὅτι ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεό, καὶ ἐπὶ πλέον, ἔλαβε τὴ μορφὴ δούλου, ἐπειδὴ δὲν τὴν εἶχε φυσικά, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι δούλος πρὶν πάρει τὴ μορφὴ αὐτῆ, ἂν καί, ὅπως λένε καὶ πιστεύουν οἱ ἴδιοι, αὐτὸς εἶναι ἢ μορφὴ τοῦ δούλου, τότε πῶς μπορούσε νὰ τὴ λάβει, σὰν νὰ μὴ τὴν εἶχε; Καὶ πῶς μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὅτι ἔγινε ἄνθρωπος ὅμοιος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ βρῖσκεται μὲ τὸ σχῆμα ἀνθρώπου; Ἄρα

οὐχ ἐκόντας, ἤδη πως τῶν ἐννοιῶν ἢ δύνάμις, ἐπὶ γε τὸ δεῖν εἶδέναι τὸ ἀληθές.

B. Τὸ ποῖον;

A. Ὁ γὰρ ὑπάρχων ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός Θεός 5 Λόγος, ὁ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ χαρακτήρ, ὁ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἰσομερῶς ἔχων τῷ φύσαντι, κεκένωκεν ἑαυτόν.

B. Καὶ ποία τίς ἐστὶν ἡ κένωσις;

A. Τὸ ἐν προσλήψει γενέσθαι σαρκὸς καὶ ἐν δούλου μορφῇ, ἢ πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσις τοῦ μὴ καθ' ἡμᾶς κατ' ἰδίαν φύσιν, ἀλλ' ὑπὲρ 10 πᾶσαν ὄντος τὴν κτίσιν. Οὕτω τεταπείνωκεν ἑαυτόν, καθεὶς οἰκονομικῶς ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ἄλλ' ἦν καὶ οὕτω Θεός, ὡς μὴ δοτὸν ἔχων τὸ φύσει προσὸν αὐτῷ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· «Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Οὐ γάρ 15 τοι φαῖεν ἄν, οἴμαί που, προκόσμιον δόξαν ὡς ἰδίαν αἰτεῖν, τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος τεχθέντα καιροῖς, εἵπερ ἐστὶν ἕτερον ἰδικῶς Υἱὸς παρὰ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς, θεοπρεπεστάτη δὲ μᾶλλον εἶη ἄν ἢ τοιάδε φωνή. Ἔδει γάρ, ἔδει καὶ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος αὐτὸν συμπλάττεσθαι μέτροις, καὶ ἀπαρά- 20 σημον ἔχειν τῆς θεοπρεποῦς ἀξίας τὴν ὑπεροχὴν οὐσιωδῶς ἐνούσαν αὐτῷ, καθάπερ ἀμέλει καὶ τῷ Πατρὶ. Ἐπεὶ τίνα τρόπον ἀληθές τό, «Οὐκ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς πρόσφατος», εἴ γε θεοποιεῖται κατ' αὐτοὺς ἀνθρωπος συναφείᾳ τῇ πρὸς τὸν Λόγον, σύνθρονός τε καὶ κοινωνός τῷ Πατρὶ τῆς ἀξίας ἀναδεδειγμένος;

25 B. Εὐ᾿ ἔφης

A. Πῶς δ' ἂν νοῆσαι πρόποι τὸ διὰ τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς σοφῶς εἰρημένον, «Εἰ γὰρ καὶ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς 30 δι' αὐτοῦ»; Ἐνὸς δὲ ὄντος Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα παρηχθῆαι πρὸς γένεσιν εὐ᾿ μάλα διειρηκότος, τί δράσο-

79. Ἰω. 17, 5.

80. Ψαλμ. 80, 10.

81. Α' Κορ. 8, 5-6.

λοιπὸν θὰ τοὺς μεταστρέψει ἢ δύναμη τῶν ἐννοιῶν, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, στὸ ὅτι πρέπει νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια.

B. Ποιά;

A. Ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, πού εἶχε τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἢ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, αὐτὸς πού ἦταν σὲ ὅλα ἴσος μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε, ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του.

B. Καὶ ποιά εἶναι αὕτη ἢ ταπεινώση;

A. Τὸ ὅτι προσέλαβε σάρκα καὶ ἐμφανίσθηκε μὲ τὴ μορφή δούλου, ἢ ὁμοίωσή του μὲ μᾶς ἐκεῖνου πού δὲν ἦταν σὰν ἐμᾶς ὡς πρὸς τὴ φύση του, ἀλλὰ ἀνώτερος ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του κατεβαίνοντας κατ' οἰκονομία στὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἦταν Θεός, ἐπειδὴ δὲν εἶχε χαρισμένο τὸ φυσικὸ του προσόν. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεοστούς οὐρανούς· «Πατέρα, δόξασέ με μὲ τὴ δόξα πού εἶχα κοντὰ σου προτοῦ νὰ γίνῃ ὁ κόσμος»⁷⁹. Γιατί δὲν νομίζω πὼς θὰ ποῦν, ὅτι ζητᾶ δόξα πού ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν κόσμο, ὡς δική του, αὐτὸς πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ κατὰ τοὺς ἔσχατους καιρούς, ἐὰν εἶναι ἄλλος ἰδιαίτερος Υἱός, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κατὰ φύση καὶ ἀληθινόν, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ λόγια εἶναι τέτοια πού ταιριάζουν σὲ Θεό. Γιατί ἔπρεπε νὰ πλασθεῖ καὶ μὲ τὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ νὰ ἔχει ἀπαραίτητη τὴν ὑπεροχὴ τῆς θείκῃς ἀξίας, ἢ ὁποία ὑπῆρχε κατ' οὐσία σ' αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὸν Πατέρα. Γιατί πὼς ἀλλιῶς ἀληθεύει τὸ, «Δὲν ὑπάρχει σὲ σένα Θεὸς νεόφερτος»⁸⁰, ἐὰν βέβαια, σύμφωνα μ' αὐτούς, θεοποιεῖται ἄνθρωπος μὲ τὴ σύνδεσή του πρὸς τὸν Λόγο, ἀναδεικνυόμενος σύνθρονος καὶ κοινωνὸς τῆς ἀξίας μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα;

B. Σωστὰ τὸ εἶπες.

A. Καὶ πὼς πρέπει νὰ κατανοήσουμε αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ κατὰ τρόπο σοφὸ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Παύλου, «Γιατί, ἂν καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ θεοὶ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, γιὰ μᾶς ἓνας Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔγιναν ὅλα, καὶ ἐμεῖς ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν ὅλα καὶ ἐμεῖς δι' αὐτοῦ»⁸¹. Καὶ ἀφοῦ ἓνας εἶναι Κύριος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, καὶ λέγει πολὺ καθαρά, ὅτι ὅλα ἦρθαν στὴν ὑπαρξὴ δι' αὐτοῦ, τί νὰ κάνουμε, ὦ γενναῖοι,

μεν, ὡ γενναῖοι, διοριζόντων ὑμῶν τοῦ ἀναληφθέντος ἀνθρώπου, καθά φατε, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον; τίνα γενέσθαι φαμέν γενεσιουργὸν ὄλων;

B. Τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς κατὰ φύσιν Υἱόν, τουτέστι τὸν Μονο-
5 γενῆ.

A. Ἄλλ' ὃ γε τῶν θείων ἡμῖν μυστηρίων ἱερουργός, διὰ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ τὰ πάντα φησὶ παρῆχθαι πρὸς ὑπαρξιν, ἓνα τε αὐ-
τὸν εἶναι καὶ μόνον Μεμνήσομαι δέ, ὅτι ὁ Χριστὸς ὄνομα βασανί-
ζοντες ἐλέγομεν, ὅτι κρίσεως ἡμῖν εἰσκομίζει δῆλωσιν. Διὰ γάρ
10 τοι τὸ κεχρῖσθαι, χριστὸς ὀνομάζοιτό τις. Ἡ τοίνυν λεγέτωσαν
τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον εἰς ἰδίαν κεχρῖσθαι φύσιν καὶ ἐν
ἐνδείᾳ γενέσθαι τοῦ διὰ Πνεύματος ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ
μετοχῆς, ἥγον διδασκέτωσαν, πῶς ἂν νοοῖτο Χριστός, ὃ μὴ κε-
χρισμένος; πῶς δ' ἂν καταμόνας καλοῖτο καὶ Ἰησοῦς ὃ μονογενῆς
15 τοῦ Θεοῦ Λόγος, καίτοι τοῦ μακαρίου Γαβριὴλ τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ
λέγοντος, «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· ἰδοὺ γὰρ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ
τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Αὐτὸς γὰρ σώσει
τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν»;

B. Ἄρ' οὖν δι' αὐτοῦ πεποιῆσθαι φαμέν τὰ πάντα, καὶ ὃ ἐν
20 ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς τὴν ἐκ γυναικὸς ἀπότηξιν ἔχων, δημι-
ουργός ἐστιν οὖν οὐρανοῦ καὶ γῆς, συλλήβδην ἀπάντων τῶν ἐν
αὐτοῖς

A. Φράζε δὴ οὖν καὶ αὐτός, ἐρήσομαι γάρ· ἄρ' οὐ «γέγονε
σὰρξ ὁ Λόγος»; ἄρ' οὐ κεχηρημάτικεν Υἱὸς ἀνθρώπου; οὐκ ἔλαβε
25 δούλου μορφήν; οὐκ ἐκένωσεν ἑαυτόν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων
γενόμενος καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος; Εἰ μὲν οὖν ἄρνοῦν-
ται τὴν οἰκονομίαν, ἀνταναστήσονται λέγοντες οἱ θεοπέσιοι μα-
θηταί· «Καὶ ἡμεῖς ἐθεασάμεθα καὶ μαρτυροῦμεν, ὅτι ὁ Πατὴρ ἀπέ-
σταλκε τὸν Υἱὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου· ὃς ἂν ὁμολογήσῃ, ὅτι Ἰη-
30 σοῦς ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ
Θεῷ». Καὶ πάλιν «Ἐν τούτῳ γινώσκειται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ·
Πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι ἐκ
τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐκ τοῦ

ὅταν ἐσεῖς χαρακτηρίζετε τὸν ἄνθρωπο πού εἶχε προσληφθεῖ, ὡς τὸν Λόγο πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα; Ποιὸν θὰ ποῦμε ὅτι ἔγινε δημιουργὸς τῶν πάντων;

Β. Τὸν κατὰ φύση Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή τὸν Μονογενῆ.

Α. Ὁ λειτουργὸς ὅμως τῶν θείων μυστηρίων μᾶς λέγει, ὅτι ὅλα ἦρθαν στὴν ὑπαρξη διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ἓνας καὶ μοναδικός. Καὶ θυμᾶμαι πῶς ὅταν ἐξετάζαμε τὸ ὄνομα Χριστός, λέγαμε ὅτι σημαίνει χριση. Γιατὶ χριστὸς ὀνομάζεται κάποιος ἐπειδὴ ἔχει χρισθεῖ. Ἡ λοιπὸν ἄς ποῦν, ὅτι ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα χρίσθηκε σὲ ἰδιαίτερη φύση, καὶ στερήθηκε τὸν ἁγιασμό τοῦ Πνεύματος καὶ τὴ συμμετοχὴ του σ' αὐτό, ἢ ἄς μᾶς ποῦν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθεῖ Χριστὸς αὐτὸς πού δὲν εἶναι χρισμένος; Καὶ πῶς μπορεῖ ὁ μονογενῆς μόνον Λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ ὀνομάζεται καὶ Ἰησοῦς, μολονότι ὁ μακάριος Γαβριήλ λέγει στὴν ἁγία Παρθένο, «Μὴ φοβᾶσαι, Μαρία· γιατί θὰ μείνεις ἔγκυος, καὶ θὰ γεννήσεις υἱό, καὶ θὰ τὸν ὀνομάσεις Ἰησοῦν. Γιατὶ αὐτὸς θὰ σώσει τὸ λαό του ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες του»⁸²;

Β. Ἄρα λοιπὸν λέμε, ὅτι ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, κι αὐτὸς πού κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα εἶναι δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ ὅλων ἐκείνων πού ὑπάρχουν σ' αὐτά.

Α. Πές μου λοιπὸν καὶ σύ, γιατί θὰ σὲ ρωτήσω· Ἄραγε δὲν «ἔγινε σάρκα ὁ Λόγος»⁸³; Ἄραγε δὲν χρημάτισε Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; Δὲν ἔλαβε μορφή δούλου; Δὲν ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νὰ γίνε ὁμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ἔλαβε τὸ σχῆμα ἀνθρώπου⁸⁴; Ἐὰν ὅμως ἀρνοῦνται τὴν οἰκονομία, θὰ ἀντιπαραταχθοῦν οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς πού λένε· «Καὶ ἐμεῖς εἶδαμε καὶ μαρτυροῦμε, ὅτι ὁ Πατέρας ἔστειλε τὸν Υἱὸ Σωτῆρα τοῦ κόσμου· ὅποιος θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς θὰ μένει μέσα σ' αὐτόν, καὶ αὐτὸς μέσα στὸν Θεό»⁸⁵. Καὶ πάλι· «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ γνωρίζεται μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο. Κάθε Πνεῦμα πού ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔγινε ἄνθρωπος, προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ κάθε πνεῦμα πού δὲν ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦ, δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό»⁸⁶. Ἄλλὰ καὶ ποιὸν λόγο

85. Α' Ἰω. 4, 13-15.

86. Ὡπ. π. 2-3.

Θεοῦ οὐκ ἔστιν». Εἶτα, ποῖον ἂν ἔχοι λόγον τὸ ἐπ' ἀνθρώπου
 νοεῖν ὡς παραγέγονεν ἐν σαρκί; Πρέποι δ' ἂν μᾶλλον τῷ ἔξω σαρ-
 κὸς καὶ φύσεως οὐκ ὄντι τῆς καθ' ἡμᾶς, τὸ καὶ ἐν σαρκί γενέσθαι,
 καὶ μετὰ ταύτης ἐλθεῖν εἰς τόνδε τὸν κόσμον μετὰ τοῦ μείναι ὃ ἦν.
 5 Οὐκοῦν εἰ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ ἀπειρογον οὐδὲν ἐννοεῖν, δι'
 αὐτοῦ παρῆχθαι τὰ πάντα, καθ' ὃ νοεῖται Θεὸς καὶ συναΐδιος τῷ
 Πατρὶ. Οὐ γὰρ ἡλλοίωται Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, εἰ καὶ γέγονεν ἐν
 προσλήψει σαρκὸς ἐψυχωμένης νοερῶς, καὶ οὐκ ἄνθρωπον ἐαν-
 τῷ συνάψας, καθά φασιν οἱ καινοτομοῦντες τὴν πίστιν, ἀλλ' αὐ-
 10 τὸς γενόμενος σὰρξ, ὡς ἔφη, τουτέστιν ἄνθρωπος Ἔσται γὰρ
 οὕτως αὐτῷ καὶ τὸ κεχρῖσθαι πρέπον καὶ διαβολῆς ἀμοιροῦν.
 Κεκλήσεται δὲ καὶ Ἰησοῦς, ὡς αὐτὸς ὑπάρχων κατὰ ἀλήθειαν, ὃ
 τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς ὑπομείνας γέννησιν. Σέσωκε γὰρ
 οὕτω τὸν ἑαυτοῦ λαόν, οὐχ ὡς ἄνθρωπος Θεῷ συναφθεῖς, ἀλλ' ὡς
 15 Θεὸς γεγονὼς ἐν ὁμοιώσει τῶν κεκινδευνευκότων, ἵν' ἐν αὐτῷ καὶ
 πρῶτῳ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀναπλάττηται πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς.
 Πάντα γὰρ ἦν ἐν αὐτῷ καινά.

Β. Οὐκοῦν διαβεβλήσεται πρὸς ἡμῶν τὸ χρῆναι φρονεῖν ἢ
 λέγειν, ἄνθρωπον συνῆφθαι τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ κοινωνόν γενέ-
 20 σθαι τῆς ἀξίας αὐτῷ, καὶ ἐν τάξει χάριτος τὴν υἰοθεσίαν ἔχειν.

Α. Παντάπασι μὲν οὖν. Οὐ γὰρ οἶδε τοῦτο τῶν ἱερῶν Γραμ-
 μάτων ἢ δύναμις, εὖρεμα δὲ μᾶλλον ἔστι φιλοκένου τε καὶ ἀδρα-
 νοῦς καὶ παρεμμένης φρενός, καὶ οὐκ ἐχούσης ὄραν τοῦ μυστηρί-
 ου τὸ βάθος. Ποῦ γὰρ τοι τοιοῦτον παρὰ τῆς ἀγίας εἴρηται
 25 Γραφῆς· Ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος Παῦλος τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ
 Μονογενοῦς διατρανῶν εὖ μάλα τὸ μυστήριον· «Ἐπειδὴ γὰρ τὰ
 παιδία», φησί, «κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς
 παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταρ-
 γήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον».
 30 Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθί που· «Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ
 ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας, ἐν ὁμοι-
 ώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρ-
 τίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν

θά μπορούσε νὰ ἐννοεῖ ὅτι ἄνθρωπος ἦρθε στὴ σάρκα; Ταιριάζει ὀπωσδήποτε σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ σάρκα καὶ δὲν ἀνήκει στὴ δική μας φύση, τὸ νὰ σαρκωθεῖ καὶ μαζί μὲ τὴ σάρκα νὰ ἔρθει σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, μένοντας καὶ αὐτὸ ποὺ ἦταν. Ἐπομένως, ἂν καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐννοοῦμε, ὅτι δι' αὐτοῦ ἔγιναν ὅλα, ἀφοῦ νοεῖται Θεὸς καὶ συνἀναρχος μὲ τὸν Πατέρα. Γιατὶ δὲν ἀλλοιώθηκε ὁ Λόγος, ἀφοῦ ἦταν Θεός, ἔστω καὶ ἂν προσέλαβε σάρκα μὲ ψυχὴ λογικὴ, καὶ δὲν σύνδεσε ἄνθρωπο στὸν ἑαυτό του, ὅπως λένε αὐτοὶ ποὺ φέρνουν μεταβολές στὴν πίστη, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ γίνει ὁ ἴδιος σάρκα, ὅπως εἶπα, δηλαδὴ ἄνθρωπος. Ἔτσι καὶ ἡ χρῆσις ταιριάζει σ' αὐτὸν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀξιοκατάρκτη. Καὶ ὀνομάζεται καὶ Ἰησοῦς, γιατί αὐτὸς εἶναι πραγματικὰ ποὺ γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναῖκα. Γιατὶ ἔτσι ἔσωσε τὸν λαὸ του, ὄχι σὰν ἄνθρωπος ποὺ συνδέθηκε μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ὡς Θεὸς ποὺ ἔγινε ὅμοιος μὲ ἐκείνους ποὺ κινδύνευσαν, ὥστε μὲ αὐτὸν πρῶτον νὰ ἀναπλασθεῖ τὸ ἀνθρώπινο γένος ὅπως ἦταν στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας. Γιατὶ ὅλα μὲ αὐτὸν ἔγιναν καινούργια⁸⁷.

Β. Ἐπομένως εἶναι διαβλητὸ ἀπὸ μᾶς τὸ νὰ πιστεύουν ἢ νὰ λένε, ὅτι ἄνθρωπος συνδέθηκε μὲ τὸν Θεὸ Λόγο, καὶ ἔγινε μέτοχος τῆς ἀξίας αὐτοῦ, καὶ ἔχει τὴν υἰοθεσίαν ὡς χάρισμα.

Α. Ἐξ ὀλοκλήρου φυσικά. Γιατὶ δὲν τὸ γνωρίζει αὐτὸ ἡ ἁγία Γραφή, ἀλλὰ εἶναι ἐφεύρεση κενῆς καὶ ἀδρανοῦς καὶ ἀμελοῦς διανοίας, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου. Ποῦ δηλαδὴ λέγεται κάτι τέτοιο στὴν ἁγία Γραφή; Ἀντίθετα ὁ θεσπέσιος Παῦλος, διατρανώνοντας πολὺ ἐπιτυχημένα τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς, λέγει· «Ἐπειδὴ τὰ παιδιά ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, γι' αὐτὸ καὶ αὐτός, κατὰ παρόμοιον τρόπο, ἔγινε μέτοχος τῶν ἰδίων, ὥστε μὲ τὸν θάνατό του νὰ καταργήσῃ ἐκείνον ποὺ ἔχει τὴ δύναμιν τοῦ θανάτου, δηλαδὴ τὸν διάβολο»⁸⁸. Ἀλλὰ καὶ κάπου ἄλλοῦ λέγει· «Ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορούσε νὰ κάνει ὁ νόμος, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπε ἡ δύναμιν ἐξαιτίας τῆς ἀντιστάσεως τῆς σαρκός, τὸ ἔκανε ὁ Θεὸς στέλλοντας τὸν Υἱὸ του μὲ σῶμα ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὸ δικό μας ἁμαρτωλὸ σῶμα, ὡς θυσία γιὰ τὴν ἁμαρτία, καὶ καταδίκασε τὴν ἁμαρτία μὲ τὴ σάρκα, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ ἀπαίτηση τοῦ νόμου σὲ μᾶς, οἱ ὅποιοι

τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα». Κεκοινωνηκένοι δέ φαμεν αἵματος καὶ σαρκός, κατὰ γε τὸν τοῖς θεορρημοσιν ἑοικότα νοῦν, οὐ τὸν ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι κατ' ἰδίαν φύσιν καὶ ἑτέρως εἶναι μὴ δυνάμενον, ἀλλὰ τὸν οὐκ ὄντα τοῦτό ποτε, καὶ
 5 φύσεως ἑτέρας ἢ καθ' ἡμᾶς γεγονέναι δὲ καὶ ἐκ γυναικὸς καὶ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, τὸν δι' ἡμᾶς, καθ' ἡμᾶς, μετὰ τοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, καθὸ νοεῖται Θεός. Γέγονε μὲν καὶ σὰρξ ὁ Λόγος, πλὴν οὐ σὰρξ ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, συνανεστράφη μὲν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐν ὁμοιώ-
 10 ματι γέγονε τῷ καθ' ἡμᾶς, πλὴν οὐ μεθ' ἡμῶν ὑφ' ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἐπέκεινα τοῦ εἰδέναι πλημμελεῖν. Ἦν γὰρ ὁ αὐτὸς Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος. Οἱ δὲ τὴν οὕτω σεπτὴν καὶ τεθραυσμένην οἰκονομίαν ἀποφέροντες οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦ Μονογενοῦς, ἄνθρωπον αὐτῷ συνάπτουσι σχετικῶς, τιμαῖς ταῖς θύραθεν ἐξωραϊσμένον
 15 καὶ ἀλλοτρίᾳ δόξῃ λελαμπρυσμένον, καὶ οὐ Θεὸν ἀληθῶς, ἀλλὰ Θεοῦ κοινωνὸν καὶ μέτοχον, καὶ Υἱὸν ψευδώνυμον, καὶ Σωτῆρα σωζόμενον, καὶ λυτρούμενον Λυτρωτὴν, καίτοι γεγραφότος ὡδὶ τοῦ μακαρίου Παύλου· «Ἐπέφανε γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς
 20 κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ ἐπεικῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Β. Ναί, φασίν. Ἐπειδὴ γὰρ ὅλως ἠξιώθη συναφείας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον, μέγας καὶ αὐτὸς ὠνομάσθη Θεός, καίτοι γεγο-
 25 νῶς ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ.

Α. Βαβαὶ τῆς ἀποπληξίας! «Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Μεθιστάσι γὰρ, ὡς ἔφην, τοῦ κατὰ Χριστοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, εἰς πᾶν τὸναντίον, καὶ μὲν ἠξιώσθαι λέγειν αὐτόν, εἴη ἂν ἕτερον οὐδέν, πλὴν ὅτι κοινὸν ἄνθρω-
 30 πον ἀποφαίνειν, καὶ εἰς ἑτερότητα τὴν εἰσάπαν ἀποτεριχίζειν ἀδούλως, ὡς υἱῶν νοεῖσθαι δυνάδα προσκνητὴν, ὧν ὁ μὲν ἐστι

δὲν ἀκολουθοῦμε τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σάρκα, ἀλλὰ τὴν πορεία τοῦ Πνεύματος»⁸⁹. Καὶ λέμε, ὅτι ἔχει αἷμα καὶ σάρκα, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα ποὺ συμφωνεῖ μὲ τοὺς θεηγόρους, ὄχι αὐτὸς ποὺ ἔχει αἷμα καὶ σάρκα ἀπὸ τὴ φύση του, καὶ δὲν μπορούσε νὰ εἶναι ἀλλιῶς, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ δὲν ἦταν τέτοιος ποτὲ καὶ εἶχε φύση διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ δική μας. Γεννήθηκε ὅμως καὶ ἀπὸ γυναίκα⁹⁰ καὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ τὴν ἁμαρτωλὴ σάρκα σὰν ἐμᾶς, γιὰ χάρη μας, διατηρώντας ὅμως καὶ τὴν ὑπεροχὴ του ἀπὸ μᾶς, ἀφοῦ νοεῖται Θεός. Ἐγινε λοιπὸν καὶ σάρκα ὁ Λόγος, ὄχι ὅμως σάρκα ἁμαρτωλὴ, ἀλλ' ὅμοιος μὲ τὴν ἁμαρτωλὴ σάρκα, συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ μᾶς, ὄχι ὅμως μαζὶ μὲ μᾶς κἄτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, γιὰτὶ ἦταν ὁ ἴδιος Θεὸς μαζὶ καὶ ἄνθρωπος. Ἐνῶ αὐτοὶ, ἀφαιρώντας ἀπὸ τὸν Μονογενῆ, δὲν ξέρω μὲ ποιὸν τρόπο, τὴν τόσο σεβαστὴ καὶ ἄξια θαυμασμῶ οἰκονομία, συνδέουν μὲ αὐτὸν σχετικὰ ἓναν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος εἶναι στολισμένος μὲ τιμὲς ἑξωτερικὲς καὶ δοξασμένος μὲ ξένη δόξα, καὶ δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός, ἀλλὰ μέτοχος καὶ κοινωνὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ψεύτικος Υἱός, καὶ Σωτήρας ποὺ σώζεται, καὶ Λυτρωτὴς ποὺ λυτρώνεται, μολονότι ὁ μακάριος Παῦλος γράφει τὰ ἑξῆς: «Φανερώθηκε ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία σώζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μᾶς διδάσκει, ἀφοῦ ἀρνηθῶμε τὴν ἀσέβεια καὶ τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες, νὰ ζοῦμε στὸν κόσμον αὐτὸν μὲ σωφροσύνη καὶ ἐπιεικεία, περιμένοντας τὴν εὐλογημένη ἐλπίδα καὶ φανέρωση τῆς δόξας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁹¹.

Β. Ναί, λένε. Ἐπειδὴ ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ ἔγινε ὅλως ἰδιαίτερα ἄξιος νὰ συνδεθῆ μὲ τὸν Θεὸ Λόγο, γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε καὶ ὁ ἴδιος μέγας Θεός.

Α. Ἀλλοίμονο γιὰ τὴν ἀνοησία! «Ἐνῶ λένε ὅτι εἶναι σοφοί, ἔγιναν μωροί»⁹², σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ. Γιατὶ μεταθέτουν, ὅπως εἶπα, τὴ σημασία τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ στὸ ἐντελῶς ἀντίθετο, καὶ λένε ὅτι αὐτὸς ἀξιώθηκε βέβαια, ἀλλὰ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸν παρουσιάζουν σὰν ἓνα κοινὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἀπομονώνουν ἀπερίσκεπτα σὲ πλήρη ἰδιαιτερότητα, ὥστε νὰ προσκυνοῦν δύο υἱούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας εἶναι κατὰ φύσιν καὶ

φύσει καὶ ἀληθῶς, θάτερός γε μὴν, εἰσποιητός τε καὶ νόθος, καὶ οὐδὲν ἔχων ὃ ἐστὶν αὐτοῦ, ἵνα καὶ αὐτῷ λέγηται μεθ' ἡμῶν «Τί γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες;». Εἶτα ὅποι ποτὲ βαδιεῖται λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Ὁ τοῦ Θεοῦ γὰρ Υἱὸς Χριστὸς Ἰησοῦς, ὃ ἐν ὑμῖν 5 κηρυχθεὶς δι' ἐμοῦ καὶ Σιλουανοῦ καὶ Τιμοθέου, οὐκ ἐγένετο Ναὶ καὶ Οὐ, ἀλλὰ Ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονε»; Πῶς γὰρ οὐ γέγονε Ναὶ καὶ Οὐ, εἰ Θεὸς εἶναι λέγεται καὶ οὐκ ἔστι Θεός; εἰ κατεψευσμένον ἐπ' αὐτοῦ τό, Υἱὸς καὶ Κύριος; Ἔχοντι δὲ ὧδε, καθά φασιν αὐτοί, πρέποι ἄν, οἴμαί που, καὶ τὸ χρῆναι λέγειν «Χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι 10 ὃ εἰμι». Τὸ γὰρ μὴ φύσει προσόν, ἀλλ' ἔξωθεν καὶ εἰσκεκρομένον, καὶ παρ' ἐτέρου δοτόν, οὐχὶ τοῦ λαβόντος εἶη ἄν μᾶλλον, ἀλλὰ τοῦ νεύμαντος καὶ χαρισαμένου. Πῶς δὲ καὶ ἔφασκεν, «Ἐγὼ εἰμι ἢ ἀλήθεια», εἰ μηδὲν ἀληθές ἐπ' αὐτοῦ; Κατελήφθη τάχα που καὶ ὑπὸ τῆς σκοτίας, εἰ ψεύδεται. Ἄλλ' «οὐκ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, οὐδὲ 15 εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», καθὰ γέγραπται.

B. Οὐ γὰρ οὐν.

A. Ποῦ δὲ ἢ κένωσις; καὶ τίνος ἄν νοοῖτο γενέσθαι λοιπόν; Οὐ γὰρ ἔστιν ἰδεῖν κεκενωμένον τινὰ μᾶλλον, ἀλλ' ἐκ γε τῶν ἐναντίων πληρούμενον, καίτοι τὸ πλήρες ἔχοντας κατ' ἰδίαν φύσιν. Οὐ 20 γὰρ ἄν ἐδεήθη τῶν παρ' ἐτέρου, καὶ περιττὸν ἦν αὐτῷ τὸ λαβεῖν, οἴκοθεν ἔχοντι τὸ αὐτοτελές, καὶ τὸ πρὸς πᾶν ὄτιοῦν ἀποχρώντως ἔχον, ἀλλ' ἐκ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν, καὶ οὐκ ἄν διαψεύσαιτο τὸ τῶν θεηγόρων κήρυγμα. Πλήρης γὰρ ὁ Χριστός, καὶ δοτόν αὐτῷ παντελῶς οὐδέν, καθὰ νοεῖται καὶ ἔστι 25 Θεός, εἰ καὶ γέγονεν αὐτοῦ τὸ λαβεῖν, διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον, καὶ καθὸ πέφηνε καθ' ἡμᾶς, οἷς ἄν λέγοιτο καὶ μάλα ὀρθῶς «Τί γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες;».

B. Ναί, φησὶν, εἷς ἐστὶ Χριστὸς καὶ Υἱὸς καὶ Κύριος, ὃ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, συναφθέντος αὐτῷ τοῦ ἐκ σπέρματος 30 Δαβὶδ.

A. Ἄλλ', ὧ βέλτιστοι, φαίη τις ἄν αὐτοῖς, ὃ συνημμένον ἔχων ἕτερον, εἷς οὐκ ἄν νοοῖτο, πόθεν; Ἄλλ' εἷς μεθ' ἐνός, ἤγουν μεθ'

93. Α' Κορ. 4, 7.

96. Ἰω. 14, 6.

94. Β' Κορ. 1, 19.

97. Ἦσ. 53, 9.

95. Α' Κορ. 15, 10.

98. Α' Πέτρ. 2, 22.

ἀληθινός, ἐνῶ ὁ ἄλλος πρόσθετος καὶ νόθος, καὶ δὲν ἔχει τίποτε πού νὰ εἶναι δικό του, γιὰ νὰ λέγεται καὶ γι' αὐτὸν μαζὶ μὲ μᾶς· «Τί δηλαδὴ ἔχεις, πού νὰ μὴ τὸ ἔχεις λάβει;»⁹³. Ἐπειτα πού θὰ πάει ὁ πάνσοφος Παῦλος πού λέγει, «Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς Χριστός, αὐτὸς πού κηρύχθηκε σὲ σᾶς ἀπὸ ἐμένα, τὸν Σιλουανὸ καὶ τὸν Τιμόθεο, δὲν ἦταν Ναὶ καὶ Ὁχι, ἀλλὰ γι' αὐτὸν ἦταν μόνο Ναί»⁹⁴; Πῶς λοιπὸν δὲν ἔγινε ναὶ καὶ ὄχι, ἐὰν λέγεται ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ δὲν εἶναι Θεός, ἐὰν διαψεύδεται σ' αὐτὸν τὸ Υἱὸς καὶ Κύριος; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἔτσι, ὅπως λένε αὐτοί, πρέπει, νομίζω, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ λένε καὶ τό, «Μὲ τῆ χάρι τοῦ Θεοῦ εἶμαι αὐτὸ πού εἶμαι»⁹⁵. Γιατὶ αὐτὸ πού δὲν ὑπάρχει κατὰ φύση, ἀλλ' εἶναι εἰσαγόμενο ἀπὸ ἔξω καὶ δοσμένο ἀπὸ ἄλλον, δὲν ἀνήκει σ' αὐτὸν πού τὸ δέχθηκε, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνον πού τὸ ἀπένειμε καὶ τὸ χάρισε. Τότε πῶς ἔλεγε, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»⁹⁶, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀληθινὸ σ' αὐτόν, θὰ εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ σκοτάδι, ἂν ψεύδεται. Ἀλλὰ «Δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε στὸ στόμα του λόγος δόλιος»⁹⁷, ὅπως ἔχει γραφεῖ.

Β. Ὅπως δὲν ἔχει δηλαδὴ ὄχι.

Α. Καὶ πού εἶναι ἡ κένωση; Καὶ ἀπὸ ποιὸν θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὅτι ἔγινε; Γιατὶ δὲν μπορούμε νὰ δοῦμε κάποιον ἀδειανό, παρὰ μόνο ὅταν εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, ἂν καὶ εἶναι πλήρης ὡς πρὸς τὴ φύση του. Γιατὶ δὲν θὰ εἶχε ἀνάγκη αὐτῶν πού εἶχε ἄλλος, καὶ ἦταν περιττὸ σ' αὐτόν νὰ λάβει, ἀφοῦ εἶχε ὁ ἴδιος αὐτοτέλεια, καὶ ἦταν ἀντάρκης σὲ κάθε τι, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἐμεῖς ὅλοι ἐλάβουμε⁹⁸, καὶ δὲν ψεύδεται τὸ κήρυγμα τῶν θεολόγων· γιατί ὁ Χριστὸς εἶναι πλήρης, καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτόν τίποτε δοσμένο, ἀφοῦ νοεῖται καὶ εἶναι Θεός, ἔστω καὶ ἂν συνέβη νὰ λάβει, ἐξαιτίας τοῦ μέτρου τῆς ἀνθρώπινης φύσως, καὶ ἐπειδὴ ἔγινε σὰν ἐμᾶς, στοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ λεχθεῖ, καὶ πολὺ σωστά· «Τί δηλαδὴ ἔχεις πού δὲν τὸ ἔχεις λάβει;».

Β. Ναί, λέγει, ἓνας εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ Υἱὸς καὶ Κύριος, ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ στὸν ὁποῖον ἐνώθηκε ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ.

Α. Ἀλλ', ὡ ἀφελεῖς, θὰ μπορούσε νὰ τοὺς πεί κανεὶς αὐτὸς πού ἔχει ἐνωμένον ἄλλον, δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἓνας, ἀπὸ πού; Ἀλλὰ ἓνας

ἐτέρου, δύο δὲ οὔτοι πάντα τε καὶ πάντως. Εἷς δ' ἂν νοοῖτο κατὰ ἀλήθειαν ὑπάρχων Υἱός, εἰς τὸν αὐτὸν εἶναί φαμεν, ἐκ Θεοῦ μὲν θεϊκῶς γεννηθέντα Θεὸν Λόγον, παραδόξως δὲ ἄνθρωπον, καὶ κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός. Εἰ δὲ δὴ τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ
5 ἰδίᾳ τιθέντες καὶ διορίζοντες, τοῦ κατὰ ἀλήθειαν εἶναι Θεὸν καὶ Υἱὸν ἐκπέμπουσι, κοινωνὸν δὲ μᾶλλον υἰότητος καὶ μέτοχον δόξης ὀθνεΐας εἶναί φασιν, οὐ μάτην, ὡς οἶμαι, τὰς παρὰ τῶν Ἰουδαίων διαβολὰς ἐπ' αὐτῷ γενομένας εὐρήσομεν. Ἐφασκον γάρ, ὅτι «Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας,
10 ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς ἑαυτὸν Θεόν.

B. Καὶ μὴν καὶ Θεὸν καὶ Υἱὸν ἀληθινὸν εἶναί φασι τὸν ἕνα Χριστόν.

A. Δῆλον δὲ ὅτι τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, λαβόντα κατὰ συνάφειαν τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ.

15 *B.* Ἄλλ' εἰ μὴ ἐστὶν αὐτὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγος, ὁ καὶ κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός, ἀλλ' ἕτερος μεθ' ἐτέρου, πῶς ἂν λέγοιτο Χριστός, ὁ μὴ κεχρισμένος, καθὰ καὶ φθάσαντες εἶπομεν;

A. Οὐκοῦν, εἰ μὴ ἐστὶν ἕτερος παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγον, ὁ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ, λεγέσθω καὶ προαιώνιος.

20 *B.* Εἶτα πῶς ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἐκβάλλων τὴν δόξαν, ὡς ἐν ἐρωτήσεσιν ἐστὶν ἀπαιτῶν καὶ λέγων, «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας»; Εἰ γοῦν καὶ ἕτερος, ὁ γὰρ χθὲς καὶ σήμερον, φησὶν, Ἰησοῦς, ὁ αὐτὸς ἔσται καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, πρόσφατος δηλονότι καὶ χθὲς καὶ σήμερον, καίτοι τοῦ
25 Θεοῦ Λόγου τῷ ἰδίῳ Πατρὶ συννυφεστηκός.

A. Μάλιστα μὲν ἀδικοῦσι, παροχτεύοντες τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ τό γε σφίσιν αὐτοῖς ἀσυνέτως δοκοῦν καὶ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων τὸ ἀκριβὲς παραφθείροντες. Εἰ δὲ δὴ τις λέγοι καὶ προαιώνιον Χριστόν Ἰησοῦν, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τὰληθοῦς, εἴτερον ἐστὶν εἰς Υἱός
30 καὶ Κύριος ὁ προαιώνιος Λόγος, τὴν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός ὑπομείνας γέννησιν. Ὅτι δὲ οὐκ ἠλλοιάται γεγονώς ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς ὁ Λόγος, διαμεμήνηκε λέγων ὁ Πνευματοφόρος «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐ-

99. Ἰω. 10, 33.

100. Ἐβρ. 13, 8.

μαζί με έναν, ἤτοι μαζί με ἄλλον, καὶ αὐτοὶ ὅπωςδήποτε κάνουν δύο. Ἐνας δέβαια νοεῖται στήν πραγματικότητα ὅτι εἶναι ὁ Υἱός, ἐάν λέμε ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος πού γεννήθηκε κατὰ τρόπο θεϊκὸ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ κατὰ τρόπο παράδοξο καὶ κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα. Ἐὰν ὅμως τοποθετοῦν καὶ ὀρίζουν χωριστὰ τὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ, καὶ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ Υἱό, λέγοντας ὅτι εἶναι μᾶλλον κοινωνὸς τῆς υἰότητος καὶ μέτοχος ξένης δόξας, βλέπουμε νὰ ἀποδίδουν, ὄχι μάταια, ὅπως νομίζω, σ' αὐτὸν τὶς διαβολές τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν· «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμε γιὰ κάποιον καλὸ ἔργο, ἀλλὰ γιὰ βλασφημία, γιατί ἐσύ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτό σου Θεό»⁹⁹.

B. Καὶ ὅμως λένε ὅτι ὁ ἕνας Χριστὸς εἶναι καὶ Θεὸς καὶ Υἱός.

A. Εἶναι ὅμως φανερό, ὅτι ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, ἔλαβε μὲ συνένωση τὸν καταγόμενον ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαβίδ.

B. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, πού γεννήθηκε καὶ ἀπὸ γυναίκα, ἀλλὰ ἄλλος μαζί με ἄλλον, πῶς μπορεῖ νὰ λέγεται Χριστὸς αὐτὸς πού δὲν κρίσθηκε, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως;

A. Ἐπομένως, ἐάν δὲν εἶναι ἄλλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβίδ, τότε ἂς λέγεται καὶ προαιώνιος.

B. Τότε πῶς ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἀφαιρώντας τὴ δόξα, σὰν νὰ ἀπαντᾷ σὲ ἐρωτήσεις, λέγει, «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος χθὲς καὶ σήμερα καὶ αἰῶνα»¹⁰⁰; Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχει καὶ ἄλλος, ἀφοῦ λέγει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ ἴδιος χθὲς καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες, εἶναι φανερό πῶς εἶναι νεόφερτος καὶ χθὲς καὶ σήμερα, ἔστω καὶ ἂν ὁ Θεὸς Λόγος προῦπῆρχε μαζί με τὸν Πατέρα του.

A. Τὸν ἀδικοῦν πάρα πολὺ, διοχετεύοντας τὴν ἀλήθεια ἐκεῖ πού ἀπερίσκεπτα φαίνεται σ' αὐτοὺς σωστό, καὶ παραποιώντας τὸ ἀκριβὲς νόημα τῶν ἁγίων Γραφῶν. Ἐὰν λοιπὸν κανεὶς λέγει καὶ προαιώνιο τὸν Ἰησοῦ Χριστόν, δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ἐφόσον ὑπάρχει ἕνας Υἱὸς καὶ Κύριος, ὁ προαιώνιος Λόγος, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς ὑπέστη κατὰ σάρκα γέννηση ἀπὸ γυναίκα. Ὅτι ὅμως δὲν ἀλλοιώθηκε, ὅταν ἐγίνε ἄνθρωπος ὁ Λόγος γιὰ μᾶς, τὸ διακήρυξε ὁ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα Παῦλος λέγοντας· «Ὁ

τός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας». Καὶ σημαντικὸν μὲν τοῦ παρωχηκότος
 χρόνου ποιεῖται τὸ χθές, τοῦ γε μὴν ἐνεστώτος τὸ «σήμερον», τοῦ
 δὲ ἐνεστώτος καὶ μέλλοντος τὸ εἰς τοὺς αἰῶνας. Εἰ δὲ οἴονται τι
 σοφὸν ἐννενοηκέναι, τὸ «χθές» καὶ «σήμερον» ἀντὶ τοῦ προσφά-
 5 του δεχόμενοι, διατεινόμενοί τε καὶ λέγοντες, Ὁ χθές καὶ σήμερον
 πῶς ἂν εἶη καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας; μεταστήσομεν καὶ ἡμεῖς τὴν τῆς
 ἐρωτήσεως δύναμιν εἰς τὸ ἔχον ἐναντίως. Ὁ γὰρ εἰς τοὺς αἰῶνας
 ὢν Λόγος, πῶς ἂν λάβοι τὸ χθές καὶ σήμερον ἐφ' ἑαυτῶ, εἴπερ
 ἐστὶν εἰς ὁ Χριστός, καὶ οὐ μεμέρισται κατὰ τὴν τοῦ θεσπεσίου
 10 Παύλου φωνήν; Ὅτι γὰρ οὕτω πρὸς ἡμῶν ἐθέλει γνωρίζεσθαι,
 κἀντεῦθεν εἶση τοι. Καίτοι γὰρ ὁρῶμενος ἐν σαρκὶ καὶ τοῖς τῆς
 ἀνθρωπότητος μέτροις ἐμβεδηκώς, τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν
 ἐαυτῶ προσμεμαρτύρηκε λέγων· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, πρὶν
 Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι». Καὶ πάλιν· «Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν
 15 καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς, ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε;».
 Καί· «Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
 καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Ὡς γὰρ ὑπάρχων ἀεὶ καὶ προαι-
 ώνιος Λόγος, καθιγμένος ἐξ οὐρανῶν, εἶτα πεφηνῶς ὁ αὐτὸς καθ'
 ἡμᾶς, ὡς εἰς Χριστός καὶ Κύριος, καὶ ὅτε γέγονε σὰρξ, τὰ τοιάδε
 20 φησίν.

Β. Ἐξεύρηται τις αὐτοῖς καὶ ἕτερος λόγος. Ἔστι δὲ οὗτος,
 οὕτω γὰρ χρῆναί φασιν Υἱὸν νοεῖσθαι Θεοῦ τὸν ἐκ σπέρματος
 τοῦ Δαβὶδ, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος Υἱὸς εἶναι
 λέγοιτο τοῦ Δαβὶδ. Φύσει γὰρ, οὐδ' ἕτερος.

25 Α. Οὐκοῦν, ὁ τῆς ἀληθοῦς αἰνέσεως εἰσίτω τρόπος, ἵν' οὕτω
 πιστεύηται σὰρξ γεγονῶς ὁ Λόγος, τουτέστιν ἄνθρωπος, καὶ διὰ
 τοῦτο Υἱὸς τοῦ Δαβὶδ οὐ κατεψευσμένος. Ἀλλ' ὡς ἐξ αὐτοῦ πε-
 φηνῶς κατὰ σάρκα καὶ μεμενηκώς ὅπερ ἦν, δῆλον δὲ ὅτι Θεὸς ἐκ
 Θεοῦ. Καὶ γοῦν οἱ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἱερουργοί, τὸν
 30 αὐτὸν γινώσκοντες Θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, τοὺς περὶ αὐτοῦ
 πρὸς ἡμᾶς πεποιήνται λόγους. Γέγραπται γοῦν περὶ τοῦ μακαρίου
 Βαπτιστοῦ, ὅτι «Τῇ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς
 αὐτόν, καὶ λέγει· Ἴδε ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν

1. Α' Κορ. 1, 13.

2. Ἰω. 8, 58.

3. Ἰω. 3, 12.

3α. Ὅπ. π. 13.

Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ ἴδιος καὶ χθὲς καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες». Καὶ μὲ τὸ «χθὲς» βέβαια δηλώνει τὸν χρόνο πού πέρασε, μὲ τὸ «σήμερα» τὸν παρόντα χρόνο, ἐνῶ μὲ τὸ «στοὺς αἰῶνες», τὸν παρόντα καὶ τὸν μέλλοντα χρόνο. Ἐάν ὅμως νομίζουν ὅτι ἐπινόησαν κάτι σοφό, δεχόμενοι τὸ «χθὲς» καὶ τὸ «σήμερα» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ νεόφερτου, καὶ ἰσχυρίζονται καὶ λένε, Αὐτὸς πού ὑπῆρχε χθὲς καὶ σήμερα, πῶς μπορεῖ νὰ ὑπάρχει αἰώνια; Ἐμεῖς θὰ ἀντιστρέψουμε τὴν ἐρώτηση· Πῶς, ὁ Λόγος πού ὑπάρχει στοὺς αἰῶνες, μπορεῖ νὰ λάβει στὸν ἑαυτό του τὸ χθὲς καὶ τὸ σήμερα, ἐφόσον ὁ Χριστὸς εἶναι ἓνας καὶ δὲν μοιράζεται, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ θεσπέσιου Παύλου¹; Ὅτι ὅμως ἔτσι θέλει νὰ γνωρίζεται ἀπὸ μᾶς θὰ τὸ μάθεις καὶ ἀπὸ αὐτό. Μολονότι δηλαδή ἐμφανιζόταν μὲ σάρκα καὶ μέσα στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἐπιβεβαίωσε τὴν προαιώνια ὑπαρξή του λέγοντας· «Σᾶς βεβαιῶνω, ὅτι προτοῦ νὰ γεννηθεῖ ὁ Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπάρχω»². Κι ἄλλου· «Ἐάν σᾶς μίλησα γιὰ τὰ γήινα καὶ δὲν πιστεύετε, πῶς θὰ πιστέψετε ἐάν σᾶς μιλήσω γιὰ ἐπουράνια πράγματα;»³. Καὶ πάλι· «Κανένας δὲν ἀνέβηκε στὸν οὐρανό, παρὰ μόνο ἐκεῖνος πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»⁴. Καὶ αὐτὰ βέβαια τὰ λέγει ἐπειδὴ ἦταν πάντοτε ὁ προαιώνιος Λόγος πού κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἔπειτα ὁ ἴδιος ἐφανίσθηκε σὰν ἐμᾶς, σὰν ἓνας Χριστὸς καὶ Κύριος, ὅταν ἔγινε σὰν ἐμᾶς.

Β. Βρέθηκε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ κάποιος ἄλλος λόγος, πού εἶναι ὁ ἕξῃς· Λένε δηλαδή ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ νοεῖται Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβίδ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα λέγεται ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Δαβίδ. Εἶναι φύσει Υἱός, ὄχι ἄλλος.

Α. Ἐπομένως ἄς γίνεи δεκτὸς ὁ λόγος τῆς ἀληθινῆς πίστεως, ὥστε ἔτσι νὰ πιστεύεται ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, δηλαδή ἀνθρώπος, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ πιστεύεται ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Δαβίδ ἀληθινός. Γιατὶ προσῆλθε ἀπὸ αὐτὸν κατὰ σάρκα, καὶ ἔμεινε αὐτὸ πού ἦταν, δηλαδή Θεὸς γεννημένος ἀπὸ Θεό. Γι' αὐτὸ οἱ λειτουργοὶ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, ἀναγνωρίζοντας τὸν ἴδιο καὶ Θεὸ καὶ ἄνθρωπο, μλοῦν γι' αὐτὸν σὲ μᾶς. Ἐχει γραφεῖ λοιπὸν γιὰ τὸν μακάριο Βαπτιστή· «Τὴν ἄλλη ἡμέρα βλέπει τὸν Ἰησοῦ νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· Νὰ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, πού σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ

τοῦ κόσμου, οὗτός ἐστι περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον· Ὅπισω μου ἔρχεται
 ἄνθρωπος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἐστι, καὶ γὰρ οὐκ
 εἶδον αὐτόν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ
 ἐν ὕδατι βαπτίζων». Σύνες οὖν ὅπως ἄνδρα λέγων καὶ ἀμνὸν ὀνο-
 5 μάζων αὐτόν, οὐχ ἕτερον εἶναί φησι τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ
 κόσμου, καὶ τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἐξαίσιον ἀληθῶς καὶ θεοπρεπὲς
 ἀξίωμα προσενέμηκεν αὐτῷ. Ἐμπροσθεν δὲ καὶ πρῶτον γενέσθαι
 φησὶν αὐτοῦ, καίτοι κατόπιν γενόμενον, κατὰ γέ φημι τὸν τῆς κατὰ
 σάρκα γεννήσεως χρόνον. Εἰ γὰρ ἐστὶν ὀψιγενῆς καθὸ ἄνθρωπος
 10 ὁ Ἐμμανουήλ, ἀλλ' ἦν πρὸ παντὸς αἰῶνος ὡς Θεός. Αὐτοῦ τοι-
 γαροῦν καὶ τὸ πρόσφατον ἀνθρωπίνως, καὶ τὸ αἰδῖον θεϊκῶς, ταύ-
 τη τοι καὶ ὁ πανάριστος Πέτρος, οὐ γυμνόν, οὐδὲ ἄσαρκον καταθε-
 ῶμενον τὸν Λόγον, ἀλλ' ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι πεφηνότα, σαφῶς τε
 καὶ ἀπλανῶς τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως τὴν ἀπόδοσιν ἐποιεῖτο, λέγων
 15 «Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Ἀκήκοε δὲ πρὸς
 τοῦτο· «Μακάριος εἶ, Σίμων, Βᾶρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ
 ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἄλλ' εἰ μὴ
 θαυτὸ μυστήριον, καὶ Θεὸς ἦν ἐν σαρκί, ἄνθρωπος δὲ κατ' αὐ-
 τοὺς, χάριτι τὴν νίοθεσίαν ἔχων, πῶς ἂν ἐδεήθη τοσοῦτου μυστα-
 20 γωγοῦ, ὡς μηδένα μὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀποκαλύψαι τῷ μαθητῇ,
 παιδευτὴν δὲ πρὸς τοῦτο λαχεῖν αὐτὸν τὸν Πατέρα; Καὶ μὴν καὶ οἱ
 θεσπέσιοι μαθηταί, διαθέοντα ποτὲ τῆς θαλάττης τὰ νῶτα βλέπον-
 τες, κατατεθήπεσαν μὲν τὴν θεοσημίαν, ὡμολόγουν δὲ τὴν πίστιν,
 λέγοντες «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ». Ἄλλ' εἰ νόθος ἐστὶ καὶ ψευδῶ-
 25 νυμος καὶ εἰσπονητὸν ἔχει τὸ εἶναι Υἱός, ἐγκαλείωσαν αὐτοῖς τὴν
 ψευδηγορίαν, καὶ τοῦτο ὁμωμοκόσι. Προστεθείκασι γὰρ τό, ἀλη-
 θῶς, Υἱὸν αὐτὸν εἶναι διαβεβαιούμενοι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς

B. Ἄριστα ἔφη

30 *A. Πῶς δὲ καὶ ἰδίους ἔχει τοὺς ἀγγέλους ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
 που, διαπρέπει δὲ καὶ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν
 ἀγγέλων αὐτοῦ; Καὶ πάλιν· «Καὶ ἀποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ». Εἰ δὲ καὶ ἀπιστοῦσιν ἔτι, καὶ δόξῃ θεο-*

4. Ἰω. 1, 29-31.

5. Ματθ. 16, 16.

6. Ὅπ. π. 17.

7. Ματθ. 14, 34.

κόσμου. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο σᾶς εἶπα· Ἔρχεται μετὰ ἀπὸ μένα κάποιος πού ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ μένα, καὶ ἐγὼ δὲν τὸν ἤξερα, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνει φανερὸς στὸν Ἰσραήλ, γι' αὐτὸ ἦρθα ἐγὼ νὰ βαπτίζω μὲ νερό»⁴. Κατάλαβε λοιπὸν ὅτι, λέγοντας ἄνδρα καὶ ὀνομάζοντάς τον ἄμνόν, ἐννοεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος αὐτὸς πού σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, καὶ τοῦ ἀπένειμε τὸ μεγάλο αὐτὸ καὶ πραγματικά ἐξαίσιον καὶ ταιριαστὸ σὲ Θεὸ ἀξίωμα. Καὶ λέγει ὅτι γεννήθηκε πρὶν καὶ πιὸ μπροστὰ ἀπὸ αὐτόν, ἂν καὶ ἦρθε μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἐννοῶ τὸν χρόνο τῆς κατὰ σάρκα γέννησής του. Γιατί, ἂν καὶ ὡς ἄνθρωπος ὁ Ἐμμανουήλ γεννήθηκε ἀργότερα, ὅμως ὡς Θεὸς ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες. Αὐτοῦ λοιπὸν τὸν πρόσφατο ἐρχομὸ του ὡς ἀνθρώπου, καὶ τὴν αἰῶνια ὑπαρξή του ὡς Θεοῦ, ὁ πανάριστος Πέτρος βλέποντας τὸν Λόγον ὄχι γυμνὸ οὔτε ἄσαρκο, ἀλλὰ νὰ ἐμφανίζεται μὲ σάρκα καὶ αἷμα, ὁμολογοῦσε καθαρὰ καὶ ἀλάνθαστα τὴν πίστη του σ' αὐτόν λέγοντας· «Σὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»⁵. Κι ἄκουσε ἀπ' αὐτόν· «Εἶσαι μακάριος, Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, γιατί δὲν σοῦ τὸ ἀποκάλυψε αὐτὸ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος»⁶. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἦταν βαθὺ τὸ μυστήριον, καὶ Θεὸς ἦταν σαρκωμένος, κατ' αὐτοὺς ὅμως ἄνθρωπος, πού εἶχε τὴν υἰοθεσία κατὰ χάρη, πῶς χρειάσθηκε τόσο μεγάλο μυσταγωγόν, ὥστε κανένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ τὸ ἀποκαλύψει στὸν μαθητὴν, ἀλλὰ νὰ ἔχει δάσκαλό του σ' αὐτὸ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα; Καὶ βέβαια καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς, βλέποντάς τον κάποτε νὰ διατρέχει τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, θαύμασαν τὸ θεϊκὸ σημεῖον καὶ ὁμολογοῦσαν τὴν πίστη τους, λέγοντας, «Εἶσαι ἀληθινὰ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁷. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι νόθος καὶ ψεύτικος, καὶ ἔχει ἐπέισακτο τὸ νὰ εἶναι Υἱὸς, νὰ τοὺς κατηγορήσουν γιὰ ψευδολογία, καὶ μάλιστα μὲ ὄρκον, γιατί πρόσθεσαν τὸ «ἀληθινὰ», ἐπιβεβαιώνοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα.

Β. Πολὺ καλὰ τὰ εἶπες.

Α. Καὶ πῶς ἔχει δικούς του τοὺς ἀγγέλους ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διαπρέπει καὶ σπῆ δόξα τοῦ Πατέρα του μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους του⁸; Καὶ πάλι· «Καὶ θὰ στείλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους του»⁹. Ἄν ὅμως ἀκόμα ἀπιστοῦν, βλέποντάς τον στεφανωμένον μὲ

8. Μαθθ. 16, 27.

9. Μαθθ. 13, 41.

πρέπει καὶ τοῖς οὕτω λαμπροῖς καὶ ὑπερτάτοις ἀξιώμασιν ὁρῶν-
τες κατεστεμμένον, ἀκούσονται λέγοντος αὐτοῦ· «Εἰ ἐμοὶ οὐ πι-
στεύετε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε». Καὶ πάλιν· «Εἰ οὐ ποιῶ τὰ
ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύέτε μοι, εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ
5 πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε». Τὸ γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ βλέ-
πειν τῆς ἀφράστου δόξης τὴν ὑπεροχὴν, οὐχ ὡς ἄλλοτριαν μᾶλ-
λον, ἤγουν ἐν χάριτος μέρει προσπεπορισμένην, ἀλλ' ἰδίαν αὐτοῦ,
πῶς οὐκ ἀναπαύσει, ὅτι Θεὸς ἦν ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, καὶ Υἱὸς
ἀληθῶς τοῦ ἐπὶ πάντα Θεοῦ;

10 **B.** Ἐαυτοῦ», φησί, «τοὺς ἀγγέλους εἶναι διίσχυρίσατο, καὶ
τῶνδε τῶν σημείων γέγονεν ἀποτελεστής, ἐνοικοῦντος αὐτῷ τοῦ
Λόγου, δόξαν δὲ τὴν ἰδίαν αὐτῷ καὶ τὸ ἐνεργὲς ἐκνενεμηκότος.
Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ
Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώ-
15 μενος πάντα τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου». Κε-
χρισμένος οὖν καὶ δυνάμει καὶ Πνεύματι τερατουργὸς ἦν.

A. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἅγιός τε καὶ κατὰ
φύσιν, καὶ οὐσιῶδες ἔχων τὸ παναλκές, δέοιτ' ἂν οὐδαμῶς, ἢ τῆς
παρ' ἑτέρου δυνάμεως, ἤγουν ὡς εἰσκεκρομένου τοῦ ἁγιασμοῦ, τίς
20 δὴ ἄρα ἐστὶν ὁ κεχρισμένος δυνάμει καὶ ἁγίῳ Πνεύματι;

B. Φαῖεν ἂν ἴσως τὸν ληφθέντα κατὰ συνάφειαν ἄνθρωπον.

A. Αὐτὸς οὖν ἄρα ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἰδικῶς τε καὶ κατα-
μόνας, καὶ περὶ οὗ φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ἄλλ' ἡμῖν εἰς
Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς Κύριος
25 Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ». Πῶς οὖν,
εἴπέ μοι, δι' ἀνθρώπου τὰ πάντα; ἀνθρώπου δὲ καὶ ἀμέσως ὡς Υἱὸς
Πατρὶ συντάττεται μεσολαβοῦντος οὐδενός; Εἶτα ὅποι ποτὲ τὸν
Μονογενῆ θήσομεν εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον ἀναδιβάζοντες τὸν ἄν-
θρωπον, καὶ τοῦτο, καθά φησιν, ἐνεργούμενον παρ' αὐτοῦ καὶ δι'
30 αὐτὸν τιμῶμενον; Ἄρ' οὐκ ἐκδέβηκε τὸ εἰκὸς ὁ λόγος αὐτοῖς οὐκ
ἔξω φέρεται σκοποῦ, καὶ ὡς τῆς ἀληθείας ὀλοτρόπως ἡμαρτηκῶς
γελῶτο ἂν ἐνδίκως

B. Ἄνθρωπος, φησὶν, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὠνόμασται κατὰ

10. Ἰω. 10, 38.

11. Ὅπ. π. 37.

12. Πράξ. 10, 38.

13. Α' Κορ. 8, 6.

τόση θεοπρεπῆ δόξα καὶ μὲ τόσο λαμπρὰ καὶ ὑψηλότατα ἀξιώματα, θὰ τὸν ἀκούσουν νὰ λέγει· «Ἐὰν δὲν πιστεύετε σὲ μένα, πιστέψτε στὰ ἔργα μου»¹⁰. Καὶ πάλι· «Ἐὰν δὲν κάνω τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα μου, μὴ μὲ πιστεύετε, ἐὰν ὅμως τὰ κάνω, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν πιστεύετε σὲ μένα, πιστέψετε στὰ ἔργα μου»¹¹. Τὸ νὰ βλέπει δηλαδή σὲ ἄνθρωπο τὴν ὑπεροχὴ τῆς δόξας, ὄχι ὡς ξένη μᾶλλον, δηλαδή ἀποκτημένη ἀπὸ τὴ χάρη, ἀλλὰ δική του, πῶς δὲν θὰ πείσει, ὅτι ἦταν Θεὸς μὲ τὴ μορφὴ τῆ δική μας καὶ Υἱὸς ἀληθινὰ τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων,

Β. Ἰσχυρίσθηκε, λέγει, ὅτι οἱ ἄγγελοι εἶναι δικοὶ του, καὶ ἔκανε αὐτὰ τὰ θαύματα, ἐπειδὴ κατοικοῦσε μέσα του ὁ Λόγος, πού τοῦ ἔδωσε τὴ δική του δόξα καὶ ἐνέργεια. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Τὸν Ἰησοῦ ἀπὸ τῆ Ναζαρετ τὸν ἔχρισε ὁ Θεὸς μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ μὲ δύναμη, ὁ ὁποῖος περιόδευε εὐεργετώντας καὶ θεραπεύοντας ὄλους ἐκείνους πού καταδυναστεύονταν ἀπὸ τὸν διάβολο»¹². Χρισμένος λοιπὸν καὶ μὲ δύναμη καὶ μὲ Πνεῦμα ἔκανε θαύματα.

Α. Ἐπομένως, ἐπειδὴ ὁ Λόγος, ὄντας Θεὸς καὶ ἅγιος κατὰ φύση, καὶ ἔχοντας κατ' οὐσία τὴν παντοδυναμία, δὲν εἶχε καθόλου ἀνάγκη ἀπὸ τὴ δύναμη ἄλλου, ὡς εἰσαγόμενο ἁγιασμό, ποιὸς ἄραγε εἶναι αὐτὸς πού χρίσθηκε μὲ δύναμη καὶ ἅγιο Πνεῦμα;

Β. Θὰ ποῦν ἴσως ὁ ἄνθρωπος πού προσλήφθηκε μὲ ἔνωση.

Α. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἰδιαιτέρως καὶ καθεαυτὸν, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Γιὰ μᾶς ὅμως ἓνας Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται ὅλα, καὶ ἐμεῖς ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα καὶ ἐμεῖς δι' αὐτοῦ»¹³. Πές μου λοιπὸν πῶς ἔγιναν τὰ πάντα μέσω ἀνθρώπου; Καὶ γιὰ ποιὸν λόγο ἀκολουθεῖ ἀμέσως ὡς Υἱὸς τὸν Πατέρα, χωρὶς νὰ μσολαβεῖ κανεὶς; Ἐπειτα ποῦ θὰ τοποθετήσουμε τὸν Μονογενῆ, ἀφοῦ ἀνεβάζομε στὴ θέση του τὸν ἄνθρωπο, καὶ ὁ ὁποῖος, ὅπως λέγει, δημιουργεῖται δι' αὐτοῦ καὶ τιμᾶται χάρη σ' αὐτόν; Ἄραγε δὲν ξέφυγε ὁ λόγος αὐτῶν ἀπὸ τὸ σωστό; Δὲν ὀδηγεῖται ἔξω ἀπὸ τὸν σκοπὸ, καὶ ἐπειδὴ ξεστράτισε ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ἀπὸ κάθε ἀποψη, δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ γέλια;

Β. Ἄνθρωπος, λέγει, ὀνομάσθηκε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν

13. Α' Κορ. 8, 6.

τοιόνδε τινὰ τρόπον. Ὡσπερ γάρ ὁ παρ' αὐτοῦ ληφθεὶς ἄνθρωπος ἐγεννήθη μὲν ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, εἴρηται δὲ Ναζωραῖος διὰ τὸ οἰκῆσαι τὴν Ναζαρέτ, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς Λόγος ἄνθρωπος ὀνομάζεται, διὰ τὸ κατοικῆσαι ἐν ἀνθρώπῳ.

5 Α. Ὡ φρενὸς γραοπρεποῦς καὶ νοῦ παρειμένου καὶ βατταρίζειν εἰδότος καὶ ἕτερον οὐδέν. Ἐκνήψατε, οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου αὐτῶν, ἐπιφωνεῖτω τις τοῖς διεναντίας, τί παραβιάζεσθε τὰ ληθῆς καὶ τῶν θεῶν δογμάτων τὴν δύναμιν παρευθύνοντες, ἔξω φέρεσθε τριβίου τῆς βασιλικῆς; Γέγονε γάρ, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἔτι μὲν σὰρξ ὁ
10 Λόγος κατὰ τὰς Γραφάς, ἀνθρωποπολίτης δὲ μᾶλλον, καὶ ἦν ἀκόλουθον αὐτὸν ἀνθρωπαῖον μᾶλλον, οὐκ ἄνθρωπον ὀνομάζεσθαι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ κατοικήσας τὴν Ναζαρέτ Ναζωραῖος ὠνόμασται, καὶ οὐ Ναζαρέτ. Εἴργει δέ, οἶμαι, παντελῶς οὐδέν, εἴπερ εὖ ἔχειν οἴονται τὸ σφίσιν αὐτοῖς ἀσυνέτως ἐξευρημένον, ἄνθρωπον
15 ὀνομάζεσθαι σὺν Υἱῷ τὸν Πατέρα καὶ προσέτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Κατοικεῖ γάρ ἐν ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος τῆς ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τὸ πλήρωμα. Καὶ γοῦν ὁ Παῦλός φησιν «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ ἐν ὑμῖν;». Καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, «Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν
20 λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα». Ἄλλ' εἴρηται μὲν οὐδαμῶς ἄνθρωπος ὁ Πατήρ, οὔτε μὴν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ τὸ κατοικεῖν ἐν ἡμῖν. Γελῶσι δὲ οὗτοι τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ μυστήριον, περιτρέποντες εἰς τὸ ἀπηχῆς τὰ οὕτως ὀρθὰ καὶ ἀξιάκουστα
25 τῆς Ἐκκλησίας δόγματα. Πλὴν ἴτω πάλιν ἡμῖν κατὰ ῥοῦν ὁ λόγος, τοῖς ἐκείνων ἐμετοῖς τὸ χαῖρειν εἰπῶν. Εἰ γάρ, ἐπεὶπερ ἦν ὁ Λόγος ἐν αὐτῷ, σημείων γέγονεν ἀποτελεστής, ἕνα που τάχα τῶν ἀγίων προφητῶν φασιν αὐτόν. Ἐνήργηκε γάρ διὰ χειρὸς ἀγίων τὰς θεοσημίας. Εἰ δὲ ἐν τούτοις εἶναι φασὶ τὸν Υἱόν, ἐν προφητικοῖς αὐ-
30 τόν, ἤγουν ἀποστολικοῖς, κατακομίζουσι μέτροις.

Β. Οὐ γὰρ εἴρηται, φασί, προφήτης καὶ ἀπόστολος; οὐκ ἂν διαψεύσαιο.

Α. Ὁ Μωσῆς μὲν ἔφη τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· «Προφήτην

14. Α' Κορ. 3, 16.

15. Ἰω. 14, 23.

ἐξῆς τρόπο· Ὅπως δηλαδή ὁ ἄνθρωπος πού προσλήφθηκε ἀπὸ αὐτὸν γεννήθηκε στὴ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἀλλὰ ὀνομάσθηκε Ναζωραῖος, ἐπειδὴ κατοίκησε στὴ Ναζαρέτ, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς Λόγος ὀνομάζεται ἄνθρωπος ἐπειδὴ κατοίκησε σὲ ἄνθρωπο.

Α. Τὶ γραϊδίστικο μυαλὸ καὶ νοῦς παραλυμένος, ὁ ὁποῖος τὸ μόνο πού γνωρίζει εἶναι νὰ τραυλίζει; Συνέλθετε ὅσοι εἶστε μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ κρασί τους, ἄς φωνάξει κάποιος στοὺς ἀντίθετους· γιατί παραποιεῖτε τὴν ἀλήθεια, καὶ ἐρμηνεύοντας τὴ σημασία τῶν δογμάτων, ὀδηγεῖστε ἔξω ἀπὸ τὸν βασιλικὸ δρόμο; Γιατί, ὅπως φαίνεται, ὁ Λόγος δὲν ἔγινε σάρκα, ὅπως λένε οἱ Γραφές, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνθρωποπολίτης, καὶ κατὰ συνέπεια θὰ μπορούσε αὐτὸς νὰ ὀνομάζεται ἀνθρωπαῖος μᾶλλον παρὰ ἄνθρωπος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνος πού κατοίκησε στὴ Ναζαρέτ ὀνομάσθηκε Ναζωραῖος, καὶ ὄχι Ναζαρέτ. Νομίζω μάλιστα ὅτι δὲν τοὺς ἐμποδίζει ἀπολύτως τίποτε, ἐὰν νομίζουν ὅτι εἶναι σωστὸ αὐτὸ πού ἀπερίσκεπτα ἔχουν ἐφεύρει, νὰ ὀνομάζεται ἄνθρωπος μαζί μὲ τὸν Υἱὸ καὶ ὁ Πατέρας, καθὼς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καθόσον μέσα μας διὰ τοῦ Πνεύματος κατοικεῖ ὀλόκληρη ἡ ἅγια Τριάδα. Γιατί ὁ Παῦλος λέγει· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι εἶστε ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ μέσα σας;»¹⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἐὰν κάποιος μὲ ἀγαπᾷ θὰ τηρήσει τὸν λόγο μου, καὶ ὁ Πατέρας μου θὰ τὸν ἀγαπήσει, καὶ θὰ ἔρθουμε σ' αὐτὸν καὶ θὰ κατοικήσουμε μαζί του»¹⁵. Ὅμως δὲν ὀνομάσθηκε ποτὲ ἄνθρωπος ὁ Πατέρας, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ κατοικεῖ μέσα μας. Κοροϊδεύουν λοιπὸν αὐτοὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, μεταβάλλοντας σὲ ἀπρεπῆ τὰ σωστὰ καὶ ἀξιόκιστα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ ἄς ἀκολουθήσει ὁ Λόγος μας τὴ ροὴ του, ἀποχαιρετώντας τοὺς ἐμετοὺς ἐκείνων. Γιατί, ἐὰν ἔκανε θαύματα ἐπειδὴ κατοικοῦσε μέσα του ὁ Λόγος, θὰ μπορούσαν ἐνδεχομένως νὰ τὸν ὀνομάσουν ἕναν ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες, ἀφοῦ τὰ θαύματα τὰ ἔκανε μὲ τὰ χέρια ἁγίων. Ἐὰν πάλι λένε ὅτι μέσα σ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Υἱός, τότε τὸν κατεβάζουν σὲ προφητικὰ ἢ ἀποστολικὰ μέτρα.

Β. Δὲν ὀνομάσθηκε, λένε, προφήτης καὶ ἀπόστολος; Δὲν θὰ μπορούσες νὰ τὸ διαψεύσεις.

Α. Ὁ Μωσῆς βέβαια εἶπε στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ· «Ὁ

ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ». Γέγραφε δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Ὡστε, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν». Φραζόντων δὴ οὖν, ἐρή-
5 σομαι γάρ, ἅρ' ἂν γένοιτο πρὸς εὐκλείας ἀνθρώπῳ παντὶ τῆς προφητείας ἢ χάρις, ἥγουν ἀποστολικῶν ἀξιωθῆναι γερωῶν, χρηματίσαι δὲ καὶ ἱερουργόν;

B. Φημί

A. Ἀλλὰ ταυτὶ δὴ μικρᾶ καὶ οὐκ ἀξιόληπτα φαῖεν ἂν εἶναι
10 Χριστῶ, καθὸ νοεῖται Θεός, κἂν διὰ τούτων αὐτῶν ὁράται κεκενωμένος καὶ μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος λαβῶν αὐτά. Ὡσπερ δέ, Θεὸς ὢν φύσει καὶ Κύριος ἀληθῶς, ἔλαβε δούλου μορφήν καὶ ἐν αὐτῇ γεγονῶς καὶ ἐν προσλήψει τῶν καθ' ἡμᾶς, οὕτω καὶ τῆς προφητείας τὸ Πνεῦμα διδούς καὶ ἀποστόλους ἀναδεικνύς καὶ
15 καθιστᾶς ἱερουργούς, ὁμοιώθη κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὠνομάσθη γὰρ οὕτω καὶ προφήτης καὶ ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς

B. Ἀλλ' εἰ καὶ δοῖεν αὐτὸν εἶναι προφήτην, οὐχ ὡς ἓνα τῶν προφητῶν γενέσθαι φασίν, ὑπερκεῖσθαι δὲ μᾶλλον πολὺ τὰ ἐκείνων. Οἱ μὲν γὰρ μεμετροημένην κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἐσχήκασιν
20 χάριν καὶ ἐν χρόνῳ προσγενομένην αὐτοῖς, ὁ δὲ πλήρης ἦν τῆς θεότητος καὶ ἐξ αὐτῆς εὐθύς τῆς γεννήσεως συνῆν γὰρ αὐτῷ Θεὸς ὢν ὁ Λόγος

A. Οὐκοῦν ἐν ποσότητι χάριτος καὶ ἐν μήκει καιροῦ πεπλεονέκτηκεν ὁ Χριστὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ γεγονότας ἁγίους προφήτας,
25 καὶ τοῦτό ἐστιν ἐν αὐτῷ τὸ ἐξαίρετον. Πρόκειται δὲ πολυπραγμονεῖν, εἰ προφήτης ὄλως, καὶ οὐτι πού τὸ μᾶλλον ἢ τὸ μεῖον ἔχων, ἢ καὶ ὑπερκεῖμενος, ὡς ἐν γε τῷ εἶναι προφήτην καὶ τῷ μὴ πέρα μέτρου τοῦ καθ' ἡμᾶς, τὸ σμικροπρεπές ἐστὶν αὐτῷ, κἂν εἰ ἀπαρχῆς νοοῖτο τοῦτο ὑπάρχων, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θαυμά-
30 σιος Βαπτιστῆς περὶ οὗ φησιν ὁ μακάριος ἄγγελος «Καὶ Πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ». Εἶτα πῶς

Κύριος και Θεός σας θα ἀναδείξει μεταξύ σας ἕναν προφήτη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας ὁμοιον μὲ μένα»¹⁶. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἔγραψε: «Ὡστε, ἀδελφοὶ ἅγιοι, σεῖς πού εἶστε μέτοχοι οὐράνιας κλήσεως, κατανοήστε τὸν ἀπόστολο καὶ ἀρχιερέα τῆς πίστεώς μας Ἰησοῦν»¹⁷. Καὶ ἐπειδὴ λένε, θὰ τοὺς ἐρωτήσω: Ἄραγε τὸ χάρισμα τῆς προφητείας μπορεῖ νὰ δοθεῖ στὸν κάθε ἄνθρωπο γιὰ δόξα, δηλαδή ὡς τιμητικὸ δῶρο, καὶ νὰ τὸν κάνει λειτουργό;

B. Ἔτσι νομίζω.

A. Αὐτὰ ὅμως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντα γιὰ τὸν Χριστό, ὡς Θεό, ἀφοῦ ἐξαιτίας αὐτῶν ἐμφανίζεται ταπεινωμένος, ἂν καὶ τὰ ἔλαβε ἔχοντας τὴν ἀνθρώπινη μορφή. Καὶ ὅπως, ἐνῶ ἦταν κατὰ φύση Θεός καὶ Κύριος ἀληθινός, ἔλαβε τὴ μορφή δούλου, καὶ βρισκόταν μέσα σ' αὐτὴν καὶ εἶχε προσλάβει τὰ δικά μας, ἔτσι καὶ δίνοντας τὸ Πνεῦμα τῆς προφητείας καὶ ἀναδεικνύοντας ἀποστόλους καὶ τοποθετώντας λειτουργούς, ἔγινε ὁμοιος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀδελφούς: γιὰτὶ ἔτσι ὀνομάσθηκε καὶ προφήτης καὶ ἀπόστολος καὶ ἀρχιερέας.

B. Ἄλλὰ καὶ ὅταν δέχονται ὅτι αὐτὸς εἶναι προφήτης, δὲν λένε ὅτι ἔγινε σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς προφήτες, ἀλλ' ὅτι εἶναι πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ ἐκείνους. Γιὰτὶ ἐκεῖνοι εἶχαν περιορισμένο χάρισμα, κατὰ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ, πού τοὺς δινόταν μέσα στὸν χρόνο, ἐνῶ αὐτὸς ἦταν γεμᾶτος ἀπὸ τὴ θεότητα ἀπὸ αὐτὴν ἤδη τὴ γέννησή του. Γιὰτὶ ὑπῆρχε μαζί μὲ αὐτὸν ὁ Λόγος ὡς Θεός.

A. Ὡστε λοιπὸν ὁ Χριστὸς ξεπέρασε τοὺς ἅγιους προφήτες πού ὑπῆρξαν πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ χαρίσματος καὶ τὴ χρονικὴ διάρκεια, καὶ αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο πού τὸν ἔκανε νὰ ξεχωρίζει. Πρέπει ὅμως νὰ ἐρευνήσουμε ἂν γενικὰ εἶναι προφήτης, καὶ ὄχι ἂν ἔχει κάτι τὸ περισσότερο ἢ λιγότερο, ἢ ἂν εἶναι ἀνώτερος γιὰτὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι προφήτης, καὶ ὄχι κάτι πέρα ἀπὸ τὰ δικά μας μέτρα, θὰ ὑπάρχει σ' αὐτόν ἡ δουλοπρέπεια, ἔστω καὶ ἂν νοεῖται ὅτι εἶναι προφήτης ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ θαυμάσιος Βαπτιστής, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ μακάριος ἄγγελος: «Καὶ θὰ εἶναι γεμᾶτος ἅγιο Πνεῦμα ἀπὸ τὴν κοιλιά ἀκόμα τῆς μητέρας του»¹⁸. Ἔπειτα, πῶς ὁ ἕνας ἦταν ὑπηρέτης, ἐνῶ ὁ ἄλλος καμαρώνει γιὰ τὰ δεσποτικά του

ὁ μὲν ἦν οἰκέτης, ὁ δὲ τοῖς δεσποτικοῖς ἀξιώμασιν ἐναθρόνεται· Καὶ ἑαυτοῦ μὲν πέρι, φησὶν ὁ μακάριος Ἰωάννης· «Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ». Περὶ δὲ γε τοῦ Ἐμμανουήλ· «Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστί».

5 Β. Καίτοι φαῖεν ἂν ἴσως, ἄνωθέν τε εἶναι καὶ μὴν καὶ ἐπάνω πάντων, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφηνότα Λόγον, δεδίασι δὲ προσ-
νέμειν αὐτῷ τὰ ἀνθρώπινα, μὴ ἄρα πως ἀδικοῖτο δι' αὐτῶν καὶ
κατακομίζοιτο πρὸς τὸ δυσκλεές Ταύτη τοι διατείνονται λαβεῖν
αὐτὸν ἄνθρωπον, ἑαυτῷ τε τοῦτον συναΐψαι, περὶ ὃν ἂν γένοιτό τε
10 καὶ λέγοιτο τὰ ἀνθρώπινα. Ἔσται δὲ ὅλως εἰς τὴν αὐτοῦ τοῦ
Λόγου φύσιν τὸ βλάβος οὐδέν.

Α. Οὐκοῦν, ἕτερος μὲν ὁμολογουμένως νοοῖτ' ἂν καὶ λέγοιτο
παρ' αὐτὸν ὁ ληφθεὶς πλὴν οὐ ταῖς ἐκείνων ἀβελτηρίαις ἐψόμεθα,
οὔτε μὴν ὀριστὰς αὐτοῦς καὶ καινοτόμους τῆς ἑαυτῶν ποιησόμεθα
15 πίστεως, τὴν ἱερὰν παρέντες Γραφήν καὶ τὴν ἐκ τῶν ἁγίων ἀπο-
στόλων καὶ εὐαγγελιστῶν παράδοσιν ἀτιμάσαντες οὐδὲ ἐπεῖτερ
αὐτοῖς ἀδρανῆς τε καὶ ἀμαθέστατος ἐνώκισται νοῦς καὶ τὸ τοῦ
μυστηρίου βάθος κατιδεῖν οὐχ οἷός τε, ταύτη τοι καὶ ἡμεῖς πλανώ-
μεθα, συναμαθαίνοντες αὐτοῖς καὶ τὸ εὐθές τῆς ἀληθείας ἰέναι
20 παραιτούμενοι. Ἴσμεν δὲ γεγραφότα τὸν ἱερώτατον Παῦλον, ὅτι
χρῆ «λογισμοὺς καθαιρεῖν καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς
γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζειν πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν
τοῦ Χριστοῦ». Πλὴν οὖν, ἄρα ἔχοις εἰπεῖν τὰ ἐφ' οἷς σκανδαλίζον-
ται καὶ τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος περιπταίουσιν Ἰουδαϊκῶς;

25 Β. Ἔχομι' ἂν, πῶς γὰρ οὐ; καὶ πλεῖστα μὲν ὅσα ταυτί· λελέξε-
ται δὲ ἀναμέρος ἕκαστα. Φασὶ τοιγαροῦν, Χριστὸν ἠγιάσθαι παρὰ
τοῦ Πατρὸς γέγραπται γάρ, ὅτι καὶ «Ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέ-
γων, ὅτι Τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν
ἐπ' αὐτόν, καὶ γὰρ οὐκ εἶδον αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν
30 ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ
μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ.
Καὶ γὰρ εἶδρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ

19. Ἰω. 3, 31.

20. Ὅπ. π.

21. Β' Κορ. 10, 5.

22. Ρωμ. 9, 32.

ἀξιώματα; Και για τὸν ἑαυτὸ του βέβαια λέγει ὁ μακάριος Ἰωάννης, «Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀπὸ τῆ γῆ, μιλάει γιὰ γήινα πράγματα»¹⁹, ἐνῶ γιὰ τὸν Ἑμμανουήλ: «Ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πάνω, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους»²⁰.

Β. Ἄν καὶ βέβαια θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ ποῦν, ὅτι ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα εἶναι ἀπὸ πάνω, καὶ μάλιστα πάνω ἀπὸ ὅλους, φοβοῦνται ὡστόσο νὰ τοῦ ἀποδώσουν τὰ ἀνθρώπινα ιδιώματα, μήπως ἀδικηθεῖ κάπως μὲ αὐτὰ καὶ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀτιμία. Γι' αὐτὸ ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐτὸς προσέλαβε ἄνθρωπο, καὶ τὸν ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ ἀποδίδονται σ' αὐτὸν τὰ ἀνθρώπινα ιδιώματα, καὶ νὰ μὴ συμβεῖ καμμιά βλάβη στὴ φύση τοῦ ἴδιου τοῦ Λόγου.

Α. Ἄρα λοιπὸν ὁμολογοῦν, ὅτι αὐτὸς ποὺ προσελήφθη πρέπει νὰ νοεῖται καὶ νὰ λέγεται ὅτι εἶναι ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὡστόσο δὲν θὰ ἀκολουθήσουμε τὶς βλακεῖες ἐκείνων, οὔτε θὰ τοὺς κάνουμε ὀριοθέτες καὶ καινοτόμους τῆς πίστεώς τους, ἐγκαταλείποντας τὴν ἅγια Γραφή, καὶ περιφρονώντας τὴν παράδοση τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν. Οὔτε, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἔχουν ἀργοκίνητο καὶ ἀμαθέστατο νοῦ, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου, θὰ παρασυρθοῦμε ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ἀνηταινώντας μαζί μ' αὐτούς, καὶ ἀρνούμενοι νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν ἴσιο δρόμο τῆς ἀλήθειας. Γνωρίζουμε ἄλλωστε ὅτι ὁ ἱερότατος Παῦλος ἔγραψε, ὅτι πρέπει «Νὰ γκρεμίζουμε τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα καὶ κάθε τι ποὺ ὑψώνεται μὲ ὑπερηφάνεια κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ αἰχμαλωτίζουμε κάθε σκέψη κάνοντάς τὴν νὰ ὑπακούει στὸν Χριστό»²¹. Ὡστόσο μήπως μπορεῖς νὰ μοῦ πεῖς γι' αὐτὰ ποὺ τοὺς κάνουν νὰ σκανδαλίζονται καὶ νὰ προσκρούουν στὸν λίθο τοῦ προσκόμματος²² κατὰ τρόπο ἰουδαϊκό;

Β. Καὶ βέβαια μπορῶ πῶς δηλαδή ὄχι; Καὶ μάλιστα πάρα πολλά, ἀλλὰ θὰ σοῦ τὰ πῶ ἓνα ἓνα. Λένε λοιπὸν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀγιάσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα: γιὰτι ἔχει γραφεῖ: «Ἐμαρτύρησε ὁ Ἰωάννης λέγοντας: Εἶδα τὸ Πνεῦμα νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ μένει πάνω σ' αὐτόν, καὶ ἐγὼ δὲν τὸν ἤξερα, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ με ἔστειλε νὰ βαπτίζω μὲ νερό, ἐκεῖνος μοῦ εἶπε: Σὲ ὅποιον δεῖς νὰ κατεβαίνει τὸ Πνεῦμα καὶ νὰ μένει ἐπάνω του, αὐτὸς εἶναι ποὺ βαπτίζει μὲ Πνεῦμα ἅγιο. Καὶ ἐγὼ εἶδα καὶ μαρτύρησα, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς

Θεοῦ». Γέγραφε δὲ καὶ ὁ Παῦλος περὶ αὐτοῦ· «Ὁ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες». Ἀγιασθεῖη γὰρ ἡκιστὰ γε Θεὸς ὢν ὁ Λόγος καὶ ἅγιος κατὰ φύσιν. Λείπεται δὴ οὖν ἡγιασθαι λέγειν τὸν ληφθέντα παρ' αὐτοῦ κατὰ συνάφειαν ἄν-
5 θρωπον.

Α. Εἶτα πῶς ὁ δεβαπτισμένος καὶ τὴν ἐμφανῆ τοῦ Πνεύματος λαβὼν καταφοίτησιν, ἐν ἀγίῳ βαπτίζει Πνεύματι, καὶ τὰ μόνη πρέποντα καὶ ἐοικότα τῇ θείᾳ φύσει πληροῖ· Χορηγὸς γὰρ ἐστὶν ἀγιασμοῦ, καὶ τοῦτο δεικνύς, ὡς ἴδιον ἀγαθὸν ὁ ἐνανθρωπήσας
10 Λόγος, σωματικῶς, ἐνέφυσε τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις λέγων «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον ἂν τινων ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίνεται, ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται». Πῶς δὲ τὸν ἡγιασμένον ἐναργέστατα καταδεικνύς ὁ θεσπέσιος Βαπτιστῆς μεμαρτύρηκεν, ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μοναδικῶς καὶ ἐνάρθως· Ἐδει
15 γὰρ ὄντα τῆς ὑφ' ἡλίῳ μυσταγωγόν, εἴ πω ἕτερον ὄντα παρὰ γε τὸν ἀληθῶς Υἱὸν ἠπίστατο, κατασημᾶναι τὸ ἀληθές, λέγοντα σαφῶς, Οὗτός ἐστιν, ὁ κατὰ συνάφειαν τὴν πρὸς τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱόν, δόσει τε καὶ χάριτι γεγονῶς Υἱός ἀλλ' οὐδὲν μὲν ἔφη τοιοῦτον, ἕνα δὲ καὶ τὸν αὐτὸν ὄντα γινώσκων, καὶ ἐκ Θεοῦ
20 Πατρὸς Λόγον καὶ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ κατὰ σάρκα, ἀγιασθῆναι μὲν φησι, καθὸ ἄνθρωπος, ἀγιάζειν δὲ αὐτῷ, καθὸ νοεῖται Θεός· Ἦν γὰρ, ὡς ἔφην, ἐν αὐτῷ τοῦτο κάκεινο. Εἰ μὲν οὖν οὐ γέγονεν ἄνθρωπος, εἰ μὴ γεγέννηται κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός, ἀποσοβοῦμεν αὐτοῦ τὰ ἀνθρώπινα. Εἰ δὲ ἀληθές, ὅτι καθείς
25 ἑαυτὸν εἰς κένωσιν γέγονε καθ' ἡμᾶς, ἀνθότου τὰ δι' ὧν ἂν νοῖτο κεκενωμένος ἀφιστᾶσιν αὐτοῦ, τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ εὐτεχνές ἀβουλότατα παραλύοντες.

Β. Ἐὰν οὖν λέγηται, καὶ δόξαν λαβεῖν καὶ γενέσθαι Κύριος, ὑψωθῆναί τε παρὰ τοῦ Πατρὸς, καταστῆναι δὲ καὶ βασιλεύς,
30 ἀνάψεις ἄρα καὶ ταῦτα πῶ Θεῷ Λόγῳ, καὶ οὐ πάντη τε καὶ πάντως ἀδικήσεις αὐτοῦ τὴν δόξαν;

Α. Ὅτι μὲν οὖν δόξης τε καὶ βασιλείας καὶ κυριότητος ἀληθοῦς ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου μεμέστωται φύσις, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις

23. Ἰω. 1, 32-34.

24. Ἐβρ. 2, 11.

25. Ἰω. 20, 22-23.

τοῦ Θεοῦ»²³. Ἄλλὰ ἔγραψε καὶ ὁ Παῦλος γι' αὐτόν· «Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγιάζει καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀγιάζονται, ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια καταγωγή»²⁴. Ὅμως ὁ Λόγος δὲν ἀγιάζεται, ἀφοῦ εἶναι Θεὸς καὶ ἅγιος ἀπὸ τὴ φύση του. Μένει λοιπὸν νὰ ἐννοεῖ ὅτι ἀγιάσθηκε ὁ ἄνθρωπος ποὺ προσλήφθηκε μὲ ἔνωση ἀπὸ αὐτόν.

Α. Ἐπειτα πῶς, αὐτὸς ποὺ ἦταν βαπτισμένος καὶ εἶχε δεχθεῖ φανερὰ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος, βαπτίζει μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἐνεργεῖ αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὴ θεία φύση; Γιατὶ χορηγεῖ ἁγιασμό, ὁ Λόγος ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ δείχνοντάς το αὐτὸ ὡς δικό του ἀγισθό, φύσηξε σωματικὰ στοὺς ἁγίους ἀποστόλους λέγοντας· «Λάβετε ἅγιο Πνεῦμα· ἐὰν συγχωρήσετε τὶς ἁμαρτίες κάποιων νὰ συγχωροῦνται, ἂν κάποιων δὲν τὶς συγχωρήσετε, νὰ μένουν ἀσυγχώρητες»²⁵. Καὶ πῶς ὁ θεσπέσιος Βαπτιστής, δείχνοντας ὀλοκάθαρα τὸν ἁγιασμένο, μαρτύρησε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος καὶ μὲ ἄρθρο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ ἦταν διδάσκαλος τῆς γῆς, ἐὰν γνώριζε κάποιον ἄλλον ποὺ ὑπῆρχε ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Υἱόν, νὰ δηλώσει καθαρὰ τὴν ἀλήθεια, λέγοντας ἀπερίφραστα· Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔνωση πρὸς τὸν κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸ Υἱόν, ἔγινε Υἱὸς μὲ δωρεὰ καὶ χάρι. Ὅμως δὲν εἶπε τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ, γνωρίζοντας ὅτι ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸν Πτέρα καὶ ἀπὸ τὴ γενιᾶ τοῦ Δαβὶδ κατὰ σάρκα, λέγει ὅτι ἀγιάσθηκε, ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἀγιάζει ἐξίσου, ἐπειδὴ νοεῖται Θεός. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, σ' αὐτόν ὑπῆρχε καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔγινε ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα, ἐξαφανίζομε ἀπὸ αὐτόν τὰ ἀνθρώπινα ἰδιώματα. Ἐὰν ὅμως εἶναι ἀληθινὸ, ὅτι κατεβάζοντας τὸν ἑαυτὸ του σὲ ταπείνωση ἔγινε σὰν ἐμᾶς, γιὰ ποιὸ λόγο ἀπομακρύνουν ἀπὸ αὐτόν ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων νοεῖται ταπεινωμένος, παραλύοντας ἀπερίσκεπτα τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως.

Β. Ὅταν λοιπὸν λέγεται ὅτι δοξάσθηκε καὶ ἔγινε Κύριος καὶ ἀνυψώθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἔγινε βασιλιάς, τὰ ἀποδίδεις ἄραγε καὶ αὐτὰ στὸν Θεὸ Λόγο, καὶ δὲν ἀδικεῖς ὅπωςδὴποτε τὴ δόξα του;

Α. Ὅτι βέβαια ἡ φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου εἶναι γεμάτη δόξα καὶ βασιλικὸ μεγαλεῖο καὶ κυριαρχικὴ ἐξουσία ἀληθινή, πῶς θὰ μπο-

ἀραρότως δὲ ὅτι καὶ ἐν ὑψώμασι νοεῖται τοῖς θεοπρεπεστάτοις·
 ἐπειδὴ δὲ πέφηεν ἄνθρωπος, ᾧ πάντα ἐστὶ δοτὰ καὶ εἰσκεκρομέ-
 να, ταύτη τοι πλήρης ὑπάρχων καὶ ἐξ ἰδίου πληρώματος πᾶσι
 διδούς, ἀνθρωπίνως δέχεται τὴν ἡμῶν πτωχείαν οἰκειούμενος,
 5 καὶ ἦν ἄηθές τε καὶ ξένον ἐν Χριστῷ τὸ παράδοξον, ἐν οἰκειτικῇ
 μορφῇ κυριότης, ἐν ἀνθρωπίνῃ σμικροπρεπεῖα δόξα θεοπρεπής,
 καὶ βασιλείας αὐχήμασιν ἐστεφανωμένον τὸ ὑπὸ ζυγόν, τό γε
 ἦκον εἰς ἀνθρωπότητος μέτρον καὶ ἐν ὑπερτάταις ὑπεροχαῖς τὸ
 ταπεινόν. Γέγονε γὰρ ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, οὐχ ἵνα τοῖς τῆς
 10 κενώσεως ἐναπομείνη μέτροις, ἀλλ' ἵνα, λαβῶν σὺν αὐτῇ τὰ αὐτῆς,
 Θεὸς ὢν φύσει καὶ οὕτω γνωρίζηται, καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου
 κατασεμνύνη φύσιν ἐφ' ἑαυτῷ, μέτοχον αὐτὴν ἀποφήνας ἱερῶν
 καὶ θείων ἀξιωμάτων· εὐρήσομεν δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους,
 δόξαν ὀνομάζοντας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ μέντοι καὶ βασιλέα
 15 καὶ προσέτι Κύριον, τὸν Υἱόν, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. Ἡσαΐ-
 ας μὲν γὰρ ᾧδὲ πῆ φησιν· «Ὁν τρόπον εἰάν ἄνθρωπος καλαμιᾶται
 ἐλαίαν, οὕτω καλαμῆσονται αὐτούς, καὶ εἰάν παύσηται ὁ τρυγη-
 τός, οὗτοι φωνῇ βοήσονται· οἱ δὲ καταλειφθέντες ἐπὶ τῆς γῆς, εὐ-
 φρανθήσονται ἅμα τῇ δόξῃ Κυρίου». Καὶ πάλιν ἕτερος τῶν ἁγί-
 20 ων, «Φωτίζου», φησίν, «Ἰερουσαλήμ· ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ
 δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν. Ἴδου σκότος καὶ γνόφος καλύ-
 ψει γῆν, ἐπὶ δὲ σὲ φανήσεται Κύριος, καὶ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ
 ὀφθήσεται». Ἰάκωβός γε μὴν ὁ αὐτοῦ μαθητής, «Ἀδελφοί», φησί,
 «μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 25 Χριστοῦ τῆς δόξης». Πέτρος δὲ αὐτῷ ὁ θεοπέσιος, «Εἰ ὀνειδίξεσθε
 ἐν Χριστῷ, μακάριοί ἐστε τῆς δόξης, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐφ'
 ὑμᾶς ἀναπέπαιται».

Β. Φράζε δὲ ὅπως ἡμῶν νοεῖσθαι πρέπει τὸ περὶ Χριστοῦ
 γεγραμμένον, «Ὅς, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις τε
 30 καὶ ἰκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σῶζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ
 κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρῶν προσενέγκας καὶ εἰσακουσθεῖς

26. Ἦσ. 24, 13-14.

27. Ἦσ. 60, 1-2.

28. Ἰακ. 2, 1.

29. Α' Πέτρ. 4, 14.

ροῦσε νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς; Τὸ ἴδιο καὶ ὅτι νοεῖται σὲ ὕψη πού ταιράζουσι σὲ Θεό. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγίνε ἀνθρώπος, στὸν ὅποιο ὅλα εἶναι δοσμένα καὶ πρόσθετα, γι' αὐτό, ἂν καὶ εἶναι πλήρης καὶ ἀπὸ τὴν πληρότητα τοῦ αὐτῆ δίνει σὲ ὅλους, ὡς ἀνθρώπος δέχεται νὰ οἰκειοποιηθεῖ τὴ δική μας φτώχεια, καὶ ἔτσι στὸν Χριστὸ παρουσιάζεται τοῦτο τὸ ἀσυνήθιστο καὶ παράδοξο· στὴ δουλικὴ μορφὴ νὰ ὑπάρχει κυριαρχικὴ ἐξουσία, στὴν ἀνθρώπινη ταπεινότητα δόξα θεϊκῆ, καὶ νὰ εἶναι στεφανωμένος μὲ μεγαλεῖα βασιλικὰ, ὁ δοῦλος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ, καὶ νὰ κατέχει τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα ὁ ταπεινός. Γιατὶ ὁ Μονογενὴς ἐγίνε ἀνθρώπος ὄχι γιὰ νὰ παραμείνῃ στὰ μέτρα τῆς ταπεινώσεως, ἀλλὰ γιὰ νὰ λάβῃ μαζί μὲ αὐτὴν καὶ τὰ δικά, ἂν καὶ ἦταν κατὰ φύσιν Θεός, καὶ ἔτσι νὰ γνωρίζεται, καὶ νὰ ἀνυψώσει τὴν ἀνθρώπινη φύσιν μὲ τὸν ἑαυτὸ τοῦ, κάνοντας τὴν μέτοχο τῶν ἱερῶν καὶ θεϊκῶν ἀξιωματίων. Βρίσκουμε μάλιστα καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἁγίους νὰ ὀνομάζουσι τὸν Υἱό, καὶ ὅταν ἐγίνε ἀνθρώπος, δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἀλλὰ καὶ βασιλιά, καθὼς ἐπίσης καὶ Κύριον. Ὁ Ἡσαΐας, λοιπὸν λέγει τὰ ἐξῆς· «Ὅπως οἱ ἀνθρώποι χτυποῦν μὲ καλάμια τὰ ἐλεόδεντρα, ἔτσι θὰ τοὺς χτυπήσουσι καὶ αὐτούς, καὶ ὅταν τελειώσει ὁ τρύγος, αὐτοὶ θὰ φωνάζουσι βγάζοντας κραυγές. Καὶ ὅσοι ἀπομείνουσι στὴ γῆ, θὰ δοκιμάσουσι μεγάλη εὐφροσύνην μόλις ἐμφανισθεῖ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου»²⁶. Ἀλλὰ καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἁγίους λέγει· «Δέξου φῶς, Ἱερουσαλήμ, γιατί ἔχει ἔρθῃ τὸ φῶς σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου ἔχει ἀνατεῖλει σὲ σένα. Νά, σκοτάδει καὶ σύννεφο ἀδιαπέραστο θὰ καλύψῃ ὀλόκληρη τὴ γῆ, σὲ σένα ὅμως θὰ ἐμφανισθεῖ ὁ Κύριος καὶ θὰ ἀποκαλυφθεῖ σὲ σένα ἡ δόξα τοῦ Κυρίου»²⁷. Καὶ ὁ Ἰάκωβος ὅμως, ὁ μαθητὴς τοῦ, λέγει· «Ἀδελφοί μου, μὴ συνδέετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξας μὲ προσωποληψίας»²⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος λέγει· «Ἐὰν σᾶς βρίξουσιν ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ εἴσασιτε μακάριοι, γιατί τὸ ἔνδοξο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀναπαύεται σ' ἐσᾶς»²⁹.

Β. Πές μου ὅμως πῶς πρέπει νὰ ἐξηγεῖται ἀπὸ μᾶς αὐτὸ πού ἔχει γραφῆ γιὰ τὸν Χριστό, «Ὁ ὅποιος κατὰ τὴς ἡμέρας τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ ἔκανε δεήσεις καὶ παρακλήσεις σ' ἐκεῖνον πού μποροῦσε νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸν θάνατον, μὲ δυνατὴ κραυγὴ καὶ δάκρυα, καὶ ἀφοῦ

ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καίπερ ὢν Υἱός, ἔμαθεν, ἀφ' ὧν ἔπαθε, τὴν ὑπακοήν, καὶ τελειωθείς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἴτιος σωτηρίας ἀκαταλύτου»· προσεποίσω δὲ κάκεινο οἷς ἔφην, τό, «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;». Ἀπεικόντα γὰρ εἶναι
5 φασὶ τὰ τοιάδε τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ ἠττησθαι πολὺ τῆς ἐνούσης ὑπεροχῆς αὐτῷ φαίην ἄν.

Α. Ἰσημι καὶ αὐτὸς ἐγώ, μὴ ἂν ἀρμόσαι ταυτὶ τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ..... Λόγῳ, ἐξωσθέντος τοῦ τρόπου τῆς οἰκονομίας, καὶ οὐκ εἰσδεχθέντος πρὸς ἡμῶν τοῦ, ὅτι γέγονε σὰρξ κατὰ τὰς Γρα-
10 φάς Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτο διερηρείσμεθα καὶ τὸ ἐνδοιάζειν ὄλως δυσσεβείας ἔχει γραφήν, φέρε τῆς οἰκονομίας τὸ βάθος, ὡς ἔνι, κατασκεπτόμεθα. Ἐπέφανε τοίνυν ἡμῖν ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς ὁ ἐκ Κυρίου Πατρὸς Λόγος, κατὰ μυρίους ὄσους ὀνήσων τρό-
15 πους τὰ ἀνθρώπινα καὶ καταδείξων εὖ μάλα τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν τεθναμασμένων ἀποκομίζουσαν τρίβον. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον ἀναμαθεῖν, πειρασμοῦ καταθέοντος τοὺς τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ἔνεκα κινδυνεύοντας, ὁποίους τινὰς εἶναι χρὴ τοὺς τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἐξαίρετον πολιτείαν καὶ ζωὴν κατορθοῦν ἡρημένους, πότερα
20 μεθιεμένους καὶ ἀναπίπτοντας εἰς τὸ ῥάθυμον, καὶ οὐκ ἐν καιρῷ τρυφῶντας καὶ εὐρυννομένους εἰς εὐθυμίαν, ἢ συντεινομένους εἰς λιτάς, καὶ δεδακρυμένους ὀραῖσθαι τῷ σώζοντι, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ διψῶντας ἐπικουρίαν, καὶ μέντοι καὶ εὐανδρίαν, εἴπερ ἔλοιτο καὶ παθεῖν ἡμᾶς Ἐδει τε πρὸς τούτοις εἰδέναι χρησίμως, ὅποι ποτὲ ἄρα τὸ τῆς ὑπακοῆς διέξεισι πέρασ, καὶ διὰ ποίων ἔρχε-
25 ται γερωῶν, ὅσος τε καὶ οἷος τῆς ὑπομονῆς ὁ μισθός. Γέγονε τοίνυν ὑποτύπωσις τῶν τοιούτων ἡμῖν ὁ Χριστός, καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς ἐμπεδοῖ λέγων ὁ θεσπέσιος Πέτρος «Ποῖον γὰρ κλέος, εἰ ἁμαρτάνοντες ὑπομένετε, τοῦτο χάρις παρὰ Θεῶ, ὅτι καὶ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ ὑμῶν, ὑμῖν ὑπολμπιάνων ὑπογραμμίον, ἵνα ἐπακο-
30 λουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ».

Οὐκοῦν, οὐ γυμνὸς ὢν ἔτι καὶ τῶν τῆς κενώσεως ἀμέτοχος

είσακούσθηκε λόγω τῆς εὐλάβειάς του, ἄν καὶ ἦταν Υἱός, ἔμαθε τὴν ὑπακοή, ἀπὸ ὅσα ἔπαθε, καὶ ἀφοῦ ἔγινε τέλειος, ἀπέβη αἷτιος αἰώνιας σωτηρίας γιὰ ὅλους ὅσους ὑπακούουν σ' αὐτόν»³⁰; Θὰ προσθέσω ὅμως σὲ ὅσα εἶπα καὶ ἐκεῖνο· «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί μὲ ἐγκατέλειψες;»³¹. Γιατὶ λένε ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀταίριαστα στὸν Θεὸ Λόγο, καί, θὰ ἔλεγα, πολὺ κατώτερα ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴ πού ὑπῆρχε σ' αὐτόν.

Α. Γνωρίζω κι' ἐγώ, ὅτι αὐτὰ δὲν ταιριάζουν στὸν Λόγο πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, ἐὰν τὸν ἀπομακρύνουμε ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς θείας οἰκονομίας καὶ δὲν γίνε ἀποδεκτὸ ἀπὸ μᾶς ὅτι ἔγινε ἄνθρωπος, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές. Ἐπειδὴ λοιπὸν γι' αὐτὸ φιλονεικοῦμε, καὶ ἡ ἀμφιβολία γενικὰ κατηγορεῖται ὡς ἀσέβεια, ἐμπρὸς νὰ ἐξετάσουμε, ὅσο εἶναι δυνατὸν, τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας. Ἐμφανίσθηκε λοιπὸν σὲ μᾶς μὲ τὴ δική μας μορφή ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ Πατέρα, γιὰ νὰ βελτιώσει κατὰ μύριους τρόπους τὰ ἀνθρώπινα, καὶ νὰ δείξει μὲ σαφήνεια τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ σὲ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ πού θαυμάζονται. Ἦταν λοιπὸν ἀναγκαῖο νὰ μάθει, ἐπειδὴ ὁ πειρασμὸς προσέβαλλε ἐκείνους πού ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τους πρὸς τὸν Θεὸ κινδύνευαν, ποιοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖνοι πού προτιμοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἔνδοξη καὶ ἐξαιρετικὴ συμπεριφορὰ καὶ ζωὴ, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο· ἐκεῖνοι πού ἐγκαταλείποντας τὸν ἑαυτὸ τους καὶ πέφτοντας στὴ νωθρότητα, καὶ προσωρινὰ δὲν ἐπιδίδονται σὲ ἀπολαύσεις, οὔτε παραδίνονται σὲ εὐθυμία, ἢ ἐκεῖνοι πού ἐπιδίδονται σὲ παρακλήσεις, καὶ ἐμφανίζονται δακρυσμένοι σ' αὐτόν πού σώζει, καὶ διψοῦν τὴ βοήθειά του, ἀλλὰ καὶ γενναιοδότητα, ὅταν χρειαστεῖ νὰ πάθουν γιὰ μᾶς; Καὶ ἔπρεπε μαζὶ μ' αὐτὰ νὰ γνωρίσει κατὰ τρόπο ἄφελιμο, πού ἄραγε φτάνει τὸ τέρμα τῆς ὑπακοῆς, καὶ μέσα ἀπὸ ποιά ἔπαθλα παρνάει, καὶ πόσο μεγάλος καὶ τί εἶδους εἶναι ὁ μισθὸς τῆς ὑπομονῆς. Ἐγινε λοιπὸν πρότυπο αὐτῶν γιὰ μᾶς ὁ Χριστός, καὶ γι' αὐτὸ μᾶς βεβαιώνει ὁ θεσπέσιος Πέτρος λέγοντας· «Ποιά ἀξία ἔχει νὰ δέχεσθε μὲ ὑπομονὴ ραπίσματα γιὰ κακὸ πού κάνατε; Ἐὰν ὅμως κάνατε καλὸ καὶ ὑποφέρετε, αὐτὸ εἶναι χάρισμα ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, γιατί καὶ ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ σᾶς καὶ σᾶς ἄφησε ὑπόδειγμα, γιὰ νὰ ἀκολουθήσετε τὰ ἴχνη του»³².

Ἄρα λοιπὸν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν ἔγινε σὲ μᾶς ὑπόδειγμα ἐνῶ

τρόπων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ
 γέγονεν ἡμῖν ὑπογραμμός, ἅτε καὶ ἀνεπιπλήκτως ἐξὸν αὐτῷ τοῖς
 τῆς ἀνθρωπότητος χρῆσθαι μέτροις, καὶ ἀνατεῖναι λιτὴν καὶ κατα-
 στάξαι δάκρυον, καὶ δοκεῖν ἤδη πως καὶ δεῖσθαι τοῦ σώζοντος,
 5 καὶ μανθάνειν τὴν ὑπακοήν, καίπερ ὄντα Υἱόν. Κατατέθηπε γὰρ
 ὡσπερ τὸ μυστήριον ὁ πνευματοφόρος, ὅτι φύσει τε καὶ ἀληθῶς
 ὑπάρχων Υἱὸς καὶ τοῖς τῆς θεότητος ἀνχήμασιν ἐμπροσθῆς, καθῆ-
 κεν ἑαυτὸν εἰς ταπεινώσιν, ὡς τῆς ἀνθρωπίνης πτωχείας ὑπελθεῖν
 τὸ σμικροπρεπές. Ἀλλ' ἦν εἰς ἡμᾶς, ὡς ἔφην, ὁ τοῦ πράγματος
 10 τύπος καλὸς καὶ ὀνησιφόρος ὡς τό τοι μὴ χρῆναι διάπτειν ἡμᾶς
 εἰς ἑτέραν ὁδόν, καὶ καιροῦ καλοῦντος εἰς εὐανδρείαν, ἀναμάθοι
 τις ἂν ἐντεῦθεν, καὶ ῥᾶστά γε δῆ. Καὶ γοῦν ἔφη Χριστός, ποτὲ μὲν,
 ὅτι καὶ «Μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτιννύντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ
 ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνά-
 15 μενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεένῃ», ποτὲ δὲ αὐτῷ, «Εἴ
 τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν
 σταυρὸν ἑαυτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι». Τὸ δὲ δεῖν οἶεσθαι
 κατακολουθεῖν αὐτῷ τί ἂν ἕτερον εἶη παρὰ γε τὸ χρῆναι κατανδρί-
 ζεσθαι πειρασμῶν, μετὰ τοῦ τὴν ἄνωθεν ἐπικουρίαν αἰτεῖν, οὐκ
 20 ἀτημελῶς τε καὶ παρεμμένως, κεχρημένους δὲ μᾶλλον λιταῖς ταῖς
 ἐκτενεστάταις καὶ καθιέντας ὀμμάτων τὸ ἐξ εὐλαθείας δάκρυον;

Β. Εὐτ' ἔφης εἰ δὲ δὴ λέγοι, «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκα-
 τέλιπες;», ὅτι ἂν ἄρα συνεῖεν αὐτοῖς; Οἰηθεῖεν ἂν, ὡς γε οἰμαί που,
 τοῦ ἀναληφθέντος ἀνθρώπου τὰς τοιαύτας εἶναι φωνάς, ἀκη-
 25 διῶντος ἄρα καὶ ἠκιστα μὲν οἰστήν, δυσφόρητον δὲ ποιουμένου
 τοῦ πειρασμοῦ τὴν ἔφοδον, ἢ πως ἀλύοντος, ὡς εἰκός, ἐξ ἀνθρω-
 πίνης μικροψυχίας. Ἐπεὶ καὶ τοῖς ἀγίοις ἔφασκε μαθηταῖς «Πε-
 ροίλωτός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου»· προσέπιπτε δὲ καὶ αὐτῷ
 τῷ Πατρὶ λέγων· «Πάτερ, εἰ δυνατόν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ
 30 ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ».

Α. Καὶ μὴν τοῦτό γε ἐστὶν ἕτερον οὐδέν, ἢ ὅπερ ἐλέγομεν

33. Ματθ. 10, 28.

36. Ματθ. 26, 38.

34. Ματθ. 16, 24.

37. Ματθ. 26, 39.

35. Ματθ. 27, 46.

ἀκόμα ἦταν γυμνός και ἀμέτοχος τῶν μέτρων τῆς κενώσεως, ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐνσάρκωσής του, ἐπειδὴ χωρὶς ἐπίπληξη τοῦ ἐπιτρεπόμενου νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, και νὰ ἀναπέμψῃ παράκληση και νὰ δακρύσῃ, και νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωση ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ σωτήρα, και νὰ μάθῃ τὴν ὑπακοή, ἂν και ἦταν Υἱός. Θαύμασε δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο ὁ πνευματοφόρος ἀπόστολος τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, γιατί, ἐνῶ ἦταν κατὰ φύσιν Υἱός και τιμημένος μὲ τὰ καυχήματα τῆς θεότητος, ὑπέβαλε τὸν ἑαυτὸ του σὲ ταπείνωση, ἐπειδὴ φόρεσε τὴν εὐτέλεια τῆς ἀνθρώπινης φτώχειας. Ἐνῶ, ὅπως εἶπα, τὸ πρότυπον αὐτὸ γιὰ μᾶς εἶναι καλὸ και ὠφέλιμον· γιατί ἀπὸ αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ μάθῃ, και μάλιστα πολὺ εὐκόλως, ὅτι δὲν πρέπει νὰ βαδίζουμε ἄλλον δρόμον, και ὅταν τὸ καλέσῃ ἡ περίστασις νὰ ἔχουμε θάρρος. Γι' αὐτὸ εἶπε κάποτε ὁ Χριστός· «Μὴ φοβᾶσθε ἐκείνους ποὺ σκοτώνουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ σκοτώσουν τὴν ψυχὴ. Νὰ φοβᾶσθε μᾶλλον ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ κάνῃ και τὴν ψυχὴν και τὸ σῶμα νὰ χαθοῦν στὴ γέενναν»³³. Καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ἐὰν κανεὶς θέλῃ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἄς ἀπαρνηθῇ τὸν ἑαυτὸν, και ἀφοῦ σηκώσῃ τὸν σταυρὸν του, ἄς μὲ ἀκολουθήσῃ»³⁴. Καὶ τὸ νὰ νομίζουμε ὅτι πρέπει νὰ τὸν ἀκολουθοῦμε, τί ἄλλο μπορεῖ νὰ σημαίνει, παρὰ ὅτι πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζουμε τοὺς πειρασμοὺς μὲ θάρρος, ἀφοῦ πρῶτα ζητήσουμε τὴν βοήθειαν ἀπὸ πάντων, ὄχι ἀδιάφορα και παραμελημένα, ἀλλὰ κάνοντας ἐκτενεῖς δεήσεις και χύνοντας δάκρυα μὲ εὐλάβεια;

Β. Μίλησες πολὺ καλά. Ὅταν ὁμως λέγει, «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί μὲ ἐγκατέλειπες»³⁵, τί θὰ μπορούσαν νὰ ἐννοήσουν ἄραγε αὐτοί; Θὰ νομίσουν, ὅπως πιστεύω ἐγώ, ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ποὺ προσλήφθηκε, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλελειμμένος αἰσθάνεται ἀνυπόφορον τὴν ἐπίθεσιν τοῦ πειρασμοῦ, ἢ εἶναι ταραγμένος, ὅπως εἶναι εὐλόγον, ἀπὸ ἀνθρώπινον λιποψυχία; Γιατί και στοὺς ἁγίους μαθητὰς του ἔλεγε· «Ἡ ψυχὴ μου εἶναι λυπημένη μέχρι θανάτου»³⁶, και ἐκλιπαροῦσε γονατιστὸς τὸν Πατέρα του λέγοντας· «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατόν, ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήριον αὐτό. Ἐνῶ πάλι ἄς γίνῃ ὄχι ὅπως ἐγώ θέλω, ἀλλ' ὅπως θέλεις ἐσύ»³⁷.

Α. Αὐτὸ βέβαιον δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ ποὺ ἐλέγαμε

ἀρτίως «Ὁς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σῶζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας». Εἰ δὲ δὴ τις οἶεται μικροψυχίας εἰς τοῦτο καθικέσθαι Χριστόν, λελυπησθαι δὲ καὶ
5 ἀδημονεῖν ἀφορήτως ἔχοντα πρὸς τὸ παθεῖν, δέει νενικημένον καὶ ἀσθενεῖα κεκρατημένον γράφεται μὲν ὁμολογουμένως αὐτὸν ὡς οὐκ ὄντα Θεόν, εἰκῆ δὲ ὡς ἔοικεν, ἀποφήνειεν ἂν ἐπιτιμῶντα τῷ Πέτρῳ.

B. Πῶς δὴ φήσ;

10 *A. Ἐφη μὲν γὰρ ὁ Χριστός* «Ἴδου ἀναβαίνομε εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται εἰς χεῖρας ἁματωλῶν, καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ καὶ σταυρώσουσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται». Ὁ δὲ, ἐπεὶ τοι φιλόθεος ἦν, «Ἰλεῶς σοι, Κύριε», φησὶν, «οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο». Καὶ τί πρὸς αὐτὸν ὁ Χρι-
15 στός; «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, σκάνδαλόν μοι εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων». Καίτοι πῶς ἡμάρτανε τοῦ εἰκότος ὁ μαθητής, ἀποφέρεσθαι θέλων τοῦ διδασκάλου τὸν πειρασμόν, εἰ δύσοιστος ἦν αὐτῷ καὶ ἦκιστα μὲν φορητός, καθιεῖς δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὸ ἀναλκι καὶ συνθραύειν ἱκανὸν τὸν τοῖς ἑαυτοῦ
20 μαθηταῖς ἐπισκῆπτοντα, τῶν τοῦ θανάτου δεμμάτων κατευμεγεθεῖν, καὶ παρ' οὐδὲν ἠγεῖσθαι τὸ παθεῖν, ἔστ' ἂν ἀνύηται πρὸς αὐτῶν τὸ Θεῷ δοκοῦν; Θαυμάζω δὲ, ὅτι συνῆφθαι λέγοντες αὐτὸν τῷ Μονογενεῖ, καὶ τῶν θείων ἀξιωμάτων ἀποφαίνοντες κοινωνόν, τῶν τοῦ θανάτου δεμμάτων ῥίπτουσι κατόπιν, ἵν' ὁρῶτο καθ' ἡμᾶς
25 γυμνὸς δηλονότι, καὶ ὡς ἀπὸ τῶν θείων ἀξιωμάτων κεκερδακῶς οὐδέν.

B. Ὅποιος ἂν ἄρα ἐστὶ τῆς ἐν γε τούτοις οἰκονομίας ὁ λόγος;

*A. Μυστικὸς ὅτι καὶ βαθὺς καὶ θαυμασμένος παρὰ γε τοῖς εἰδόσιν ὀρθῶς τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Ἄθρει γὰρ μοι τοὺς τῇ
30 κενώσει πρέποντας λόγους, καὶ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις οὐκ ἀπεικίότας, ὡς ἐν καιρῷ καὶ χρεῖα γεγενημένους, ἵνα φανῆται πανταχοῦ καθ' ἡμᾶς γεγωνὸς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν. Ἐψεται δὲ τούτῳ κάκεινο δὴ αὐ.*

38. Ἐδρ. 5, 7.

39. Ματθ. 16, 21-23.

πρὶν «Ὁ ὅποιος κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς ἐνσάρκωσής του ἔκανε προσευχὰς καὶ παρακλήσεις, μὲ δυνατὴ κραυγὴ καὶ μὲ δάκρυα, πρὸς ἐκεῖνον πού μποροῦσε νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸν θάνατο»³⁸. Ἐὰν λοιπὸν κανεῖς νομίζει ὅτι ὁ Χριστὸς ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο λιποψυχίας, καὶ ὅτι λυπόταν καὶ εἶχε ἀφόρητη ἀγωνία γιὰ τὸ πάθος, νικημένος ἀπὸ τὸν φόβο καὶ κυριευμένος ἀπὸ ἀδυναμία, καταγγέλλεται ὁμολογουμένως ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι Θεός, καί, ὅπως φαίνεται, ἄδικα τὸ δήλωνε αὐτὸ στὸν Πέτρο ἐπιτιμώντας τον.

Β. Τί ἐννοεῖς;

Α. Ἦλεγε ὁ Χριστὸς: «Νά, τώρα πηγαίνομε στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ παραδοθεῖ στὰ χέρια τῶν ἁμαρτωλῶν, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν ἐμπαίξουν καὶ θὰ τὸν σταυρώσουν, καὶ τὴν τρίτη ἡμέρα θὰ ἀναστηθεῖ». Καὶ ὁ Πέτρος, πού ἦταν θεοσεβής, τοῦ λέγει: «Ὁ Θεὸς νὰ σὲ λυπηθεῖ, Κύριε, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ αὐτό». Καὶ τί τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Χριστὸς; «Πήγαινε πίσω μου, Σατανᾶ· μοῦ εἶσαι σκάνδαλο, γιατί δὲν σκέφτεσαι αὐτὰ πού θέλει ὁ Θεός, ἀλλὰ αὐτὰ πού ἀρέσουν στοὺς ἀνθρώπους»³⁹. Πῶς ὅμως ἀστόχησε ἀπὸ αὐτὸ πού ἦταν σωστὸ ὁ μαθητὴς, θέλοντας νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν δάσκαλο τὸν πειρασμό, ἐὰν τοῦ ἦταν ἀνυπόφορος, καὶ τὸν ἔκανε δειλὸν καὶ ἱκανὸν νὰ συντριψεῖ κατηγορώντας τὸν μαθητὴ του, πού μεγαλοποιοῦσε τοὺς φόβους τοῦ θανάτου, καὶ δὲν λογάριαζε τὸ πάθος, καὶ ἤθελε νὰ ἔκτελέσει αὐτὰ πού ἄρεσαν στὸν Θεό; Ἀπορῶ μάλιστα γιατί, ἐνῶ λένε ὅτι αὐτὸς ἐνώθηκε μὲ τὸν Μονογενῆ καὶ τὸν παρουσιάζουν μέτοχον τῶν θεϊκῶν ἀξιωμάτων, στή συνέχεια τὸν ρίχνουν κάτω ἀπὸ τοὺς φόβους τοῦ θανάτου, ὥστε νὰ ἐμφανίζεται σὰν ἐμᾶς ἀπογυμνωμένος, χωρὶς νὰ ἔχει κερδίσει τίποτε ἀπὸ τὰ θεϊκὰ ἀξιώματα.

Β. Ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ λόγος τῆς οἰκονομίας ὅλων αὐτῶν;

Α. Εἶναι ἀπόρητος καὶ βαθὺς καὶ ἀφήνει ἐκθαμβοὺς ἐκείνους πού γνωρίζουν σωστὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Πρόσεχε λοιπὸν σὲ παρακαλῶ τοὺς λόγους πού ταιριάζουν στήν κένωση, καὶ δὲν εἶναι ἀταίριαστοι στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὅτι γίνονται στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ στήν ἀνάγκη, γιὰ νὰ φαίνεται παντοῦ, ὅτι ἔγινε σὰν ἐμᾶς αὐτὸς πού εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Σ' αὐτὸ ὅμως ἀκολουθεῖ πάλι καὶ ἐκεῖνο.

B. Τὸ ποῖόν τι φής;

*A. Ἐπειδὴ γὰρ γεγόναμεν ἐπάρατοι, διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παρά-
 θασιν, πεπτῶκαμεν δὲ καὶ ὑπὸ θανάτου πάγην, ἐγκαταλειφθέντες
 ὑπὸ Θεοῦ, πάντα δὲ γέγονεν ἐν Χριστῷ καινά, καὶ ἀναφοίτησις
 5 τῶν καθ' ἡμᾶς εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἔχρην ἀναγκαίως τὸν δεύτερον
 Ἀδὰμ τὸν ἐξ οὐρανοῦ, τὸν ἀπάσης ἁμαρτίας κρείττονα, τὴν πάνα-
 γνον καὶ ἀδέδηλον ἀπαρχὴν τοῦ γένους δευτέραν, τουτέστι Χρι-
 στόν, ἀπαλλάξαι τῆς δίκης τὴν ἀνθρώπου φύσιν, καὶ καλέσαι πάλιν
 ἐπ' αὐτῇ τὴν ἄνωθεν καὶ παρὰ Πατρὸς εὐμένειαν, λῦσαί τε τὴν
 10 ἐγκατάλειψιν διὰ τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς εἰσάπαν ὑποταγῆς. Οὐ γὰρ
 ἐποίησεν ἁμαρτίαν, πεπλούτηκε δὲ τὸ ἀμώμητον ἢ ἀνθρώπου φύ-
 σις ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ ἀνεπίληπτον παντελῶς, ἵνα δύνηται λοιπὸν ἐκ
 παροησίας ἀναδοῦν «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;».
 Ἐννόει γὰρ, ὅτι γεγονῶς ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν,
 15 καὶ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς φύσεως τὰς τοιαύτας ἠφίει φωνάς, μονο-
 νουχί λέγων· Πεπλημμέληκεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, παρῶλισθεν εἰς
 παρακοήν, κατημέλησε τῆς δοθείσης ἐντολῆς, τοῖς τοῦ δράκοντος
 φενακισμοῖς εἰς τὸ ἐξήνιον συνηροπάζετο· ταύτη τοι, καὶ μάλα εἰκό-
 τως ὑπενήνεκται τῇ φθορᾷ καὶ γέγονεν ὑπὸ δίκην· ἀλλ' ἐμὲ δευτέ-
 20 ραν ἐφύτευσας ἀρχὴν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, κεχηρημάτικα δεύτερος Ἀ-
 δάμ. Ἐν ἐμοὶ κεκαθαρομένην ὁρᾷς τὴν ἀνθρώπου φύσιν, κατορθώ-
 σασαν τὸ ἀπλημμελές, ἀγίαν καὶ πάναγνον. Δίδου λοιπὸν τὰ ἐξ
 ἡμερότητος ἀγαθά, λύε τὴν ἐγκατάλειψιν, ἐπιτίμησον τῇ φθορᾷ,
 καὶ πέρας ἐχέτω τὰ ἐξ ὀργῆς. Νενίκηκα γὰρ αὐτὸν τὸν πάλαι κρα-
 25 τήσαντα Σατανᾶν. Εὗρε γὰρ ἐν ἐμοὶ τῶν ἑαυτοῦ παντελῶς οὐδέν.
 Τοιοῦτος μὲν οὖν, ὡς γε οἶμαι, τῶν τοῦ Σωτῆρος λόγων ὁ νοῦς. Ἐ-
 κάλει γὰρ οὐκ ἐφ' ἑαυτὸν μᾶλλον, ἀλλ' ἐφ' ἡμᾶς αὐτούς, τὴν παρὰ
 Πατρὸς εὐμένειαν. Ὡσπερ γὰρ εἰς ὅλην τὴν ἀνθρώπου φύσιν κα-
 θάπερ ἐκ οἴζης τῆς πρώτης, φημί του Ἀδὰμ, διέβη τὰ ἐξ ὀργῆς,
 30 «θεβασίλευκε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ ἐπὶ
 τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ»,
 οὕτω καὶ τὰ ἐκ τῆς δευτέρας ἡμῶν ἀπαρχῆς, τουτέστι Χριστοῦ,*

40. Ἦσ. 53, 9 καὶ Α' Πέτρ. 2, 22.

41. Α' Κορ. 15, 45.

42. Ρωμ. 5, 14.

B. Ποιὸ ἔννοεῖς;

A. Ἐπειδὴ γίναμε ἐπικατάρτοι, ἕξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ, καὶ πέσαμε στὴν παγίδα τοῦ θανάτου ἐγκαταλειμμένοι ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ὅλα μὲ τὸν Χριστὸ ἐγίναν καινούργια, καὶ ἐπανῆλθαν ὅλα τὰ δικά μας ὅπως ἦταν στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, ἔπρεπε ἀναγκαστικὰ ὁ δεύτερος Ἀδάμ, αὐτὸς ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ ἦτα ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, ἡ πάναγνη καὶ ἀδέβηλη δεύτερη ἀρχὴ τοῦ γένους μας, δηλαδή ὁ Χριστός, νὰ ἀπαλλάξει τὴν ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ τὴν καταδίκη, καὶ νὰ ἐπικαλεσθεῖ πάλι πάνω σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα τὴν ἀγαθὴ διάθεση, καὶ νὰ καταργήσῃ τὴν ἐγκατάλειψη διὰ τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς μᾶ γιὰ πάντα ὑποταγῆς. Γιατὶ δὲν ἔκανε ἁμαρτία⁴⁰, ὅμως ἐνωμένη μ' αὐτὸν ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀπέκτησε τὴν ἀναμαρτησία καὶ τὴν τέλεια ἀνεπιληψία, γιὰ νὰ μπορεῖ μὲ παρηγοία νὰ φωνάζει· «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί μὲ ἐγκατέλειψες;». Κατανόησε λοιπὸν, ὅτι ὄντας ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, σὰν ἕνας ἀπὸ μᾶς, φώναζε τὰ λόγια αὐτὰ καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση, σὰν νὰ ἔλεγε· Ἀμάρτησε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, γλίστρησε σὲ παρακοή, ἀδιαφόρησε τελείως γιὰ τὴν ἐντολὴ ποὺ τοῦ δόθηκε, μὲ τὰ ψέματα τοῦ δράκοντα ὁδηγήθηκε στὴν ἀποχαλίνωση, καὶ ἔτσι, πολὺ εὐλογα, ὑποδουλώθηκε στὴ φθορὰ καὶ ἐγίνε ὑπόδικος. Ἐμένα ὅμως μὲ φύτεψες ὡς δεύτερη ἀρχὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐγίνα δεύτερος Ἀδάμ⁴¹. Στὸ πρόσωπό μου βλέπεις τὴν ἀνθρώπινη φύση καθαρὴ, νὰ ἔχει κατορθώσει τὴν ἀναμαρτησία, ἅγια καὶ πάναγνη. Δῶσε λοιπὸν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐξημέρωσης, κατάργησε τὴν ἐγκατάλειψη, ἐπιτίμησε τὴ φθορὰ, καὶ ἄς τελειώσει ἡ ὀργή σου. Καθόσον νίκησα αὐτὸν τὸν Σατανᾶ ποὺ παλιὰ εἶχε ἐπικρατήσει. Γιατὶ σὲ μένα δὲν βρῆκε τίποτε ἀπὸ τὰ δικά του. Τέτοιο λοιπὸν, ὅπως νομίζω, ἦταν τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Σωτήρα. Ζητοῦσε δηλαδή τὴν εὐνοϊκὴ διάθεση τοῦ Πατέρα ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ μᾶς. Γιατὶ, ὅπως σὰν ἀπὸ πρώτη ρίζα, ἐννοῶ τοῦ Ἀδάμ, φύτεψαν στὴν ἀνθρώπινη φύση τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς, ἀφοῦ βασιλεύσε ὁ θάνατος ἀπὸ τὸν Ἀδάμ μέχρι τὸν Μωϋσῆ, ἀκόμα καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἁμάρτησαν κατὰ τρόπο ὅμοιο μὲ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ⁴², ἔτσι καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν δεύτερη ἀρχὴ μας, δηλαδή τὸν Χριστό, περνοῦν

πάλιν εἰς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον διαθήσεται γένος, καὶ πιστώσεται λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος «Εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῶ μᾶλλον τῷ τοῦ ἐνὸς δικαιώματι οἱ πολλοὶ ζήσονται». Καὶ πάλιν «Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνή-
5 σκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται».

B. Ἄσοφον οὖν ἄρα καὶ ἀπαῖδον παντελῶς τοῖς ἱεροῖς. Γράμμασι, τὸ οἶεσθαί τε καὶ λέγειν τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον, ὡς ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τοῦ συναφθέντος αὐτῷ Λόγου, ταῖς ἀνθρωπίναις χρήσασθαι φωναῖς.

10 A. Δυσσεδῆς μὲν οὖν, ὃ ἑταῖρε, καὶ τῆς εἰς λῆξιν ἐμβροντησίας ἀπόδειξις εἶη ἂν καὶ μάλα σαφῆς τουτί, οὐκ ἀπεικός γε μὴν τοῖς μὴ φρονεῖν εὖ ἐγνωκόσιν. Ἐπειδὴ γὰρ διιστάσι τε καὶ διορίζουσι πανταχῇ καὶ φωνὰς καὶ πράγματα, καὶ τὰς μὲν μόνῳ καὶ ἰδικῶς ἐκνενεμήκασιν τῷ Μονογενεῖ, τὰς δὲ ὡς ἑτέρῳ παρ' αὐτὸν Υἱῷ τε
15 καὶ ἐκ γυναικός, ταύτητοι διημαρτήκασιν τῆς εἰς εὐθύ τε καὶ ἀπλανεστάτης ὁδοῦ καὶ τοῦ εἰδέναι σαφῶς τὸ Χριστοῦ μυστήριον.

B. Οὐ διαιρετέον οὖν ἄρα φωνὰς ἢ πράγματα, παροισθέντων εἰς μέσον τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν κηρυγμάτων;

A. Οὐμενοῦν, τό γε ἦκον εἰς πρόσωπα δύο καὶ ὑποστάσεις
20 δύο διηρημένας ἀλλήλων, καὶ ἀποφοιτώσας εἰσάπαν ἰδικῶς τε καὶ ἀναμέρος. Ἐνὸς γὰρ ὄντος Υἱοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, φαίην ἂν εἶναι πάντα αὐτοῦ, λόγους τε καὶ πράγματα, τὰ τε θεοπρεπῆ καὶ προσέτι τὰ ἀνθρώπινα.

B. Οὐκοῦν, κἂν εἰ ἐκ τῆς ὁδοιπορίας κοπιάσαι λέγοιτο, πει-
25 νῆσαι τε καὶ ὕπνου μεταλαχεῖν, πρέποι ἂν, εἰπέ μοι, προσνεῦμαι τῷ Θεῷ Λόγῳ τὰ οὕτω σμικρὰ καὶ κατερριμμένα;

A. Γυμνῷ μὲν ἔτι καὶ οὕτω σεσαρκωμένῳ, καὶ πρὶν καθικέ-
σθαι πρὸς κένωσιν, πρέποι ἂν ἦκιστά γε φρονεῖς γὰρ ὀρθῶς ἐνανθρωπήσαντι δὲ καὶ κεκενωμένῳ ὁποῖον ἄρα προστρέψαι θλά-
30 βος τὸ χρῆμα αὐτῷ; Ὡσπερ γὰρ ἰδίαν αὐτοῦ τὴν σάρκα γενέσθαι φαμέν, οὕτω πάλιν αὐτοῦ κατ' οἰκείωσιν οἰκονομικὴν καὶ κατὰ γε τὸν τῆς κενώσεως τρόπον, τὰς τῆς σαρκὸς ἀσθενείας. Ὡμοιώθη γὰρ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς, δίχα μόνῃς ἁμαρτίας. Καὶ μήτοι

πάλι σ' ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος, πράγμα πού τὸ βεβαιώνει ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας· «Γιατὶ ἔάν, λόγω τοῦ παραπτώματος τοῦ ἑνός, πέθαναν οἱ πολλοί, πολὺ περισσότερο μὲ τὴ δικαίωση τοῦ ἑνός θὰ ζήσουν οἱ πολλοί»⁴³. Καὶ πάλι· «Ὅπως μαζί μὲ τὸν Ἀδὰμ ὅλοι πεθαίνουν, ἔτσι μαζί μὲ τὸν Χριστὸ θὰ ζωοποιηθοῦν ὅλοι»⁴⁴.

Β. Ἐπομένως εἶναι μωρὸ καὶ ἀντιβαίνει τελείως στὴν ἀγία Γραφή, τὸ νὰ πιστεύουν καὶ νὰ λένε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού προσλήφθηκε χρησιμοποίησε τὶς ἀνθρώπινες κραυγές, ἐπειδὴ ἐγκαταλείφθηκε ἀπὸ τὸν Λόγο μὲ τὸν ὁποῖο ἐνώθηκε.

Α. Αὐτό, φίλε μου, εἶναι ἀσεβές καὶ πολὺ σαφῆς ἀπόδειξη ἐσχάτης παρανοησίας, πού ταιριάζει σὲ ἐκείνους πού δὲν γνωρίζουν νὰ σκέπτονται σωστά. Γιατί, ἐπειδὴ διαιροῦν καὶ ἀποχωρίζουν παντοῦ καὶ τὶς λέξεις καὶ τὰ γεγονότα, καὶ ἄλλα τὰ ἀποδίδουν μόνο καὶ ἀποκλειστικὰ στὸν Μονογενῆ, καὶ ἄλλα σὲ ἄλλον ἐκτὸς αὐτοῦ Υἱὸ γεννημένο ἀπὸ γυναίκα, γι' αὐτὸ ἔχουν ξεφύγει ἀπὸ τὸν ἴσιο καὶ σωστὸ δρόμο καὶ ἀπὸ τὴ σαφῆ γνώση τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ.

Β. Δὲν πρέπει δηλαδή νὰ διαχωρίζονται τὰ λόγια καὶ οἱ πράξεις, ἐπειδὴ ἀναφέρθηκαν τὰ εὐαγγελικὰ καὶ ἀποστολικὰ κηρύγματα;

Α. Ὁχι βέβαια, ἐάν πρόκειται γιὰ δύο πρόσωπα καὶ δύο ὑποστάσεις πού εἶναι χωρισμένες μεταξὺ τους καὶ εἶναι ὀριστικὰ ἀπομακρυσμένες προσωπικὰ καὶ ἰδιαίτερα. Γιατί, ἐφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνας, ὁ Λόγος πού ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, θὰ ἔλεγα ὅτι ὅλα εἶναι δικὰ του, καὶ τὰ λόγια καὶ οἱ πράξεις, τόσο αὐτὰ πού ταιριάζουν στὸν Θεό, ὅσο καὶ τὰ ἀνθρώπινα.

Β. Ἐπομένως, καὶ ὅταν λέγεται ὅτι κουράσθηκε ἀπὸ τὴν ὁδοπορία, καὶ ὅτι πείνασε καὶ κοιμήθηκε, πές μου, πρέπει νὰ ἀποδίδουμε στὸν Θεὸ Λόγο αὐτὰ τὰ τόσο μικρὰ καὶ τιποτένια;

Α. Ὅσο ἦταν ἀπλὸς καὶ ὄχι σαρκωμένος, καὶ προτοῦ νὰ κατεβεῖ στὴν κένωση, ἀσφαλῶς ὄχι, καὶ σκέφτεσαι σωστά, ὅταν ὅμως ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ταπεινώθηκε, τί ζημὰ μπορεῖ νὰ τοῦ προξενήσει αὐτό; Γιατί, ὅπως λέμε ὅτι ἡ σὰρκα ἔγινε δική του, ἔτσι καὶ οἱ ἀδυναμίες τῆς σάρκας εἶναι δικές του κατ' οἰκονομία καὶ σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τῆς ταπείνωσης. Γιατί ἔγινε ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀδελφούς⁴⁵, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μόνο. Καὶ μὴ ἀπορήσεις πού λέμε ὅτι μαζί μὲ τὴ

θαυμάσης, εἰ τὰς τῆς σαρκὸς ἀσθενείας οἰκειοῦσθαί φαμεν αὐτὸν μετὰ τῆς σαρκός, ὅθεν καὶ τὰς θύραθεν παροινίας, τὰς ἀπὸ γε τῆς τῶν Ἰουδαίων σκαιότητος ἐπενεχθείσας αὐτῷ, πάλιν ἑαυτῷ προσ-
 5 νενέμηκε, λέγων διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς «Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον». Καὶ πάλιν «Πάντες οἱ θεωροῦντές με ἐξεμυκτήρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν».

Β. Οὐκοῦν, κἂν εἰ λέγοι τυχόν, «Ὁ ἑωρακὴς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, ἐν ἑσμεν», εἶτα πρὸς Ἰουδαίους, «Τί με
 10 ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ;», ἐνὸς εἶναι δώσομεν καὶ τοῦ αὐτοῦ ταύ-
 τας τε καὶ κείνας τὰς φωνάς;

Α. Πάνυ μὲν οὖν, μεμέρισται γὰρ οὐδαμῶς ὁ Χριστός, εἷς δὲ καὶ μόνος καὶ ἀληθινὸς Υἱὸς πρὸς ἀπάντων εἶναι πιστεύεται τῶν
 15 προσκυνούντων αὐτόν. Ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς, ὁ τῆς οὐσίας αὐτοῦ χαρακτήρ, ἔλαβε δούλου μορφήν, οὐχ ὡς ἄνθρωπον ἑαυτῷ συνάψας, καθά φασιν, ἐν αὐτῇ δὲ μᾶλλον αὐτὸς γεγονώς, μεμε-
 20 νηκῶς δὲ καὶ οὕτως ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα. Γέ-
 γραφε γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι «Ὁ Θεός, ὁ εἰπὼν ἐκ σκό-
 τους φῶς λάμπει, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτι-
 σμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης αὐτοῦ ἐν προσώπῳ Χριστοῦ Ἰησοῦ». Ἄθρει γὰρ ὅπως ἐν προσώπῳ Χριστοῦ τῆς θείας τε καὶ ἀπορρή-
 25 του δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ φωτισμὸς ἀναλάμπει. Δείκνυσι
 γὰρ ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ Πατρὸς δόξαν, καίτοι γεγονώς ἄνθρωπος ὁ Μονογενής. Μόνος γὰρ οὗτος, καὶ οὐχ ἕτερος Χριστὸς νοεῖται καὶ ὀνομάζεται, ἥγουν διδασκόντων ἡμᾶς οἱ διεναντίας, τίνα τρόπον κατίδοι τις ἂν ὡς ἐν ἀνθρώπῳ κοινῷ τῆς θείας δόξης τὸν φωτι-
 30 σμὸν, ἥγουν τὴν ἐπίγνωσιν; Οὐ γὰρ ἐν ἀνθρώπου μορφῇ Θεὸν ὀψόμεθα, πλὴν ἐν μόνῳ τῷ καθ' ἡμᾶς γεγονότι καὶ ἐνανθρωπή-
 σαντι Λόγῳ, μεμενηκότι δὲ καὶ οὕτω φύσει τε καὶ ἀληθῶς Υἱῷ, παραδόξως ἦν καὶ τοῦτο ἰδεῖν, καθὼ νοεῖται θεός. Καὶ γοῦν ὁ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ταμίας, Χριστὸν Ἰησοῦν ὀνομάσας αὐτόν, ὡς

σάρκα ἔκανε δικές του καὶ τὶς ἀδυναμίες της, ὅταν ἀκόμα καὶ τὶς ἐχθρικές ἐκδηλώσεις πού ἀπὸ τὴ βάνουση συμπεριφορὰ τῶν Ἰουδαίων ἐκτοξεύθηκαν ἐναντίον του, τὶς ἀπέδωσε στὸν ἑαυτό του, λέγοντας μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Μοίρασον μεταξύ τους τὰ ἐνδύματά μου, καὶ γιὰ τὴν ἐνδυμασίᾳ μου ἔρριξαν κλῆρο»⁴⁶. Καὶ πάλι· «Ὅλοι ὅσοι μὲ ἔβλεπαν μὲ περιγελοῦσαν, ἐκτόξευαν βλασφημίες μὲ τὰ χεῖλια τους καὶ κουνούσαν τὸ κεφάλι τους μὲ μοχθηρία»⁴⁷.

Β. Δηλαδή καὶ ὅταν συμβαίνει νὰ λέγει, «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»⁴⁸, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα»⁴⁹, καὶ ἔπειτα στοὺς Ἰουδαίους, «Γιατί θέλετε νὰ μὲ σκοτώσετε, ἕναν ἄνθρωπον πού σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθεια πού ἄκουσα ἀπὸ τὸν Θεό;»⁵⁰, θὰ δεχθοῦμε ὅτι εἶναι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ λόγια;

Α. Καὶ βέβαια, γιατί ὁ Χριστὸς δὲν μοιράζεται⁵¹, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλους ὅσους τὸν λατρεύουν πιστεύεται ὅτι εἶναι ἕνας καὶ μόνος καὶ ἀληθινὸς Υἱός. Γιατί ἡ εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ, ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξας τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατέρα⁵², ἡ σφραγίδα τῆς οὐσίας του, ἔλαβε μορφή δούλου⁵³, ὄχι ἐνώνοντας τὸν ἑαυτό του μὲ ἄνθρωπο, ὅπως λένε, ἀλλὰ πηγαίνοντας αὐτὸς μέσα σ' αὐτήν, καὶ μένοντας καὶ ἔτσι ὁμοιος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἐγραψε λοιπὸν ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ὁ Θεὸς πού εἶπε νὰ λάμπει φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι, αὐτὸς ἔλαμψε μέσα στὶς καρδιές μας, γιὰ νὰ φέρει στὸ φῶς τὴ γνώση τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵⁴. Πρόσεχε ὅτι στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἀκτινοβολεῖ ὁ φωτισμὸς τῆς ἀπεριγραπτῆς δόξας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Δείχνει δηλαδή στὸν ἑαυτό του ὁ Μονογενὴς τὴ δόξα τοῦ Πατέρα, μολονότι ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατί μόνος αὐτὸς καὶ ὄχι ἄλλος νοεῖται καὶ ὀνομάζεται Χριστός. Ἀλλιῶς ἂς μᾶς διδάξουν οἱ ἀντίθετοι, μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ καθαρὰ σὲ κοινὸ ἄνθρωπο τὸν φωτισμὸ τῆς θείας δόξας, δηλαδή τὴν ἐπίγνωση; Γιατί δὲν μπορούμε νὰ δοῦμε τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ μορφή ἀνθρώπου, παρὰ μόνον στὸ πρόσωπο τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔγινε σὰν ἐμᾶς καὶ ἐνανθρώπησε, ἀλλὰ καὶ ἔτσι παρέμεινε κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸς Υἱός, ἦταν κατὰ τρόπο παράδοξο δυνατὸ νὰ τὸ δοῦμε καὶ αὐτὸ, ἀφοῦ νοεῖται Θεός. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θησαυροφύλακας τῶν μυστη-

51. Α' Κορ. 1, 13.

52. Ἐβρ. 1, 3.

53. Φιλ. 2, 7.

54. Β' Κορ. 4, 6.

καθ' ἡμᾶς γεγονότα καὶ σεσαρκωμένον, οἶδεν ὄντα μετὰ τοῦ φύσει τε καὶ ἀληθείᾳ Θεόν· γράφει γὰρ ὡδί: «Τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν
 5 Χριστοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱερουροῦντα τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ». Προφητεύει δὲ καὶ Ζαχαρίας τῷ οἰκειῷ παιδί, φημί δὴ τῷ Βαπτιστῇ: «Καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης Ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου, ἐτοιμάσαι λαὸν αὐτῷ». Εἶτα τὸν Ὑψιστόν τε καὶ Κύριον ὁ θεσπέσιος Βαπτιστῆς κατεδεί-
 10 κνυ λέγων· «Ἴδε ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Οὗτός ἐστι περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον· Ὁπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν». Ἄρ' οὖν ἐνδοιάσαι θέμις, ὡς εἰς καὶ μόνος καὶ ἀληθῶς Υἱὸς εἶη ἂν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος μετὰ τῆς ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκός, καὶ οὐκ ἀψύχου
 15 μᾶλλον κατὰ τινος, ὡς ἔφην, ἐψυχωμένης δὲ νοερώς, καὶ ἐν συν αὐτῇ πρόσωπον πανταχῇ;

Β. Ἐνδοιάσαιμι μὲν ἤκιστα γε. «Εἰς γὰρ Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα». Πλὴν εἰ λέγοιτο προκόπτειν Ἰησοῦς ἡλικία καὶ σοφία καὶ χάριτι, τίς ὁ ἐν τούτοις γεγονώς ἐστι; Πλήρης γὰρ ὢν
 20 καὶ αὐτοτελής ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ὁποῖαν ἂν λάβοι καὶ εἰς τί τὴν ἐπίδοσιν, ἦτοι τὴν προκοπὴν; Σοφία δὲ ὢν αὐτός, οὐκ ἂν λέγοιτο σοφίας δεκτικός. Ζητητέον οὖν ἄρα φασί, περὶ ὃν ἂν γένοιτο ταυτί.

Α. Ἐτερον οὖν, ὡς ἔοικεν, εἰσκομιστέον Υἱὸν καὶ Κύριον, διὰ
 25 τὸ μὴ δύνασθαι τινος καθικνεῖσθαι τοῦ βάθους τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. Ὁ γὰρ τοι σοφὸς εὐαγγελιστῆς, σάρκα γεγονότα προεισηνεγκῶν τὸν Λόγον, δείκνυσιν αὐτὸν οἰκονομικῶς ἐφέντα τῇ ἰδίᾳ σαρκί, διὰ τῶν τῆς ἰδίας φύσεως ἰέναι νόμων. Ἀνθρωπότητος δὲ τὸ προκόπτειν ἐστὶν ἡλικία τε καὶ σοφία, φαίην δ' ἂν ὅτι καὶ χάρι-
 30 τι, συναναληδώσης τρόπον τινὰ τοῖς τοῦ σώματος μέτροις καὶ τῆς

55. Ρωμ. 15, 15-16.

58. Ἐφ. 4, 5.

56. Λουκᾶ 1, 72.

59. Λουκᾶ 2, 52.

57. Ἰω. 1, 29.

ρίων του, ἐνῶ τὸν ὀνομάζει Χριστὸν Ἰησοῦν, ἐπειδὴ ἔγινε σὰν ἐμᾶς καὶ σαρκώθηκε, γνωρίζει ὅτι εἶναι μαζί με τὸ κατὰ φύση καὶ ἀληθινὰ Θεός· γράφει λοιπὸν τὰ ἑξῆς· «Σᾶς ἔγραψα με τὸλμη μερικὰ πράγματα, γιὰ νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὴ χάρη πού μοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, νὰ εἶμαι ὑπηρετὴς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στὰ ἔθνη, ὑπηρετώντας τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ»⁵⁵. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ζαχαρίας προφητεύει γιὰ τὸ παιδί του, ἐννοῶ τὸν Βαπτιστὴ· «Καὶ σύ, παιδί μου, θὰ ὀνομασθεῖς προφήτης τοῦ Ὑψίστου· γιατί θὰ προσηγηθεῖς πρὶν ἀπὸ τὸν Κύριο, γιὰ νὰ προετοιμάσεις τὸν λαό του»⁵⁶. Ἐπειτα ὁ θεσπέσιος Βαπτιστὴς δείχνει καθαρὰ τὸν Ὑψιστο καὶ Κύριο λέγοντας· «Νὰ ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ πού σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐγὼ σᾶς εἶπα· Πίσω ἀπὸ μένα ἔρχεται κάποιος πού εἶναι ἀνώτερός μου, γιατί ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ μένα»⁵⁷. Ἄρα λοιπὸν ἐπιτρέπεται νὰ διατάξουμε ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι ἓνας καὶ μόνος καὶ ἀληθινὸς Υἱός, μαζί με τὴ σάρκα πού ἐνώθηκε μ' αὐτόν, ὄχι ἄψυχη, ὅπως λένε κάποιοι, ἀλλὰ με ψυχὴ λογικὴ, ὅπως εἶπα, καὶ ἓνα μαζί με αὐτὴν πρόσωπο παντοῦ;

Β. Δὲν διατάζω βέβαια καθόλου. Γιατὶ λέγει· «Ἕνας εἶναι ὁ Κύριος, μία ἡ πίστη, ἓνα τὸ βάπτισμα»⁵⁸. Ὡστόσο, ὅταν λέγεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς προόδευε στὴ σωματικὴ ἀνάπτυξη, στὴ σοφία καὶ στὴν εὐνοια ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων⁵⁹, ποιὸς εἶναι αὐτὸς στὸν ὁποῖο συνέβησαν αὐτά; Γιατὶ, ἐφόσον ὁ Λόγος τοῦ Πατέρα ἦταν πλήρης καὶ ἐπαρκής, τί ἐπίδοση, δηλαδὴ προκοπή, μπορούσε νὰ ἔχει καὶ σὲ τί; Ἄφοῦ ὁ ἴδιος ἦταν Σοφία, δὲν μπορούσε νὰ λέγεται ἐπιδεικτικὸς σοφίας. Ἄρα λοιπὸν πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε, λένε, σὲ ποιὸν μπορούσαν νὰ συμβοῦν αὐτά.

Α. Ὅπως φαίνεται λοιπὸν, πρέπει νὰ εἰσαγάγουμε ἄλλον Υἱὸ καὶ Κύριο, ἐπειδὴ μερικὸι δὲν μποροῦν νὰ εἰσχωρήσουν στὸ βάθος τῶν ἁγίων Γραφῶν. Γιατὶ ὁ σοφὸς εὐαγγελιστὴς, παρουσιάζοντας τὸν Λόγο νὰ ἔχει γίνῃ σάρκα, δείχνει ὅτι αὐτὸς κατ' οἰκονομίαν ἐπέτρεψε στὴ δική του σάρκα νὰ ἀκολουθήσει τοὺς δικούς της νόμους. Νόμος βέβαια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως εἶναι ἡ πρόοδος στὴν ἡλικία καὶ τὴ σοφία, θὰ ἔλεγα, καὶ στὴ χάρη, ἐπειδὴ μαζί με τὰ μέτρα τοῦ σώματος αὐξάνεται κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἡ φρόνηση στὸν καθένα.

ἐν ἐκάστῳ συνέσεως. Ἐτέρα δὲ αὖ ἐν τοῖς ἤδη παισὶ καὶ ὑπὲρ
 τοῦτο ἔτι. Ἦν μὲν γὰρ οὐκ ἀδύνατον, ἤγουν ἀνέφικτον, ὡς Θεῶ
 τῷ ἐκ Πατρὸς φύντι Λόγῳ, τὸ ἐνωθὲν αὐτῷ σῶμα, καὶ ἐξ αὐτῶν
 σπαργάνων αἶρειν τε ὑψοῦ, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τῆς ἀρτίως
 5 ἐχούσης ἀνενεγκεῖν. Φαίην δ' ὅτι καὶ ἐν νηπιά σοφίαν ἐκφήναι
 τεθαυμασμένην ῥάδιόν τε καὶ εὐήλατον ἦν αὐτῷ· ἀλλ' ἦν τὸ
 χρῆμα τερατοποιίας οὐ μακρὰν, καὶ τοῖς τῆς οἰκονομίας λόγοις
 ἀνάρμοστον Ἐτελεῖτο γὰρ ἀψοφητὶ τὸ μυστήριον. Ἠφίει δὴ οὖν
 οἰκονομικῶς τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ἐφ' ἑαυτῷ τὸ κρα-
 10 τεῖν. Τετάξεται γὰρ ἐν μοίρᾳ καὶ τοῦτο τῆς πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσεως,
 οἷς κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ μείζον ἢ πρόοδος, αἶροντος ἡμᾶς καιροῦ
 πρὸς ἐπίδοσιν ἡλικίας καὶ οὐκ ἀναρμόστου φρονήσεως Οὐκοῦν
 παντέλειος μὲν καὶ ἀπροσδεῆς παντός ὄτουοῦν, καὶ γοῦν αὐξήσε-
 ως, ὡς Θεός, ὁ ἐκ Πατρὸς Λόγος οἰκειοῦται γε μὴν τὰ ἡμῶν, ἐπεὶ
 15 τοι γέγονε καθ' ἡμᾶς... ἴσμεν ὄντα αὐτὸν καὶ οὕτως ὑπὲρ ἡμᾶς, ὡς
 Θεόν. Τολμᾷ γοῦν ὁ Παῦλος, καίπερ εἰδῶς ὅτι γέγονε σὰρξ, ταῖς
 τῆς θεότητος ὑπεροχαῖς ἐνορῶν, ἔσθ' ὅτε, οὐδὲ ἄνθρωπον αὐτὸν
 εἶναι ἐνιαχοῦ λέγειν· ἐπιστέλλει γοῦν τοῖς ἐκ Γαλατίας «Παῦλος
 ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ
 20 Ἰησοῦ Χριστοῦ»· καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι, «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν τὸ
 Εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρω-
 πον. Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὐδὲ ἐδι-
 δάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Β. Ἐφαρμοστέον οὖν ἄρα αὐτῷ καὶ τὸ λέγεσθαι προκόπτειν
 25 σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸ πεινῆν καὶ
 μέντοι καὶ κοπιᾶν καὶ τὰ τούτοις εἰκότα. Καὶ τάχα που, κἂν εἰ
 λέγοιτο παθεῖν ἐξωποιοῦσθαι τε παρὰ τοῦ Πατρὸς, αὐτῷ προσ-
 νεμοῦμεν καὶ ταῦτα

Α. Αὐτοῦ γὰρ εἶναί φαμεν κατ' οἰκείωσιν οἰκονομικὴν τὰ
 30 ἀνθρώπινα, καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς τὰ αὐτῆς ἐπεὶ μὴ ἕτερος νοεῖται
 πρὸς ἡμῶν παρ' αὐτὸν Υἱός, ἀλλ' αὐτὸς Κύριος σέσωκεν ἡμᾶς τῆς
 ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα, τὸ ἴδιον αἷμα δούς. «Ἠγοράσθημεν

Και εἶναι ἄλλη στὰ παιδιά, και ἄλλη στοὺς μεγαλύτερους. Γιατι δὲν ἦταν ἀδύνατο, δηλαδή ἀκατόρθωτο, στὸν Λόγο πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, νὰ ὑψώσει τὸ σῶμα πού ἐνώθηκε μὲ αὐτόν, ἀπὸ τὰ σπάργανά του ἀκόμα, και νὰ τὸ φέρει στὰ μέτρα τῆς ὠριμῆς ἡλικίας. Θὰ ἔλεγα βέβαια ὅτι ἦταν εὐκολο σ' αὐτόν νὰ ἐμφανίσει ἀκόμα και ὡς νήπιο σοφία καταπληκτική, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα θὰ ἀγγιζε τὰ ὅρια τῆς τερατοποιίας, και θὰ ἦταν ἀταίριαστο στοὺς λόγους τῆς θείας οἰκονομίας. Γιατι τὸ μυστήριο γινόταν ἀθόρυβα. Ἐφηνε λοιπὸν κατ' οἰκονομία στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως νὰ ἰσχύουν και σ' αὐτόν. Εἶχε συνταχθεῖ δηλαδή και ὡς πρὸς αὐτὸ στή μοῖρα τῆς ὁμοιωσεύς του μὲ μᾶς, στοὺς ὁποίους ἡ πρόοδος πρὸς τὸ μεγαλύτερο γίνεται σιγὰ σιγὰ, και χρειάζεται καιρὸς γιὰ νὰ μεγαλώσουμε και νὰ ἀποκτήσουμε τὴν πρέπουσα φρόνηση. Ἐπομένως ἦταν παντέλειος βέβαια και δὲν εἶχε ἀνάγκη κανενὸς πράγματος, οὔτε και αὐξήσεως, ὡς Θεός, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅμως κάνει δικά του τὰ δικά μας, ἐπειδὴ ἐγινε σὰν ἐμᾶς, ἀλλὰ και ἔτσι γνωρίζουμε ὅτι αὐτὸς εἶναι πάνω ἀπὸ μᾶς, ὡς Θεός. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος, ἂν και γνώριζε ὅτι ἐγινε σάρκα, βλέποντας ὑπὸ μορφὴ ἐνοράσεως τίς θεϊκὲς ὑπεροχὲς του, τολμᾷ μερικὲς φορές νὰ μὴ τὸν ὀνομάζει ἄνθρωπο. Γράφει, γιὰ παράδειγμα, στοὺς Γαλάτες: «Παῦλος ἀπόστολος, πού ἔλαβε τὴν ἐντολὴ ὄχι ἀπὸ ἄνθρώπους, οὔτε μέσω ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό»⁶⁰. Ἀλλὰ και κάπου ἄλλοῦ: «Σᾶς κάνω γνωστό, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο πού κηρύχθηκε ἀπὸ μένα δὲν εἶναι ἀνθρώπινο. Γιατι οὔτε και ἐγὼ τὸ ἔλαβα ἀπὸ ἄνθρωπο, οὔτε τὸ διδάχθηκα ἀπὸ ἄνθρώπους, ἀλλὰ μὲ ἀποκάλυψη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶¹.

Β. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐφαρμόζουμε σ' αὐτόν και τὰ λεγόμενα ὅτι προόδευε στή σοφία, στή σωματικὴ ἀνάπτυξη και στή χάρη, ὅπως ἀκριβῶς και τὸ ὅτι πείνασε, ἀλλὰ και κοπίασε και τὰ ὅμοια μὲ αὐτὰ. Ἴσως μάλιστα και ὅταν ἀκόμα λέγεται ὅτι ἔπαθε και ἀναστήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, νὰ τὰ ἀποδίδουμε και αὐτὰ σ' ἐκεῖνον.

Α. Πράγματα λέμε, ὅτι εἶναι δικά του κατ' οἰκονομία τὰ ἀνθρώπινα, και μαζί μὲ τὴ σάρκα και τὰ δικά της. Γιατι δὲν νοεῖται ἀπὸ μᾶς ἄλλος Υἱὸς ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἔσωσε, δίνοντας, ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων, τὸ αἷμά του. Γιατι λέγει:

γὰρ τιμῆς οὐ φθαρτῆς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς
 ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ, προσκομίσαντος ἑαυτὸν
 ὑπὲρ ἡμῶν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· καὶ πρὸς γε
 τοῦτο ἡμᾶς πιστώσεται γεγραφῶς ὁ νομομαθέστατος Παῦλος·
 5 «Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά, καὶ περιπα-
 τεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδω-
 κεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν
 εὐωδίας». Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν εὐωδία Χριστός, κατα-
 δεῖξας ἐν αὐτῷ τὸ ἀπλημμελὲς ἔχουσαν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, παρ-
 10 ρησίαν ἐσχήκαμεν δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐ-
 ρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἔχοντες οὖν, ἀδελ-
 φοί, παρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων, ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χρι-
 στοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ κα-
 ταπετάσματος, τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ». Σύνες οὖν ὅπως αὐ-
 15 τοῦ τὸ αἷμα καὶ αὐτοῦ τὴν σὰρκα φησίν, ἣν καὶ καταπέτασμα
 καλεῖ, καὶ μάλα εἰκότως ἴν', ὅπερ ἐν τῷ ναῷ τὸ ἱερόν εἰσγάζετο κα-
 ταπέτασμα, κατακρύπτων εὖ μάλα τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, τοιοῦτόν
 τι νοοῖτο δεῖν καὶ ἡ τοῦ Κυρίου σὰρξ, οὐκ ἐφιστάσα, τρόπον τινά,
 γυμνῶς καὶ ἀκρύπτως ὁραῖσθαι πρὸς τινος τὴν ὑπερφυᾶ καὶ ἐξαι-
 20 ρετον ὑπεροχὴν τε καὶ δόξαν τοῦ ἐνωθέντος αὐτῇ Θεοῦ Λόγου.
 Καὶ γοῦν, οἱ μὲν Ἠλίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν ἐτόπασαν εἶναι
 Χριστόν, Ἰουδαῖοί γε μὴν, οὐ συνέντες ὅλως τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστή-
 ριον, κατακερτομοῦντες ἔφασκον «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτο-
 νος υἱός; πῶς νῦν λέγει, Ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταδέβηκα;». Ἀό-
 25 ρατον μὲν γὰρ τῇ φύσει τὸ Θεῖον. Ὡφθη γε μὴν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἐν
 εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, ὁ κατὰ φύσιν ἰδίαν οὐχ ὁρατός, καὶ ἐπέφανεν
 ἡμῖν Θεὸς ὢν Κύριος. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, διδάσκει λέγων ὁ θεσπέ-
 σιος Δαβὶδ· «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασι-
 ωπηθήσεται».

30 Β. Φρονεῖς μὲν ὀρθῶς ἐκεῖνοί γε μὴν οὐχ ᾧδε ταῦτ' ἔχειν δια-
 τείνονται, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον τὸ ἐπὶ τῷ
 σταυρῷ πάθος ἀξιούσι προσνέμειν τῷ ἐκ Θεοῦ φύντι Λόγῳ, πα-

62. Α' Πέτρ. 1, 18-19.

63. Ἐφ. 5, 1-2.

64. Ἐβρ. 5, 19-20.

«Ἐχομε ἔξαγορασθεῖ με τίμημα ὄχι φθαρό, ἀσῆμι ἢ χρυσάφι, ἀλλὰ με τὸ πολύτιμο αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος σὰν ἀμνὸς ἀμωμος καὶ ἀμόλυντος πρόσφερε τὸν ἑαυτό του γιὰ μᾶς ὡς θυσία εὐωδιαστὴ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα»⁶². Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως μᾶς τὸ βεβαιώνει καὶ ὁ νομομαθέστατος Παῦλος ὁ ὁποῖος ἔχει γράψει· «Νὰ γίνεσθε λοιπὸν μιμητὲς τοῦ Θεοῦ, σὰν παιδιὰ ἀγαπητά, καὶ νὰ φέρεσθε με ἀγάπη, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἀγάπησε καὶ πρόσφερε τὸν ἑαυτό του γιὰ μᾶς προσφορὰ καὶ θυσία εὐωδιαστὴ στὸν Θεό»⁶³. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἔγινε γιὰ μᾶς εὐωδία, δείχνοντας με τὸν ἑαυτό του ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἀναμάρτητη, ἀποκτήσαμε θάρρος δι' αὐτοῦ καὶ μαζί με αὐτὸν πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό. Γιατὶ ἔχει γραφῆ τὸ ἑξῆς· «Ἐχοντας λοιπὸν, ἀδελφοὶ μου, τὸ θάρρος πού μᾶς δίνει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, νὰ μποῦμε στὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἀπὸ ἓνα νέο καὶ ζωντανὸ δρόμο, τὸν ὁποῖο μᾶς ἐγκαινίασε με τὸ καταπέτασμα, δηλαδὴ με τὴ σὰρκα του»⁶⁴. Κατανόησε λοιπὸν ὅτι τὸ αἷμα καὶ τὴ σὰρκα ἐννοεῖ, τὴν ὁποία ὀνομάζει καὶ καταπέτασμα, καὶ πολὺ σωστά, γιατί ὅ,τι ἔκανε στὸν ναὸ τὸ καταπέτασμα, κρύβοντας πολὺ καλὰ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, κάτι τέτοιο πρέπει νὰ νοήσουμε ὅτι κάνει καὶ ἡ σὰρκα τοῦ Κυρίου, μὴ ἐπιτρέποντας κατὰ κάποιον τρόπο νὰ βλέπεται ἔτσι ἁπλὰ καὶ φανερὰ ἀπὸ κάποιον ἢ πελώρια καὶ ἐξαίρετη ὑπεροχὴ καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ Λόγου πού ἐνώθη με αὐτήν. Γι' αὐτὸ ἄλλοι ὑπέθεσαν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Ἡλίας ἢ ἓνας ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι, μὴ καταλαβαίνοντας τὸ μυστήριον πού κρυβόταν σ' αὐτόν, ἔλεγαν «Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ; πῶς τώρα λέγει ὅτι κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό;»⁶⁵. Γιατὶ ἡ θεία φύση εἶναι ἀόρατη. Φανερώθηκε βέβαια στοὺς ἀνθρώπους με τὴ δική μας μορφή, αὐτὸς πού κατὰ φύση δὲν εἶναι ὄρατός, καὶ ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς ἐνῶ ἦταν Θεὸς καὶ Κύριος. Κι αὐτό, νομίζω, ὅτι διδάσκει ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγοντας· «Ὁ Θεὸς μας θὰ ἔρθει φανερὰ καὶ δὲν θὰ τηρήσει πλέον σιωπὴ»⁶⁶.

Β. Ἐσὺ βέβαια πιστεύεις σωστά, ἐκεῖνοι ὅμως ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι ἔτσι, ἀντίθετα μάλιστα ἀξιῶνουν νὰ μὴ ἀποδίδεται γιὰ κανένα λόγο τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ στὸν Λόγον πού προήλθε ἀπὸ

65. Ματθ. 13, 55. Ἰω. 6, 58.

66. Ψαλμ. 49, 3.

ρασκευάσαι δὲ μᾶλλον φασιν αὐτὸν τὸν συναφθέντα αὐτῷ κατ' ἰσοτιμίαν ἄνθρωπον, τὰς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὑποστῆναι παροινίας καὶ τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθη, καὶ μὴν καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, καὶ αὐτὸν γενέσθαι τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀρχηγόν, τῇ τοῦ συνόντος 5 αὐτῷ Λόγου δυνάμει, παλινδρομήσαντα πρὸς ζωὴν καὶ τὸ τοῦ θανάτου καταργήσαντα κράτος.

A. Ἐρα οὖν ἔχοιεν ἂν ἐξ ἱερῶν Γραμμάτων τὸν ἐπὶ τούτοις ἡμῖν ἀληθῆ παραστῆσαι λόγον, ἢ καινοτομοῦσι τὴν πίστιν τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦντες, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου, 10 κατὰ τὸ γεγραμμένον; ἢ τάχα που οὐκ εἰδότες λέγειν, «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ»;

B. Ναί, φασίν· ἐμπεδοῖ γὰρ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὡδὶ γεγραφώς «Ἐπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα καὶ 15 δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι». Ὁ γὰρ τοι, φασίν, ἐν ᾧ τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, εἴη ἂν ἕτερος οὐδεὶς παρά γε τὸν ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον. Αὐτὸς τοιγαροῦν ἐτελείωσε διὰ παθημάτων τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τουτέστι τὸν ἐκ 20 σπέρματος τοῦ Δαβὶδ.

A. Λελυτρώμεθα οὖν παρὰ Θεοῦ μὲν οὐκ ἔτι (πῶς γάρ, ἢ πόθεν;), ἀλλοτριῶν δὲ μᾶλλον αἵματι, καὶ τέθνηκέ τις ὑπὲρ ἡμῶν ὑποβολιμαῖος ἄνθρωπος καὶ υἱὸς ψευδώνυμος, καὶ τὸ σεπτὸν καὶ μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς μυστήριον ὕθλος ἦν 25 ἄρα καὶ φενακισμός, καὶ οὔτε γέγονεν ἄνθρωπος Ἐπιγραφόμεθα Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, ἠκιστα μὲν αὐτόν, ἐκεῖνον δὲ μᾶλλον, ὅς τὸ ἴδιον αἷμα δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. Καίτοι γέγραφέ τισιν ὁ ἱερώτατος Παῦλος «Ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τούτοις καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι 30 θυσίαις παρὰ ταῦτα. Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα εἰσῆλθεν ἅγια Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. Οὐδὲ ἵνα πολ-

67. Ἰερ. 13, 16.

68. Γαλ. 6, 14.

69. Ἐβρ. 2, 10.

τὸν Θεό, καὶ λένε ὅτι μᾶλλον προετοίμασε τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἐνώθηκε ἰσότημα μαζί του, νὰ ὑποστῆ τὶς παραφροσύνες τῶν Ἰουδαίων καὶ τὰ πάθη τοῦ σταυροῦ, καὶ βέβαια καὶ τὸν ἴδιο τὸν θάνατο, καὶ αὐτὸς νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας μας, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Λόγου ποὺ ἦταν μαζί του, ὅταν ξαναγύρισε στὴ ζωὴ καὶ κατάργησε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου.

Α. Θὰ μπορούσαν ἄραγε νὰ μᾶς ἀποδείξουν καὶ ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές, ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τους γι' αὐτὰ εἶναι ἀληθινός; Ἡ μήπως εἰσάγουν νέες ιδέες στὴν πίστη λέγοντας αὐτὰ ποὺ ἔχει ἡ καρδιά τους, καὶ ὄχι αὐτὰ ποὺ λέγει τὸ στόμα τοῦ Κυρίου, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ⁶⁷; Ἡ μήπως δὲν γνωρίζουν αὐτὸ ποὺ λέγει, «Σὲ μένα, μὴ γένοιτο νὰ καυχηθῶ, παρὰ μόνο γιὰ τὸν σταυρὸ τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος σταυρώθηκε ὡς πρὸς ἐμένα, καὶ ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμο»⁶⁸,

Β. Ναί, λένε· γιατί μᾶς βεβαιώνει γι' αὐτὸ ὁ πάνσοφος Παῦλος, ποὺ γράφει τὰ ἐξῆς: «Ἐπρεπε σ' αὐτόν, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν ὅλα, προκειμένου νὰ ὀδηγήσει πολλοὺς υἱοὺς στὴ δόξα, νὰ κάνει τὸν ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας τους τέλειο διὰ τῶν παθημάτων»⁶⁹. Γιατί, λένε, αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Λόγο ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό. Αὐτὸς λοιπὸν ἔκανε τέλειο, διὰ τῶν παθημάτων, τὸν ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας μας, δηλαδή τὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβὶδ.

Α. Δὲν λυτρωθήκαμε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Θεὸ πιά (πῶς δηλαδή καὶ ἀπὸ ποῦ;), ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὸ αἷμα ἄλλου, καὶ πέθανε γιὰ μᾶς κάποιος ἄνθρωπος ποὺ προσλήφθηκε ἀπέξω, καὶ υἱὸς νόθος, καὶ συνελπῶς τὸ σεβάσμιο καὶ μεγάλο μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς ἦταν μῦθος καὶ ἀπάτη, καὶ δὲν ἔγινε ἄνθρωπος. Καὶ θὰ ὀνομάσομε Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ μας ὄχι αὐτόν, ἀλλὰ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πρόσφερε τὸ αἷμα του γιὰ μᾶς, ἂν καὶ ὁ ἱερότατος Παῦλος ἔγραψε σὲ κάποιους: «Ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη τὰ ἀντίτυπα τῶν οὐράνιων πραγμάτων νὰ καθαρίζονται μὲ τέτοια μέσα, τὰ ἴδια ὅμως τὰ ἐπουράνια μὲ ἀνώτερες θυσίες ἀπὸ αὐτὲς ἐδῶ. Γιατί ὁ Χριστὸς δὲν μπῆκε σὲ χειροποίητα Ἁγία τῶν ἁγίων, ποὺ ἦταν ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ ἐμφανισθεῖ τώρα μπροστὰ στὸν Θεὸ γιὰ

λάκις προσφέρει ἑαυτόν, ὡσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ
 Ἅγια κατ' ἑνιαυτὸν αἵματι ἄλλοτρίῳ, ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις
 παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· νυνὶ δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν
 αἰώνων εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέ-
 5 ρωται». Οὐκοῦν ὁ μὲν τύπος ἔχει τὸ ἐν αἵματι τῷ ἄλλοτρίῳ ποι-
 εῖσθαι τὴν πρόσδοτον καὶ ἀποκαθαίρεσθαί τινας· τό γε μὴν ἀλη-
 θές, ἤγουν ἡ ἀλήθεια, δέξεται πάντως πού τὸ ἄμεινον, τουτέστι τὸ
 ἐν αἵματι τῷ ἰδίῳ τοῦτο δοῦν εἰσελαύνοντα τὸν Ἰησοῦν οὐκ εἰς
 πρόσκαιρόν τινα καὶ χειροποίητον σκηνην τὴν ὡς ἐν σκιᾷ καὶ
 10 τύποις, ἀλλ' εἰς τὴν ἄνω καὶ ἀληθῆ, τουτέστιν εἰς τὸν οὐρανόν.
 Ἀνάγκη γὰρ τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τούτοις
 καθαρίζεσθαι, δῆλον δὲ ὅτι τοῖς τυπικοῖς τε καὶ ἄλλοτρίοις, αὐτὰ
 δὲ τὰ ἐπουράνια κρεῖττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας. Ζητητέον οὖν
 ἄρα καὶ ἀναγκαίως ἐν Χριστῷ τὸ κρεῖττον ἢ κατὰ τοὺς τύπους,
 15 φημὶ δὲ τὸ ἀληθές, ὅπερ ἐστὶν ἐν αἵματι τῷ ἰδίῳ.

B. Εὐ᾿ ἔφης.

A. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἀποστολικὴν κατεξανιστάσι ῥῆσιν, ὡς ἐπ'
 ἀνθρώπου κοινοῦ προενηνεγμένην, φέρε λέγωμεν ἐλόντες ἀπ'
 ἀρχῆς τῶν γεγραμμένων, μέχρι καταλήξεως τῆς ἀποχρώσεως τῷ
 20 λόγῳ. Γέγραπται τοίνυν «Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττω-
 μένον βλέπομεν Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, δόξῃ καὶ
 τιμῇ ἑστεφανωμένον. Ἐπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι'
 οὐ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς
 σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. Ὁ τε γὰρ ἀγιάζων
 25 καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται
 ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν, λέγων Ἄπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς
 ἀδελφοῖς μου. Καὶ πάλιν Ἴδου ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ
 Θεός. Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδιά κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ
 αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου κα-
 30 ταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβο-

μας. Ούτε μπήκε για να προσφέρει τὸν ἑαυτὸ του θυσία πολλές φορές, ὅπως ὁ ἀρχιερέας ὁ ὁποῖος μπαίνει στὰ ἹΑγια τῶν ἁγίων κάθε χρόνο προσφέροντας αἷμα πὸ δὲν εἶναι δικό του, γιατί τότε θὰ ἔπρεπε νὰ πάθει πολλές φορές ἀπὸ τότε πὸ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος. Ἐνῶ τώρα φανερώθηκε μὰ για πάντα στὸ τέλος τῶν αἰῶνων, για νὰ καταργήσει τὴν ἁμαρτία μὲ τὴ θυσία τοῦ ἑαυτοῦ του»⁷⁰. Ἐπομένως ὁ τύπος παρουσιάζει τὴν εἴσοδο νὰ γίνεται μὲ αἷμα ξένο, καὶ μὲ αὐτὸ νὰ ἑξαγιαζονται κάποιοι. Τὸ ἀληθινὸ ὅμως, δηλαδή ἡ ἀλήθεια, δέχεται ὅπωςδήποτε τὸ ἀνώτερο, δηλαδή νὰ μπαίνει μὲ τὸ δικό του αἷμα ὁ Ἰησοῦς, ὄχι σὲ κάποια πρόσκαιρη καὶ χειροποίητη σκηνή, πὸ ἀποτελοῦσε σκιά καὶ προτύπωση, ἀλλὰ στὴν ἄνω καὶ ἀληθινή, δηλαδή στὴν οὐράνια. Γιατὶ ἀναγκαστικὰ πρέπει τὰ ὑποδείγματα τῶν οὐράνιων πραγμάτων νὰ καθαρίζονται μὲ αὐτὰ, δηλαδή μὲ τυπικὰ καὶ ξένα, ἐνῶ τὰ ἴδια τὰ ἐπουράνια νὰ καθαρίζονται μὲ θυσίες ἀνώτερες ἀπὸ τὶς τυπικὲς. Πρέπει ἐπομένως στὸν Χριστὸ νὰ ἀναζητοῦμε τὸ ἀνώτερο καὶ ὄχι τὸ τυπικό, καὶ ἐννοῶ τὸ ἀληθινὸ, πὸ εἶναι τὸ αἷμα τὸ δικό του.

Β. Σωστὰ τὰ εἶπες.

Α. Ἐπειδὴ ὅμως προβάλλουν τὴν ἀποστολικὴ ρήση, ὅτι δῆθεν ἀναφέρεται σὲ κοινὸ ἄνθρωπο, ἐμπρὸς νὰ ἑξετάσουμε αὐτὰ πὸ εἶναι γραμμένα, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ σημεῖο τοῦ λόγου πὸ εἶναι ἀπαραίτητο. Ἔχει λοιπὸν γραφεῖ: «Βλέπομε ὅμως τὸν Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος ἔγινε για λίγο χρονικὸ διάστημα κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἐξαιτίας τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου, νὰ εἶναι στεφανωμένος μὲ δόξα καὶ τιμὴ. Γιατὶ ἔπρεπε σ' αὐτόν, για τὸν ὁποῖο καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τὰ πάντα, προκειμένου νὰ ὀδηγήσει πολλοὺς υἱοὺς στὴ δόξα, νὰ κάνει τὸν ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας τοὺς τέλειον μὲ τὰ παθήματα. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος πὸ ἁγιάζει καὶ ἐκεῖνοι πὸ ἁγιάζονται ὅλοι ἔχουν τὴν ἴδια καταγωγή. Για τὸν λόγο αὐτὸν δὲν ντρέπεται νὰ τοὺς ὀνομάζει ἀδελφούς, λέγοντας: Θὰ ἀναγγείλω τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου». Καὶ παρακάτω «Νά, ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά πὸ μου ἔδωσε ὁ Θεός. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παιδιά ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς ἔγινε κατὰ παρόμοιο τρόπο μέτοχος τῶν ἰδίων, για νὰ καταργήσει μὲ τὸν θάνατό του ἐκεῖνον πὸ ἔχει τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, δηλαδή τὸν

λον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντός τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. Οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται. "Ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι».

5 Ἴδου γάρ, ἰδού, καὶ μάλα σαφῶς, ἠλαττώσθαι λέγων αὐτὸν παρὰ τοὺς ἀγγέλους διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, κατεστέφθαι γε μὴν δι' αὐτὸ τιμῇ τε καὶ δόξῃ, καθίστησιν ἐμφανῆ τὸν ἐφ' ᾧ ποιεῖται τοὺς λόγους, δῆλον δὲ ὅτι τὸν Μονογενῆ. Μετεσχηκέναι γάρ φησιν αὐτὸν αἵματος καὶ σαρκὸς παραπλησίως ἡμῖν, καὶ οὐκ ἀγγέλων ἐπιλαδέσθαι μᾶλλον, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ. Ἐπρεπε γὰρ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, καθιγμένον εἰς κένωσιν καὶ ἐνανθρωπήσαντα τὸν Υἱόν, ὡς τὴν τοῦ δούλου λαβόντα μορφὴν, τελειῶσαι διὰ παθημάτων, τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντίλυτρον τὴν ἰδίαν αὐτῷ καθιεροῦντα σάρκα. Τέ-
15 θυται γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, τὸ ἄμωμον ἱερεῖον, καὶ μιᾷ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκές τοὺς ἀγιαζόμενους. ἀναμορφῶν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὴν ἀνθρώπου φύσιν «Πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ καινά». "Ὅτι γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν ἴδιον Υἱόν, οὐδὲν ἤττον ἡμᾶς πιστώσεται γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος
20 περὶ αὐτοῦ. «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἀπάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται;». Ἴδιον δὲ φάμεν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεφηνότα Λόγον· δεδόσθαι γε μὴν ὑπὲρ ἡμῶν, οὐ γυμνὸν ἔτι καὶ ἄσαρκον, ἀλλ' ὅτε γέγονε σὰρξ· καὶ τὸ λέγεσθαι
25 παθεῖν, ἀμάμητον ἦν αὐτῷ. Πέπονθε γὰρ οὐ φύσει θεότητος, ἀλλ' ἰδίᾳ σαρκί. Ὁ γὰρ Θεὸς καὶ Πατὴρ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ σὺν αὐτῷ. Ἄρ' οὖν ἁμαρτίαν αὐτὸν γενέσθαι νοοῦμεν, ἢ ὅτι μᾶλλον ὁμοιώθη τοῖς ὑπὸ ἁμαρτίαν,
30 ταύτητοι καὶ ἁμαρτία λέγεται;

B. Ὁρθῶς ἔφησ.

A. Ὡςπερ οὖν τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν

71. Ἐβρ. 2, 9-17.

72. Β' Κορ. 5, 17.

73. Ρωμ. 8, 32.

74. Β' Κορ. 5, 21.

διάβολο, και νὰ ἐλευθερώσει ἐκείνους πού ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἦταν σὲ ὄλη τους τὴ ζωὴ ὑποδουλωμένοι. Γιατὶ βέβαια δὲν ἔρχεται νὰ βοηθήσει ἀγγέλους, ἀλλὰ ἔρχεται νὰ βοηθήσει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνῃ καθόλα ὅμοιος μὲ τοὺς ἀδελφούς του»⁷¹.

Νᾶ λοιπόν, πού μὲ πολλή σαφήνεια μάλιστα, λέγοντας ὅτι ὁ ἴδιος ἔγινε κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἕξαιτίας τοῦ πάθους τοῦ θανάτου, καὶ ὅτι γι' αὐτὸ στεφανώθηκε μὲ τιμὴ καὶ δόξα, κάνει φανερὸν ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖο κάνει λόγο, δηλαδή τὸν Μονογενῆ. Γιατὶ λέγει ὅτι αὐτὸς ἀπέκτησε αἷμα καὶ σὰρκα ὅμοια μὲ μᾶς, καὶ ὅτι δὲν ἤρθε νὰ βοηθήσει ἀγγέλους, ἀλλὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ. Γιατὶ ἦταν πρέπον στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, τὸν Υἱό, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τὰ πάντα, καὶ ὁ ὁποῖος ταπεινώθηκε σὲ κένωση καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, νὰ τὸν κάνει τέλειο μέσα ἀπὸ τὰ παθήματα, προσφέροντας τὴ σὰρκα του ὡς ἀντίλυτρο γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων. Γιατὶ θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς ὁ Χριστός, τὸ ἄμεμτο θῦμα, καὶ μὲ μιὰ προσφορὰ ἔκανε τέλειους γιὰ πάντα αὐτοὺς πού ἀγιάζονται, ἐπαναφέροντας τὴν ἀνθρώπινη φύση στὴν ἀρχικὴ της μορφή. Γιατὶ λέγει: «Μὲ αὐτὸν ὅλα ἔγιναν καινούργια»⁷². «Ὅτι ὅμως ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας πρόσφερε τὸν Υἱό του γιὰ χάρη μας μᾶς τὸ βεβαιώνει καθαρὰ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφοντας γι' αὐτὸν «Αὐτὸς λοιπόν πού δὲν λυπήθηκε τὸν δικό του Υἱό, ἀλλὰ τὸν θυσίασε γιὰ ὅλους ἐμᾶς, πῶς μαζὶ μὲ αὐτὸν δὲν θὰ μᾶς χαρίσει τὰ πάντα;»⁷³. Υἱὸ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ δικό του λέμε τὸν Λόγο πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴν οὐσία του, καὶ θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς ὄχι ἐνῶ ἀκόμη ἦταν ἀπλὸς καὶ ἄσαρκος, ἀλλὰ ὅταν ἔγινε σὰρκα. Καὶ τὸ ὅτι λέγεται πῶς ἔπαθε, ἦταν γι' αὐτὸν ἄμεμτο. Γιατὶ δὲν ἔπαθε ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς θεότητος, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ σὰρκα του, ἐπειδὴ, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, αὐτὸν πού δὲν γνώρισε ἁμαρτία, τὸν ἔκανε ἁμαρτία, ὥστε ἐμεῖς νὰ γίνουμε δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐνωμένοι μὲ αὐτόν⁷⁴. Ἔρα λοιπόν ἐννοοῦμε ὅτι αὐτὸς ἔγινε ἁμαρτία, ἢ ὅτι μᾶλλον ἔγινε ὅμοιος μὲ αὐτοὺς πού εἶχαν ὑποδουλωθεῖ στὴν ἁμαρτία, γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ὅτι ἔγινε ἁμαρτία;

Β. Σωστὰ τὰ εἶπες.

Α. Ὅπως λοιπόν αὐτὸν πού δὲν γνώρισε ἁμαρτία τὸν ἔκανε

ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ (δεδικαίωται γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις ἐν αὐτῷ), οὕτω τὸν οὐκ εἰδότα θάνατον (ζωὴ γὰρ ἐστὶ καὶ ζωοποιὸς ὁ Λόγος), σαρκὶ παθεῖν παρεσκεύασεν, ἔξω μείναντα τοῦ παθεῖν, καθὸ νοεῖται Θεός, ἵνα
 5 ἡμεῖς ζήσωμεν δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ. Διὸ καὶ ὁμοίωμα θανάτου τὸ Χριστοῦ πάθος ὠνόμασται. Γέγραπται οὖν· «Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα». Ἐξῆ γὰρ ὁ Λόγος καὶ γενομένης θανάτου τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκός, ἵν', ἠττηθέντος θανάτου καὶ πεπα-
 10 τημένης τῆς φθορᾶς, ἡ τῆς ἀναστάσεως δύναμις εἰς ἅπαν ἔρχηται τὸ ἀνθρώπινον γένος Ἀληθές γάρ, ὅτι ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδᾶμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. Ἐπεὶ τίνα τρόπον ὀνήσαί φαμεν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς τὸ μυστήριον, εἰ μὴ
 15 Θεὸς ὢν ὁ Λόγος γέγονε σὰρξ; εἰ μὴ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ καταπεφοίτηκεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν; εἰ μὴ σῶμα γέγονε ζωῆς τὸ ὑπὸ φθοράν, ἵνα γένηται θανάτου πέρα καὶ φθορᾶς; Αὐτὸν οὐκ ἄρα φαμέν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, σαρκὶ παθεῖν δι' ἡμᾶς;

20 Β. Πάνυ μὲν οὖν.

Α. Εἴπερ ἐστὶν ἀληθῆς ὁ Παῦλος λέγων περὶ αὐτοῦ, «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχαί, εἴτε Ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐ-
 25 τοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται. Καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, καὶ αὐτός ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὃς ἐστὶν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς προωτεύων». Ἴδου γάρ, ἰδου σαφῶς καὶ μάλα τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως,
 30 ὄρατῆς τε καὶ ἀοράτου, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα, κεφαλὴν δεδόσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ φησὶν, εἶναι δὲ καὶ ἐκ νεκρῶν προ-

ἁμαρτία γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ γίνουμε δηλαδή ἐμεῖς δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἔνωμένοι μὲ αὐτόν (γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση δικαιώθηκε ἔνωμένη μὲ αὐτόν), ἔτσι καὶ αὐτόν ποὺ δὲν γνώρισε θάνατο (γιατὶ ὁ Λόγος εἶναι ζωὴ καὶ ζωοποιός), τὸν ἔκανε νὰ πάθει κατὰ σάρκα, μένοντας ἔξω ἀπὸ τὸ πάθος ὡς Θεός, γιὰ νὰ ζήσουμε ἐμεῖς δι' αὐτοῦ καὶ μαζὶ μὲ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ὀνομάσθηκε ὁμοίωμα θανάτου. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ἐφόσον ἔνωθήκαμε μαζὶ του μὲ τὸν θάνατό του ποὺ εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν δικό μας, τότε θὰ ἔνωθοῦμε μαζὶ του καὶ κατὰ τὴν ἀνάσταση»⁷⁵. Γιατὶ ὁ Λόγος ζοῦσε καὶ ὅταν ἡ ἀγία του σάρκα δοκίμζε τὸν θάνατο, ὥστε μὲ τὴν ἦττα τοῦ θανάτου καὶ τὴν καταπάτηση τῆς φθορᾶς, ἡ δύναμη τῆς ἀναστάσεως νὰ μεταδοθεῖ σ' ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ὅπως μὲ τὸν Ἀδὰμ πεθαίνουν ὅλοι, ἔτσι καὶ μὲ τὸν Χριστὸ θὰ ἀναστηθοῦν ὅλοι. Γιατὶ ἀλλιῶς μὲ ποιὸν τρόπο λέμε ὅτι ὠφέλησε τὴν ἀνθρώπινη φύση τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, ἐὰν ὁ Λόγος ὄντας Θεὸς δὲν γινόταν ἄνθρωπος; Ἄν δὲν ταπεινῶνε τὸν ἑαυτοῦ του σὲ κένωση καὶ δὲν κατέβαινε στὰ δικὰ μας μέτρα, αὐτὸς ποὺ ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση; Ἄν δὲν γινόταν σῶμα ζωῆς αὐτὸ ποὺ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴ φθορά, ὥστε νὰ γίνῃ ἀνώτερο ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴ φθορά; Ἐπομένως δὲν λέμε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα πέθανε κατὰ σάρκα γιὰ μᾶς;

Β. Πολὺ σωστά.

Α. Ἐφόσον εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Παῦλος γι' αὐτόν· «Αὐτὸς εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ, πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως, γιὰτὶ μέσω αὐτοῦ δημιουργήθηκαν τὰ πάντα, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχές, εἴτε ἔξουσίες. Ὅλα ἔχουν δημιουργηθεῖ μέσω αὐτοῦ καὶ γι' αὐτόν. Καὶ αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα, καὶ ὅλα ἀπὸ αὐτόν συγκρατοῦνται στὴν ὑπαρξη, καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸς εἶναι ἡ ἀρχή, ὁ πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς πρῶτος σὲ ὅλα»⁷⁶. Νὰ λοιπόν, ποὺ μὲ μεγάλη σαφήνεια λέγει, ὅτι ἡ εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ, ὁ πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως, ὄρατῆς καὶ ἀόρατῆς, αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποίου καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγιναν τὰ πάντα, δόθηκε στὴν Ἐκκλησία ὡς κεφαλὴ τῆς, καὶ εἶναι καὶ πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς

τότοκον. Οἰκειοῦται γάρ, ὡς ἔφην, τὰ τῆς ἑαυτοῦ σαρκός, καὶ ὑπέ-
 μεινε σταυρόν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας. Οὐ γὰρ ἄνθρωπον
 ἀπλῶς συναφεία τῇ πρὸς αὐτὸν οὐκ οἶδ' ὅπως τετιμημένον, ὑπὲρ
 ἡμῶν δεδόσθαι φαμέν, ἀλλ' ἔστιν αὐτὸς ὁ τῆς δόξης Κύριος, ὁ
 5 ἑσταυρωμένος. «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν», φησὶν, «οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς
 δόξης ἑσταύρωσαν». Πέπονθε δὲ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί,
 κατὰ τὰς Γραφάς, «ὁ κατὰ σάρκα ἐξ Ἰουδαίων, ὁ ὢν ἐπὶ πάντας
 Θεὸς καὶ εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Γέγραφε γὰρ ὡδί,
 κῆρυξ καὶ ἀπόστολος ὢν, καὶ αὐτὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστόν, ὁ
 10 ἱερώτατος Παῦλος. Φράζε δέ μοι κάκεινο πρὸς τούτοις, πῶς ἂν
 συνειῆεν τὸ εἰρημένον ὑπὸ Χριστοῦ πρὸς τὴν ἐκ τῆς Σαμαρείας
 γυναῖκα· «Ἑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ
 οἶδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶ»; Καίτοι σέσωκεν
 ἡμᾶς οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος, οὐκ ἀλ-
 15 λωτρίῳ θανάτῳ καὶ ἀνθρώπου κοινοῦ μεσιτεύοντος, ἀλλ' αἵματι τῷ
 ἰδίῳ. Ταύτη τοι καὶ μάλα εἰκότως ὁ πάνσοφος ἔφη Παῦλος·
 «Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ
 μάρτυσιν ἀποθνήσκει, πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμω-
 ρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς χάριτος
 20 ἐνυβρίσας ἐν ᾧ ἠγιασθη;». Ἀλλ' εἴπερ ἔστιν οὐκ ἐνανθρωπήσαν-
 τος μᾶλλον τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Υἱοῦ τὸ τίμιον αἷμα, νόθου δέ τινος
 παρ' αὐτὸν ἐτέρου, καὶ χάριτι τὴν υἰοθεσίαν ἔχοντος, πῶς οὐ
 κοινὸν εἶναί φασιν αὐτόν; Οὐκοῦν, κἂν εἰ λέγοιτο παθεῖν σαρκί,
 τηρεῖται καὶ οὕτω τὸ ἀπαθὲς αὐτῷ, καθὼ νοεῖται Θεός. Τοιγάρτοι
 25 φησὶ καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος «Ὅτι Χριστὸς ἅπαξ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν
 περὶ ἡμῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ
 Θεῷ, θανατωθεὶς σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι». Ἀνθρώτου γάρ,
 φαίη ἂν, οἶμαι, τίς, οὐχ ἀπλῶς ἢ ἀδιορίστως ἔφη παθεῖν αὐτὸν ὁ
 πνευματοφόρος, προσεπήνεγκε δέ, «τῇ σαρκί»; Ἥδει γάρ, ἦδει
 30 περὶ Θεοῦ λέγων τοιγάρτοι τὸ ἀπαθὲς προσενέμηκεν αὐτῷ, καθὼ

77. Α' Κορ. 2, 8.
 80. Ἐβρ. 10, 29.

78. Α' Πέτρ. 4, 1 καὶ Ρωμ. 1, 25..
 81. Α' Πέτρ. 3, 18.

79. Ἰω. 4, 22.

νεκρούς. Καθόσον ἔκανε δικά του, ὅπως εἶπα, τὰ ἰδιώματα τῆς σάρκατος του καὶ ὑπέμεινε σταύρωση, περιφρονώντας τὴν ντροπή. Γιατὶ δὲν λέμε ὅτι πρόσφερε γιὰ μᾶς ἄπλὸν ἄνθρωπο πού, δὲν ξέρω πῶς, τιμήθηκε μὲ τὴν ἔνωσή του πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῆς δόξας εἶναι αὐτὸς πού σταυρώθηκε. Γιατὶ λέγει· «Ἄν γνώριζαν, δὲν θὰ σταύρωναν τὸν Κύριο τῆς δόξας»⁷⁷. Καὶ ἔπαθε κατὰ σάρκα ἕξαιτίας μας καὶ γιὰ χάρη μας, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «Αὐτὸς πού ὡς ἄνθρωπος κατὰγεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, αὐτὸς πού εἶναι ὁ Θεὸς ὅλων, καὶ εὐλογητὸς στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν»⁷⁸. Γιατὶ ἔτσι ἔγραψε ὁ ἱερότατος Παῦλος, πού ἦταν κήρυκας καὶ ἀπόστολος καὶ εἶχε μέσα του τὸν Χριστό. Πές μου ὅμως μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ τὸ ἐξῆς· Πῶς ἐρμηνεύουν αὐτὸ πού εἶπε ὁ Χριστὸς στὴ γυναῖκα ἀπὸ τὴ Σαμάρεια, «Σεῖς λατρεύετε αὐτὸ πού δὲν γνωρίζετε, ἐνῶ ἡμεῖς λατρεύουμε αὐτὸ πού γνωρίζουμε, γιατί ἡ σωτηρία ἔρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους»⁷⁹; Ἄν καὶ δὲν μᾶς ἔσωσε κάποιος ἄνθρωπος μεσολαβητῆς, οὔτε ἄγγελος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὄχι μὲ θάνατο ἄλλον, καὶ ἀνθρώπου κοινοῦ πού μεσίτευσε, ἀλλὰ μὲ τὸ αἷμα τὸ δικό του. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πολὺ δικαιολογημένα ὁ πάνσοφος Παῦλος εἶπε· «Ἐὰν κάποιος παραβῆ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνία μὲ τὶς καταθέσεις δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Πόσο αὐστηρότερη νομίζετε τιμωρία ἀξίζει σ' ἐκεῖνον πού καταπάτησε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ θεώρησε μολυσμένο τὸ αἷμα τῆς χάριτος μὲ τὸ ὅποιο ἀγιάσθηκε;»⁸⁰. Ἄν ὅμως δὲν εἶναι τὸ τίμο αἷμα τοῦ ἀληθινοῦ Υἱοῦ πού ἐνανθρώπησε, ἀλλὰ κάποιου ἄλλου ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν, πού εἶχε τὴν υἰοθεσία κατὰ χάρη, πῶς λένε ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι κοινός; Ἐπομένως, καὶ ἂν ἀκόμη λέγεται ὅτι ἔπαθε κατὰ σάρκα, διατηρεῖται καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ ἀπάθειά του, ἀφοῦ εἶναι Θεός. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος λέγει· «Γιατὶ ὁ Χριστὸς πέθανε μὴ γιὰ πάντα γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ὁ δίκαιος γιὰ χάρη τῶν ἀδίκων, γιὰ νὰ μᾶς ὁδηγήσει στὸν Θεό, πού θανατώθηκε ὡς πρὸς τὸ σῶμα, ἀλλὰ ζωοποιήθηκε ὡς πρὸς τὸ Πνεῦμα»⁸¹. Γιατὶ θὰ μπορούσε, νομίζω, νὰ πεῖ κανεὶς, γιὰ ποιὸν λόγο δὲν εἶπε αὐτὸς ὁ πνευματοφόρος ἔτσι ἀπλὰ ἢ ἀόριστα, ὅτι ἔπαθε, καὶ πρόσθεσε καὶ τὸ «κατὰ σάρκα»; Τὸ ἔκανε, ἐπειδὴ γνώριζε ὅτι μιλοῦσε γιὰ τὸν Θεό· γι' αὐτὸ τοῦ ἀπέδωσε τὴν ἀπάθεια, ἀφοῦ νοεῖται

νοεῖται Θεός, εὐτεχνέστατα προσενεγκῶν «τῇ σαρκί», περὶ ἣν ἂν γένοιτο τὸ παθεῖν.

B. Ἄλλ' εἰκέναι φασὶ τερατολογία, καὶ ἀπονεῦσαι λίαν εἰς τὸ ἀπιθάνως ἔχον, τὸ χρῆναι λέγειν τὸν αὐτὸν καὶ παθεῖν καὶ μὴ παθεῖν. Ἡ γὰρ ὅλως οὐ πέπονθεν ὡς Θεός, ἢ, εἰ πεπονθέναι λέγεται, πῶς ἂν εἶη Θεός; Οὐκοῦν ὁ παθὼν νοοῖτ' ἂν μόνος ὁ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ.

A. Καίτοι πῶς οὐκ ἀδρανουῦς διανοίας ἔλεγχος εἶη ἂν, καὶ μάλα σαφής, τὸ ταυτὶ δὴ φάναι, καὶ μὴν καὶ ἐλέσθαι φρονεῖν; Οὐ γὰρ κοινὸν ἄνθρωπον δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Θεός καὶ Πατήρ, ὡς ἐν μεσίτου τάξει παρειλημμένον καὶ κατάπλαστον ἔχοντα τὴν τῆς υἰότητος δόξαν καὶ σχετικῇ συναφείᾳ τετιμημένον, ἀλλ' ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γεγονότα, τὸν ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν, τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεφηνότα Λόγον, ἵνα καὶ ὁρῶτο τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάξιός. Ἔστι δέ, οἶμαι, τῶν λίαν ἐκτοπωτάτων, σαρκὸς κατὰ τὰς Γραφὰς γεγονότος, ὡς ἔφην, τοῦ Μονογενοῦς, καὶ οὐκ ἀπαξιώσαντος τὴν οἰκονομίαν, μονονουχὶ καὶ ἐπιτιμῶν αὐτῷ πως τῇ ἰδίᾳ δόξῃ μεμαχημένῳ, καὶ σαρκὶ παθεῖν παρὰ τὸ εἰκὸς ἐλομένῳ. Ἄλλ' ἦν, ὡς γενναῖε, τὸ χρῆμα σωτήριον τῷ κόσμῳ παντί. Ἐπειδὴ δὲ ἠθέλησε διὰ τοῦτο παθεῖν ὁ πέρα τοῦ δύνασθαι παθεῖν, διὰ τοι τὸ εἶναι φύσει Θεός, τὴν τοῦ παθεῖν δεκτικὴν ἡμπέσχετο σάρκα καὶ ἰδίαν ἀπέφηνεν αὐτήν, ἵνα καὶ αὐτοῦ λέγοιτο τὸ παθεῖν, ὅτι μὴ τὸ ἑτέρου τινός, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ πέπονθε σῶμα. Οὐκοῦν διδόντος τοῦ τρόπου τῆς οἰκονομίας ἀνεγκλήτως αὐτῷ καὶ τό, σαρκὶ μὲν ἐλέσθαι παθεῖν, Θεότητι δὲ μὴ παθεῖν (ἦν γὰρ ἐν αὐτῷ Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος), περιττολογοῦσιν οἱ διεναντίας, καὶ τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν ἀσυνετώτατα κιβδηλεύοντες, οἶονται τάχα πού καὶ ἐπαίνου μεστήν ποιεῖσθαι τὴν ἔνωσιν Ἐδόκει μὲν γὰρ πως προστρίβεσθαι τινὰ μῶμον αὐτῷ τὸ καὶ ὅλως ἐλέσθαι σαρκὶ παθεῖν, ἀλλ' ἦν ἑτέρως εὐκλεές. Ὅτι γὰρ ἐστὶ θανάτου κρείττων καὶ φθορᾶς, ζωὴ καὶ ζωοποιὸς ὑπάρχων, ὁ Θεός, μεμαρτύρηκεν ἢ ἀνάστασις. Ἐγὴ-γερεκε γὰρ τὸν ἑαυτοῦ ναόν. Τοιγάρτοι φησὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ Εὐαγγέλιον· δύναμις γὰρ Θεοῦ ἐστὶν εἰς

Θεός, προσθέτοντας με επιτυχία τὸ «κατὰ σάρκα», στήν ὁποία συνέβη τὸ πάθος.

B. Ὅμως μοιάζει, λένε, με τερατολογία καὶ ἀποκλίνει πρὸς τὸ νὰ θεωρεῖται ἀπίθανο, τὸ νὰ πρέπει νὰ λέμε ὅτι ὁ ἴδιος καὶ ἔπαθε καὶ δὲν ἔπαθε. Γιατὶ ἢ τελικὰ δὲν ἔπαθε, ὡς Θεός, ἢ, ἐὰν λέγεται ὅτι ἔπαθε, τότε πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι Θεός; Συνεπῶς ὡς αὐτὸς ποὺ ἔπαθε μπορεῖ νὰ νοηθεῖ μόνο ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαβίδ.

A. Καὶ πῶς τὸ νὰ τὰ λέγει κανεὶς αὐτὰ καὶ νὰ τὰ πιστεύει δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη, καὶ μάλιστα ὀλοφάνερη, μυαλοῦ νωθοῦ; Γιατὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας δὲν θυσίασε κοινὸν ἄνθρωπο γιὰ μᾶς, ποὺ εἶχε προσληφθεῖ ὡς μεσίτης καὶ εἶχε τὴ δόξα τῆς υἰότητος προσποιητῆ, καὶ ἦταν τιμημένος με σχετικὴ ἔνωση, ἀλλὰ τὸν Λόγο ποὺ προήλθε ἀπὸ τὴν οὐσία του καὶ ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὴ μορφή τῆ δικῆ μας γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ φαίνεται ἀντάξιος τῆς ζωῆς ὅλων. Καὶ εἶναι, νομίζω, παράδοξο ἐφόσον, ὅπως εἶπα, ὁ Μονογενὴς ἐγίνε σάρκα καὶ δὲν ἀπαξίωσε νὰ δεχθεῖ τὴ θεία οἰκονομία, σχεδὸν νὰ ἐπιτιμᾷ τὸν ἑαυτοῦ πολεμώντας τὴ δική του δόξα, καὶ προτιμώντας νὰ πεθάνει σαρκικά, ἂν καὶ δὲν ἦταν φυσικό. Ἄλλ' ἢ πράξη του, γενναῖε, ἦταν σωτήρια γιὰ ὅλον τὸν κόσμον. Ὅταν ὅμως θέλησε νὰ πεθάνει γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό, ἐκεῖνος ποὺ ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸν θάνατο, ἐπειδὴ ἦταν Θεός, φόρεσε τὴ σάρκα ποὺ ἦταν δεκτικὴ θανάτου, καὶ τὴν παρουσίασε ὡς δική του, γιὰ νὰ λέγεται ὅτι καὶ αὐτὸς ὅτι πέθανε, ἐπειδὴ δὲν ἔπαθε τὸ σῶμα κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ τὸ δικό του. Ἄρα λοιπόν, ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῆς θείας οἰκονομίας τοῦ ἐπιτρέπει, κατὰ τρόπο ἀμεμπτο, καὶ νὰ μπορεῖ νὰ πεθάνει κατὰ σάρκα, ἀλλὰ νὰ μὴ πάθει ὡς πρὸς τὴν θεότητά του (γιατὶ ἦταν ταυτοχρόνως Θεὸς μαζὶ καὶ ἄνθρωπος), περιττολογοῦν οἱ ἀντίθετοι, καὶ νοθεύοντας ἀπερίσκεπτα τὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου, νομίζουν ὅτι καὶ ἐξηψώνουν δῆθεν τὴν ἔνωση. Γιατὶ φαινόταν βέβαια πῶς πρόσθετε κάποιον ἐλάττωμα σ' αὐτὸν τὸ νὰ θέλει νὰ πάθει, ἀλλ' ὅμως ἦταν κατὰ ἄλλο τρόπο ἔνδοξο. Τὸ ὅτι βέβαια εἶναι ἀνώτερος τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, ὄντας ζωὴ καὶ ζωοποιός, ὡς Θεός, τὸ μαρτύρησε ἡ ἀνάστασις. Γιατὶ ἀνάστησε τὸν δικό του ναό. Γι' αὐτὸ φυσικά καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Δὲν ντρέπομαι τὸ Εὐαγγέλιο· γιατί εἶναι

σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι». Καὶ πάλιν· «Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν, αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλησι, Χριστός, Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία». Καὶ μὴν καὶ 5 αὐτὸς ὁ Υἱός, μέλλων ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος, «Νῦν ἐδοξάσθη», φησὶν, «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν». Ἀνεβίω γὰρ σκυλεύσας τὸν ἄδην, καὶ τοῦτο οὐκ εἰς μακράν, ἀλλ' οἷον εὐθὺς καὶ κατὰ πόδας τοῦ παθεῖν.

10 B. Καίτοι φησὶν οἱ πάνσοφος Παῦλος· «Ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἔμοι λαλοῦντος Χριστοῦ, ὃς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ἡμῖν. Καὶ γὰρ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ». Εἶτα πῶς αὐτὸν ἀσθενῆσαι φαίη τις ἂν Λόγον, καὶ μὴν καὶ ἐκ δυνάμεως ζῆσαι Θεοῦ;

15 A. Οὐ γὰρ ἄνω τε καὶ κάτω τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον σάρκα τε γενέσθαι καὶ ἐνανθρωπήσαι φαμεν;

B. Ναί· πῶς γὰρ οὐ;

A. Οὐκοῦν, ὁ ἀσθενήσας σαρκί, καθὸ πέφηεν ἄνθρωπος, ἐξῆσεν οὗτος ἐκ δυνάμεως Θεοῦ, καὶ οὐκ ἀλλοτριίας μᾶλλον, ἀλλὰ 20 τῆς ἐνούσης αὐτῷ. Θεὸς γὰρ ἦν ἐν σαρκί.

B. Καὶ μὴν ὁ Πατὴρ αὐτὸν ἀναστήσαι λέγεται· γέγραπται γάρ, ὅτι «Κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἦν ἐνήργηκεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ 25 ἐξουσίας καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου».

A. Ἄλλ' αὐτὸν εἶναί φαμεν τὴν ζωοποιὸν δύναμιν τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῖς τοῦ τεκόντος ἀξιώμασιν εἰκὸς ἐναβρύνεσθαι, καὶ εἰ γέγονε σὰρξ, καὶ αὐτομάρτυς αὐτὸς εἰσθῆσεται λέγων· «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ οὐς θέλει ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὐς θέλει 30 ζωοποιεῖ». Καὶ τοῦτο ἀμογητὶ κατορθοῦν εὖ μάλα δυνάμενος, τοῖς Ἰουδαίων δήμοις προσπεφάνηκε λέγων· «Λύσατε τὸν ναὸν

82. Ρωμ. 1, 16.

85. Β' Κορ. 13, 3.

83. Α' Κορ. 1, 18 καὶ 24.

86. Ἐφ. 1, 19-21.

84. Ἰω. 8, 31-32.

87. Ἰω. 5, 21.

δύναμη τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία κάθε ἀνθρώπου ποὺ πιστεύει»⁸². Καὶ ἄλλοῦ πάλι: «Τὸ κήρυγμα γιὰ τὸν σταυρὸ σ' ἐκείνους ποὺ χάνονται εἶναι μωρία, ἀλλὰ σὲ μᾶς ποὺ σωζόμαστε εἶναι δύναμη τοῦ Θεοῦ... Καὶ σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι καλεσμένοι, Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνες, ὁ Χριστὸς εἶναι Θεοῦ δύναμη καὶ Θεοῦ σοφία»⁸³. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μεταβῆ πρὸς τὸ σωτήριο πάθος, λέγει: «Τώρα δοξάσθηκε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δοξάσθηκε καὶ ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ, καὶ ὁ Θεὸς θὰ τὸν δοξάσει διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ θὰ τὸν δοξάσει ἀμέσως»⁸⁴. Καὶ πραγματικὰ ἀναστήθηκε ἀφοῦ ἀπογύμνωσε τὸν ἄδη, καὶ ὄχι ὕστερα ἀπὸ πολὺ χρόνο, ἀλλὰ σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατό του.

Β. Βέβαια καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγει: «Ἀφοῦ ζητᾶτε ἀπόδειξη γιὰ τὸν Χριστὸ ποὺ ὁμιλεῖ ἔχοντας ὡς μέσο του ἐμένα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἀδύνατος, ἀλλὰ δυνατὸς μεταξὺ σας. Γιατὶ σταυρώθηκε ἀπὸ ἀδυναμία, ἀλλὰ ζεῖ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ»⁸⁵. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι ὁ Λόγος ἔδειξε ἀδυναμία καὶ ἔζησε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ;

Α. Δὲν λέμε ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ ἔγινε σὰρκα καὶ ἐνανθρώπησε;

Β. Ναι· πῶς δηλαδὴ ὄχι;

Α. Λοιπὸν, αὐτὸς ποὺ ἔδειξε ἀδυναμία ὡς πρὸς τὴ σὰρκα, ἀφοῦ ἦταν ἄνθρωπος, ὁ ἴδιος ἔζησε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν ἔνωσε μὲ αὐτόν, καὶ ὄχι μὲ ἄλλην. Γιατὶ ἦταν Θεὸς σαρκωμένος.

Β. Καὶ ὅμως λέγεται ὅτι τὸν ἀνάστησε ὁ Πατέρας, γιατί ἔχει γραφεῖ: «Σύμφωνα μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς ἰσχυρῆς δυνάμεώς του, τὴν ὁποία ἔδειξε στὸν Χριστὸ ὅταν τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ τὸν κάθισε στὰ δεξιὰ του στὰ ἐπουράνια, πάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ κυριότητα καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα ποὺ ὀνομάζεται»⁸⁶.

Α. Λέμε ὅμως ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ ζωοποιὸς δύναμη τοῦ Πατέρα, καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ κοσμεῖται μὲ τὰ ἀξιώματα αὐτοῦ ποὺ τὸν γέννησε, ἔστω καὶ ἂν ἔγινε σὰρκα, καὶ ἐμφανίζεται ὁ ἴδιος μάρτυρας τοῦ ἑαυτοῦ του λέγοντας: «Ὅπως ὁ Πατέρας ζωοποιεῖ ὁποιοὺς θέλει, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὁποιοὺς θέλει»⁸⁷. Καὶ ὅτι αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ κάνει χωρὶς κόπο, τὸ διακήρυξε στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων λέγοντας:

τουτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν». Πλὴν ὁ ἀναστάς κεκάθικεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης Ἀρχῆς καὶ Ἐξουσίας, Θρόνου τε καὶ Κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου. Ἐρ' οὖν ὡς ἕτερος ὢν Υἱὸς 5 παρὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ φύντα Λόγον, ψιλῆ συναφεία τετιμημένος, καὶ ἐν χάριτος μοῖρα τὸ τῆς θεότητος ὄνομα λαχών; ἢ μᾶλλον αὐτὸς ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὑπάρχων Υἱὸς, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σήματι εὐρεθείς ὡς ἄνθρωπος οἰκονομικῶς;

B. Φαῖεν ἂν ἴσως αὐτοὶ τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ συνα- 10 φθέντα αὐτῷ κατ' ἰσοτιμίαν ἄνθρωπον, ὥπερ ἂν πρόποι καὶ τὸ παθεῖν τὸν θάνατον.

A. Ἀλλὰ τὸ ἰσότημόν τινι γενέσθαι λεγόμενον, εἴη ἂν οὐχ ἐν μᾶλλον τῷ ἀριθμῷ, καθάπερ ἤδη προεῖπον, ἀλλ' ἐν μεθ' ἐνός Δύο δὲ οἶμαι ταυτί, καὶ ἀνισομέτρως ἔχοντα κατὰ φύσιν, εἴπερ ἐστὶν ἐν 15 μειώσει τοῦ τιμῶντος τὸ τιμώμενον. Ἐπειδὴ δὲ εἷς κεκάθικεν Υἱὸς, διδασκόντων αὐτοί, τίς τοῖς ἀνωτάτω τετίμηται θάκοις καὶ συνεδρεύει τῷ Πατρί, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα τῶν ἄγαν σφαλερωτάτων εἴη ἂν τὸ ἀνακομίζειν ἀποτολμᾶν εἰς ἰσοτιμίαν τῷ δεσπότη τὸ δοῦλον, τῷ κτίστη τὸ ποιηθέν, τῷ βασιλεῖ τῶν ὄλων τὸ ὑπὸ ζυγόν, 20 τῷ πάντων ἐπέκεινα τὸ ἐν πᾶσι τελοῦν.

B. Σαφηνιεῖς οὖν ἄρα τοῦτο ἡμῖν εἰσέτι.

A. Καίτοι, καθάπερ ἐγώμαι, σαφῆς καὶ ἀποχρῶν ὁ ἐπ' αὐτοῖς δὴ τούτοις ἡμῖν ἐκπεπόνηται λόγος, ὅκνου δὲ δίχα παντὸς προσ- 25 θείην ἂν οἷς ἔφην καὶ ἕτερα, καὶ οὐκ ἀγεννηῆ συναγόρευσιν τὴν ὑπὲρ γε τῶν ἱερῶν δογμάτων καθάπερ τινὰ παντευχίαν ἀναλα- βῶν, ἀνταναστήσω τὸ ἀληθὲς τοῖς φρονοῦσι τὰ διεστραμμένα. Ὅτι γὰρ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐ μεσολαβοῦντος τὴν οἰ- κονομίαν υἱοῦ παρ' αὐτόν ἕτερου καὶ συναφθέντος αὐτῷ σχετι- 30 κῶς κατήργηκε τοῦ θανάτου τὸ κράτος, αὐτὸς δὲ μᾶλλον δι' ἑαυ- τοῦ πιστώσεται λέγων «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μὴ ἀπόλληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Αἴροντος δὲ ὑψοῦ

«Γκρεμίστε τὸν ναὸ αὐτόν, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»⁸⁸. Ὡστόσο ὁ ἀναστημένος Χριστὸς κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, στοὺς οὐρανοὺς, πιὸ ψηλὰ ἀπὸ κάθε Ἄρχη καὶ Ἐξουσία, καὶ Θρόνο καὶ Κυριότητα, καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα πὸν ὀνομάζεται. Ἄραγε κάθισε ἐνῶ ἦταν ἄλλος Υἱός, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Λόγο πὸν γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, τιμημένος μὲ ἀπλῆ ἔνωση καὶ ἔχοντας μὲ τὴ μορφή χάρις τὸ ὄνομα τῆς θεότητος, ἢ μᾶλλον ὁ ἴδιος ὁ κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸς Υἱός, ὁ ὁποῖος ἔγινε ὁμοῖος μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔλαβε κατ' οἰκονομία τὴ μορφή ἀνθρώπου;

B. Αὐτοὶ ἴσως θὰ ποῦν, ὅτι κάθισε ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβὶδ, ὁ ὁποῖος ἐνώθη με αὐτόν ἰσότημα, σὸν ὁποῖο ταίριαζε καὶ τὸ νὰ ὑποστῆ τὸν θάνατο.

A. Ὅμως αὐτὸ πὸν λέγεται ὅτι ἔγινε ἰσότημο μὲ κάτι ἄλλο, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα σὲ ἀριθμὸ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀλλὰ ἓνα καὶ ἓνα. Νομίζω δηλαδὴ ὅτι αὐτὰ εἶναι δύο καὶ εἶναι ἀνισα κατὰ φύση, ἐφόσον τὸ τιμώμενο εἶναι κατώτερο ἀπὸ αὐτὸ πὸν τιμᾷ. Καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ διδάσκουν ὅτι ἓνας Υἱὸς κάθισε, ποιὸς τιμήθηκε μὲ τοὺς ἀνώτατους θρόνους καὶ κάθεται μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, ἂν καὶ εἶναι πολὺ μεγάλο σφάλμα τὸ νὰ τολμοῦν νὰ ἀνυψώνουν σὲ ἰσοτιμία τὸν δούλο μὲ τὸν δεσπότη, τὸ κτίσμα μὲ τὸν κτίστη, αὐτὸ πὸν βρῖσκεται κάτω ἀπὸ ζυγὸ, μὲ τὸν βασιλιὰ τῶν ὄλων, καὶ αὐτὸ πὸν εἶναι μέσα σὲ ὅλα, μὲ ἐκεῖνο πὸν βρῖσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα.

B. Κάνε το, σὲ παρακαλῶ, πιὸ σαφὲς αὐτὸ γιὰ μᾶς.

A. Ἄν καὶ ἐγὼ νομίζω ὅτι ὁ λόγος μου γι' αὐτὰ ἦταν σαφὴς καὶ ἐπαρκὴς, θὰ προσθέσω χωρὶς κανένα κόπο σ' αὐτὰ πὸν εἶπα καὶ ἄλλα, καὶ ἀναλαμβάνοντας σὰν μὰ εὐγενῆ πανοπλία τὴ συνηγορία τῶν ἱερῶν δογμάτων, θὰ ἀντιπαραθέσω τὴν ἀλήθεια ἀπέναντι σ' αὐτοὺς πὸν πιστεύουν λανθασμένα. Ὅτι λοιπὸν ὁ Μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ σὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας ἄλλος υἱός, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐνώθη με αὐτόν σχετικὰ, κατάργησε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει αὐτὸς ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό του, λέγοντας «Τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε θυσίασε τὸν μονογενῆ Υἱό του, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ καθένας πὸν πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁸⁹. Καὶ ἐνῶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας

τὴν εἰς τὸν κόσμον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὑπερμεγέθη τε καὶ ὑπερφυᾶ γεγενῆσθαι λέγοντος, ἀνθρώτου κατασμικρύνουσιν οἱ διεναντίας, οὐ τὸν ἀληθῶς Υἱὸν ὑπὲρ ἡμῶν δεδόσθαι λέγοντες, ἀλλ' ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς, εἰσποίητον ἔχοντα τὴν τῆς υἰότητος χάριν, 5 εἰς τὸν τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ τόπον ἀναδιβάζοντες, ὄντος δὲ Μονογενοῦς τοῦ δοθέντος ὑπὲρ ἡμῶν; Εἶτα γεγραφότος Ἰωάννου σαφῶς, «Ὁ μονογενὴς Θεός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς», πῶς οὐκ ἂν ἀγάσαιτό τις τῆς ἀμαθίας αὐτοῦς, ἐξωθοῦντας μὲν τῆς οἰκονομίας τὸν μονογενῆ Θεὸν Λόγον, ἀντεισφέροντας δέ, ὡς 10 ἔφην, ταῖς θύραθεν δόξαις ἐξωραϊσθέντα τινά, καὶ ἐπακτὸν ἔχοντα τὸ τῆς ἐσότητος ὄνομα; Εἶτα τί τὸ μέγα καὶ ἀξιάγαστον ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς ἀγάπῃ φανεῖται λοιπόν, εἰ μέρος τί κόσμου, καὶ τοῦτο βραχύ, δέδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ; Ἡ τάχα που καὶ ἀνεπίπληκτον εἶπεῖν, ὡς λελύτρωται κόσμος οὐδὲν ἔχων παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῖς 15 αὐτοῦ μέρεσι πρὸς τοῦτο ὑπηρετούμενος;

Β. Δεδόσθαι φασὶ τὸν Μονογενῆ παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἵν' οἰκονομήσῃ τὰ καθ' ἡμᾶς, οὐχ ἵνα τι πάθῃ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτὸς εἰς ἰδίαν φύσιν ἀμήχανον γάρ.

Α. Πάθοι μὲν ἂν αὐτὸς εἰς ἰδίαν φύσιν τὸ σύμπαν οὐδέν. Ἀσώματος γὰρ ὑπάρχων ὡς Θεός, ἔξω που πάντως κείσεται τοῦ παθεῖν· ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνήν, τὴν διὰ γε, φημί, τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας, σῶμα αὐτῷ κατήρησιται παρὰ τοῦ Πατρὸς, παρηλθεν ἐν κώματος τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἦν ἡ διὰ τοῦ τιμίον σπινθηροῦ λύτρωσις καὶ ἀνακεφαλαίωσις τῶν ὄλων, δι' 25 αὐτοῦ τε καὶ εἰς αὐτὸν εὖ μάλα κατορθουμένη. Συλλήψεται δὲ οἷς ἔφην καὶ ὁ πανάριστος Παῦλος, ὡδὶ γεγραφῶς «Τοῦτο φρονεῖτε ἐκκεῖνος ἐν ὑμῖν αὐτοῖς, ὁ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εἴρεθεῖς ὡς ἄνθρωπος. Ἐταπεινώσεν ἑαυτόν, γε 30 κήμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἔχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων

ἀνυψώνει τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν κόσμον, καὶ λέγοντας ὅτι εἶναι πελώρια καὶ ὑπερφυσική, γιὰ ποιὸν λόγο οἱ ἀντίθετοι τὴν μικραίνουν, λέγοντας ὅτι δὲν προσφέρθηκε ὁ ἀληθινὸς Υἱὸς γιὰ μᾶς, ἀλλὰ ἀνυψώνουν ἓνα σὰν ἐμᾶς, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπίκτητη τὴ χάρη τῆς υἰότητος, στὴ θέση τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ, ἀφοῦ εἶναι Μονογενὴς αὐτὸς ποῦ θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς; Ἐπειτα, ἔχοντας γράφει ὁ Ἰωάννης μὲ σαφήνεια, «Ὁ μονογενὴς Θεός, ποῦ εἶναι στὸν κόλπο τοῦ Πατέρα»⁹⁰, πῶς δὲν θὰ θαυμάσει κανεὶς γιὰ τὴν ἀμάθειά τους, ὅταν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν οἰκονομία τὸν μονογενῆ Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντιπροσφέρουν, ὅπως εἶπα, κάποιον ποῦ ἐξωραϊσθηκε μὲ τὶς ἀπέξω δόξες καὶ ἔχει ἐπίκτητο τὸ ὄνομα τῆς θεότητος; Ἐπειτα τί τὸ μεγάλο καὶ ἀξιοθαύμαστο θὰ φανεῖ στὴν ἀγάπη τοῦ Πατέρα, ἐὰν τοῦ ἔδωσε ἓνα μέρος τοῦ κόσμου, καὶ μάλιστα μικρό; Ἡ μήπως εἶναι ἄμεμπτο νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ κόσμος λυτρώθηκε χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντας τὰ δικά του μερίδια;

Β. Προσφέρθηκε, λένε, ὁ Μονογενὴς ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιὰ νὰ διευθετήσῃ τὰ δικά μας, καὶ ὄχι γιὰ νὰ πάθει ὁ ἴδιος στὴ φύση του κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα· γιατί αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο.

Α. Νὰ πάθει βέβαια αὐτὸς στὴ φύση του κάτι εἶναι τελείως ἀδύνατο. Γιατί, ἐπειδὴ ὡς Θεὸς εἶναι ἀσώματος, βρίσκεται ὅπωςδήποτε ἐξω ἀπὸ τὸ νὰ πάθει. Ὅταν ὅμως, σύμφωνα μὲ τὰ δικά του λόγια, ποῦ διατυπώθηκαν ἐννοῶ μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ, ἐτοιμάσθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα σῶμα γι' αὐτόν, ἦρθε σωματικά γιὰ νὰ κάνει τὸ θέλημά του. Καὶ τὸ θέλημα αὐτὸ ἦταν ἢ διὰ τοῦ σταυροῦ λύτρωση καὶ ἀνακαίνιση, ἢ ὁποῖα ἔγινε δι' αὐτοῦ καὶ μὲ αὐτόν. Συλλαμβάνεται ὅμως καὶ ὁ πανάριστος Παῦλος νὰ γράφει γι' αὐτὰ ποῦ εἶπα τὰ ἐξῆς: «Ἄς ἐπικρατεῖ μεταξύ σας τὸ ἴδιο φρόνημα, τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξη, δὲν θεώρησε, τὸ γεγονὸς ὅτι ἦταν ἴσος πρὸς τὸν Θεό, κάτι σὰν ἀρπαγή, ἀλλὰ ταπείνωσε τὸν ἑαυτὸ του, παίρνοντας μορφή δούλου καὶ γενόμενος ὁμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀφοῦ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα βρέθηκε σὰν ἄνθρωπος, ταπείνωσε τὸν ἑαυτὸ του, μὲ τὸ νὰ δεῖξει ὑπακοή μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα,

ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπου-
 ρανίων, ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογή-
 σηται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς». Τίνα
 γὰρ εἶναι φῆς τὸν ὑπάρχοντα μὲν ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,
 5 εἶτα μένειν ἐξὸν ἐν ἰσότητι πρὸς αὐτόν, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγησάμε-
 νον τὸ ὑπερφυῆς οὕτω καὶ θεοπρεπὲς ἀξίωμα καὶ τὴν κατὰ
 πάντων ὑπεροχὴν· οὐχὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ πεφηνότα Θεὸν Λόγον;
 Εἶτα πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργὲς τὸ χρημᾶ ἐστιν; Ἄλλ' οὗτος αὐτὸς
 ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς, μορφὴν δούλου λαβὼν, οὐ
 10 κατὰ συνάφειαν σχετικὴν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος
 καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος (ἦν γὰρ μετὰ τούτου καὶ
 Θεός), ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γέγονε δὲ ὑπήκοος μέχρι θανάτου,
 θανάτου δὲ σταυροῦ.

B. Ἄλλ' εἴρηται, φασί, περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐχαρίσατο αὐτῷ ὁ
 15 Θεὸς ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν
 γόνυ κάμψη. Ὁ δὲ ἦν ὁ Λόγος, δῆλον δὲ ὅτι Θεός, πῶς ἂν νοοῖτο
 λαβὼν; Ἔστι τοίνυν ἀναγκαῖον τῷ ἀναληφθέντι μᾶλλον ἀνθρώ-
 πῳ δεδύσθαι λέγειν τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα μὴ τι τῶν ἀπειοικότεων
 φρονοῦντες ἀλισκώμεθα περὶ τοῦ Μονογενοῦς

20 A. Εἶτα πῶς οὐκ ἄμεινον ἀσυγκρίτως, ἐνανθρωπήσαντι δι'
 ἡμᾶς τῷ κατὰ φύσιν Υἱῷ, δεδύσθαι λέγειν αὐτῷ παρὰ τοῦ Πα-
 τρὸς, ἵνα καὶ ἐν ἀνθρωπότητι νοῆται Θεός, καὶ ἐν ὑπερτάτοις
 ὑψώμασιν, ὁ τὴν καθ' ἡμᾶς ταπείνωσιν ἀνατλάς, ἵνα μὴ νέος καὶ
 ἀρτιφανὴς ἀγγέλοις τε καὶ ἀνθρώποις εἰσκομίζεται Θεός, τὴν
 25 τῆς θεότητος δόξαν, οὐκ οὐσιωδῶς ἐνυπάρχουσαν ἔχων, ἀλλ'
 ἐξωθεν εἰσχεκομιμένην, καὶ ὡς ἐν μόνῃ θελήσει τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
 τρὸς. Αὐτῷ δὴ οὖν ἄρα τῷ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντι Λόγῳ δεδύσθαι
 φαιμέν τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.

B. Πάνυ μὲν οὖν.

30 A. Εἰσὶ δὲ ἡμῖν ὁ λόγος οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, εἴτερ ἐστὶν οὐ κατε-
 ψευσμένος, ὡς οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, κατατε-
 φοίτηκε δὲ πῶς ἐπὶ τὸ μὴ ἂν ἐν δόξῃ, καθὰ πέφηνεν ἄνθρωπος.

ὥστε στο ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ λυγίσει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων, τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων, καὶ κάθε γλῶσσα νὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι Κύριος, πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα»⁹¹. Ποιὸς λοιπὸν λές ὅτι εἶναι αὐτός πού εἶχε τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ τοῦ ἐπιτρεπτόταν νὰ εἶναι ἴσος πρὸς αὐτόν, χωρὶς νὰ θεωρεῖ ὡς ἀποτέλεσμα ἀρπαγῆς τὸ τόσο ὑπερφυσικὸ καὶ ἄξιο γιὰ Θεὸ ἄξίωμα, καὶ τὴν ὑπεροχὴ ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα; Δὲν εἶναι ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό; Καὶ πῶς δὲν εἶναι σὲ ὅλους τὸ πρᾶγμα σαφές; Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἴδιος, πού εἶχε τὴ μορφή καὶ ἦταν ἴσος πρὸς τὸν Πατέρα, παίρνοντας μορφή δούλου, ὄχι μὲ ἔνωση σχετική, ἔγινε ὁμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐνῶ ἔφερε τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου (γιατὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ ἦταν καὶ Θεός), ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του, καὶ ἔδειξε ὑπακοή μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ.

Β. Ὅμως εἰπώθηκε, λένε, γι' αὐτόν, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ χάρισε ὄνομα, τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα, ὥστε στο ὄνομα τοῦ Κυρίου νὰ λυγίσει κάθε γόνατο. Πῶς λοιπὸν νοεῖται ὅτι ὁ Λόγος, δηλαδή ὁ Θεός, ἔλαβε αὐτὸ πού ἦταν; Εἶναι ἐπομένως ἀναγκαῖο νὰ λέμε ὅτι τὸ ἀνώτερο αὐτὸ ὄνομα δόθηκε μᾶλλον στὸν ἀνθρώπο πού προσλήφθηκε, γιὰ νὰ μὴ συλληφθοῦμε ὅτι πιστεύουμε κάτι ἀνάρμοστο γιὰ τὸν Μονογενῆ.

Α. Ἐπειτα πῶς δὲν εἶναι ἀσύγκριτα καλύτερο νὰ λέμε, ὅτι ὅταν ὁ κατὰ φύση Υἱὸς ἔγινε ἀνθρώπος γιὰ χάρη μας, τότε δόθηκε σ' αὐτόν ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸ ὄνομα, γιὰ νὰ νοεῖται καὶ μὲ τὴν ἀνθρώπινη μορφή του ὅτι εἶναι Θεός, καὶ βρῖσκεται στὰ ὑπέρτατα ὕψη, αὐτὸς πού φέρει τὴ δική μας ταπεινώση, γιὰ νὰ μὴ εἰσάγεται νέος καὶ πρόσφατος Θεὸς στοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τὴ δόξα τῆς θεότητος κατ' οὐσία, ἀλλὰ εἰσαγόμενη ἀπέξω, καὶ μόνο μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα; Ἄρα λοιπὸν σ' αὐτόν τὸν Λόγο πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα λέμε ὅτι δόθηκε τὸ ὄνομα, τὸ ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα.

Β. Συμφωνῶ.

Α. Ὁ λόγος μας δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὸν σκοπὸ μας, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, τὸ ὅτι δὲν θεώρησε ὡς ἀποτέλεσμα ἀρπαγῆς τὸ ὅτι ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεό, καὶ ὅτι κατέβηκε κατὰ κάποιον τρόπο πρὸς αὐτὸ πού

Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν «Ὁ Πατὴρ μείζων μου ἔστι»· καίτοι μετὸν αὐτῶ καὶ ἐνυπάρχοντι αἰεὶ καθὸ νοεῖται, καὶ ἔστι Θεός, καὶ ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται κατὰ φύσιν, τὸ ἀπαράλλaktως ἔχειν πρὸς πᾶν ὁτιοῦν, καὶ τῇ τῆς θεότητος ἐναδρύνεσθαι δόξῃ. Ἔδει δὴ οὖν, τὸν καταφοιτήσαντα δι' ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον, οὐκ ἀπολιθῆναι δοκεῖν τῆς ἐνούσης αὐτῶ κατὰ φύσιν λαμπρότητος καὶ ὑπεροχῆς, ἀλλ' ἐν κενώσει τῇ καθ' ἡμᾶς τὸ πλήρες ἔχοντα θεϊκῶς, καὶ ἐν ταπεινώσει τὸ ὑψηλόν, καὶ τὸ φύσει προσὸν ὡς δοτὸν διὰ τὸ ἀνθρώπινον προσκυνεῖσθαι πρὸς ἀπάντων. Κάμπτει γὰρ αὐτῶ
 10 πᾶν γόνυ τῶν ἐν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς, καὶ πᾶν τάγμα δοξολογεῖ. Κύριος γὰρ εἶναι πιστεύεται Χριστὸς Ἰησοῦς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν «Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί». Ἄρ' οὖν, εἶπέ μοι, προκόσμιος ἦν ὁ ἄνθρωπος ὃν ἀνει-
 15 λῆφθαί φασι παρὰ τοῦ Μονογενοῦς κατὰ συνάφειαν σχετικῆν;

B. Οὐδαμῶς.

A. Τίς οὖν ἄρα ἔστιν ὁ δόξαν αἰτῶν, ἣν καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ἐνυπάρχειν ἑαυτῶ φησιν, αἰεὶ καὶ διὰ παντός ὄντι παρὰ Θεῶ; Οὐχ ὁ συναῖδιος τῶ Πατρὶ Θεὸς Λόγος, ὁ σύν-
 20 θρονός τε καὶ συννυφεστηκῶς αὐτῶ, περὶ οὗ φησιν ὁ πάνσοφος εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης «Ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος»;

B. Πῶς γὰρ οὐ;

A. Ὡσπερ οὖν τῆς δόξης Κύριος ὢν, εἶτα καθεὶς ἑαυτὸν διὰ
 25 μέσου πρὸς τὸ δυσκλεές τῆς δούλου μορφῆς, τῆς ἐνούσης αἰεὶ δόξης ἑαυτῶ τὴν ἀνάληψιν αἰτεῖ, καὶ τοῦτο δρῶν ἀνθρωποπρεπῶς, οὕτω καὶ Θεὸς ὑπάρχων αἰεὶ, πρὸς τὴν τῆς ἰδίας θεότητος ὑπεροχὴν τε καὶ δόξαν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς μέτρων ἀναφοιτᾷ, ἵν' ὡς ἐνὶ λοιπὸν Υἱῶ τῶ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινῶ, καίτοι καθ' ἡμᾶς γεγονό-
 30 τι καὶ σεσαρκωμένῳ, κάμπτη πᾶν γόνυ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Ταυτὶ γὰρ, οἶμαι, φρονοῦντες ὧδέ τε πιστεύοντες, ἐγκλημάτων ἀνθρωπολατρίας, οὐρανόν τε καὶ γῆν ἀπαλλάξομεν. Γέγραπται

δέν εἶναι δοξασμένο, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος. Γι' αὐτό καὶ ἔλεγε· «Ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερός μου»⁹², ἂν καὶ ὑπῆρχε σ' αὐτὸν πάντοτε τὸ ὅτι νοεῖται καὶ εἶναι Θεός, καὶ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύση, καὶ εἶναι ἀπαράλλακτος σὲ ὅλα, καὶ σεμνύνεται μὲ τὴ δόξα τῆς θεότητας. Ἐπρεπε δηλαδὴ αὐτὸς πού κατέβηκε γιὰ μᾶς στὸ μέτρο τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, νὰ μὴ νομισθεῖ ὅτι ξέφυγε ἀπὸ τὴν κατὰ φύση λαμπρότητα καὶ ὑπεροχὴ πού εἶχε, ἀλλὰ μέσα στὴ δική μας κένωσή του εἶχε πληρότητα θεϊκῆ, καὶ στὴν ταπεινώσή του εἶχε τὸ ὑψηλὸ καὶ τὸ φυσικὸ ἰδίωμά του ὡς δοτόν, λόγῳ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, νὰ προσκυνεῖται ἀπὸ ὅλους. Γι' αὐτὸ γονατίζει σ' αὐτὸν κάθε γόνατο καὶ τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων, καὶ κάθε τάξη τὸν δοξολογεῖ. Γιατὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πιστεύεται ὅτι εἶναι Κύριος γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Γι' αὐτὸ εἶπε στὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό· «Πατέρα, δόξασέ με μὲ τὴ δόξα πού εἶχα μαζί σου προτοῦ δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος»⁹³. Ἔρα λοιπόν, πές μου, ὁ ἄνθρωπος πού λένε ὅτι προσλήφθηκε ἀπὸ τὸν Μονογενῆ μὲ ἔνωση σχετικῆ, ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν κόσμο;

Β. Καθόλου.

Α. Ποιὸς λοιπόν εἶναι ἄραγε αὐτὸς πού ζητᾶ δόξα, ἢ ὁποία, ὅπως λέγει, ὑπάρχει καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου σ' αὐτόν, ὁ ὁποῖος πάντοτε καὶ διαρκῶς βρίσκεται μαζί μὲ τὸν Θεό; Δέν εἶναι ὁ συνάναρχος μὲ τὸν Πατέρα καὶ Θεὸς Λόγος, αὐτὸς πού εἶναι ὁμόθρονος καὶ συνυπάρχει μὲ ἐκεῖνον, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ πάνσοφος εὐαγγελιστὴς λέγει, «Ὁ Λόγος ἦταν μαζί μὲ τὸν Θεό, καὶ ἦταν Θεὸς ὁ Λόγος»⁹⁴;

Β. Πῶς δηλαδὴ ὄχι;

Α. Ὅπως λοιπόν, ἐνῶ ἦταν Κύριος τῆς δόξας, κατεβάζοντας τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἐνδιάμεσα πρὸς τὴν ἄδοξη μορφή τοῦ δούλου, ζητᾶ νὰ ξαναλάβει πάλι τὴ δόξα πού ὑπῆρχε πάντοτε σ' αὐτόν, ἔτσι καὶ ἐνῶ ἦταν πάντοτε Θεός, ἐπανέρχεται ἀπὸ τὰ δικά μας μέτρα στὴν ὑπεροχὴ καὶ δόξα τῆς θεότητάς του, ὥστε στὸν ἕνα πιά Υἱό, τὸν κατὰ φύση καὶ ἀληθινόν, ἂν καὶ ἔγινε σὰν ἐμᾶς καὶ σαρκώθηκε, νὰ γονατίζει κάθε γόνατο, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπάνω. Καὶ νομίζω ὅτι φρονώντας ἔτσι καὶ πιστεύοντας, θὰ ἀπαλλάξουμε ἀπὸ τὴν ἀνθρωπολατρία τὸν

94. Ἰω. 1, 1.

γάρ, ὅτι «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις».

Β. Πλείστων ἂν δέοιτο τῶν ἐπικουρημάτων ὃ ἐπὶ τῷδε λόγος. Ἰθὶ δὴ οὖν καὶ δι' ἑτέρων ἡμῖν ἐννοιῶν διασάφει τὸ μυστήριον.

5 *Α. Οὐκοῦν εἰμί τοι, καὶ μάλα προθύμως φαίην δ' ἄν, ὅτι ἡμαρτήκασι τὰληθοῦς, ὡς ἕτερον ἡμῖν υἱὸν τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ παραξενγνύντες τῷ φύσει καὶ ἀληθῶς, δῆλον δὲ ὅτι τῷ Μονογενεῖ, καίτοι δοῶντος σαφῶς ἱεροῦ Γράμματος· «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἐξ οὐρανοῦ»· καὶ μὴν καὶ*
10 *αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Τίνα δὴ οὖν ἄρα φασὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ καθιγμένον; Γεγέννηται γὰρ τὸ*
15 *σῶμα ἐκ γυναικός.*

Β. Τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρός δηλονότι γεννηθέντα Λόγον. Οἶμαι γὰρ οὐχ ἕτερόν τι φρονεῖν ἐλέσθαι παρὰ τοῦτο αὐτούς

Α. Ὁρθῶς, ὡς ἑταῖρε. Γέγραφε δέ που καὶ ὁ πάνσοφος Ἰωάννης «Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν». Εἶτα πῶς ἐθέ-
20 *λοντος τοῦ Πατρὸς ἀναστήναι πᾶν τὸ δοθὲν αὐτῷ, καὶ ἀγαθοῦ γε ὄντος τοῦ πράγματος, καὶ προσέτι θεοπρεποῦς (εἰκότως γὰρ Θεῷ τὸ σώζειν ἐστίν), αὐτὸς ἔφη κατελθεῖν, οὐχ ἵνα ποιῇ τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ μᾶλλον, ἀλλὰ τὸ τοῦ Πατρὸς; Ἄρ' οὖν οἰήσαιτ' ἄν τις τῶν ἐν ἡμῖν, τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμερότητας ἰέναι κατόπιν τὸν*
25 *ἐξ αὐτοῦ φύντα Υἱόν, καὶ εἶναι μὲν ἀγαθὸν ἠκιστά γε, τὸ δὲ ἀναστήσαι τὸ δοθὲν καὶ ἀπαλλάξαι φθορᾶς, ἀπάδει(ν) αὐτῷ;*

Β. Κινδυνεύομεν.

Α. Καίτοι καταλογισαίμεθα ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, ἐπειτέρ ἐστὶν ἀγαθοῦ Πατρὸς γνήσιον γέννημα, νοοῖτ' ἄν ὑπάρχειν καὶ
30 *αὐτὸς ἀγαθός, ἤγουν αὐτόχρημα, ὅτι ἀγαθόν. «Ἀπὸ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται», κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνὴν ἀληθεύσει*

95. Δευτ. 6, 13. καὶ Ματθ. 4, 19.

97. Ἰω. 6, 38-39.

98. Ἰω. 3, 31.

96. Α' Κορ. 15, 47.

99. Ματθ. 12, 33.

οὐρανὸ καὶ τῆ γῆ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Νὰ προσκυνεῖς τὸν Κύριο καὶ Θεὸ σου, καὶ μόνο αὐτὸν νὰ λατρεύεις»⁹⁵.

Β. Ὁ λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ χρειάζεται περισσότερα βοηθητικὰ ἐπιχειρήματα. Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ μὲ ἄλλους συλλογισμοὺς κάνε μας πιὸ σαφὲς τὸ μυστήριον.

Α. Ἔρχομαι λοιπὸν καὶ μὲ πολλὴ προθυμία. Θὰ ἔλεγα ὅμως ὅτι σφάλλουν ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἐνώνοντάς μας, ὡς ἄλλον υἱό, τὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβὶδ μὲ τὸν κατὰ φύσιν καὶ πραγματικόν, δηλαδὴ τὸν Μονογενῆ, ἂν καὶ ἡ ἅγια Γραφή φωνάζει μὲ σαφήνεια· «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος πλάσθηκε ἀπὸ τῆ γῆ γήινος, ὁ δεῦτερος ἀπὸ τὸν οὐρανόν»⁹⁶, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς· «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὄχι γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ μὲ ἔστειλε, γιὰ νὰ μὴ χάσω τίποτε ἀπὸ ὅσα μοῦ ἔδωσε, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀναστήσω αὐτὸ τὴν ἔσχατη ἡμέρα»⁹⁷. Ποιὸς λοιπὸν ἄραγε, λένε, εἶναι αὐτὸς ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Γιατὶ τὸ σῶμα γεννήθηκε ἀπὸ γυναῖκα.

Β. Εἶναι φανερό, ὅτι εἶναι ὁ Λόγος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ νομίζω πῶς αὐτοὶ δὲν προτιμοῦν νὰ πιστεύουν κάτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό.

Α. Σωστά, φίλε μου. Ἄλλωστε ἔγραψε κάποιος καὶ ὁ πάνσοφος Ἰωάννης· «Ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πάνω εἶναι ἀνώτερος ὅλων»⁹⁸. Ἐπειτα πῶς, ἀφοῦ ὁ Πατέρας ἤθελε νὰ ἀναστηθοῦν ὅλα ὅσα τοῦ δόθηκαν καὶ ἐφόσον ἡ πράξις ἦταν ἀγαθὴ καὶ θεοπρεπὴς (γιατὶ ἀρμόζει στὸν Θεὸ τὸ νὰ σώζει), αὐτὸς εἶπε ὅτι κατέβηκε ὄχι γιὰ νὰ κάνει τὸ θέλημα τὸ δικό του, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα; Ἄρα λοιπὸν θὰ μπορούσε κάποιος ἀπὸ μᾶς νὰ νομίζει ὅτι ἀπὸ τὴν πραότητα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ἔρχεται δεῦτερος ὁ Υἱὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, καὶ εἶναι βέβαια λιγώτερο ἀγαθός, ἐνῶ τὸ νὰ ἀναστήσει καὶ νὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴ φθορὰ αὐτὸ ποὺ τοῦ δόθηκε δὲν ταιριάζει σ' αὐτόν;

Β. Εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ τὸ πεῖ κανεὶς αὐτό.

Α. Θὰ μπορούσαμε ὅμως, καὶ πολὺ δίκαια, ἀφοῦ εἶναι γνήσιος Υἱὸς ἀγαθοῦ Πατέρα, νὰ σκεφθοῦμε ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς ἀγαθός, δηλαδὴ πραγματικὰ ἀγαθός. «Γιατὶ τὸ δένδρον ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν καρπὸ του»⁹⁹, σύμφωνα μὲ τὰ δικά του λόγια. Καὶ τὸ ἐπαληθεύει

δὲ οὕτω λέγων· «Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἔσμεν».

B. Εὐ³ ἔφησ. Διασάφει δὴ οὖν αὐτὸς τὸ ἀμυδρῶς εἰρησθαι δοκοῦν

5 *A.* Οὐκ ἀβούλητον μὲν γενέσθαι φαμέν τῷ Υἱῷ τὸ καταργῆσαι θάνατον καὶ ἀποσοβῆσαι τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τὴν φθοράν «Οὐ γὰρ τέρεται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων· σωτήριοι δὲ καὶ αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου», κατὰ τὸ γεγραμμένον. «Φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσηλθεν εἰς τὸν κόσμον». Ἄλλ' ἦν οὐχ ἑτέρως τὸ
10 ἀμειδῆς τοῦ θανάτου κατασεῖσθαι κράτος, πλὴν ὅτι διὰ μόνης τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς. Ταύτῃ τοι πέφηνε καθ' ἡμᾶς, καὶ ἴδιον ἐποιήσατο σῶμα τὸ ὑπὸ φθοράν, κατὰ γε τοὺς ἐνόησας τῇ φύσει λόγους, ἵν', ἐπειτέρ ἐστὶν αὐτὸς ἡ ζωὴ (γεγέννηται γὰρ ἐκ ζωῆς τοῦ Πατρὸς), ἐμφυτεύσῃ τὸ ἴδιον ἀγαθὸν αὐτῷ,
15 τουτέστι τὴν ζωὴν. Ἐλομένῳ δὲ ἅπαξ ἐξ ἡμερότητος καὶ φιλανθρωπίας τὴν πρὸς ἡμετέραν ὁμοίωσιν ὑπελθεῖν, ἔδει συμβῆναι καὶ τὸ παθεῖν, τῆς Ἰουδαίων ἀνοσιότητος ἐμπαροινούσης αὐτῷ. Ἄλλ' ἦν αὐτῷ φορτικὸν τὸ ἐν τῷ παθεῖν δυσκλεές. Καὶ γοῦν ἐνοστάντος καιροῦ, καθ' ὃν ἔδει τὸν ὑπὲρ γε τῆς ἀπάντων ζωῆς
20 ὑπομεῖναι σταυρόν, ἵνα τὸ παθεῖν ἀβούλητον ἀποφῆνῃ, ἀνθρωποπρεπῆ τὴν πρόσοδον καὶ ὡς ἐν σχήματι προσευχῆς ἐποιεῖτο λέγων «Πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Καταβῆναι τὸν ἐξ οὐρανοῦ φησιν, οὐκ ἀβούλητον ποιησόμενον τὸ λυποῦν, ἵνα κατορ-
25 θώσῃ τοῖς ἐπὶ γῆς τὴν ἀνάστασιν, ἦν δὴ καὶ μόνος αὐτὸς κεκαινοτόμηκε τῇ ἀνθρώπου φύσει. Γέγονε γὰρ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν κατὰ σάρκα, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων. Αὐτοῦ τοιγαροῦν τὸ πάθος, καὶ οὐχ ἑτέρου, λέγοιτο ἄν, καθὸ πέφηεν ἄνθρωπος, εἰ καὶ μεμένηκεν ἀπαθής, καθὸ νοεῖται Θεός.

30 *B.* Οὕτω φημί

100. Ἰω. 14, 9.

101. Ἰω. 10, 30.

102. Σοφ. Σολ 1, 13-14.

103. Ὀπ. π. 2, 24.

104. Ματθ. 26, 39.

105. Κολ 1, 18.

106. Α' Κορ. 15, 20.

λέγοντας· «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»¹⁰⁰, καί· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»¹⁰¹.

Β. Καλὰ τὰ εἶπες. Κάνε λοιπὸν πιὸ σαφῆ αὐτὰ ποὺ ἐσὺ νομίζεις ὅτι εἰπώθηκαν ἀμυδρά.

Α. Λέμε ὅτι ἡ κατάργηση τοῦ θανάτου καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἀνθρώπων σωμάτων ἀπὸ τῆ φθορὰ δὲν ἔγινε χωρὶς τῆ θέληση τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Δὲν εὐχαριστεῖται μὲ τὴν ἀπώλεια τῶν ἀνθρώπων, καὶ σωτηρία συνοδεύει τὶς γενεές τοῦ κόσμου»¹⁰², καὶ «ἀλλ' ἐξαιτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου κυριάρχησε ὁ θάνατος στὸν κόσμον»¹⁰³. Ὅμως δὲν ἦταν δυνατὸν μὲ ἄλλο τρόπο νὰ γκρεμισθεῖ τὸ σκυθρωπὸ κράτος τοῦ θανάτου, παρὰ μόνον μὲ τὴ δύναμη τοῦ Μονογενοῦς ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ ἔγινε σὰν ἐμᾶς καὶ ἔκανε δικό του τὸ σῶμα ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τῆ φθορὰ, σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ὥστε, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ζωὴ, (ἀφοῦ γεννήθηκε ἀπὸ τῆ ζωὴ τοῦ Πατέρα), νὰ φυτέψει σ' αὐτὸ (δηλαδή στὸ ἀνθρώπινο σῶμα) τὸ δικό του ἀγαθό, δηλαδή τῆ ζωὴ. Καὶ ἀφοῦ προσφέρθηκε μὰ φορὰ ἀπὸ πραότητα καὶ φιλανθρωπία νὰ ἀναλάβει κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο τῆ δική μας ὁμοιότητα, ἔπρεπε νὰ συμβεῖ καὶ τὸ πάθος, ἐπειδὴ ἡ ἀσέβεια τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἔκανε νὰ τοῦ φέρονται βάνουσα σὰν μεθυσμένοι. Ἀλλὰ ἦταν δυσβάστακτη γι' αὐτὸν ἡ ἀτίμωση τοῦ πάθους. Καὶ ὅταν ἦρθε ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο ἔπρεπε γιὰ τῆ ζωὴ ὄλων νὰ ὑποστῆ σταῦρωση, γιὰ νὰ ἐμφανίσει τὸ πάθος ἀθέλητο, ἔκανε τὴν προσέλευσή του τέτοια ποὺ ταιριάζει σὲ ἀνθρώπους, καὶ κατὰ τὴν προσευχὴ του ἔλεγε· «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατὸν ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήρι αὐτό. Ὁχι ὅμως ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ὅπως θέλεις ἐσύ»¹⁰⁴. Κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, λέγει, ὄχι γιὰ νὰ ὑποστῆ τὸ πάθος χωρὶς τῆ θέλησή του, γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἔτσι τὴν ἀνάσταση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ὁποία μόνον αὐτὸς ἔκανε ἀνοίγοντας νέους δρόμους γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Γιατὶ ἔγινε πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς¹⁰⁵ κατὰ σάρκα καὶ ἡ ἀπαρχὴ τῶν νεκρῶν¹⁰⁶. Αὐτοῦ λοιπὸν πρέπει νὰ λέγεται τὸ πάθος καὶ ὄχι κάποιου ἄλλου, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔμεινε καὶ ἀπαθής, ἀφοῦ νοεῖται Θεός.

Β. Συμφωνῶ μ' αὐτά.

A. Διαμέμνησο δὲ τῆς θεοπνεύστου λεγούσης Γραφῆς· «Ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδάμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ ἔσχατος Ἀδάμ εἰς πνεῦμα ζωοποιούν».

B. Ἐὰρ οὖν τὸν ἔσχατον Ἀδάμ, τὸν ἐκ Θεοῦ φάμεν ὀνομάσθαι Λόγον;

A. Οὐ γυμνόν, ὡς ἔφην, γεγονότα δὲ μᾶλλον ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς ἡμᾶς Αὐτὸν οὖν εἶναι φάμεν, εἴπερ ἐστὶν οὐκ ἀνθρώπινον, θεοπρεπὲς δὲ μᾶλλον τὸ ζωοποιεῖν. Κεχηρημάτικε δὲ καὶ ἔσχατος Ἀδάμ, ὡς ἐξ Ἀδάμ γεγονώς κατὰ σάρκα, καὶ ἀρχὴ δευτέρα τῶν ἐπὶ γῆς, ἀναστοιχειουμένης ἐν αὐτῷ τῆς ἀνθρώπου φύσεως, εἰς καινότητα ζωῆς, τῆς ἐν ἀγιασμῶ τε καὶ ἀφθαρσίᾳ, διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως κατηγορήθη οὕτω θάνατος, οὐκ ἀνασχομένης τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, ὑποθεῖναι τῇ φθορᾷ τὸ ἴδιον σῶμα, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι Χριστὸν ὑπ' αὐτῆς, κατὰ τὴν τοῦ θεοσπεσίου Παύλου φωνήν· διέβη δὲ οὕτω καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ ἐκ τοῦ κατορθώματος ἀγαθόν.

B. Ἄριστα ἔφης

A. Ἄθρει δὲ δὴ μοι κάκεινο πρὸς τούτοις.

B. Τὸ τί δὴ φῆς;

A. Ἐφη πού Χριστὸς τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Βεβαπτίσμεθα δὴ οὖν εἰς ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, τὴν ἐν γέ φημι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὅπερ ἔφην;

B. Καὶ πῶς γὰρ οὐ;

A. Οὐ Πατέρα μὲν νοοῦμεν τὸν γεγεννηκότα, Υἱὸν δὲ δὴ καὶ αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεννηθέντα μονογενῆ Θεὸν Λόγον;

B. Καὶ πάνν.

A. Πῶς οὖν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ βεβαπτίσμεθα, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν; «Ὅσοι γάρ», φησὶν, «εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν». Ἄλλ' εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, καὶ οὐ δήπου φαῖεν ἄν, ὡς εἰς

107. Α' Κορ. 15, 45.

110. Ρωμ. 6, 3.

108. Ἐβρ. 2, 10-15

111. Ἐφ. 4, 5.

109. Ματθ. 28, 19.

A. Θυμάσαι βέβαια τὴ θεόπνευστη Γραφὴ πού λέγει· «Ἐγινε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ ὃν ζωντανό, καὶ ὁ τελευταῖος Ἀδὰμ Πνεῦμα πού δίνει ζωή»¹⁰⁷.

B. Ἔρα λοιπὸν τελευταῖος Ἀδὰμ λέμε ὅτι ὀνομάσθηκε ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό;

A. Ὁχι ἀπλῶς Λόγος, ὅπως εἶπα, ἀλλ' ἔγινε ὅμοιος μὲ μᾶς. Αὐτὸς λοιπὸν λέμε ὅτι εἶναι, ἐφόσον ἡ ζωοποίηση δὲν εἶναι κάτι πού ἀνήκει στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ μᾶλλον στὴ θεϊκή. Καὶ ὑπῆρξε καὶ τελευταῖος Ἀδὰμ, ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ κατὰ σάρκα, καὶ δεύτερη ἀρχὴ τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ μέσω αὐτοῦ μεταμορφώνεται ἡ ἀνθρώπινη φύση σὲ καινούργια ζωή, τὴ ζωὴ τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀθανασίας, μὲ τὴν ἀνάστασι ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἔτσι καταργήθηκε ὁ θάνατος, ἐπειδὴ ἡ κατὰ φύση ζωὴ δὲν ἀνεχόταν νὰ ὑποτάξει τὸ σῶμα τῆς στὴ φθορά, γιατί δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ κρατεῖται δέσμος ἀπὸ αὐτὴν ὁ Χριστός, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Παύλου¹⁰⁸, καὶ μεταδόθηκε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους τὸ ἀγαθὸ πού προέκυψε ἀπὸ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ.

B. Τὰ εἶπες πάρα πολὺ καλά.

A. Πρόσεχε ὅμως σὲ παρακαλῶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνο.

B. Ποιὸ ἐννοεῖς;

A. Ὁ Χριστὸς εἶπε κάπου στοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Πηγαίνατε καὶ κάνετε ὅλους τοὺς ἐθνικοὺς μαθητὲς μου, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹⁰⁹. Βαπτισθήκαμε δηλαδὴ στὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια Τριάδα, καὶ ἐννοῶ στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ μήπως δὲν εἶναι σωστὸ αὐτὸ πού εἶπα;

B. Καὶ πῶς δηλαδὴ ὄχι;

A. Δὲν ἐννοοῦμε λοιπὸν Πατέρα αὐτὸν πού γέννησε, καὶ Υἱὸν ἐπίσης τὸν μονογενῆ Θεὸ Λόγο πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν;

B. Καὶ βέβαια.

A. Πῶς λοιπὸν βαπτισθήκαμε στὸν θάνατό του, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ μακάριου Παύλου; Γιατὶ λέγει· “Ὅσοι βαπτισθήκαμε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, βαπτισθήκαμε στὸ θάνατό του»¹¹⁰. Ἀλλὰ ἓνας Κύριος ὑπάρχει, μία πίστη, ἓνα βάπτισμα¹¹¹, καὶ ἀσφαλῶς δὲν μπο-

ἕτερον ὄντα καὶ ἰδικῶς Υἱὸν τὸν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ δεδα-
 πτίσμεθα. Ἐπειδὴ δὲ Θεὸς ὢν φύσει πέρα νοεῖται πάθους, εἶτα
 παθεῖν ἠθέλησεν, ἵνα σώσῃ τοὺς ὑπὸ φθοράν, ὡμοιώθη κατὰ
 πάντα τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ ἀπότεξιν ὑπέμεινε τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυ-
 5 ναικός, καὶ ἴδιον ἐποίησατο, ὡς ἔφην, σῶμα, τὸ γεύσασθαι τοῦ
 θανάτου δυνάμενον, ἀναβιώναί τε καὶ αὖ, ἵνα μένων αὐτὸς ἀπα-
 θῆς, σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ λέγοιτο παθεῖν. Σέσωκε γὰρ οὗτος τὸ ἀπολω-
 λός. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ἐναργῶς, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Ὁ
 ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων».
 10 Καὶ πάλιν «Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθη-
 μι αὐτὴν ἀπ' ἐμαντοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ ἐξουσίαν
 ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν». Ἄλλ' ἦν οὐχ ἑνὸς τῶν καθ' ἡμᾶς, οὔτε
 μὴν ἀνθρώπου κοινοῦ, τὸ ἐξουσίαν ἔχειν θεῖναι τε ψυχὴν καὶ
 ἀναλαβεῖν αὐτήν. Τέθεικε δὲ καὶ ἀνέλαβεν ὁ Μονογενῆς καὶ
 15 ἀληθῶς Υἱός, τῶν τοῦ θανάτου βρόχων ἡμᾶς ἔξω τιθεῖς

Ἴδοι δ' ἂν τις εὖ μάλα τουτὶ καὶ ἐν ταῖς Μωσέως βίβλοις, ὡς
 ἐν σκιαῖς ἐπὶ τοῖς πάλαι διαμορφούμενον· ἐξείλετο γὰρ θανάτου
 καὶ φθορᾶς ἢ τοῦ προβάτου σφαγῆ τοῦ ἐξ Ἰσραήλ, καὶ δεδυσώ-
 πηκε τὸν ὀλοθρευτήν. Τύπος δὲ ἦν ἄρα τὸ χρῆμα Χριστοῦ. Τὸ
 20 γὰρ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός, ἵνα τὸ ἀμειδές τοῦ
 θανάτου καταλύσῃ κράτος, αἵματί τε τῷ ἰδίῳ κατακτήσῃται τὴν
 ὑπ' οὐρανόν. Ἠγοράσαμεθα γὰρ τιμῆς, καὶ οὐκ ἐσμὲν ἐαυτῶν. Εἰς
 γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ὁ πάντων ἀξιώτερος, ἵν' οἱ ζῶντες
 μηκέτι ἐαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερ-
 25 θέντι. Συλλήψεται δὲ καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου
 νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζήσω, Χριστῷ δὲ συνεσταύρωμαι, ζῶ δὲ
 οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πί-
 στει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόν-
 τος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ». Χριστοῦ τοιγαροῦν οἱ πάντες ἐσμὲν, καὶ
 30 δι' αὐτοῦ κατηλλάγμεθα τῷ Πατρὶ, σαρκὶ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν,
 ἵν' ἡμᾶς ἀποφήνη κεκαθαμένους. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Διὸ καὶ

112. Ἰω. 10, 11.

115. Ἐβρ. 2, 14.

218. Α' Κορ. 5, 19.

113. Ἰω. 10, 18.

116. Πράξ. 20, 28.

219. Β' Κορ. 5, 15-16.

114. Α' Κορ. 5, 7.

117. Α' Κορ. 7, 23.

220. Γαλ. 2, 19-20.

ροῦν νὰ ποῦν, ὅτι βαπτισθήκαμε σὲ ἄλλον Υἱὸ πού εἶναι ξεχωριστός, στὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ. Ἐπειδὴ ὅμως, ὄντας Θεὸς κατὰ φύση, νοεῖται ἀνώτερος ἀπὸ τὸ πάθος, καὶ ἔπειτα θέλησε νὰ πάθει, γιὰ νὰ σώσει τοὺς δέσμιους τῆς φθορᾶς, ἔγινε ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὑπέστη γέννηση κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναῖκα, καί, ὅπως εἶπα, ἔκανε δικό του σῶμα, τὸ ὁποῖο μποροῦσε νὰ δοκιμάσει τὸν θάνατο, καὶ πάλι νὰ ξαναζήσει, ὥστε, μένοντας ὁ ἴδιος ἀπαθής, νὰ λέγεται ὅτι ἔπαθε μὲ τὴ δική του σάρκα. Γιατὶ αὐτὸς ἔσωσε τὸ χαμένο πρόβατο. Γι' αὐτὸ ἔλεγε φανερά· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ καλὸς ποιμένας. Ὁ καλὸς ποιμένας θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ τὰ πρόβατα»¹¹². Καὶ παρακάτω πάλι· «Κανένας δὲν ἀφαιρεῖ τὴ ζωὴ μου ἀπὸ μένα, ἀλλὰ ἐγὼ τὴ θυσιάζω μὲ τὴ θέλησή μου. Γιατὶ ἔχω ἐξουσία νὰ τὴ θυσιάσω, καὶ ἔχω ἐπίσης ἐξουσία νὰ τὴν ξαναλάβω»¹¹³. Τὴ θυσίασε λοιπὸν καὶ τὴν ξαναέλαβε ὁ Μονογενὴς καὶ ἀληθινὸς Υἱός, ἀφοῦ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου.

Μπορεῖ βέβαια αὐτὸ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς καὶ στὰ βιβλία τοῦ Μωυσῆ νὰ διαγράφεται κατὰ τρόπο σκιώδη γιὰ τοὺς παλιούς. Πράγματι γλίτωσε ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴν καταστροφή τοὺς Ἰσραηλῖτες ἢ σφαγὴ τοῦ προβάτου, καὶ καταντρόπιασε τὸν ἐξολοθρευτὴ. Ἐπειδὴ τὸ πρόβατο ἦταν προτύπωση τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ λέγει, «ὁ πασχολινὸς Ἀμνὸς μας, ὁ Χριστός, θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς»¹¹⁴, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὴ σκυθρωπὴ ἐξουσία τοῦ θανάτου¹¹⁵, καὶ «μὲ τὸ δικό του αἷμα»¹¹⁶ νὰ κατακτήσῃ τὴ γῆ. Γιατὶ ἀγορασθήκαμε μὲ τίμημα¹¹⁷ καὶ δὲ ἀνήκουμε στὸν ἑαυτό μας¹¹⁸. Καθόσον ἕνας πέθανε γιὰ ὅλους, ὁ πιὸ ἄξιος ἀπὸ ὅλους, ὥστε οἱ ζωντανοὶ νὰ μὴ ζοῦν πιά γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνον πού πέθανε γιὰ χάρη τους καὶ ἀναστήθηκε¹¹⁹. Βλέπομε μάλιστα καὶ τὸν Παῦλο νὰ λέγει· «Γιατὶ ἐγὼ διὰ τοῦ νόμου πέθανα ὡς πρὸς τὸν νόμο, γιὰ νὰ ζήσω μὲ τὸν Θεό. Ἐχω σταυρωθεῖ μαζὶ μὲ τὸν Χριστό. Δὲν ζῶ πιά ἐγὼ, ἀλλὰ μέσα μου ζεῖ ὁ Χριστός. Τὴ ζωὴ πού ζῶ τώρα στὸ σῶμα, τὴ ζωὴ μὲ πίστη στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μου»¹²⁰. Ὅλοι λοιπὸν εἴμαστε τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔχομε συμφιλιωθεῖ μὲ τὸν Πατέρα μέσω αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος πέθανε ὡς ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ καθαρούς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς, γιὰ νὰ ἀγιάσῃ

Ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθεν». Καὶ πάλιν «Καὶ ἡμᾶς ποτε ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, 5 παραστήσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ».

Σύνες οὖν ὅπως ἴδιον αἶμα καὶ ἰδίαν σάρκα φησὶν αὐτοῦ τὴν δοθεῖσαν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα μὴ ἑτέρου παρ' αὐτὸν υἱοῦ λέγωμεν αὐτήν, νοουμένου τε ἀναμέρους καὶ ψιλῆ συναφείᾳ τετμημένου, καὶ ἐπακτὴν ἔχοντος δόξαν, καὶ οὐκ οὐσιώδη τὴν ὑπεροχὴν, ἐπίβλη- 10 μα δὲ καὶ ὡσπερ τι προσωπεῖον ἐπερομιμένον αὐτῷ, τό τε τῆς υἰότητος καὶ τῆς ὑπὲρ πάντα θεότητος ὄνομα. Οὕτω γὰρ ἔχοντι κατὰ φύσιν, καθὰ φρονεῖν ἐγνώκασιν οἱ δι' ἐναντίας, ἀρμόσειεν ἂν αὐτῷ κατ' οὐδένα τρόπον τὸ χρῆναι λέγειν, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Πῶς γὰρ ἀληθὲς τὸ οὐχ οὕτω ἔχον, ὡς λέγεται, νόθον δὲ 15 ὡσπερ τι καὶ ψευδώνυμον; Ἀλλὰ μὴν ἀλήθεια Χριστὸς καὶ ἐπάνω πάντων ὡς Θεὸς μεμένηκε γὰρ ὅπερ ἦν ὁ Λόγος, εἰ καὶ γέγονε σὰρξ, ἵν' ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἐν τοῖς πᾶσι γεγονώς, διὰ τὸ ἀνθρώπινον σωζόμενον, ἔχοι τὸ εἶναι πέρα παντὸς καὶ τῶν τῆς κτίσεως ἐπέκεινα μέτρων.

20 Β. Ἀλλ' ἐναπομάξεται, φησί, τῷ Θεῷ Λόγῳ πολὺ τι τὸ δυσκλεές, τὸ λέγεσθαι παθεῖν· διαβεβλήσεται δὲ πρὸς τούτῳ καὶ αὐτό που τάχα τὸ σεπτὸν ἡμῶν μυστήριον.

Α. Ἀλλ' αἰσχύνῃς καταφρονήσας εἴλετο παθεῖν σαρκὶ δι' ἡμᾶς, κατὰ τὰς Γραφάς Ἀρρώστημα δὲ φρενὸς Ἰουδαϊκῆς καὶ 25 τῆς Ἑλλήνων ἀδελτηρίας ἔγκλημα δεινὸν καταλογίσαιμεν ἂν, τὸ αἰσχύνεσθαι δοκεῖν τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος. Γράφει γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἑσταυρωμένον, Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μαρτίαν, αὐτοῖς δὲ 30 τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν, ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀν-

121. Ἐβρ. 13, 12.

122. Κολ. 1, 21-22.

123. Ἰω. 14, 6.

124. Ἐβρ. 12, 2.

τόν λαό μὲ τὸ δικό του αἷμα, ἔπαθε ἔξω ἀπὸ τὴν πύλη»¹²¹. Καὶ πάλι: «Καὶ ἐμεῖς ποὺ κάποτε ἤμασταν ἀποξενωμένοι καὶ μὲ ἐχθρική διάθεση στὰ πονηρὰ ἔργα, τώρα μᾶς συμφιλίωσε μὲ τὸν θάνατο τοῦ σαρκικοῦ σώματός του, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει ἅγιους καὶ ἄσπιλους μπροστὰ του»¹²².

Κατάλαβε λοιπὸν, ὅτι μιλάει γιὰ τὸ δικό του αἷμα καὶ τὴ δική του σάρκα, ἡ ὁποία θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς, γιὰ νὰ μὴ λέμε ὅτι εἶναι ἡ σάρκα κάποιου ἄλλου υἱοῦ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος νοεῖται χωριστὸς καὶ τιμημένος μὲ ἀπλῆ ἔνωση καὶ ἔχει ἐπίκτητη τὴ δόξα, καὶ ὄχι οὐσιώδη τὴν ὑπεροχή, καὶ τὸ ὄνομα τῆς υἰότητας καὶ τῆς θεότητας ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἔχει σὰν μανδύα καὶ προσωπεῖο ποὺ εἶναι ριχμένα ἐπάνω του. Ἐπειδὴ λοιπὸν τέτοιος εἶναι κατὰ φύση, ὅπως πιστεύουν οἱ ἀντίπαλοι, δὲν ταιριάζει μὲ κανένα τρόπο νὰ λέγεται γι' αὐτόν, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»¹²³. Πῶς δηλαδή νὰ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι ἔτσι, ὅπως λέγεται, ἀλλ' εἶναι νόθο καὶ ψεύτικο; Ἀλλ' ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ πάνω ἀπὸ ὅλα Θεός· γιὰ τὸν ὅτι ὁ Λόγος ἔμεινε αὐτὸ ποὺ ἦταν, ἔστω καὶ ἂν ἔγινε σάρκα, ὥστε, αὐτὸς ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ ὅλα καὶ μέσα σὲ ὅλα, διὰ νὰ σωθεῖ ἡ ἀνθρωπότητα, νὰ βρῆσκειται πέρα ἀπὸ τὸ κάθε τι καὶ μακρύτερα ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς κτίσεως.

Β. Ὅμως ἀποτυπώνεται, λέγει, στὸν Θεὸ Λόγο πολὺ ἀτιμία μὲ τὸ νὰ λέγεται ὅτι ἔπαθε, καὶ δυσφημίζεται μαζί μ' αὐτὸ ἀκόμα καὶ τὸ σεπτὸ μας μυστήριον.

Α. Ἀλλὰ περιφρονώντας τὴ ντροπή¹²⁴, προτίμησε νὰ πάθει κατὰ σάρκα γιὰ μᾶς, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές. Μποροῦμε βέβαια νὰ θεωρήσουμε ἀρρώστια τοῦ νοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ μεγάλο ἔγκλημα τῆς διανοητικῆς κωθρότητας τῶν Ἑλλήνων, τὸ νὰ νομίζουν ὅτι ντρέπεται γιὰ τὸ πάθος τοῦ σταυροῦ. Γράφει λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι θέλουν θαύματα καὶ οἱ Ἕλληνες ζητοῦν σοφία, ἐμεῖς ὅμως κηρύττομε Χριστὸν ἑσταυρωμένο, ὁ ὁποῖος γιὰ τοὺς Ἰουδαίους εἶναι σκάνδαλο καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες μωρία, ἐνῶ γι' αὐτοὺς ποὺ εἶναι καλεσμένοι, Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνες, ὁ Χριστὸς εἶναι Θεοῦ δύναμη καὶ Θεοῦ σοφία, γιὰ τὸ ἐκεῖνο ποὺ θεωρεῖται θεϊκὴ μωρία, εἶναι σοφότερο ἀπὸ τὴ σοφία τῶν ἀνθρώπων, καὶ

θρώπων ἐστὶ, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ».

B. Τίνα τρόπον; συνήμι γὰρ ἤκιστα γε.

*A. Οὐ γὰρ Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος
5 γενέσθαι φησὶν, Ἕλλησι δὲ μαωρίαν; Οἱ μὲν γὰρ ἔφασκον, ἀπηρ-
τημένον ὀρῶντες τοῦ ξύλου καὶ τὰς μαιφόνους ἐπ' αὐτῷ σείοντες
κεφαλὰς, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ σταυροῦ, καὶ πι-
στεύσομέν σοι». ῥωντο γὰρ ὅτι τῆς αὐτῶν ἰσχύος ἠττώμενος ἦλω
καὶ πέπονθε· πεπλάνηντο γὰρ, οὐχ Υἱὸν εἶναι Θεοῦ νομίσαντες
10 ἀληθῶς, ἀλλ' εἰς μόνην ὀρῶντες τὴν σάρκα. Ἕλληνές γε μὴν, τὸ
τοῦ μυστηρίου βάθος κατ' οὐδένα τρόπον συνιέναι δυνάμενοι,
μαωρίαν εἶναι νομίζουσι τὸ λέγεσθαι πρὸς ἡμῶν, τεθνάναι Χρι-
στὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἄλλ' αὐτὸ δὴ τουτὶ τὸ δοκοῦν
εἶναι μαωρόν, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ. Βαθύς γὰρ ὁ λόγος
15 καὶ τῆς ἀνωτάτω σοφίας ἐπίμεστος ἀληθῶς, ὃ ἐπὶ γε, φημί, τῷ
πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ, καὶ τὸ ἀσθενὲς εἶναι νομισθὲν
παρά γε τοῖς Ἰουδαίων δήμοις, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ.
Σέσωκε γὰρ ἡμᾶς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος τὴν πρὸς ἡμᾶς
ὁμοίωσιν ὑποδύς, ἵνα σαρκὶ παθὼν καὶ ἐγηγερμένος ἐκ νεκρῶν,
20 κρείττονα θανάτου καὶ φθορᾶς τὴν ἡμῶν ἀποφήνη φύσιν. Ἔστι
δὲ ὑπὲρ χεῖρα τὴν καθ' ἡμᾶς τὸ καταρωθωμένον. Οὐκοῦν ἰσχυρό-
τερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ ἀσθενεῖα τῇ καθ' ἡμᾶς καὶ ὡς ἔν γε
τῷ παθεῖν πεπράχθαι δοκοῦν, δυνάμεώς τε τῆς θεοπρεποῦς ἐπί-
δειξιν ἔχον.*

25 B. Εἴτα πῶς ἂν ὁ αὐτός, φασί, μὴ πάθοι;

*A. Σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ παθὼν, καὶ οὐ θεότητος φύσει, καὶ ἀπόρη-
τος μὲν παντελῶς ὃ ἐπὶ τούτοις λόγος, καὶ οὐκ ἂν τις ἐφίκοιτο
νοῦς τῶν οὕτως ἰσχυῶν καὶ ὑψηρομένων ἐννοιῶν. Ἐπόμενοί γε
μὴν τοῖς εἰς ὀρθότητα λογισμοῖς, καὶ τὸν τοῦ εἰκότος περιαθροῦν-
30 τες Λόγον, οὔτε τοῦ λέγεσθαι παθεῖν ἀλλοτριουῦμεν αὐτόν, ἵνα μὴ
πρὸ τούτου καὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν, οὐκ αὐτοῦ μᾶλλον, ἔτε*

ἐκεῖνο πού θεωρεῖται ἀδυναμία τοῦ Θεοῦ, εἶναι δυνατότερο ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν ἀνθρώπων»¹²⁵.

Β. Μὲ ποιὸν τρόπο; Γιατί δὲν τὸ καταλαβαίνω.

Α. Δὲν λένε δηλαδή ὅτι γιὰ τοὺς Ἰουδαίους ἡ σταύρωση θεωρεῖται σκάνδαλο, ἐνῶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες μωρία; Γιατί οἱ Ἰουδαῖοι, βλέποντάς τον κρεμασμένον ἀπὸ τὸν σταυρὸ καὶ κουνώντας τὰ αἰμοχαρῆ κεφάλια τους, ἔλεγαν· «Ἐὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸν σταυρὸ, καὶ θὰ σὲ πιστέψομε»¹²⁶. Νομίζαν δηλαδή ὅτι μὲ τὴ δική τους δύναμη καρφωνόταν καὶ ἔπασχε· ἀλλὰ βρίσκονταν σὲ πλάνη, νομίζοντας ὅτι δὲν εἶναι πραγματικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔβλεπαν μόνο τὴ σάρκα. Οἱ Ἕλληνες πάλι, μὴ μπορώντας μὲ κανένα τρόπο νὰ κατανοήσουν τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου, νόμιζαν ὅτι εἶναι μωρία τὸ νὰ λέγεται ἀπὸ μᾶς ὅτι ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου. Ὅμως αὐτὸ ἀκριβῶς πού φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνόητο, εἶναι πιὸ σοφὸ ἀπὸ τὰ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ λόγος βέβαια εἶναι βαθὺς καὶ γεμᾶτος πραγματικὰ ἀπὸ τὴν οὐράνια σοφία, καὶ ἐννοῶ ὁ λόγος γιὰ τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό, καὶ αὐτὸ πού ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων θεωρήθηκε ἀδυναμία, εἶναι πιὸ δυνατό ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γιατί μᾶς ἔσωσε ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ φορώντας κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο τὴν ὁμοίωση μὲ μᾶς, ὥστε, πεθαίνοντας σαρκικὰ καὶ ἀνιστάμενος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, νὰ ἀποδείξει τὴ δική μας φύση ἀνώτερη ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴ φθορά. Καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ τὶς δικές μας δυνάμεις αὐτὸ πού ἔγινε. Ἄρα λοιπὸν αὐτὸ πού θεωρεῖται ἀπὸ μᾶς ἀδυναμία, εἶναι δυνατότερο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτὸ πού φαινόταν ὅτι ἔγινε μὲ τὸ πάθος, ἀποτελοῦσε ἐπίδειξη δυνάμεως πού πρέπει σὲ Θεό.

Β. Ἐλεῖτα, πῶς μποροῦσε, λένε, αὐτὸς νὰ μὴ πάθει;

Α. Ἐπειδὴ ἔπαθε μόνο ὡς πρὸς τὴ σάρκα του, καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς θεότητος, ὁ λόγος γι' αὐτὰ εἶναι τελείως ἀπερίγραπτος, καὶ κανένας νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει τὶς τόσο λεπτές καὶ ὑψηλές ἐννοιες. Ἀκολουθώντας λοιπὸν τοὺς σωστοὺς συλλογισμοὺς καὶ παρατηρώντας ὅπως εἶναι εὐλόγο τὸν Λόγο, οὔτε τὸν ἐξαιροῦμε ἀπὸ τὸ νὰ λέγεται ὅτι ἔπαθε, γιὰ νὰ μὴ ποῦμε πρὶν ἀπὸ αὐτό, ὅτι καὶ ἡ κατὰ σάρκα γέννηση δὲν εἶναι δική του, ἀλλὰ κάποιου ἄλλου, οὔτε ὅμως

ἑτέρου φῶμεν εἶναί τινος, οὔτε μὴν εἰς τὴν θεῖαν αὐτοῦ καὶ ὑπερ-
 τάτην πεπράχθαι φύσιν διοριζόμεθα τὰ σαρκός· νοοῖτο δ' ἄν, ὡς
 ἔφην, σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ παθεῖν, καίτοι θεότητι μὴ παθῶν, καθ' οἷον δὴ
 τινὰ τρόπον. Ἀσθενεῖ μὲν γὰρ πᾶσα παραδειγμάτων δύναμις καὶ
 5 τῆς ἀληθείας κατόπιν ἔρχεται. Πλὴν ἐνίησι τῷ νῶ φαντασίαν
 ἰσχυρὴν τοῦ πράγματος, καὶ ὡς ἀπὸ γε τῶν ἐν χερσίν, ἀναδιβάσει
 πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὸ πέρα λόγου. Ὡσπερ γὰρ ὁ σίδηρος, ἤγουν
 ἑτέρα τις ὕλη τοιαύτη ταῖς τοῦ πυρὸς ὁμιλήσασα προσβολαῖς,
 εἰσδέχεται μὲν αὐτὸ καὶ κατωδίνει τὴν φλόγα, εἰ δὲ δὴ καταπαίσι-
 10 το τυχὸν ὑπὸ του, δέχεται μὲν ἢ ὕλη τὸ βλάβος, ἀδικεῖται δὲ ὅλως
 πρὸς τοῦ παίοντος οὐδὲν ἢ τοῦ πυρὸς φύσις, οὕτω πως συνήσεις
 καὶ ἐν τῇ σαρκὶ λέγεσθαι παθεῖν, θεότητι δὲ μὴ παθεῖν τὸν Υἱόν.
 Καὶ σμικρὰ μὲν, ὡς ἔφην, τῶν παραδειγμάτων ἢ δύναμις, ἀποφέ-
 ρει δὲ πως τῆς ἀληθείας ἐγγὺς τοὺς τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν ἀπει-
 15 θεῖν ἠρημένους.

B. Εὐ λέγεις.

*A. Εἰ γὰρ οὐκ ἀμέσως ἰδία τοῦ Λόγου γέγονεν ἢ ἀπορρητῶς
 αὐτῷ καὶ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἐνωθεῖσα σὰρξ, πῶς ἄν νοοῖτο
 ζωοποιός; «Ἐγὼ γὰρ εἰμι», φησὶν, «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρα-
 20 νοῦ καταβάς καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ. Ἐάν τις φάγη ἐκ τοῦ
 ἄρτου τούτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω
 ἢ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Ἄλλ' εἴτερ ἐστὶν ἢ
 σὰρξ υἱοῦ παρ' αὐτὸν ἑτέρου, κατὰ συνάφειαν σχετικὴν οἰκειω-
 θέντος αὐτῷ καὶ χάριτι κεκλημένου πρὸς ἰσοτιμίαν, πῶς ἰδίαν
 25 αὐτὴν ὀνομάζει, καίτοι ψεύδεσθαι μὴ εἰδώς; Πῶς δ' ἄν καὶ ζωο-
 ποιήσῃ τὸν κόσμον ἢ ἑτέρου τινὸς σὰρξ, εἰ μὴ γέγονεν ἰδία τῆς
 ζωῆς, δῆλον δὲ ὅτι, τοῦ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ὄντος Λόγου, περὶ οὗ
 φησιν ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης «Καὶ οἶδαμεν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
 ἦκει, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν αὐτόν, καὶ ἐσμὲν
 30 ἐν τῷ ἀληθινῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ἀληθινὸς
 Θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος».*

B. Ἄλλ', οἶμαι, πρὸς τούτῳ φαῖεν ἄν, εἰρηῆσθαι παρ' αὐτοῦ καὶ

διακηρύττουμε ὅτι τὰ ἀναφερόμενα στὴ σὰρκα συνέδησαν στὴ θεϊκὴ καὶ ὑπέριστα φύση του, ἀλλὰ νοεῖται, ὅπως εἶπα, ὅτι ἔπαθε μόνο ἡ σὰρκα του, χωρὶς κατὰ κανένα τρόπο νὰ πάθει ἡ θεότητά του. Ἡ χρῆση βέβαια παραδειγμάτων ἀδυνατεῖ καὶ ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ἀλήθεια. Ὡστόσο δίνει στὸ νοῦ μὴ ἀμυδρὴ ἰδέα τοῦ πράγματος, καὶ παίρνοντάς τον κατὰ κάποιο τρόπο στὰ χέρια της, τὸν ἀνεβάξει στὰ ὕψη καὶ πέρα ἀπὸ τὴ λογικὴ. Ὅπως δηλαδὴ τὸ σίδερο, ἢ κάποια ἄλλη τέτοια ὕλη, ὅταν ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ φωτιὰ, τὴ δέχεται καὶ γεννάει τὴ φλόγα, καὶ ἐὰν τυχὸν χτυπηθεῖ ἀπὸ κάποιον, τὴ βλάβη τὴ δέχεται ἢ ὕλη, ἐνῶ ἡ φύση τῆς φωτιᾶς δὲν βλάπτεται καθόλου ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴν χτυπᾷ, κάπως ἔτσι πρέπει νὰ φαντασθεῖς καὶ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς λέγεται πὼς ἔπαθε κατὰ σὰρκα, ἀλλὰ δὲν ἔπαθε ἡ θεότητά του. Καὶ εἶναι βέβαια, ὅπως εἶπα, μικρὴ ἢ συμβολὴ τῶν παραδειγμάτων, ὅμως ὁδηγεῖ κατὰ κάποιο τρόπο κοντὰ στὴν ἀλήθεια ἐκείνους ποὺ προτιμοῦν νὰ μὴ πιστεύουν σὶς ἅγιες Γραφές.

B. Τὰ λὲς καλά.

A. Ἄν δηλαδὴ δὲν ἔγινε ἀμέσως δική του ἡ σὰρκα ποὺ κατὰ τρόπο ἀπερίγραφτον καὶ πέρα ἀπὸ κάθε λογικὴ καὶ ἔννοια ἐνώθηκε μὲ τὸν Λόγο, πὼς θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ζωοποιὸς; Γιατὶ λέγει: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ὁ ζωντανός, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμον. Ἐὰν κάποιος φάει ἀπὸ τὸν ἄρτο αὐτὸ θὰ ζήσει αἰῶνια, καὶ ὁ ἄρτος ποὺ ἐγὼ θὰ τοῦ δώσω εἶναι ἡ σὰρκα μου, τὴν ὁποία θὰ θυσιάσω γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου»¹²⁷. Ἐὰν ὅμως ἡ σὰρκα εἶναι κάποιου ἄλλου υἱοῦ κοντὰ σ' αὐτόν, ὁ ὁποῖος συνδέθηκε μαζί του μὲ ἔνωση σχετικὴ, καὶ κατὰ χάρη ἔγινε ἰσότιμος, τότε γιατί τὴν ὀνομάζει δική του, ἀφοῦ δὲν ξέρει νὰ λέγει ψέματα; Καὶ πὼς θὰ ζωοποιήσῃ τὸν κόσμον ἡ σὰρκα κάποιου ἄλλου, ἐὰν δὲν ἔγινε σὰρκα τῆς ἰδίας τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τοῦ Λόγου ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, γιὰ τὸν ὁποῖο Λόγο λέγει ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, «Καὶ γνωρίζομε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔχει ἔρθει καὶ μᾶς ἔδωσε νοῦ γιὰ νὰ τὸν γνωρίζομε, καὶ εἴμαστε προσκολλημένοι στὸν ἀληθινὸ Υἱὸ του, τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ αἰῶνια ζωὴ»¹²⁸.

B. Νομίζω ὅμως πὼς σ' αὐτὸ θὰ μπορούσαν νὰ ἀντιτάξουν, ὅτι

128. Α' Ἰω. 5, 20.

μάλα σαφῶς, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς». Συννέμεν τοίνυν ἡμεῖς, φασίν, ὡς ἔστι μᾶλλον οὐ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλὰ τοῦ συναφθέντος αὐτῷ ἀνθρώπου τὸ τετιμη-
5 μένον σῶμα καὶ τὸ αἷμα.

Ἄ. Εἴτα ὅποι ποτὲ θεῖεν ἂν τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον; Ἄναιρεῖται γάρ, ὡς ἔοικεν, ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου κένωσις, ὄντως μὲν ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Πατρὸς, ἐλομένου δὲ δι' ἡμᾶς, μορ-
φήν δούλου λαβεῖν, καὶ ἐν ὁμοιώσει γενέσθαι τῇ πρὸς ἡμᾶς, καὶ
10 μετασχεῖν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκο-
νομίαν ὅλη χαρίσασθαι τῇ ὑπ' οὐρανόν. Σέσωσται γὰρ δι' αὐτῆς, ἀνακεφαλαιουμένου τὰ πάντα τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καθὰ γέγραπται. Εἰ μὲν οὖν οὐκ αὐτὸν εἶναί φασι τὸν Μονογενῆ, θεοπρεπῶς τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρω-
15 πίνως λέγοντα, «Καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἢ σὰρξ μου ἔστιν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς»· ἕτερον δέ τινα παρ' αὐτὸν ἰδικῶς νο-
οῦμενον Υἱὸν ἀνθρώπου σεσωκέναι ἡμᾶς, οὐκ αὐτός ἐστι Κύριος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' εἷς ἐξ ἡμῶν, καὶ ζωοποιεῖται λοιπὸν τὰ τοῦ ὑπὸ φθορᾶν, οὐ διὰ γε Θεοῦ μᾶλλον ζωοποιεῖν ἰσχύοντος,
20 ἀλλ' ὑφ' ἐνός τῶν ὑπὸ φθορᾶν, χάριτι μεθ' ἡμῶν λαβόντος τὸ ζῆν. Εἰ δὲ ἀληθές, ὅτι σὰρξ γέγονεν ὁ Λόγος, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανειστράφη, τὴν τοῦ δούλου μορφήν ὡς ἰδίαν ἔχων, κεκλήσεται καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, κἂν ἀσχάλλωσί τινες ἐπὶ τούτῳ, τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐγκλήμασι σφᾶς
25 αὐτοὺς ἐνιέντες ἀλοῖεν ἂν. Οὐ γὰρ οὖν ἐτέρως ζωοποιὸν γενέσθαι τὴν σάρκα καὶ κατ' ἰδίαν φύσιν ὑπενηνεγμένην τῷ φθειρέσθαι δεῖν, εἰ μὴ γέγονεν ἰδία τοῦ ζωοποιούντος τὰ πάντα Λόγου. Ἐνηργεῖτο γὰρ οὕτως τὰ αὐτοῦ, τῇ ζωοποιῷ αὐτοῦ δυνάμει ὁμι-
λήσασα. Καὶ θαυμαστόν οὐδέν. Εἰ γὰρ ἔστιν ἀληθές, ὅτι ταῖς
30 ὕλαις ὁμιλήσαν τὸ πῦρ, καίτοι θερμὰς οὐκ οὔσας αὐτὰς κατ' ἰδίαν

129. Ἰω. 6, 53.

132. Ἐφ. 1, 10.

130. Φιλ. 2, 6.

133. Ἰω. 6, 53.

131. Ἐβρ. 2, 14.

134. Ἰω. 1, 14.

εἰπώθηκε ἀπὸ αὐτὸν μὲ πολλή σαφήνεια: «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι ἐὰν δὲν φᾶτε τὴ σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πιεῖτε τὸ αἷμά του, δὲν θὰ ἔχετε ζωὴ μέσα σας»¹²⁹. Καταλαβαίνουμε λοιπὸν ἐμεῖς, λένε, ὅτι δὲν εἶναι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ τιμημένο σῶμα καὶ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐνώθηκε μὲ αὐτόν.

Α. Τότε ποῦ θὰ τοποθετήσουν τὸ μεγάλο μυστήριο τῆς εὐσέβειας; Γιατὶ καταργεῖται, ὅπως φαίνεται, ἡ κένωση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔχει βέβαια τὴ μορφή καὶ ἰσότητα τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ θέλησε γιὰ χάρη μας νὰ πάρει μορφή δούλου καὶ νὰ γίνεῖ ὁμοῖος μὲ μᾶς¹³⁰, καὶ νὰ ἔχει αἷμα καὶ σάρκα¹³¹, καὶ νὰ ὑποστῆ τὴν οἰκονομία τῆς ἐνανθρωπήσεως γιὰ χάρη ὅλης τῆς γῆς. Γιατὶ σῶθηκε διὰ τῆς θείας οἰκονομίας, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας συνένωσε σ' αὐτόν τὰ πάντα, καὶ τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹³². Ἐὰν λοιπὸν λένε ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Μονογενής, ὁ ὁποῖος κατὰ τρόπο ποὺ ταιριάζει στὸν Θεὸ καὶ στὸν ἀνθρώπο λέγει, «Καὶ ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖο ἐγὼ θὰ τοῦ δώσω εἶναι ἡ σάρκα μου, τὴν ὁποία θὰ θυσιάσω γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου»¹³³, ἀλλὰ μᾶς ἔσωσε κάποιος ἄλλος κοντὰ σ' αὐτόν, ποὺ θεωρεῖται ξεχωριστὸς Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, τότε δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Κύριος, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, ἀλλὰ ἓνας ἀπὸ μᾶς, καὶ ζωοποιῦνται ἐπομένως αὐτὰ ποὺ εἶναι δέσμη τῆς φθορᾶς ὄχι διὰ τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ ζωοποιεῖ, ἀλλὰ ἀπὸ ἓναν ποὺ ὑπόκειται στὴ φθορὰ, καὶ ἔχει λάβει τὴ ζωὴ κατὰ χάρη μαζὶ μὲ μᾶς. Ἄφοῦ ὅμως εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές¹³⁴, καὶ ἐμφανίσθηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους¹³⁵, ἔχοντας τὴ μορφή δούλου σὰν δική του, ὀνομάζεται καὶ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἂν κάποιοι στενοχωροῦνται γι' αὐτό, θὰ συλληφθοῦν νὰ ἔχουν μπλέξει τοὺς ἑαυτοὺς τους στὰ ἐγκλήματα τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ δὲν μποροῦσε νὰ γίνεῖ μὲ ἄλλον τρόπο ζωοποιὸς ἢ σάρκα, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση τῆς ὑπόκειται στὴ φθορὰ, ἂν δὲν γινόταν σάρκα τοῦ Λόγου ὁ ὁποῖος ζωοποιεῖ τὰ πάντα. Γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν γίνονταν ὅλα τὰ δικά του, ἐρχόμενη αὐτὴ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ δική του ζωοποιὸ δύναμη. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου παράδοξο. Γιατί, ἐὰν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὅταν ἡ φωτιὰ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς ὕλες, ἂν καὶ δὲν

φύσιν, ἀποφαίνει θερμάς ἐνήσι γὰρ καὶ μάλα πλουσίως αὐταῖς τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως τὴν ἐνέργειαν· πῶς οὐ μᾶλλον ἐνήσι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος τῇ ἰδίᾳ σαρκί, τὴν ζωοποιὸν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ἐνωθεῖσαν αὐτῇ καὶ ἰδίαν αὐτὴν ἀποφήνας, ἀσυγ-
5 χύτως, ἀτρέπτως, καὶ καθ' ὃν οἶδε τρόπον αὐτός;

B. Ἀναγκαῖον οὖν ἄρα συνομολογεῖν, οὐδενὸς ἑτέρου μεσο-
λαβοῦντος, παντελῶς ἴδιον γενέσθαι τὸ σῶμα τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς
ὄντος Λόγου, καὶ ἐψυχωμένον νοοῖτο ψυχῇ νοεραῖ.

A. Πάνυ μὲν οὖν, εἰ τὸν ἀπλανῆ τῆς πίστεως ὀρθοτομοῦμεν
10 λόγον, καὶ τῶν τῆς ἀληθείας δογματῶν ἔσμεν ἐρασταί, καὶ τῶν
ἀγίων Πατέρων οὐκ ἀποφερόμενοι τῆς εὐθείας, οὔτε μὴν τὴν
βασιλικὴν ἀφέντες τρίβον, καὶ ταῖς τινῶν εἰκαιομυθίαις εἰς κίβδη-
λον νοῦν ἀποκομιζόμενοι, ἐπικοδομούμενοι δὲ μᾶλλον ἐπ' αὐτῷ
τῷ θεμελίῳ, τουτέστι Χριστῷ. «Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύνα-
15 ται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον», καθὰ γέγραφεν ἀληθῶς ὁ σοφὸς
ἀρχιτέκτων καὶ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ἱερουργός Ἐνα τοιγαροῦν
τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἶναι πιστεύομεν, καὶ ἐν ἐνὶ προ-
σώπῳ νοοῦμενον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, γεννηθέντα
μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, θεϊκῶς, ὡς Λόγον, πρὸ παντὸς αἰῶ-
20 νος καὶ χρόνου, ἐν ἐσχάτοις δὲ τοῦ αἰῶνος καιροῖς τὸν αὐτὸν
γεγονότα κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός, αὐτῷ τε προσνεμοῦμεν τὰ τε
θεοπρεπῆ καὶ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ αὐτοῦ γενέσθαι φημὲν τὴν κατὰ
σάρκα γέννησιν καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πάθος, οἰκειουμένου μὲν
ἅπαντα τὰ τῆς ἰδίας σαρκός, μεμενηκότος γε μὴν ἀπαθοῦς τῆς
25 θεότητος φύσει. Κάμπτει γὰρ οὕτως αὐτῷ πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα
γλῶσσα ἐξομολογεῖται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν τοῦ
Πατρὸς. Ἀμήν.

εἶναι θερμές ἀπὸ τῆ φύση τους, τίς κάνει θερμές, ἐπειδὴ μεταδίδει σ' αὐτὲς πλουσιοπάροχα τὴν ἐνέργεια τῆς δικῆς τῆς δύναμης, πῶς δὲν μεταδίδει ὁ Λόγος, ποὺ εἶναι Θεός, στὴ δική του σάρκα τὴ ζωοποιὸ δύναμη καὶ ἐνέργειά του, ποὺ ἐνώθηκε μὲ αὐτὴν καὶ τὴν ἔκανε δική του, χωρὶς νὰ συγχέεται καὶ νὰ μεταβάλλεται, καὶ μὲ τρόπο ποὺ ὁ ἴδιος γνωρίζει;

Β. Εἶναι ἐπομένως ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσουμε, ὅτι χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ κανένας ἄλλος, τὸ σῶμα τοῦ Λόγου ποὺ προήλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα ἦταν ἀποκλειστικὰ δικό του, ἔστω καὶ ἂν νοεῖται μὲ ψυχὴ λογικῆ.

Α. Πολὺ σωστὰ φυσικά, ἐὰν κηρύττομε τὸν ἀλάνθαστο λόγο τῆς πίστεως, καὶ εἴμαστε ἐραστές τῶν δογμάτων τῆς ἀλήθειας, καὶ δὲν παρεκκλίνουμε ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο τῶν ἁγίων Πατέρων, οὔτε βέβαια ἀφήνομε τὴ βασιλικὴ ὁδὸ, ἀλλὰ ἀποδίδοντας τίς ἀπερισκεψίεις κάποιων στὸ ἀδόκιμο νοῦ, ἐδραιώνομε τὴν πίστη μας πάνω στὸ ἴδιο τὸ θεμέλιο, δηλαδὴ στὸν Χριστό. Γιατὶ «Θεμέλιο ἄλλο κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ βάλει, παρὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει τεθεῖ»¹³⁶, ὅπως σωστὰ ἔγραψε ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτονας¹³⁷ καὶ λειτουργὸς τῶν μυστηρίων του¹³⁸. Ὡστε λοιπὸν πιστεύομε ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ ὅτι ὁ Κύριος μας Ἰησοῦς Χριστὸς νοεῖται σὲ ἓνα πρόσωπο, ποὺ γεννήθηκε βέβαια ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ τρόπο θεϊκό, ὡς Λόγος, πρὶν ἀπὸ κάθε αἰῶνα καὶ χρόνο, κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους ὁ ἴδιος γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα, καὶ ἀποδίδομε σ' αὐτὸν ὅσα ἀνήκουν καὶ στὸν Θεὸ καὶ αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸν ἄνθρωπο, καὶ λέμε ὅτι εἶναι δική του ἢ κατὰ σάρκα γέννηση καὶ τὸ πάθος τῆς σταυρώσεως, ἐπειδὴ ἔκανε βέβαια δικά του ὅλα τὰ ἰδιώματα τῆς σάρκας του, παρέμεινε ὅμως ἀπαθὴς ὅσον ἀφορᾷ τὴ θεϊκὴ του φύση. Γι' αὐτὸ καὶ γονατίζει σ' αὐτὸν κάθε γόνατο καὶ κάθε γλῶσσα ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι Κύριος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, πρὸς δόξα τοῦ Πατέρα του¹³⁹. Ἀμήν.

136. Α' Κορ. 3, 11.

137. Ὅπ. π. 3, 10.

138. Ὅπ. π. 4, 1.

139. Φιλ. 2, 10-11.

ΩΣ ΕΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΙΣ

ΤΑ ΕΓΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩ ΛΟΓΩ ΤΩ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ ΕΤΕΡΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ.

Εἰ τὸ δύνασθαι θεοποιεῖν, καὶ μὴν καὶ τὸ ἐνιέναι τοῖς κτίσμασι τὸ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἀξίωμα, μεῖζόν ἐστιν ἢ κατὰ ποιήματος φύσιν τε καὶ δόξαν, θεοποιεῖ δὲ τὸ Πνεῦμα, πῶς ἂν εἶη κτιστόν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεός, ὡς θεοποιοῦν;

5 Εἰ Θεὸς ἐν ἡμῖν γενέσθαι πιστεύεται, ἐνοικισθέντος ἡμῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πῶς ἂν εἶη κτιστόν. Οὐ γὰρ ἐνδέχεται διὰ κτίματος Θεὸν ἡμῖν ἐνοικίζεσθαι τὸν ὑπὲρ τὴν κτίσιν. Ὡσπερ γὰρ τοῦ κατὰ φύσιν ἐνοικοῦντος Θεοῦ οὐ κτίσεώς ἐσμεν, ἀλλὰ θεότητος μέτοχοι, οὕτως ἐνοικοῦντος ἡμῖν κτίματος, οὐ θεότητός
10 ἐσμεν, ἀλλὰ κτίσεως μέτοχοι. Οὐκοῦν τὸ Πνεῦμα Θεός, εἵπερ ἐστὶν ἐν ἡμῖν δι' αὐτοῦ Θεὸς φύσει καὶ ἀληθῶς

Εἰ πᾶν τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι κεκλημένον δοῦλόν ἐστι τοῦ κτίσαντος καὶ οἰκετικὸν ἔχει μέτρον, ἐλεύθεροι δὲ ἡμεῖς, μέτοχοι γεγονότες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐλεύθερόν που πάντως αὐτὸ
15 κατὰ φύσιν ἐστίν. Εἰ δὲ τοῦτο, οὔτε γενητόν, οὔτε ὑπὸ ζυγόν, ὡς ἡ κτίσις, φύσεως δὲ μᾶλλον τῆς ἐπέκεινα ζυγοῦ τε καὶ ἐλευθέρως.

Εἰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργοῦντος ἐν ἡμῖν τὰ θεῖα χαρίσματα καθὼς δούλεται (τοῦτο γὰρ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος), «Θεὸς δὲ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι», Θεὸς ἄρα καὶ ἐκ
20 Θεοῦ κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμά ἐστιν.

Ὁ μακάριος ψάλλει Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Θεὸν περὶ τῶν ἐν γῆ κεμιένων «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου,

1. Α' Κορ. 12,7.

2. Ψαλμ. 32,6.

ΥΠΟ ΜΟΡΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΤΑ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΛΟΓΟ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, ΜΕ ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΚΕΨΕΩΝ

Ἐὰν αὐτὸ πού μπορεῖ νὰ θεοποιεῖ, καὶ μάλιστα νὰ εἰσέρχεται στὰ κτίσματα, τὸ ἀξίωμα πού εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴν κτίση, εἶναι ἀνώτερο ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ τὴν τιμὴ, καὶ θεοποιεῖ τὸ Πνεῦμα, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κτιστό, καὶ ὄχι μᾶλλον Θεός, ἀφοῦ θεοποιεῖ;

Ἐὰν πιστεύεται ὅτι ἦρθε σὲ μᾶς ὁ Θεός μετὰ τὴν κατοίκηση μέσα μας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κτιστό; Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγκαθίσταται μέσα μας μέσω κτίσματος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν κτίση. Γιατὶ, ὅπως μετὰ τὴν κατοίκηση μέσα μας τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ δὲν εἴμαστε μέτοχοι κτίσεως, ἀλλὰ θεότητας, ἔτσι ἐὰν κατοικεῖ μέσα μας κτίσμα, δὲν εἴμαστε μέτοχοι θεότητας, ἀλλὰ κτίσεως. Ἄρα τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεός, ἐφόσον μέσω αὐτοῦ ὑπάρχει μέσα μας ὁ Θεός κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινά.

Ἐὰν κάθε τι πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξιν εἶναι δοῦλον ἐκείνου πού τὸ δημιούργησε καὶ ἔχει θέσιν ὑπηρέτη, ἐνῶ ἐμεῖς γίναμε μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπωςδήποτε αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὴ φύσιν του ἐλεύθερο. Καὶ ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε οὔτε κτιστό εἶναι, οὔτε δοῦλο, ὅπως εἶναι ἡ κτίση, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς φύσεως πού εἶναι πέρα ἀπὸ ζυγὸ καὶ ἐλεύθερη.

Ἐὰν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργεῖ μέσα μας τὰ θεϊκὰ χαρίσματα ὅπως θέλει (γιατὶ αὐτὸ εἶπε ὁ μακάριος Παῦλος, «Ὁ Θεός εἶναι αὐτὸς πού ἐνεργεῖ τὰ πάντα σὲ ὅλους»¹), ἄρα εἶναι Θεός καὶ τὸ Πνεῦμα πού ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύσιν.

Ὁ μακάριος Δαβὶδ ψάλλει πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὄλων καὶ Θεὸ γιὰ ὅλα ὅσα βρίσκονται στὴ γῆ· «Θά ἐξαποστείλεις τὸ Πνεῦμα σου

καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς». Τὸ δὲ ἀνακαινιζόμενον οὕτως ἀνακαινίζεται, ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο, καὶ τῆς αὐτῆς ἂν εἶη δυνάμεως ἔργον, τὸ καὶ ἐν ἀρχαῖς παραγαγεῖν εἰς ὑπαρξιν, καὶ κατεφθαρμένον τὸ ποιηθὲν ἀνακαινίσαι
 5 πάλιν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς Ἀνακαινίζει δὲ τὸ Πνεῦμα τὴν κτίσιν, ὡς καὶ αὐτὸ ποιῆσαν ἐν ἀρχαῖς Πῶς οὖν ἔτι κτιστὸν καὶ γενητὸν ἔστιν; Οὐ γὰρ διὰ κτίσματος ἢ κτίσις γέγονεν ἢ ἀνακαινίζεται, παθοῦσα τὴν φθοράν, ἀλλὰ διὰ τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ. Θεὸς οὖν ἄρα ἐστὶ καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

10 Εἰ πᾶσα τῶν γενητῶν ἡ δύναμις ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ, καθὰ ψάλλει Δαβὶδ, κτιστὸν δὲ τὸ Πνεῦμα, λεγέτωσαν οἱ οὕτω φρονοῦντες, ὑπὸ τίνος ἄρα καὶ αὐτὸ στηρίζεται· καὶ εἰ τὸ Πνεῦμα, γενητῆς ὄν φύσεως, δυναμοῖ τὴν κτίσιν, ἑαυτὴν ἢ κτίσις δυναμοῖ, κατ' οὐδένα τρόπον δεηθεῖσα Θεοῦ. Ἄτοπον δὲ
 15 τοῦτο παντελῶς ἢ φρονεῖν ἢ λέγειν. Στηριζόμεθα γὰρ παρὰ Θεοῦ διὰ Πνεύματος, καὶ ἀληθῆς ἡ τοῦ ψάλλοντος φωνή, ὅτι «Τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ πᾶσα τῶν γενητῶν ἡ δύναμις». Θεὸς οὖν ἄρα κατὰ φύσιν καὶ ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμά ἐστιν, πάντῃ τε καὶ πάντως ἑτεροφυῆς παρὰ τὴν στηριζομένην παρ' αὐτοῦ κτίσιν. Τὸ
 20 δὲ ὑπὲρ κτίσιν ὄλως καὶ τοῖς γενητοῖς ἑτεροφυῆς, Θεὸς που πάντως ἐστὶ, καὶ ἕτερον οὐδέν.

Σοφoὺς ἡμᾶς ἀποτελεῖ Θεός, καὶ μὲν τοι καὶ δυνατοὺς δι' Υἱοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι· Πνεῦμα γὰρ κέκληται σοφίας καὶ δυνάμεως. Εἶτα πῶς ἔσται τὸ Πνεῦμα κτιστὸν; Εἰ γὰρ τοῦτο ἀληθές,
 25 οὐδέν, ὡς ἔοικε, καλύσει νοεῖν ὅτι σοφὸς καὶ δυνατὸς ἐν κτίσματι ἔστιν ὁ Θεὸς καὶ πεποιημένην ἔχει τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν. Κοσμεῖ τοιγαροῦν ἢ κτίσις αὐτόν, οὐκ αὐτὸς τὴν κτίσιν. Ἀλλὰ τοῦτο φρονεῖν ἢ λέγειν δυσσεβές. Θεὸς ἄρα καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμα, δι' οὗ τὴν κτίσιν σοφοῖ τε καὶ δυναμοῖ.

30 Ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος περὶ τοῦ Υἱοῦ· «Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν». Ἐφη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Υἱός· «Πνεῦμα ὁ Θεός». Ὅτε

3. Ψαλμ. 103, 30.

4. Ὅπ. π.

5. Β' Κορ. 3, 17.

6. Ἰω. 4, 4.

καὶ θὰ κτισθοῦν, καὶ θὰ ἀνακαινίσεις τὸ πρόσωπο τῆς γῆς»². Αὐτὸ ὅμως ποὺ ἀνακαινίζεται, ἀνακαινίζεται ἔτσι ὅπως ἔγινε στὴν ἀρχή, καὶ εἶναι ἔργο τῆς ἴδιας δύναμης τὸ νὰ τὸ φέρει στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀρχή καὶ ὅταν τὸ δημιουργημὰ φθαρεῖ νὰ τὸ ἐπαναφέρει πάλι στὴν ἀρχικὴ του κατάστασι. Καὶ ἀνακαινίζει τὸ Πνεῦμα τὴν κτίσι, ἐπειδὴ αὐτὸ τὴ δημιουργήσε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Πῶς λοιπὸν θεωρεῖται ἀκόμα ὅτι εἶναι κτιστὸ καὶ δημιουργημένο; Γιατὶ ἡ κτίσι δὲν ἔγινε ἀπὸ κτίσιμα, οὔτε ἀνακαινίζεται ὅταν παθαίνει φθορά, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἀπὸ τὴ φύσι του Θεοῦ. Ἄρα λοιπὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύσι.

Ἐὰν τὸ σύνολο τῶν δημιουργημάτων ἔγινε μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ψάλλει ὁ Δαβὶδ,³ καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι κτιστό, ἃς μᾶς ποῦν αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν ἔτσι, ἀπὸ ποιὸν ἄραγε στηρίζεται καὶ αὐτὸ. Καὶ ἂν τὸ Πνεῦμα, ὄντας κτιστῆς φύσεως, δυναμώνει τὴν κτίσι, τότε ἡ κτίσι δυναμώνει τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν εἶχε ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἐντελῶς παράλογο νὰ τὸ πιστεύομε καὶ νὰ τὸ λέμε. Γιατὶ στηριζόμαστε ἀπὸ τὸν Θεὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἶναι ἀληθινὰ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ στόματός τοῦ Θεοῦ δημιουργήθηκε τὸ σύνολο τῶν δημιουργημάτων»⁴. Ἄρα λοιπὸν τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀπὸ τὴ φύσι του Θεὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ, καὶ ὅπωςδὴποτε διαφορετικῆς φύσεως ἀπὸ τὴν κτίσι ἢ ὁποῖα στηρίζεται ἀπὸ αὐτό. Καὶ αὐτὸ ποὺ γενικὰ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴν κτίσι καὶ διαφορετικῆς φύσεως ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, εἶναι ὅπωςδὴποτε Θεὸς, καὶ τίποτε ἄλλο.

Ὁ Θεὸς μᾶς κάνει σοφοῦς, ἀλλὰ δυνατοῦς μέσω τοῦ Υἱοῦ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ ὀνομάζεται Πνεῦμα σοφίας καὶ δυνάμεως. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ εἶναι Πνεῦμα κτιστό; Γιατὶ, ἂν αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν, τίποτε, ὅπως φαίνεται, δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι σοφὸς καὶ δυνατὸς μέσα στὰ κτίσιματα, καὶ ἡ σοφία του εἶναι κτιστή. Διακοσμεῖ δηλαδὴ ἡ κτίσι αὐτόν, καὶ ὄχι αὐτὸς τὴν κτίσι. Ἄλλὰ αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια νὰ τὸ πιστεύομε, ἢ νὰ τὸ λέμε. Ἐπομένως τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύσι, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Θεὸς σοφίζει καὶ δυναμώνει τὴν κτίσι.

Ὁ μακάριος Παῦλος εἶπε γιὰ τὸν Υἱόν· «Ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα»⁵. Ἐπίσης καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς εἶπε· «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα»⁶. Ὅταν

τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ποτὲ μὲν σημαίνει τὸν Πατέρα, ποτὲ δὲ καὶ τὸν Υἱόν, πῶς οὐκ ἔστιν ὁμοούσιον αὐτοῖς; Οὐ γὰρ ἐν ποιήματι Θεὸς ἐπιγινώσκειται, ὡσπερ οὐδὲ κτίσις ἐν φύσει θεότητος

Εἰ μὴ ἑτέρως ἔστι Θεοῦ μετασχεῖν, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἁγίου
5 Πνεύματος, πῶς ἂν ἔξω νοοῖτο τῆς θεότητος τὸ Θεοῦ μετόχους ἀποτελοῦν δι' ἑαυτοῦ τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο;

Ἴσουργὸν καὶ ἰσοσθενῆ τῷ Θεῷ τὴν κτίσιν εἶπειν, ἥτοι τῶν πεποιημένων ἐν, δυσσεβείας ἀπόδειξιν ἔχει τὴν ἀνωτάτω. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχει Πατρὶ καὶ Υἱῷ,
10 πρόδηλον ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστίν, ὡς ἐνεργεῖν δυνάμενον τὰ Θεοῦ Ἐπίδειξις δὲ τῶν εἰρημένων τὸ διὰ τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς σαφῶς εἰρημένον· «Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεός,
15 ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι». Ζωοποιοῦντος δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοίως τοῦ Υἱοῦ, ζωοποιόν ἐστὶ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Γράφει γοῦν ὁ μὲν μακάριος Παῦλος «Παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωογονοῦντος τὰ πάντα». Ἐφη δὲ καὶ ὁ Υἱός «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, καὶ γὰρ
20 δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον». Ὅτι δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα ζωογονεῖ, διδάξει λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν, τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ ζωοποιοῦν τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, Πνεῦμά ἐστὶ καὶ ζωὴ ἐστὶ». Γράφει δὲ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος «Ὁ ἐγείρας Χριστὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν». Τὸ τοίνυν ἰσουργεῖν τῷ Θεῷ δυνάμενον, Θεὸς τέ ἐστὶ καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, τοῖς Ἰουδαίων δήμοις ἐπιπλήττων, ἔφασκε· «Πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν ἀπὸ τοῦ
30 Πατρὸς μου, διὰ ποῖον αὐτῶν ἐμὲ λιθάζετε;». Καὶ πάλιν, «Ὁ Πατήρ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός». Προσωμολόγει δὲ ὅτι ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλει τὰ δαμόνια. Ὅτι τοίνυν τὰ ἔργα

7. Α' Κορ. 12, 4 ἐ.
11. Ρωμ. 8, 11.

8. Α' Τιμ. 6, 12.

9. Ἰω. 10, 27.

12. Ἰω. 10, 32.

10. Ἰω. 6, 63-64.

13. Ἰω. 14, 10.

λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἄλλοτε σημαίνει τὸν Πατέρα καὶ ἄλλοτε πάλι τὸν Υἱό, πῶς δὲν εἶναι ὁμοούσιο μὲ αὐτούς; Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζεται σὲ κτίσμα, ὅπως οὔτε καὶ ἡ κτίσις στὴ φύση τῆς θεότητος.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμμετέχομε στὸν Θεό, παρὰ μόνον διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πῶς μπορεῖ νὰ θεωρεῖται ὅτι βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ τὴ θεότητα αὐτὸ πού μὲ τὸν ἑαυτὸ του κάνει μετόχους τοῦ Θεοῦ αὐτούς στοὺς ὁποίους πηγαίνει;

Τὸ νὰ λέμε ὅτι ἡ κτίσις, δηλαδὴ ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, εἶναι ἴση στὰ ἔργα καὶ στὴ δύναμη μὲ τὸν Θεό, ἀποτελεῖ τρανότατη ἀπόδειξη ἀσέβειας. Ὅμως, ἐπειδὴ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔχει τὴν ἴδια ἐνέργεια μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι Θεὸς πού προῆλθε ἀπὸ Θεὸ ὡς πρὸς τὴ φύση του, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ κάνει ὅ,τι καὶ ὁ Θεός. Καὶ ἀπόδειξη αὐτῶν πού λέγονται εἶναι αὐτὸ πού ἔχει εἰπωθεῖ μὲ σαφήνεια ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ Παύλου· «Υπάρχουν ποικιλίες χαρισμάτων, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιο, καὶ ποικιλίες ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ ὁ Κύριος εἶναι ἴδιος· ὑπάρχουν καὶ διάφορα εἶδη ἐνεργειῶν, ἀλλὰ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ὅλα σὲ ὅλους»⁷. Καὶ ἐπειδὴ δίνει ζωὴ ὁ Πατέρας καὶ ἑξίσου καὶ ὁ Υἱός, εἶναι ζωοποιὸν καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γράφει λοιπὸν ὁ μακάριος Παῦλος· «Σὲ παραγγέλλω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ζωογονεῖ τὰ πάντα»⁸. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς εἶπε· «Τὰ δικά μου πρόβατα ἀκοῦν τὴ φωνὴ μου, καὶ μὲ ἀκολουθοῦν, καὶ ἐγὼ χαρίζω σ' αὐτὰ ζωὴ αἰώνια»⁹. Ὅτι ὅμως ζωογονεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα, θὰ τὸ διδάξει ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας· «Ἡ σὰρκα δὲν ὠφελεῖ καθόλου, τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού δίνει ζωὴ. Τὰ λόγια πού σὰς λέγω ἐγὼ εἶναι Πνεῦμα καὶ ζωὴ»¹⁰. Ἄλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος γράφει· «Αὐτὸς πού ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, θὰ ἀναστήσει καὶ τὰ νεκρὰ σώματά σας μέσω τοῦ Πνεύματος του τὸ ὁποῖο κατοικεῖ μέσα μας»¹¹. Αὐτὸ λοιπὸν πού μπορεῖ νὰ ἐκτελεῖ ἔργα ἰσότημα μὲ τὸν Θεό, καὶ Θεὸς εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ προέρχεται ὡς πρὸς τὴ φύση.

Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ἐπιπλήττοντας τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, ἔλεγε· «Ἔκανα πολλὰ καλὰ ἔργα σὲ σὰς ἐκ μέρους τοῦ Πατέρα μου· γιὰ ποιὸ ἀπὸ αὐτὰ μὲ λιθοβολεῖτε;»¹². Καὶ πάλι· «Ὁ Πατέρας πού μένει μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα»¹³. Ὁμολογοῦσε ὅμως ὅτι μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διώχνει τὰ δαιμόνια. Ἀφοῦ λοιπὸν

τοῦ Πνεύματος, ἔργα φησὶν εἶναι τοῦ Πατρὸς, δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἑαυτοῦ, πῶς ἂν εἶη τὸ Πνεῦμα κτιστόν; Εἰ γὰρ τοῦτο ἀληθές, διὰ κτίσματος ὁ Πατὴρ δοξάζεται, καὶ μὲν τοι καὶ ὁ Υἱός, εἰ διὰ Πνεύματος εἰργάζετο τὰς θεοσημίας Ἐὰν τοῦτο ἄτοπον Θεός
5 ἄρα καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ὡς τὰ τοῦ Πατρὸς ἔργα πληροῦν καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ.

Τῆς κατὰ τὸν νόμον λατρείας ἀποφαίνων εὐκλεεστέραν τὴν Νέαν καὶ ἐν Χριστῷ Διαθήκην, ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος· «Εἰ γὰρ τῆ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῶ μᾶλλον διαφέρει ἢ
10 διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ». Οὐκοῦν, ὁ μὲν νόμος κατακρίσεως ἦν διακονία, δικαιοσύνης δὲ τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν Ἐὰν οἱ μὲν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῆς κατακρινούσης διάκονοι ἔφασκον, «Τάδε λέγει Κύριος», οἱ δὲ γε τῆς Νέας, τῆς δικαιοσύνης «Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Ἐὰν οὖν οἱ διάκο-
15 νοι τῆς κατακρινούσης Διαθήκης ἀμείνους εἰσὶ τῶν δευτέρων; Οἱ μὲν γὰρ τοῖς παρὰ Θεοῦ διηκουῦντο λόγοις, οἱ δὲ τοῖς παρὰ τοῦ κτίσαντος [ἴσ κτίσεως], εἶπερ ἐστὶ γενητὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πῶς οὖν ἔτι διαφέρει ἢ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ; Τί γὰρ ἄμεινον ἢ εὐκλεέστερον τὸ διακονεῖσθαι λόγοις
20 τοῖς παρὰ Θεοῦ, ἢ τοῖς παρὰ κτίσματος; Ἐὰν οὐτε κρείττονες, οὐτε μὴν λαμπρότεροι τῶν δευτέρων οἱ πρῶτοι. Οὐκοῦν, ὅταν λέγωσι, «Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον», καὶ αὐτοὶ τοῖς παρὰ Θεοῦ διακονοῦνται λόγοις, ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Ὅτι δὲ λαμπρότερα τῆς πρώτης ἢ τῶν
25 δευτέρων διακονία, πιστώσεται λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν· ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί· γεγόνασι γὰρ μυστηρίων ταμίαι, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν
30 ἄγγελοι παρακύψαι».

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῖς ἁγίοις ἔφασκε μαθηταῖς «Μὴ μερμινήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε ὅταν ὑμᾶς καλῶσιν ἐπὶ ἡγεμόνας ἢ συνέδρια τῶν διωκόντων τινὲς δοθήσεται γὰρ

τὰ ἔργα τοῦ Πνεύματος εἶναι ἔργα τοῦ Πατέρα, ἀλλ' εἶναι φανερό πῶς εἶναι καὶ δικά του, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι Πνεῦμα κτιστό; Γιατί, ἂν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, τότε ὁ Πατέρας δοξάζεται μέσω κτίσματος, ἀλλὰ δοξάζεται καὶ ὁ Υἱός, ἐὰν τὰ θαύματα τὰ κάνει μέσω τοῦ Πνεύματος. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἄτοπο. Ἄρα τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεὸς πὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἐκετελεῖ τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Ὁ μακάριος Παῦλος παρουσιάζοντας τὴν Καινὴ Διαθήκη τοῦ Χριστοῦ πρὸ ἔνδοξη ἀπὸ τὴ νομικὴ λατρεία, εἶπε· «Ἐὰν ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως ἀποτελεῖ δόξα, τότε ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης διαφέρει πολὺ περισσότερο σὲ δόξα»¹⁴. Ἄρα λοιπὸν ὁ νόμος ἦταν διακονία κατακρίσεως, ἐνῶ τὸ Εὐαγγελικὸ κήρυγμα ἦταν διακονία δικαιοσύνης. Ἀλλὰ οἱ ὑπηρέτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ ὁποία κατέκρινε, ἔλεγε, «Ὁ Κύριος λέγει τὰ ἐξῆς», ἐνῶ οἱ διάκονοι τῆς Νέας, πὺ δικαιώνει, λένε· «Τὸ ἅγιο Πνεῦμα λέγει τὰ ἐξῆς». Ἄρα λοιπὸν οἱ διάκονοι τῆς Διαθήκης πὺ κατέκρινε εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς δευτέρους; Γιατί τῆς Παλαιᾶς ὑπηρετοῦσαν μὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τῆς Νέας μὲ τὰ λόγια τοῦ κτίσματος (κτίσεως), ἐὰν τὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κτιστόν. Πῶς λοιπὸν ἀκόμα διαφέρει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης σὲ δόξα; Γιατί τί εἶναι ἀνώτερο ἢ ἔνδοξότερο, νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ἢ τοὺς λόγους τοῦ κτίσματος; Ὅμως οὔτε ἀνώτεροι καὶ λαμπρότεροι ἀπὸ τοὺς δευτέρους εἶναι οἱ πρῶτοι. Ἐπομένως ὅταν λένε, «Τὸ ἅγιο Πνεῦμα λέγει τὰ ἐξῆς», καὶ αὐτοὶ ὑπηρετοῦνται μὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, γιατί τὸ Πνεῦμα του εἶναι Θεὸς πὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς πρὸς τὴ φύση του. Ὅτι ὅμως ἡ διακονία τῶν δευτέρων εἶναι λαμπρότερη ἀπὸ ἐκείνη τῶν πρῶτων, τὸ βεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας πρὸς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι πολλοὶ προφῆτες καὶ δίκαιοι ἐπιθύμησαν νὰ δοῦν αὐτὰ πὺ βλέπετε, καὶ δὲν τὰ εἶδαν, καὶ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ πὺ ἀκοῦτε, καὶ δὲν τὰ ἀκουσαν. Τὰ δικά σας ὅμως τὰ μάτια εἶναι μακάρια, γιατί ἔγιναν ταμίαι μυστηρίων, σὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν νὰ σκύψουν καὶ νὰ δοῦν οἱ ἄγγελοι»¹⁴.

Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγε στοὺς ἁγίους μαθητές του· «Νὰ μὴ φροντίζετε πῶς ἢ τί θὰ πεῖτε ὅταν σᾶς καλοῦν μπροστὰ σὲ ἡγεμόνες ἢ σὲ συνέδρια κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς πὺ σᾶς διώκουν. Γιατί

ὕμῖν ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ στόμα καὶ σοφία· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Εἶτά φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, «Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;». Ὅτε τοίνυν Χριστοῦ λαλοῦντος ἐν τοῖς 5 ἀγίοις, τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ λαλοῦν, πῶς ἂν εἶη γενητόν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεός τε καὶ ἐκ Θεοῦ, κατὰ φύσιν, ὡς ὁμοούσιον τῷ Υἱῷ, δι' οὗ καὶ ἐν ἡμῖν ἐστι καὶ λαλεῖ;

Ὁ μακάριος ἔφη Μωσῆς ἐν τῷ τῆς κοσμοποιίας διβλίῳ· «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν 10 αὐτόν. Ἔφη δέ που καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Δημιουργὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου, «Ἐγὼ ἐποίησα γῆν, καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς». Τούτου δὲ ὄντος ἀληθοῦς, ὁ μακάριος Ἰωβ εὐρίσκεται λέγων· «Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με». Ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ γενητόν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ κτίσματος ἐκτίσθημεν. Εἶτα πῶς πάλιν τὸ 15 Γράμμα φησὶ τὸ ἱερόν· «Καὶ ἔλαβεν ὁ Θεὸς χυὸν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον»; Οὐκοῦν, εἴπερ ἐστὶ τῶν ἀτοπωτάτων τῆν τοῦ Δημιουργοῦ δόξαν περιθεῖναι τινὶ τῶν πεποιημένων, ἐστὶ δὲ τὸ Πνεῦμα δημιουργόν, Θεὸς ἄρα καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστίν.

Εἰ τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται, κατὰ τὴν τοῦ 20 μακαρίου Παύλου φωνήν, εὐλογεῖται δὲ ἡ νοητὴ κτίσις, ἀγιαζομένη παρὰ Θεοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος, ὡς κρείττονί που πάντων κατὰ τὴν φύσιν εὐλογεῖται καὶ ἀγιαάζεται. Εἰ δὲ τοῦτο τὸ ἀληθές, οὐκ ἄρα κτιστὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οὐκ ἔτι γὰρ τὸ κρείττον ὑπὸ τοῦ ἐλάττονος εὐλογεῖται.

Εἰ ἐν τόπῳ καὶ περιγραφῇ νοεῖται τὰ γενητά, τὸ δέ γε Πνεῦμα 25 τὸ ἅγιον οὐχ οὕτως γέγραπται γὰρ, ὅτι «Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην». Ψάλλει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ· «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω;». Πῶς ἂν εἶη γενητόν τὸ πάντα πληροῦν; ὃ δὴ καὶ μόνῃ πρόποι ἂν 30 τῇ θεῖᾳ τε καὶ ἀνωτάτῳ φύσει. Γέγραπται γὰρ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ· «Ὁ καταβάς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἵνα

15. Ματθ. 10, 19-20.

16. Β' Κορ. 13, 3.

17. Γέν. 1, 27.

18. Ἡσ. 45, 12.

19. Ἰωβ 30, 3.

20. Γέν. 2, 7.

21. Ἐβρ. 7, 7.

22. Σ. Σολ 1, 7.

23. Ψαλμ 138, 7.

θά σās δοθεῖ ἐκείνη τὴν ὥρα στόμα καὶ σοφία, ἀφοῦ δὲν θὰ εἶστε σεῖς ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μιλοῦν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα σας ποὺ θὰ ὁμιλεῖ μέσα σας»¹⁵. Ἐπίσης ὁ μακάριος Παῦλος λέγει· «Μήπως ζητᾶτε ἀπόδειξη γιὰ τὸν Χριστὸ ποὺ μιλάει μέσω ἐμοῦ;»¹⁶. Ὅταν λοιπὸν ὁ Χριστὸς μιλάει στοὺς ἁγίους, εἶναι τὸ Πνεῦμα ποὺ μιλάει, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κτιστό, καὶ ὄχι μᾶλλον Θεὸς καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύση, ὡς ὁμοούσιο μὲ τὸν Υἱό, μέσω τοῦ ὁποῖου βρῖσκεται μέσα μας καὶ ὁμιλεῖ;

Ὁ μακάριος Μωυσῆς στὸ βιβλίο τῆς δημιουργίας εἶπε· Καὶ δημιουργήσε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ»¹⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργὸς τῶν ὄλων εἶπε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα· «Ἐγὼ δημιούργησα τῇ γῆ καὶ τὸν ἄνθρωπο πάνω σ' αὐτήν»¹⁸. Ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἀληθές, βρῖσκεται ὁ μακάριος Ἰωβ νὰ λέγει· «Αὐτὸ ποὺ μὲ ἐπλασε εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»¹⁹. Ἄν ὅμως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο εἶναι κτιστό, δημιουργηθήκαμε ἀπὸ κτίσμα. Τότε ὅμως γιατί ἡ ἁγία Γραφή λέγει, «Καὶ ἔλαβε ὁ Θεὸς χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἐπλασε τὸν ἄνθρωπο»²⁰; Ἐπομένως ἐὰν εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ παράλογα νὰ ἀποδίδομε τὴ δόξα τοῦ Δημιουργοῦ σὲ κάποιον ἀπὸ τὰ δημιουργήματα καὶ εἶναι τὸ Πνεῦμα δημιουργό, ἄρα εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς πρὸς τὴ φύση του.

Ἐὰν τὸ κατώτερο εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο²¹, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Παύλου, καὶ εὐλογεῖται ἡ νοερὴ κτίση, ἁγιαζόμενη ἀπὸ τὸν Θεὸ διὰ τοῦ Πνεύματος, εὐλογεῖται καὶ ἁγιαζεται ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀνώτερο ὄλων κατὰ τὴ φύση. Κι ἂν αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ἄρα τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι κτιστό. Γιατὶ τὸ ἀνώτερο δὲν εὐλογεῖται ἀπὸ τὸ κατώτερο.

Ἐὰν τὰ κτιστὰ νοοῦνται σὲ τόπο καὶ περιγραφή, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν νοεῖται ἔτσι (γιατὶ ἔχει γραφεῖ ὅτι «Πνεῦμα Κυρίου γέμισε τὴν οἰκουμένη»²², ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει, «Ποῦ νὰ μεταβῶ μακριὰ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα σου καὶ ποῦ νὰ φύγω ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου»²³), πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κτιστό αὐτὸ ποὺ γεμίζει τὰ πάντα, τὸ ὁποῖο βέβαια ταιριάζει μόνο στὴ θεία καὶ ἀνώτατη φύση; Γιατὶ ἔχει γραφεῖ καὶ γιὰ τὸν Υἱό· «Αὐτὸς ποὺ κατέβηκε, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς γιὰ νὰ γεμίσει τὰ πάντα»²⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας εἶπε κάπου στοὺς Ἰουδαίους· «Ὁ οὐρανὸς εἶναι

24. Ἐφ. 4, 10.

πληρώση τὰ πάντα». Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι; λέγει Κύριος ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;». Καὶ πάλιν «Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος».

5 Ἐφη πού Θεὸς τοῖς ἐκ Βαβυλῶνος λελυτρωμένοις τῶν ἐξ Ἰσραήλ: «Καὶ ἐγὼ εἶμι», φησὶν, «ἐν ὑμῖν Κύριος, καὶ τὸ Πνεῦμά μου ὑφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν», [τουτέστιν], Ἐν ὑμῖν ἐστὶν ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεός. Πῶς ἂν νοοῖτο γενητόν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν, ὡς τὴν τοῦ Θεοῦ παρουσίαν ἀπο-
10 πληροῦν δι' ἑαυτοῦ;

Γέγραπται, ὅτι «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Ὅτι δὲ τὸ δυναμοῦσθαι τὴν κτίσιν παρὰ Θεοῦ πρόποι ἂν μᾶλλον, καὶ οὐ παρὰ κτίσματος, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν; Εἰ δέ, κτιστὸν
15 ὑπάρχον, τὸ Πνεῦμα στερεοῖ τὴν κτίσιν, ἑαυτὴν ἢ κτίσις πρὸς τὸ εὖ εἶναι συνέχει, μηδὲν εἰς τοῦτο λαβοῦσα παρὰ Θεοῦ, μᾶλλον δέ, εἰ χρή τι καὶ ἀπηχῆς εἰπεῖν, καύχημα τῆς ἀνωτάτω φύσεως ἢ κτίσις εὐρίσκεται, εἴτερ ἐνεργεῖ δι' αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζεται. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον, στερεοῖ δὲ τὸ Πνεῦμα τοὺς οὐρανοὺς, καὶ
20 δυναμοῖ τὴν κτίσιν· φύσεως οὖν ἄρα ἐστὶ τῆς ὑπὲρ τὴν κτίσιν, τουτέστι Θεός.

Εἰ ζωοποιεῖ τὸ Πνεῦμα καὶ ζωὴ ἐστὶ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, πῶς ἂν εἴη γενητόν; Οὐκ ἔτι γὰρ ζωὴ τὸ μὴ ὑπάρχον ποτέ. Εἰ γὰρ ἐκτίσθη καὶ αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι
25 πρὸς τὸ εἶναι παρήχθη. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· ζωὴ δὲ κατὰ ἀλήθειαν ἐστὶ καὶ ζωοποιόν. Οὐκ ἄρα γέγονεν, ἀλλ' ἦν αἰδίως, ὡς ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν, καὶ Θεός.

Ἀπλῆ καὶ ἀσύνθετος ἡ θεία τε ἐστὶ καὶ ἀκήρατος φύσις, παράγει δὲ πρὸς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ τελειοῖ διὰ Πνεύματος.
30 Ἀλλ' εἴτερ ἐστὶ γενητόν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καθά φασιν οἱ διεναντίας, ἐν ποιήματι τελειοῦται τὰ τῆς θεότητος ἔργα. Ἀπλοῦ δὲ

25. Ἦσ. 66, 1.

26. Ἰερ. 23, 24.

27. Ἀγγ. 2, 5.

28. Ψαλμ. 32, 6.

θρόνος μου, και ἡ γῆ τὸ ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν μου. Ποιὸν οἶκο θὰ μου χτίσετε; λέγει ὁ Κύριος, ἢ ποιὸς τόπος ὑπάρχει γιὰ τὴν ἀνάπαυσή μου;»²⁵. Καὶ πάλι: «Μήπως ἐγὼ δὲν γεμίζω τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ; λέγει ὁ Κύριος»²⁶.

Εἶπε κάπου ὁ Θεὸς στοὺς Ἰσραηλῖτες ποὺ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα: «Ἐγὼ εἶμαι», λέγει, «ὁ Κύριός σας καὶ τὸ Πνεῦμα μου ὑπάρχει ἀνάμεσά σας»²⁷. δηλαδή ἀνάμεσά σας βρίσκεται ὁ κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸς Θεός. Πῶς μπορεῖ νὰ θεωρεῖται κτιστὸ καὶ ὄχι μᾶλλον Θεός, καὶ προερχόμενο ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύση, ἀφοῦ μὲ τὸν ἑαυτό του ἀναπληρώνει τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ;

Ἔχει γραφεῖ: «Μὲ τὸν Λόγο τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοὶ καὶ μὲ τὸ φύσημα τοῦ στόματός του ὅλη ἡ δύναμη αὐτῶν»²⁸. Ὅτι βέβαια ἡ δύναμη τῆς κτίσης ταιριάζει στὸν Θεὸ μᾶλλον, καὶ ὄχι σὲ κτίσμα, πῶς μποροῦμε νὰ τὸ ἀμφιβάλλουμε; Ἐὰν ὅμως, ὄντας τὸ Πνεῦμα κτιστό, στερεώνει τὴν κτίση, τότε ἡ κτίση συγκρατεῖ τὸν ἑαυτό της γιὰ νὰ εἶναι καλά, χωρὶς νὰ λάβει τίποτε γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ μᾶλλον, ἐὰν πρέπει νὰ πῶ κάτι ἀπρεπές, ἡ κτίση ἀποτελεῖ καύχημα τῆς ἀνώτατης φύσεως, ἐφόσον ἐνεργεῖ ἀπὸ μόνη της, καὶ γι' αὐτὸ καὶ θαυμάζεται. Αὐτὸ ὅμως εἶναι παράλογο, γιατί στερεώνει τὸ Πνεῦμα τοὺς οὐρανοὺς καὶ δυναμώνει τὴν κτίση. Ἄρα λοιπὸν εἶναι φύση ἀνώτερη ἀπὸ τὴν κτίση, δηλαδή εἶναι Θεός.

Ἐὰν τὸ Πνεῦμα ζωοποιεῖ καὶ εἶναι ζωὴ, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα²⁹, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κτιστό; Γιατὶ αὐτὸ ποὺ κάποτε δὲν ὑπῆρχε δὲν εἶναι ζωὴ. Ἐὰν δηλαδή κτίσθηκε καὶ αὐτὸ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, ἦρθε στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἄτοπο. Γιατὶ εἶναι πραγματικὰ ζωὴ καὶ ζωοποιό. Ἄρα δὲν κτίσθηκε, ἀλλὰ ὑπῆρχε αἰώνια, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύση καὶ εἶναι Θεός.

Ἡ θεία καὶ ἀθάνατη φύση εἶναι ἀπλῆ καὶ ἀσύνθετη, καὶ φέρνει στὴν ὑπαρξὴ τὰ πάντα καὶ τὰ τελειοποιεῖ μὲ τὸ Πνεῦμα. Ἐὰν ὅμως τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κτιστό, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ ἀντίθετοι, τότε τὰ ἔργα τῆς θεότητος τελειοποιοῦνται μὲ δημούργημα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση του ἀπλός, πῶς μπορεῖ τὸ Πνεῦμα του

29. Ἰω. 6, 64.

όντος κατὰ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, πῶς ἂν ἐν συνθέσει νοοῖτο τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ; Οὐδὲν γὰρ ἐν γενητοῖς ἀπλοῦν κατὰ φύσιν.

Ναί, φασὶν οἱ τῆς τοῦ Πνεύματος κατηγοροῦντες δόξης, δεχόμενον παρὰ Θεοῦ τὸν ἁγιασμόν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐνεργεῖ
5 τὸ ἁγιάζειν περὶ τὴν κτίσιν. Ἔφη γὰρ ὁ Σωτὴρ περὶ αὐτοῦ, «Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται».

Τὸ δοτὸν καὶ προσγεγονός ἔξωθεν καὶ παρ' ἐτέρου, πάντῃ τε καὶ πάντως ἐστὶ καὶ ἀφαιρετόν, καὶ ὃ μὴ κατὰ φύσιν κεκτήμεθα, τοῦτο καὶ ἀποβαλεῖν ἐνδέχεται. Ἐὰρ οὖν ἔσται ποτὲ τὸ Πνεῦμα τὸ
10 ἅγιον ἔρημον τοῦ ἁγιάζειν δύνασθαι; Καίτοι τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας ἔχειν σημαντικόν, ἧς καὶ εἶναι πεπίστευται, οὐκ ἀξιώματος ἢ ὑπεροχῆς, καθάπερ ἀμέλει καὶ Ἀρχῆ καὶ Θρόνος καὶ Κυριότης. Τὰ γὰρ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων οὐχὶ τῆς οὐσίας τῶν σημαινομένων εἰσὶ παραστατικά, σημαίνει δὲ μᾶλλον τῆς ἐκάστου τιμῆς τὸ
15 μέτρον. Ἐπὶ δέ γε τῆς ἁγίας Τριάδος τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Υἱὸς καὶ μὴν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐχ ὑπεροχῆς τινος ποιεῖται δήλωσιν, μᾶλλον δὲ τὸ τί τῶν ὀνομασμένων ἕκαστόν ἐστι διαδείκνυσιν.

Εἰ τῆς οὐσίας τοῦ Πνεύματος, ἧτοι τοῦ τί κατὰ φύσιν ἐστὶ, παραστατικόν εἶναί φασιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ (Ἄγιον γὰρ ὀνόμα-
20 σται), ἅγιος δὲ ὁ Θεός (οὕτω γὰρ αὐτὸν ὑμνοῦσιν αἱ ἄνω Δυνάμεις, οὐχ ὡς ἐπακτὸν ἔχοντα τὸν ἁγιασμόν, οἴκοθεν δὲ μᾶλλον ἅγιον ὄντα καὶ οὐσιωδῶς), οὐκ ἀλλότριον ἔσται τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα αὐτῶ· ἅγιον γὰρ κατὰ φύσιν, ὡς ἐξ ἀγίου τε καὶ ἐν ἀγίῳ κατὰ φύσιν Θεῶ.

25 Οἱ κτιστὸν εἶναι λέγοντες καὶ γενητὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἐννοοῦσιν ἐκεῖνο, τυφλώττουσι γὰρ, ὅτι ὑπουργικὴ πᾶσα διακονία ἐλάττων ἐστὶ τῆς τοῦ Θεοῦ αὐτουργίας, ἣν οὕτως εἴπωμεν, καὶ αὐτοχειρίας. Οἷον φέρε εἰπεῖν, ἐδόθη νόμος τοῖς ἀρχαιοτέροις, λαληθεῖς δι' ἀγγέλων καὶ μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου
30 Μωσέως. Ἄλλ' ὁ πάλαι τὸν νόμον λαλήσας ἠτύχησεν εἰς ἡμᾶς τὴν διὰ πίστεως χάριν ὅθεν ἐστὶ καὶ εὐκλεεστότερα τῆς Μωσέως διακονίας ἢ διὰ Χριστοῦ. Οὐκοῦν εἰ ὑπουργικῶς εἰς ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα ποιεῖται τὸν ἁγιασμόν, τίς ἠγιάσθη μειζόνως παρὰ τοῦ

νά νοηθεῖ σύνθετο; Γιατί κανένα ἀπὸ τὰ κτιστὰ δὲν εἶναι ἀπλὸ ὡς πρὸς τὴ φύση του.

Ναί, λένε, αὐτοὶ ποὺ κατηγοροῦν τὴ δόξα τοῦ Πνεύματος, τὸ ἅγιο Πνεῦμα, λαμβάνοντας ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν ἁγιασμό, ἀγιάζει τὴν κτίση. Γιατὶ ὁ Σωτὴρας εἶπε γι' αὐτό: «Θὰ λάβει ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι δικό μου»³⁰.

Αὐτὸ ποὺ εἶναι δοσμένο καὶ ἔχει προέλθει ἀπὸ ἔξω καὶ ἀπὸ ἄλλον, ὅπωςδήποτε μπορεῖ καὶ νὰ ἀφαιρεθεῖ, καὶ αὐτὸ ποὺ δὲν τὸ ἔχομε ἀποκτήσει κατὰ φύση, αὐτὸ μπορεῖ καὶ νὰ ἀποβληθεῖ. Ἔρα λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα θὰ χάσει κάποτε τὴ δύναμη νὰ ἀγιάζει; Ἄν καὶ βέβαια ἔχει τὸ ὄνομα ποὺ σημαίνει τὴν οὐσία του, τῆς ὁποίας καὶ πιστεύεται ὅτι εἶναι, καὶ ὄχι κάποιου ἀξιώματος ἢ ὑπεροχῆς, ὅπως βέβαια συμβαίνει μὲ τὴν Ἄρχή, τὸν Θρόνο καὶ τὴν Κυριότητα. Γιατὶ τὰ ὀνόματα αὐτὰ δὲν παριστάνουν τὴν οὐσία αὐτῶν ποὺ σημαίνουν, ἀλλὰ δηλώνουν τὸ βαθμὸ τῆς τιμῆς τοῦ καθενός. Στὴν ἁγία Τριάδα ὅμως τὸ ὄνομα Πατέρας καὶ Υἱός, καὶ βέβαια καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δὲν φανερῶνει κάποια ὑπεροχή, ἀλλὰ μᾶλλον δείχνουν τὸ τί εἶναι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὀνομάζονται.

Ἐὰν τὸ ὄνομα τοῦ Πνεύματος εἶναι δηλωτικὸ τῆς οὐσίας του, δηλαδή τοῦ τί εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση του (γιατὶ ἔχει ὀνομασθεῖ Ἅγιο), ἅγιος ὅμως εἶναι καὶ ὁ Θεός³¹ (γιατὶ ἔτσι τὸν ὑμνοῦν οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ὄχι σὰ νὰ ἔχει ἐπίκτητο τὸν ἁγιασμό, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι ἅγιος ἀπὸ τὴ φύση του καὶ κατ' οὐσία), δὲν θὰ εἶναι ξένο πρὸς τὴν οὐσία του τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἅγιο, ἀφοῦ προέρχεται ἀπὸ ἅγιο καὶ ἀνήκει σὲ ἅγιο ἀπὸ τὴ φύση του Θεό.

Αὐτοὶ ποὺ λένε ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κτιστό, δὲν καταλαβαίνουν ἐκεῖνο, ἐπειδὴ εἶναι τυφλοί, ὅτι κάθε ὑπηρετικὴ διακονία εἶναι κατώτερη ἀπὸ τὴν προσωπικὴ, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, αὐτουργία καὶ αὐτοχειρία τοῦ Θεοῦ. Ὅπως γιὰ παράδειγμα δόθηκε νόμος στοὺς παλαιότερους, ποὺ ἀναγγέλθηκε μέσω τῶν ἀγγέλων καὶ μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ. Ἄλλὰ ἐκεῖνος ποὺ παλαιὰ ἀνάγγειλε τὸ νόμο, ἔστειλε σὲ μᾶς αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ διακονία ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ εἶναι πιὸ ἔνδοξη ἀπὸ ἐκεῖνη τοῦ Μωυσέως. Ἔρα λοιπὸν ἂν τὸ Πνεῦμα κάνει τὸν ἁγιασμό μας ὡς ὑπρέτης, ποιὸς ἀγιάσθηκε περισσότερο ἀπὸ τὸν Πατέρα;

Πατρός; Ἀγιάζει γὰρ οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ ἀκρότατον καὶ εἰς λῆξιν ἦκον τὴν ἀνωτάτω τῆς παρὰ Θεοῦ εὐλογίας, ὁ διὰ τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἁγιασμός. Οὐκοῦν οὐχ ὑπουργικῶς διακονεῖ τὸ Πνεῦμα τῇ κτίσει τὸν ἁγιασμόν, οὐδὲ ὡς παρ' ἑτέρου δοτόν, ἀλλ' οἷον αὐτουργοῦντος τοῦτο εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ, ὡς διὰ ἰδίου Πνεύματος.

Ἔφη πού Χριστός, ὅτι καὶ «Ἐὰν τίς μου ἀκούσῃ, ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα, καὶ ἐν αὐτῷ καταλύσομεν». Τίνα δὲ τρόπον ἐν ἡμῖν αὐτὸ δὴ τοῦτο πράττεται 10 τὸ ἐπηγγελμένον, διδάξει σαφῶς τῶν θεηγόρων ὁ λόγος. Ὁ μὲν γὰρ μακάριος Ἰωάννης φησὶν, «Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν», ὁ δὲ γε σοφώτατος Παῦλος «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;». Πῶς οὖν ἔτι γενητὸν τὸ Πνεῦμά ἐστιν, εἰ 15 μέτοχοι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ γινόμεθα δι' αὐτοῦ; Οὐ γὰρ διὰ κτίσματος γένοιτο ἂν ἐν ἡμῖν, ἐνὸς τῶν ἁγίων ἀγγέλων, τῆς θείας φύσεως ἐν μεθέξει γινόμεθα· ἀλλὰ μὴν τοῦτο οὐκ ἀληθές. Οὐκοῦν Θεὸς ἐν ἡμῖν διὰ Θεοῦ τοῦ Πνεύματος.

Ἡ θεόπνευστος Γραφή, ἀκειρεκόμη μὲν ὄντι τῷ Σαμψῶν, 20 παρεῖναί φησι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· εἶτα πάλιν, «Ἀπέστη», φησί, «Κύριος ἀπ' αὐτοῦ», ὅτε τὴν τρίχα κακῶς ἀπεκείρατο. Πῶς οὖν γενητὸν τὸ Πνεῦμά ἐστιν εἴπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν Κύριος; Οὐδὲ γὰρ ἐν γενητοῖς τὸ ἐλεύθερον καὶ κύριον ἀληθῶς.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀναφοιτῆσαι μέλλων εἰς 25 οὐρανοῦς, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους παρεμυθεῖτο, λέγων· «Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. «Πεπλήρωκε δὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ἀποστείλας ἡμῖν τὸν Παράκλητον ἐξ οὐρανοῦ, μᾶλλον δὲ δι' αὐτοῦ γεγονῶς ἐν ἡμῖν. Εἶτα πῶς ἐστὶ γενητὸν τὸ Πνεῦμα, τὸ δι' οὗ ἐν ἡμῖν ἐστιν ἢ ἄκτιστος φύσις τοῦ τὰ πάντα δημιουργοῦντος Λόγου;» 30

Δυσσεβοῦσι λίαν οἱ κτιστὸν εἶναι καὶ γενητὸν ἢ φρονεῖν ἢ λέγειν ἀποτολμῶντες τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὡσπερ γὰρ οὐχ ἕτερόν τι ἐστὶ παρὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, οὕτως οὐχ ἕτερόν τι

32. Ἰω. 14, 23.

33. Α' Ἰω. 3, 24.

34. Α' Κορ. 3, 16.

Γιατί δὲν ἀγιάζει μὲ ἄλλο τρόπο, παρὰ μόνο διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ ὑψιστο καὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἁγιασμός διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐπομένως τὸ Πνεῦμα δὲν διακονεῖ τὸν ἁγιασμό τῆς κτίσεως ὡς ὑπηρέτης, οὔτε σὰ νὰ τοῦ δίνεται ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ σὰ νὰ τὸ κάνει κατὰ κάποιον τρόπο αὐτὸ σὲ μᾶς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα του.

Ὁ Χριστὸς λέγει κάπου· «Ἐὰν κάποιος μὲ ἀκούσει, θὰ ἔρθομε ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου καὶ θὰ κατοικήσομε μέσα σ' αὐτόν»³². Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο πραγματοποιεῖται αὐτὴ ἡ ὑπόσχεση σὲ μᾶς, μᾶς τὸ διδάσκει μὲ σαφήνεια ὁ λόγος τῶν θεολόγων. Πράγματι ὁ μακάριος Ἰωάννης λέγει· «Μ' αὐτὸ γνωρίζομε ὅτι μένει μέσα μας, ἀπὸ τὸ Πνεῦμα πὺ μᾶς ἔδωσε»³³. Καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι εἴσατε ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ μέσα σας;»³⁴. Πῶς λοιπὸν εἶναι ἀκόμα κτιστὸ τὸ Πνεῦμα, ἀφοῦ μέσω αὐτοῦ γινόμαστε μέτοχοι τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ; Γιατί δὲν ἦταν δυνατὸν μέσω κτίσματος, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, νὰ γίνομε μέτοχοι τῆς θείας φύσεως. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀληθές. Ἐπομένως ὁ Θεὸς ὑπάρχει μέσα μας διὰ τοῦ Πνεύματος πὺ εἶναι Θεός.

Ἡ θεόπνευστη Γραφή λέγει, ὅτι ὅσο ὁ Σαμψὼν ἦταν ἀκούρευτος ἦταν παρὸν σ' αὐτόν τὸ ἅγιο Πνεῦμα· στὴ συνέχεια λέγει, «Ἐφυγε ὁ Κύριος ἀπὸ αὐτόν»³⁵, ὅταν κούρευσε τὰ μαλλιά του μὲ τρόπο κακό. Πῶς λοιπὸν τὸ Πνεῦμα εἶναι κτιστό, ἐφόσον ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι Κύριος; Γιατί αὐτὸ πὺ εἶναι ἐλεύθερο καὶ κύριο πραγματικά, δὲν ἀνήκει στὰ κτιστά.

Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψει στοὺς οὐρανοὺς, παρηγοροῦσε τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους λέγοντας· «Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω ὀρφανούς, ἔρχομαι σὲ σᾶς»³⁶. Καὶ ἐκπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσή του, στέλνοντάς μας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν Παράκλητο, ἡ καλύτερα ἦρθε σὲ μᾶς μέσω αὐτοῦ. Πῶς λοιπὸν εἶναι κτιστὸ τὸ Πνεῦμα, αὐτὸ μέσω τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει μεταξύ μας ἡ ἀκτιστὴ φύση τοῦ Λόγου πὺ δημιουργεῖ τὰ πάντα;

Ἄσεβοῦν πολὺ αὐτοὶ πὺ τολμοῦν νὰ πιστεύουν ἢ νὰ λένε, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κτιστὸ καὶ γενητό. Γιατί, ὅπως στὸν ἄνθρωπο δὲν εἶναι κάτι ἄλλο τὸ πνεῦμα του, ἔτσι δὲν εἶναι κάτι ἄλλο κοντὰ στὸν

35. Κριτ. 16, 19.

36. Ἰω. 14, 18.

ἐστι παρὰ τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς Θεὸν τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ἐνυ-
 πάρξειν [γρ. ἐν ὑπάρξει] νοῆται τῇ καθ' ἑαυτό, καθάπερ ἀμελει
 καὶ αὐτὸς ὁ Πατήρ, καὶ μέντοι καὶ ὁ Υἱός "Οτι γὰρ ἐν ἡμῖν ὄντος
 τοῦ Πνεύματος, ὁ Υἱός ἐν ἡμῖν ἐστι διὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας,
 5 καὶ ὅτι κατὰ φύσιν ἴδιον αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, πιστώσεται
 γράφων ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῶ ἀρέσαι
 οὐ δύνανται. Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν Πνεύματι, εἶπερ
 Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει,
 οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν
 10 διὰ τὴν ἁμαρτίαν, τὸ δὲ Πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην». Σύνες
 οὖν, ὅπως Πνεῦμα Θεοῦ λέγων αὐτό, καὶ Χριστὸν ὀνομάζει διὰ
 τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας "Οτε τοίνυν ὁ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, τὸ Πνεῦ-
 μα αὐτοῦ πῶς ἂν εἴη γενητόν, Θεοῦ κατὰ φύσιν ὄντος τοῦ Υἱοῦ
 καὶ ὁμοουσίου τῷ Πατρί;

15 Ὁ μακάριος Παῦλος περὶ τῶν ἐν Πνεύματι προφητευόντων
 ἐν Ἐκκλησίαις τοὺς λόγους ποιούμενος, ὅταν ἐν τάξει προφητεύ-
 ωσι καὶ ἀναμέρος, τότε τοὺς θεωμένους οἰκοδομηθήσεσθαι φησι,
 ἀπαγγέλλοντας, ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν. Ἀλλὰ καὶ περὶ
 τῶν ἐν γλώσση λαλούντων, οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖν αὐτοὺς ἔφη,
 20 ἀλλὰ Θεῶ. «Πνεύματι γὰρ λαλοῦσι μυστήρια». Ἴδου δὴ σαφῶς,
 τοὺς ἐν Πνεύματι προφητεύοντας Θεὸν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς φησι, καὶ
 τοὺς γλώσση λαλούντας, Θεῶ λαλεῖν «Τῷ γὰρ Πνεύματι λαλοῦσι
 μυστήρια». Θεὸς οὖν ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Πᾶν ὅπερ ἐστὶ γενητόν καὶ πεπονημένον, τοῦτο πάντως ἐστὶ
 25 καὶ ἐν μείοσι τῆς θείας ὑπεροχῆς, καὶ τῆς ἀνωτάτω δόξης κατό-
 πιν ἔρχεται. Οὐ γὰρ ἂν ποτε τὴν αὐτὴν ἀξίαν τῷ δεσπότη φορέση
 τὸ δοῦλον, οὐδὲ τῷ ποιήσαντι τὸ ποιηθέν. Οὐκοῦν δικαιοῖ τοὺς
 ἁμαρτάνοντας ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἅτε δὴ καὶ ἔχων ἐξουσίαν ἀφιέ-
 ναι ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐν ἴσῃ τάξει δικαιοῖ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.
 30 Γράφει γὰρ Παῦλος «Καὶ ταῦτά τινες ἦτε, ἀλλ' ἀπελούσασθε,
 ἀλλ' ἡγιασθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν».

37. Ρωμ. 8, 8-10.

38. Α' Κορ. 14, 23-26.

39. Πρβλ. Α' Κορ. 2,1.

φυσικό και ἀληθινὸ Θεὸ τὸ Πνεῦμα, ἔστω και ἄν νοεῖται ὡς αὐθύπαρκτο, ὅπως δηλαδὴ και ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας, και φυσικά και ὁ Υἱός. Ὅτι βέβαια ὅταν βρῖσκεται μέσα μας τὸ Πνεῦμα, βρῖσκεται και ὁ Υἱός, λόγω τῆς ταυτότητας τῆς οὐσίας τους, και ἐπειδὴ κατὰ φύση εἶναι τὸ Πνεῦμα δικό του, θὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφοντας: «Αὐτοὶ ποὺ εἶναι σαρκικοὶ δὲν μποροῦν νὰ ἀρέσουν στὸν Θεό. Σεῖς ὅμως δὲν εἴσατε σαρκικοί, ἀλλὰ πνευματικοί, ἀφοῦ κατοικεῖ μέσα σας Πνεῦμα Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως κάποιος δὲν ἔχει Πνεῦμα Χριστοῦ, αὐτὸς δὲν εἶναι δικός του. Ἐὰν ὅμως ὁ Χριστὸς βρῖσκεται μέσα σας, τότε τὸ σῶμα σας δὲν εἶναι νεκρὸ ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, ἐνῶ τὸ πνεῦμα σας εἶναι ζωὴ ἕξαιτίας τῆς δικαιοσύνης»³⁷. Κατανόησε λοιπὸν, ὅτι ὀνομάζοντάς το αὐτὸ Πνεῦμα Θεοῦ, ἀναφέρει και τὸν Χριστό, λόγω τῆς ταυτότητας τῆς οὐσίας τους. Ὅταν λοιπὸν ὁ Χριστὸς βρῖσκεται μέσα μας, πῶς μπορεῖ τὸ Πνεῦμα του νὰ εἶναι κτιστό, ἀφοῦ ὡς πρὸς τὴ φύση του ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς και ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα;

Ὁ μακάριος Παῦλος, κάνοντας λόγο γι' αὐτοὺς ποὺ προφητεύουν στὶς Ἐκκλησίες κατὰ τάξη και μεμονωμένα, λέγει ὅτι αὐτοὶ ποὺ τοὺς βλέπουν λέγουν ὅτι πραγματικὰ ὁ Θεὸς εἶναι μέσα σας. Ἀλλὰ και γι' αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν μὲ γλῶσσες ἀκατάληπτες λέγει ὅτι αὐτοὶ δὲν μιλοῦν σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν Θεό: «Γιατὶ κηρύττουν ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μυστήρια»³⁸. Νὰ λοιπὸν λέγει καθαρά, ὅτι αὐτοὶ ποὺ προφητεύουν ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἔχουν μέσα τους, λέγει, τὸν Θεό, και αὐτοὶ ποὺ μιλοῦν μὲ ἀκατανόητη γλῶσσα μιλοῦν στὸν Θεό. «Γιατὶ μὲ τὸ Πνεῦμα μιλοῦν γιὰ μυστήρια»³⁹. Ἄρα λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεός.

Κάθε τι ποὺ εἶναι κτιστό και κατασκευασμένο, αὐτὸ ὀπωσδήποτε εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Θεοῦ και ἔρχεται μετὰ τὴν ἀνάτατη δόξα. Γιατὶ δὲν μπορεῖ ποτὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι δοῦλο νὰ ἔχει τὴν ἴδια ἀξία μὲ τὸν κύριο, οὔτε τὸ δημιουργημὰ μὲ τὸν δημιουργό. Ἐπομένως ὁ Θεὸς τῶν ὅλων δικαιώνει αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν, ἀφοῦ δηλαδὴ ἔχει ἐξουσία νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες. Ὅμως σὲ ἴσο βαθμὸ δικαιώνει και τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ γράφει ὁ Παῦλος: «Τέτοιοι ησασταν κάποιοι, ἀλλὰ λουσθήκατε, ἁγιασθήκατε και δικαιωθήκατε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ και διὰ τοῦ Πνεύματος

Οὐκοῦν, εἰ ἐν ἴσῃ τάξει τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ δικαιοῖ καὶ τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐκ ἔσται καὶ ὁμοούσιον αὐτῷ; Κτίσμα γὰρ ἡμᾶς δικαιοῦν οὐ δύναται.

Τὸ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχον τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ἐστὶ πού
5 πάντως καὶ ὁμοούσιον αὐτῷ. Ὅντος τοίνυν ζωοποιοῦ τοῦ Θεοῦ
καὶ Πατρός, ζωοποιόν ἐστὶ κατὰ τὸν ἴσον τρόπον καὶ τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον, μᾶλλον δὲ ζωοποιὸς ὁ Πατήρ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι. Καὶ
μαρτυρήσει γράφων ὁ Παῦλος τῷ γνησίῳ μαθητῇ Τιμοθέῳ·
«Παραγγέλλω», φησί, «σοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωογονοῦντος
10 τὰ πάντα, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τηρῆσαι τὴν ἐντολὴν ἄσπι-
λον». Εἰτά φησιν ἐν ἑτέροις· «Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος
Ἰησοῦν Χριστὸν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν νε-
κρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦν-
τος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν». Οὐκοῦν, ζωογονεῖ μὲν τοὺς νε-
15 κρούς ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, ζωογονεῖ δέ, ὡς ἔφην, διὰ τοῦ ἰδίου
Πνεύματος πῶς οὖν ἐστὶ γενητόν; Οὐ γὰρ ἐν κτίσματι ζωοποιὸς
ὁ Πατήρ, ἀλλ' ὡς ἐν ὁμοουσίῳ καὶ ἀγενήτῳ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι.

Ἐφη πού Θεὸς πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· «Τίς ἔδωκε
στόμα ἀνθρώπῳ; καὶ τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφόν, βλέποντα
20 καὶ τυφλόν; Οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός; Καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ
ἀνοίξω τὸ στόμα σου». Καὶ μὴν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ
Χριστὸς ἐπηγγέλλετο τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, εἰ ἀποφέροιντο
πρὸς ἡγεμόνας, δώσειν αὐτοῖς στόμα καὶ γλῶσσαν Ἄλλ' ἐν ταῖς
Πράξεσι γέγραπται, ὅτι «᾽Ωφθῆσαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσ-
25 σαι ὡσεὶ πυρός, καὶ ἐκάθισαν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἤρξαν-
το λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγ-
γεσθαι αὐτοῖς». Ἴδού δὴ πάλιν, Θεοῦ διδόντος ἀνθρώπῳ στόμα,
δίδωσιν ὁμοίως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τὸ δὲ τὴν ἴσῃν ἐνέργειαν
ἔχον, δύνάμιν τε καὶ ἐξουσίαν τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ, πῶς οὐκ ἴδιον
30 αὐτοῦ μᾶλλον οὐσιωδῶς, καὶ οὐ κτιστὸν οὐδὲ γενητόν;

Εἰ μία θεότητος φύσις ἐν ἀγία καὶ ὁμοουσίῳ προσκυνεῖται
Τριάδι, πῶς ἔσται γενητόν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Οὐκ ἔτι γὰρ ἔσται

40. Α' Κορ. 6, 11.

42. Ρωμ. 8, 11.

41. Α' Τιμ. 6, 13-14.

43. Ἐξ. 4, 11-12.

τοῦ Θεοῦ μας»⁴⁰. Ἐπειὶ λοιπὸν, ἐφόσον καὶ τὸ Πνεῦμα δικαιοῦναι ἰσότημα μὲ τὸν ἀπὸ τῆ φύσης τοῦ Θεοῦ, πῶς δὲν εἶναι ὁμοούσιο μὲ αὐτόν; Γιατὶ κτίσμα δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς δικαιώσῃ.

Αὐτὸ ποὺ ἔχει τὴν ἴδια ἐνέργεια μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ ὁμοούσιο μὲ αὐτόν. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας εἶναι ζωοποιός, εἶναι ζωοποιὸν σὲ ἴσο βαθμὸ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ καλῦτερα ὁ Πατέρας εἶναι ζωοποιός μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ τὸ βεβαιώνει ὁ Παῦλος γράφοντας στὸν μαθητὴ τοῦ Τιμόθεο· «Σοῦ παραγγέλλω», λέγει, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ποὺ ζωοποιεῖ τὰ πάντα, καὶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ διατηρήσεις τὴν ἐντολὴ καθαρή»⁴¹. Ἄλλὰ καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Ἐφόσον λοιπὸν τὸ Πνεῦμα ἐκείνου ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ κατοικεῖ μέσα μας, αὐτὸς ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς θὰ δώσει ζωὴ καὶ σὰ δικὰ σας νεκρὰ σώματα μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ποὺ κατοικεῖ μέσα σας»⁴². Ἐπειὶ λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας δίνει βέβαια ζωὴ στοὺς νεκροὺς, ὅπως εἶπα, ἀλλὰ τοὺς δίνει ζωὴ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πῶς λοιπὸν εἶναι κτιστό; Γιατὶ ὁ Πατέρας δὲν δίνει ζωὴ μὲ κτίσμα, ἀλλὰ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ποὺ εἶναι ὁμοούσιο καὶ ἀγέννητο.

Εἶπε κάπου ὁ Θεὸς στὸν μυσταγωγὸ Μωυσῆ· «Ποιὸς ἔδωσε στόμα στὸν ἄνθρωπο; Καὶ ποιὸς τὸν ἔκανε βαρῦκοο καὶ κωφό, νὰ βλέπει καὶ νὰ εἶναι τυφλός; Δὲν τὸν ἔκανα ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Θεός; Καὶ τώρα πῆγαινε, καὶ ἐγὼ θ' ἀνοίξω τὸ στόμα σου»⁴³. Ἄλλὰ καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ὑποσχέθηκε τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, ὅταν πηγαίνουν τοὺς ἡγεμόνες, ὅτι θὰ τοὺς δώσει στόμα καὶ γλῶσσα⁴⁴. Ἐπίσης καὶ στὶς Πράξεις ἔχει γραφεῖ· «Παρουσιάσθηκαν σ' αὐτοὺς διαμοιραζόμενες πύρινες γλῶσσες, καὶ ἀφοῦ κάθισε στὸν καθένα ἀπὸ μία, ἄρχισαν νὰ μιλοῦν ἄλλες γλῶσσες, καθὼς τὸ Πνεῦμα τοὺς ἔδινε τὴ δύναμη νὰ μιλοῦν»⁴⁵. Νὰ λοιπὸν πάλι ὁ Θεὸς δίνει στόμα στὸν ἄνθρωπο, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τοῦ δίνει καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἔχει τὴν ἴση ἐνέργεια, δύναμη καὶ ἐξουσία μὲ τὸν κατὰ φύσιν Θεὸ, πῶς δὲν εἶναι μᾶλλον ἴδιο μὲ αὐτόν στὴν οὐσία, καὶ ὄχι κτιστὸ οὔτε γενητό;

Ἐὰν προσκυνεῖται μία φύσιν στὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια Τριάδα, πῶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτιστό; Γιατὶ δὲν εἶναι πᾶς Τριάδα, ἢ

44. Ματθ. 10, 19-20

45. Πράξ. 2, 2-4.

Τριάς, ἣ χωλεύσει πάντως τὸ τῆς θεότητος πλήρωμα, συναριθμου-
 μένου τοῖς κτίσμασι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καίτοι τοῦ μακαρίου
 Παύλου Πατρὶ καὶ Υἱῷ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπαριθμοῦντος ἀναγκαί-
 5 ως. Γράφει γὰρ πρὸς τινὰς· «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἡ
 ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ πάν-
 των ὑμῶν». Οὐ γὰρ κοινωνοὺς καὶ μετόχους κτίσματος ἠὔχετο γε-
 νέσθαι τοὺς πιστεύσαντας, ἀλλ' ἐν μεθέξει μᾶλλον τῆς θείας φύσε-
 ως ἀγιάζεσθαι. Πληροῦται δὲ τοῦτο διὰ τῆς πρὸς τὸ Πνεῦμα κοι-
 νωνίας πνευματικῆς, δι' οὗ θείας φύσεως ἀποτελούμεθα κοινωνοί.
 10 Ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας «Εἶδον», φησί, «τὸν Κύριον
 Σαβαώθ καθήμεον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, περιεστώ-
 των δηλονότι τῶν Σεραφίμ καὶ ὑμολογούντων αὐτόν». Προσε-
 πάγει δέ, ὅτι «Ἔκουσα λέγοντος αὐτοῦ· Τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς
 πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; Καὶ εἶπα, Ἴδου ἐγώ, ἀπόστει-
 15 λόν με. Καὶ εἶπε, Πορεύθητι, καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ· Ἀκοῆ
 ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ
 ἴδητε». Ἀλλὰ ταύτην τὴν φωνὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος γενέσθαι
 φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν ταῖς Πράξεσι,
 περὶ τε αὐτοῦ καὶ τῶν Ἰουδαίων· «Ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες ἀλλήλοις,
 20 ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἔν, Ὅτι καλῶς τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας
 ὑμῶν, λέγον· Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ εἶπον· Ἀκοῆ
 ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ
 ἴδητε». Εἶτα πῶς Κυρίου Σαβαώθ λαλοῦντος, τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ
 25 λαλοῦν, εἴπερ ἐστὶ γενητόν; Ἀλλ' οὐ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ὡς δὲ
 Πνεῦμα Κυρίου Σαβαώθ, καὶ ἴδιον αὐτοῦ κατὰ φύσιν, λαλεῖ τὰ
 αὐτοῦ.

Τοῦ Θεοῦ λέγοντος «Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ
 πληρῶ; λέγει Κύριος»· καὶ μὴν καὶ τοῦ μακαρίου γράφοντος
 30 Παύλου περὶ τοῦ Υἱοῦ, «Ὁ καταβάς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς
 ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα», τὸ Πνεῦμά ἐστι
 τὸ πάντα πληροῦν. Γέγραπται γάρ, ὅτι Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρω-
 κε τὴν οἰκουμένην. Οὐκοῦν, οὐκ ἀλλότριον κατὰ φύσιν τοῦ Θεοῦ

ὅπωςδήποτε θὰ εἶναι ἀτελές τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ἐφόσον τὸ ἅγιο Πνεῦμα συγκαταλέγεται μὲ τὰ κτίσματα, ἂν καὶ βεβαια ὁ μακάριος Παῦλος ἀριθμῆι ὑποχρεωτικὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Γιατὶ γράφει σὲ κάποιους: «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶθε νὰ εἶναι μαζί σας»⁴⁶. Γιατὶ δὲν εὐχόταν νὰ γίνουν κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι κτίσματος αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν, ἀλλὰ νὰ ἁγιασθοῦν μετέχοντας μᾶλλον στὴ θεία φύση. Καὶ αὐτὸ ἐκπληρώνεται μὲ τὴν πνευματικὴν κοινωνία πρὸς τὸ Πνεῦμα, μέσω τοῦ ὁποῖου γινόμαστε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως.

Ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας λέγει: «Εἶδα τὸν Κύριο Σαβαώθ νὰ κάθεται σὲ θρόνο ψηλὸ καὶ ὑπερυψωμένο, νὰ περιστοιχίζεται ἀπὸ τὰ Σεραφίμ καὶ νὰ τὸν δοξολογοῦν»⁴⁷. Καὶ προσθέτει: Τὸν ἄκουσα νὰ λέγει: Ποιὸν νὰ στείλω; καὶ ποιὸς θὰ μεταβεῖ στὸν λαὸ αὐτόν; Καὶ εἶπα: Νὰ ἐγὼ ἀποστείλέ με. Καὶ εἶπε: Πήγαινε. Καὶ εἶπα στὸν λαὸ αὐτόν: Θὰ ἀκοῦτε καὶ δὲν θὰ καταλαβαίνετε, καὶ βλέποντας θὰ κοιτάζετε, ἀλλὰ δὲν θὰ βλέπετε»⁴⁸. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ λόγια ὁ μακάριος Παῦλος λέγει ὅτι προέρχονταν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἔχει γραφεῖ στις Πράξεις γι' αὐτόν καὶ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους τὰ ἐξῆς: «Ἐπειδὴ διαφωνοῦσαν μεταξύ τους, ἔφυγαν, ἀφοῦ ὁ Παῦλος τοὺς εἶπε ἓνα λόγο· Πολὺ σωστὰ μίλησε τὸ ἅγιο Πνεῦμα μέσω τοῦ προφήτη Ἡσαΐα στους πατέρες σας λέγοντας: Πήγαινε στὸν λαὸ αὐτόν καὶ πὲς τους: Θὰ ἀκοῦτε καλά, καὶ δὲν θὰ καταλαβαίνετε, καὶ θὰ κοιτάζετε, ἀλλὰ δὲν θὰ βλέπετε»⁴⁹. Πῶς λοιπὸν, ἐνῶ μίλησε ὁ Κύριος Σαβαώθ, ἦταν τὸ Πνεῦμα ποὺ μιλοῦσε, ἐὰν ἦταν κτιστό; Δὲν εἶναι ὁμως αὐτὸ ἀληθές, ἀλλὰ ὡς Πνεῦμα τοῦ Κυρίου Σαβαώθ καὶ ἴδιο μὲ αὐτόν ὡς πρὸς τὴ φύση, μιλοῦσε τὰ τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν ὁ Θεὸς λέγει, «Μήπως ἐγὼ δὲν γεμίζω τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ; λέγει ὁ Κύριος»⁵⁰, ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος γράφει γιὰ τὸν Υἱό, «Αὐτὸς ποὺ κατέβηκε, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καὶ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς γιὰ νὰ γεμίσει τὰ πάντα»⁵¹, αὐτὸ ποὺ γεμίζει τὰ πάντα εἶναι τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἔχει γεμίσει τὰ πάντα»⁵². Ἄρα λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι ξένο ὡς πρὸς τὴ φύση ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, οὔτε βέβαια

49. Πράξ. 28, 25.

50. Ἱερ. 23, 24.

51. Ἐφ. 4, 10.

52. Σοφ. Σολ 1, 7.

καὶ Πατρός, οὔτε μὴν τοῦ Υἱοῦ, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ διαβαῖνον εἰς τὴν κτίσιν, ὅτι καὶ ὑπὲρ κτίσιν ἐστὶ Μέτοχος γὰρ ἢ κτίσις, οὐχ ἑαυτῆς, ἀλλὰ τοῦ κατὰ φύσιν ὑπὲρ αὐτήν, τουτέστιν Θεοῦ, διὰ Πνεύματος.

5 Ὁ μακάριος Ἡσαΐας ἔφη πού περι τῶν ἐξ Ἰσραήλ: «Κατέδη Πνεῦμα παρὰ Κυρίου καὶ ὠδήγησεν αὐτούς, οὕτως ἤγαγε τὸν λαόν σου ποιῆσαι σεαυτῷ ὄνομα δόξης». Ὁ δέ γε θεσπέσιος Μωσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ πάλιν φησί: «Κύριος μόνος ἤγαγε αὐτούς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος». Ἴδου δὴ σαφῶς
10 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ Κύριος ὠνόμασται, καὶ Θεὸς οὐκ ἀλλότριος. Ἀλλ' εἶπερ ἐστὶ γενητὸν καὶ ἀπεξενωμένον φύσεως τῆς θείας καὶ ἀνωτάτω, οὔτε τὴν τῆς ἀληθοῦς κυριότητος ἔχει δόξαν, ἔσται δὲ καὶ Θεὸς ἀλλότριος. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον ἢ φρονεῖν ἢ λέγειν. Κύριος γὰρ ὠνόμασται καὶ Θεός, οὐκ ἀλλότριος. Θεὸς
15 ἄρα καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστίν.

Ὅτι καὶ Κύριος καὶ Θεὸς τὸ Πνεῦμά ἐστιν, οὐδὲν ἦττον εἰσόμεθα καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ Μωσέως ὠδῇ γε γραμμένων. Ἐφη γάρ: «Μνήσθητι, μὴ ἐπιλάβῃ ὅσα παρώξυνας Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ὁ δέ γε μακάριος Ἡσαΐας «Οὐ πρόσβυς», φησὶν, «οὐκ
20 ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτούς, καὶ ὑψωσεν αὐτούς πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος αὐτοὶ δὲ ἠπείθησαν καὶ παρώξυναν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐστράφη αὐτοῖς εἰς πικρίαν». Ἴδου δὴ πάλιν τοῦ πανσόφου Μωσέως λέγοντος, «Παρώνυξας Κύριον τὸν Θεόν σου», τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρω-
25 ξύνθαι φησὶν ὁ προφήτης Ἡσαΐας. Οὐ γὰρ ἀλλότριον τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ φύσιν Θεοῦ, τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, τουτέστι τὸ ἅγιον.

Οἱ μὲν ὀρθὴν ἔχοντες πίστιν, θεῖον εἶναί φασι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Γέγραπται γάρ, ὅτι Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με. Οἱ δέ γε διεστραμμένοι τὰς γνώμας καὶ γενητὸν εἶναι λέγοντες αὐτό,
30 πολυτρόποις εὐρεσιλογίαις ἐπινηχόμενοι, Ναί, φασί, θεῖον εἴρηται τὸ Πνεῦμα, οὐχ ὡς ὑπάρχον κατὰ ἀλήθειαν ἐκ Θεοῦ καὶ Θεός, ἀλλ' οὕτως, ὡς ἂν εἰ καὶ θεῖος ἄνθρωπος λέγοιτο. Πρὸς δὴ τὰ τοιαύδε φαμὲν ἐκεῖνο· Ὁ μακάριος Παῦλος θεῖον ὠνόμασε τὸν τῶν

καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ διατρέχει τὴν κτίση, ἐπειδὴ εἶναι καὶ πάνω ἀπὸ τὴν κτίση. Γιατὶ ἡ κτίση εἶναι μέτοχος ὄχι τοῦ ἑαυτοῦ της, ἀλλὰ ἐκείνου ποὺ κατὰ φύση βρῖσκεται πάνω ἀπὸ αὐτήν, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, μέσω τοῦ Πνεύματος.

Ὁ μακάριος Ἡσαΐας εἶπε κάπου γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες· «Κατέβηκε Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ ὁδήγησε αὐτούς. Ἔτσι ὁδήγησε τὸν λαό σου, γιὰ νὰ σοῦ προσδώσει ὄνομα δοξασμένο»⁵³. Καὶ ὁ θεσπέσιος ἐπίσης Μωυσῆς εἶπε στὸ Δευτερονόμο· «Ὁ Κύριος μόνος τοὺς ὁδήγησε, καὶ δὲν ὑπῆρχε μαζί τους Θεὸς ξένος»⁵⁴. Νὰ λοιπὸν ποῦ με σαφήνεια τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔχει ὀνομασθεῖ καὶ Κύριος, καὶ Θεὸς ὄχι ξένος. Ἄν ὅμως εἶναι κτιστὸ καὶ ξένο ἀπὸ τὴ θεία καὶ ἀνώτατη φύση, οὔτε τὴ δόξα τῆς ἀληθινῆς κυριότητος ἔχει, καὶ θὰ εἶναι Θεὸς ξένος. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἄτοπο νὰ τὸ πιστεύομε καὶ νὰ τὸ λέμε. Γιατὶ ἔχει ὀνομασθεῖ Κύριος καὶ Θεός, ὄχι ξένος. Ἄρα εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύση.

Ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι καὶ Κύριος καὶ Θεὸς θὰ τὸ γνωρίσομε καλύτερα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶναι γραμμένα στὴν ὠδὴ τοῦ Μωυσῆ· γιατί εἶπε· «Νὰ θυμᾶσαι, καὶ νὰ μὴ ξεχνᾶς πόσο ἐξόργισες τὸν Κύριο καὶ Θεό σου στὴν ἔρημο»⁵⁵. Καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας λέγει· «Δὲν τοὺς ἔσωσε οὔτε μεσολαβητής, οὔτε ἄγγελος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀνέλαβε καὶ τοὺς ὑψωσε ὅλες τὶς ἡμέρες τοῦ αἵωνα. Αὐτοὶ ὅμως δὲν πειθάρχησαν καὶ ἐξόργισαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ μετατράπηκε ἡ εὐνοιά του σὲ δυσαρέσκεια»⁵⁶. Νὰ λοιπὸν πάλι, ἐνῶ ὁ πάνσοφος Μωυσῆς λέγει, «Ἐξόργισες τὸν Κύριο καὶ Θεό σου», ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐξοργίσθηκε. Γιατὶ δὲν εἶναι ξένο ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ κατὰ φύση Θεὸ τὸ Πνεῦμα του, δηλαδὴ τὸ ἅγιο.

Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ὀρθὴ πίστη λένε ὅτι εἶναι θεϊκὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· Τὸ θεῖο Πνεῦμα εἶναι αὐτὸ ποὺ με δημιούργησε. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ ἔχουν διεστραμμένη γνώμη καὶ λένε ὅτι αὐτὸ εἶναι κτιστὸ, ἐπιπλέοντας με πολύτροπες εὐρεσιολογίες, λένε· Ναι, λέγεται θεῖο τὸ Πνεῦμα, ὄχι ἐπειδὴ προέρχεται πραγματικὰ ἀπὸ Θεὸ καὶ εἶναι Θεός, ἀλλ' ἔτσι, ὅπως μπορεῖ καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ λέγεται θεῖος. Σ' αὐτὰ λοιπὸν λέμε τὰ ἐξῆς· Ὁ μακάριος Παῦλος θεῖον ὀνόμα-

56. Ἡσ. 63, 9-10.

ὄλων Θεόν. Ἀθηναίοις μὲν γὰρ διαλεγόμενος, ἔφασκε· «Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῶ ἢ ἀργύρῳ ἢ χαράγματι τέχνης ἢ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὁμοιον», «τὸ θεῖον» λέγων, ἀντὶ τοῦ, ὁ Θεός. Καὶ μὴν καὶ Ῥωμαῖ-
5 οῖς ἐπιστέλλει περὶ Θεοῦ· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης». Εἰκαιολογία τοίνυν τὰ παρὰ τῶν διεναντίας, οὕτω λεγόντων ὠνομάσθαι θεῖον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς ἂν εἶ καὶ τις τῶν καθ' ἡμᾶς θεῖος ἄνθρωπος λέγοιτο.

10 Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με», φησί, «καὶ πινέτω». – «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος». Εἶτα προστέθεικεν ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· «Ταῦτα δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς
15 αὐτόν». Ὑδωρ οὖν ἄρα ζῶν τὸ Πνεῦμά ἐστι, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Εὐρίσκομεν δέ, διὰ φωνῆς Ἰερεμίου, τὸν τῶν ὄλων λέγοντα Θεόν· «Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖον σφόδρα, λέγει Κύριος, ὅτι δύο πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μου, ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὄρουσαν ἑαυτοῖς
20 λάκκους συντετριμμένους, οἱ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν». Ὅτε τοίνυν ὕδατος ζωῆς πηγὴν ἑαυτὸν ὁ τῶν ὄλων ὀνομάζει Θεός, ἔστι δὲ ὕδωρ ζῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς οὐ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστί, τὸ καὶ ἴσην αὐτῷ τὴν ζωοποιὸν ἐνέργειαν ἔχον;

Ὁ μακάριος γράφει Παῦλος· «Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ
25 λαλοῦντος Χριστοῦ;». Πρὸς δέ γε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· «Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες», φησὶν, «ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Οὐκοῦν, εἰ Χριστοῦ λαλοῦντος τὸ Πνεῦμα λαλεῖ, πῶς ἂν εἴη γενητὸν τὸ ἴδιον Πνεῦμα τοῦ τὰ πάντα κτίσαντος Λόγου;
30 «Πάντα γὰρ γέγονε δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν». Ὁ δὲ ποιήσας τὰ πάντα, πάντως πού καὶ ἕτερος κατὰ φύσιν παρὰ πάντα ἐστί, καὶ ἐν ὑπεροχῇ θεότητος τῆς ὑπὲρ τὴν κτίσιν.

57. Πράξ. 17, 29.

58. Ρωμ. 1, 20.

59. Ἰω. 7, 37-38.

60. Ἰω. 7, 39.

61. Ἰερ. 2, 12-13.

61α. Β' Κορ. 13, 3.

62. Ματθ. 10, 20.

63. Ἰω. 1, 3.

σε τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Πράγματι μιλώντας στους Ἀθηναίους ἔλεγε· «Ἐφοῦ λοιπὸν εἴμαστε γένος τοῦ Θεοῦ, δὲν πρέπει νὰ πιστεύομε ὅτι τὸ Θεῖον μοιάζει μὲ χρυσὸ ἢ ἄργυρο ἢ σκαλιστὸ ἔργο τέχνης ἢ ἀνθρώπινης ἐπινόησης»⁵⁷, λέγοντας «τὸ Θεῖον», ἀντὶ τοῦ “ὁ Θεός”. Ἄλλὰ καὶ στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή του γράφει γιὰ τὸν Θεό· «Γιατὶ οἱ ἀόρατες ιδιότητές του, δηλαδή ἡ αἰώνια δύναμή του καὶ ἡ θεότητά του, βλέπονται καθαρὰ ἀπὸ τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος»⁵⁸. Εἶναι λοιπὸν ματαιολογία αὐτὰ πού λέγονται ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὀνομάζεται θεῖο, ὅπως κάποιος ἀπὸ ἐμᾶς μπορεῖ νὰ ὀνομάζεται θεῖος ἄνθρωπος.

Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει· «Ἐὰν κάποιος διψᾷ, ἄς ἔρθει σὲ μένα καὶ ἄς πιεῖ. Αὐτὸς πού πιστεύει σὲ μένα, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλιά του ποτάμια ζωντανοῦ νεροῦ»⁵⁹. Ἐπειτα ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης πρόσθεσε· «Αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα πού θὰ ἐλάμβαναν ἐκεῖνοι πού θὰ πίστευαν σ' αὐτόν»⁶⁰. Ἄρα λοιπὸν τὸ Πνεῦμα εἶναι ζωντανό, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα. Βλέπομε ὅμως καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἱερεμῖα νὰ λέγει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων· «Ὁ οὐρανὸς ἔμεινε κατάπληκτος καὶ κυριεύθηκε ἀπὸ ἀπερίγραπτη φρίκη, λέγει ὁ Κύριος, γιατί ὁ λαός μου διέπραξε δύο πονηρὰ σφάλματα. Ἐγκατέλειψαν ἐμένα, πού ἤμουν πηγὴ ζωντανοῦ νεροῦ, καὶ ἄνοιξαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους λάκκους κατεστραμμένους, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ μπορέσουν νὰ συγκρατήσουν νερὸ»⁶¹. Ὅταν λοιπὸν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του πηγὴ ὕδατος ζῶντος, καὶ ζῶν ὕδωρ εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πῶς δὲν εἶναι Θεὸς κατὰ φύση αὐτὸ πού ἔχει καὶ ἴση μὲ αὐτόν τῆ ζωοποιῶ ἐνέργεια;

Ὁ μακάριος Παῦλος γράφει· «Μήπως θέλετε νὰ δοκιμάσετε τὸν Χριστὸ πού μιλάει μέσα μου;»^{61α}. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπευθυνόμενος στους ἀγίους Ἀποστόλους λέγει· «Δὲν εἴσατε σεῖς πού μιλάτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα σας πού μιλάει μέσα σας»⁶². Ἄρα λοιπὸν, ἐφόσον ὅταν μιλάει ὁ Χριστὸς μιλάει τὸ Πνεῦμα, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κτιστὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Λόγου πού ἔκτισε τὰ πάντα; Γιατὶ ὅλα ἔγιναν μὲ αὐτόν, καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἔγινε τίποτε»⁶³. Αὐτὸς ὅμως πού δημιούργησε τὰ πάντα εἶναι ὁπωσδήποτε διαφορετικὸς ὡς πρὸς τὴ φύση του ἀπὸ ὅλα, καὶ ὑπερέχει ὡς Θεὸς ἀπὸ τὴν κτίση.

“Οτι Θεός και ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διδάξει λέγων ὁ μακάριος Πέτρος· «Ανανία, διατί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον και νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, 5 ἀλλὰ τῷ Θεῷ». Οὐκοῦν, εἰ ὁ τῷ ἁγίῳ ψευδόμενος Πνεύματι, Θεῷ ψεύδεται, πῶς οὐ Θεός κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμά ἐστι;

Ὁ μακάριος Παῦλος, δοῦλον ἑαυτὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ και κλητὸν ἀπόστολον ἀποκαλῶν, ἀφωρίσθαι φησὶν εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ. Εἶτα πάλιν, ἑτεροτρόπως τὸ αὐτὸ σημαίνων, ἐπιστέλλει 10 πρὸς τινὰς ὡς περὶ Θεοῦ· «Ὅς ἐκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους Καινῆς Διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ Πνεύματος». Εἰ τοίνυν Διαθήκην Πνεύματος οἶδε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃ και ἀφωρίσθαι φησί, πῶς οὐ Θεός τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον;

Γράφει πάλιν· «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιδάσει 15 αὐτόν; ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν», τὸ Πνεῦμα λέγων τὸ ἐνοικοῦν ἐν ἡμῖν. Ὅτε τοίνυν νοῦς ἐπεκλήθη Χριστοῦ, πῶς ἂν εἴη τῶν πεποιημένων, οὐκ ἐνδεχομένου τὴν θείαν και ἀκήρατον φύσιν ἔχειν τι τῶν ἔξωθεν οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῇ;

Γαλάταις ἐπιστέλλων ὁ Παῦλος φησι· «Τεκνία, οὗς πάλιν 20 ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Εἰ δὲ μορφοῦται Χριστὸς ἐν ἡμῖν, τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας διὰ πάσης ἀρετῆς ἀναπλάττοντος ἡμᾶς εἰς οἰκειάν ἐμφέρειαν, και πνευματικούς ἀπεργαζομένου, Θεός ἄρα τὸ Πνεῦμα Χριστοῦ, τὸ ὡς αὐτὸς ἐν ἡμῖν μορφοῦμενον.

25 Προσέρχεται τις ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, και φησι πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν· «Διδάσκαλε ἀγαθέ». Πρὸς τοῦτο Χριστὸς ἀπεκρίνατο· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός». Χριστοῦ τοίνυν ἓνα τὸν ὄντως και οὐσιωδῶς ἀγαθὸν εἶναι φάσκοντος, ὁ Ψαλμωδός πού φησι· «Τὸ Πνεῦμά σου τὸ 30 ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν τῇ εὐθείᾳ». Εἰ τοίνυν ἐνὸς ὄντος ἀγαθοῦ,

64. Πράξ. 5, 3-4.

66. Β' Κορ. 3, 6.

65. Ρωμ. 1, 1.

67. Α' Κορ. 2, 16.

“Οτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύσιν θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ μακάριος Πέτρος λέγοντας· Ἄνανία, γιατί κυρίευσε τὴν καρδιά σου ὁ Σατανᾶς, ὥστε νὰ ψευθεῖς στὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ νὰ κρατήσεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου κάτι ἀπὸ τὸ ἀντίτιμο τοῦ κίσματος; Δὲν εἶπες ψέματα σὲ ἄνθρωπο, ἀλλὰ στὸν Θεό»⁶⁴. Ἄρα λοιπὸν, ἐφόσον αὐτὸς πού ψεύδεται στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ψεύδεται στὸν Θεό, πῶς τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύσιν του;

Ὁ μακάριος Παῦλος, ἀποκαλώντας τὸν ἑαυτό του δοῦλο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ καλεσμένο ἀπόστολο, λέγει ὅτι προορίσθηκε γιὰ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ⁶⁵. Καὶ πάλι, ὑποδηλώνοντας τὸ ἴδιο μὲ ἄλλον τρόπο, γράφει σὲ κάποιους γιὰ τὸν Θεό· «Ὁ ὁποῖος μᾶς ἔκανε ἱκανοὺς ὑπηρετές τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὄχι τοῦ γραμματος, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος»⁶⁶. Ἐφόσον λοιπὸν Διαθήκη τοῦ Πνεύματος ὀνομάζει τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸ ὁποῖο προορίσθηκε, πῶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεός;

Γράφει ἐπίσης· «Ποιὸς γνώρισε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου, ὥστε νὰ τὴν ἀποκαλύψει; Ἐμεῖς ὅμως ἔχομε νοῦ Χριστοῦ»⁶⁷. Ὅταν λοιπὸν ἀποκαλεῖται νοῦς Χριστοῦ, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα, ἀφοῦ ἡ θεία καὶ ἀθάνατη φύσιν δὲν δέχεται νὰ ἔχει μέσα της κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία της;

Ὁ Παῦλος, γράφοντας στοὺς Γαλάτες, λέγει· «Παιδιά μου, γιὰ τὰ ὁποῖα πάλι δοκιμάζω ὀδυνηροὺς πόνους, μέχρι πού νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»⁶⁸. Ἐφόσον λοιπὸν μορφώνεται μέσα μας ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος μᾶς ἀναπλάθει μέσω κάθε ἀρετῆς στὴ δική του ὁμοιότητα καὶ μᾶς κάνει πνευματικούς, ἄρα εἶναι Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο μορφώνεται μέσα μας ὅπως ἐκεῖνος.

Ἀναφέρεται στὰ Εὐαγγέλια, ὅτι προσῆλθε κάποιος στὸν Κύριό μας τὸν Ἰησοῦ Χριστό καὶ τοῦ εἶπε· «Διδάσκαλε ἀγαθέ». Ὁ Χριστὸς ἀποκρίθηκε σ' αὐτό· «Γιατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; Κανένας δὲν εἶναι ἀγαθός, παρὰ μόνον ὁ Θεός»⁶⁹. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι ἀγαθὸς πραγματικὰ καὶ κατ' οὐσία εἶναι μόνον ἓνας, ὁ Ψαλμωδὸς λέγει κάπου· «Τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἀγαθὸ θὰ μὲ ὀδηγήσει στὸν ἴσιο δρόμο»⁷⁰. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ ἀγαθὸς εἶναι ἓνας, καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἀγαθὸ,

68. Γαλ. 4, 19.

69. Ματθ. 19, 16.

70. Ωαλμ. 142, 10.

τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἀγαθόν, πρόδηλον ὅτι τῆς θείας ἐστὶ φύσεως, ἐφ' ἧς ἐπαληθεύεται τὸ ἀγαθόν.

Τοὺς ἐπὶ ταῖς γυναιξὶν ὀρίζων νόμους ὁ Παῦλος φησι· «Γυνὴ δέδεται τῷ νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. Ἐὰν δέ 5 ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ὡς θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δέ ἐστιν ἐὰν οὕτω μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην. Δοκῶ γὰρ καὶ γῶ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν». Τί οὖν τὸ ἐντεῦθεν ἡμῖν συναγόμενον; Εἰ μόνῳ πρόπει τὸ νομοθετεῖν τῷ Θεῷ, νομοθετεῖ δὲ ὁ Παῦλος, ὡς ἔχων Πνεῦμα Θεοῦ· Θεὸς ἄρα τὸ 10 Πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ, τὸ καὶ νόμους αὐτὸν ἀναπειθον ὀρίζειν.

Ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Σωτὴρ πού φησι περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Ὁ δὲ γε μακάριος Ἰωάννης, ἔκ τε τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα δεικνύων, ἐν μὲν τοῖς Εὐαγγελίοις φησί· «Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται». 15 Ἐν δὲ τῇ Ἐπιστολῇ· «Τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια». Πῶς οὖν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὑπάρχον, τοσαύτην τε πρὸς τὸν Υἱὸν ἔχον τὴν ἐμφέρειαν διὰ τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα, ὡς ἀλήθειαν καλεῖσθαι καὶ αὐτό, γενητὸν ἂν εἶη καὶ πεποιημένον; ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· οὐκοῦν τὸ Πνεῦμα 20 Θεός, εἴπερ ὄντως ἀλήθειά τέ ἐστι καὶ ἐκ Πατρὸς ἐκπορεύεται.

Ἄφυκτον ἐπάγει τὴν τιμωρίαν τοῖς εἰς τὸν ἀπάντων βλασφημοῦσι Θεὸν καὶ ὁ διὰ Μωσέως νόμος. Καὶ γοῦν τὸν τῆς Αἰγυπτίας υἱὸν κατὰ τὴν ἔρημον λιθόλευστον παρὰ πάσης τῆς Συναγωγῆς προστάττει γενέσθαι Θεός, μνημονεύσαντα τοῦ ὀνόματος, καθὰ 25 γέγραπται, καὶ εἰπεῖν τι τῶν ἀπηγορευμένων τολμήσαντα. Οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, τὴν αὐτὴν ἀποσώζων τιμὴν τῇ θεία φύσει, ἀφεθήσεσθαι μὲν δισχυρίζεται τῷ λέγοντι κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τῷ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυσφημήσαντι, οὐκ ἀφεθήσεσθαι οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, 30 οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἄλλ' εἴπερ ἦν ποίημα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μὴ τῆς θείας οὐσίας ὑπῆρχε Πατρὶ καὶ Υἱῷ συνθεολογούμε-

71. Α' Κορ. 7, 39-40.

74. Α' Ἰω. 5, 7.

72. Ἰω. 14, 6.

75. Λευϊτ. 24, 10-25.

73. Ἰω. 15, 26.

76. Ματθ. 12, 31-32.

εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἀνήκει στή φύση τοῦ Θεοῦ, στήν ὁποία ἐπαληθεύεται τὸ ἀγαθό.

Ὁ Παῦλος καθορίζοντας τοὺς νόμους γιὰ τὶς γυναῖκες λέγει· «Ἡ γυναῖκα εἶναι δεμένη ἀπὸ τὸ νόμο ὅσο ζεῖ ὁ ἄνδρας της. Ἐὰν ὅμως πεθάνει ὁ ἄνδρας της, εἶναι ἐλεύθερη νὰ συνάψει γάμο μὲ ὅποιον θέλει, ἀρκεῖ αὐτὸ νὰ γίνει στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὴ γνώμη μου ὅμως θὰ εἶναι πιὸ μακάρια ἐὰν μείνει ὅπως εἶναι. Νομίζω βέβαια πῶς καὶ ἐγὼ ἔχω Πνεῦμα Θεοῦ»⁷¹. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν τὸ συμπέρασμα ποὺ βγαίνει ἀπὸ αὐτό; Ἐὰν μόνο στὸν Θεὸ ταιριάζει νὰ νομοθετεῖ, νομοθετεῖ ὅμως καὶ ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ ἔχει Πνεῦμα Θεοῦ, ἄρα εἶναι Θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ποὺ ὑπάρχει μέσα του, τὸ ὁποῖο τὸν πείθει νὰ ὀρίζει ἀκόμα καὶ νόμους.

Στὰ Εὐαγγέλια ὁ Σωτήρας λέγει κάπου γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»⁷². Ἄλλὰ καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, παρομοιάζοντας τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, στὰ εὐαγγέλια λέγει, «Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, τὸ ὁποῖο ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα»⁷³, ἐνῶ στήν Ἐπίστολή· «Τὸ Πνεῦμα εἶναι ἡ ἀλήθεια»⁷⁴. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ εἶναι Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, ἔχοντας τόσο μεγάλη ὁμοιότητα πρὸς τὸν Υἱό, λόγῳ τῆς ταυτότητας τῆς οὐσίας, ὥστε νὰ ὀνομάζεται καὶ αὐτὸ ἀλήθεια, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι κτιστὸ καὶ δημιουργημένο; Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἄτοπο. Ἄρα λοιπὸν τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεός, ἐφόσον καὶ ἀλήθεια εἶναι πραγματικά, καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα.

Ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ ἐπιβάλλει ἀναπόφευκτη τιμωρία σ' αὐτοὺς ποὺ βλασφημοῦν τὸν Θεό. Ἐπειὶ λοιπὸν τὸν υἱὸ τῆς Αἰγύπτιας στήν ἔρημο δίνει ἐντολή ὁ Θεὸς νὰ λιθοβοληθεῖ ἀπὸ ὅλη τὴ συναγωγή. ἐπειδὴ ἀνέφερε τὸ ὄνομά του, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ τόλμησε νὰ πεῖ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἀπαγορευμένα. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, προφυλάσσοντας τὴν τιμὴ τῆς θείας φύσεως, λέγει ὅτι θὰ συγχωρηθεῖ αὐτὸς ποὺ θὰ καταφερθεῖ ἐναντίον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ θὰ βλασφημίσει τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δὲν θὰ συγχωρηθεῖ οὔτε στὸν αἰῶνα αὐτόν, οὔτε στὸν μέλλοντα»⁷⁵. Ἐὰν ὅμως τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἦταν κτίσμα καὶ δὲν ἀνήκε στήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἦταν Θεὸς μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, πῶς ἡ βλασφημία σ' αὐτὸ ἐπιφέρει τόσο μεγάλη τιμωρία, ὅση ὀρίζε-

νον, πῶς ἢ εἰς αὐτὸ δυσφημία τосαύτην ἔχει τὴν κόλασιν, ὅση κατὰ τῶν εἰς Θεὸν δυσφημούντων ὀρίζεται; Ἄλλ' ἔστι δῆλον, ὅτι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ ἐν Θεῷ τὸ Πνεῦμα, τὸ ὡς Θεὸς τιμώμενον παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς, καὶ οὕτως ὑπάρχον τῇ φύσει.

5 Εἰ, καθάπερ φησὶν ὁ Σωτῆρ, «Ὁ γεννώμενος ἐκ τοῦ Πνεύματος πνευμά ἐστιν, ὁ δὲ τοιοῦτος, οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἢ γυναικός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθη», Θεὸς ἄρα τὸ Πνεῦμά ἐστι κατὰ φύσιν, τὸ τοὺς ἁγίους ἀναγεννῶν εἰς ἐνότητα τὴν πρὸς Θεὸν διὰ τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτοῖς, καὶ τῆς οἰκειᾶς φύσεως ἐργάζεσθαι κοινωνούς.

Τὸ ἐκ μετοχῆς ἅγιον, δοχεῖον ὡσπερ ὑπάρχον τοῦ προσγεγονότος ἁγιασμοῦ, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πρότερον ἐν ἰδίᾳ φύσει κείσεται, ὡσπερ οὖν καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἄγγελος τυχόν, ἢ καὶ τις ἑτέρα φύσις λογική. Λεγέτωσαν τοίνυν ἡμῖν οἱ ἐκ μετοχῆς τῆς τοῦ Θεοῦ
15 καὶ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τολμῶντες λέγειν ἅγιον εἶναι, καὶ οὐ φυσικῶς, τί ποτε ἄρα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἰδιαζόντως ἐστίν. Ἄλλ' οὐδὲν ἕτερον ἠκούσαμεν παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς. Οὐκ ἄρα ἐκ μετοχῆς, οὐδὲ ἐκ συνθέσεως ἅγιον, ἀλλ' οὐσία καὶ φύσις ἁγιαστική, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς θεότητος, ἵν' οὕτως εἴπω, ποιότης,
20 ὡσπερ οὖν καὶ ὁ γλυκασμὸς τοῦ μέλιτος, ἢ καὶ ἐξ ἄνθους εὐωδία.

Ἐπιστέλλων Ρωμαίοις ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, «Τοῦ ὀρισθέντος», φησὶν, «Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ Πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν». Εἰ τοίνυν διὰ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι καὶ τῇ
25 ζωοποιῷ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος λῦσαι τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου ὁ Χριστὸς εἰς Υἱὸν ἀληθινὸν ὀρίζεται Θεοῦ καὶ τοῦτο ὑπάρχον νοεῖται, οὐκ ἂν εἴη κτίσμα ἢ ποιήμα τό, δι' οὗ τῆς θείας δυνάμεως ἢ ἐπίδειξις γίνεται, τουτέστι, τὸ Πνεῦμα, ἵνα μὴ διὰ κτισματος φαίνεται Χριστὸς τρόπον τινὰ βοηθούμενος, ὡς οἰκειὰ δὲ
30 μᾶλλον ἀποκεχρημένος ἰσχύϊ τῇ διὰ τοῦ ὁμοουσίου Πνεύματος

«Τῇ γὰρ ματαιότητι», φησὶν, «ἢ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἔκουσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι». Οὐκοῦν, εἴπερ εἶναί φασι κτιστὸν τε καὶ ποιητὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀνάγκη συνομολο-

ται ἔναντίον ἐκείνων ποῦ βλασφημοῦν τὸν Θεό; Ἄλλ' εἶναι φανερό ὅτι εἶναι Θεός καὶ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ τὸ Πνεῦμα ποῦ τιμᾶται ὡς Θεὸς στὶς ἅγιες Γραφές, καὶ ἔτσι εἶναι κατὰ φύση.

Ἐάν, ὅπως λέγει ὁ Σωτήρας, «Αὐτὸς ποῦ γεννιέται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα εἶναι πνεῦμα, καὶ αὐτὸς δὲν γεννήθηκε μέσα ἀπὸ αἵματα, οὔτε μὲ τὴ θέληση ἀνδρα ἢ γυναίκα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό⁷⁷», ἄρα τὸ Πνεῦμα εἶναι κατὰ φύση Θεός, ποῦ ἀναγεννᾷ τοὺς ἁγίους σὲ ἔνωση μὲ τὸν Θεό, μὲ τὸ νὰ κατοικεῖ μέσα τους καὶ νὰ τοὺς κάνει μετόχους τῆς δικῆς του φύσεως.

Αὐτὸ ποῦ εἶναι ἅγιο ἀπὸ συμμετοχὴ, μοιάζει σὰν δοχεῖο τοῦ ἁγιασμοῦ ποῦ τοῦ ἔγινε, ἐνῶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ προηγουμένως βρισκεται στὴ δική του φύση, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐνδεχομένως ὁ ἄγγελος ἢ κάποια ἄλλη λογικὴ φύση. Ἄς μᾶς ποῦν λοιπὸν αὐτοὶ ποῦ τολμοῦν νὰ λένε, ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ἅγιο ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ φύση του, τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ ξεχωριστά. Ἄλλὰ δὲν ἀκούσαμε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὶς ἅγιες Γραφές. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἅγιο ἀπὸ συμμετοχὴ ἢ σύνθεση, ἀλλ' εἶναι οὐσία καὶ φύση ἁγιαστικὴ, καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, ποιότητα τῆς θεότητος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὅπως καὶ ἡ γλυκύτητα τοῦ μέλιτος, ἢ καὶ ἡ εὐωδία τοῦ ἄνθους.

Ὁ Παῦλος γράφοντας στοὺς Ρωμαίους γιὰ τὸν Σωτήρα μας Χριστό, λέγει: «Ὁ ὁποῖος διακηρύχθηκε Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος τῆς ἁγιωσύνης, μὲ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, δηλαδή ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριός μας⁷⁸». Ἐάν λοιπόν, ἐπειδὴ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ μὲ τὴ ζωοποιὸ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, ὁ Χριστὸς διακηρύχθηκε ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτσι νοεῖται ὅτι εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κτίσμα ἢ δημιούργημα αὐτὸ μέσω τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἐπίδειξη τῆς θεϊκῆς δύναμης, δηλαδή τὸ Πνεῦμα, γιὰ νὰ μὴ ἐμφανίζεται ὁ Χριστὸς ὅτι βοηθεῖται κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ κτίσμα, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι χρησιμοποιεῖ δική του δύναμη, ἐκείνη τοῦ ὁμοουσίου Πνεύματος.

«Ἡ κτίση», λέγει, «ὑποτάχθηκε χωρὶς τὴ θέλησή της στὴ ματαιότητα, ὄχι μὲ τὴ θέλησή της, ἀλλ' ἐξαιτίας ἐκείνου ποῦ τὴν ὑπέταξε μὲ τὴν ἐλπίδα⁷⁹». Ἄρα λοιπόν, ἐάν εἶναι κτιστὸ καὶ δημιουργημένο τὸ

γεῖν ὑποτετάχθαι καὶ αὐτὸ τῇ ματαιότητι, καὶ συνστενάζειν μὲν καὶ συνωδίνειν, εἶναί τε νῦν ὥσπερ ἐν δουλείᾳ, ἐλευθερωθήσεται δὲ μόλις εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Εἶτα ποῖ ποτε ἡμῖν ὁ Παῦλος οἰχήσεται, λέγων, «Οὐ γὰρ
5 ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα
νίθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, Ἄβδᾶ, ὁ Πατήρ,». Ἀλλὰ τῆς μὲν δου-
λειίας ἀπαλλάττει τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο, ἀναμορφοῖ δὲ μᾶλλον εἰς
τὴν ἐλευθέραν νιότητα, μετόχους ἀποδεικνύον τῆς οἰκείας φύσε-
ως Οὐκ ἄρα δοῦλόν ἐστιν. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐ κτίσμα. Τὸ δὲ καὶ τὸ
10 εἶναι κτίσμα καὶ τὸ ἐν δούλοις τετάχθαι διαφυγόν, τῆς θείας ἂν
εἶη λοιπὸν οὐσίας δηλαδή.

Ἐπὶ τοῖς δι' αὐτοῦ γενομένοις παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
κατορθώμασιν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐθνῶν, καυχᾶται λέγων ὁ Παῦ-
λος «Ἐχω οὖν καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Οὐ
15 γὰρ τολμήσω τι λέγειν, ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ, εἰς
ὑπακοὴν ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τερά-
των, ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου». Οὐκοῦν, εἰ σημεῖα καὶ τέρα-
τα διὰ τοῦ Παύλου Χριστὸς ἐργάζεται ἐν δυνάμει Πνεύματος
ἁγίου, ὡς ἐνεργεῖα τις φυσικῆ καὶ ζῶσα, καί, ἴν' οὕτως εἴπωμεν,
20 ποιότης τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστιν. Εἰ δὲ
τοῦτο, πῶς ἔσται ποιήμα τὸ ἐν Θεῷ καὶ ἐκ Θεοῦ φυσικῶς, πῶς δὲ
ἐν ποιήματι, τὸ ἐνεργές τοῦ Υἱοῦ, ὅπερ ἐστὶ καὶ μόνον εἰπεῖν ἀσε-
βέστατον;

Οὐ τῆς ἐκ λόγων δεινότητος τὸ σωτήριον δεῖσθαι κήρυγμα
25 διδάσκον, ἐπιστέλλει Κορινθίοις ὁ Παῦλος «Κἀγὼ ἐν ἀσθενείᾳ
καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὁ
λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις, ἀλλ'
ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν
σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ». Ἴδου τὴν ἀπόδειξιν τοῦ

80. Ρωμ. 5, 2.

82. Ρωμ. 15, 17-18.

81. Ρωμ. 8, 15.

83. Α' Κορ. 2, 3-4.

ἅγιο Πνεῦμα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσομε μαζί του, ὅτι καὶ αὐτὸ ὑποτάχθηκε στὴ ματαιότητα καὶ ἀναστενάζει μαζί της καὶ συμπάσχει καὶ βρίσκεται τώρα σὰν σὲ δουλεία, καὶ θὰ ἐλευθερωθεῖ μόλις τότε γιὰ τὴν ἀπολύτρωση τῆς δόξας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ⁸⁰. Ἐπίσης θὰ φτάσει ὁ Παῦλος σὲ ἄλλη περίπτωση νὰ πεῖ· «Δὲν ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας, γιὰ φοβᾶστε, ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας, μὲ τὸ ὁποῖο κραυγάζομε, Ἄβδᾶ, Πατέρα»⁸¹. Ἐὰν ὅμως τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι δοῦλο, ὡς δημιουργημένο καὶ κτιστό, πῶς κραυγάζομε πρὸς αὐτό, «Ἄβδᾶ, Πατέρα»; Ὅμως ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ δουλεία αὐτοὺς στοὺς ὁποίους μεταβαίνει, καὶ μᾶλλον τοὺς ἀναμορφώνει σὲ ἐλεύθερη υἰότητα, ἀναδεικνύοντάς τους μετόχους τῆς δικῆς του φύσεως. Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι δοῦλο, καὶ ἂν δὲν συμβαίνει αὐτό, δὲν εἶναι κτίσμα. Αὐτὸ λοιπὸν πού ξεφύγε ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι κτίσμα καὶ νὰ ἀνήκει στὴν τάξη τῶν δούλων, ὅπωςδήποτε εἶναι τῆς θείας οὐσίας.

Γιὰ τὰ κατορθώματα πού ἔγιναν μέσω αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα μας γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν ἐθνικῶν, καυχᾶται ὁ Παῦλος λέγοντας· «Μπορῶ λοιπὸν νὰ καυχίεμαι στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεό. Γιατί δὲν θὰ τολμήσω νὰ πῶ κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν ἔκανε ὁ Χριστὸς μέσω ἐμοῦ, γιὰ νὰ ὀδηγήσει σὲ ὑπακοὴ τὰ ἔθνη μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὰ ἔργα, μὲ τὴ δύναμη σημείων καὶ θαυμάτων, μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁸². Ἄρα λοιπὸν, ἐφόσον μέσω τοῦ Παύλου ὁ Χριστὸς κάνει θαύματα καὶ καταπληκτικὰ ἔργα μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὡς κάποια ἐνέργεια φυσικὴ καὶ ζωντανή, καί, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, ὡς ποιότητα τῆς θεότητας τοῦ Υἱοῦ. Καὶ ἂν συμβαίνει αὐτό, πῶς θὰ εἶναι δημιούργημα αὐτὸ πού ὑπάρχει στὸν Θεὸ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ τρόπο φυσικό; Καὶ πῶς εἶναι δημιούργημα αὐτό μὲ τὸ ὁποῖο ἐνεργεῖ ὁ Υἱός, πράγμα πού καὶ μόνο νὰ τὸ λέμε εἶναι ἀσεβέστατο;

Διδάσκοντας ὁ Παῦλος ὅτι τὸ σωτήριο κήρυγμα δὲν χρειάζεται τὴ δεινότητα τοῦ λόγου, γράφει στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς Κορινθίους «Καὶ ἐγώ, ἀδελφοί, ὅταν ἦρθα σὲ σᾶς σᾶς κήρυξα τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, ὄχι μὲ πειστικούς λόγους ἀθρώπινης σοφίας, ἀλλὰ μὲ τοὺς πειστικούς λόγους καὶ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος, ὥστε ἡ πίστη σας νὰ μὴ εἶναι θεμελιωμένη πάνω στὴ σοφία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ στὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ»⁸³. Νὰ τὴν ἀπόδειξη τοῦ Πνεύματος, δηλαδή

Πνεύματος, τουτέστι τὰ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνεργήματα, δύναμιν εἶναί φησι τοῦ Θεοῦ. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ καὶ ἐν αὐτῷ φυσικῶς τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, τὸ πάντα ἐνεργοῦν. Πῶς οὖν κτίσμα ἢ ποίημα, τό, ἐν ᾧ Θεός, ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν, γνωρίζεται, καθόσον ἡμῖν ἐπι-
5 κτόν, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν αἰνίγματι;

«Ἡ οὐκ οἴδατε», φησὶν, «ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστίν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ;». Ὅτε τοίνυν τοῦ ἁγίου Πνεύματος οἰκοῦντος ἐν ἡμῖν, οἶκος Θεοῦ καὶ ναὸς χρηματίζομεν, πῶς οὐκ ἔσται τῆς θείας φύσεως, ἀλλ' ἐν τοῖς
10 γενητοῖς ἀριθμηθήσεται; ὅτε κἀκεῖνο πρόδηλόν ἐστίν, ὡς οὐδὲν τῶν γενητῶν ἢ πεποιημένων ὡς Θεὸς ἐν ναῷ λέγεται κατοικεῖν, μόνης δὲ τῆς θείας φύσεως καὶ τοῦτό ἐστι μετὰ τῶν ἄλλων ἐξαίρετον.

«Ἡδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα
15 ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ». Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ἐπισκηνοῦν καὶ κατοικοῦν ἐν ἡμῖν καὶ δι' αὐτοῦ Χριστός, δύναμις ἄρα αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς ἔσται ποίημα τὸ φύσει προσὸν τῷ Υἱῷ; ἄρα γὰρ λέγειν σύνθετον εἶναι τὸν οὐδεμίαν ἔχοντα διπλόην Θεὸν Λόγον, ἕκ τε γενητοῦ καὶ ἐκ
20 τῆς οἰκειᾶς συγκείμενον φύσεως. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, οὐ κτιστὸν τὸ Πνεῦμα καὶ ποιητόν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀπερινοήτου καὶ θείας οὐσίας, ὡς δύναμις αὐτῆς καὶ οἷον ἐνέργεια φυσική.

Περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὸν λόγον ποιούμενος ὁ Παῦλος, «Ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες», φησί, «τὸν λόγον τῆς ἀλη-
25 θείας, τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες, ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὃ ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν». Εἰ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι σφραγιζόμενοι πρὸς Θεὸν ἀναμορφούμεθα, πῶς ἂν ἔσται γενητὸν τὸ δι' οὗ τῆς θείας οὐσίας ἡμῖν εἰκὼν ἐγχαράττεται καὶ τῆς ἀγενήτου
30 φύσεως ἐναπομένει τὰ σήμαντρα; Οὐ γὰρ δήπου τὸ Πνεῦμα ἐν ἡμῖν, σκιαγράφου δίκην, τὴν θείαν οὐσίαν ζωγραφεῖ, ἕτερον αὐτὸ παρ' ἐκείνης ὑπάρχον, οὐδὲ τοῦτον ἡμᾶς τὸν τρόπον εἰς ὁμοίωσιν ἄγει Θεοῦ, ἀλλ' αὐτὸς Θεός τε ὑπάρχον, καὶ ἐκ Θεοῦ

τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, τὴν ὀνομάζει δύναμη τοῦ Θεοῦ. Γιατί ἀπὸ αὐτὸν καὶ μὲ αὐτὸν τὸ Πνεῦμα μὲ τρόπο φυσικὸ κάνει τὰ πάντα, Πῶς λοιπὸν εἶναι κτίσμα ἢ δημιουργημα αὐτὸ στὸ ὁποῖο ὑπάρχει ὁ Θεὸς κατὰ φύση καὶ τὸ ὁποῖο γνωρίζεται, ὅσο εἶναι δυνατόν σὲ ἡμᾶς, σὰν μέσα σὲ καθρέπτη καὶ ὑπὸ μορφή αἰνίγματος⁸⁴;

«Ἡ δὲν γνωρίζετε», λέγει, «ὅτι τὰ σώματά σας εἶναι ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος πού ἔχετε ἀπὸ τὸν Θεό;»⁸⁵. Ὅταν λοιπὸν μὲ τὴν κατοίκηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέσα μας γινόμαστε κατοικία τοῦ Θεοῦ καὶ ναὸς, πῶς δὲν εἶναι θείας φύσεως, ἀλλὰ θὰ σγκαταλεχθεῖ ἀνάμεσα στὰ κτιστά, τῇ στιγμῇ πού εἶναι ὀλοφάνερο καὶ ἐκεῖνο, ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ γενητὰ ἢ κτιστὰ δὲν λέγεται ὅτι κατοικεῖ σὲ ναὸ ὡς Θεός, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι μαζί μὲ τὰ ἄλλα ξεχωριστὸ γνῶρισμα μόνο τῆς θείας φύσεως;

«Μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση λοιπὸν θὰ καυχηθῶ μᾶλλον γιὰ τὶς ἀδυναμίες μου, γιὰ νὰ κατασκηνώσει σὲ μένα ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ»⁸⁶. Καὶ ἂν τὸ Πνεῦμα εἶναι αὐτὸ πού κατασκηώνει καὶ κατοικεῖ μέσα μας, καὶ μέσω αὐτοῦ ὁ Χριστός, ἄρα τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι δύναμη αὐτοῦ. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, πῶς εἶναι κτίσμα αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του ὑπάρχει στὸν Υἱό; Γιατί ὦρα εἶναι νὰ λένε ὅτι εἶναι σύνθετος ὁ Θεὸς Λόγος πού δὲν ἔχει καμμιά διπλότητα, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται καὶ ἀπὸ γενητὸ καὶ ἀπὸ τὴ δική του φύση. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀτοπο, τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι κτιστὸ καὶ δημιουργημένο, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπερινόητη καὶ θεία οὐσία, ὡς δύναμή της, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὡς ἐνέργεια φυσική.

Ὁ Παῦλος μιλώντας γιὰ τὸν Σωτήρα μας Χριστὸ λέγει: «Καὶ σεῖς, ἀφοῦ ἀκούσατε τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας, τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα τῆς σωτηρίας σας, καὶ ἀφοῦ πιστέψατε σ' αὐτό, σφραγισθήκατε μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεός, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀρραβῶνας τῆς κληρονομίας μας»⁸⁷. Ἐὰν σφραγιζόμενοι μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα γινόμαστε σύμμορφοι πρὸς τὸν Θεό, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κτιστὸ αὐτὸ διὰ τοῦ ὁποῖου χαράσσεται σὲ μᾶς ἡ εἰκόνα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς ἀπομένουν τὰ σημάδια τῆς ἄκτιστης φύσεως; Γιατί ἀσφαλῶς τὸ Πνεῦμα σὰν σκιαγράφος δὲν ζωγραφίζει μέσα μας τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκείνη, οὔτε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ νὰ γίνομε ὅμοιοι μὲ τὸν Θεό, ἀλλ' αὐτὸ, ἐπειδὴ εἶναι

προσελθόν, ὡσπερ ἐν τινι κηρῷ ταῖς τῶν δεχομένων αὐτὸ καρδίαις, σφραγίδος δίκην ἀοράτως ἐνθλίβεται, διὰ τῆς πρὸς ἑαυτῷ κοινωνίας τε καὶ ὁμοιώσεως εἰς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος τὴν φύσιν ἀναζωγραφοῦν καὶ δεικνύον αὐθις τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
5 Θεοῦ. Πῶς οὖν ἔσται ποίημα τὸ δι' οὗ πρὸς Θεὸν ἢ φύσιν ἀνασηματίζεται, ὡς Θεοῦ γενομένη μέτοχος;

«Σωφρονήσατε οὖν καὶ νήψατε εἰς προσευχάς, πρὸ πάντων τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγάπην ἐκτενῆ ἔχοντες, ὅτι ἡ ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους, ἄνευ γογγυσμῶν,
10 ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες, ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ». Ὅρα δὴ μοι πάλιν, ὅτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξουσιαστικῶς, καὶ καθὼς ἂν βούληται, τὰ θεῖα χαρίσματα διανέμοντός τε καὶ ἐκάστῳ τῶν ἁγίων ἐπιμερίζοντος, ὁ θαυμάσιος Πέτρος, ἐκ Θεοῦ τῆς τοιαύδε χάριτος τὴν
15 ποικιλίαν τε καὶ δόσιν εἶναι ἰσχυρίζεται, οὐκ ἀλλότριον τῆς θείας φύσεως τὸ Πνεῦμα εἰδώς Θεὸν οὖν τὸ Πνεῦμα καλοῦντος τοῦ Πέτρου, πῶς οὐκ ἀσεβῆς ὁμοῦ καὶ παράφρων ὁ τοῖς ποιήμασιν ἐναριθμίον τοῦτο τιθεὶς καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κηρύγμασιν ἀντιφθέγγεσθαι ριψοκινδύνως κατατολμῶν;

20 «Τίς ἐστὶν ὁ νικῶν τὸν κόσμον, εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος καὶ Πνεύματος, Ἰησοῦς Χριστός, οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ αἵματι καὶ τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ὅτι Πνεῦμά ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. Ὅτι οἱ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ Πνεῦμα
25 καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν. Εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μείζων ἐστί». Θεὰ δὴ πάλιν, ὅτι τῆς ἀληθείας ὁ κῆρυξ Θεὸν τε καὶ ἐκ Θεοῦ φυσικῶς τὸ Πνεῦμα καλεῖ. Εἰρηκῶς γάρ, ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν, βραχὺ προσελθὼν ἐπιφέρει, «Ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ
30 μείζων ἐστί». Πῶς οὖν ἔσται ποίημα τὸ τῷ Πατρὶ τῶν ὅλων συνθεολογούμενον καὶ τῆς ἁγίας Τριάδος συμπληρωτικόν;

«Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν Μνηστευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν

καὶ Θεὸς καὶ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀποτυπώνεται, σὰν σὲ κερί, στὶς καρδιὰς αὐτῶν ποὺ τὸ δέχονται σὰν σφραγίδα, μὲ τὴν κοινωνία μὲ αὐτὸ καὶ τὴν ὁμοιότητα, ξαναζωγραφίζοντας τὴ φύση στὴν ἀρχαία τῆς ὠραιότητα καὶ ἀναδεικνύοντας πάλι τὸν ἀνθρωπο εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Πῶς λοιπὸν εἶναι δημιουργημὰ αὐτὸ διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ φύση ἀναμορφώνεται σὲ Θεό, μὲ τὸ νὰ γίνεται μέτοχη τοῦ Θεοῦ;

«Σωφρονισθεῖτε λοιπὸν καὶ νὰ εἴσατε νηφάλιοι στὶς προσευχῆς σας, ἔχοντας πρὶν ἀπὸ ὅλα μέσα σας μεγάλη ἀγάπη, γιὰτὶ ἡ ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Νὰ εἴσατε φιλόξενοι μεταξὺ σας χωρὶς γογγυσμούς, ὁ καθένας ἀνάλογα πρὸς τὸ χάρισμα ποὺ ἔλαβε νὰ τὸ χρησιμοποιεῖτε στοὺς ἑαυτοὺς σας ὡς καλοὶ διαχειριστὲς τῆς ποικίλης χάριτος τοῦ Θεοῦ»⁸⁸. Πρόσεχε πάλι, σὲ παρακαλῶ, ὅτι ἐνῶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ ἐξουσία καὶ ὅπως θέλει διανέμει τὰ θεῖα χαρίσματα καὶ τὰ διαμοιράζει στὸν κάθε ἅγιο, ὁ θαυμάσιος Πέτρος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ποικιλία αὐτῆς τῆς χάριτος καὶ ἡ χορήγηση γίνεται ἀπὸ τὸν Θεό, γνωρίζοντας ὅτι τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι ξένο ἀπὸ τὴ θεία φύση. Ἐφοῦ λοιπὸν ὁ Πέτρος ὀνομάζει τὸ Πνεῦμα Θεό, πῶς δὲν εἶναι ἀσεβῆς καὶ μαζὶ καὶ παράφρων αὐτὸς ποὺ τὸ συγκαταλέγει στὰ δημιουργήματα καὶ τολμᾷ ριψοκίνδυνα νὰ ἀντιλέγει στὰ κηρύγματα τῶν ἁγίων ἀποστόλων,

«Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ νικᾷ τὸν κόσμον, παρὰ ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἦρθε μέσω ὕδατος καὶ Πνεύματος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὄχι μόνο μὲ τὸ νερό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ αἷμα. Καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ποὺ δίνει τὴ μαρτυρία, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι Πνεῦμα. Γιατὶ τρεῖς εἶναι αὐτοὶ ποὺ δίνουν τὴ μαρτυρία· τὸ Πνεῦμα, τὸ νερό καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς ὑπάρχουν στὸ ἓνα. Ἐὰν ἀποδεχόμεστε τὴ μαρτυρία τῶν ἀνθρώπων, ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνώτερη»⁸⁹. Πρόσεχε λοιπὸν πάλι, ὅτι ὁ κήρυκας τῆς ἀλήθειας ὀνομάζει τὸ Πνεῦμα Θεό καὶ ἐκπορευόμενο ἀπὸ τὸν Θεό κατὰ φύση. Γιατὶ λέγοντας, ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μαρτυρεῖ, προχωρώντας λίγο, προσθέτει· «Ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνώτερη»⁹⁰. Πῶς λοιπὸν εἶναι δημιουργημὰ αὐτὸ ποὺ θεολογεῖται μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα τῶν ὄλων καὶ εἶναι συμπληρωματικὸ τῆς ἁγίας Τριάδας.

«Ἡ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγίνε κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Ἐφοῦ ἡ μητέρα του Μαρία ἀραβωνιάσθηκε μὲ τὸν Ἰωσήφ, ἔμεινε

αὐτούς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου». Εἰ μόνῃ τὸ δύνασθαι κτίζειν τῇ θείᾳ πρόσεσι φύσει, καὶ τοῦτο αὐτῆς μετὰ ἄλλων θεοπρεπῶν ἀξιωμαίων τὸ ἐξαίρετον, κτίζει δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ θεῖον ἐν τῇ Παρθένῳ ναόν, κατὰ τὰς Γραφάς, τίς αὐτὸ πε-
 5 ποιῆσθαι λέγων, οὐχὶ δυσσεβῆς τε ὁμοῦ καὶ παράφρων εὐρεθήσεται; Τῆς γὰρ ἀνωτάτω πάντων οὐσίας κατηγορεῖ, καθέλκων ὥσπερ αὐτὴν καὶ διαζόμενος εἰς τὸν τῶν ποιημάτων ὄρον, οἷς τὸ εἶναι πρόσφατον, καὶ οὐκ ἐν ἀρχῇ. Ἐν ἡμῖν δὲ πρόσφατος οὐκ ἔστι Θεός, κατὰ τὸ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς γεγραμμένον. Οὐκ ἄρα γέγο-
 10 νεν ἢ πεποιήται, μᾶλλον δὲ ἦν ἐν ἀρχῇ ἢ θεία καὶ ἀκήρατος φύσις. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς ἂν γεγενῆσθαι νοοῖτο τὸ ἐν Θεῷ καὶ Πατρὶ θεῖόν τε καὶ ἅγιον Πνεῦμα;

«Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ
 15 θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν». Εἰ τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν ἀναγεννῶν ἡμᾶς εἰς σωτηρίαν, ὡς αὐτοῦ δὴ τούτου χάριν, γεννητοὺς ἡμᾶς χρηματίζειν Θεοῦ, πῶς οὐκ ἂν εἶη τὸ Πνεῦμα Θεός; Ὅτι δὲ γεννητοὶ Πνεύματος ἡμεῖς οἱ πιστεύσαντες, μαρτυρήσει λέγων ὁ Σωτὴρ πρὸς
 20 Νικόδημον, «Τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει, πνεῖ καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει. Οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος».

«Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύε-
 25 ται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ». Εἰ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ὥσπερ τις ἀτμὸς ἢ ποιότης ἐστὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀγέννητος δὲ καὶ ἄκτιστος ὁ Πατήρ, πῶς ἂν εἶη γενητὸν τὸ ἐξ αὐτοῦ προχέομενον Πνεῦμα; Πῶς δὲ ναοὶ Θεοῦ χρηματίζομεν ἡμεῖς τὸ Πνεῦμα λαβόντες, εἴπερ οὐκ
 30 ἔστι Θεός, κατὰ τὴν τικῶν ἀδουλίαν;

ἔγκυος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα προτοῦ νὰ συνευρεθοῦν»⁹¹. Ἐὰν τὸ νὰ μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ ἀνήκει μόνο στὴ θεία φύση, καὶ αὐτὸ εἶναι μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα θεοπρεπῆ ἀξιώματα τὸ τελείως ξεχωριστό, καὶ δημιουργεῖ τὸ θεῖο Πνεῦμα μέσα στὴν Παρθένο ναό, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, ποῖος λέγοντας ὅτι αὐτὸ δημιουργήθηκε, δὲν θὰ εἶναι ἀσεβῆς καὶ μαζὶ καὶ παράφρων; Γιατὶ κατηγορεῖ τὴν ἀνώτατη ὄλων οὐσία, κατεβάζοντάς τὴν καὶ τοποθετώντας τὴν στὴν κατηγορία τῶν κτισμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ὑπαρξὴ εἶναι πρόσφατη, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Σὲ μᾶς ὅμως ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πρόσφατος, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ στοὺς Ψαλμούς⁹². Ἄρα δὲν κτίσθηκε οὔτε ἔγινε, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ θεία καὶ ἀμόλυντη φύση. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθεῖ ὅτι δημιουργήθηκε τὸ θεῖο καὶ ἅγιο Πνεῦμα ποῦ ὑπάρχει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα;

«Καὶ σὲ ὅσους τὸν ἀποδέχθηκαν ἔδωσε ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, σὲ ἐκείνους δηλαδὴ ποῦ πιστεύουν στὸ ὄνομά του, οἱ ὁποῖοι οὔτε ἀπὸ αἷματα οὔτε ἀπὸ θέλημα σάρκας οὔτε ἀπὸ θέλημα ἀνδρα, ἀλλὰ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό»⁹³. Ἐὰν τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ μᾶς ξαναγεννᾷ στὴ σωτηρία, ὥστε χάρις σ' αὐτὸ νὰ εἴμαστε γεννημένοι ἀπὸ τὸν Θεό, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι Θεὸς τὸ Πνεῦμα; Ὅτι ὅμως ἐμεῖς ποῦ πιστέψαμε εἴμαστε γεννημένοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, τὸ βεβαιώνει ὁ Σωτῆρας στὸν Νικόδημο λέγοντας· «Ὁ ἀέρας ὅπου θέλει φυσάει, καὶ ἀκοῦς τὴ βοή του, ἀλλὰ δὲν γνωρίζεις ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει.» Ἐτσι εἶναι καθένας ποῦ εἶναι γεννημένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα»⁹⁴.

«Ὅταν ἔρθει ὁ Παράκλητος, τὸν ὁποῖο θὰ σᾶς στείλω ἐγὼ ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, ποῦ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐκεῖνος θὰ δώσει μαρτυρία γιὰ μένα»⁹⁵. Ἐὰν τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καὶ εἶναι σὰν ἓνας ἀτμὸς ἢ ποιότητα τῆς οὐσίας του, καὶ ὁ Πατέρας εἶναι ἀγέννητος καὶ ἀκτιστος, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι γενητὸ τὸ Πνεῦμα ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτόν; Καὶ πῶς ἐμεῖς γινόμαστε ναοὶ τοῦ Θεοῦ λαμβάνοντας τὸ Πνεῦμα, ἐὰν δὲν εἶναι Θεός, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνοησία κάποιων,

92. Ψαλμ. 80, 7.

93. Ἰω. 1, 12-13.

94. Ἰω. 3, 8.

95. Ἰω. 15, 26.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΖΩΟΠΟΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἔδει μὲν πάντας τοὺς τῆ προσηγορία τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ λαμπρυνομένους καὶ πρόβατα εἶναι σεμννομέ-
νους τοῦ τὴν ψυχὴν τεθεικότος ποιμένος ὑπὲρ ἡμῶν, τῆς τοῦ ποι-
μένος ἀκούειν φωνῆς, καὶ τὴν ὑπ' ἐκείνου δεικνυμένην νέμεσθαι
5 πόαν, καὶ τοῖς τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως ὅροις καὶ νόμοις ἐμμένειν,
καὶ τὴν ἀπλήν τῶν ἀποστόλων στέργειν διδασκαλίαν· ἐπειδὴ δὲ
πολλοὶ πληγέντες τύφῳ, καὶ δόξης κενῆς ἐρασθέντες, καὶ ἑαυτοὺς
ἀγνοήσαντες, τὰ τῆς πεπλανημένης αὐτῶν ἐννοίας κήματα, τῆς
θεοπνεύστου διδασκαλίας προυτίμησαν, καὶ τῆς εὐθείας εἰς τὴν
10 ἄνω πόλιν ἀγούσης ὁδοῦ παρατραπέντες, εἰς πολυσχεδεῖς καὶ θα-
νατηφόρους ἐχώρησαν ἀτραπούς, πάντες μὲν ὁμοίως πλανώμενοι,
οὐ τὴν αὐτὴν δὲ τῆς πλάνης ὁμοίως μετιόντες ὁδόν, ἀλλὰ διαφό-
ρως τῆ τῶν λογισμῶν ἀκολουθοῦντες ἀπάτῃ, ἡγοῦμαι πρέπει τοῖς
τὴν βασιλικὴν καὶ τετραμμένην ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ὁδεύουσιν, ἔλεειν
15 τε τοὺς πλανωμένους, καὶ τὴν ἀπάτην γυμνοῦν, καὶ τὴν εὐσέβειαν
ὑποδεικνύναι, καὶ ποδηγεῖν τοὺς ἐπομένους, καὶ τῆς ἐκατέρωσε
παρατροπῆς ἀπειργεῖν, ἕως ἂν τὴν βασιλίδα πόλιν καταλάβωσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἵτι περὶ πολλοῦ ποιεῖται ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΟΠΟΙΟ ΤΡΙΑΔΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Ἔπρεπε βέβαια ὅλοι ὅσοι κοσμοῦνται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ καμαρώνουν ὅτι εἶναι πρόβατα τοῦ ποιμένα πὺ θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ μᾶς, νὰ ἀκοῦμε τὴ φωνὴ τοῦ ποιμένα καὶ νὰ νεμόμαστε τὴ γλῶσση πὺ μᾶς ὑποδεικνύεται ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ νὰ μένομε σταθεροὶ στοὺς ὅρους καὶ τοὺς νόμους τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως καὶ νὰ δεχόμεστε τὴν ἀπλή διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων. Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ προσβλήθηκαν ἀπὸ ἀλαζονεία καὶ ἀγάπησαν τὴ μάταια δόξα καὶ ἀγνόησαν τοὺς ἑαυτοὺς τους, προτίμησαν τὰ ἀποκνήματα τῆς πλανεμένης σκέψεώς του ἀντὶ τῆς θεόπνευστης διδασκαλίας, καὶ ἀφοῦ παραστράτησαν ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμο, πὺ ὀδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν στὴν ἄνω πόλη, βάδισαν σὲ μονοπάτια μὲ πολλὰ διακλαδώσεις καὶ θανατηφόρα, πλανώμενοι βέβαια ὅλοι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀκολουθώντας ὅμως μὲ διάφορο τρόπο τὴν ἀπάτη τῶν λογισμῶν τους, νομίζω πὺς πρέπει οἱ εὐσεβεῖς πὺ ἀκολουθοῦν τὴ βασιλικὴ καὶ πεπατημένη, καὶ νὰ ἐλεοῦν αὐτοὺς πὺ περιπλανῶνται, καὶ νὰ τοὺς ἀποκαλύπτουν τὴν ἀπάτη καὶ νὰ τοὺς ὑποδεικνύουν τὴν εὐσέβεια, καὶ νὰ καθοδηγοῦν αὐτοὺς πὺ ἀκολουθοῦν, ἐμποδίζοντάς τους ἀπὸ κάθε ἐκτροπὴ, μέχρι πὺ νὰ φτάσουν στὴ βασιλικὴ πόλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο.

Ἵτι ὁ Θεὸς φροντίζει πολὺ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Σωτήρας τῶν ὄλων ἔστειλε στὴν οἰκουμένη

ἀπέστειλε τῶν ἀποστόλων τὸν ἱερόν χορόν, ἵνα ταῖς ἀκτίσι τῆς
 θεογνωσίας τοὺς ἐν τῷ σκότει τῆς ἀγνοίας συντεθραμμένους
 φωτίσωσιν, ἵνα τὰ διασκεδασμένα πρόβατα καὶ τοῖς λύκοις προ-
 κείμενα συναγάγῃς τε καὶ ποιμάνῃς ἐμμελῶς, ἵνα τὴν ἀγριέ-
 5 λαιον εἰς καλλιέλαιον τῆ τοῦ Πνεύματος μεταβάλλῃς τέχνη, ἵνα
 τοὺς κρυπτομένους τῷ θυθῷ τῆς ἀσεβείας τῷ τῆς διδασκαλίας
 ἀλιεύσωσι λόγῳ· ἐπειδὴ τοίνυν καὶ τῷ ποιητῇ τῶν ἀνθρώπων
 πάντων ἡδιστον τῶν ἀνθρώπων ἡ σωτηρία, καὶ τῆ φύσει δὲ δοκεῖ
 τὸ τῷ πέλας ἐπαμύνειν δεομένῳ κηδεμονίας, τὸ δοθὲν ἡμῖν ὑπὸ
 10 τοῦ Κυρίου τῆς γνώσεως τάλαντον ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας καὶ ἡμεῖς
 καταβάλλομεν, ἵνα μὴ τῷ ἀργῷ συγκαταδικασθῶμεν οἰκέτη, καὶ
 τῶν θείων δογμάτων τὴν διδασκαλίαν προθήσομεν τοῖς τε εἰδό-
 σιν εἰς ἀνάμνησιν καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν εἰς μάθησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

15 *Τίς ὁ χαρακτήρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου.*

Κηρυττέτω δὲ τὴν εὐαγγελικὴν ὁ λόγος πίστιν ἀπλοικῶς
 οὕτω καὶ διδασκαλικῶς, μὴ διαλεκτικῶς μηδ' ἀντιλογικῶς, ἀλλ'
 Ἐκκλησίας Θεοῦ προσφόρως, κατανυκτικῶς, μὴ ἐπιδεικτικῶς,
 διδακτικῶς, μὴ δικανικῶς, τεχνολογίας ἀπηλλαγμένος, θεολογία
 20 κεχρημένος· μὴ πολυπραγμονῶν τὰ ἀνέφικτα, μὴ ἐρευνῶν τὰ
 ἀπερινόητα, μὴ νῶ καὶ λόγῳ τὰ ἀχώρητα περιγράφων, μὴ τε-
 χνικαῖς τὸν ἀριστοτέχνην ὑποβάλλων μεθόδοις, μὴ τὴν πίστιν ἐῶν
 καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἀπαιτῶν· τοῖς ἀλιεῦσιν ἐπόμενος, τὸν σκυτοτό-
 μον ἰχνηλατῶν, ὑπὸ τοῦ τελώνου ποδηγούμενος, τῷ προφητικῷ
 25 καταυγαζόμενος λύκῳ, τῷ εὐαγγελικῷ φωτιζόμενος ἡλίῳ, μηδὲν
 τῶν οἰκείων λογισμῶν ἀναμιγνύς, πάντα δὲ τοῦ παναγίου Πνεύ-
 ματος ὑφαίνων διδάγματα· οὗτος γὰρ τῆς θείας διδασκαλίας ὁ
 ὄρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

30 *Ὅτι ὡς πρὸς εὐσεβεῖς ἡ διδασκαλία γενήσεται.*

Τὰς μὲν οὖν αἰρετικὰς βλασφημίας ἐν ἑτέροις ἤδη συγγράμ-

τὸν ἱερὸ χορὸ τῶν Ἀποστόλων, ὥστε μὲ τις ἀκτῖνες τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ νὰ φωτίσουν αὐτοὺς ποὺ ἔχουν παρεκτρεπεῖ, νὰ συνάξουν τὰ διασκορπισμένα πρόβατα ποὺ εἶναι ἐκτεθειμένα στοὺς λύκους καὶ νὰ τὰ ποιμάνουν μὲ κάθε ἐπιμέλεια, ὥστε μὲ τὴν τέχνη τοῦ Πνεύματος νὰ μεταβάλλουν τὴν ἀγριελιά σὲ ἡμερῆ, μὲ σκοπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι κρυμμένοι στὸν βυθὸ τῆς ἀσέβειας νὰ τοὺς ἀλιεύσουν μὲ τὸ λόγο τῆς διδασκαλίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ στὸν δημιουργὸ ὅλων τῶν ἀνθρώπων πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ ὅλα εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, καὶ στὴ φύση θεωρεῖται καλὸ τὸ νὰ ὑποστηρίζεται ὁ πλησίον ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ φροντίδα, τὸ τάλαντο τῆς γνώσεως ποὺ μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ τὸ καταθέσουμε καὶ ἐμεῖς στοὺς τραπεζῖτες, γιὰ νὰ μὴ δικασθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν ἀργὸ ὑπηρέτη, καὶ νὰ προβάλομε τὴ διδασκαλία τῶν θείων δογμάτων, σ' αὐτοὺς βέβαια ποὺ τὰ γνωρίζουν γιὰ νὰ τὰ θυμηθοῦν, ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ἀγνοοῦν, γιὰ νὰ τὰ μάθουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο.

Ποιὸς εἶναι ὁ χαρακτήρας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου.

Ὁ λόγος νὰ κηρύττει τὴν πίστη τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τρόπο ἀπλοῖκὸ καὶ διδασκαλικό. Ὁχι μὲ τρόπο διαλεκτικὸ καὶ μὲ διάθεση φιλόνοικη, ἀλλὰ στὶς ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ μὲ τρόπο πρόσφορο καὶ κατασκευτικὰ, ὄχι ἐπιδεικτικὰ, ἀλλὰ διδακτικὰ, ὄχι ρητορικὰ, ἀλλὰ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τεχνάσματα καὶ χρησιμοποιοῦντας τὴ θεολογία. Νὰ μὴ ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἀκατόρθωτα, νὰ μὴ ἐρευνᾷ τὰ δυσκολονόητα, νὰ μὴ περιγράφει αὐτὰ ποὺ δὲν χωροῦν στὸ νοῦ καὶ τὴ λογικῆ, νὰ μὴ χρησιμοποιεῖ ὁ ἀριστοτέχνης τεχνικὲς μεθόδους, νὰ μὴ ἀφήνει τὴν πίστη καὶ νὰ ἀπαιτεῖ τὴν ἀπόδειξη, ἀλλὰ νὰ μιμεῖται τοὺς ἀλιεῖς, νὰ ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, νὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸν τελῶνη, νὰ καταυγάζεται ἀπὸ τὸ προφητικὸ λυχνάρι, νὰ φωτίζεται μὲ τὸν εὐαγγελικὸ ἥλιο, νὰ μὴ ἀναμιγνύει τίποτε ἀπὸ τοὺς δικούς του συλλογισμούς, καὶ νὰ ὑφαίνει ὅλα τὰ διδάγματα τοῦ παναγίου Πνεύματος. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ κανόνας τῆς θείας διδασκαλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο.

Ὅτι ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ γίνεται σὲ εὐσεβεῖς.

Τὶς αἰρετικὰς βλασφημίας τίς ἐλέγξαμε διεξοδικὰ σὲ ἄλλα συγ-

μασιν διηλέξαμεν, χωρὶς ἐκάστην διαλαβόντες, καὶ τοῦ τῆς ἀπάτης γυμνώσαντες προκαλύμματος καὶ γυμνήν δείξαντες τὴν ἀσέβειαν, νῦν δέ, Θεοῦ διδόντος, τοῖς τροφίμοις τῆς πίστεως τὰ τῆς Ἐκκλησίας θεόσδοτα προθήσομεν δόγματα, μήτε τῷ μήκει τοῦ
 5 λόγου κόρον τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐπεισάγοντες, μήτε τῇ βραχυλογία τὴν ἀκρίβειαν παραφθείροντες, ἀλλ' ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων τὴν μέσσην αἰρούμενοι, ἵνα μήτε τῷ πλήθει τοὺς ἀκούοντας ἀποκναίσωμεν, καὶ σαφῆ τὴν διδασκαλίαν τῆς θεογνωσίας προσοίσωμεν. ἄρξομαι δὲ ἄνωθεν, πρὸς αὐτὴν δραμῶν τῶν ἀγαθῶν τὴν
 10 πηγὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἐποίας δεῖ διαλήψεις ἔχειν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.

Ἡμεῖς οἱ τῆς Τριάδος ἐρασταὶ καὶ προσκνηταὶ καὶ κήρυκες
 μεγαλόφωνοί τε καὶ μεγαλόφρονες, πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν
 15 Πατέρα ἀναρχον καὶ ἀγέννητον, αἰεὶ ὄντα Πατέρα, οὐχ ὕστερον
 τοῦτο κτησάμενον, οὐ γὰρ ἦν ὅτε οὐκ ἦν, ἀλλ' ἄνωθεν ἦν Πατήρ,
 οὐδὲ γέγονε πρῶτον Υἱὸς εἶτα Πατήρ, κατὰ τὴν τῶν σωμάτων
 ἀκολουθίαν, ἀλλ' ἀφ' οὐπερ ἔστιν, αἰεὶ δὲ ἔστι Πατήρ καὶ ἔστι καὶ
 καλεῖται.

20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἐποῖα δεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ φρονεῖν.

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Υἱὸν συναῖδιον τῷ γεννήσαντι, οὐκ
 ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβόντα, ἀλλ' αἰεὶ ὄντα, καὶ σὺν Πατρὶ ὄντα· ἀφ'
 οὗ γὰρ Πατήρ, αἰεὶ δὲ Πατήρ, ἐξ ἐκείνου Υἱὸς ἀχωρίστως γὰρ
 25 ἔχει ταῦτα πρὸς ἄλληλα, τὰ τε ὀνόματα καὶ τὰ πράγματα· εἰ οὐκ
 αἰεὶ δὲ ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ἦν ὅτε οὐκ ἦν, οὐδὲ αἰεὶ ὁ Πατήρ· ἀφ' οὗ γὰρ
 ἐγέννησε, τοῦτο ἔχει τὸ ὄνομα· εἰ δὲ αἰεὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ (βλά-

γράμματα, ὅπου τὴν κάθε μία τὴν ἐξετάσαμε χωριστὰ, καὶ ἀφοῦ τὶς ἀπογυμνώσαμε ἀπὸ τὸ προκάλυμμα τῆς ἀπάτης, παρουσιάσαμε γυμνὴ τὴν ἀσέβεια. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ μᾶς τὸ ἐπέτρεψε ὁ Θεός, θὰ παρουσιάσουμε στοὺς τρόφιμους τῆς πίστεως τὰ θεόσδοτα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς μὲ τὸ μῆκος τοῦ λόγου νὰ προκαλέσουμε κορεσμό σ' αὐτοὺς πού παρακολουθοῦν, οὔτε καὶ μὲ τὴ συντομία νὰ ἀλλοιώσουμε τὴν ἀκρίβεια, ἀλλὰ θὰ προτιμήσουμε ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα τὴ μέση ὁδὸ, ὥστε οὔτε μὲ τὰ πολλὰ νὰ καταπονήσουμε αὐτοὺς πού μᾶς ἀκούνε, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρουμε καθαρὴ τὴ διδασκαλία τῆς θεογνωσίας. Καὶ θὰ ἀρχίσω ἀπὸ πάνω, ἀνατρέχοντας στὴν ἴδια τὴν πηγὴ τῶν ἀγαθῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο.

Ποιὲς πρέπει νὰ εἶναι οἱ ἀντιλήψεις μας γιὰ τὸν Θεὸ Πατέρα.

Ἐμεῖς οἱ τῆς Τριάδος ἐραστὲς καὶ προσκνητὲς καὶ κήρυκες, μεγαλόφωνοι καὶ μεγαλόφρονες, πιστεύομε σὲ ἓνα Θεὸ Πατέρα ἀναρχο καὶ ἀγέννητο, ὁ ὁποῖος πάντοτε εἶναι Πατέρας, χωρὶς νὰ ἀπέκτησε τὴν ιδιότητα αὐτὴ ὕστερα, γιατί δὲν ὑπῆρχε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἦταν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν Πατέρας. Οὔτε ἔγινε πρῶτα Υἱὸς καὶ ἔπειτα Πατέρας, σύμφωνα μὲ τὴ διαδοχὴ τῶν σωμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τότε πού ὑπάρχει, καὶ ὑπάρχει πάντοτε, καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεται Πατέρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο.

Ποιὰ πρέπει νὰ πιστεύομε γιὰ τὸν Υἱό.

Πιστεύομε σὲ ἓνα Υἱὸ συναιώνιο μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε, χωρὶς νὰ ἔχει ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς του, ἀλλὰ πού ὑπάρχει πάντοτε καὶ ὑπάρχει μαζί μὲ τὸν Πατέρα. Γιατί ἀπὸ τότε πού ὑπάρχει ὁ Πατέρας, εἶναι πάντοτε Πατέρας, καὶ ὑπάρχει καὶ ὁ Υἱὸς ἐκείνου. Γιατί ἔχει ἀχώριστα αὐτὰ μεταξύ τους, καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ πράγματα. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε πάντοτε ὁ Υἱός, ἀλλ' ὑπῆρχε κάποτε καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρχε, τότε δὲν ὑπῆρχε οὔτε καὶ ὁ Πατέρας. Γιατί τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ ἔχει ἀπὸ τότε πού γέννησε. Ἐὰν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ὑπάρχει πάντοτε (γιατί εἶναι βλάσφημο πρᾶγμα νὰ ὑποτάξομε σὲ

σφημον γὰρ τῷ ὄντι ὑπὸ χρόνους ποιῆσαι τὸν τῶν χρόνων ποιητὴν καὶ χρονικοῦ διαστήματος ἀποφῆναι δευτέραν τὴν ἄχρονον καὶ ὑπὲρ χρόνον γέννησιν), αἰεὶ ὁ Υἱός, ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἀρρήτως γεννηθείς, μετὰ τοῦ Πατρὸς δὲ αἰεὶ ὢν, καὶ σὺν τῷ Πα-
5 τρὶ γνωριζόμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

Ὅτι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ συναΐδιον διδάσκουσιν αἱ Γραφαί.

«Ἐν ἀρχῇ», φησὶν, ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θε-
10 ὄν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν». Ὁ δὲ ἐν ἀρχῇ ὢν, πότε οὐκ ἦν; Οὔτε γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐγένετο, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ ἦν οἷον ἂν φιλονεικῆσωμεν τοῖς λογισμοῖς ὑπερβῆναι τὸ ἦν, ἐπέκεινα γενέσθαι τῆς ἀρχῆς οὐκ ἰσχύσομεν. Πάντα δεύτερα τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος, καὶ χρόνος καὶ αἰὼν, καὶ εἴ τι ἂν ἕτερον χρο-
15 νικὸν ἐπινοηθεῖη διάστημα. Εἰ δὲ οὐκ αἰεὶ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ συνῆν ὁ Υἱός, ὕστερον δὲ ποτε προσεγένετο, ἀνάγκη χρόνον καὶ αἰῶνα Πατρὶ καὶ Υἱῷ μεσιτεύειν. Εἰ δὲ τοῦτο δοίη τις, εὐρεθήσεται τὸ ποῖμα τοῦ ποιητοῦ προϋπάρχον «Πάντα» γὰρ, φησὶν ὁ εὐαγγελιστής, «διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο
20 οὐδὲ ἓν», ἐν δὲ τῶν πάντων ὁ αἰὼν ἢ ὁ χρόνος καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος «Ἐπ' ἐσχάτων», φησί, «τῶν ἡμερῶν, ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν». Εἰ δὲ τοῦ Υἱοῦ οἱ αἰῶνες ποιήματα, οὐ προϋπάρχουσι τοῦ ποιήσαντος αἰῶνων δὲ μὴ ὑπαρχόντων, εὐδηλον ὡς οὐδὲ ὁ χρό-
25 νος, ὃν ἡμέραι τε καὶ νύκτες ποιοῦσι καὶ μετροῦσιν ἡμέρας δὲ καὶ νύκτας ἢ τοῦ φωτὸς ἀνατολὴ καὶ δύσις ἐργάζεται τὸ δὲ φῶς μετὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν αἶρα ἐγένετο· ταῦτα δὲ πάντα καὶ τὰ ἐν τούτοις ὁ Θεὸς Λόγος εὐδοκία τοῦ Πατρὸς ἐδημιούργησε λόγῳ.

30 Τοῖνυν τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰῶνων μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάν-

χρόνους αὐτὸν ποὺ δημιούργησε τοὺς χρόνους καὶ νὰ ὀνομάσομε δεύτερη τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τὴν ἔχρονη καὶ πάνω ἀπὸ τὸ χρόνο γέννηση), ὑπῆρχε πάντοτε καὶ ὁ Υἱός, ποὺ γεννήθηκε βέβαια μὲ τρόπο ἀπερίγραπτο, ἀλλὰ βρίσκεται πάντοτε μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ γνωρίζεται μαζί μὲ τὸν Πατέρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο.

Οἱ Γραφές διδάσκουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι συναιώνιος μὲ τὸν Πατέρα.

«Στὴν ἀρχή», λέγει, «ὑπῆρχε ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦταν κοντὰ στὸν Θεό, καὶ ἦταν Θεὸς ὁ Λόγος. Αὐτὸς ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἀρχή κοντὰ στὸν Θεό»¹. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ὑπῆρχε στὴν ἀρχή, πότε δὲν ὑπῆρχε; Γιατὶ δὲν εἶπε, ὅτι ἐγίνε στὴν ἀρχή, ἀλλὰ ὑπῆρχε στὴν ἀρχή. Ἐὰν δηλαδὴ θελήσομε, φιλονεικώντας μὲ τοὺς λογισμοὺς μας, νὰ ξεπεράσομε τὸ «ὑπῆρχε», δὲν θὰ μπορέσομε νὰ πᾶμε πέρα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὅλα εἶναι δεύτερα ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι στὴν ἀρχή, καὶ χρόνος καὶ αἰώνας, καὶ ὅποιοδήποτε ἄλλο διάστημα θὰ μπορούσε νὰ ἐπινοηθεῖ. Ἐὰν πάλι ὁ Υἱὸς δὲν ἦταν πάντοτε μαζί μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἀλλὰ παρουσιάσθηκε κάποτε ὕστερα, εἶναι ἀνάγκη νὰ μεσολαβεῖ χρόνος καὶ αἰώνας ἀνάμεσα στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱό. Ἐὰν ὅμως κάποιος τὸ δεχθεῖ αὐτό, τότε θὰ βρεθεῖ νὰ προϋπάρχει τὸ δημιούργημα τοῦ Δημιουργοῦ. Γιατὶ λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «Ὅλα ἐγιναν μὲ τὸν Υἱό, καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἐγίνε τίποτε». Ἐνα ὅμως ἀπὸ ὅλα ἦταν ὁ αἰώνας ἢ ὁ χρόνος. Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει: «Κατὰ τις ἔσχατες αὐτὲς ἡμέρες μᾶς μίλησε μέσω τοῦ Υἱοῦ, τὸν ὁποῖο ἔκανε κληρονόμο ὄλων, διὰ τοῦ ὁποῖου δημιούργησε καὶ τοὺς αἰῶνες»². Ἐὰν ὅμως οἱ αἰῶνες εἶναι δημιουργήματα τοῦ Υἱοῦ, δὲν προϋπάρχουν τοῦ δημιουργοῦ τους, καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχουν αἰῶνες, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε χρόνος, τὸν ὁποῖο κάνουν καὶ μετροῦν οἱ ἡμέρες καὶ νύχτες, ἐνῶ τις ἡμέρες καὶ τις νύχτες τις κάνουν ἢ ἀνατολὴ τοῦ φωτὸς καὶ ἢ δύση. Τὸ φῶς πάλι δημιουργήθηκε μετὰ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὸν ἀέρα. Ὅλα αὐτά, καὶ ὅσα ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὰ τὰ δημιούργησε ὁ Λόγος μὲ τὸ λόγο μὲ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα.

Ὡστε, ἀφοῦ οἱ χρόνοι καὶ οἱ αἰῶνες δημιουργήθηκαν μαζί μὲ

1. Ἰω. 1, 1-2.

2. Ἐβρ. 1, 2.

των ποιηθέντων ὑπὸ τοῦ Λόγου, οὐδὲν ἂν ἦν μεταξὺ Πατρὸς καὶ
 Υἱοῦ, ἀλλ' αἰεὶ μὲν Πατὴρ ὁ Θεός, αἰεὶ δὲ ὁ Υἱὸς σὺν Πατρὶ· διὸ καὶ
 ὁ εὐαγγελιστής, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» βρα. Καὶ ὁ ἀπόστολος
 Παῦλός φησι· «Ὅς ὦν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς
 5 ὑποστάσεως αὐτοῦ». Καὶ ἐτέρωθεν· «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρ-
 χων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ». Καὶ οὔτε ἐκεῖνος
 τὸ ἦν, οὔτε οὗτος τὸ ὦν καὶ ὑπάρχων ἐῖ· ἐπειδὴ τὸν αἰεὶ ὄντα
 κηρύττουσιν, οὐ χάριν καὶ μετ' ὀλίγα ὁ εὐαγγελιστής, «Ζωὴ ἦν»,
 φησί, «καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». Καὶ αὐθις· «Ἦν τὸ
 10 φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν
 κόσμον». Καὶ πάλιν· «Ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὦν εἰς τὸν κόλπον τοῦ
 Πατρὸς». Καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ, «Ὁ ἦν», φησὶν, «ἀπ' ἀρχῆς». Οὕτω
 θεολογεῖν ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λό-
 γον ἐδιδάχθησαν οἱ ἐξ ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ Λόγου
 15 γενόμενοι, διὸ οὐ συνηρίθμησαν τῇ κτίσει τὸν κτίσαντα· οὐ συνέ-
 ταξαν τὸν ποιητὴν τοῖς ποιήμασιν· οὐδαμοῦ κτίσμα τὸ τίμιον τοῦ
 Θεοῦ προσηγόρευσαν γέννημα, οὐδαμοῦ τὸ ἐγένετο συνέζευξαν
 τῇ θεότητι, ἀλλ' οὗτος μὲν, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», οὐκ ἐν ἀρχῇ ὁ
 Λόγος ἐγένετο, ἐκεῖνος δέ, «Ὅς ὦν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ
 20 χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως»· οὐκ ἐγένετο ἀπαύγασμα καὶ χαρα-
 κτήρ. Καὶ πάλιν· «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων», οὐ μορφῇ Θεοῦ
 γενόμενος, ἀλλ' «ὑπάρχων ἐν Θεοῦ μορφῇ». Καὶ ἐτέρωθι· «Ὅς
 ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου», οὐκ εἶπεν, ὅπως ἐγένετο
 εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ἀλλ', ὅς ἐστιν.

25

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ἀπόδειξις ἐκ τῆς Παλαιᾶς, ὅτι αἰδῖος ὁ Υἱός.

Οὕτω τῇ θεολογίᾳ πανταχοῦ συνέζευκται τὸ ἦν καὶ τὸ ὦν καὶ
 τὸ ὑπάρχων καὶ τὸ ἔστιν· οὕτω τῷ μεγάλῳ Μωϋσῇ ἑαυτὸν διαλε-
 γόμενος προσηγόρευσεν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Ὡν». Καὶ πάλιν· «Τάδε
 30 ἔρεις τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ὁ ὦν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς». Ὅτι δὲ
 τοῦ Υἱοῦ ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ αὐτοὶ μὲν μαρτυροῦσι τῆς βλα-

3. Ἐβρ. 1, 3.

4. Φιλ. 2, 6.

5. Ἰω. 1, 4.

6. Ἰω. 1, 9.

ὅλα τὰ ἄλλα ἀπὸ τὸν Λόγο, δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτε ἀνάμεσα στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, ἀλλὰ πάντοτε ἦταν Πατέρας ὁ Θεὸς καὶ πάντοτε ὁ Υἱὸς μαζί με τὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς φωνάζει: «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος». Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει: «Ὁ ὁποῖος εἶναι ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ σφραγίδα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ»³. Καὶ ἄλλου: «Ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξή, δὲν θεώρησε ἀρπαγὴ τὸ ὅτι ἦταν ἴσος μετὰ τὸν Θεό»⁴. Καὶ οὔτε ἐκεῖνος ἀφήνει τὸ «ὑπῆρχε», οὔτε αὐτὸς τὸ «ᾧν» καὶ «ὑπάρχων», γιατί κηρύττουν αὐτὸν πού ὑπάρχει πάντοτε, γιὰ χάρι τοῦ ὁποῖου ὕστερα ἀπὸ λίγα ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει: «Ἦταν ζωὴ, καὶ ἡ ζωὴ ἦταν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων»⁵. Καὶ πάλι: «Ἦταν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ πού φωτίζει κάθε ἄνθρωπο πού ἔρχεται στὸν κόσμος»⁶. Καὶ πάλι: «Ὁ μονογενὴς Υἱός, πού βρῖσκεται στὸν κόλπο τοῦ Πατέρα»⁷. Καὶ στὴ ἐπιστολὴ λέγει: «Αὐτὸ πού ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἀρχή»⁸. Ἔτσι διδάχθηκαν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα νὰ θεολογοῦν τὸν μονογενῆ Λόγο τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔγιναν αὐτόπτες καὶ ὑπηρέτες τοῦ Λόγου. Γι' αὐτὸ δὲν συμπεριέλαβαν τὸν κτίστη στὴν κτίση, δὲν κατέταξαν τὸν δημιουργὸ στὰ δημιουργήματα, πουθενὰ δὲν ὀνόμασαν κτίσμα τὸ τίμιον γέννημα τοῦ Θεοῦ, πουθενὰ δὲν σύνδεσαν τὸ «ἔγινε» μετὰ τὴ θεότητα, ἀλλὰ ὁ ἓνας λέγει, «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος», δὲν ἔγινε στὴν ἀρχὴ ὁ Λόγος, καὶ ὁ ἄλλος, «Ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἦταν ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ», δὲν ἔγινε ἀκτινοβολία καὶ σφραγίδα. Καὶ πάλι: «Αὐτός, ἐνῶ εἶχε τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ», δὲν ἔγινε μορφή τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ «ὑπῆρχε μετὰ τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ». Καὶ ἄλλου: «Ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ»⁹ δὲν εἶπε, «αὐτὸς πού ἔγινε εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ», ἀλλὰ, «ὁ ὁποῖος εἶναι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο.

Ἀπόδειξη ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰώνιος.

Ἔτσι στὴ θεολογία παντοῦ εἶναι συνδεδεμένα τὸ «ἦταν» τὸ «ᾧν», τὸ «ὑπάρχων» καὶ τὸ «εἶναι». Ἔτσι, μιλώντας στὸν μεγάλο Μωυσῆ, ὀνόμασε τὸν ἑαυτό του, «Εγὼ εἶμαι αὐτὸς πού ὑπάρχω». Καὶ πάλι: «Νὰ πεῖς τὰ ἔξῃς στοὺς Ἰσραηλίτες: Αὐτὸς πού ὑπάρχει μετὰ ἔστειλε σὲ σᾶς»¹⁰. Ὅτι βέβαια τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, τὸ βεβαι-

7. Ἰω. 1, 18.

8. Α' Ἰω. 1, 1.

9. Κολ. 1, 15.

10. Ἐξ. 3, 14.

σφημίας οἱ πρόμαχοι, ἀχώρητον μὲν τὸν Πατέρα λέγοντες, μεσί-
 την δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς κτίσεως τὸν Υἱὸν ἀποκαλοῦντες, καὶ
 φάσκοντες αὐτὸν τοῖς πατριάρχαις καὶ τοῖς προφήταις ὀφθῆναι
 τε καὶ διαλεχθῆναι· σαφῶς δὲ ἡμᾶς αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος διδάσκει
 5 διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγων· «Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις,
 καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ
 Ἰούδα διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς
 πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέραις ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν
 ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τῆς Αἰγύπτου». Ζητήσωμεν τοίνυν τίς τὴν
 10 καινὴν ἔδωκε διαθήκην. Ἡ οὐχὶ δῆλον ἅπασιν ὡς ὁ δεσπότης
 Χριστὸς ταύτης ἐστὶ χορηγός; Αὐτὸς γὰρ ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγ-
 γελίοις βοᾷ· «Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ φονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω
 ὑμῖν, Πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰσῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ
 κρίσει· ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐκ ἐπιορκήσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν,
 15 μὴ ὁμόσαι ὅλως». Καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὁμοίως τίθησιν, ὅτι ἐρρέθη μὲν
 τόδε, ἐγὼ δὲ τοῦτο τοιῶσδε νομοθετῶ, οὐκ ἀνατρέπων τὸν κείμε-
 νον νόμον, ἀλλὰ τὴν νομοθεσίαν ἀκριβεστέραν ποιῶν καὶ τῆς
 φυλακῆς τὸν τρόπον διδάσκων. Τὴν νέαν τοίνυν διαθήκην ὁ Δε-
 σπότης ἡμῖν δέδωκε Χριστὸς, ὁ δὲ ταύτην παρεσχηκώς, καὶ τὴν
 20 Παλαιὰν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Αἰγύπτου δέδωκε τῷ Ἰσραὴλ·
 ὁ δὲ ἐκείνην δεδωκώς καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας ἀπαλλάξας,
 αὐτὸς ἀπέστειλε δηλονότι πρὸς Φαραὼ τὸν Μωϋσέα· αὐτὸς εἶπε·
 «Τὰδε ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ὁ ὦν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς·
 τοῦτο δὲ καὶ ἐτέρωθι ὁ προφήτης σαφὲς ποιεῖ· «Οὗτος» γάρ, φη-
 25 σίν, «ὁ Θεὸς ἡμῶν· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε
 πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ
 καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ· μετὰ ταῦτα ἐπὶ γῆς ὤφθη,
 καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη».

Κάτωθεν τοίνυν ἀρξάμενοι, τὴν προφητικὴν ἐρευνήσωμεν
 30 ἔννοιαν· Τίς ὁ ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθεις καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρα-
 φείς; εὐδὴλον, ὡς οἶμαι, πᾶσι τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν, ὡς ὁ Θεὸς
 Λόγος τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀναλαβών, ὁ μὴ ἀρπαγμὸν ἠγησάμε-

11. Ἱερ. 31, 31.

12. Ματθ. 5, 21-33.

13. Ἐξ. 3, 14.

14. Βαρούχ 3, 37-38.

ώνουν ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ὑπέρμαχοι τῆς βλασφημίας, λέγοντας βέβαια ἀχώρητον τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ἀποκαλώντας τὸν Υἱὸ μεσίτη τοῦ Πατέρα καὶ τῆς κτίσεως, καὶ ἰσχυριζόμενοι, ὅτι αὐτὸς πού φανερώθηκε στοὺς πατριάρχες καὶ στοὺς προφήτες καὶ συζήτησε μαζί τους. Ὅμως μὲ σαφήνεια μᾶς διδάσκει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος μέσω τοῦ προφήτη Ἰερεμία, λέγοντας· «Κατὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες καὶ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο θὰ συνάψω καινούργια διαθήκη μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραήλ καὶ τὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα, ὄχι σὰν τῆ διαθήκη πού σύναψα μὲ τοὺς πατέρες τους κατὰ τὶς ἡμέρες πού τοὺς ἔπιασα ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ τοὺς βγάλω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»¹¹. Ἄς ἐρευνήσομε λοιπὸν ποιὸς ἔδωσε τὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἡ δὲν εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους, ὅτι αὐτὸς πού τὴ χορήγησε εἶναι ὁ Δεσπότης Χριστός; Γιατὶ ὁ ἴδιος φωνάζει στὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια· «Λέχθηκε στοὺς παλαιούς, Δὲν θὰ φονεύσεις· ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω· Καθένας πού ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγο, θὰ εἶναι ἔνοχος κατὰ τὴν κρίση. Λέχθηκε στοὺς παλαιούς, Δὲν θὰ ἐπιορκήσεις· Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, νὰ μὴ ὀρκίζεσθε καθόλου»¹². Ἄλλὰ καὶ τὰ ἄλλα τὰ παραθέτει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅτι δηλαδή, λέχθηκε τὸ τάδε, ἐγὼ ὅμως αὐτὸ τὸ νομοθετῶ ἔτσι, χωρὶς νὰ ἀνατρέπει τὸ νόμο πού ὑπῆρχε, ἀλλὰ κάνοντας ἀκριβέστερη τὴ νομοθεσία καὶ διδάσκοντας τὸν τρόπο τῆς τήρησής του. Τὴ νέα διαθήκη λοιπὸν μᾶς τὴν ἔδωσε ὁ Χριστός, ἀλλὰ αὐτὸς πού ἔδωσε αὐτήν, εἶχε δώσει στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ καὶ τὴν παλαιὰ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Καὶ αὐτὸς πού ἔδωσε τὴ διαθήκη ἐκείνη καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν αἰγυπτιακὴ δουλεία, ὁ ἴδιος εἶναι φανερὸ ὅτι ἔστειλε τὸν Μωυσῆ στὸν Φαραῶ, καὶ ὁ ἴδιος εἶπε· «Θὰ πεῖς τὰ ἐξῆς στοὺς Ἰσραηλιῖτες· Αὐτὸς πού ὑπάρχει μὲ ἔστειλε σὲ σᾶς»¹³. Αὐτὸ βέβαια ὁ προφήτης μᾶς τὸ κάνει σαφές καὶ μὲ ἄλλο τρόπο· γιατί λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας· νὰ μὴ θεωρεῖται ἄλλος θεὸς ἐκτός ἀπὸ αὐτόν. Ἐφεῦρε κάθε ὁδὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἔδωσε στὸν υἱὸ του τὸν Ἰακώβ, καὶ στὸν Ἰσραὴλ τὸν ἀγαπημένο του. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐμφανίσθηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους»¹⁴.

Ἄφου ἀρχίσαμε μὲ τὰ κάτω, ἃς ἐξετάσομε τὸ νόημα τῆς προφητείας. Ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού ἐμφανίσθηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους; Εἶναι φανερό, νομίζω, σὲ ὅλους πού ἔχουν νοῦ, ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς Λόγος, αὐτὸς πού ἔλαβε τὴ δική μας φύση,

νος τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν κενώσας καὶ μορφὴν δούλου
 λαβών. Οὗτος τοίνυν τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστήμης ἔδωκεν Ἰακώβ τῷ
 παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ, τὸν παλαιὸν
 διαγορεύσας ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ Μωϋσέως νόμον. Ὁ δὲ τὸν νόμον
 5 ἐκεῖνον δεδωκώς, πρὸ τοῦ δοῦναι τὸν νόμον, τῷ Μωϋσῇ διαλεγό-
 μενος ἔφη· «Τάδε ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. Ὁ ὦν ἀπέσταλκέ με
 πρὸς ὑμᾶς». Διὸ ὁ προφήτης ἐβόα· «Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογι-
 σθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν»· μαρτυρῶν αὐτῷ οὐ τὸ ἔλαττον, ἀλλὰ
 τὸ ἀσύγκριτον. Ὁρᾶτε πῶς ἔοικε τοῖς εὐαγγελικοῖς διδάγμασιν τὰ
 10 προφητικὰ κηρύγματα; Μωϋσῆς κηρύττει τὸ ὦν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς
 ὁ Θεὸς Λόγος περὶ ἑαυτοῦ λέγει τὸ ὦν, Παῦλος δὲ πολλάκις λέγει
 τὸ ὦν, προστίθησι δὲ καὶ τὸ ὑπάρχων, ταῦτόν δυνάμενον τῷ ὦν
 λέγει καὶ τὸ ἔστιν, ἰσοδυναμοῦν ἐκείνοις κατὰ τὴν ἔννοιαν ὡσαύ-
 τως δὲ καὶ ὁ θεολόγος Ἰωάννης πολλαχοῦ τὸ ὦν τῇ τῶν Εὐαγ-
 15 γελίων πραγματεία ἐνσπείρει, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ προοίμιον ταύταις
 ταῖς φωναῖς ἀγλαΐζει, οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δῖς, οὐδὲ τρεῖς, ἀλλὰ πολλά-
 κισ κηρύττων τὸ ἦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

20 Ὅτι τὰ μὲν ἀρμόττει τῷ Θεῷ Λόγῳ,
 τὰ δὲ τῇ ἀναληφθείσῃ φύσει.

Τῶν κηρύκων δὲ τῆς ἀληθείας τοιαῦτα διδασκόντων, τίς
 οὕτως ἄγαν θρασύς καὶ αὐθάδης, ὡς ἀντὶ μὲν τοῦ ἦν, τὸ οὐκ ἦν
 εἶπειν, ἀντὶ δὲ τοῦ ὦν καὶ ὑπάρχων, κτίσμα προσαγορευσαὶ τὸν ἐκ
 Πατρὸς μὲν ἀρχόνως καὶ ἀπαθῶς γεννηθέντα, ἐν δὲ τοῖς κόλποις
 25 τοῦ Πατρὸς ἰδρυμένον; ὁ γὰρ ὦν οὐ κτίζεται, ὁ ὑπάρχων οὐ
 δημιουργεῖται· τὸ γὰρ ἐγένετο καὶ τὸ ἔλαβε, καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐ
 θεολογοῦντες, ἀλλὰ τὴν οἰκονομίαν κηρύττοντες ἔλεγον οἱ τὰ τῆς
 θεογνωσίας ἐγχειρισθέντες μυστήρια. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ μακάριος
 Ἰωάννης, καὶ «Ὁ Λόγος», ἔφη, «σὰρξ ἐγένετο», εἰπὼν τό, «Ἐν
 30 ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», καὶ πολλάκις τὸ ἦν ἐπὶ τῆς Θεότητος δεδωκώς,
 εἰς τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν ἔλθων, ἀναγκαίως τὸ ἐγένετο
 τέθεικεν οὐ γὰρ ἦν αἰεὶ ἢ ἐξ ἡμῶν ληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ

15. Φιλ. 2, 6-7

16. Ἔξ. 3, 14.

17. Ἰω. 1, 14.

18. Ἰω. 1, 1.

αὐτὸς ποὺ δὲν θεώρησε ἀρπαγὴ τὸ ὅτι ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ταπεινώσε τὸν ἑαυτοῦ λαμβάνοντας μορφὴ δούλου¹⁵. Αὐτὸς λοιπὸν ἔδειξε τὴν ὁδὸς τῆς ἐπιστήμης στὸ παιδί του τὸν Ἰακώβ καὶ στὸν Ἰσραήλ τὸν ἀγαπημένο του, καὶ ὑπαγόρευσε στὴν ἔρημο μέσω τοῦ Μωυσέως τὸν παλαιὸ νόμο. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ἔδωσε τὸ νόμο ἐκεῖνο, πρὶν νὰ δώσει τὸ νόμο, μιλώντας στὸν Μωυσῆ, εἶπε· «Νὰ πεῖς τὰ ἐξῆς στοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ· Αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει μὲ ἔστειλε σὲ σᾶς»¹⁶. Γι' αὐτὸ φώναζε ὁ προφήτης· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας· δὲν θὰ θεωρηθεῖ κανένας ἄλλος θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν», βεβαιώνοντας μὲ αὐτὸ ὅχι τὸ κατώτερο, ἀλλὰ τὸ ἀσύγκριτο. Βλέπετε πῶς μοιάζουν τὰ προφητικὰ κηρύγματα μὲ τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου; Ὁ Μωυσῆς κηρύττει τὸ «ὦν», ἢ καλύτερα ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς Λόγος λέγει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τὸ ὦν. Καὶ ὁ Παῦλος πολλές φορές λέγει τὸ «ὦν», ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὸ «ὑπάρχων», ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ «ὦν». Λέγει καὶ τὸ εἶναι, ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἐκεῖνα ὡς πρὸς τὴ σημασία. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεολόγος Ἰωάννης σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ Εὐαγγελίου του χρησιμοποιεῖ τὸ «ὦν», ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ προοίμιο τὸ διανθίζει μὲ αὐτὲς τὶς λέξεις, ἀναφέροντας τὸ «ἦταν» ὅχι μὰ καὶ δυὸ ἢ τρεῖς φορές, ἀλλὰ πολλές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο.

Ὅτι ἄλλα ἀρμόζουν στὸν Θεὸ Λόγο, καὶ ἄλλα στὴ φύση ποὺ ἀναλήφθηκε.

Ἐφόσον οἱ κήρυκες τῆς ἀλήθειας διδάσκουν τέτοια, ποῖος εἶναι τόσο πολὺ θρασύς καὶ αὐθάδης, ὥστε ἀντὶ τοῦ “ὑπῆρχε” νὰ πεῖ τὸ “δὲν ὑπῆρχε”, καὶ ἀντὶ τοῦ ὦν καὶ ὑπάρχων, νὰ ὀνομάσει κτίσμα αὐτὸν ποὺ γεννήθηκε βέβαια ἀπὸ τὸν Πατέρα πέρα ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ χωρὶς πάθος, ἀλλ’ εἶναι ἐγκατεστημένος στοὺς κόλπους τοῦ Πατέρα; Γιατὶ ὁ ὦν δὲν κτίζεται, καὶ αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει δὲν δημιουργεῖται· γιατί ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους εἶχε ἐμπιστευθεῖ ὁ Θεὸς τὰ μυστήρια τῆς θεογνωσίας δὲν θεολογοῦσαν τὸ «ἔγινε» καὶ τὸ «ἔλαβε» καὶ ὅσα ἄλλα τέτοια, ἀλλὰ τὰ ἔλεγαν κηρύττοντας τὴ θεία οἰκονομία. Καὶ πρῶτος ὁ μακάριος Ἰωάννης, εἶπε τὸ, «Ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα»¹⁷, ἀφοῦ εἶπε, «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος»¹⁸, καὶ ἀφοῦ ἀπέδωσε πολλές φορές τὸ «ὑπῆρχε» στὴ θεότητα, ἐρχόμενος στὸ μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀναγκαστικὰ χρησιμοποίησε τὸ «ἔγινε». Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε πάντοτε ἢ

Λόγου ἀπαρχή, ἀλλὰ πρὸς τῷ τέλει τῶν αἰώνων ἐγένετό τε καὶ ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Τοῦτο ποιεῖ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος εἰπὼν γάρ, «Ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων», καὶ προσθεὶς τό, «οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῶ», ἐπήγαγε τό, 5 «Ἐαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν», τῇ «μορφῇ τοῦ δούλου» τὸ «λαβὼν» προσαρμόσας, τῇ δὲ «μορφῇ τοῦ Θεοῦ» τὸ «ὑπάρχων συζεύξας. Οὐκοῦν ἢ τοῦ Θεοῦ μορφὴ προϋπάρχουσα, μᾶλλον δὲ αἰεὶ ὑπάρχουσα, ἔλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν· οὐ τοίνυν κτίσμα, οὐδὲ ποίημα, οὐδὲ ἐξ οὐκ ὄντων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, 10 ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς αἰεὶ τῷ Πατρὶ σύνεστι, καὶ τὴν μετὰ Πατρὸς παρὰ τῶν εὐγνωμόνων προσκύνησιν δέχεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τῆς ἐκ Θεοῦ γεννήσεως.

Μηδεὶς δὲ γέννησιν ἀκούων, τοῖς λογισμοῖς δεχέσθω τὰ πάθη 15 τῆς ἡμετέρας γεννήσεως, τομὴν καὶ ῥεῦσιν καὶ ὠδῖνα καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα. Σωμάτων γὰρ ταῦτα παθήματα· Θεὸς δὲ ἀσώματος καὶ ἀπαθῆς, ἀτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος, αἰεὶ ὡσαύτως ἔχων· εἰ δέ τις οἶεται γέννησιν μὴ εἶναι πάθους ἀπηλλαγμένην, καὶ ἐν τοῖς περὶ κτίσεως λόγοις τούτους δεχέσθω τοὺς λογισμοὺς ὥσπερ γὰρ 20 ἐκεῖ τομὴ καὶ ῥεῦσις, οὕτως ἐνταῦθα φροντὶς καὶ πόνος καὶ ἰδρῶς καὶ ὄργανα καὶ ὕλη προϋποκειμένη καὶ ἀποτυχίαι καὶ τὰ ἄλλα ὅσα συμπαρομαρτεῖ τοῖς κτίσμασιν· εἰ δὲ μόνη βουλήσιν τῷ Θεῷ εἰς τὴν τοῦ παντός ἦρκεσε δημιουργίαν, καὶ βουληθεὶς παραχρημα τὰ μὴ ὄντα ἔδειξεν ὄντα, δεξάσθω ὁ ἀντιλέγων καὶ τὴν γέννησιν 25 τοῦ Θεοῦ πάθους ἀπηλλάχθαι παντός. Ὡσπερ δὲ οὐ τοῖς ἀνθρώποις ὁμοίως ἐδημιούργησεν, οὕτως οὔτε ὁμοίως ἐγέννησεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Τίς ἡ ἔννοια τῶν τοῦ Κυρίου ὀνομάτων.

Διὸ καὶ ὁ Λόγος ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται ὡς ἀπαθῶς γεννηθεὶς

ἀπαρχή πού ἔλαβε ἀπό μᾶς ὁ Θεός Λόγος, ἀλλά πρὸς τὸ τέλος τῶν αἰώνων ἔγινε καὶ ἀνελήφθη ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο. Αὐτὸ κάνει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος· γιατί, ἀφοῦ εἶπε, « Ἄν καὶ εἶχε μορφή Θεοῦ», πρόσθεσε τό, «δὲν θεώρησε ὡς ἀρπαγὴ τό ὅτι ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεό», καὶ σ' αὐτὸ πρόσθεσε τό, «ἀλλὰ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του, λαμβάνοντας μορφή δούλου»¹⁹, προσαρμόζοντας στή «μορφή τοῦ δούλου» τὸ «ἔλαβε», καὶ στή «μορφή τοῦ Θεοῦ» τὸ «ὑπάρχων». Ἄρα λοιπὸν ἡ μορφή τοῦ Θεοῦ πού προϋπῆρχε, ἢ καλύτερα πού προϋπῆρχε πάντοτε, ἔλαβε τὴ μορφή τοῦ δούλου. Δὲν ἦταν δηλαδή κτίσμα, οὔτε δημιουργημα, οὔτε προῆλθε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία, ἀλλὰ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ συνυπάρχει πάντοτε μὲ τὸν Πατέρα, καὶ δέχεται μαζί μὲ τὸν Πατέρα τὴν προσκύνηση ἀπὸ τοὺς εὐγνώμονες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο.

Γιὰ τὴ γέννηση ἀπὸ τὸν Θεό.

Κανένας ὅμως, ἀκούοντας γέννηση, νὰ μὴ φέρνει στὸ νοῦ του τὰ πάθη τῆς δικῆς μας γέννησης, τὴν τομὴ καὶ τὴ ρεῦση καὶ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Γιατί αὐτὰ εἶναι παθήματα τῶν σωμάτων, ἐνῶ ὁ Θεός εἶναι ἀσώματος καὶ ἀπαθῆς καὶ ἀμετάβλητος καὶ ἀναλλοίωτος, παραμένοντας πάντοτε ὁ ἴδιος. Κι ἂν κάποιος νομίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει γέννηση ἀπαλλαγμένη ἀπὸ πόνον, καὶ στοὺς λόγους γιὰ τὴν κτίση νὰ δέχεται αὐτὲς τὶς σκέψεις. Γιατί, ὅπως ἐκεῖ ὑπάρχει τομὴ καὶ ρεῦση, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὑπάρχει φροντίδα, καὶ πόνος, καὶ ἰδρώτας, καὶ ἐργαλεῖα, καὶ ὑλικά προϋπάρχοντα, καὶ ἀποτυχίες, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πού συνοδεύουν τὰ κτίσματα. Ἐὰν ὅμως καὶ μόνη ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ σύμπαντος, καὶ συγχρόνως μὲ τὴ θέλησή του ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ αὐτὰ πού δὲν ὑπῆρχαν, ἅς παραδεχθεῖ αὐτὸς πού ἀντιλέγει, ὅτι καὶ ἡ γέννηση εἶχε ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ κάθε πάθος. Καὶ ὅπως δὲν δημιούργησε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι οὔτε καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο γέννησε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο.

Ποιὰ ἡ σημασία τῶν ὀνομάτων τοῦ Κυρίου.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται Λόγος, ἐπειδὴ γεννήθηκε χωρὶς

κατὰ τὸν ἐκ τοῦ νοῦ γεγεννημένον λόγον ἀπαθῶς. Υἱὸς δὲ κα-
 λεῖται ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννητῶς προελθὼν. Θεὸς δὲ προσαγο-
 ρεῖται ὡς τῆς πατρικῆς φύσεως μετέχων καὶ ἀπαράλλακτος
 εἰκὼν ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ γεννήσαντος Μονογενῆς δέ, ὡς μόνος
 5 ἐκ μόνου καὶ μονοτρόπως γεννηθείς ἀπαύγασμα δόξης, ὡς ἐν
 αὐτῷ τὸν Πατέρα δεικνύς, καὶ αἰεὶ συνὼν τῷ γεννήσαντι, ὥσπερ
 τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα· χαρακτήρ ὑποστάσεως, ἵνα μὴ ψιλὴν
 ἐνέργειαν, ἀλλὰ ζῶσαν ὑπόστασιν τὸν Θεὸν Λόγον εἶναι πιστεύ-
 σης, ὅλον ἐν ἑαυτῇ τὸν γεννήσαντα δεικνῦσαν· τὸ δὲ πρωτότοκος
 10 οὐκ ἔστι τῆς θείας φύσεως, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας ὄνομα· πῶς γὰρ
 οἷόν τε τὸν Θεὸν Λόγον καὶ μονογενῆ καὶ πρωτότοκον εἶναι;
 Ἐναντία γὰρ τὰ ὀνόματα· καὶ ὁ μὲν μονογενῆς τὸν μόνον γεννη-
 θέντα σημαίνει, ὁ δὲ πρωτότοκος τὸν πρὸ ἐτέρων τεχθέντα καὶ
 ἐτέρων τῷ τόκῳ πρωτεύοντα· ὁ Θεὸς δὲ Λόγος ἀδελφὸν οὐκ ἔχει,
 15 μονογενῆς γὰρ· πῶς οὖν πρωτότοκος ὁ μόνος ἐκ τοῦ Πατρὸς γεν-
 νηθείς; Οὐκοῦν εὐδῆλον, ὡς τῆς οἰκονομίας «τὸ πρωτότοκος»
 ὄνομα.

Εἰ δέ τις ἀμφιδάλλει, παρὰ Παύλου μανθανέτω βροῶντος·
 «Ὅτι οὗς προέγνω, καὶ προώρισεν συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ
 20 Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς».
 Τίνος γὰρ κατὰ φύσιν ἀδελφοὶ οἱ πιστεύοντες; Οὐ τοῦ Θεοῦ
 Λόγου, ἀλλὰ τῆς ὁμοφυνοῦς ἀνθρωπότητος ταύτης γὰρ εἰσι καὶ
 σύμμορφοι. Καὶ ἐτέρωθεν ἔλεγεν· «Ὅς μετασηματίσει τὸ σῶμα
 τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώμα-
 25 τι τῆς δόξης αὐτοῦ». Οὐκοῦν αὐτὸς ἔστι καὶ πρωτότοκος ὁ τοὺς
 πολλοὺς ἔχων ἀδελφούς, περὶ ὧν αὐτὸς ἐν Ψαλμοῖς φησιν·
 «Ἀπαγγελά τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου». Οὐκ ἄλλον δὲ τὸν
 μονογενῆ, καὶ ἄλλον τὸν πρωτότοκον εἶναί φαμεν, ἀλλὰ τὸν αὐ-
 τόν, οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ δέ. Μονογενῆς μὲν γὰρ ὠνόμασται κατὰ τὴν
 30 ἄκωθεν γέννησιν, πρωτότοκος δὲ κέκληται ὡς πρῶτος τῆς ἐπὶ τὴν
 ζωὴν φερούσης γεννήσεως τὰς ὠδῖνας λύσας. Διὰ τοῦτο καὶ πρω-

20. Ρωμ. 8, 29.

21. Φιλ. 3, 21.

22. Ψαλμ. 21, 23.

πάθος, ὅπως καὶ ὁ λόγος γεννιέται ἀπὸ τὸ νοῦ χωρὶς πάθος. Καὶ λέγεται Υἱὸς ἐπειδὴ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα μὲ γέννηση. Θεὸς πάλι ὀνομάζεται ἐπειδὴ μετέχει στὴ φύση τοῦ Πατέρα του, καὶ εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού τὸν γέννησε. Λέγεται ὅμως καὶ Μονογενής, ἐπειδὴ γεννήθηκε μόνος ἀπὸ μόνον καὶ μὲ τρόπο μοναδικό. Ἐπίσης λέγεται ἀπαύγασμα τῆς δόξας, ἐπειδὴ παρουσιάζει στὸν ἑαυτό του τὸν Πατέρα καὶ βρῖσκεται πάντοτε μαζὶ μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε, ὅπως ἡ ἀκτινοβολία στὸ φῶς. Λέγεται ἀκόμα σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μὴ πιστέψεις ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπλῆ ἐνέργεια, ἀλλὰ ζωντανὴ ὑπαρξή, πού φανερώνει στὸν ἑαυτό της ὅλον ἐκεῖνον πού τὴν γέννησε. Τὸ ὄνομα πάλι «πρωτότοκος» δὲν ἀναφέρεται στὴ θεία φύση, ἀλλ' εἶναι ὄνομα τῆς θείας οἰκονομίας. Πῶς δηλαδὴ εἶναι δυνατὸν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι μονογενής καὶ πρωτότοκος; Γιατὶ τὰ ὀνόματα εἶναι ἀντίθετα. Ὁ μονογενής σημαίνει τὸν μόνον πού γεννήθηκε, ἐνῶ ὁ πρωτότοκος σημαίνει αὐτὸν πού γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ ἄλλους, καὶ εἶναι πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὡς πρὸς τὴ γέννηση. Ὁ Λόγος βέβαια τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ἀδελφὸ, γιατί εἶναι μονογενής. Πῶς λοιπὸν εἶναι πρωτότοκος ὁ μόνος πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα; Ἄρα εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι τὸ «πρωτότοκος» εἶναι ὄνομα τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας.

Ἐὰν ὅμως κάποιος ἀμφιβάλλει, ἅς μάθει ἀπὸ τὸν Παῦλο ὁ ὁποῖος φωνάζει: «Ὅτι ἐκείνους πού προγνώρισε, αὐτοὺς καὶ προόρισε νὰ γίνουν σύμμορφοι τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ του, ὥστε αὐτὸς νὰ εἶναι πρωτότοκος μεταξὺ πολλῶν ἀδελφῶν»²⁰. Γιατὶ τίνος ἀδελφοὶ κατὰ φύση εἶναι αὐτοὶ πού πιστεύουν; Δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητος, πού εἶναι ὅμοιος ὡς πρὸς τὴ φύση. Γιατὶ αὐτῆς εἶναι καὶ σύμμορφος. Καὶ ἄλλοῦ ἔλεγε: «Ὁ Χριστὸς θὰ μεταμορφώσει τὸ ταπεινὸ σῶμα μας, ὥστε νὰ λάβει τὴν ἴδια μορφή μὲ τὸ ἐνδοξο σῶμα του»²¹. Ἄρα λοιπὸν πρωτότοκος εἶναι αὐτὸς πού ἔχει πολλοὺς ἀδελφούς, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος λέγει στοὺς Ψαλμούς: «Θὰ κάνω γνωστὸ τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου»²². Ἄλλ' ὅμως δὲν λέμε ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ μονογενής καὶ ἄλλος ὁ πρωτότοκος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος, ὅχι ὅμως ὡς πρὸς τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Γιατὶ μονογενής ὀνομάσθηκε ὡς πρὸς τὴν οὐράνια γέννησή του, ἐνῶ πρωτότοκος ἔχει κληθεῖ ἐπειδὴ πρῶτος κατάργησε τοὺς ὀδυνηροὺς πόνους τῆς γέννησης πού

τότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν ὀνομάζεται, ὡς πρῶτος ἀναστάς καὶ τοῦ
θανάτου τὰς πύλας ἀνοίξας, καὶ πρωτότοκος πάσης τῆς κτίσεως,
ὡς πρῶτος ἐν τῇ καινῇ κτίσει τεχθεὶς, ἣν ἀνεκαίνισε γεννηθεὶς,
περὶ ἧς ὁ μακάριος λέγει Παῦλος «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις,
5 τὰ ἀρχαῖα παρῆλθον, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά». Εἰ δὲ φιλο-
νεικεῖεν οἱ τὴν ἔριν τῆς πειθοῦς προτιμῶντες, περὶ τοῦ Θεοῦ Λό-
γου τὸ πρωτότοκος εἰρηῆσθαι πάσης κτίσεως, τὴν μὲν ἀμαθίαν
αὐτῶν γελασόμεθα, συγχωρήσομεν δὲ ὅμως, ἵνα καὶ οὕτως ἐκ
πολλοῦ τοῦ περιόντος παρ' ἡμῖν οὕσαν τὴν ἀλήθειαν δείξωμεν
10 πρωτότοκος γὰρ, ἀλλ' οὐ πρωτόκτιστος πάσης κτίσεως λέγεται·
ὡς εἶναι δῆλον ὅτι αὐτὸς μὲν πρὸ πάσης ἐγεννήθη τῆς κτίσεως,
καὶ οὐδὲν τοῦ Υἱοῦ πρεσβύτερον, ἀλλὰ πατρὶ μὲν αἰεὶ συνῆν, τῆς
δὲ κτίσεως ἀπάσης προῆν· πᾶσα δὲ τῶν δημιουργημάτων ἢ φύσις
ὑστερόν ποτε, εἰ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸ εἶναι παρήχθη. Ὡστε οὐδὲν
15 ἐντεῦθεν τοῖς βλασφημοῦσι περιέεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

**Ὅτι οὐδεὶς οἶδε τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ,
καὶ οὐδεὶς οἶδε τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός.**

Ἵνα δὲ δείξωμεν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὴν ἰσότητα, ἐπ' αὐτὴν
20 ἔλθωμεν τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν· «Οὐδεὶς», φησὶν, «οἶδε τὸν
Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ
Υἱός, καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι». Τί τούτων τῶν
ῥημάτων σαφέστερον; Ἰση, φησὶν, ἡμῖν ἢ γινῶσις ἐστι· γινώσκω
γὰρ τὸν Πατέρα, γινωσκόμενος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ γινώσκει με ὁ
25 Πατήρ, καὶ γινωσκόμενος ὑπ' ἐμοῦ. Πᾶσα δὲ ἢ κτίσις τῆς ἡμετέ-
ρας ἐκδέβληται γνώσεως· Πῶς γὰρ οἷόν τε τῆς φύσεως ἡμῶν οὐ
κοινωνοῦσαν, κοινωνῆσαι τῆς γνώσεως μεταλαγχάνουσι· δέ τινες
ὅμως βραχείας τινὸς θεωρίας ἀποκαλύπτω γὰρ ὡς οἷόν τε οἷς ἂν
ἐθέλω τὴν περὶ τοῦ Πατρὸς γινῶσιν, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι
30 Ταῦτα ἐκ τῶν Δεσποτικῶν ἐμάθομεν διδασμάτων· ποίαν ἐνταῦθα

23. Κολ. 1, 18.

24. Κολ. 1, 15.

25. Β' Κορ. 5, 17.

26. Ματθ. 11, 27.

ὁδηγεῖ στή ζωή. Γι' αὐτὸ ὀνομάζεται καὶ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν²³, ἐπειδὴ ἀναστήθηκε πρῶτος καὶ ἄνοιξε τὶς πύλες τοῦ θανάτου· καὶ πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως, ἐπειδὴ γεννήθηκε πρῶτος στήν καινούργια κτίση, τὴν ὁποία ἀνακαίνισε μὲ τὴ γέννησή του²⁴, γιὰ τὴν ὁποία ὁ μακάριος Παῦλος λέγει· «Ἐὰν κάποιος εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Χριστό, αὐτὸς εἶναι καινούργιο δημιούργημα. Τὰ παλαιὰ πέρασαν, ὅλα ἔχουν γίνει καινούργια»²⁵. Ἐὰν ὅμως φιλονεικοῦν μεταξύ τους αὐτοὶ ποὺ προτιμοῦν τὴ φιλονεικία ἀντὶ τὴν πειθῶ, ὅτι τὸ «πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως» εἰπώθηκε γιὰ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, θὰ γελάσουμε βέβαια γιὰ τὴν ἀμάθειά τους, ἀλλὰ θὰ τοὺς συγχωρήσουμε, ὥστε καὶ ἔτσι νὰ δείξουμε μὲ πολλὴ ὑπεροχὴ ὅτι ἡ ἀλήθεια βρῖσκεται μὲ τὸ μέρος μας. Γιατὶ λέγεται πρωτότοκος, ἀλλ' ὄχι πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως. Καθόσον εἶναι φανερό ὅτι αὐτὸς γεννήθηκε βέβαια πρὶν ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση, καὶ τίποτε δὲν εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν Υἱὸ σὲ ἡλικία, ἀλλὰ πάντοτε ἦταν μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, καὶ προϋπήρχε ὅλης τῆς κτίσεως, ὅλη ὅμως ἡ φύση τῶν δημιουργημάτων ἔγινε ὕστερα, ἀφοῦ ἀπὸ αὐτὸν ἦρθε στήν ὑπαρξή. Ὡστε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ προκύψει ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ βλασφημοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ο.

**Ὅτι κανένας δὲν εἶδε τὸν Υἱό, παρὰ μόνον ὁ Πατέρας,
καὶ κανένας δὲν εἶδε τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον ὁ Υἱός.**

Γιὰ νὰ ἀποδείξουμε ὅμως τὴν ἰσότητα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὡς πᾶμε στήν ἴδια τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Γιατὶ λέγει· «Κανένας δὲν εἶδε τὸν Υἱό, παρὰ μόνον ὁ Πατέρας, οὔτε τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει κανεὶς, παρὰ μόνον ὁ Υἱός καὶ ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο θὰ θελήσει νὰ τὸν φανερώσει ὁ Υἱός»²⁶. Τί εἶναι πιὸ σαφὲς ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια; Ἡ γνώση, λέγει, εἶναι ἴση σὲ μᾶς. Γιατὶ γνωρίζω τὸν Πατέρα, καὶ γνωρίζομαι ἀπὸ αὐτόν· καὶ μὲ γνωρίζει ὁ Πατέρας καὶ γνωρίζεται ἀπὸ μένα. Ὅλη ὅμως ἡ δημιουργία εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ δική μας γνώση. Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ἀφοῦ ἡ φύση μας δὲν ἔχει κοινωνία μὲ τὴ θεία, νὰ ἔχει κοινωνία ἢ γνώση μας; Βέβαια κάποιοι συμβαίνει νὰ ἀπολαμβάνουν μὰ κάποια σύντομη θεωρία, γιατί ἀποκαλύπτω, ὅσο εἶναι δυνατόν, σ' αὐτοὺς ποὺ θέλω τὴ γνώση γιὰ τὸν Πατέρα, σὰν μέσα σὲ καθρέπτη καὶ αἰνιγματικά. Αὐτὰ τὰ μάθαμε ἀπὸ τὶς διδα-

χώραν ἔχει τὸ μείζον καὶ ἔλαττον; Ποῖον κτίσμα τὸν κτίστην γινώσκει, ὡς ὑπὸ τοῦ κτίστου γινώσκεται; Ποῖον δὲ ποίημα τὴν πρὸς τὸν ποιητὴν ἰσότητα δέχεται; Ἡ οὐκ ἴσμεν ὅπως περὶ τῆς κτίσεως ἡ θεία Γραφή διαλέγεται; Ἀναμνησθῶμεν τοίνυν τῶν τοῦ Προ-
 5 φήτου ῥημάτων «Κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις, καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγῆσονται· σὺ δὲ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι». Καὶ πάλιν «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ
 10 πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα». Αὕτη κτίσεως καὶ κτίστου διαφορὰ. Ἐνθα τοίνυν ἰσότης, οὐκέτι κτίσμα καὶ κτίστης, ἀλλὰ Πατὴρ καὶ Υἱός διὸ καὶ ταῦτα τέθεικε τὰ ὀνόματα, ἵνα ἐκ τῶν ὀνομάτων μάθωμεν τὴν ταυτότητα. «Οὐδεὶς» γάρ, φησί, «γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπι-
 15 γινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός». Τῷ εἰπεῖν «οὐδεὶς», τὴν κτίσιν ἐδήλωσεν· ἐκβαλομένη δὲ ἡ κτίσις, δείκνυσι τὸν μένοντα τῶν κτισμάτων ὑπέρτερον, τῷ δὲ γεννήσαντι φυσικῶς συνημμένον· «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ᾧ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι».

20 Εἰπάτωσαν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροί, πῶς χρὴ τὴν θείαν ἀναγινώσκειν Γραφήν, τῷ γράμματι στέργειν, ἢ τὴν ἔννοιαν ἐρευνᾶν; Κἂν μὲν οὖν τὸ δεύτερον εἴπωσι, μαθέτωσαν ἀφ' ὧν λέγουσι, κἂν τοῖς οἰκειοῖς προβλήμασι τοῦτο ποιεῖν καὶ τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων ζητεῖν ἐρμηνείαν· εἰ δὲ φαῖεν ἀρκεῖν τὸ γράμμα πρὸς
 25 ἀκριβοῦς διδασκαλίαν, ἐκ τῶν προκειμένων τὴν ἔννοιαν αὐτῶν διελέξωμαι· εὐρίσκεται γὰρ ἀνέφικτος μὲν ὁ Υἱός, ὁ δὲ Πατήρ ἐφικτός καὶ ὁ μὲν ἀπερινόητος, ὁ δὲ Πατήρ θεατός· περὶ μὲν γὰρ ἑαυτοῦ ὁ Δεσπότης Χριστὸς εἰπὼν, ὅτι «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ», οὐκ ἐπήγαγε, καὶ ᾧ ἂν βούληται ὁ Πατήρ
 30 ἀποκαλύψαι· εἰρηκῶς δέ, «Οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ

27. Ψαλμ. 101, 26-28.

28. Ψαλμ. 103, 4.

29. Ματθ. 11, 27.

σκαλίες τοῦ Κυρίου. Ποιὰ θέση ἔχει ἐδῶ τό μεγαλύτερο καί τό λιγότερο; Ποιὸ κτίσμα γνωρίζει τὸν κτίστη ὅπως γνωρίζεται ἀπὸ τὸν κτίστη; Καί ποιὸ δημιουργημα εἶναι ἴσο μὲ τὸν δημιουργό; Ἡ μήπως δὲν γνωρίζομε πῶς ὁμιλεῖ ἡ ἅγια Γραφή γιὰ τὴν κτίση; Ἄς θυμηθοῦμε λοιπὸν τὰ λόγια τοῦ προφήτη· «Στὴν ἀρχή, Κύριε, θεμελίωσες τὴ γῆ, καὶ οἱ οὐρανοὶ εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν σου. Αὐτοὶ θὰ καταστραφοῦν, σὺ ὅμως παραμένεις, καὶ ὅλοι θὰ παλαιώσουν σὰν ἔνδυμα, καὶ θὰ τοὺς περιτυλίξεις μὲ ἔξωτερικὸ ἔνδυμα καὶ θὰ ἀλλαγοῦν. Σὺ ὅμως θὰ εἶσαι πάντοτε ἴδιος καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ τελειώσουν ποτέ»²⁷. Καὶ πάλι· «Αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔκανε τοὺς ἀγγέλους τοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς ὑπηρέτες τοῦ σὰν τὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς»²⁸. Αὕτῃ εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν κτίση καὶ στὸν Κτίστη. Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχει ἰσότητα, δὲν ὑπάρχει κτίσμα καὶ κτίστης, ἀλλὰ Πατέρας καὶ Υἱός· γι' αὐτὸ καὶ ἔδωσε αὐτὰ τὰ ὀνόματα, ὥστε ἀπὸ τὰ ὀνόματα νὰ μάθομε τὴν ταυτότητά τους. Γιατὶ λέγει, «Κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Υἱό, παρὰ μόνον ὁ Πατέρας, οὔτε καὶ τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει κανεὶς, παρὰ μόνον ὁ Υἱός»²⁹. Λέγοντας βέβαια «κανένας», ἐννοεῖ τὴν κτίση. Ὅταν ὅμως ἀφαιρεῖται ἡ κτίση, δείχνει ὅτι αὐτὸς ποὺ μένει εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ κτίσματα καὶ ἐνωμένος ἀπὸ τὴ φύση τοῦ μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε. «Κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Υἱό, παρὰ μόνον ὁ Πατέρας, οὔτε τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει κάποιος καλὰ, παρὰ μόνον ὁ Υἱός, καὶ αὐτὸς στὸν ὁποῖο θὰ θελήσει ὁ Υἱός νὰ τοῦ τὸν φανερώσει».

Ἄς ποῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας, πῶς πρέπει νὰ διαβάζομε τὴν ἅγια Γραφή· νὰ ἀρκούμαστε στὸ γράμμα, ἢ νὰ ἐρευνοῦμε τὸ νόημά του. Καὶ ἂν βέβαια ποῦν τὸ δεύτερο, ἅς μάθουν ἀπὸ αὐτὸ ποὺ λένε, καὶ ἅς τὸ ἐφαρμόζουν καὶ στὰ δικὰ τους προβλήματα καὶ ἅς ἀναζητοῦν τὴν ἀληθινὴ ἐρμηνεία τῶν πραγμάτων. Ἐὰν ὅμως ποῦν, ὅτι ἀρκεῖ τὸ γράμμα γιὰ τὴ σωστὴ διδασκαλία, θὰ ἀποδείξω ἀπὸ τὰ λεγόμενα τὸ νόημά τους. Γιατὶ ὁ Υἱὸς παρουσιάζεται ἀπλησιάζστος μὲ τὸ νοῦ, ἐνῶ ὁ Πατέρας προσιτός, ὁ Υἱὸς ἀκατανόητος, ἐνῶ ὁ Πατέρας θεατός. Γιατὶ ὁ Δεσπότης Χριστός, λέγοντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ὅτι «κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Υἱό, παρὰ μόνον ὁ Πατέρας», δὲν πρόσθεσε, “καὶ ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο θὰ θελήσει νὰ τὸν φανερώσει ὁ Πατέρας”, ἐνῶ λέγοντας, «οὔτε τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει κανεὶς, παρὰ μό-

μὴ ὁ Υἱός», Εὐθύς προσέθηκε, «Καὶ ᾧ ἂν βούληται ὁ Υἱός ἀποκαλύψαι» καὶ οὐ μόνον αὐτὸν θεωρητὸν πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκείας ἐξουσίας τὴν θεωρίαν ἐξήρτησεν. Ἀλλὰ καὶ μνηριάκις εἰς τὸν Υἱὸν ἀσεβεῖν ἐθέλωσιν, οἷς τοῦτο φίλον, ἡμεῖς οὐκ ἀνεξόμεθα
 5 βλάσφημον ἔννοιαν καταδέξασθαι περὶ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· πιστεύομεν γὰρ ἀθέατον καὶ ἀπερινόητον εἶναι τὸν τῶν ὄλων Θεόν· πῶς γὰρ ὁ ἀκατάληπτος Υἱός ἂν εἴη τοῦ καταληφθῆναι δυναμέ-
 νου; Ὁμοίως τοίνυν Πατέρα καὶ Υἱὸν ἀχώρητον εἶναί φαμεν ἀνε-
 φικτόν τε καὶ ἀκατάληπτον· ἀποκαλύπτεσθαι δὲ διὰ Πατρὸς καὶ
 10 Υἱοῦ τὴν γνῶσιν πιστεύομεν τῷ τῆς διανοίας ὀπτικῷ καὶ τῇ τῆς πίστεως θεωρίᾳ· «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις γινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός» καὶ ἀλλαχοῦ· «Καθώς», φησί, «γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα». Οὐχ ὁ μὲν πλεον, ὁ δὲ ἔλαττον, ἀλλὰ καθὼς γινώσκω, γινώσκομαι.

15

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

*Ὅτι ἴση τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ δύναμις.

Ἦν τοίνυν ἡ γνῶσις ἴση, τούτων καὶ ἡ δύναμις ἴση· ὧν δὲ ἡ δύναμις ἴση, τούτων δηλονότι καὶ ἡ οὐσία μία. Ὅτι δὲ ἴση Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἡ δύναμις, αὐτὸς ἡμᾶς πάλιν ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξεν
 20 οὕτωςι λέγων· «Οἱ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, καὶ γὰρ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπολοῦνται εἰς τὸν αἰῶνα, οὐδ' οὐ μὴ τις ἀρπάσῃ αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου· ὁ Πατήρ, ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστί, καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάσαι ἐκ τῆς
 25 χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν».

Ὅρατε πῶς οὐχ ἀπλῶς τέθεικε τὸ «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν», προσρῶν τὴν αἰρετικὴν κακοήθειαν, ἵνα μὴ ἐπὶ βουλήματος καὶ θελήματος ταύτην λάβωσι τὴν φωνήν, ἀλλὰ πρότερον τὸ τῆς δυνάμεως ἴσον κατασκευάσας, οὕτω ταύτην ἐπήγαγε· τοῖς
 30 γὰρ προβάτοις, φησί, τοῖς ἀκολουθοῦσί μοι ζωὴν αἰώνιον δίδωμι ἐγὼ, ὡς μηδὲν ἐξ αὐτῶν ἀπολέσθαι εἰς τὸν αἰῶνα· τίς γὰρ ἐστι

30. Ἰω. 10, 15.

31. Ἰω. 27, 30.

νον ὁ Υἱός», ἀμέσως πρόσθεσε· «καὶ ἐκεῖνος στὸν ὅποιο θὰ θελήσει νὰ τὸν φανερώσει ὁ Υἱός»· καὶ δὲν ἔκανε μόνο θεατὸν αὐτόν, ἀλλὰ ἐξάρτησε καὶ τὴ θεά τῆς δικῆς του ἐξουσίας. Ὅμως, κι ἂν μύριες φορὲς θέλουν νὰ δείξουν τὴν ἀσέβειαά τους στὸν Υἱό, αὐτοὶ στοὺς ὁποίους ἀρέσει αὐτό, ἡμεῖς δὲν θὰ ἀνεχθοῦμε νὰ δεχθοῦμε βλάβη σκέψη γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ πιστεύουμε, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων εἶναι ἀθέατος καὶ ἀκατανόητος. Πῶς λοιπὸν ὁ ἀκατάληπτος Υἱὸς μπορεῖ νὰ εἶναι Υἱὸς ἐκείνου ποὺ μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ; Λέμε λοιπὸν ὅτι κατὰ ὅμοιο τρόπο ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἀχώρητοι καὶ ἀπλησίαστοι καὶ ἀκατανόητοι, καὶ πιστεύουμε ὅτι ἀποκαλύπτεται ἡ γνώση μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, μὲ τὸ μάτι τῆς διάνοιας καὶ μὲ θεωρία (θέα) τῆς πίστεως. «Κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Υἱό, παρὰ μόνον ὁ Πατέρας, οὔτε τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει κανεὶς, παρὰ μόνον ὁ Υἱός»· καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατέρας, καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα»³⁰. Ὅχι ὁ ἓνας περισσότερο, καὶ ὁ ἄλλος λιγότερο, ἀλλὰ ὅπως γνωρίζω, γνωρίζομαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο.

Ὅτι εἶναι ἴση ἡ δύναμη τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ γνώση εἶναι ἴση, αὐτῶν εἶναι ἴση καὶ ἡ δύναμη, καὶ ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ δύναμη εἶναι ἴση, αὐτῶν εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ ἡ οὐσία εἶναι μία. Ὅτι ὅμως ἡ δύναμη τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἴση, μᾶς τὸ δίδαξε ἐπίσης ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ πρόβατα τὰ δικά μου ἀκοῦν τὴ φωνή μου, καὶ ἐγὼ γνωρίζω αὐτὰ καὶ μὲ ἀκολουθοῦν, καὶ ἐγὼ δίνω σ' αὐτὰ ζωὴ αἰώνια, καὶ δὲν θὰ χαθοῦν στὸν αἰῶνα, οὔτε θὰ τὰ ἀρπάξει κανένας ἀπὸ τὰ χέρια μου. Ὁ Πατέρας ποὺ μοῦ τὰ ἔδωσε εἶναι μεγαλύτερος ὄλων, καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πατέρα μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»³¹. Βλέπετε πῶς δὲν τέθηκε ἔτσι ἄπλὰ τὸ, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα», ἀλλὰ προβλέποντας τὴν κακοήθεια τῶν αἵρετικῶν, γιὰ νὰ μὴ ἐκλάβουν αὐτὰ τὰ λόγια ὡς πρόθεση καὶ θέληση, ἀλλὰ ἀφοῦ προηγουμένως ἔδειξε τὴν ἰσότητα τῆς δυνάμεως, τότε τὴν πρόσθεσε. Γιατὶ λέγει, στὰ πρόβατα ποὺ μὲ ἀκολουθοῦν ἐγὼ δίνω αἰώνια ζωὴ, ὥστε κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ χαθεῖ στὸν αἰῶνα. Ποιὸς δηλαδὴ εἶναι τόσο μεγάλος,

τοσοῦτος ὡς ἀρπάσαι ἐκ τῆς χειρὸς μου δυνηθῆναι τὰ ὑπ' ἐμοῦ
 ποιμαινόμενα; Ὡσπερ γὰρ τῆς δεξιᾶς τοῦ Πατρὸς, ὃς μείζων
 πάντων ὑπάρχει, ἀμήχανόν τινα περιγενέσθαι, οὕτως ἀδύνατον
 ἀρπαγῆναί τινα τῶν ὑπ' ἐμοῦ φρουρουμένων. «Ἐγὼ γὰρ καὶ ὁ
 5 Πατὴρ ἓν ἐσμεν». Ποῦ τοίνυν τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον; Εἰ γὰρ
 ὁμοίως οὔτε ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Υἱοῦ, οὔτε ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πα-
 τρὸς ἀρπάσαι τις δύναται, τὸ μείζον χώραν οὐκ ἔχει· καὶ ἐπειδὴ
 πάντων μείζων ὁ Πατὴρ, οὐδεὶς δύναται ἀρπάσαι ἐκ τῆς χειρὸς
 αὐτοῦ· μείζων ἄρα πάντων ὁ Υἱός, ἐπειδὴ ὁμοίως οὐδεὶς ἐκ τῆς
 10 χειρὸς αὐτοῦ ἀρπάσαι δύναται· διὸ ἐπήγαγεν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πα-
 τὴρ ἓν ἐσμεν». Ἄν γὰρ τῷ γράμματι πάλιν ἀκολουθήσωμεν, ὁψό-
 μεθα τὸν Υἱὸν προτεταγμένον· «Ἐγὼ», γὰρ, εἶπε, «καὶ ὁ Πατὴρ»,
 οὐχ ὁ Πατὴρ καὶ ἐγώ, καὶ δείξας τὴν τῶν προσώπων δυάδα, ἐκή-
 ρυξε τὴν τῆς φύσεως ταυτότητα. Τῷ γὰρ εἰπεῖν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πα-
 15 τὴρ», τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποστάσεων ἐσήμανε, τὸ δὲ ἐπαγαγεῖν,
 «ἐσμεν ἓν», τὸ τῆς δυνάμεως ἐδήλωσεν ἀπαράλλακτον· ὧν τοίνυν
 ἴση ἢ γινῶσις καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ βούλησις, τούτων δηλονότι καὶ
 ἡ φύσις μία, κἂν ἀναισχυντῶσιν οἱ δυσφημοῦντες

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

20 Ὅτι πολλαχόθεν ἔστι μαθεῖν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ
 τὴν ἰσότητα.

Ὅτι δὲ τὰ αὐτὰ δύναται τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Υἱός, μαθεῖν ἔστιν
 ἐτέρωθεν· ποτὲ μὲν γὰρ, «Ὁ Πατὴρ μου», λέγει, «ἕως ἄρτι ἐργάζε-
 ται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι», ποτὲ δέ, «Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς
 25 νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱός οὓς θέλει ζωοποιεῖ». «Οὓς
 θέλει» εἶπεν, οὐχ οὓς κελεύεται· οὓς βούλεται, οὐχ οὓς προστάσ-
 σεται· τὸ μὲν γὰρ δουλείας, τὸ δὲ δεσποτείας ἴδιον. Καὶ πάλιν
 ἐτέρωθεν· «Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι·
 εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ θέλητε πιστεύειν, τοῖς ἔργοις πιστεύετε,
 30 καὶ γινώσκετε ὅτι ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ». Ὅρατε πάλιν
 κἀντεῦθεν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὴν ἰσότητα· «Ὁ Πατὴρ», γὰρ, φη-

ὥστε νὰ μπορέσει ν' ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χέρια μου αὐτὰ πού ποιμαίνονται ἀπὸ μένα; Γιατί, ὅπως τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Πατέρα, πού εἶναι ἀνώτερος ὅλων, εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ νικήσει κάποιος, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀρπαγοῦν κάποια ἀπὸ αὐτὰ πού φρουροῦνται ἀπὸ μένα. Γιατί «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα». Πού εἶναι λοιπὸν τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ κατώτερο; Γιατί, ἂν παρόμοια οὔτε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Υἱοῦ, οὔτε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Πατέρα μπορεῖ κάποιος νὰ τὰ ἀρπάξει, τὸ μεγαλύτερο δὲν ἔχει θέση. Καὶ ἐπειδὴ ἀνώτερος ὅλων εἶναι ὁ Πατέρας, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξει ἀπὸ τὸ χέρι του. Γι' αὐτὸ πρόσθεσε· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα». Ἄν λοιπὸν ἀκολουθήσουμε πάλι τὸ γράμμα, θὰ δοῦμε τὸν Υἱὸ νὰ προτάσσεται. Γιατί εἶπε, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας», ὄχι “ὁ Πατέρας καὶ ἐγώ”. Καὶ ἀφοῦ ἔδειξε τὴν δυάδα τῶν προσώπων, διακήρυξε τὴν ταυτότητα τῆς φύσεώς τους. Γιατί λέγοντας, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας», δήλωσε τὸν ἀριθμὸ τῶν ὑποστάσεων, καὶ μὲ τὴν προσθήκη, «εἴμαστε ἓνα», φανέρωσε τὸ ἀπαράλλακτο τῆς δυνάμεώς τους. Αὐτῶν λοιπὸν πού ἡ γνώση καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ θέληση εἶναι ἴση, αὐτῶν εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ ἡ φύση εἶναι μία, ἔστω καὶ ἂν φέρονται μὲ ἀδιαντροπιὰ αὐτοὶ πού δυσφημοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13ο.

Ἔστι ἀπὸ πολλὰ εἶναι δυνατὸ νὰ μάθομε τὴν ἰσότητα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Ἔστι βέβαια καὶ ὁ Υἱὸς μπορεῖ νὰ κάνει τὰ ἴδια πού κάνει καὶ ὁ Πατέρας, μποροῦμε νὰ τὸ μάθομε καὶ ἀπὸ ἄλλου· γιατί λέγει ἄλλοτε, «Ὁ Πατέρας μου μέχρι τώρα ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»³², καὶ ἄλλοτε, «Ὅπως ὁ Πατέρας ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς δίνει ζωὴν σὲ ὅποιους θέλει»³³. «Ὅποιους θέλει» εἶπε, ὄχι αὐτοὺς πού διατάσσεται. Αὐτοὺς πού θέλει, ὄχι αὐτοὺς πού προστάζεται. Γιατί τὸ ἓνα εἶναι γνῶρισμα δουλείας, ἐνῶ τὸ ἄλλο κυριαρχικῆς ἐξουσίας. Καὶ ἄλλου πάλι· «Ἐὰν δὲν κάνω τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα μου, νὰ μὴ μὲ πιστεύετε, ἂν ὅμως κάνω αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν θέλετε νὰ πιστέψετε σὲ μένα, πιστέψατε στὰ ἔργα, καὶ μάθετε ὅτι ὁ Πατέρας βρίσκεται μέσα σὲ μένα, καὶ ἐγὼ μέσα σ' αὐτόν»³⁴. Βλέπετε πάλι καὶ ἐδῶ τὴν ἰσότητα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ. Γιατί λέγει· «Ὁ

34. Ἰω. 10, 37-38.

σίν, ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ». Ἐπὶ δὲ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ μείονος τοῦτο εὐρεθῆναι ἀδύνατον οἷόν τι λέγω. Πᾶσαν ὁμοῦ τὴν κτίσιν ὀρωμένην τε καὶ ἀόρατον ἐν ἑαυτῷ περιγράφει ὁ τῶν ὄλων Θεός, μᾶλλον δὲ ἐν τῇ χειρὶ κατέχει. «Ἐν γὰρ τῇ χειρὶ αὐτοῦ», φησί, «τὰ 5 πέρατα τῆς γῆς». Καὶ πάλιν. «Ὁ κατέχων τὸν γύρον τῆς γῆς, καὶ τοὺς ἐνικουῦντας ἐν αὐτῇ ὡσεὶ ἀκρίδας». Καὶ ἀλλαχοῦ. «Τίς ἐμέτρησεν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί;». Πᾶσαν μὲν οὖν, ὡς ἔφην, τὴν κτίσιν ἐν τῇ χειρὶ κατέχει τῶν ὄλων ὁ ποιητής, αὐτὸν δὲ ὑπὸ τῆς κτίσεως 10 περιληφθῆναι ἀδύνατον οὐκοῦν ἀμήχανον ὑπ' ἀλλήλων τὰ ἄνισα χωρηθῆναι. εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, ὥσπερ καὶ ἀληθές, χωρεῖ δὲ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, ὥσπερ ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν, εὐδηλον ὅ τῆς ἀνισότητος λόγος ἐκδέβληται, καὶ ἰσότης ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ γνωρίζεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

15 Ἄπόδειξις, ἰσότημον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν.

Ταύτην δὲ αὐθις ἡμᾶς αὐτὸς ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀλλαχοῦ διδάσκει λέγων. «Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα. Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Καὶ ἑτέρωθεν. «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Υἱόν ἐμέ, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μου ὁ οὐράνιος ἀγάγῃ αὐτόν». Διδα- 20 σκόμεθα δὲ ἐντεῦθεν, ὡς ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ προσάγει τοὺς σωζομένους. Ποῦ τοίνυν ἡ δουλοπρεπὴς τῶν αἰρετικῶν λειτουργία; ποῦ ἢ τῇ κτίσει πρόεπουσα διακονία; ποῦ τῆς Πατρικῆς δεσποτείας καὶ Υἱοῦ δουλείας ἀνισότη- 25 τα δείκνυσιν; Ἀκούομεν γὰρ ὡς νῦν ὁ Υἱὸς ποδηγεῖ πρὸς τὸν Πατέρα τοὺς σωτηρίας ἐπιεμένους, καὶ νῦν ὁ Πατὴρ τοῦτο ποιεῖ, καὶ τῷ Υἱῷ προσάγει τῆς πίστεως τοὺς τροφίμους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ἄτι μίᾳ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἡ φύσις.

Καὶ μαθητόμεν ἐντεῦθεν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ ἰσότημον τοῦ-

35. Ἰω. 10, 38.

36. Ψαλμ. 94, 4.

37. Ἦσ. 11, 22.

38. Ἦσ. 11, 12.

Πατέρας βρίσκεται μέσα σέ μένα, και ἐγὼ μέσα σ' αὐτόν»³⁵. "Ὅσο γιὰ τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ μικρότερο, αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο νὰ βρεθεῖ. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ πού λέγω· Ὁλόκληρη μαζί τὴν κτίση, ὄρατὴ καὶ ἀόρατὴ, τὴν περιλαμβάνει μέσα του ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἢ καλύτερα τὴν κρατᾷ στὸ χέρι του. Γιατὶ λέγει· «Στὸ χέρι του κρατᾷ τὰ πέρατα τῆς γῆς»³⁶. Καὶ πάλι· «Αὐτὸς πού κατέχει τὸν γύρο τῆς γῆς καὶ αὐτοὺς πού κατοικοῦν σ' αὐτὴν σὰν ἀκρίδες»³⁷. Καὶ ἄλλου· «Ποιὸς μέτρησε μὲ τὸ χέρι του τὸ νερὸ καὶ τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ σπιθαμὴ καὶ ὅλη τὴ γῆ μὲ τὴ χούφτα;»³⁸. Ὅπως εἶπα λοιπὸν, ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων κρατᾷ στὸ χέρι του ὀλόκληρη τὴν κτίση. Ἐπομένως εἶναι ἀδύνατο τὰ ἄνισα νὰ χωρήσουν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο. Καὶ ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι, καὶ ὁ Υἱὸς χωρεῖ τὸν Πατέρα, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας χωρεῖ τὸν Υἱό, εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ὁ λόγος τῆς ἀνισότητος ἔχει ἐξαλειφθεῖ, καὶ ὑπάρχει ἰσότητα στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14ο.

Ἀπόδειξη ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἰσότημος μὲ τὸν Πατέρα.

Τὴν ἀπόδειξη αὐτὴ πάλι μᾶς τὴ διδάσκει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγοντας ἄλλου· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα»³⁹. «Κανένας δὲν ἔρχεται στὸν Πατέρα, παρὰ μόνο μέσω ἐμοῦ»⁴⁰. Καὶ ἄλλου· «Κανένας δὲν ἔρχεται πρὸς ἐμένα τὸν Υἱό, ἐὰν δὲν τὸν ὀδηγήσει ὁ οὐράνιος Πατέρας μου»⁴¹. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν διδασκόμαστε, ὅτι αὐτοὺς πού σώζονται τοὺς ὀδηγεῖ ἐξίσου καὶ ὁ Υἱὸς στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας στὸν Υἱό. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ δουλοπρεπὴς ὑπηρεσία; Ποῦ εἶναι ἡ διακονία πού ταιριάζει στὴν κτίση; Ποῦ εἶναι ἡ ἀνισότητα τῆς πατρικῆς δεσποτείας καὶ τῆς δουλείας τοῦ Υἱοῦ; Γιατὶ ἀκοῦμε ὅτι ἄλλοτε ὁ Υἱὸς ὀδηγεῖ στὸν Πατέρα αὐτοὺς πού ἐπιθυμοῦν τὴ σωτηρία, καὶ ἄλλοτε ὁ Πατέρας τὸ κάνει αὐτό, καὶ ὀδηγεῖ στὸν Υἱὸ τοὺς τρόφιμους τῆς πίστεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15ο.

Ὅτι ἡ φύση τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι μία.

Μαθαίνομε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἰσοτιμία τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ

39. Ἰω. 10, 9.

40. Ἰω. 15, 6.

41. Ἰω. 6, 44.

το δὲ καὶ ἐτέρωθεν ἔστι μαθεῖν, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διαλεγομένου πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἀκούοντας πολλὰ γὰρ διεξελθὼν, ὕστερον ἐπήγαγε· «Κὰν ἐγὼ περὶ ἐμαντοῦ μαρτυρῶ, ἡ μαρτυρία μου ἀληθῆς ἐστίν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμι, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με Πατήρ· καὶ 5 ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γεγραμμένον ἐστίν, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν. Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαντοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πατήρ. Ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Ποῦ ἔστιν ὁ Πατήρ σου; Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν Πατέρα μου· εἰ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν 10 Πατέρα ἤδειτε ἄν». Βαβαὶ πόση τῶν αἰρετικῶν ἡ παραπληξία! πόσην νοσοῦσιν ἐμβροντησίαν οἱ τῆς Ἀρείου καὶ Εὐνομίου βλασφημίας κληρονόμοι! πρὸς τῇ παραπληξίᾳ, πολλὴν ἔστιν ἰδεῖν ἐν αὐτοῖς ἐπανθοῦσαν ἀναισχυντίαν· τῆς γὰρ ἀποστολῆς ἄνω καὶ κάτω μνημονεύουσι, καὶ τὸν ἀποστείλαντα τοῦ ἀποσταλέντος φα- 15 σὶν εἶναι τιμιώτερον· τισαύτην ἔχουσι ἀμαθίαν τῶν Γραφῶν· καὶ οὐ λογίζονται ὡς ὑπὸ τοῦ Ἰσαὰκ ὁ Ἰακώβ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἀπεσταλμένος, οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐλάττων ἐστὶ τοῦ ἀποστείλαντος κατὰ τὸν λόγον τῆς φύσεως· ὡσαύτως δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπεστάλη μὲν ὑπὸ τοῦ Ἰακώβ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἄν 20 φαίη τῆς τοῦ πατρὸς φύσεως μὴ μετέχειν, ἐπειδὴ τῷ πατρὶ πειθόμενος τὴν ἀποστολὴν κατεδέξατο.

Ἀλλὰ φασιν ἴσως· Εἰ μὴ κατὰ τὸν λόγον τῆς φύσεως μείζους ἐνταῦθα τῶν ἀποσταλέντων οἱ ἀποστείλαντες, κατὰ τὸ πατρικὸν γοῦν ἀξίωμα ἔχουσι τῆς τιμῆς τὰ πρεσβεῖα. Ἀλλ' εὐρίσκομεν, ὡ 25 ἀνόητοι, φαίην ἄν πρὸς αὐτούς, καὶ τοὺς μείζους ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων ἀποσταλέντας, καὶ οὐχὶ διὰ τοῦτο τῆς οἰκείας τιμῆς τοὺς ἀποσταλέντας γυμνώσομεν· ἀπεστάλη γὰρ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ Ἰωνάθαν, ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ὑπὸ τοῦ φηγάδος, ὁ τῷ πατρὶ συμβασιλεύων, ὑπὸ τοῦ μηδὲ ἐν οἰκέτου τάξει φανῆναι τολμῶντος· 30 ἐπειδὴ τοίνυν ὁ μὲν ἀπέστειλεν, ὁ δὲ ἀπεστάλη, οὐκέτι μὲν ὁ πεμφθεὶς βασιλεὺς κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον, οὐκέτι δὲ ὁ ἀποστείλας φηγὰς ἀλλὰ μεταβέβηκε μὲν ἐπὶ τὸν ἀποστείλαντα Δαβὶδ τὸ τοῦ

Υίου. Αυτό βέβαια είναι δυνατόν να τὸ μάθομε καὶ ἀπὸ ἄλλου· ὁ Κύριος μιλώντας πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ τὸν ἄκουαν, ἀφοῦ τοὺς ἀνέπτυξε πολλά, ὕστερα πρόσθεσε· «Κι ἂν ἀκόμα ἐγὼ δίνω μαρτυρία γιὰ τὸν ἑαυτό μου, ἢ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή, γιατί δὲν εἶμαι μόνος, ἀλλὰ ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας ποὺ με ἔστειλε. Ἀλλὰ καὶ στὸ δικό σας νόμο εἶναι γραμμένο, ὅτι ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἔγκυρη. Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ δίνω μαρτυρία γιὰ τὸν ἑαυτό μου, καὶ τὸ βεβαιώνει ὁ Πατέρας ποὺ με ἔστειλε. Τοῦ ἔλεγαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι· Ποῦ εἶναι ὁ Πατέρας σου; Ἀπάντησε ὁ Ἰησοῦς· Οὔτε ἐμένα γνωρίζετε, οὔτε τὸν Πατέρα μου· ἐὰν γνωρίζατε ἐμένα, θὰ γνωρίζατε καὶ τὸν Πατέρα»⁴². Ἀλλοίμονο· πόσος εἶναι ὁ παραλογισμὸς τῶν αἵρετικῶν! Πόση μανία ἔχει κυριεύσει τοὺς κληρονόμους τῆς βλασφημίας τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ Εὐνομίου! Μαζὶ με τὸν παραλογισμὸ μποροῦμε νὰ δοῦμε νὰ ἐκδηλώνεται σ' αὐτοὺς καὶ ἀδιαντροπιά. Γιατὶ διαρκῶς ὑπενθυμίζουν τὴν ἀποστολή του, καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔστειλε λένε ὅτι εἶναι τιμώτερος ἀπὸ αὐτὸν ποὺ στάλθηκε. Ἐχουν τόσο μεγάλη ἄγνοια τῶν Γραφῶν, καὶ δὲν σκέπτονται, ὅτι ὁ Ἰακώβ σταλμένος στὴ Μεσοποταμία ἀπὸ τὸν Ἰσαάκ, δὲν εἶναι γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν κατώτερος ἐκείνου ποὺ τὸν ἔστειλε σύμφωνα με τὸν λόγο τῆς φύσεως. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἰωσήφ στάλθηκε ἀπὸ τὸν Ἰακώβ νὰ ἐπισκεφθεῖ τοὺς ἀδελφούς του, καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ, ὅτι δὲν εἶναι μέτοχος τῆς φύσεως τοῦ πατέρα, ἐπειδὴ, πειθαρχώντας στὸν πατέρα, δέχθηκε τὴν ἀποστολή.

Ἴσως ὅμως νὰ ποῦν· Ἐάν, σύμφωνα με τὸ λόγο τῆς φύσεως, ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔστειλαν δὲν εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ στάλθηκαν, τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς τὰ ἔχουν σύμφωνα με τὸ πατρικὸ ἀξίωμα. Θὰ μπορούσαμε ὅμως νὰ τοὺς ποῦμε· ὦ ἀνόητοι, βρίσκομε καὶ τοὺς ἀνώτερους νὰ ἔχουν ἀποσταλεῖ ἀπὸ τοὺς κατώτερους, καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀπογυμνώσομε γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀπὸ τὴν τιμή. Γιατὶ ἀπὸ τὸν Δαβὶδ, ποὺ ἦταν φυγὰς, στάλθηκε ὁ Ἰωνάθαν, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλιᾶ, ποὺ βασιλεύε μετὰ τὸν πατέρα του, ἀπὸ τὸν Δαβὶδ ποὺ δὲν τολμοῦσε οὔτε στὴν τάξη ὑπηρετῆ νὰ ἐμφανισθεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἕνας τὸν ἀπέστειλε καὶ ὁ ἄλλος στάλθηκε, αὐτὸς ποὺ στάλθηκε δὲν ἦταν πιά βασιλιάς, σύμφωνα με τὰ λεγόμενά σας, καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔστειλε δὲν ἦταν πιά φυγὰς, ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ποὺ στάλθηκε

πεμφθέντος ἀξίωμα, μεταδέθηκε δὲ ἐπὶ τὸν ἀποσταλέντα Ἰωνά-
 θαν ἢ τοῦ πέμψαντος δυσκηρία· ἀλλ' οὐχ οὕτω ταῦτ' ἔχει. Καὶ τί
 δεῖ λέγειν τὰ ἀνθρώπινα; Εὐρίσκομεν γὰρ Θεὸν ἀποσταλέντα, καὶ
 ἀνθρωπινὸν ἀποστείλαντα· ὁ γὰρ τῷ Ἰακώβ συμπαλαίσας, φησὶν·
 5 «Ἀπόστειλόν με· ἀνέβη γὰρ ὁ ὄρθρος· πρὸς ὃν Ἰακώβ ἔφη· Οὐ μὴ
 σε ἀποστείλω ἐὰν μὴ με εὐλογήσης»· τί πρὸς ταῦτα λέγειν ἔχουσιν
 οἱ σοφοὶ τῆς πίστεως τεχνολόγοι; Ἄλλως δὲ καὶ ἐκ τῶν Δεσπο-
 τικῶν εὐρήσομεν ῥημάτων καὶ αὐτὸν τὸν πέμψαντα Πατέρα τῷ
 πεμφθέντι Υἱῷ συνόντα· «Μόνος» γάρ, φησὶν, οὐκ εἰμι, ἀλλ' ἐγὼ
 10 καὶ ὁ πέμψας με Πατήρ»· καὶ ἀλλαχοῦ· «Οὐκ ἀφήκέ με μόνον ὁ
 Πατήρ μου»· καὶ ἐτέρωθεν· «Ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς
 ποιεῖ τὰ ἔργα». Εἰ τοίνυν ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ ἦν ὁ πέμψας, ποῦ
 τοῦ πεμφθέντος ἡ εὐτέλεια; ὁ δὲ τὰ πάντα πληρῶν, ποῦ καὶ πόθεν
 ἀπεστάλη; ἡ γὰρ ἀποστολὴ τόπου ἀλλαγὴν αἰνίττεται· εἰ δὲ τὰ
 15 πάντα Πατήρ καὶ Υἱὸς περιέχει, οὔτε ὁ Πατήρ ὡς πόρρω τυγχά-
 νων ἐκείνων, πρὸς οὓς ἀπέστειλεν, ἔπεμψε τὸν Υἱόν, οὔτε ὁ Υἱὸς ἐξ
 ἐτέρου εἰς ἕτερον μεταδέθηκε τόπον· οὐκοῦν λείπεται νοεῖν τῆς
 ἀναληφθείσης ἀνθρωπότητος τὴν ἀποστολὴν εἶναι.

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Δεσποτικῶν ῥημάτων ἀναδρα-
 20 μεῖν καιρός. «Ἐν τῷ νόμῳ», φησί, «τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι
 δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν»· εἶτα ἐπάγει, ὅτι «Ἐγὼ
 εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας
 με Πατήρ». Ἀποβλέψαντες τοίνυν τὴν εἰκόνα, νοήσωμεν τὸ ἀρ-
 χέτυπον· «Δύο», φησὶν, «ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν»·
 25 τῶν δὲ δύο ἀνθρώπων ἡ φύσις μία δηλονότι παρὰ πᾶσιν ἂν
 ὁμολόγηται· οὐκοῦν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἡ οὐσία μία, μία ἐκ τῆς
 εἰκόνης νοηθήσεται τε καὶ ὁμολογηθήσεται· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ δύο
 ἀνθρωποι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα Θεὸς καὶ Θεός, Πατήρ καὶ Υἱός,
 καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀνόμασι δηλοῦντες τῆς φύσεως τὴν ταυτότητα·
 30 οὔτε γὰρ ὁ ἀληθῶς Θεὸς ἑτέρας ἂν εἴη φύσεως παρὰ τὸν ἀλη-
 θινῶς Θεόν, οὔτε ὁ Υἱὸς ἄλλος παρ' ἐκείνον, Θεοῦ ὑπάρχων
 Υἱός. Τούτων ἀκούσαντες οἱ Ἰουδαῖοι ἠρώτησαν αὐτόν· «Ποῦ

43. Γέν. 32,26.

44. Ἰω. 8, 16.

45. Ἰω. 8, 29.

μεταβιβάσθηκε στὸν Δαβὶδ ποὺ τὸν ἔστειλε, καὶ στὸν Ἰωνάθαν ποὺ στάλθηκε μεταβιβάσθηκε ἡ ἰδιότητα ἐκείνου ποὺ τὸν ἔστειλε; Ὅμως αὐτὰ δὲν εἶναι ἔτσι. Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέμε τὰ ἀνθρώπινα; Γιατὶ βλέπομε ὅτι στάλθηκε Θεός, καὶ τὸν ἔστειλε ἄνθρωπος. Πράγματι ἐκεῖνος ποὺ πάλεψε μὲ τὸν Ἰακώβ λέγει· «Στείλεμε, γιατί ξημέρωσε πιά. Καὶ ὁ Ἰακώβ εἶπε· Δὲν θὰ σὲ στείλω, ἐὰν δὲν μὲ εὐλογῆσεις»⁴³. Τί ἔχουν νὰ ποῦν σ' αὐτὰ οἱ σοφοὶ τεχνολόγοι τῆς πίστεως; Ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου θὰ βροῦμε, ὅτι καὶ ὁ Πατέρας ποὺ τὸν ἔστειλε νὰ εἶναι μαζὶ μ' αὐτὸν ποὺ στάλθηκε. Γιατὶ λέγει· «Δὲν εἶμαι μόνος, ἀλλὰ ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας ποὺ μὲ ἔστειλε»⁴⁴. Καὶ ἄλλου· «Ὁ Πατέρας μου δὲν μὲ ἄφησε μόνον»⁴⁵. Καὶ ἄλλου· «Ὁ Πατέρας μου, μένοντας μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα»⁴⁶. Ἐφόσον λοιπὸν ἦταν μέσα σ' αὐτὸν καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔστειλε, ποῦ εἶναι ἡ κατωτερότητα αὐτοῦ ποὺ στάλθηκε; Καὶ αὐτὸς ποὺ γεμίζει τὰ πάντα, ποῦ καὶ ἀπὸ ποῦ στάλθηκε; Γιατὶ ἡ ἀποστολὴ ὑπαινίσσεται ἀλλαγὴ τόπου. Ἐφόσον ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς περιέχει τὰ πάντα, τότε οὔτε ὁ Πατέρας ἔστειλε τὸν Υἱό του, ἐπειδὴ βρισκόταν μακριὰ ἀπὸ ἐκείνους στοὺς ὁποίους τὸν ἔστειλε, οὔτε ὁ Υἱὸς μετακινήθηκε ἀπὸ ἓνα τόπο σὲ ἄλλον. Δὲν μένει λοιπὸν, παρὰ νὰ σκεφθοῦμε, ὅτι ἡ ἀποστολὴ ἦταν τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ποὺ ἀνέλαβε.

Ἄλλ' εἶναι καιρὸς νὰ ἐπιστρέψομε στὴν ἐρμηνεία τῶν λόγων τοῦ Κυρίου. «Στὸ νόμο», λέγει, «τὸν δικό σας ἔχει γραφεῖ, ὅτι ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἀληθής»⁴⁷. Ἐπειτα προσθέτει· «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ δίνω μαρτυρία γιὰ τὸν ἑαυτό μου, καὶ ὁ Πατέρας μου ποὺ μὲ ἔστειλε δίνει μαρτυρία γιὰ μένα»⁴⁸. Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν τὴν εἰκόνα, θὰ κατανοήσομε τὸ πρωτότυπο. «Ἡ μαρτυρία», λέγει, «δύο ἀνθρώπων εἶναι ἀληθής», καὶ τῶν δύο ἀνθρώπων δηλαδὴ ἡ φύση ἔχει ὁμολογηθεῖ ἀπὸ ὅλους ὅτι εἶναι μία. Ἄρα ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι μία, καὶ μία νοεῖται καὶ ὁμολογεῖται ἀπὸ τὴν εἰκόνα. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖ δύο ἄνθρωποι, ἔτσι καὶ ἐδῶ Θεὸς καὶ Θεός. Πατέρας καὶ Υἱός, φανερώνοντας καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ὀνόματά τους τὴν ταυτότητα τῆς φύσεώς τους. Γιατὶ οὔτε ὁ ἀληθινὸς Θεὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλης φύσεως ἀπὸ αὐτὴν τοῦ ἀληθινοῦ, οὔτε ὁ Υἱὸς εἶναι ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον, ἀφοῦ εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἀκούοντάς τα αὐτὰ οἱ

46. Ἰω. 14, 10.

47. Ἰω. 8, 17.

48. Ἰω. 8, 18.

ἔστιν ὁ Πατήρ σου;». Ἀπεκρίθη τοίνυν ὁ Ἰησοῦς· «Οὔτε ἐμέ οἴδατε, οὔτε τὸν Πατέρα μου· εἰ ἐμέ ἤδείτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἤδείτε ἄν».

Ὅρατε πάλιν πῶς ἐντεῦθεν τὸ ὁμοούσιον δείκνυται· Εἰ ἐμέ, 5 γάρ, φησὶν, «ἤδείτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἤδείτε ἄν»· ἐκ δὲ τοῦ ἑτερουσίου τὸ ἑτερούσιον οὐ γνωρίζεται· τὰ γὰρ ἀλλόφυλα καὶ ξένα ἀλλήλων οὐκ εἰσι δηλωτικά, τὰ δὲ φύσεως κοινωνοῦντα δι' ἀλλήλων γινώσκειται· δι' ἐνὸς μὲν ἀνθρώπου πᾶσαν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἰδεῖν ἔστι, καὶ δι' ἐνὸς προβάτου τῶν προβάτων ἅπαν 10 τὸ γένος· οὐ μὴν διὰ προβάτων τοὺς λέοντας, οὐδὲ διὰ λεόντων τὰ πρόβατα, οὐδ' ἀγγέλους διὰ ἀνθρώπων, οὐδὲ διὰ ἀγγέλων ἀνθρώπους· ζῶον γὰρ ἕκαστον τῆς οἰκειᾶς δηλωτικόν ἐστι φύσεως· Εἰ τοίνυν ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ κτίσμα καὶ ἐξ οὐκ ὄντων καὶ ἐξ ἑτέρας τινὸς γεγένηται φύσεως, πῶς ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα 15 δείκνυσι πιστευόμενος; εἰ δὲ ὁ Πατήρ διὰ τοῦδ' Υἱοῦ γινώσκειται, καὶ ὁ τὸν Υἱὸν γινώσκων, καὶ τὸν Πατέρα γινώσκει, πεδηθεῖ μὲν πᾶσα βλάσφημος γλῶσσα, καὶ τῷ λάρυγγι κατὰ τὸν προφήτην κολληθεῖ· ἡμεῖς δὲ οἱ τῆς Τριάδος προσκυνηταὶ ἀκριβοῦς τοῦ ὁμοουσίου ἐντεῦθεν τὴν γνῶσιν λαμβάνομεν, λογιζόμενοι ὡς οὐκ ἄν 20 ἑτέρως ἐν Υἱῷ Πατήρ ἐγνωρίσθη, εἰ μὴ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐτύγχανε, καὶ προσκυνοῦμεν τὸν Σωτῆρα τὸν ἡμέτερον, τῆς προσκυνήσεως τὸν καρπὸν ἀναμένοντες, οὐ χρηγὸς αὐτὸς ὁ Πατήρ τυγχάνει κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· «Ἐάν τις», γάρ, φησὶν, «ἐμοὶ διακονήσῃ, τιμήσει αὐτὸν ὁ Πατήρ μου»· καὶ ὁ θαυμάσιος δὲ 25 Ἰωάννης ὁ θεολογῶν, «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν», φησὶν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ΄

30 Ὅτι πολλαχοῦ ὁ Κύριος μίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν ἐδίδαξεν.

Ἴνα δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας μαρτυρίας τὸ ὁμοούσιον δείξωμεν, αὐ-

49. Ἰω. 8, 19.

50. Ψαλμ. 136, 6.

51. Ἰω. 12, 26.

52. Ἰω. 3, 36.

Ἰουδαῖοι τὸν ρωτοῦσαν· «Ποῦ εἶναι ὁ Πατέρας σου;». Ἀπάντησε τότε ὁ Ἰησοῦς· «Οὔτε ἐμένα γνωρίσατε, οὔτε τὸν Πατέρα μου. Ἐὰν γνωρίζατε ἐμένα, θὰ γνωρίζατε καὶ τὸν Πατέρα μου»⁴⁹.

Βλέπετε πάλι πῶς ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύεται τὸ ὁμοούσιο; Γιατὶ λέγει· «Ἐὰν γνωρίζατε ἐμένα, θὰ γνωρίζατε καὶ τὸν Πατέρα μου». Ἀπὸ αὐτὸ βέβαια πὺ εἶναι διαφορετικῆς οὐσίας δὲν γνωρίζεται αὐτὸ πὺ εἶναι ἄλλης οὐσίας. Γιατὶ αὐτὰ πὺ εἶναι ἀλλόφυλα, εἶναι ξένα καὶ δὲν φανερώνουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, ἐνῶ αὐτὰ πὺ εἶναι τῆς ἴδιας φύσεως, γνωρίζονται μεταξύ τους. Μέσα ἀπὸ ἓναν ἄνθρωπο μπορούμε νὰ δοῦμε ὀλόκληρη τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, καὶ μέσα ἀπὸ ἓνα πρόβατο ὀλόκληρο τὸ γένος τῶν προβάτων. Δὲν μπορούμε ὅμως μέσω τῶν προβάτων νὰ δοῦμε τὰ λιοντάρια, οὔτε μέσω τῶν λιονταριῶν τὰ πρόβατα, οὔτε μέσω τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀγγέλους, οὔτε μέσω τῶν ἀγγέλων τοὺς ἀνθρώπους· γιατί κάθε ζῶο φανερώνει τὴ δική του φύση. Ἐὰν λοιπὸν ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι κτίσμα καὶ ἔγινε ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ ἀπὸ κάποια ἄλλη φύση, πῶς πιστεύεται ὅτι στὸν ἑαυτὸ του δείχνει τὸν Πατέρα; Καὶ ἂν ὁ Πατέρας γνωρίζεται μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ αὐτὸς πὺ γνωρίζει τὸν Υἱὸ γνωρίζει καὶ τὸν Πατέρα, ἃς παῦσει κάθε βλάσφημη γλώσσα, καὶ ἃς κολληθεῖ στὸ λάρυγγα, ὅπως λέγει ὁ προφήτης⁵⁰. Ἐμεῖς ὅμως οἱ προσκυνητὲς τῆς ἁγίας Τριάδος ἀπὸ ἐδῶ σχηματίζομε ἀκριβῆ γνώση τοῦ ὁμοουσίου, σκεπτόμενοι, ὅτι ὁ Πατέρας δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ γίνει γνωστὸς μέσω τοῦ Υἱοῦ μὲ ἄλλον τρόπο, ἂν δὲν ἦταν ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία. Καὶ προσκυνοῦμε τὸν Σωτῆρα μας, περιμένοντας τὸν καρπὸ τῆς προσκύνησης, τοῦ ὁποίου χορηγὸς εἶναι ὁ Πατέρας, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου· γιατί λέγει· «Ἐὰν κάποιος ὑπηρετήσῃ ἐμένα, θὰ τὸν τιμήσῃ ὁ Πατέρας μου»⁵¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰωάννης θεολογώντας λέγει· «Αὐτὸς πὺ πιστεύει στὸν Υἱό, ἔχει ζωὴ αἰώνια, ἐνῶ αὐτὸς πὺ ἀπιστεῖ στὸν Υἱό, δὲν θὰ δεῖ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ μένει ἐπάνω του»⁵².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16ο.

Ἔστιν ὅτι σὲ πολλὰ μέρη ὁ Κύριος δίδαξε, ὅτι ἡ οὐσία αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατέρα του εἶναι μία.

Γιὰ νὰ ἀποδείξομε ὅμως καὶ ἀπὸ ἄλλη μαρτυρία τὸ ὁμοούσιο, ἃς

τοῦ τοῦ Κυρίου ἀκούσωμεν βοῶντος καὶ λέγοντος, οὐ τοῖς ἀπο-
 στολόις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ
 πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με· ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον
 ἐλήλυθα, ἵνα ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη». Εἰ τοίνυν
 5 ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν εἰς τὸν Πατέρα πιστεύει, ποῦ τὸ μείζον καὶ τὸ
 ἔλαττον; ἐν γὰρ τῷ ἐλάττονι σμικρύνεται τὸ μείζον, καὶ οὐ γνω-
 ρίζεται· εἰ δὲ ὁ Πατὴρ μείζων, πῶς ἐν τῷ Υἱῷ θεωρεῖται, εἰ δὲ
 θεωρεῖται ἐν Υἱῷ, ὡς ἐν ἴσῳ δηλονότι γνωρίζεται· δηλωτικὰ γὰρ
 ἀλλήλων τὰ ἴσα· καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα αὐτὸς ὁ Κύριός φησι τοῖς
 10 ἀποστόλοις· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· εἰ ἐγνώ-
 κείτε με, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκετε ἄν, καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκε-
 τε αὐτὸν καὶ ἐωράκατε αὐτόν. Λέγει δὲ αὐτῷ Φίλιππος Κύριε,
 δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα σου, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν· Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰη-
 σοῦς· Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκός με,
 15 Φίλιππε; ὁ ἐωρακὼς ἐμέ, ἐώρακε καὶ τὸν Πατέρα μου· καὶ πῶς σὺ
 λέγεις, Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα; Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πα-
 τρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι; Τὰ ῥήματα ἃ λαλῶ ἐγώ, ἀπ' ἐμαν-
 τοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοί μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα·
 πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· εἰ δὲ μή,
 20 διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι».

Τί τούτων τῶν ῥημάτων σαφέστερον; τί τῆς διδασκαλίας ταύ-
 τῆς φανερώτερον; Ἄλλ', ὡς ἔοικε, τῶν Ἰουδαίων τὸ κάλυμμα εἰς
 τὴν τῶν αἰρετικῶν μεταδέθηκε διάνοιαν· διὸ τὰ τοῦ ἡλίου φανε-
 ρώτερα συνορᾶν οὐκ ἐθέλουσι, τὴν αὐθαίρετον ὁμίχλην τῆς
 25 ἀγνοίας ἐπισπασάμενοι· ἡμεῖς δὲ ἀκούσωμεν τοῦ Κυρίου λέ-
 γοντος· «Εἰ ἐγνώκετέ με, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκετε ἄν καὶ
 ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτόν, καὶ ἐωράκατε αὐτόν»· τῷ Θωμᾷ τοῦτο
 λέγει εἰρηκότη αὐτῷ, Ποῦ ὑπάγεις οὐκ οἶδαμεν, καὶ τὴν ὁδὸν πῶς
 εἰδέναι δυνάμεθα; καὶ διδάσκει αὐτόν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστό-
 30 λους, ὡς αὐτῷ ὁ πεπιστευκὼς τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας θεα-
 σάμενος αὐτόν, καὶ τοῦ Πατρὸς γεγένηται θεατῆς, ὡς ἐν αὐτῷ τοῦ

ἀκούσομε τὸν ἴδιο τὸν Κύριο πὺ φωνάζει καὶ λέγει, ὄχι μόνο στοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ στοὺς Ἰουδαίους· «Αὐτὸς πὺ πιστεύει σὲ μένα, δὲν πιστεύει σὲ μένα, ἀλλὰ σὲ ἐκεῖνον πὺ μὲ ἔστειλε. Καὶ ἐκεῖνος πὺ βλέπει ἐμένα, βλέπει ἐκεῖνον πὺ μὲ ἔστειλε. Ἐγὼ ἦρθα σὰν φῶς στὸν κόσμον, ὥστε αὐτὸς πὺ πιστεύει σὲ μένα, νὰ μὴ μείνει στὸ σκοτάδι»⁵³. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς πὺ βλέπει τὸν Υἱὸ πιστεύει στὸν Πατέρα, πὺ εἶναι τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ μικρότερο; Γιατὶ μέσα στὸ μικρότερο μικραίνει τὸ μεγαλύτερο καὶ δὲν γνωρίζεται. Ἐὰν πάλι ὁ Πατέρας εἶναι μεγαλύτερος, πῶς βλέπεται μέσα στὸν Υἱό; καὶ ἂν βλέπεται μέσα στὸν Υἱό, εἶναι φανερό ὅτι γνωρίζεται μέσα στὸν Υἱὸ σὰν σὲ ἴσο. Γιατὶ αὐτὰ πὺ εἶναι ἴσα φανερώνουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Καὶ πάλι, ὕστερα ἀπὸ λίγο, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει στοὺς ἀποστόλους· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Κανένας δὲν πηγαίνει στὸν Πατέρα, παρὰ μόνον μέσω ἐμοῦ. Ἐὰν μὲ εἶχατε γνωρίσει, θὰ εἶχατε γνωρίσει καὶ τὸν Πατέρα μου, καὶ ἀπὸ τώρα τὸν γνωρίζετε καὶ τὸν ἔχετε δεῖ. Τοῦ λέγει ὁ Φίλιππος· Κύριε, δείξε μας τὸν Πατέρα σου, καὶ μᾶς εἶναι ἀρκετὸ αὐτό. Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ εἶπε· Τόσον καιρὸ εἶμαι μαζί σας, καὶ δὲν μὲ γνώρισες, Φίλιππε; Αὐτὸς πὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα μου· καὶ γιατί σὺ λές, Δείξε μας τὸν Πατέρα; Δὲν πιστεύεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα; Τὰ λόγια πὺ λέγω ἐγὼ, δὲν τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου, ἀλλὰ ὁ Πατέρας πὺ μένει μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα. Νὰ πιστεύετε σὲ μένα, ὅτι ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα. Ἐὰν ὄχι γι' αὐτό, νὰ μὲ πιστεύετε ἕξαιτίας τῶν ἔργων μου»⁵⁴.

Τί εἶναι πιὸ σαφὲς ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ; Τί εἶναι πιὸ φανερό ἀπὸ αὐτὴ τὴ διδασκαλία; Ἀλλά, ὅπως φαίνεται, τὸ κάλυμμα τῶν Ἰουδαίων μετατέθηκε στὴ σκέψη τῶν αἰρετικῶν. Γι' αὐτὸ δὲν θέλουν νὰ δοῦν αὐτὰ πὺ εἶναι πιὸ φανερά ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἐπειδὴ προσήλκυσαν τὴν αὐθαίρετη ὁμίχλη τῆς ἀγνοίας. Ἐμεῖς ὅμως ἄς ἀκούσουμε τὸν Κύριο πὺ λέγει· «Ἐὰν μὲ εἶχατε γνωρίσει, θὰ εἶχατε γνωρίσει καὶ τὸν Πατέρα μου· ἀπὸ τώρα ὅμως τὸν γνωρίζετε καὶ τὸν ἔχετε δεῖ»⁵⁵. Αὐτὸ τὸ λέγει στὸν Θωμᾶ, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶχε πεῖ· Ἀφοῦ δὲν γνωρίζομε πὺ πηγαίνεις, πῶς μπορούμε νὰ γνωρίζουμε τὸν δρόμο; Καὶ διδάσκει αὐτὸν καὶ τοὺς ὑπόλοιπους ἀποστόλους, ὅτι ὅποιος πίστεψε σ' αὐτόν, τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς του, καὶ ἔγινε θεατὴς τοῦ

Πατρός γνωριζομένου. Ταῦτα Φίλιππος μὴ συνείς, παρακαλεῖ
 αὐτὸν λέγων· «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα σου, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν»· καὶ
 οὐκ ἐπαινεῖται, ὡς τὸ κατὰ τοὺς αἰρετικούς μείζον ἰδεῖν ἐπιθυμή-
 σας, ἀλλ' ἐγκαλεῖται, ὡς μὴ θεασάμενος ἐν Υἱῷ τὸν Πατέρα·
 5 «Τοσοῦτον», γάρ, φησί, «χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς
 με, Φίλιππε;». Καὶ μὴν οὐκ αὐτόν, ἀλλὰ τὸν Πατέρα ὁ Φίλιππος
 ἰδεῖν ἐπεθύμησε· πῶς οὖν ἐγκαλεῖται ὡς οὐκ ἔγνωκώς τὸν Υἱόν;
 τῇ ἐπαγωγῇ τοῦ ἐγκλήματος τὴν αἰτίαν δηλοῖ· «Ὁ ἑωρακώς»,
 γάρ, φησὶν, «ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Καὶ πῶς σὺ λέγεις, Δεῖξον
 10 ἡμῖν τὸν Πατέρα;». Ἐτερός εἶμι, φησὶν, κατὰ τὸ πρόσωπον, οὐ
 κατὰ τὴν φύσιν· ὅλον ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα περιφέρω· σφραγίς
 γάρ εἶμι τοῦ γεννήσαντος ἀπαράλλακτος, χαρακτήρ εἶμι τῆς τοῦ
 Πατρὸς ὑποστάσεως, εἰκὼν φυσικὴ τῷ γεννήσαντι συννυάρ-
 χουσα· ὅταν τοίνυν ἰδεῖν ἐβελήσης ἐκεῖνον, εἰς ἐμὲ ἀποβλέψας,
 15 ἐκάτερον ὄψει· ὄψει δὲ οὐ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ τοῖς
 τῆς πίστεως καὶ τοῖς τῆς πίστεως δὲ τοσοῦτον, ὅσον γνῶναι τὰς
 ἐνεργείας, οὐ τὴν φύσιν ἢ τὴν οὐσίαν πάντα γὰρ νοῦν ἢ ταύτης
 ὑπερβαίνει κατάληψις διὸ ἐπήγαγεν· «Οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν
 τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι; τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, ἀπ'
 20 ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου ὁ ἐν ἐμοί μένων, αὐτὸς ποιεῖ
 τὰ ἔργα. Πιστεúετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί·
 εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεúετε». Εἰ τοίνυν τὰ αὐτὰ τῷ Πατρὶ
 φθέγγεται, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν αὐτῷ μένει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ
 ὁ ἑωρακώς αὐτὸν ἑώρακε τὸν Πατέρα, καὶ ὁ γινώσκων αὐτόν, τὸν
 25 Πατέρα γινώσκει, δῆλον ἅπασιν τοῖς γε νοῦν ἔχουσι ὡς μία τοῦ
 Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἢ φύσις, καὶ πάντα ἔχει τὰ τοῦ Πατρὸς ὁ
 Υἱός· οὐ γὰρ ἂν ἑτέρως ἔδειξεν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, εἰ μὴ πάντα
 εἶχεν ὅσα ὁ Πατὴρ, πλὴν αὐτῆς τῆς πατρότητος· τοῦτο γὰρ ἴδιον
 τοῦ Πατρὸς, ὡσπερ τοῦ Υἱοῦ ἢ υἰότης

30

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Ἄτερα ἀπόδειξις, ἴσον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ.

Ταύτην ἰσότητα καὶ ἑτέρωθεν ἔστι μαθεῖν. Εἶπε γάρ, φησὶν, ὁ

Πατέρα, γιατί ὁ Πατέρας γνωρίζεται μέσα σ' αὐτόν. Ὁ Φίλιππος μὴ καταλαβαίνοντάς τα αὐτὰ τὸν παρακάλεσε λέγοντας· «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα, καὶ μᾶς εἶναι ἀρκετό»· καὶ δὲν ἐπαινεῖται ἐπειδὴ ἐπιθύμησε νὰ δεῖ τὸ σύμφωνα μὲ τοὺς αἵρετικούς μεγαλύτερο, ἀλλὰ κατηγορεῖται, ἐπειδὴ δὲν εἶδε τὸν Πατέρα μέσα στὸν Υἱό· γιατί λέγει· «Τόσο χρόνο εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ γνώρισες, Φίλιππε;». Κι ὁμως ὁ Φίλιππος δὲν ἐπιθύμησε νὰ δεῖ αὐτόν, ἀλλὰ τὸν Πατέρα. Πῶς λοιπὸν κατηγορεῖται ὅτι δὲν γνώρισε τὸν Υἱό; Μὲ τὴν προσθήκη τῆς κατηγορίας φανερώνει τὴν αἰτία· γιατί λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ἔχει δεῖ ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα; Καὶ πῶς ἐσὺ λές, Δεῖξε μας τὸν Πατέρα;». Εἶμαι ἄλλος, λέγει, ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο, καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὴ φύση. Ὅλον τὸν Πατέρα τὸν φέρω στὸν ἑαυτό μου, γιατί εἶμαι ἀπαράλλακτη σφραγίδα αὐτοῦ ποὺ μὲ γέννησε, εἶμαι ἀποτύπωση τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατέρα, φυσικὴ εἰκόνα ποὺ συνυπάρχει μ' αὐτόν ποὺ μὲ γέννησε. Ὅταν λοιπὸν θελήσεις νὰ δεῖς ἐκεῖνον, κοίταξε ἐμένα, καὶ θὰ δεῖς καὶ τοὺς δύο. Θὰ τοὺς δεῖς ὁμως ὄχι μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος, ἀλλὰ μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως. Καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως τόσο πολὺ, ὅσο γιὰ νὰ γνωρίσεις τὶς ἐνέργειες, ὄχι τὴ φύση ἢ τὴν οὐσία. Γιατὶ ἡ κατανόηση αὐτῆς ὑπερβαίνει κάθε νοῦ. Γι' αὐτὸ πρόσθεσε· «Δὲν πιστεύεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα; Αὐτὰ ποὺ λέγω ἐγὼ, δὲν τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου ποὺ μένει μέσα σὲ μένα, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα. Πιστεúετε με, ὅτι ἐγὼ βρισκομαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα· ἐὰν ὄχι γι' αὐτό, πιστεúετε με ἕξαιτίας τῶν ἔργων μου αὐτῶν». Ἐφόσον λοιπὸν λέγει τὰ ἴδια μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μένει μέσα σ' αὐτόν, καὶ αὐτὸς μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁποῖος εἶδε αὐτόν, εἶδε τὸν Πατέρα, εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους, ὅσους βέβαια ἔχουν νοῦ, ὅτι ἡ φύση τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι μία, καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει ὅλα ὅσα ἀνήκουν στὸν Πατέρα. Γιατὶ ἀλλιῶς δὲν θὰ ἔδειχνε στὸν ἑαυτό του τὸν Πατέρα, ἂν δὲν εἶχε ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πατρότητα. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἰδιαίτερο γνώρισμα τοῦ Πατέρα, ὅπως καὶ ἡ υἰότητα τοῦ Υἱοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17ο.

Ἄλλη ἀπόδειξη, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα.

Τὴν ἰσότητα αὐτὴ μπορούμε νὰ τὴ μάθομε καὶ ἀπὸ ἄλλου. Γιατὶ

Ἰησοῦς «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν». Καὶ πάλιν «Πάτερ, ἡ ὥρα ἐλήλυθε, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱὸς σου δοξάσῃ σε». Ὡ τῆς ὑπερβαλοῦσης
 5 τῶν αἰρετικῶν ἀβελτηρίας! Μείζων, φησὶν, ὁ δοξάζων τοῦ δοξαζομένου καὶ δοξάζει μὲν ὁ Πατήρ, δοξάζεται δὲ ὁ Υἱός· μείζων οὖν ἄρα τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ. Εἰ τοίνυν ὁ Υἱὸς οὐκ ἐδοξάσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν δοξάσαντα ἐδόξασεν, ποίαν χώραν σχοίη τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον; εἰ μὴ ἄρα κατὰ τὴν τῶν εἰρημένων ἀκο-
 10 λουθίαν παρὰ τὸν δοξάζοντα μεταβαίνει τὸ μείζον, καὶ οὕτως εὐρεθήσεται ὁ Υἱός, ἐλάττων μὲν ἡνίκα ἂν δοξάζεται, μείζων δὲ ἡνίκα ἂν δοξάζῃ· ἀλλὰ τὸ λέγειν ταῦτα, παραπληξίας καὶ μα-
 νίας ἐσχάτης· οὐ γὰρ τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον ἐντεῦθεν, τὸ δὲ ἴσον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διδασκόμεθα· ἀκούομεν γὰρ ὡς καὶ ὁ
 15 Πατήρ δοξάζει Υἱόν, καὶ δοξάζεται ὑφ' Υἱοῦ· καὶ Υἱὸς δοξάζεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ δοξάζει τὸν Πατέρα· ὅτι ὁ δεδοξασμένος οὐχ ὁ μὴ εἶχεν εἴληφεν, ἀλλ' ὁ εἶχεν· ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ τοῦτο διδάσκει· «Δόξασόν με», γὰρ, φησί, «παρὰσαντῶ, σύ, Πάτερ, τῆ δόξῃ ἣν εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί». Εἰ δὲ καὶ πρὸ
 20 τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι, ταύτην ἔχει τὴν δόξαν, πῶς αἰτεῖ λαβεῖν ὁ εἶχεν αἰεῖ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

*Ὅτι μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἡ δεσποτεία.

Εἶτα δεικνὺς ὡς οὐ μόνον δοξάζεται, ἀλλὰ καὶ δοξάζει, ἐπή-
 25 γαγεν «Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις». Καὶ μετ' ὀλίγα τῶν αἰρετικῶν ἐμφράττων τὰ στόματα· «Τὰ ἐμά», φησί, «πάντα σά ἐστι, καὶ τὰ σά ἐμά»· οὐ τὴν κοινὴν διαιρῶν δεσποτείαν, οὐδὲ ἕτερα δὲ τὰ τῷ Πατρὶ διαφέροντα δεῖξαι βουλόμενος, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πᾶσαν βλάσφημον φωνὴν ἀφιέντες κατὰ τοῦ Μονογενοῦς,
 30 αὐτὸν μὲν λαμβάνειν φασὶ τὸν δὲ Πατέρα διδόναι, δείκνυσιν ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ Πατρὶ τῶν ἀπάντων δεσποτείαν· «Τὰ γὰρ ἐμά»,

56. Ἰω. 13, 31.

57. Ἰω. 17, 1.

58. Ἰω. 17, 5.

59. Ἰω. 17, 6.

λέγει, εἶπε ὁ Ἰησοῦς· «Τώρα δοξάσθηκε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσθηκε μέσω αὐτοῦ, καὶ ὁ Θεὸς θὰ τὸν διξάσει διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ἀμέσως θὰ τὸν δοξάσει»⁵⁶. Καὶ πάλι· «Πατέρα, ἦρθε ἡ ὥρα, δόξασε τὸν Υἱὸ σου, ὥστε νὰ σέ δοξάσει καὶ ὁ Υἱὸς σου»⁵⁷. Πόσο ὑπερβολικὴ ἀλήθεια ἡ ἀνοησία τῶν αἵρετικῶν! Εἶναι μεγαλύτερος, λέγει, ἐκεῖνος ποὺ δοξάζει, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ δοξάζεται. Καὶ δοξάζει βέβαια ὁ Πατέρας, δοξάζεται ὅμως ὁ Υἱός. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Υἱό. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς ὄχι μόνο δοξάσθηκε, ἀλλὰ καὶ δόξασε ἐκεῖνον ποὺ τὸν δόξασε, ποιά θέση μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ μικρότερο; Ἐὰν τὸ μεγαλύτερο δὲν μεταβαίνει, σύμφωνα μὲ τὴν ἀκολουθία αὐτῶν ποὺ ἔχουν λεχθεῖ, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ δοξάζει, καὶ ἔτσι θὰ βρεθεῖ ὁ Υἱὸς κατώτερος βέβαια ὅταν δοξάζεται, καὶ ἀνώτερος ὅταν δοξάζει. Ὅμως τὸ νὰ τὰ λέμε αὐτὰ εἶναι τοῦ ἔσχατου παραλογισμοῦ καὶ μανίας. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν διδασκόμαστε τὸ ἀνώτερο καὶ τὸ κατώτερο, ἀλλὰ τὴν ἰσότητα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ ἀκοῦμε, ὅτι καὶ ὁ Πατέρας δοξάζει τὸν Υἱό, καὶ διξάζεται ἀπὸ τὸν Υἱό. Καὶ ὁ Υἱὸς δοξάζεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ δοξάζει τὸν Πατέρα, γιατί αὐτὸς ποὺ δοξάζεται δὲν ἔλαβε αὐτὸ ποὺ δὲν εἶχε, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ εἶχε. Σ' αὐτὸ τὸ χωρίο διδάσκει αὐτό· γιατί λέγει· «Δόξασέ με ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, σὺ Πατέρα, μὲ τὴ δόξα ποὺ εἶχα προτοῦ νὰ δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος ἀπὸ σένα»⁵⁸. Ἐφόσον ὅμως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶχε αὐτὴ τὴ δόξα, γιατί ζητᾶ νὰ λάβει αὐτὸ ποὺ εἶχε πάντοτε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18ο.

Ἔστι ἡ ἐξουσία τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι μία.

Ἐπειτα, γὰρ νὰ δείξει ὅτι ὄχι μόνον δοξάζει, ἀλλὰ καὶ δοξάζεται, πρόσθεσε· «Φανέρωσα στοὺς ἀνθρώπους τὸ ὄνομά σου». Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο, φράζοντας τὰ στόματα τῶν αἵρετικῶν, λέγει· «Ἔλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου δικά μου»⁵⁹, χωρὶς νὰ διαρεῖ τὴν κοινὴ ἐξουσία, οὔτε ἐπειδὴ ἠθέλε νὰ διδάξει ὅτι αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸν Πατέρα εἶναι διαφορετικά, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ἐξεστόμιζαν κάθε βλάσφημη λέξη ἐναντίον τοῦ Μονογενοῦς, λέγει ὅτι αὐτὸς βέβαια λαμβάνει, ἐνῶ ὁ Πατέρας δίνει, δείχνει ὅτι ἔχει τὴν ἴδια ἐξουσία μὲ τὸν Πατέρα τῶν ὅλων. Γιατὶ λέγει· «Τὰ δικά μου ὅλα

56. Ἰω. 13, 31.

57. Ἰω. 17, 1.

58. Ἰω. 17, 5.

59. Ἰω. 17, 6.

φησί, «πάντα σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά»· οὐ τὴν διαίρεσιν τῆς δεσποτείας, ἀλλὰ τὸ κοινὸν τῆς δεσποτείας παιδεύων.

Ἄλλὰ γὰρ τὸν λόγον εἰς μῆκος ἐξέτεινα τὸν περὶ πίστεως, ἐν κεφαλαίῳ διεξελθεῖν ὄρον ἐν τοῖς προοιμίοις ἐπαγγειλάμενος·
5 δεῖξαι γὰρ βουληθεῖς ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τοῦ Μο-
νογενοῦς τὴν ἀξίαν, μακρότερον τῆς ὑποσχέσεως εἰργασάμην τὸν
λόγον, καὶ ταῦτα βραχυλογίας ἐν ταῖς ἐρμηνείαις πεφροντικῶς
Εἰς αὐτὰς τοίνυν τὰς εὐαγγελικὰς βίβλους καὶ προφητικὰς τοὺς
εὐσεβεῖς πέμψας (μεστὰὶ γὰρ αὐταὶ τῆς θεολογίας τοῦ Υἱοῦ), ἐπὶ
10 τὴν προκεκλιμένην ἀκολουθίαν βαδιοῦμαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Πιστεύομεν τοίνυν, ὡς ἔφη, εἰς Θεὸν Πατέρα ἄναρχον, καὶ
εἰς Θεὸν συναῖδιον φύσει Υἱόν, ἐκ Πατρὸς μὲν γεννηθέντα, αἰεὶ δὲ
15 τῷ Πατρὶ συνόντα, κατὰ τὴν τῶν Εὐαγγελίων φωνήν· «Ἐν ἀρχῇ»,
γὰρ, φησὶν, «ἦν ὁ Λόγος». Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ
ἅγιον, τὸ εὐθές, τὸ ἡγεμονικόν, τὸ ἀγαθόν, τὸ παράκλητον, τὸ ἐκ
Θεοῦ προελθόν, οὐ γεννηθέν· εἰς γὰρ Μονογενῆς οὔτε μὴν κτι-
σθέν· οὐδαμοῦ γὰρ εὐρίσκομεν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ τῇ κτίσει συνα-
20 ριθμούμενον, ἀλλὰ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συνταπτόμενον· ἐκπορευόμε-
νον δὲ αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἠκούσαμεν, καὶ οὐ πολυπραγμο-
νοῦμεν πῶς ἐκπορεύεται, ἀλλὰ στέργομεν τοῖς τεθεῖσιν ἡμῖν ὅροις
ὑπὸ τῶν θεολόγων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

25 Ὅτι Πατρὶ καὶ Υἱῷ τῷ Πνεῦμα συντάττεται.

Ἐδιδάχθημεν γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, τῆς Τριάδος συμπληρωτικὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· «Πορευ-
θέντες», γὰρ, φησί, «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐ-
τούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
30 τος»· τῷ δὲ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμμαρτυρούμενον, τῆς κτίσεώς ἐστι

εἶναι δικὰ σου, καὶ τὰ δικὰ σου δικὰ μου»⁶⁰, διδάσκοντας ὄχι τὴ διαίρεση τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τὴν κοινὴ ἐξουσία.

Ἄλλ' ὅμως ἐπεξέτεινα πολὺ σὲ μῆκος τὸν λόγο γιὰ τὴν πίστη πού εἶχα ὑποσχεθεῖ ὅτι θὰ τὸν ἀναπτύξω περιληπτικὰ ὡς ὄρο στὰ προοίμια. Γιατί, θέλοντας νὰ παρουσιάσω ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ διδασκαλία τὴν ἀξία τοῦ Μονογενοῦς, παρέτεινα τὸν λόγο περισσότερο ἀπὸ ὅσο ὑποσχέθηκα, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ φρόντισα νὰ εἶμαι σύντομος στίς ἐρμηνεῖς. Ἀφοῦ λοιπὸν παρέπεμψα τοὺς εὐσεβεῖς στὰ ἴδια τὰ βιβλία τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν προφητῶν (γιατί αὐτὰ εἶναι γεμᾶτα μὲ τὴ θεολογία τοῦ Υἱοῦ), θὰ προχωρήσω στὴν προκείμενη συνέχεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 19ο.

Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Πιστεύομε λοιπὸν, ὅπως εἶπα, σὲ Θεὸ Πατέρα ἄναρχο, καὶ σὲ Θεὸ Υἱὸ συναιώνιο ὡς πρὸς τὴ φύση, πού γεννήθηκε βέβαια ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὑπάρχει πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου· «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος». Πιστεύομε καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ εὐθές, τὸ ἡγεμονικόν, τὸ ἀγαθόν, τὸ παράκλητο, πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, δὲν γεννήθηκε (γιατί ἓνας εἶναι ὁ Μονογενής), οὔτε βέβαια κτίσθηκε· γιατί πουθενὰ στὴν ἁγία Γραφὴ δὲν βρίσκουμε νὰ συναριθμεῖται μὲ τὴν κτίση, ἀλλὰ συντάσσεται μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Ἀκούσαμε ὅτι αὐτὸ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ δὲν πολυεξετάζομε πῶς ἐκπορεύεται, ἀλλὰ δεχόμεστε τοὺς ὄρους πού θεσπίθηκαν σὲ μᾶς ἀπὸ τοὺς θεολόγους καὶ μακάριους ἀνδρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20ο.

Ἔστι τὸ ἅγιο Πνεῦμα συναριθμεῖται μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν.

Διδαχθήκαμε λοιπὸν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστό, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι συμπληρωματικὸ τῆς ἁγίας Τριάδος. Γιατί λέγει· Πηγαίνετε καὶ διδάξτε σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς σὲ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Αὐτὸ ὅμως πού συναριθμεῖται μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιμέ-

πάσης ὑπέρτερον. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μετὰ Πατρός αὐτὸ καὶ Υἱοῦ κηρύττων διατελεῖ· «Ἡ χάρις», γάρ, φησί, «τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν».

5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

Ἐπίδειξις τῆς τοῦ Πνεύματος δεσποτείας.

Καὶ πάλιν· «Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτὸς ἐστὶ Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα
10 ἐν πᾶσι». Αὐτοῦ δὲ κηρύττων τὴν ἐξουσίαν ἐβόα· «Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐν Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδία ἐκάστω, καθὼς θούλεται διανέμει τοῖς πιστεύουσι τὰ δῶρα». Δι' αὐτοῦ γὰρ τῶν ἁμαρτημάτων ἐλάβομεν τὴν ἀπαλλαγὴν, δι' αὐτοῦ τῆς ἐλευθερίας τυγχάνομεν, δι' αὐτοῦ τοῦ τῆς νίθεσις χαρίσματος ἀπο-
15 λαύομεν· «Οὐ γὰρ ἐλάβομεν Πνεῦμα», φησὶν ὁ Παῦλος, «δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβομεν Πνεῦμα νίθεσις, ἐν ᾧ κρίζομεν, Ἀββᾶ ὁ Πατήρ». Καὶ ἀλλαχοῦ· «Ὁ γὰρ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἐλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου». Καὶ ἐτέρωθεν· «Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· οὐδὲ τὸ
20 Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία»· τὸ δὲ τοὺς ἄλλους ἐλευθεροῦν, οὐ δουλεύει· πῶς γὰρ ἂν τοῖς ὁμοδούλοις μεταδοίῃ ἃν οὐ μετέχει, οὐ τυχεῖν οὐκ ἰσχύει, οὐδ' ἀπολαῦσαι θούλεται μὲν, ὡς εἰκός, οὐ δύναται δέ· Εἰ δὲ μεταδίδωσι τοῖς πιστεύουσιν ἐλευθερίας, καὶ ἐλευθεροῖ τοὺς δουλεύοντας, οὐ δουλεύει δηλονότι, ἀλλὰ δεσπό-
25 ζει, καὶ δεσποτικῶς τὴν ἐλευθερίαν οἷς ἐθέλει χαρίζεται· διὸ καὶ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος, ὅτι «Πάντα ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδία ἐκάστω καθὼς θούλεται». Διὸ καὶ ὁ προφήτης ἐν τῇ Παλαιᾷ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ κηρύττων ἐβόα· «Κύριος ἀπέστειλέ με, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ». Καὶ ὁ Θεὸς ἐγ-
30 καλῶν τοῖς Ἰουδαίοις· «Ἐποιήσατο», φησί, «βουλήν, καὶ οὐ δι' ἐμοῦ, καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ Πνεύματός μου», κοινωνὸν τῆς

νει νὰ τὸ κηρύττει μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό· γιατί λέγει· «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος νὰ εἶναι μαζί μὲ ὅλους σας»⁶².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 21ο.

Ἐπίδειξις τῆς δεσποτείας τοῦ Πνεύματος.

Καὶ πάλι λέγει· «ὑπάρχουν βέβαια ποικίλα χαρίσματα, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιο· ὑπάρχουν καὶ ποικιλίες ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ ὁ Κύριος εἶναι ἴδιος. Καὶ διάφορα εἶδη ἐνεργειῶν, ἀλλὰ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Θεὸς πὺν ἐνεργεῖ τὰ πάντα σὲ ὅλους»⁶³. Κηρύσσοντας ἐπίσης τὴν ἐξουσία αὐτοῦ φώναζε· «Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο διανέμει ἰδιαιτέρως στὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς πὺν πιστεύουν τὰ δῶρα ὅπως αὐτὸ θέλει»⁶⁴. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ ἐλάβαμε τὴ συγχώρησι τῶν ἁμαρτιῶν, μέσω αὐτοῦ ἔχομε τὴν ἐλευθερία, καὶ μέσω αὐτοῦ ἀπολαμβάνομε τὸ χάρισμα τῆς υἰοθεσίας. Γιατὶ λέγει ὁ Παῦλος· «Δὲν ἐλάβαμε πνεῦμα δουλείας, ὥστε νὰ φοβόμαστε, ἀλλὰ ἐλάβαμε Πνεῦμα υἰοθεσίας, διὰ τοῦ ὁποῖου φωνάζομε, Ἐβδᾶ Πατέρα»⁶⁵. Γιατὶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς μὲ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου»⁶⁶. Καὶ ἄλλοῦ· «Καὶ ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα, ἐκεῖ ὑπάρχει ἐλευθερία»⁶⁷. Ἐκεῖνο ὅμως πὺν ἐλευθερώνει τοὺς ἄλλους, δὲν εἶναι δούλο. Πῶς δηλαδὴ θὰ μπορούσε νὰ μεταδώσει στοὺς συνδούλους του αὐτὰ στὰ ὁποῖα δὲν συμμετέχει, αὐτὸ τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ ν' ἀποκτήσει, τὸ ὁποῖο θέλει βέβαια νὰ τὸ ἀπολαύσει, ὅπως εἶναι εὐλογο, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ; Ἐφόσον ὅμως μεταδίδει σ' αὐτοὺς πὺν πιστεύουν ἐλευθερία, καὶ ἐλευθερώνει τοὺς δούλους, εἶναι φανερό ὅτι δὲν εἶναι δούλος, ἀλλὰ κύριος, καὶ μὲ κυριαρχικὴ ἐξουσία χαρίζει τὴν ἐλευθερία σὲ ὁποιους θέλει. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος εἶπε· «Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, μοιράζοντας στὸν καθένα χωριστὰ ὅπως αὐτὸ θέλει»⁶⁸. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης κηρύσσοντας στὴν Παλαιὰ Διαθήκη τὴν ἐξουσία τοῦ φώναζε· «Μὲ ἀπέστειλε ὁ Κύριος καὶ τὸ Πνεῦμα του»⁶⁹. Καὶ ὁ Θεὸς κατηγορώντας τοὺς Ἰουδαίους, λέγει· «Ἐκανε συμβούλιο, ὄχι μὲ μένα, καὶ συμφωνίες ὄχι μὲ

66. Ρωμ. 8,2.

67. Β' Κορ. 3,17.

68. Α' Κορ. 12,11.

69. Ἦσ. 48,16.

δεσποτείας δεικνύς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ἐτέρωθεν· «Διό», φησί, «ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ τὸ Πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

5 Ὅτι δημιουργὸς ὁ Παράκλητος.

Καὶ ὁ Ἰωῦ δημιουργὸν αὐτὸ καὶ δεσποτικὸν εἶναι πιστεύων, ἀλλ' οὐχ ὑπουργικόν, οὐδὲ ποιήμα· «Πνεῦμα θεῖον», φησί, «τὸ ποιήσάν με, πνοή δὲ παντοκράτορος ἢ διδάσκουσά με». Εἰ δὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐδημιούργησε, τὴν αὐτὴν οὐσίαν ἔχει Πατρὶ
10 καὶ Υἱῷ· ἐν γὰρ τῇ τοῦ ἀνθρώπου ποιήσει εἶπεν ὁ Θεός· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ὡν δὲ ἡ εἰκὼν μία, τούτων δηλονότι καὶ ἡ οὐσία μία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄.

Ὅτι ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

15 Ὅτι δὲ οὐσίας θείας ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, αὐτὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διδάσκει διὰ τοῦ προφήτου λέγων Ἰωήλ· «Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα». Διδάσκει δὲ ἡμᾶς ὁ δεσπότης Χριστὸς πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων· «Ὅταν δὲ παραδώσωσιν ὑμᾶς, μὴ μερμηνήσητε πῶς
20 ἢ τί λαλήσετε· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν»· καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ἦμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν Πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν». Καὶ μετ' ὀλίγα· «Ὅσοι γὰρ Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ». Καὶ ἄλλαχού· «Ἡμῖν δέ», φησί,
25 «ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ· τίς γὰρ ἀνθρώπων οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ». Ἐξ ὧν εὐδηλον ὡς οὐκ ἀλλόφυλον, οὐδὲ ἑτερούσιον, ἀλλὰ τῆς θείας

70. Ἰησ. 30, 1.

71. Ἀγγ. 2, 6.

72. Ἰωῦ 32, 8.

73. Γέν. 1, 26.

74. Ἰωήλ 2, 28.

75. Ματθ. 10, 19-20.

76. Ρωμ. 8, 9.

77. Ρωμ. 8, 14.

τὸ Πνεῦμα μου»⁷⁰, γιὰ νὰ δείξει ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα συμμετέχει στὴν ἐξουσία. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Γι' αὐτὸ ἐγὼ εἶμαι μαζί σας, καὶ τὸ Πνεῦμα μου εἶναι παρὸν ἀνάμεσά σας»⁷¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 22ο.

Ἔστι ὁ Παράκλητος εἶναι δημιουργός.

Καὶ ὁ Ἰωβ πιστεύοντας ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι δημιουργικὸ καὶ δεσποτικόν, ἀλλ' ὄχι ὑπηρετικόν οὔτε δημιούργημα, λέγει· «Πνεῦμα θεϊκὸ εἶναι αὐτὸ πού με δημιούργησε, καὶ πνοή τοῦ παντοκράτορα αὐτὴ πού με διδάσκει»⁷². Ἐφόσον ὅμως δημιούργησε τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἔχει τὴν ἴδια φύση μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Γιατὶ κατὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ὁ Θεὸς εἶπε· «Ἄς κάνομε τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα μας καὶ ὅμοιό μας»⁷³. Αὐτοὶ ὅμως τῶν ὁποίων ἡ εἰκόνα εἶναι μία, εἶναι φανερό ὅτι καὶ ἡ οὐσία εἶναι μία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 23ο.

Ἔστι τὸ ἅγιο Πνεῦμα προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ.

Ἔστι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι θείας οὐσίας μᾶς διδάσκει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μέσω τοῦ προφήτη Ἰωήλ, ὁ ὁποῖος λέγει· «Κατὰ τίς τελευταῖες ἡμέρες θὰ στείλω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου σὲ κάθε ἄνθρωπο»⁷⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς λέγοντας στοὺς μαθητές του, «Ὅταν οἱ παραδώσουν στίς ἀρχές μὴ φροντίσετε πῶς ἢ τί θὰ πείτε. Γιατὶ δὲν θὰ εἴσαστε σεῖς ἐκεῖνοι πού θὰ μιλάτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα σας πού θὰ μιλά μέσα σας»⁷⁵. Καὶ ὁ Παῦλος ἐπίσης λέγει· «Σεῖς ὅμως δὲν εἴσαστε σαρκικοί, ἀλλὰ πνευματικοί, ἐφόσον κατοικεῖ μέσα σας τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»⁷⁶. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· «Γιατὶ ὅσοι ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»⁷⁷. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Σὲ μᾶς ὅμως ὁ Θεὸς ἀποκάλυψε μέσω τοῦ Πνεύματός του· γιὰ τὸ Πνεῦμα ἐρευνᾷ τὰ πάντα, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γνωρίζει τὰ τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ μόνο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι μέσα του; Ἔτσι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κανένας δὲν τὰ γνωρίζει, παρὰ μόνο τὸ Πνεῦμα πού προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν»⁷⁸. Ἀπὸ αὐτὰ γίνεται ὀλοφάνερο, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι ξένο,

78. Α' Κορ. 2, 11.

φύσεώς ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· διὸ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ γινώσκει, καὶ ἐπίσταται τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἡ ἡμετέρα ψυχὴ τὰ οἰκεῖα. Εἰ δέ τις ἄγνοιαν τὴν ἔρευναν νομίζει, τοῦτο καὶ ἐπὶ Πατρὸς κείμενον εὐρήσει· «Ὁ γὰρ ἐρευνῶν», φησί, «τὰς καρδίας, οἶδε τί τὸ
5 φρόνημα τοῦ Πνεύματος». Εἰ δὲ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς οὐκ ἀγνοῶν ἐρευνᾷ, ἀλλὰ σαφῶς ἐπίσταται πρὶν γενέσθαι τὰ πάντα, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον οὐ δι' ἀγνοιαν ἐρευνᾷ τοῦ Θεοῦ τὰ βάθη· πῶς γὰρ ἂν ἀρμόσειε τῷ ἀγνοοῦντι, ὅτι ὡς οἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ
10 μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ; ἐναντίον γὰρ τῇ ἐρευνῇ ἢ εἰδήσις ἢ δὲ ψυχὴ οὐκ ἐρευνᾷ τὰ ἑαυτῆς, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπίσταται· οὐκοῦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀκριβῆ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἔχει· καὶ ὥσπερ τὸν Πατέρα οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ὁ Υἱός, οὐδὲ τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὕτω, φησὶν, οὐδεὶς οἶδεν τὰ τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα
15 τοῦ Θεοῦ· Ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων τὸ κοινὸν τῆς φύσεως διδασκόμεθα.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ νοσοῦντες πᾶσαν ἀναισχυντίαν, οἱ τῆς τοῦ Ἀρείου, φημί, καὶ Εὐνομίου μαθηταὶ βλασφημίας, αὐτόν φασιν εἶναι τὸν Θεὸν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀναγκαίως ὁ μακάριος
20 Παῦλος δείκνυσι τὸ τοῦ Πνεύματος πρόσωπον· «Ἡμεῖς», γάρ, φησὶν, «οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα, ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικᾶ συγκρί-
25 νοντες· ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ, καὶ οὐ δύναται γνῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται· τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιδάσει αὐτόν; Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν». Οὐκοῦν τῷ εἰπεῖν ὅτι «Οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ
30 Θεοῦ», ἐδίδαξεν οὐχ ὁμογενὲς τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ τῆς θείας ὑπάρχον οὐσίας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ πρὸς τούτῳ ἐδίδαξεν, ὡς οὐ περι

79. Ρωμ. 8, 27.

80. Ματθ. 11, 27.

81. Α' Κορ. 2, 12-16.

οὔτε ἄλλης οὐσίας. ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια θεία φύση. Γι' αὐτὸ γνωρίζει καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καὶ γνωρίζει καλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ δική μας ψυχὴ γνωρίζει τὰ δικά μας. Κι ἂν κάποιος νομίζει ὅτι ἡ ἔρευνα δείχνει ἄγνοια, αὐτὸ θὰ τὸ βρεῖ καὶ στὸν Πατέρα· γιατί λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ἐρευνᾷ τίς καρδιές, γνωρίζει ποιὸ εἶναι τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος»⁷⁹. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων ἐρευνᾷ, χωρὶς νὰ ἀγνοεῖ, ἀλλὰ τὰ γνωρίζει ὅλα προτοῦ νὰ γίνουν, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δὲν ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἀγνοια· γιατί πῶς θὰ ταιριᾶσει σ' αὐτὸν ποὺ ἀγνοεῖ, ὅτι ὅπως τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου γνωρίζει τὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἔτσι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ δὲν τὰ γνωρίζει κανένας, παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ; γιατί ἡ γνώση εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν ἔρευνα. Ἡ ψυχὴ ὅμως δὲν ἐρευνᾷ τὰ τοῦ ἑαυτοῦ της, ἀλλὰ τὰ γνωρίζει μὲ ἀκριβεία. Ἄρα λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔχει ἀκριβῆ γνώση τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸν Πατέρα δὲν τὸν γνωρίζει κανένας, παρὰ μόνον ὁ Υἱός, οὔτε τὸν Υἱὸ τὸν γνωρίζει κανένας, παρὰ μόνον ὁ Θεός⁸⁰, ἔτσι, λέγει, ὅτι κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Θεό, παρὰ μόνο τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἰπώθησαν διδασκώμαστε τὴν κοινὴ φύση τους.

Ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ ποὺ κατέχονται ἀπὸ κάθε ἀδιαντροπία, ἐννοῶ οἱ μαθητὲς τῆς βλασφημίας τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ Εὐνομίου, λένε ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀναγκαστικὰ ὁ μακάριος Παῦλος δείχνει τὸ πρόσωπο τοῦ ἁγίου Πνεύματος· γιατί λέγει· «Ἐμεῖς δὲν ἐλάβαμε τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ γνωρίσομε ἐκεῖνα ποὺ μᾶς χαρίσθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, τὰ ὁποῖα καὶ κηρύττομε ὄχι μὲ λόγους ποὺ μᾶς δίδαξε ἡ ἀνθρώπινη σοφία, ἀλλὰ μὲ λόγους ποὺ μᾶς τοὺς δίδαξε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐρμηνεύοντας πράγματα πνευματικὰ σὲ πνευματικούς ἀνθρώπους. Ὁ φυσικὸς ἀνθρώπος δὲν δέχεται ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, γιατί εἶναι γι' αὐτὸν μωρία, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάζονται πνευματικὰ. Γιατὶ ποιὸς γνώρισε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου, ὥστε νὰ τὸν διδάξει; Ἐμεῖς ὅμως ἔχομε νοῦ Χριστοῦ»⁸¹. Ἄρα λοιπὸν, λέγοντας, «Δὲν ἐλάβαμε τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό», δὲν μᾶς δίδαξε πνεῦμα ὁμοιογενὲς πρὸς τὸν κόσμον, ἀλλὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποὺ εἶναι τῆς θείας οὐσίας. Καὶ ἐπὶ πλέον δίδαξε χωρὶς νὰ

τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἔχει τὸν Λόγον, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὗ τὴν χάριν λαμβάνουσιν οἱ πιστεύοντες. Διὸ τὸ Πνεῦμα εἶπε τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, διδάσκων ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει ὑπαρξιν, καὶ κεῖνης ὑπάρχει τῆς φύσεως, οὐ δὲ γεννητικῶς, ἀλλ' ὡς οἶδε 5 μόνος ὁ τὸν Υἱὸν ἐπιστάμενος, καὶ ὁ μόνος τὸν Πατέρα γινώσκων, καὶ τὸ μόνον Πατέρα καὶ Υἱὸν ἐπιστάμενον· ὃ ἐκ Θεοῦ μεμαθήκαμεν, τὸν δὲ τρόπον οὐκ ἐδιδάχθημεν. Ἀρκούμεθα δὲ τοῖς δοθεῖσι μέτροις τῆς γνώσεως, καὶ οὐ πολυπραγμονοῦμεν ἀγνοήτως τὰ ἀνέφικτα.

10

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Ὅτι ὁ μέγας Ἀπόστολος Θεὸν οἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ὅτι δὲ τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πάλιν ὁ Παῦλος ἡμᾶς διδάσκει· «Ἀπελούσασθε», λέγων, «καὶ ἡγιασθητε καὶ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ 15 Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Τίνος γὰρ ἕνεκεν ναοὶ προσαγορευόμεθα Θεοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν τοῦ Πνεύματος δεχόμενοι χάριν, εἰ μὴ Θεὸς ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ὅτι δὲ ναοὶ τοῦ Πνεύματος οἱ πιστοὶ προσαγορεύονται, ὁ αὐτὸς ἡμᾶς Ἀπόστολος διδάσκει λέγων· «Οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν 20 ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστὶ, οὗ ἔχετε ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν; ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς». Ὁ δὲ ναὸς τὸν ἐνοικοῦντα κηρύττει Θεόν· διὸ καὶ ἀνωτέρω ἔλεγεν· «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός· ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ ναὸς 25 ἅγιός ἐστιν, οἷτινές ἐστε ὑμεῖς». Εἰ τοίνυν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ βαπτίσματος λαμβάνουσιν οἱ πιστεύοντες, ταύτης δὲ τῆς δωρεᾶς ἀξιούμενοι, ναὸς Θεοῦ χρηματίζομεν, Θεὸς ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τούτου χάριν, εἰ ἐνοίκησις καὶ ναὸς Θεοῦ οἱ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἀπολαύοντες εἰσὶ καὶ καλοῦνται, τῆς 30 θείας φύσεως δῆλον ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ ὁμοούσιον. Εἰ δὲ κτίσμα, καὶ ἐξ ἑτέρας οὐσίας τυγχάνει, οὐκ εἰκότως ἂν ναοὶ προσαγορευθεῖεν Θεοῦ οἱ τῆς τούτου τυγχάνον-

82. Α' Κορ. 6, 11.

83. Α' Κορ. 6, 19-20.

84. Α' Κορ. 3, 16-17.

κάνει λόγο γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τοῦ ὁποίου τὴ χάρη λαμβάνουν αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν. Γι' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, εἶπε ὅτι τὴν ὑπαρξὴ του τὴν ἔχει ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια φύση, καὶ δὲν προέρχεται μὲ γέννηση, ἀλλὰ ὅπως γνωρίζει αὐτὸς ποὺ μόνος γνωρίζει τὸν Υἱό, καὶ ὁ μόνος ποὺ γνωρίζει τὸν Πατέρα, καὶ τὸ μόνον ποὺ γνωρίζει τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, τὸ ὁποῖο μάθαμε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν τρόπο ὅμως δὲν τὸν διδαχθήκαμε. Ἀρκούμεστε στὰ μέτρα τῆς γνώσης ποὺ μᾶς δόθηκαν, καὶ δὲν περιεργαζόμαστε τὰ ἀδύνατα μὲ τρόπο ἀνόητο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 24ο.

᾽Οτι ὁ μέγας ἀπόστολος ἀναγνωρίζει Θεὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

᾽Οτι ὅμως τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τοῦ Θεοῦ, μᾶς τὸ διδάσκει πάλι ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Λουσθήκατε καὶ ἁγιασθήκατε καὶ ἐλάβετε δικαίωση διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μας»⁸². Γιὰ ποιὸ λόγο δηλαδὴ ὀνομαζόμαστε ναοὶ τοῦ Θεοῦ δεχόμενοι τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἐὰν τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεός; ᾽Οτι ὅμως οἱ πιστοὶ ὀνομάζονται ναοὶ τοῦ Πνεύματος, μᾶς τὸ διδάσκει ὁ ἴδιος Ἀπόστολος, λέγοντας· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι τὰ σώματά σας εἶναι ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ ὑπάρχει μέσα σας, τὸ ὁποῖο ἐλάβετε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ δὲν ἀνήκετε στὸν ἑαυτὸ σας; Γιατὶ ἀγορασθήκατε ἀντὶ τιμήματος»⁸³. Ὁ ναὸς βέβαια διακηρύττει τὸν Θεὸ ποὺ κατοικεῖ μέσα του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε παραπάνω· «Δὲν γνωρίζετε ὅτι εἴσατε ναὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ μέσα σας; Ἐὰν κάποιος καταστρέφει τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ, θὰ τὸν καταστρέψει ὁ Θεός. Γιατὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἅγιος, ἔτσι ὅπως εἴσατε ἑσεῖς»⁸⁴. Ἐφόσον λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν δέχονται μὲ τὸ βάπτισμα τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, καὶ γενόμενοι ἄξιοι αὐτῆς τῆς δωρεᾶς, γινόμεστε ναὸς τοῦ Θεοῦ, ἄρα τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεός. Ἐξαιτίας αὐτοῦ, ἐὰν αὐτοὶ ποὺ ἀπόλαυσαν τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος εἶναι καὶ ὀνομάζονται κατοικία καὶ ναὸς τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τῆς θείας φύσεως, εἶναι φανερό πως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Ἐὰν ὅμως εἶναι κτίσμα καὶ ἀπὸ ἄλλη οὐσία, δικαιολογημένα δὲν

τες δωρεᾶς· εἰ δὲ ναοὶ Θεοῦ ὀνομάζονται, οἱ μερικῆς τινὸς καὶ
 βραχείας παρὰ τούτου χάριτος ἀπολαύοντες, ἐκ τῆς προσηγο-
 ρίας νοήσομεν τὴν συγγένειαν. Τοῦτο καὶ τῶν ἀποστόλων ὁ κο-
 λοφῶν ἐν ταῖς Πράξεσι διδάσκει, τοῦ Ἀνανίου τὴν κλοπὴν διε-
 5 λέγων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

**Ὅτι καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος συμφυλά
 περὶ τοῦ Πνεύματος δέχεται.**

«Ἀνανία», γάρ, φησὶν, «ἵνα τί ἠπάτησεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρ-
 10 δίαν σου ψεύσασθαι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ νοσφίσασθαί σε ἀπὸ
 τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου;». Καὶ μετ' ὀλίγα· «Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις,
 ἀλλὰ τῷ Θεῷ». Ἐπειδὴ γάρ ἐκεῖνον ᾤθη λαθάνειν ὡς ἀνθρώ-
 πους τοὺς ἀποστόλους ὑφελόμενος τῆς τοῦ κτήματος τιμῆς, ὃ ἠθέ-
 λησεν, ὁ κορυφαῖος αὐτὸν διδάσκει τῶν ἀποστόλων, ὅτι τοῦ Πνεύ-
 15 ματος τὴν χάριν οἱ ἔχοντες, πάντα σαφῶς ἐπίστανται τὰ κρύβδην
 γινόμενα. Οὐχ ἡμᾶς γάρ, φησὶν, ἐψεύσω, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγι-
 ον μὴ τοίνυν ἀνθρώπους ἠπατηκέναι νόμιζε· Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ δια-
 ψευθεὶς παρὰ σοῦ· οὐκ ἐψεύσω γάρ ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ·
 οὐχ ἡμεῖς γάρ, φησὶν, ὑπὸ σοῦ παρεκρούσθημεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα
 20 τὸ ἅγιον, ὃπερ ἐστὶ Θεός, ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξίν ἔχον, κάκεινης
 ὑπάρχον τῆς φύσεως. Τοῦτο καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι δῆλον
 ποιεῖ· εἰπὼν γάρ ἀνώτερον ὅτι λειτουργούντων τῷ Κυρίῳ καὶ νη-
 στευόντων τῶν ἀδελφῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣ΄.

25 **Ἐκ πλειόντων ἀπόδειξις Θεὸν εἶναι
 τὸ ἅγιον Πνεῦμα.**

«Ἀφορίσατέ μοι τὸν Παῦλον δὴ καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὸ ἔρ-
 γον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς». Καὶ ἐπαγαγὼν ὅτι ἐκπεμφθέντες
 ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατήλθον εἰς Σελεύκειαν, καὶ διηγησά-
 30 μενος ὅπως περινοστήσαντες τὴν Κύπρον καὶ τὴν Λυκίαν καὶ Λυ-
 καονίαν καὶ Παμφυλίαν καὶ Βιθυνίαν ἐκήρουξαν τὸ Εὐαγγέλιον,

μποροῦν νὰ ὀνομάζονται ναοὶ τοῦ Θεοῦ αὐτοὶ ποὺ δέχονται τὴ δωρεὰ αὐτοῦ. Ἐφόσον ὅμως ὀνομάζονται ναοὶ τοῦ Θεοῦ αὐτοὶ ποὺ ἀπόλαυσαν κάποια μερικὴ καὶ μικρὴ χάρη, ἀπὸ τὴν ὀνομασία θὰ κατανόησουμε τὴ συγγένεια. Αὐτὸ διδάσκει καὶ ὁ κοριφαῖος τῶν ἀποστόλων στὶς Πράξεις ἐλέγχοντας τὴν κλοπὴ τοῦ Ἀνανία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 25ο.

**Ὅτι καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος δέχεται τὰ ἴδια
γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.**

«Ἀνανία», λέγει, «γιατὶ κυρίεψε τὴν καρδιά σου ὁ Σατανᾶς, ὥστε νὰ ψευθεῖς στὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ νὰ κρατήσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου κάτι ἀπὸ τὸ ἀντίτιμο τοῦ κτήματος;»⁸⁵. Κι ὕστερα ἀπὸ λίγα· «Δὲν ψεύστηκες σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν Θεό»⁸⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνος νόμισε ὅτι θὰ ξεγελάσει τοὺς Ἀποστόλους ὡς ἀνθρώπους, ἀφαιρῶντας ἀπὸ τὴν τιμὴ τοῦ κτήματος αὐτὸ ποὺ θέλησε, ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων τὸν διδάσκει, ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος γνωρίζουν μὲ ἀκρίβεια αὐτὰ ποὺ γίνονται κρυφά. Γιατὶ δὲν εἶπες ψέματα σὲ μᾶς, ἀλλὰ στὸ ἅγιο Πνεῦμα. Μὴ νομίζεις λοιπὸν ὅτι ἐξαπάτησες ἀνθρώπους, γιατί αὐτὸς ποὺ διαψεύσθηκε ἀπὸ σένα εἶναι ὁ Θεός. Γιατὶ δὲν ψεύστηκες σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν Θεό. Δὲν ἐξαπατηθήκαμε δηλαδὴ ἐμεῖς, λέγει, ἀλλὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο εἶναι Θεός, ποὺ ἔχει τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ εἶναι ἀπὸ ἐκείνη τὴ φύση. Αὐτὸ τὸ φανερῶνει καὶ ὁ Λουκᾶς στὶς Πράξεις. Γιατὶ, ἀφοῦ εἶπε πρὸ πάντων, ὅτι «Ἐνῶ πρόσφεραν τὶς ὑπηρεσίαις τοὺς στὸν Κύριο καὶ νήστευαν οἱ ἀδελφοὶ στὴν Ἀντιόχεια, εἶπε τὸ ἅγιο Πνεῦμα»⁸⁷.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 26ο.

**Ἀπόδειξη ἀπὸ περισσότερες ρήσεις,
ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεός.**

«Ξεχωρίσατέ μου τὸν Βαρνάβα καὶ τὸν Σαῦλο στὸ ἔργο ποὺ τοὺς προσκάλεσα»⁸⁷. Καὶ προσθέτοντας, ὅτι ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα κατέβηκαν στὴ Σελεύκεια, καὶ ἀφοῦ διηγῆθηκε ὅτι περιῆλθαν τὴν Κύπρο καὶ τὴ Λυκία καὶ τὴ Λυκαονία καὶ τὴν Παμφυλία καὶ τὴ Βιθυνία, καὶ κήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιο, προσθέτει· «Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ

85. Πράξ. 5, 3.

86. Πράξ. 5, 4.

87. Πράξ. 13, 2.

ἐπιφέρει· «Κἀκεῖθεν ἀποπλεύσαντες εἰς Ἀντιόχειαν οἱ περὶ Βαρνάβαν καὶ Παῦλον, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλήρωσαν· παραγενόμενοι δὲ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν συναγαγόντες, ἀνήγγειλαν ὅσα ἐποίησε μετ' αὐτῶν ὁ
5 Θεός».

Μνημονεύσας ἄνωθεν τοῦ Πνεύματος, ὡς ἀφορίσαντος τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς ὃ προσεκέκλητο αὐτοὺς ἔργον, τοῦτο μετὰ τὴν ἄνοδον ἀποκαλεῖ, καὶ δις τίθησι τὴν τοῦ Θεοῦ προσηγορίαν· πρῶτον μὲν λέγων ὅτι εἰς Ἀντιόχειαν ἀπέπλευσαν,
10 ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλήρωσαν· δεύτερον δὲ ὅτι, συναγαγόντες τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν ὅσα ἐποίησεν μετ' αὐτῶν ὁ Θεός. Καὶ μὴν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν τὸ θαυματουργοῦν, τὸ σοφίζον, τὸ σύνεσιν χορηγοῦν, τὸ τοὺς κηρύττοντας ἐνδυναμοῦν, τὸ ἐμπνέον αὐτοῖς τὸν τῆς διδα-
15 σκαλίας λόγον· διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐγὼ μὲν γὰρ δίδομαι διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἑτέρω δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλω δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι», καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶτα διδάσκων ὡς οὐχ ὑπουργοῦν ταῦτα διανέμει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ δε-
20 σποτικῶς οἷς θέλει χαρίζεται, ἐπήγαγε· «Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται». Εἰ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ταῦτα διὰ τῶν ἀποστόλων εἰργάζετο ὡς ἠβούλτο, συναγαγόντες δὲ οἱ περὶ Παῦλον καὶ Βαρνάβαν τὴν Ἐκκλησίαν ἀνήγγειλαν ὅσα ἐποίησε μετ' αὐτῶν ὁ Θεός, Θεός
25 ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν ἀποστόλων φωνήν.

Τοῦτο γεγονός καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ θειότατος διηγεῖται Λουκᾶς. «Ἐσίγησε», γὰρ, φησί, «ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουε τοῦ Βαρνάβα καὶ τοῦ Παύλου ἐξηγουμένων, ὅσα ὁ Θεός ἐποίησεν σημεῖα δι' αὐτῶν καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνεσι». Θεός οὖν ἄρα τὸ
30 Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὸ γὰρ αὐτὸ θαυματουργεῖ τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἔλεγεν· «Εἰ δὲ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Καὶ πάλιν ἐν ταῖς Πράξεσιν ὁ Λουκᾶς τὸν

ἀπέπλευσαν στήν Ἀντιόχεια ἐκεῖνοι πού ἦταν γύρω ἀπό τόν Βαρνάβα καί τόν Παῦλο, ὅπου ἦταν παραδομένοι μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ στό ἔργο πού ἐκπλήρωσαν. «Όταν ἔφτασαν ἐκεῖ, ἀφοῦ συγκέντρωσαν τήν ἐκκλησία, ἀνήγγειλαν ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Θεός μέ αὐτούς»⁸⁸.

Ἀφοῦ ἀνέφερε πῶς πάνω ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐπέλεξε τόν Παῦλο καί τόν Βαρνάβα στό ἔργο πού τοὺς προσκάλεσε, αὐτὸ μετὰ τήν ἀνοδό του τὸ κήρυξε. Ἐπίσης ἀναφέρει δύο φορές τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, λέγοντας πρῶτον, ὅτι ἀπέπλευσαν στήν Ἀντιόχεια, ὅπου ἦταν παραδομένοι μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ στό ἔργο πού ἐκπλήρωσαν, καί δεύτερον, ὅτι, ἀφοῦ συγκέντρωσαν τήν ἐκκλησία, ἀνήγγειλαν ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Θεός μέ αὐτούς. Καί βέβαια τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἦταν ἐκεῖνο πού θαυματουργοῦσε, πού τοὺς ἔκανε σοφούς, τοὺς ἔδινε σύνεση, ἐνίσχυε ἐκείνους πού κήρυτταν, τοὺς ἐνέπνεε τὸν λόγο τῆς διδασκαλίας, γι' αὐτὸ καί ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Στὸν ἕνα δίνεται λόγος σοφίας διὰ τοῦ Πνεύματος, σὲ ἄλλον λόγος γνώσεως ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, σὲ ἄλλον πίστη διὰ τοῦ ἰδίου Πνεύματος, σὲ ἄλλον χαρίσματα θεραπειῶν διὰ τοῦ ἰδίου Πνεύματος»⁸⁹, καί τὰ λοιπὰ. Ἐπειτα διδάσκοντας ὅτι αὐτὰ τὰ χαρίσματα τὰ χαρίζει τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὄχι ὡς ὑπηρέτης, ἀλλ' ὡς Κύριος, ὅπως θέλει στὸν καθένα, πρόσθεσε· «Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἕνα καί τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο τὰ διανέμει στὸν καθένα ἰδιαιτέρως ὅπως αὐτὸ θέλει»⁹⁰. Ἐφόσον λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὰ ἔκανε αὐτὰ μέ τοὺς ἀποστόλους, ὅπως ἤθελε, ἀφοῦ συγκέντρωσαν τήν ἐκκλησία οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Παύλου καί τοῦ Βαρνάβα, ἀνήγγειλαν ὅλα ὅσα ἔκανε μέ αὐτούς ὁ Θεός, ἄρα τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεός σύμφωνα μέ τὰ λόγια τῶν ἀποστόλων.

Αὐτὸ ἔγινε καί στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπως διηγεῖται ὁ θειότατος Λουκᾶς· «Τότε ὅλο τὸ πλῆθος σιώπησε, καί ἄκουαν τὸν Βαρνάβα καί τὸν Παῦλο νὰ διηγοῦνται ὅσα θαύματα καί καταπληκτικὰ ἔργα ἔκανε ὁ Θεός στὰ ἔθνη μέ αὐτούς»⁹¹. Ἄρα λοιπὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεός. Γιατὶ αὐτὸ κάνει θαυματουργώντας τὰ σημεῖα καί τὰ τέρατα. Γι' αὐτὸ καί ὁ Κύριος στὰ εὐαγγέλια ἔλεγε· «Ἐφόσον λοιπὸν ἐγὼ διώχνω τὰ δαιμόνια μέ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἄρα ἔφτασε καί σὲ σᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁹². Καί πάλι σὺς Πράξεις ὁ Λουκᾶς⁹³ λέγει,

92. Ματθ. 12, 22.

93. Πράξ. 15, 40.

Παῦλόν φησιν ἐπιλεξάμενον τὸν Σίλαν ἐξελθεῖν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν παραδοθέντα· Θεὸν αὖθις καλέσας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ διὰ τῶν ἀδελφῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀφορίσαν αὐτὸν εἰς ὃ προσεκαλέσατο αὐτὸν ἔργον. Πάλιν ὁ μακάριος Παῦ-
 5 λος ἐν μὲν τῇ πρὸς Κορινθίους φησίν, «Οὓς ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοὺς μὲν προφήτας καὶ ἀποστόλους, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους καὶ εὐαγγελιστάς, πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων», ἐν δὲ Μιλήτῳ συνταπτόμενος τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τῆς δοθείσης ἀναμνησκῶν χάριτος, «Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς», φησίν,
 10 «καὶ παντὶ τῷ ποιμινίῳ ἐν ᾧ ὑμᾶς ἔθετο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου».

Ὅρατε πάλιν κἀνταῦθα τὴν θεολογίαν τοῦ Πνεύματος. Ἐκεῖ γὰρ τοῦ Θεοῦ μνημονεύσας ὡς ποιμένας καὶ διδασκάλους καὶ
 15 εὐαγγελιστὰς χειροτονοῦντος, ἐνταῦθα περὶ τοῦ Πνεύματός φησι Ἐν ᾧ ὑμᾶς ἔθετο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν διδάσκων ὡς Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ὅτι ταυτόν ἐστιν εἰπεῖν Θεὸν καὶ Πνεῦμα, διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως τοῖς τε γὰρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γινομένοις συν-
 20 εργεῖ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῖς τε ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τελουμένοις συνευδοκεῖ ὡσαύτως ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ. Καὶ ἐτέρωθεν πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος Θεὸν εἶναι τὸ Πνεῦμα κηρύττει· «Ἐὰν», γὰρ, φησί, «προφητεύωσι πάντες, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ
 25 πάντων, τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται καὶ οὕτως πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν». Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ Πνεύματος ἢ προφητεία χάρισμα, διὰ δὲ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Πνεύματος φανερὰ τὰ τῆς καρδίας κρυπτὰ γίνεται, Θεοῦ δὲ ἴδιον τὸ τὸν νοῦν τῶν
 30 ἀνθρώπων ἐπίστασθαι, ἀναγκαίως ὁ ἐλεγχόμενος διὰ τῆς προφητείας, ἀνακρινόμενος προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν· εἶχον δὲ τὴν χάριν ἐκεῖνοι τοῦ Πνεύματος. Εἰ δὲ Θεὸς ἦν ἐν αὐτοῖς, ἐπειδὴ τῆς τοῦ Πνεύματος ἀπλή-
 λανον χάριτος, Θεὸς ἄρα καὶ ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

ὅτι ὁ Παῦλος, ἀφοῦ ἐπέλεξε τὸν Σίλα καὶ ἔφυγε, ἀφοῦ τὸν παρέδωσαν οἱ ἀδελφοὶ στὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ὀνομάζοντας πάλι Θεὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο μέσω τῶν ἀδελφῶν ἐπέλεξε αὐτὸν στὸ ἔργο ποῦ τὸν προσκάλεσε. Καὶ πάλι ὁ μακάριος Παῦλος στὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ λέγει· «Καὶ τοποθέτησε ὁ Θεὸς στὴν ἐκκλησία ἄλλους προφήτες καὶ ἀποστόλους, καὶ ἄλλους ποιμένες καὶ δασκάλους καὶ εὐαγγελιστοὺς, γιὰ τὴν κατάρτιση τῶν πιστῶν⁹⁴. Καὶ στὴ Μίλητο συντασσόμενος μὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ θυμίζοντάς τους τὴ χάρη ποῦ τοὺς δόθηκε, εἶπε· «Νὰ προσέχετε τὸν ἑαυτὸ σας καὶ ὅλο τὸ ποῖμνιο, στὸ ὁποῖο σὰς τοποθέτησε τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐπισκόπους νὰ ποιμαίνετε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου, τὴν ὁποία ἀπέκτησε μὲ τὸ δικό του αἷμα»⁹⁵.

Βλέπετε πάλι καὶ ἐδῶ τὴ θεολογία τοῦ Πνεύματος. Ἐνῶ δηλαδὴ ἐκεῖ ἀνέφερε ὅτι ὁ Θεὸς χειροτονεῖ ποιμένες καὶ διδασκάλους καὶ εὐαγγελιστοὺς, ἐδῶ γιὰ τὸ Πνεῦμα λέγει· «Στὸ ὁποῖο τὸ ἅγιο Πνεῦμα σὰς τοποθέτησε ἐπισκόπους γιὰ νὰ ποιμαίνετε τὴν Ἐκκλησίαν», διδάσκοντας ὅτι εἶναι Θεὸς τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ὅτι εἶναι ἴδιο νὰ ποῦμε Θεὸ καὶ Πνεῦμα, λόγῳ τῆς φύσεως τῆς διακονίας του. Γιατὶ σ' αὐτὰ ποῦ γίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα συμπράττουν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ σ' αὐτὰ ποῦ γίνονται ἀπὸ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, συμφωνεῖ ἐπίσης καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας. Καὶ ἄλλοῦ πάλι ὁ μακάριος Παῦλος κηρύττει, ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεός· γιατί λέγει· «Ἐὰν προφητεύουν ὅλοι καὶ μπεῖ κάποιος ἀπιστὸς ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ἀπὸ ὅλους, ἀνακρίνεται ἀπὸ ὅλους, φανερώνονται τὰ κρυφὰ τῆς καρδιάς του. Καὶ ἔτσι πέφτοντας μὲ τὸ πρόσωπο θὰ προσκυνήσῃ τὸν Θεό, ἀπαγγέλλοντας ὅτι πραγματικὰ ὁ Θεὸς εἶναι μαζί σας»⁹⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ προφητεία εἶναι χάρισμα τοῦ Πνεύματος καὶ μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Πνεύματος φανερώνονται τὰ κρυφὰ τῆς καρδιάς, καὶ εἶναι γνῶρισμα τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ γνωρίζῃ τὸν νοῦ τῶν ἀνθρώπων, ἀναγκαστικὰ αὐτὸς ποῦ ἐλέγχεται διὰ τῆς προφητείας, ἀνακρινόμενος θὰ προσκυνήσῃ τὸν Θεό, διακηρύττοντας, ὅτι πραγματικὰ ὁ Θεὸς βρίσκεται σὲ σὰς. Καὶ εἶχαν τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ἐκεῖνοι. Ἐφόσον λοιπὸν ὑπῆρχε ὁ Θεὸς μέσα τους, ἀφοῦ ἀπολάμβαναν τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ἄρα τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό.

94. Α' Κορ. 12, 28. Ἐφ. 4, 12.

95. Πράξ. 20, 28.

96. Α' Κορ. 14, 23-25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄.

*Ὅτι ἀκτίστως ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
διὸ καὶ αἰώνιον καλεῖται.*

*Καὶ ὁ θειότατος δὲ Πέτρος ἐν ταῖς Καθολικαῖς Ἐπιστολαῖς
5 «Εἰ ὄνειδίξεσθε», φησὶν, «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, μακάριοί
ἐστε, ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ δυνάμεως καὶ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐφ'
ὑμᾶς ἀναπαύεται». Καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐν τῇ Ἐπιστολῇ· «Ἐν
τούτῳ», φησί, «γινώσκουμεν ὅτι ἐν αὐτῷ μενούμεν, καὶ αὐτὸς ἐν
ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν». Τὸ δὲ ἐκ τοῦ
10 Θεοῦ κηρυττόμενον, οὐ κτίσμα, ἀλλ' ἐκ τῆς θείας οὐσίας ὑπάρχον
διὸ καὶ αἰώνιον εἰς ἀρχὴν τὸ εἶναι μὴ εἰληφώς, ὁ μακάριος αὐτὸ
Παῦλος ἀποκαλεῖ· «Εἰ γὰρ αἷμα», φησί, «τράγων καὶ ταύρων καὶ
σποδὸς δαμάλεως θαντίζουσα τοὺς κεκοινωνημένους ἁγιάζει πρὸς
τελειότητα, πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος αἰώ-
15 νος ἑαυτὸν προσήνεγκεν;». Εἰ τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αἰώνιον,
καὶ ὁ Θεὸς αἰώνιος, δῆλον τὸ συναγόμενον· ἀλλὰ πάσας μὲν τὰς
περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαρτυρίας, τὰς καὶ Θεὸν αὐτὸ καὶ
Κύριον κηρυττούσας, καὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένον λεγού-
σας, συλλέγειν τοῖς φιλοπόνοις καταλίπωμεν· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὸ τέλος
20 ἐπειγόμεθα τῆς προκειμένης διδασκαλίας*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ΄.

Ἀνακεφαλαίωσις τῆς πίστεως.

*Τοίνυν μίαν τῆς Τριάδος τὴν φύσιν εἶναι πιστεύομεν, μίαν
οὐσίαν ἐν τρισὶν ἰδιότησιν γνωριζομένην, τὴν ἐξουσίαν ἀμέρι-
25 στον, τὴν βασιλείαν ἀδιαίρετον, μίαν θεότητά τε καὶ κυριότητα.
Οὕτω γὰρ καὶ μονὰς ἐν τῷ ταύτῳ τῆς οὐσίας δείκνυται, καὶ ἡ
Τριάς οὐκ ἐν ψιλοῖς τοῖς ὀνόμασι, ἀλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσεσι γνωρί-
ζεται. Οὐ γὰρ ἐν λέγομεν τριώνυμον κατὰ τὴν τοῦ Σαβελλίου καὶ
Φωτεινοῦ καὶ Μαρκέλλου συναίρεσίν τε καὶ σύγχυσιν· οὐ τρία
30 ἀλλόφυλά τε καὶ ἑτεροῦσια, ἄνισα καὶ ἀνόμοια, ἀλλήλων ὑπερ-
κείμενα, καὶ γλώττη μετρούμενά τε καὶ ταλαντευόμενα, κατὰ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 27ο.

“Οτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ χωρὶς νὰ κτισθεῖ, γι’ αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται αἰώνιο.

Καὶ ὁ θειότατος ὅμως Πέτρος στὶς Καθολικὲς ἐπιστολὲς λέγει· «Ἐὰν κατηγορεῖσθε ἕξαιτίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, εἴσαστε μακάριοι, γιὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τῆς δόξας καὶ τῆς δυνάμεως, ἀναπαύεται σὲ σᾶς»⁷. Καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης στὴν ἐπιστολή του λέγει· «Ἀπὸ αὐτὸ γνωρίζομε ὅτι μένομε μέσα σ’ αὐτὸν καὶ αὐτὸς μέσα σὲ μᾶς, γιὰ τὸ μᾶς ἔδωσε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα του»⁸. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ κηρύσσεται ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ ὑπάρχει ἀπὸ τὴ θεία οὐσία. Γι’ αὐτὸ ὁ μακάριος Παῦλος τὸ ὀνομάζει αἰώνιο, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἐκλάβει τὸ εἶναι ὡς ἀρχή. Γιατὶ λέγει· «Ἐὰν τὸ αἷμα τράγων καὶ ταύρων καὶ τὸ ράντισμα μὲ στάχτη ἀπὸ δαμάλι ἀγιάζει τοὺς μολυσμένους ὡς πρὸς τὴν ἑξωτερικὴ καθαρότητα, πόσο περισσότερο τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρόσφερε τὸν ἑαυτό του;»⁹. Ἐὰν λοιπὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο εἶναι αἰώνιο καὶ ὁ Θεὸς αἰώνιος, εἶναι φανερὸ αὐτὸ ποὺ συμπεραίνεται. “Ολες ὅμως τὶς μαρτυρίες γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, οἱ ὁποῖες τὸ κηρύττουν Θεὸ καὶ Κύριο καὶ τὸ παρουσιάζουν συντεταγμένο μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, τὶς ἀφήνομε νὰ τὶς συγκεντρώσουν οἱ φιλόπονοι. Ἐμεῖς ὅμως διαζόμεσθε νὰ φτάσομε στὸ τέλος τῆς διδασκαλίας αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 28ο.

Ἀνακεφαλαίωση τῆς πίστεως

Πιστεύομε λοιπὸν ὅτι ἡ φύση τῆς Τριάδος εἶναι μία, μία οὐσία ποὺ διακρίνεται μὲ τρεῖς ιδιότητες, ἡ ὁποία εἶναι ἀχώριστη ὡς πρὸς τὴν ἑξουσία καὶ ἀδιαίρετη ὡς πρὸς τὴ βασιλεία, μία θεότητα καὶ κυριότητα. Γι’ αὐτὸ καὶ παρουσιάζεται συγχρόνως μονάδα ὡς πρὸς τὴν οὐσία, καὶ ἡ Τριάδα δὲν διακρίνεται μὲ ἀπλὰ ὀνόματα, ἀλλὰ μὲ τὶς ὑποστάσεις. Δὲν λέμε ἓνα μὲ τρία ὀνόματα, σύμφωνα μὲ τὴ συναίρεση καὶ σύγχυση τοῦ Σαβελλίου, τοῦ Φωτεινοῦ καὶ τοῦ Μαρκέλλου, οὔτε τρία ἀλλόφυλα καὶ διαφορετικῆς οὐσίας, ἄνισα καὶ ἀνόμοια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο, ποὺ μετροῦνται μὲ τὸ νοῦ καὶ τὴ γλῶσσα καὶ ταλαντεύονται, σύμφωνα μὲ τὴ διαίρεση

τὴν Ἀρείου διαίρεσίν τε καὶ ἀλλοτριώσιν καὶ δυσσεβῆ πολυ-
 πραγμοσύνην, ἀλλὰ τρεῖς μὲν τὰς ὑποστάσεις, μίαν δὲ τῆς Τριά-
 δος τὴν φύσιν ἀσώματον, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀτελεύτητον,
 ἀθάνατον, ἄπειρον, ἄφθαρτον, ἀπερίγραπτον, ἀπερίληπτον, ἀό-
 5 ρατον, ἀσαφῆ, ἄρητον, ἄφραστον, ἀκατάληπτον, ἀνέφικτον,
 ἀπερινόητον, αὐτοζωήν, φῶς νοερόν, πηγὴν ἀγαθῶν, θησαυρὸν
 σοφίας, δημιουργὸν τῶν ὄλων, κυβερνώσαν τὰ πάντα, σοφίαν
 ἰθύνουσαν τὸ τῆς κτίσεως σκάφος. Ταύτην τὴν πίστιν κατέχομεν
 ταύτην γὰρ παρὰ τῶν θεολόγων ἀνδρῶν ἐδιδάχθημεν. Πρὸς δὲ
 10 τοὺς ἀπὸ συλλογισμῶν διαλεγομένους, εἶπωμεν Ἐκείνη σου ἡ
 μερίς, ἐκεῖνος ὁ κληρὸς, ἡμῶν δὲ μερίς Κύριος, ᾧ ἀκολουθοῦντες,
 τὴν ὀρθὴν ὁδὸν οὐ καταλείψομεν· ἔχομεν γὰρ καὶ τὴν θεῖαν Γρα-
 φὴν διδάσκουσαν· διὸ βοῶμεν εἰκότως «Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ
 νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου». Τούτῳ τῷ φωτὶ περιλαμπό-
 15 μενοι, τῶν προωδευκότων πατέρων τὰ ἴχνη γνωρίσωμεν, ἐκείνοις
 ἀκολουθήσωμεν μέχρις ἂν καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐξα-
 νάστασιν τῶν νεκρῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ, ᾧ ἡ δόξα εἰς
 τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

καὶ ἀποξένωση καὶ ἄσεβῆ πολυπραγμοσύνη τοῦ Ἄρειου, ἀλλὰ τρεῖς ὑποστάσεις, μία ὅμως φύση τῆς Τριάδος ἀσώματη, ἄτρεπτη, ἀναλλοίωτη, ἀτελεύτητη, ἀθάνατη, ἄπειρη, ἀφθαρτη, ἀπερίγραπτη, ἀπερίληπτη, ἀόρατη, ἀσαφῆ, ἄρρητη, ἀφραστη, ἀκατάληπτη, ἀκατανόητη, ἀπερινόητη, αὐτοζωή, νοερὸ φῶς, πηγὴ ἀγαθῶν, θησαυρὸ σοφίας, δημιουργὸ τῶν ὄλων, κυβερνήτη τῶν πάντων, σοφία ποὺ κατευθύνει τὸ σκάφος τῆς κτίσεως. Αὐτὴν τὴν πίστη κατέχομε, γιατί αὐτὴ διδαχθήκαμε ἀπὸ τοὺς θεολόγους ἄνδρες. Πρὸς ἐκείνους ὅμως ποὺ συζητοῦν μὲ συλλογισμοὺς ἅς ποῦμε· Ἐκείνη εἶναι ἡ μερίδα σου, ἐκείνη ἡ κληρονομία σου, ἐνῶ δική μας μερίδα εἶναι ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖο ἀκολουθώντας, δὲν θὰ ἐγκαταλείψομε τὸν ὀρθὸ δρόμο. Γιατὶ ἔχομε καὶ τὴν ἁγία Γραφὴ ποὺ μᾶς διδάσκει· γι' αὐτὸ πολὺ σωστὰ φωνάζομε· «Ὁ νόμος σου εἶναι λυχνάρι γιὰ τὰ πόδια μου καὶ φῶς ποὺ φωτίζει τοὺς δρόμους τῆς ζωῆς μου»¹⁰⁰. Φωτιζόμενοι μὲ αὐτὸ τὸ φῶς, θὰ γνωρίσομε τὰ ἴχνη τῶν πατέρων ποὺ βάδισαν πρὶν ἀπὸ μᾶς, καὶ θὰ τοὺς ἀκολουθήσομε μέχρι ποὺ νά φτάσομε ὅλοι στὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

---

100. Ψαλμ. 118, 105.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		22	330
			6	66
1	1	86	15	364
	26	28. 514	12	160
	27	254. 438		
2	7	136. 292. 438		* Ἰησοῦς Ναυῆ
19	26	286	14	284
32	26	500		Κριταὶ
	* Ἐξοδος		19	444
3	2 ἐ.	332	20	144
	14	214. 480. 482		Βασιλειῶν Α΄
4	3-4	286		
	11	186	4-6	320
	11-12	448		* Ἐσδρας Γ΄
16	8	318	36	106
	Λευϊτικὸν			Ψαλμοὶ
19	2	28		
24	10-25	458	6	54. 156
	17	118	7	232
	* Ἀριθμοὶ		8	74
14	21	52	3	206
	Δευτερονόμιον		10	224
			15	52
5	15	284	12	330
6	13	412	1	372
9	7	160. 452	8	382
	32	452	19	382
			23	486

		Γένεσις			Παροιμιαί Σολομώντος		
23	9-10		110	9	12		64
	10		110		18		192
32	6	86. 170. 174. 430.	440	12	5		66
44	7		64	22	28		124
	7-8		310		Σοφία Σολομώντος		
49	3		388				
57	8		78	1	7		162. 438. 450
62	9		320		13-14		414
	12		208	2	24		414
67	29		80		'Αμώς		
80	7		468				
	10		320	4	13		164
	11		150	7	15		324
88	7		270		Μιχαίας		
	10		344				
	17-18		90	5	1		270
	24		72		'Αβδακούμ		
89	1		286				
93	21		286	1	5		300
94	4		496	3	13		306
	6-7		62		'Ιωήλ		
101	17		52				
	26-28		204. 490	2	28		514
102	20-21		62	3	1		330
103	4		82. 490	4	11		40
	15		278		Σοφονίας		
	29-30		168				
	30		432	2	1-2		322
	32		106		'Αγγαΐος		
104	15		306				
109	1		58. 72	2	5		134. 440
118	91		152		6		514
	105		528		12		14
123	6		66		'Ησαΐας		
136	6		502				
138	7		438	5	14		74
	7-8		162	6	1		146. 450
		'Ιώβ			1-3		60
					3		106. 442
10	8		166	7	14		204
30	3		438	8	9		146. 150
32	8		514	10	15		84

11	12	496	1	23	284
	22	496	2	3	270
13	3	14		12	256
24	13-14	370	4	17	254
30	1	514		4	278
40	13	100	5	19	412
42	8	58. 326		21-33	480
44	20	280	8	48	28
45	12	438		2	88
	23-24	104	9	3	88
48	16	512	10	35	274
49	9	226		1	274
50	7	42		8	90. 186
53	9	224. 352. 378		19	188
55	8-9	218		19-20	438. 448. 514
60	1-2	370		20	188. 454
61	10	256		28	374
62	2	242		40	130
63	9-10	160. 452	11	22	522
	14	160. 454		27	194. 488. 490. 516
66	1	440		28-29	74
	Ἰερεμίας		12	24	174
				27-28	174
1	5	14		31-32	458
2	12-13	180. 454		33	412
9	1-2	326	13	41	358
13	16	390		55	388
23	24	162. 440. 450	14	33	246
31	31	480		34	358
	Βαρούχ		16	16	358
				17	358
3	3	202		21-23	376
	36	228		24	374
	37-38	480		27	62. 358
	38	426	17	25	324
	Δανιήλ		18	6	118
				16	66
2	44	78		20	240
7	9-10	60	19	4	300
	13-14	78	20	31-32	88
	Ματθαῖος		21	38	336
			22	42	336
1	18	468		29	332
			23	8	254

23	9	254.302	1	18	250.406.478
25	40	320		27	268
26	38	374		29	384
	39	374.414		29-31	358
27	22	422		32	12.16
	46	372.374		32-34	368
28	19	34.122.196.416.510		49	274
	20	240.144	2	19	42.404
	Μάρκος		3	7	460
				8	468
12	24	80		9	262
13	32	98		11	228
	Λουκάς			12	356
				12-13	262
1	2	272		13	356
	15	364		16	404
	30	196		24	444
	30-31	206.242.346		31	300.366.412
	30-33	66		34	184.258
	30-35	300		36	502
	31	262	4	4	432
	72	384		20	132
	79	228		22	98.246.398
2	11	198		24	144
	14	196		48	94
	52	384	5	7	458
4	14	174		16	94
9	35	254		17	84.94.494
12	11	188		19	80.96
17	21	176		19-20	92
	Ἰωάννης			21	84.402.494
1	1	294.410.482	6	30	80
	1-2	208.264.272.476		30	260
	3	80.454		31	260
	4	478		32	260
	8	478		38-39	412
	11	46		44	496
	11-12	334		49-51	260
	12	302		51	424
	12-13	254.468		53	260.426
	14	248.276.286.290.346.426.482		58	388
				62-63	262
	16	310		63-64	434
				64	440

6	68	178	14	7	504
7	37-38	180.454		8	212
	39	182.454		9	52.238.382.414
	42	310		9-10	212
8	14	498		10	92.96.434.500
	16	500		18	144.444
	16-19	498		23	144.362.444
	17	500		28	238.410
	18	500	15	6	496
	19	502		14-15	154
	29	500		15	188
	31-32	402		26	24.160.458.468
	39-40	234	16	12-15	22
	40	382		13	112.184
	57	268		14	26.182
	57-58	208		15	24.442
	58	268.356	17	1	248.508
9	1-7	250		4	44.76
	2	116		5	344.410.508
	3-4	116		6	46.508
	16	94		10	148.510
	35-38	250		11-13	240
10	9	496		19	32.34
	11	418	20	17	302
	14	158		22	136.258
	15	492		22-23	368
	16	62		28	272
	18	418		30	492
	27	62.158.434	27	30-31	252
	30	238.382.414			
	32	434			Πράξεις
	33	354	1	7-8	116
	34-36	12	2	2-4	448
	36	14		4	188
	37	96.176.360.494		17	330
	37-38	250		29-31	224
	38	360.496		36	38
11	25	178		38	258
12	44	250	3	6	90.274
	44-46	504		12	90
13	31	508	4	8-10	252
14	1-8	38		10	90
	6	214.352.420.458		12	252
	6-12	504	5	3-4	130.456

5	3	520	8	27	516
	4	520		29	216. 242. 486
7	51	146		29-30	14. 140
9	34	90. 274		32	314. 394
10	38	156. 360		33	158
13	2	146. 520	9	32	366
	41	300	10	6-9	316
14	27	522	14	7-9	272
15	12	522		9	224
	40	522		11	104
16	17	146	15	15-16	384
17	28	138. 178		17-18	462
	29	454		Κορινθίους Α'	
19	2	122			
20	28	418. 524	1	13	356. 382
28	25	450		18	402
	Ρωμαίους			22-25	422
				24	42. 80. 112. 234. 402
1	1	456	2	1	446
	1-3	232		2	232
	4	460		3-4	462
	16	402		4	228
	20	454		6-8	236
	20-21	170		8	398
	21-23	278		11	112. 514
	22	350		12-16	516
	22-23	244		16	100. 456
	25	158. 244. 398	3	16	140. 362. 444
3	5	340		16-17	518
5	2	462	4	7	170. 204. 352 418
	14	378	5	15-16	418
	15	380		19	418
6	3	416	6	11	158. 448. 518
	5	296. 396		17	320
8	2	512		19-20	518
	3-4	350	7	23	418
	4-5	222		39-40	458
	8-10	446	8	5-6	344
	9	514		6	144. 264. 360
	9-10	258		9	296
	11	178. 180. 434. 448	10	2-4	270
	14	514	12	3	190
	15	152. 462. 512		4-6	512
	20	460		7	430

12	8-9	522			
	11	512. 522			
	28	524			
13	12	142. 190. 464			
14	2	134			
	21	134. 188			
	23-25	524			
	23-26	446			
	25	134			
15	3-9	200			
	10	352			
	12-15	200			
	14	198			
	18-19	198			
	20	414			
	22	380			
	22-26	64			
	23	302			
	23-26	70			
	45	378. 416			
	47	412. 292			
	48	304			
	49	224. 298. 304			
	Κορινθίους Β'				
1	19	352			
3	6	148. 456			
	9	148. 436			
	17	28. 132. 432. 512			
	17-18	152			
	18	28. 50. 132			
4	5-6	248			
	5	232			
	6	382			
	16	330			
5	16	240			
	17	348. 394. 488			
	21	290. 314. 394			
7	17	136			
10	5	366			
12	5	464			
	9	464			
13	3	402. 438. 454			
	13	450. 512			
	Γαλάτας				
	1		1		240. 386
			11-12		240. 386
			2	16	254
				19-20	418
			3	13	290
				27	256
			4	4	254. 298. 350
				4-5	312
				6	152. 334
				8-9	124. 246
				19	28. 138
			6	14	390
	Ἐφεσίους				
			1	6	478
				10	426
				13-14	464
				15	50
				19-21	402
				20-21	312
				21	318, 338
			2	4	158
				5-11	408
			3	12	158
				10-11	110
				14-16	334
			4	5	124. 248. 385. 416
				7	190
				10	162. 438. 450
				12	524
			5	1-2	388
				5	70
			6	12	74
				16	118
	Φιλιππησίους				
			2	5-8	288
				5-9	342
				6	108. 426
				6-7	346. 482. 484
				7	16. 324. 382
				8-9	342
				10-11	48. 104

3	21	486	2	14-17	294
	Κολοσσαεῖς			16	206
1	12-20	264		18	198
	15	488	3	1	364
	15-18	396	4	12	214
	18	254. 414. 488	5	7	376
	21-22	420		7-8	234
2	3	114		7-9	372
3	3	240		19-20	388
	Τιμόθεον Α'		7	7	438
			9	13-14	526
2	5	266		23-26	392
3	16	196	10	29	398
6	12	434	12	2	40. 50. 420
	13	178		28	66
	13-14	448	13	4	300
	16	176		8	266. 354
	Τιμόθεον Β'			12	420
2	12	68		Ἰακώβου	
	Τίτον		2	1	48. 370
2	11-13	350		Πέτρου Α'	
	Ἑβραίους		1	18-19	388
1	2	476		21	42
	3	288. 382. 478	2	20-21	372
	3-4	236		22	32. 234. 352. 378
	5	338	3	15	10
	6	104. 244		17-20	226
	13	338		18	398
	16	100	4	1	398
2	14	426		7-10	466
	9	102. 238		14	370. 526
	9-17	394		Πέτρου Β'	
	10	390	1	3	52
	10-15	416		4	132
	11	12. 310. 368	2	21-22	280
	11-12	32		22	124
	14	348. 418		Ἰωάννου Α'	
	14-15	202. 222	1	1-3	208

EYPETHPIA

539

2	19	280	4	15	276
	22-23	210	5	5-9	466
	27	156		6	160
3	16	224		9	466
	24	134		9-10	256
4	1-3	200		20	34. 276. 424
	2-3	346			Ἰούδα
	13	144. 526	—		28
	13-15	346	—		230

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

- ἸΑαρὼν 318.
 ἸΑββακούμ 306.
 ἰδελτηρία 280. 282. 366. 420. 508.
 Ἰθραάμ 100. 198. 206. 208. 234. 268.
 294. 310. 314. 316. 356. 394.
 ἰγαλλίασις 310.
 ἰγάπη 50. 262. 372. 388. 406. 500. 466.
 512.
 Ἰγγαῖος 14.
 ἰγγεσλος 392. 394.
 ἰγιαζειν 442. 444. 500.
 ἰγιασμός 12 14. 16. 18. 22. 28. 30. 34.
 50. 60. 136. 138. 140. 182. 184. 224.
 256. 322. 346. 360. 368. 416. 442.
 444. 460.
 ἰγιασύνη 232. 460.
 ἰγνοια 110. 472. 504. 516.
 ἰγωνία 224.
 Ἰδὰμ 64. 292. 296. 302. 304. 378. 380.
 396. 416.
 Ἰδὰμ ἔσχατος 416.
 ἰδικία 208.
 ἰδοξία 40.
 ἰθανασία 176.
 Ἰθηναῖοι 454.
 Αἰγύπτιοι 284.
 Αἴγυπτος 330.
 αἶμα Χριστοῦ 526.
 Αἰνέας 90. 274.
 αἰρετικός, -οὶ 496. 498. 504. 506. 508.
 αἰσχύνη 288. 398. 420.
 ἀλήθεια 10. 20. 22. 24. 30. 88. 106. 112.
 160. 234. 244. 280. 282. 286. 294.
 338. 352. 354. 382. 420. 424. 428.
 458. 464. 466. 468. 488. 490. 504.
 ἀλλοίωσις 202. 204. 286. 328.
 ἀμαθία 30. 122. 168. 186. 192. 196. 204.
 282. 322. 406. 488. 498.
 ἀμάρτημα, -τα 512.
 ἀμαρτία 18. 26. 30. 32. 66. 74. 76. 92.
 166. 172. 198. 224. 226. 236. 258.
 264. 274. 288. 290. 292. 294. 296.
 298. 304. 314. 346. 348. 350. 352.
 358. 368. 378. 380. 384. 392. 394.
 398. 426. 446. 466. 512.
 ἄμαρτωλός, -οὶ 376.
 ἀνάθεμα 190.
 ἀναΐδεια 120.
 ἀναιοχυντία 498. 516.
 ἀνακεφαλαίωσις 406.
 ἀνακαινίζειν 432.
 ἸΑναρίας 130. 456. 520.
 ἀναπλασμός 256.
 ἀνάστασις 42. 76. 166. 178. 200. 224.
 296. 300. 396. 400. 414. 416. 460.
 ἀνθρωπολατρεία 318. 410.
 ἀνθρωποτόκος 282.
 ἀνισότης 496.
 ἀνομία 310.
 ἀνοσιότης 318. 414.
 ἸΑντιόχεια 520. 522. 524.
 ἸΑντίχριστος 200. 210.
 ἀπαρχή δευτέρα (Χριστός) 378. 414.
 ἀπάτη 66. 76. 244. 470. 474.
 ἀπαύγασμα 80. 114. 236. 288. 382. 478.
 486.
 ἀπιστία 312.
 ἀποκάλυψις 240. 386. 524.
 ἀπολύτρωσις 264. 462.
 ἀπόνοια 280.
 ἀποπληξία 156. 172. 350.
 ἀπώλεια 240. 414.
 ἸΑρειος 498. 516. 528.
 ἀρετή 52. 104. 322. 456.
 ἄρτος ὁ ζῶν 260. 424.
 ἄρτος πνευματικός 278.
 ἸΑρχαὶ 312. 318. 338. 396. 404.
 ἀσέβεια 66. 230. 350. 472. 474.
 ἀσυνεσία 184. 312.
 ἀτρεψία 204.
 αὐτοζωή 528. αὐτουργία 440.
 αὐτοχειρία 442.

ἀφθαρσία 224. 416.

B

Βαβυλών 14. 440.

βάπτισμα 124. 248. 256. 384. 416. 518.

Βαπτιστής (Ἰωάννης) 18. 356. 364. 368. 384.

Βαρνάβας 146. 520. 522.

βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 64. 66. 68. 70. 72. 74. 76. 78. 174. 262. 522.

βαπτολογία 128.

Βεελζεβούλ 174. 190.

Βενιαμίν 240.

Βηθλεὲμ 270. 362.

Βιθυνία 146. 520.

βλασφημία 354. 472. 478-480. 498. 516.

βούλησις 96. 494.

Γ

Γαβριήλ 64. 194. 204. 242. 346.

Γαλατία 386.

Γαλιλαία 174.

γάμος 254. 300.

γένενα 374.

γέννησις Σωτήρος 422. 476. 484. 486.

γνώσις 248. 278. 382. 472. 488. 492. 494. 516. 522.

γνώσις Θεοῦ 366.

γογγυσμός 318. 466.

Δ

Δαβίδ 52. 64. 66. 72. 80. 86. 88. 106.

162. 166. 170. 198. 224. 232. 270.

274. 276. 308. 310. 314. 316. 318.

320. 326. 332. 336. 338. 340. 342.

344. 350. 352. 354. 356. 368. 388.

390. 400. 404. 412. 418. 430. 432.

438. 498.

δαιμόνιον 174. 434.

Δανιήλ 60. 78.

δεσποτεία 494. 508. 510. 512. 514.

διάβολος 76. 222. 294. 348. 360. 392-394. 414.

Διαθήκη Νέα ἐν Χριστῷ 436.

διαίρεσις 528.

διαφθορά 226.

δικαιοσύνη 52. 118. 148. 258. 300. 310. 314. 394. 396. 436. 446.

δοκαιοῦν 448.

δικαίωσις 50.

δόξα θεία - Θεοῦ 40. 44. 48. 50. 52. 54. 56. 68. 74. 78. 80. 90. 100. 102. 104.

132. 142. 146. 150. 152. 154. 156.

164. 176. 196. 236. 238. 242. 244.

250. 260. 268. 274. 276. 278. 286.

326. 340. 344. 350. 354. 368. 370.

382. 390. 392. 394. 398. 400. 408.

410. 428. 436. 438. 446. 452. 462.

478. 486. 526. 528.

δόξα κενή 470.

δοξολογία 106.

δουλεία 56. 60. 100. 108. 152. 154. 160. 202. 222. 294. 312. 324. 336. 394.

462. 480. 494. 496. 512.

Δυνάμεις 312.

δύναμις θεία 50. 80. 82. 92. 94. 234.

236. 300. 332. 344. 360. 402. 420.

422. 428. 454. 460. 462. 464. 492.

494. 526.

δυσβουλία 156. 336.

δυσσέβεια 318. 372. 434

δυσφημία 120. 168. 182. 214. 280. 460.

E

Ἑβραῖος, -οι 240.

εἰκαιολογία 454.

εἰκαιομυθία 428.

εἰκιοβουλία 284.

εἰκὼν (κατ' εἰκόνα Θεοῦ) 28. 114. 172. 396. 438. 466. 478. 486. 514.

εἰκὼν τοῦ ἔπουρανίου 304.

εἰκὼν τοῦ χοϊκοῦ 304.

εἰκὼν Υἱοῦ 14

εἰρήνη 196.

Ἐκκλησία 264. 396.
 ἐλευθερία 152. 154. 512.
 Ἕλλην,- ες 278. 280. 402. 420. 422.
 ἔλπις 10. 124. 140. 198. 258. 292. 296.
 350.
 ἐμβροντησία 208. 338. 498.
 Ἐμμανουήλ 192. 194. 204. 206. 216.
 218. 220. 230. 234. 244. 262. 266.
 268. 284. 326. 330. 358. 366.
 ἐνανθρώπησις 46. 54. 106. 110. 190.
 206. 220. 222. 264. 266. 292. 296.
 308. 332. 348. 362. 390. 414. 482.
 ἐνέργεια 58. 80. 82. 84. 96. 146. 168.
 170. 174. 176. 182. 258. 298. 402.
 428. 434. 448. 456. 506.
 ἐνέργεια φυσική 466.
 ἐνέργημα 512.
 ἔνωσις 54. 230. 238. 242. 252. 258. 262.
 264. 268. 276. 304. 322. 324. 328.
 330. 336. 340. 400.
 ἔνωσις οικονομική 260.
 ἔξανάστασις 528.
 ἔξουσία 174. 274. 302. 340. 418. 512.
 526.
 Ἐξουσία 312. 318. 338. 396. 404.
 ἐπίγνωσις 50. 52. 382.
 ἐπιθυμία 240. 350.
 ἔργα νόμου 254.
 Ἐρμείας 8. 70. 90. 118. 130. 152. 190.
 206. 214.
 Ἐσδρας 106.
 ἔτερούσιον 502.
 εὐδοκία 198.
 εὐεργεσία 252.
 εὐκλεία 102. 106. 108. 122. 236. 246.
 268. 308. 320. 364.
 εὐλάβεια 192. 234. 372. 374.
 εὐλογία 444.
 εὐμάθεια 186.
 εὐμένεια 378.
 Εὐνόμος 498. 516.
 εὐρεσιολογία 122.
 εὐσέβεια 50. 90. 196. 220. 294. 310. 316.
 426. 470.

εὐτέλεια 500.
 εὐφροσύνη 256.
 εὐωδία 388.
 Ἐφραθᾶ 270.

Z

Ζαχαρίας, πατήρ Ἰωάννου, 384.
 ζωὴ αἰώνιος 32. 38. 158. 272. 276. 404.
 424. 434. 492. 502.
 Ζωὴ (Χριστὸς) 148. 178. 180. 198. 214.
 224. 228. 260. 272. 276. 290. 300.
 308. 314. 390. 396. 400. 414. 434.
 440. 446. 478. 504.
 ζωογονεῖν 448.
 ζωοποιεῖν 258. 416. 434. 440. 494.
 ζωοποίησις 256. 294.

H

ἡδονὴ 144.
 Ἡλίας 388.
 ἡλιθιότης 164.
 ἡμέρα συντελείας 12.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 40. 60. 146. 160.
 280. 370. 438. 450. 452.

Θ

θάνατος 64. 70. 74. 102. 110. 166. 210.
 222. 224. 288. 294. 296. 300. 316.
 342. 348. 390. 392. 394. 400. 404.
 406. 408. 416. 418. 420. 422. 460.
 488.
 θέλημα 104. 184. 322. 324. 330. 406.
 412. 492.
 θέλημα ἀνδρὸς 254. 460.
 θέλημα σαρκὸς 254. 468.
 θέλησις 58. 86. 94. 408.
 θεογνωσία 472. 474. 482.
 θεοποιεῖν 150. 430.
 Θεὸς 474. 486.
 θεοσημία 88. 90. 358. 362. 436
 Θεοτόκος 282. 284. 288. 306.

Θρόνοι 338. 396. 404.
 θυμός 14.
 θυσία 388. 390. 392.
 Θωμᾶς 272. 504.

I

Ἰακώβ 66. 480. 482. 498. 500.
 Ἰάκωβος 48. 200. 370.
 Ἰερεμίας 14. 202. 454. 480.
 Ἱεροσόλυμα - Ἱερουσαλήμ 370. 522.
 Ἰεσσαὶ 100. 274.
 Ἰησοῦς (Ναυῆ)
 Ἰουδαία 362.
 Ἰουδαῖος 12. 42. 94. 98. 100. 116. 146.
 174. 180. 186. 198. 208. 234. 250.
 252. 258. 260. 262. 268. 300. 336.
 340. 354. 382. 388. 390. 398. 402.
 414. 420. 422. 434. 450. 498. 500.
 504. 512.
 Ἰσαὰκ 498.
 ἰσότης Υἱοῦ πρὸς Πατέρα 8. 280. 408.
 488. 494. 496. 506.
 ἰσοτιμία 424.
 ἰσουργεῖν 434.
 Ἰσραὴλ 38. 160. 252. 270. 274. 284. 318.
 324. 330. 358. 362. 418. 440. 452.
 480. 482.
 Ἰσραηλῖται 90.
 ἰσχυρομυθία 48.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 32. 46. 146.
 156. 182. 184. 208. 252. 254. 258.
 264. 272. 276. 286. 300. 310. 314.
 328. 334. 366. 406. 410. 424. 444.
 454. 458. 482. 500. 526.
 Ἰωάννης (πρόδρομος, 12. 16. 256. 268.
 366.
 Ἰὼβ 438. 514.
 Ἰωήλ 514.
 Ἰωνάθαν 498. 500.
 Ἰωσήφ 498.
 Ἰωσήφ (μνηστήρ Θεοτόκου) 466.

K

κακοήθεια 492.

κατάκρισις 148. 436.
 κατάπαυσις 440.
 καταπέτασμα 388.
 κατάρα 290. 292.
 καταφθορά 136.
 καταφυγή 286.
 καύχησις 462.
 κένωσις 42. 44. 56. 100. 106. 110. 234.
 282. 288. 290. 294. 302. 310. 314.
 324. 326. 344. 352. 368. 370. 372.
 376. 380. 394. 396. 410. 426.
 κήρυγμα θεῖον 436. 462. 466.
 κληρονομία 464.
 Κορίνθιοι 524.
 κοσμοποιία 438.
 κρίσις 480.
 Κύπρος 520.
 Κυριότητες 312. 318. 338. 396. 404.

Λ

λατρεία νόμου 436.
 λίθος προσκόμματος 366.
 Λόγος Θεοῦ 476. 478. 484. 488. 502.
 510.
 λόγος ἐκκλησιαστικὸς 472.
 Λουκᾶς 272. 520. 522.
 Λυκαονία 520.
 Λυκία 520.
 λύπη 224.
 λύτρωσις 406.
 Λῶτ 286.

M

μανία 100. 192. 204. 244. 508.
 μάννα 260.
 Μαρία, ἀδελφή Μωυσέως,
 Μαρία (Θεοτόκος) 466.
 Μαριὰμ 64. 206. 242. 346.
 Μάρκελλος 192. 526.
 ματαιότης 460. 462.
 μεγαλοπρέπεια 32.
 μέθεξις 24. 26. 28. 34. 36. 140. 144. 150.

152. 170. 186. 248. 256. 294. 338. 444.
450.

Μεσοποταμία 498.

Μῆδοι 14.

μικροψυχία 374. 376.

Μονογενής 486. 508. 510.

μυσταγωγία 110.

μυστήριον 12. 70. 76. 102. 108. 134.

190. 196. 220. 224. 228. 240. 244.

262. 280. 288. 292. 294. 296. 300.

310. 314. 316. 326. 332. 336. 340.

348. 350. 358. 374. 376. 380. 382.

386. 388. 396. 412. 420. 422. 426.

428. 436. 446. 482.

μωρία 402. 420. 422. 516.

Μωσῆς-Μωυσῆς 52. 86. 118. 160. 186.

214. 260. 270. 284. 286. 316. 318.

330. 332. 378. 398. 418. 438. 442.

448. 452. 458. 478. 482.

N

Ναζαρέτ 156. 252. 360. 362.

Ναθανιήλ 274.

Νεστόριος 282.

Νικόδημος 228. 262. 468.

νωθεία 206.

O

ὁδὸς ἀληθείας 280.

οἰκονομία 8. 32. 44. 46. 56. 64. 72. 76.

94. 100. 102. 192. 198. 200. 222. 224.

238. 180. 282. 294. 314. 318. 326.

346. 350. 368. 372. 376. 386. 396.

400. 404. 406. 482. 486.

ὁμοίωσις 28. 172. 296. 304. 336. 382.

386. 414. 464. 466. 514.

ὁμοούσιος, ον. 280. 434. 438. 446. 448.

502. 518.

ὁμοουσιότης 98. 232.

ὀνόματα Κυρίου 484.

ὄργη 14. 502.

ὄρκος 224.

οὐσία, θεία, 8. 20. 26. 38. 50. 96. 120.

144. 150. 180. 182. 188. 204. 236.

238. 318. 326. 338. 382. 394. 442.

446. 458. 462. 464. 468. 500. 502.

506. 514. 526.

Π

πάθημα 390. 392. 394. 484.

πάθος 204. 224. 240. 396. 414. 418. 422.

428.

Παλιὸς τῶν ἡμερῶν 78.

Παμφυλία 520.

παντευχία 404.

παράβασις 292. 378.

Παράκλητος 468.

παρακοή 378.

παραπληξία 498. 598.

παραφθορά 178. 202.

Παρθένος (Θεοτόκος) 266. 282. 284.

288. 290. 300. 302. 306. 310. 346.

468.

παρησιία 378. 388.

Πάσχα 418.

Πατήρ 474. 476. 478. 480. 484. 486. 488.

490. 492. 494. 496. 500. 502. 504.

506. 508. 510. 512. 514. 516. 518.

Παῦλος 12. 14. 28. 32. 40. 41. 50. 64. 66.

70. 80. 102. 104. 110. 112. 122. 124.

132. 146. 148. 158. 162. 170. 178.

190. 198. 222. 224. 232. 234. 236.

240. 244. 248. 254. 258. 262. 264.

270. 272. 274. 278. 288. 290. 294.

298. 300. 302. 304. 308. 314. 316.

320. 330. 332. 338. 340. 342. 344.

348. 352. 354. 356. 360. 362. 364.

366. 368. 380. 382. 386. 388. 390.

394. 396. 398. 400. 402. 406. 416.

418. 420. 430. 432. 434. 436. 438.

444. 446. 448. 450. 452. 454. 456.

458. 460. 462. 464. 476. 478. 482.

484. 486. 488. 512. 516. 518. 520.

522. 524. 524. 526.

πειρασμός 372. 374. 376.

περιτομή 50.
 πέτρα πνευματική 270.
 Πέτρος 10. 50. 224. 226. 252. 258. 358.
 370. 372. 398. 456. 466. 520.
 Πιλάτος 198.
 πίστις 22. 48. 50. 62. 76. 118. 122. 124.
 140. 144. 158. 198. 200. 210. 214.
 218. 240. 248. 250. 254. 258. 282.
 292. 316. 340. 348. 358. 366. 370.
 384. 390. 416. 418. 428. 452. 462.
 468. 470. 472. 474. 492. 496. 500.
 506. 510. 522. 528.
 πλάνη 124. 470.
 πλάνησις 246.
 πλεονεξία 76. 240. 284.
 πλημμέλημα 254.
 Πνεῦμα ἅγιον 430 432. 434. 436. 438.
 440. 442. 444. 446. 448. 450. 452.
 454. 456. 458. 460. 462. 464. 466.
 468. 510. 512. 514. 516. 518. 520.
 522. 524. 526.
 πνεῦμα δουλείας 462. 462.
 Πνεῦμα υἰοθεσίας 462.
 ποιμὴν καλὸς 418.
 πολυπραγμοσύνη 526.
 πονηρία 74.
 πορνεία 240.
 πρόγνωσις 14.
 προθυμία 98. 118.
 προκοπή 384.
 προσευχή 414. 466.
 προσκύνησις 100. 104. 108. 242. 244.
 248. 312. 318. 484.
 προσοπωλησία 48.
 πρόσωπον (θεῖον) 340. 382. 384. 390.
 506.
 προφητεία 524. 526.
 πρωτότοκος 14. 100. 104. 106. 108. 216.
 242. 244. 248. 264. 396. 486. 488.
 πρωτότοκος τῶν νεκρῶν 264. 414.

Σ

Σαβέλλιος 526.

Σαμάρεια 246. 398.
 Σαμουήλ 320.
 Σαμψών 444.
 σάρκωσις 16. 198. 220. 290. 292.
 Σατανᾶς 130. 376. 456.
 Σελεύκεια 520.
 Σίλας 522.
 Σιλουανὸς 352.
 Σίμων, Βᾶρ Ἰωνᾶ, 358.
 Σιών 52.
 σκοτία 352.
 σμικροπρέπεια 370.
 Σοφία Θεοῦ 24. 50. 80. 114. 150. 170.
 186. 188. 228. 234. 236. 384. 386.
 402. 420. 422. 438. 528.
 σοφία πολυποίκιλος τοῦ Θεοῦ 110.
 σταυρὸς 40. 76. 198. 210. 224. 288. 290.
 316. 342. 388. 390. 398. 402. 406.
 408. 414. 420. 428.
 Στέφανος 146.
 σύγκρασις 330.
 σύγχυσις 328. 526.
 συκοφαντία 68.
 συναίρεσις 526.
 συντέλεια 12. 144. 392.
 σωτηρία 82. 98. 198. 252. 296. 312. 372.
 390. 392. 398. 402. 464. 468. 470.
 572. 496.

Τ

ταπείνωσις 16. 374. 408. 410. 486.
 ταυτοδουλία 96.
 ταυτοεργία 96.
 ταυτότης 280. 446. 458.
 τελειότης 526.
 τερατολογία 386. 400.
 τιμή 100. 102. 156. 312. 342. 392. 394.
 418.
 Τιμόθεος 178. 352. 450.
 τιμωρία 398. 458.
 τροπή 286. 328.

τύφος 470.

Υ

ὔδωρ ζῶν (Χριστός) 454.

υἰοθεσία 152. 304. 312. 332. 334. 348.
398. 512.

Υἱὸς 474. 476. 478. 480. 486. 488. 490.
492. 494. 496. 500. 502. 504. 506.
508. 510. 514. 516. 518. 524. 526.

υἰότης 152. 326. 420.

ὑπακοή 100. 366. 372. 374. 378.

ὑπεροχή (Θεοῦ) 442. 446. 454.

ὑπομονή 372.

ὑπόστασις 10. 20. 22. 30. 42. 88. 92.
114. 208. 236. 288. 344. 380. 382.
486. 494. 486. 506. 528.

ὑποταγή 378.

Φ

Φαραώ 480.

Φαρισαῖος

φαιλότης 28. 30.

φανακισμός 176. 336. 390.

φθόνος 414.

φθορά 42. 74. 76. 166. 172. 198. 202.
206. 222. 224. 226. 272. 292. 298.
304. 378. 396. 400. 412. 414. 416.
418. 426. 432.

φιλανθρωπία 296. 414.

φιλεργία 116.

Φίλιππος 212. 504. 506.

φιλομάθεια 114. 116.

φιλοσαρκία 172.

φρόνησις 386.

φύσις θεία 10. 14. 36. 58. 140. 142. 170.
180. 182. 184. 194. 204. 206. 230.
246. 260. 330. 340. 428. 432. 434.
466. 486. 494. 506. 518. 524. 526.
528

φῶς ἀληθινὸν 30. 478.

φῶς νοερόν 528.

Φῶς (ὁ Χριστός) 308. 504.

Φωτεινὸς (αἵρετικὸς) 192. 526.

φωτισμὸς τῆς γνώσεως 248.

Χ

χαρὰ 240.

χαρακτήρ 478. 486. 506.

χαρακτήρ ὑποστάσεως 486. 506.

χάρισμα 434. 436. 438. 440. 442. 444.
446. 448. 450. 452. 454. 456. 458.
460. 464. 466. 468. 466. 522.

χρίσις 308. 310. 346.

Χριστιανοὶ 194.

Χριστοτόκος 282. 306.

Ψ

ψευδηγορία 176. 358.

ψευδοδοξία 228.

ψευδοέπεια 84.

ψευδομυθία 58. 66.

ψευδοπροφήτης 200.

ψεῦδος 244. 278.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8-529
1. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ	8
ΛΟΓΟΣ ΣΤ'	8-117
ΛΟΓΟΣ Ζ'	118-189
2. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΟΝΟΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΟΤΙ ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΙΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΣ	190-277
3. ΟΤΙ ΕΙΣ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ	278-429
4. ΩΣ ΕΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΙΣ: Τὰ ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, μετὰ προσθήκης ἐτέρων ἐνοιῶν.	430-469
5. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΖΩΟΠΟΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ	470-529
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	470
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. "Οτι περὶ πολλοῦ ποιεῖται ὁ Θεὸς τῶν ἀν- θρώπων σωτηρίαν.	470
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. Τίς ὁ χαρακτήρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου.	472
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. "Οτι ὡς πρὸς εὐσεβεῖς ἡ διδασκαλία γενήσε- ται.	472
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. Ὅποιας δεῖ διαλήψεις ἔχειν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.	474
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. Ὅποια δεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ φρονεῖν.	474
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'. "Οτι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ συναῖδιον διδάσκου- σιν αἱ Γραφαί.	476
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'. Ἀπόδειξις ἐκ τῆς Παλαιᾶς, ὅτι αἰδιος ὁ Υἱός.	478
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'. "Οτι τὰ μὲν ἀρμόττει τῷ Θεῷ Λόγῳ, τὰ δὲ τῇ ἀναληφθείσῃ φύσει.	482
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'. Περὶ τῆς ἐκ Θεοῦ γεννήσεως.	484
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'. Τίς ἡ ἔννοια τῶν τοῦ Κυρίου ὀνομάτων.	484

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.	“Οτι οὐδείς οἶδε τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, καὶ οὐδείς οἶδε τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός.	488
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.	“Οτι ἴση τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ δύναμις.	492
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.	“Οτι πολλαχόθεν ἔστι μαθεῖν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὴν ἰσότητα.	494
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.	Ἐπίδειξις, ἰσοτιμον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν.	496
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.	“Οτι μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἡ φύσις.	496
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ΄.	“Οτι πολλαχοῦ ὁ Κύριος μίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν ἐδίδαξεν.	502
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄.	Ἐτέρα ἀπόδειξις, ἴσον εἶναι τὸν Υἱόν τῷ Πατρὶ.	506
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.	“Οτι μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἡ δεσποτεία.	508
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄.	Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.	510
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄.	“Οτι Πατρὶ καὶ Υἱῷ τῷ Πνεῦμα συντάπτεται.	510
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.	Ἐπίδειξις τῆς τοῦ Πνεύματος δεσποτείας.	512
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.	“Οτι δημιουργὸς ὁ Παράκλητος.	514
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄.	“Οτι ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.	514
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ΄.	“Οτι ὁ μέγας Ἀπόστολος Θεὸν οἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.	518
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.	“Οτι καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος συνωδὰ περὶ τοῦ Πνεύματος δέχεται.	520
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣ΄.	Ἐκ πλειόντων ἀπόδειξις Θεὸν εἶναι τὸ ἅγιον Πνεῦμα.	520
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄.	“Οτι ἄκτίστως ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὸ καὶ αἰώνιον καλεῖται.	526
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ΄.	Ἀνακεφαλαίωσις τῆς πίστεως.	526
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ		531
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς		531
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων		540

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.*
- » **2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.*
  - » **3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ'.*
  - » **4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ'.*
  - » **5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν.*
  - » **6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.*
  - » **7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ'.*
  - » **8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε'.*
  - » **9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *1. Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', – 2. Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος. – 3. Ὅτι εἷς ὁ Χριστὸς. – 4. Ὡς ἐν κεφαλαίοις: Τὰ ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ προσθήκης ἑτέρων ἐννοιῶν. 5. Περὶ τῆς ἀγίας καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια (Κεφ. Α'–ΚΗ').*
  - » **10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, – Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α-ΛΕ. – Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον. .*

- ΤΟΜΟΣ 11ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ'). .
- » 12ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ' καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ').
- » 13ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 14ος **Νικήτα τοῦ πρώην Σερρῶν, Συναγωγὴ ἐγγηγήσεων τῶν ἁγίων Πατέρων εἰς τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν. – Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐξήγησις εἰς Ψαλμοὺς, Ψαλμοὶ Α' - Μ. Ὑπὸ ἔκδοση.**
- » 15ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** 1. Ἐξήγησις εἰς Ψαλμοὺς ΜΑ' - ΡΙΘ'. 2. Τεμάχια εἰς ὠδὴν Μωυσέως. 3. Τεμάχια εἰς ὠδὴν Ἀννης, μητρὸς Σαμουήλ. 4. Τεμάχια εἰς Παροιμίας. 5. Αποσπάσματα εἰς Ἄσμα Ἀσμάτων. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 16ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ς, Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 17ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγοι Α'-Γ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 18ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγ. Α'-Δ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 19ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ, καὶ εἰς Ἱερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 20ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ὠσηέ (Λόγοι Α'-Ζ')- Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 21ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαϊάν (Λόγ. Α'-Ζ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 22ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** Ὑπόμνημα εἰς Ναοὺμ (Λόγοι Α'-Γ'), Ἀβθακούμ (Α'-Γ'), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.

- ΤΟΜΟΣ 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ)-. Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ', καὶ Λόγος Γ, κεφ. Α'-Σ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγ. Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγ. Ε', Α'-Ε'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ, κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Γ', κεφ. Α'-Β', Λόγ. ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) Εἰς τὰς Πράξεις, γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 31ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 32ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαὶ (Α'-ΙΖ') Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 33ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαὶ (ΙΗ'-Λ'). Ὁμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ').- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἔκδοση.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 0310/283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 03940/72 394 – Λητή Θεσ/νίκης

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 0310/710 140 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσ/νίκη – Τηλ. 0310/283 880 – (Οίκιας 0310/696 653)

Διεύθυνση αλληλογραφίας: Τ.Θ. 40090 – Τ.Κ. 560 10